

AMMIANI MARCELLINI

QVAE SVPERSVNT

CVM NOTIS INTEGRIS

FRID. LINDENBROGII,

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS TERTIVS

LIPSIAE CIƆIƆCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

Desunt priores Libri XIII.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XIV.

Galli Caesaris saevitia. C. I. *Isaurorum incursiones.* II. *Persarum commentum irritum.* III. *Saracenorum irruptiones et mores.* IV. *Magnentianorum supplicia.* V. *Senatus populique R. vitia.* VI. *Galli Caesaris immanitas et saevitia.* VII. *Orientis provinciarum descriptio.* VIII. *De Constantio Gallo Caesare.* IX. *Pax Alamannis petentibus datur a Constantio A.* X. *Constantius Gallus Caesar evocatur a Constantio A. et capite truncatur.* XI.

(A. C. 353.)

Post emensos insuperabilis expeditionis eventus, languentibus partium animis, quas periculorum varietas fregerat et laborum, nondum tubarum cessante clangore, vel milite locato per [1]) stationes hibernas, fortunae saevientis procellae tempestates alias rebus [2]) infudere communibus, per multa illa

1) *al.* stationum hiberna. 2) *Steph.* infundere conantur, per.

et dira facinora Caeſaris Galli: qui ex ſqualore nimio miſeriarum, in aetatis adultae primitiis, ad principale culmen inſperato cultu provectus, ultra terminos poteſtatis delatae procurrens, aſperitate nimia cuncta foedabat. Propinquitate enim regiae ſtirpis, gentilitateque [3]) etiamtum Conſtantini nominis efferebatur in faſtus, ſi plus valuiſſet, auſurus hoſtilia in auctorem ſuae felicitatis, ut videba-
2 tur. Cuius acerbitati uxor grave acceſſerat incentivum, germanitate Auguſti turgida ſupra modum, quam Hannibaliano regi, fratris filio, antehac Conſtantinus iunxerat pater. Megaera quaedam mortalis, inflammatrix ſaevientis [4]) adſidua, humani cruoris avida nihil mitius quam maritus, qui paullatim eruditiores facti proceſſu temporis ad nocendum, per clandeſtinos verſutosque rumigerulos, compertis leviter addere quaedam male ſuetos, falſa et placentia ſibi diſcentes, adfectati regni vel artium nefandarum calumnias inſontibus [5]) adfigebant.
3 Eminuit autem inter humilia, ſupergreſſa iam potentia fines mediocrium delictorum, nefanda Clematii cuiusdam Alexandrini nobilis mors repentina: cuius ſocrus cum miſceri ſibi generum, flagrans eius amore, non impetraret, ut ferebatur, per palatii pſeudothyrum introducta, oblato pretioſo reginae monili id adſequuta eſt, ut ad Honoratum, tum Comitem Orientis, formula miſſa [6]) letali, homo ſcelere nullo contactus idem Clematius, nec hiſcere nec loqui permiſſus, occideretur.

4 Poſt hoc impie perpetratum, quod in aliis quoque iam timebatur, tamquam licentia crudelitati indulta, per ſuſpicionum nebulas aeſtimati quidam noxii damnabantur: quorum pars necati, alii puniti bonorum multatione, actique laribus ſuis extorres,

---

3) *Steph.* etiamnum. 4) *vulg.* aſſidue. 5) Mſ. adfigebant. 6) *al.* lethali odio.

nullo ſibi relicto praeter querelas et lacrymas, ſtipe
collaticia victitabant: et civili iuſtoque imperio ad
voluntatem converſo cruentam, claudebantur opu-
lentae domus et clarae. Nec vox accuſatoris ulla, 5
licet ſubditicii, [7]) in his malorum quaerebatur acer-
vis, ut ſaltem ſpecie tenus crimina praeſcriptis le-
gum committerentur, quod aliquoties fecere prin-
cipes ſaevi: ſed quidquid Caeſaris implacabilitati
ſediſſet, id velut fas iusque perpenſum confeſtim
urgebatur impleri. Excogitatum eſt ſuper his, ut 6
homines quidam ignoti, vilitate ipſa parum caven-
di, ad colligendos rumores per Antiochiae latera
cuncta deſtinarentur, relaturi quae audirent. [8]) Hi
peragranter et diſſimulanter honoratorum circu-
lis adſiſtendo, pervadendoque [9]) divitum domus
egentium habitu, [10]) quidquid noſcere poterant vel
audire, latenter intromiſſi per poſticas in regiam,
nuntiabant: id obſervantes conſpiratione concordi,
ut fingerent quaedam, et cognita duplicarent in
peius: laudes vero ſupprimerent Caeſaris, quas in-
vitis compluribus formido malorum impendentium
exprimebat. Et interdum acciderat, ut, ſi quid in 7
penetrali ſecreto, nullo citerioris [11]) vitae miniſtro
praeſente, paterfamilias uxori ſuſurraſſet in aurem,
velut Amphiarao referente aut Marcio, quondam
vatibus inclytis, poſtridie diſceret imperator. Ideo-
que etiam parietes arcanorum ſoli conſcii timeban-
tur. Adoleſcebat autem obſtinatum propoſitum 8
erga haec et ſimilia [12]) multa ſcrutandi, ſtimulos
admovente regina; [13]) quae abrupte mariti fortunas
trudebat in exitium praeceps: cum eum potius leni-
tate feminea ad veritatis humanitatisque viam redu-

---

7) Mſ. *et Stephani editio* et in his malor. 8) Mſ. Hi meragranter. 9) *vulg.* domos. 10) Mſ. *et Steph.* Si quidquam noſc. 11) *vulg.* eius vitae. 12) *Steph.* ſervandi. 13) *vulg.* quae abrupta e mariti fortuna ſtridebat.

cere utilia ſuadendo deberet, ut in Gordianorum actibus factitaſſe Maximini truculenti illius imperatoris retulimus coniugem.

9 Novo denique pernicioſoque exemplo idem Gallus auſus eſt inire flagitium grave, quod Romae cum ultimo dedecore tentaſſe aliquando dicitur Gallienus: et adhibitis paucis clam ferro ſuccinctis, veſperi per tabernas palabatur et compita, quaeritando graeco ſermone, cuius erat impendio gnarus, quid de [14]) Caeſare quisque [15]) ſentiret. Et haec confidenter agebat in urbe, ubi pernoctantium luminum claritudo dierum ſolet imitari fulgorem. Poſtremo agnitus ſaepe, iamque, ſi prodiſſet, conſpicuum ſe fore contemplans, non niſi [16]) luce palam egrediens, ad agenda, quae putabat ſeria, cernebatur. Et haec quidem medullitus [17]) multis gementibus agebantur.

10 Thalaſſius vero ea tempeſtate Praefectus Praetorio Praeſens, ipſe quoque arrogantis ingenii, conſiderans incitationem eius ad multorum augeri discrimina, non maturitate vel conſiliis mitigabat, ut aliquoties celſae poteſtates iras principum molliverunt: ſed adverſando iurgandoque, cum parum congrueret, eum [18]) ad rabiem potius evibrabat: Auguſtum, actus eius exaggerando, creberrime docens, idque, incertum qua mente, ne lateret adfectans. [19]) Quibus mox Caeſar acrius efferatus, velut contumaciae quoddam vexillum altius erigens, ſine reſpectu ſalutis alienae vel ſuae, [20]) ad vertenda ſuppoſita inſtar rapidi fluminis irrevocabili impetu ferebatur.

1 II. Nec ſane haec pernicies ſola Orientem diverſis cladibus adfligebat. Namque et Iſauri, qui-

---

14) *Steph.* τὸ quisque *deeſt.* 15) *Steph.* ſentirent. 16) Mſ. lucem palam. 17) Mſ. multum. 18) Mſ. eum ad rab. c. A. 19) Mſ. Quibus ut mox. 20) vertenda.

bus uſitatum et ſaepe pacari, ſaepeque inopinis ex-
curſibus cuncta miſcere, [1]) ex latrociniis occultis
et raris, alente impunitate adoleſcentem in peius
audaciam, ad bella gravia proruperunt: diu qui-
dem perduelles ſpiritus irrequietis motibus erigen-
tes; [2]) hac tamen indignitate perciti [3]) vehementer,
ut iactitabant, quod eorum quidam capti conſortes,
apud [4]) Iconium Piſidiae oppidum in amphitheatrali
ſpectaculo feris praedatricibus obiecti ſunt praeter
morem. Atque, ut Tullius ait, ut *etiam* [5]) *ferae* 2
*fame monitae plerumque ad eum locum, ubi ali-
quando paſtae ſunt, revertuntur;* ita omnes inſtar
turbinis digreſſi montibus impeditis et arduis, loca
petivere mari confinia: per quae [6]) viis latebroſis
ſeſe convallibusque occultantes, cum [7]) adpeterent
noctes, (luna etiamtum cornuta, ideoque nondum
ſolido ſplendore fulgente) nauticos obſervabant.
Quos cum in ſomnum ſentirent effuſos, per anco-
ralia quadrupedo gradu repentes, ſeſeque ſuspenſis
paſſibus iniectantes in ſcaphas, [8]) eisdem nihil opi-
nantibus adſiſtebant, et [9]) incendente aviditate ſae-
vitiam, [10]) ne cedentium quidem ulli parcendo,
obtruncatis omnibus, merces opimas [11]) velut viles
nullis repugnantibus avertebant.

Haecque non diu ſunt perpetrata. Cognitis 3
enim [12]) pilatorum caeſorumque funeribus, nemo
deinde ad has ſtationes adpulit navem: ſed ut Sci-
ronis praerupta letalia declinantes, litoribus Cypriis
contigui navigabant, quae Iſauriae ſcopulis ſunt
controverſa. Procedente igitur mox tempore, cum 4
[13]) adventicium nihil inveniretur, relicta ora mari-

---

1) et latrociniis. 2) *Steph.* attamen. 3) Mſ. vehementes. *Steph.* vehementi. 4) *Steph.* Leonium. 5) vulgo τὸ *fame* deeſt. 6) Mſ. viis latebroſis convallibusque occult. 7) Mſ. appeterent noctis. 8) Mſ. eisdem enim nihil. 9) *Steph.* incitante. 10) *Steph.* ne cadentium. 11) *Steph.* velut viles. 12) Mſ. pilatorum caeſorumque funeribus. 13) adventitium.

tima in Lycaoniam adnexam Iſauriae ſe contule-
runt: ibique [14]) denſis interſaepientes itinera prae-
tenturis, provincialium et viatorum opibus paſce-
5 bantur. Excitavit hic ardor milites per municipia
plurima, quae iisdem conterminant, diſpoſitos et
caſtella: et quisque ſerpentes latius pro viribus re-
pellere moliens, nunc globis confertos, aliquoties
et diſperſos, multitudine ſuperabatur ingenti: quae
nata et educata inter editos recurvosque ambitus
montium, eos ut loca plana perſultat et mollia, miſ-
ſilibus obvios eminus laceſſens, et ululatu truci
6 perterrens. Coactique aliquoties noſtri pedites ad
eos perſequendos ſcandere clivos ſublimes, etiamſi
lapſantibus plantis, fruticeta prenſando vel dumos,
ad vertices venerint ſummos: inter arta tamen et
invia nullas acies explicare permiſſi, nec firmare
niſu valido greſſus, hoſte discurſatore rupium abs-
ciſſa volvente ſuperne, periculoſe per prona dis-
cedunt; aut ex neceſſitate ultima fortiter dimican-
tes, ruinis ponderum immanium conſternuntur.
7 Quamobrem circumſpecta cautela obſervatum eſt
deinceps; et cum edita montium petere coeperint
graſſatores, loci iniquitate milites cedunt. Ubi
autem in planitie potuerint reperiri, quod contin-
git adſidue, nec exertare lacertos, nec criſpare per-
miſſi tela, [15]) quae vehunt bina vel terna, pecudum
ritu inertium trucidantur.

8 Metuentes igitur iidem latrones Lycaoniam ma-
gna parte campeſtrem, cum ſe impares noſtris fore
congreſſione ſtataria documentis frequentibus ſci-
rent, tramitibus deviis petivere Pamphyliam, diu
quidem intactam, ſed timore populationum et cae-
dium, milite per omnia diffuſo propinqua, magnis
9 undique praeſidiis communitam. Raptim igitur

---

14) *vulg.* denſis inter obſidentium itinera praetenturis. 15) *vulg.* vehunt.

properantes, ut motus ſui rumorem celeritate ni-
mia praevenirent, vigore corporum ac levitate con-
fiſi; per [16]) flexuoſas ſemitas ad ſummitates col-
lium tardius evadebant. Et cum ſuperatis difficul-
tatibus arduis, ad ſupercilia veniſſent fluvii Melanis
alti et verticoſi, qui pro muro tuetur accolas cir-
cumfuſus, [17]) augente nocte adulta terrorem, quie-
vere paulisper lucem opperientes. Arbitrabantur
enim nullo impediente transgreſſi, inopino accurſu
adpoſita quaeque vaſtare: ſed incaſſum labores per-
tulere graviſſimos. Nam ſole orto, magnitudine 10
anguſti gurgitis, ſed profundi a transitu arceban-
tur: et dum piſcatorios quaerunt lenunculos, vel
innare temere contextis ratibus parant: effuſae le-
giones, quae hiemabant tunc apud [18]) Siden, iis-
dem impetu occurrere veloci. Et ſignis prope ripam
locatis ad manus comminus conſerendas, [19]) den-
ſata ſcutorum compage ſemet ſcientiſſime prae-
ſtruebant: auſos quoque aliquos fiducia nandi, vel
cavatis arborum truncis amnem permeare latenter,
facillime trucidarunt. Unde tentatis ad discrimen 11
ultimum artibus multum, cum nihil impetraretur,
pavore vique repellente extruſi, et quo tenderent,
ambigentes, venere prope oppidum Laranda. [20]) Ubi 12
victu recreati et quiete, poſtquam abierat timor,
vicos opulentos adorti, equeſtrium adiumento co-
hortium, quae caſu propinquabant, nec reſiſtere
planitie porrecta conati, digreſſi ſunt: retroque
concedentes, omne iuventutis robur relictum in 13
ſedibus acciverunt. Et quoniam inedia gravi ad-
flictabantur, locum petivere Paleas nomine, ver-
gentem in mare, valido muro firmatum; ubi con-
duntur nuncusque commeatus, distribui militibus

16) Mſ. plexuoſ. 17) *al.* urgente nocte adulta temporeque, quiev. 18) Mſ. Sidenisdem. 19) denſitas ſcutorum compagetem et ſcientiſſime. *Steph.* denſas ſcutorum compages ſcientiſſ. 20) *al.* Ubi.

omne latus Iſauriae defendentibus adſueti. Circumſtetere igitur hoc munimentum per triduum et trinoctium: et cum neque acclivitas ipſa ſine discrimine [21]) adiri letali, nec cuniculis quidquam geri poſſet, nec procedebat ullum obſidionale commentum: maeſti excedunt, [22]) poſtrema vi ſubigente
14 maiora viribus adgreſſuri. Proinde concepta rabie ſaeviore, quam deſperatio incendebat et fames, amplificatis viribus ardore incohibili in excidium urbium matris [23]) Seleuciae efferebantur, quam Comes tuebatur Caſtricius, tresque legiones bellicis
15 ſudoribus induratae. Horum adventum praedocti ſpeculationibus fidis rectores militum, teſſera data ſollemni, armatos omnes celeri eduxere procurſu: et agiliter praeterito [24]) Calicadni fluminis ponte, cuius undarum magnitudo murorum adluit turres, in ſpeciem locavere pugnandi. Neque tamen exſilivit quisquam, nec permiſſus eſt congredi. Formidabatur enim flagrans veſania manus, et ſuperior numero, et ruitura ſine reſpectu ſalutis in ferrum.
16 Viſo itaque exercitu procul auditoque [25]) liticinum cantu, repreſſo gradu parumper ſtetere praedones: [26]) exertantesque minaces gladios, poſtea lentius
17 incedebant. Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, haſtisque feriens ſcuta (qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem) proximos iam geſtu terrebat. Sed eum in certamen alacriter conſurgentem revocavere ductores, rati intempeſtivum, anceps ſubire certamen, cum haud longe muri diſtarent, quorum tutela [27]) ſecuritas
18 poterat in ſolido locari cunctorum. [28]) Hac ita perſuaſione reducti intra moenia bellatores, obſeratis undique portarum aditibus, propugnaculis in-

21) Mſ. *et Steph.* adiri poſſit letali. 22) *Steph.* poſtremo ira ſubeunte. 23) inſolentia. 24) Mſ. Calydcanni. 25) *Steph.* latronum. 26) Mſ. *et Steph.* extantesque minantes. 27) *Steph.* Securi poterant in ſolido loca cuncta locare. 28) Mſ. Hac uti.

ſiſtebant et pinnis, congeſta undique ſaxa telaque
habentes in promptu, ut, ſi quis ſeſe [29]) proripuiſ-
ſet interius, multitudine miſſilium ſterneretur et la-
pidum. Illud tamen clauſos vehementer angebat, 19
quod captis navigiis, quae frumenta vehebant per
flumen, Iſauri quidem alimentorum copiis adflue-
bant: ipſi vero ſolitarum rerum cibos iam conſu-
mendo, inediae propinquantis aerumnas exitiales
horrebant. Haec ubi latius fama vulgaſſet, miſſae- 20
que relationes adſiduae Gallum Caeſarem permo-
viſſent: quoniam magiſter equitum longius ea tem-
peſtate diſtinebatur, iuſſus Comes Orientis Nebri-
dius, contractis undique militaribus copiis, ad exi-
mendam periculo civitatem amplam et opportunam,
ſtudio properabat ingenti: quo cognito abſceſſere
latrones, nulla re amplius memorabili geſta, [30]) di-
ſperſique, ut ſolent, avia montium petiere cel-
ſorum.

III. Eo adducta re per Iſauriam, rege Perſarum 1
bellis finitimis illigato, repellenteque a collimitiis
ſuis ferociſſimas gentes, quae mente quadam ver-
ſabili hoſtiliter eum ſaepe inceſſunt, et in nos arma
moventem aliquoties iuvant: Nohodares quidam
nomine e numero optimatum, incurſare Meſopota-
miam, quoties copia dederit, ordinatus, explora-
bat noſtra ſollicite, ſi reperiſſet usquam locum, vi
ſubita perrupturus. Et quia Meſopotamiae tractus 2
omnes crebro inquietari ſueti, praetenturis et ſta-
tionibus ſervabantur agrariis, laevorſum flexo iti-
nere Osdroenae ſubſederat extimas partes, novum
parumque aliquando tentatum commentum adgreſ-
ſus: quod ſi impetraſſet, [1]) fulminis modo cuncta
vaſtarat. Erat autem, quod agitabat, huiusmodi.
Batne municipium in Anthemuſia conditum Mace- 3

---

29) Mſ. proripuiſſet . . . terias. 30) diſperſisque. — 1) *al.* ful. inſtar.

donum manu priſcorum, ab Euphrate flumine brevi ſpatio disparatur; refertum mercatoribus opulentis: ubi annua ſollemnitate, prope [2]) Septembris initium menſis, ad nundinas magna promiſcuae fortunae convenit multitudo, ad commercanda, quae Indi mittunt et Seres, aliaque plurima vehi terra mari-
4 que conſueta. Hanc regionem praeſtitutis celebritati diebus invadere parans dux ante dictus, per ſolitudines Aboraeque amnis herbidas ripas: ſuorum indicio proditus, qui admiſſi flagitii metu exagitati, ad praeſidia [3]) deſcivere Romana, absque ullo egreſſus effectu, deinde tabeſcebat immobilis.

1 IV. Saraceni tamen nec amici [1]) nobis umquam, nec hoſtes optandi, ultro citroque discurſantes, quidquid inveniri poterat, momento temporis parvi vaſtabant, milvorum rapacium ſimiles: qui ſi praedam diſpexerint celſius, volatu rapiunt celeri, aut,
2 niſi impetraverint, non immorantur. Super quorum moribus licet in actibus principis Marci, et poſtea aliquoties meminerim retuliſſe; tamen nunc
3 quoque pauca de iisdem expediam carptim. Apud has gentes, quarum exordiens initium ab Aſſyriis ad Nili cataractas porrigitur et confinia Blemmyarum, omnes pari ſorte ſunt bellatores, ſeminudi, coloratis ſagulis pube tenus [2]) amicti, equorum adiumento pernicium graciliumque camelorum per diverſa reptantes, in tranquillis vel turbidis rebus: nec eorum quisquam aliquando ſtivam adprehendit, vel arborem colit, aut arva ſubigendo [3]) quaeritat victum: ſed errant ſemper per ſpatia longe lateque distenta, ſine lare, ſine ſedibus fixis aut legibus: nec idem perferunt diutius caelum, aut tractus
4 unius ſoli illis umquam placet. Vita eſt illis ſemper in fuga: uxoresque mercenariae conductae ad

---

2) τὸ menſis *vulg. deeſt.* 3) *vulg.* discurrere. 1) Mſ. nobiscum quam nec hoſt. 2) Mſ. amiciti. 3) *al.* quaeritant.

tempus ex pacto: atque ut ſit ſpecies matrimonii, dotis nomine futura coniunx haſtam et tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem, ſi id elegerit, diſceſſura: et incredibile eſt, quo ardore apud eos in venerem uterque ſolvitur ſexus. Ita autem, 5
quoad vixerint, late palantur, ut alibi mulier nubat, in loco pariat alio, liberosque procul educat, nulla copia quieſcendi permiſſa. Victus univerſis 6
caro ferina eſt, lactisque abundans copia qua ſuſtentantur, et herbae multiplices, et ſi quae alites capi per aucupium poſſint; et pleroſque nos vidimus frumenti uſum et vini penitus ignorantes. Hac- 7
tenus de natione pernicioſa: nunc ad textum propoſitum revertamur.

V. Dum haec in Oriente aguntur, Arelate hie- 1
mem agens Conſtantius, poſt theatrales ludos atque circenſes ambitioſo editos adparatu, die ſexto idus Octobres, qui imperii eius annum [1]) triceſimum terminabat, [2]) inſolentiae pondera gravius librans, ſi quid dubium deferebatur aut falſum, pro liquido accipiens et comperto, inter alia excarnificatum Gerontium[3]) Magnentianae Comitem partis, exſulari maerore multavit. Utque aegrum corpus quaſſari 2
etiam levibus ſolet offenſis, ita animus eius anguſtus et tener, quidquid increpuiſſet, ad ſalutis ſuae diſpendium exiſtimans factum aut cogitatum, inſontium caedibus fecit victoriam luctuoſam. Si 3
quis enim Militarium vel honoratorum, aut nobilis inter ſuos, rumore tenus eſſet inſimulatus foviſſe partes hoſtiles, iniecto onere catenarum in modum belluae trahebatur: et inimico urgente vel nullo, quaſi ſufficiente hoc ſolo quod nominatus eſſet, aut delatus, aut poſtulatus, capite vel multatione bonorum, aut inſulari ſolitudine damnabatur.

---

1) Mſ. tricenſimum. 2) Mſ. inſolentiae. 3) *al.* Moguntianae.

4 [4]) Accedebant enim eius aſperitati, ubi imminuta vel laeſa amplitudo imperii dicebatur, et iracundae ſuſpicionum quantitati proximorum cruentae blanditiae, exaggerantium incidentia, et dolere impendio ſimulantium, ſi principis perditur vita, a cuius ſalute velut filo pendere ſtatum orbis
5 terrarum fictis vocibus exclamabant. Ideoque fertur, neminem aliquando ob haec vel ſimilia poenae addictum, oblato de more elogio revocari iuſſiſſe, quod inexorabiles quoque principes factitarunt. Et exitiale hoc vitium, quod in aliis non numquam intepeſcit, in illo, aetatis progreſſu efferveſcebat, obſtinatum eius propoſitum accendente adulatorum cohorte.

6 Inter quos Paulus eminebat Notarius, ortus in Hiſpania, [5]) glabro quidam ſub vultu latens, odorandi vias periculorum occultas perquam ſagax. Is in Britanniam miſſus, ut Militares quosdam perduceret, auſos conſpiraſſe Magnentio, cum reniti non poſſent, [6]) iuſſa licentius ſupergreſſus, fluminis modo fortunis complurium ſeſe repentinus infudit: et ferebatur per ſtrages multiplices ac ruinas, vinculis membra ingenuorum adfligens, et quosdam obterens manicis, crimina ſcilicet multa conſarcinando, a veritate longe diſcreta. Unde admiſſum eſt facinus impium, quod Conſtantii tempus nota
7 inuſſerat ſempiterna. [7]) Martinus agens illas provincias pro Praefectis, aerumnas innocentium graviter gemens, ſaepeque obſecrans, ut ab omni culpa immunibus parceretur, cum non impetraret, minabatur ſe diſceſſurum: ut ſaltem id metuens perquiſitor malevolus, tandem deſineret quieti [8]) coa-
8 litos homines in aperta pericula proiectare. Per-

---

4) Accedebant enim eius aſperitati ibi imminu . . . . amplitudo i. d. et iracundiae ſuſpicionum quantitati proximorum cruentae bland. 5) Mſ. glaber quidam. 6) *al.* his licentius. 7) Mſ. Martinus agens. 8) *Steph.* traditos.

hoc minui ſtudium ſuum exiſtimans Paulus, ut erat in complicandis negotiis artifex dirus, [9]) unde ei Catenae inditum eſt cognomentum, Vicarium ipſum eos, quibus praeerat, adhuc defenſantem, ad ſortem periculorum communium traxit. Et inſtabat, ut eum quoque, cum Tribunis et aliis pluribus, ad comitatum imperatoris vinctum perduceret: quo percitus ille, exitio urgente [10]) abrupto, ferro eumdem adoritur Paulum. Et quia languente dextera letaliter ferire non potuit, iam diſtrictum mucronem in proprium latus impegit: hocque deformi genere mortis exceſſit e vita iuſtiſſimus, remora auſus miſerabiles caſus levare multorum.
9 Quibus ita ſceleſte patratis, Paulus cruore perfuſus, [11]) reverſusque ad principis caſtra, multos coopertos pene catenis adduxit, in ſqualorem deiectos atque maeſtitiam: quorum adventu intendebantur eculei, uncosque parabat carnifex et tormenta. Et ex iis proſcripti ſunt plures, actique in exilium alii: nonnullos gladii conſumſere poenales. Nec enim quisquam facile meminit ſub Conſtantio, [12]) ubi ſuſurro tenus haec movebantur, quemquam abſolutum.

1 VI. Inter haec Orfitus Praefecti poteſtate regebat urbem aeternam, ultra modum delatae dignitatis ſeſe efferens inſolenter: vir quidem prudens, et forenſium negotiorum oppido gnarus, ſed ſplendore liberalium doctrinarum minus, quam nobilem decuerat, inſtitutus: quo adminiſtrante, ſeditiones ſunt concitatae graves ob inopiam vini: cuius avidis uſibus vulgus [1]) intentum ad motus aſperos excitatur et crebros.

2 Et quoniam mirari poſſe quosdam peregrinos exiſtimo haec lecturos, forſitan ſi contigerit, quam-

---

9) *al.* Catena. 10) Mſ. abrupto. 11) reverſusque ad Pr. 12) Mſ. ubi uſurio. 1) Mſ. intentus mutentus.

obrem cum oratio ad ea monſtranda deflexerit,
quae Romae gererentur, nihil praeter ſeditiones
narratur, et tabernas, et vilitates harum ſimiles
alias: ſummatim cauſas perſtringam, nusquam a
veritate ſponte propria digreſſurus.

3 Tempore, quo primis auſpiciis in mundanum
fulgorem ſurgeret victura, dum erunt homines,
Roma, ut augeretur ſublimibus incrementis, foe-
dere pacis aeternae Virtus convenit atque Fortuna,
plerumque diſſidentes: quarum ſi altera [2]) defuiſſet,
4 ad perfectam non venerat ſummitatem. Eius po-
pulus ab incunabulis primis adusque pueritiae tem-
pus extremum, quod annis circumcluditur fere tre-
centis, circummurana pertulit bella: deinde aeta-
tem ingreſſus adultam, poſt multiplices bellorum
aerumnas, Alpes tranſcendit et fretum: in iuve-
nem erectus et virum, ex omni plaga, quam orbis
ambit immenſus, reportavit laureae triumphos:
iamque vergens in ſenium, et nomine ſolo aliquo-
5 ties vincens, ad tranquilliora vitae disceſſit. Ideo
urbs venerabilis poſt ſuperbas efferatarum gentium
cervices oppreſſas, latasque leges, fundamenta li-
bertatis et retinacula ſempiterna: velut frugi pa-
rens, et prudens, et dives, Caeſaribus tamquam
6 liberis ſuis regenda patrimonii iura permiſit. Et
olim licet otioſae ſint tribus, pacataeque centuriae,
et nulla ſuffragiorum certamina, ſed Pompiliani
redierit ſecuritas temporis: per omnes tamen,
quotquot ſunt, partes terrarum, ut domina [3]) ſu-
ſpicitur et regina: et ubique Patrum reverenda cum
auctoritate canities, populique Romani nomen cir-
cumſpectum et [4]) verecundum.

7 Sed laeditur hic coetuum magnificus ſplendor
levitate paucorum incondita, ubi nati ſint, non

2) abſuiſſet. 3) Mſ. ſuscipitur. 4) Mſ. verecundum.

reputantium, ſed tamquam [5]) indulta licentia vitiis, ad errores lapſorum [6]) et laſciviam. Ut enim Simonides Lyricus docet, beate perfecta ratione victuro, ante alia patriam eſſe convenit glorioſam. Ex his quidam aeternitati ſe commendari poſſe per 8
ſtatuas exiſtimantes, eas ardenter adfectant, quaſi plus praemii ex figmentis aereis ſenſu carentibus adepturi, quam ex conſcientia honeſte recteque factorum: easque auro curant imbracteari: quod [7]) Acilio Glabrioni delatum eſt primo, cum conſiliis armisque regem ſuperaſſet Antiochum. Quam autem ſit pulchrum, exigua haec ſpernentem et minima, ad adſcenſus verae gloriae tendere longos et arduos, ut memorat vates Aſcraeus, Cenſorius Cato monſtravit: qui interrogatus, quamobrem inter multos [8]) nobiles ſtatuam non haberet; malo, inquit, ambigere bonos, quamobrem id non meruerim: quam, quod eſt gravius, cur impetraverim, muſſitare.

Alii ſummum decus in [9]) carrucis ſolito altiori- 9
bus, et ambitioſo veſtium cultu ponentes, ſudant ſub ponderibus lacernarum, quas [10]) collis inſertas cingulis ipſis adnectunt, [11]) nimia ſubteminum tenuitate perflabiles; [12]) exſpectantes crebris agitationibus, maximeque ſiniſtra, ut longiores fimbriae [13]) tunicaeque perſpicue luceant, varietate liciorum [14]) effigiatae in ſpecies animalium multiformes. Alii nullo quaerente, vultus ſeveritate 10
adſimulata, patrimonia ſua in immenſum extollunt, cultorum ut puta feracium multiplicantes annuos fructus, quae a primo ad ultimum ſolem ſe abunde iactitant poſſidere: ignorantes profecto maiores

5) indulta licentiis ad errores. 6) Mſ. ad laſc. 7) Mſ. a Cilicio. 8) deeſt in Mſ. 9) Mſ. carruchis. 10) Mſ. in collis inſerta. 11) Mſ. ne una. 12) perpia vilis expectantes . . . crebris a cogitationibus, maximeque ſiniſt. 13) *Steph. et* Mſ. tunicaeque. 14) Mſ. effricatae.

ſuos, per quos ita magnitudo Romana porrigitur, non divitiis eluxiſſe, ſed per bella ſaeviſſima, nec opibus, nec victu, nec indumentorum vilitate a gregariis militibus discrepantes, oppoſita cuncta
11 ſuperaſſe virtute. Hinc ex collaticia ſtipe Valerius humatur ille Poplicola: et ſubſidiis amicorum mariti, inops cum liberis uxor alitur Reguli: et dotatur ex aerario filia Scipionis, cum nobilitas florem adultae virginis, diuturnam abſentiam pauperis erubeſceret patris.

12 At nunc, ſi ad aliquem bene nummatum [15]) tumentemque ideo, honeſtus advena ſalutatum introiveris, primitus tamquam exoptatus ſuscipieris: et interrogatus multa, coactusque mentiri, miraberis numquam antea viſus, ſummatem virum tenuem te ſic enixius obſervantem: ut poeniteat ob haec bona tamquam praecipua non vidiſſe ante decen-
13 nium [16]) Romam. Hacque adfabilitate confiſus, cum eadem poſtridie feceris, ut incognitus haerebis et repentinus, hortatore illo [17]) heſterno . . . numerando, qui ſis vel unde venias, diutius ambigente. Agnitus vero tandem, et adſcitus in amicitiam, ſi te ſalutandi adſiduitati dederis trienno indiscretus, et per [18]) totidem defueris tempus, reverteris ad paria perferenda: nec ubi eſſes interrogatus, et [19]) num e medio discesſeris, aetatem omnem fruſtra
14 in ſtipite conteres ſubmittendo. [20]) Cum autem intervallata temporibus convivia longa et noxia coeperint adparari, vel distributio ſollemnium ſportularum; anxia deliberatione tractatur, an exceptis iis, quibus viciſſitudo debetur, peregrinum invitari conveniet: et, ſi digeſto plene conſilio id [21]) placuerit

15) timentemque ideo. 16) Mſ. Romam. Hacque. 17) *al.* heſterna die mirando. 18) totidem defueris tempus, reverteris. 19) non te miſero. 20) Cum autem commotus intervallata. 21) *Steph.* placuerit fieri.

cuerit fieri, is adhibetur, qui pro domibus excubat aurigarum, aut artem teſſerariam profitetur, aut ſecretiora quaedam ſe noſſe confingit. Homines 15
enim eruditos et ſobrios ut infauſtos et inutiles vitant: eo quoque accedente, quod et nomenclatores adſueti haec et talia venditare, mercede accepta, [22]) lucris quosdam et prandiis inſerunt ſubditicios ignobiles et obſcuros.

Menſarum enim voragines, et varias volupta- 16
tum illecebras, ne longius progrediar, praetermitto: illuc transiturus, quod quidam per ampla ſpatia urbis, ſubverſasque ſilices, ſine periculi metu properantes, equos velut publicos ſignatis, quod dicitur, [23]) calceis agitant, familiarum agmina tamquam praedatorios globos poſt terga trahentes, ne Sannione quidem, ut ait comicus, domi relicto: quos [24]) imitatae matronae complures, opertis capitibus et baſternis, per latera civitatis cuncta discurrunt. Utque praeliorum periti rectores primo ca- 17
tervas denſas opponunt et fortes, deinde leves armaturas, poſt iaculatores, ultimasque ſubſidiales acies, ſi fors adegerit, [25]) invaſuras: ita praepoſitis urbanae familiae ſuspenſae digerentibus ſollicite, quos inſignes faciunt virgae dextris aptatae, velut teſſera data caſtrenſi, iuxta vehiculi frontem omne [26]) textrinum incedit: huic atratum coquinae adiungitur miniſterium, deinde totum promiscue ſervitium, cum [27]) otioſis plebeiis de vicinitate coniunctis: poſtrema multitudo ſpadonum, a ſenibus in pueros deſinens, obluridi, diſtortaque lineamentorum compage [28]) deformes: ut quaqua inceſſerit quisquam, cernens mutilorum hominum agmina, deteſtetur memoriam Semiramidis reginae illius

22) lucris quosdam. 23) Mſ. calcis agitant. 24) ſemitate. 25) invaturas. 26) mextrinum. 27) *al.* otioſae plebis. 28) Mſ. deformes.

veteris, quae teneros mares caſtravit omnium prima, velut vim iniectans naturae, [29]) eamdemque [30]) ab inſtituto curſu retorquens, quae inter ipſa oriundi crepundia, per primigenios [31]) ſeminis fontes, tacita quodammodo lege, vias propagandae poſteritatis ostendit.

18 Quod cum ita ſit, paucae domus ſtudiorum ſeriis cultibus antea celebratae, nunc ludibriis ignaviae torpentis exundant, vocali ſono, [32]) perflabili tinnitu fidium reſultantes. Denique pro philoſopho cantor, et in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur: et bibliothecis ſepulcrorum ritu in perpetuum clauſis, organa [33]) fabricantur hydraulica, et lyrae ad ſpeciem carpentorum ingentes, tibiaeque et hiſtrionici geſtus inſtrumenta non levia.

19 Poſtremo ad id indignitatis eſt ventum, ut, cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe praecipites, ſectatoribus diſciplinarum liberalium impendio paucis ſine reſpiratione ulla extruſis, tenerentur [34]) mimarum adſeclae veri, [35]) quique id ſimularunt ad tempus, et tria millia ſaltatricum ne interpellata quidem, cum choris totidemque remanerent magiſtris.

20 Et licet, quocumque oculos flexeris, feminas adſatim multas ſpectare cirratas, quibus, ſi nupſiſſent, per aetatem ter iam nixus poterat ſuppetere liberorum, adusque taedium pedibus pavimenta [36]) tergentes, iactari volubilibus gyris, dum exprimunt innumera ſimulacra, quae finxere fabulae theatrales.

21 Illud autem non dubitatur, quod, cum eſſet aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos advenas plerique nobilium (ut Homerici ba-

---

29) Mſ. eumdemque. 30) *τὸ ab* deeſt in al. 31) Mſ. ſeminis fortes. 32) vocabili ſono perflabili. 33) *al.* fabricant ut. 34) Mſ. minimarum. 35) Mſ. quique. 36) Mſ. tergentis iactare.

carum ſuavitate Lotophagi) humanitatis multiformi-
bus officiis retentabant. Nunc vero inanes flatus 22
quorumdam, vile eſſe, quidquid extra urbis po-
moerium naſcitur, aeſtimant, praeter orbos et cae-
libes: nec credi poteſt, qua obſequiorum diverſita-
te coluntur homines ſine liberis Romae. Et quo- 23
niam apud eos, ut in capite [37]) mundi, morborum
acerbitates celſius dominantur, ad quos vel ſedan-
dos omnis profeſſio medendi [38]) torpeſcit; excogi-
tatum eſt adminiculum ſoſpitale, ne quis amicum
perferentem ſimilia videat: additumque eſt cautio-
nibus paucis remedium aliud ſatis validum; ut
[39]) famulos percontatum miſſos, quemadmodum
valeant noti hac aegritudine colligati, non ante re-
cipiant domum, quam lavacro purgaverint corpus.
Ita etiam alienis oculis viſa metuitur labes. Sed 24
tamen, haec cum ita tutius obſerventur, quidam
vigore artuum imminuto, rogati ad nuptias, ubi
aurum dexteris manibus cavatis offertur, impigre
vel usque Spoletium pergunt. Haec [40]) nobilium
inſtituta.

Ex turba vero imae ſortis et [41]) paupertinae in 25
tabernis aliqui pernoctant vinariis: nonnulli vela-
bris umbraculorum theatralium latent, quae Cam-
panam imitatus laſciviam Catulus in aedilitate ſua
ſuspendit omnium primus: aut pugnaciter aleis cer-
tant, turpi ſono fragoſis naribus introrſum reducto
ſpiritu concrepantes: aut, quod eſt ſtudiorum om-
nium maximum, [42]) ab ortu lucis ad veſperam ſole
fatiſcunt vel pluviis, [43]) per minutias aurigarum
equorumque praecipua, vel delicta ſcrutantes. Et 26
eſt admodum mirum, videre plebem innumeram

37) mundiorum acerb. 38) Mſ. torrescit. 39) Mſ. *τὸ ut* deeſt. 40) Mſ. Nobilium eſt inſtituta. 41) *Steph.* paupertinae. 42) *τὸ lucis* deeſt al. 43) *al.* praemia aurigarum equorumque praecipua. *Steph.* vel praecipuas delitias.

mentibus ardore quodam infuſo, cum dimicatio-
num curulium eventu pendentem. Haec ſimilia-
que memorabile nihil vel ſerium agi Romae permit-
tunt. Ergo redeundum ad textum.

1 VII. Latius iam diſſeminata licentia oneroſus
bonis omnibus Caeſar, nullum poſt haec adhibens
modum, Orientis latera cuncta vexabat, nec hono-
ratis parcens, nec urbium primatibus, nec plebeiis.
2 Denique Antiochenſis ordinis vertices ſub uno elo-
gio iuſſit occidi; ideo efferatus, quod ei celebrari
vilitatem intempeſtivam urgenti, cum impenderet
inopia, gravius Rationabili reſponderunt: et periſ-
ſent ad unum, ni Comes Orientis tunc Honoratus
3 fixa conſtantia reſtitiſſet. Erat autem diritatis [1]) eius
hoc quoque indicium, nec obſcurum, nec latens,
quod ludicris cruentis delectabatur, et in circo ſex
vel ſeptem aliquoties vetitis certaminibus pugilum
viciſſim ſe concidentium, perfuſorumque ſanguine
4 ſpecie ut lucratus ingentia laetabatur. [2]) Accen-
derat ſuper his incitatum propoſitum ad nocendum
aliqua mulier vilis, quae ad palatium, ut popoſce-
rat, intromiſſa, inſidias ei latenter obtendi prodi-
derat ab militibus obſcuriſſimis: quam [3]) Conſtanti-
na exſultans, ut in tuto iam locata mariti ſalute,
muneratam vehiculoque impoſitam, per regiae ia-
nuas emiſit in publicum, ut iis illecebris alios quo-
5 que ad indicanda proliceret paria vel maiora. Poſt
haec Gallus Hierapolim profecturus, ut expeditioni
ſpecie tenus adeſſet, Antiochenſi plebi ſuppliciter
obſecranti, ut inediae dispelleret metum, quae per
multas difficilesque cauſas adfore iam ſperabatur,
non (ut mos eſt principibus, quorum diffuſa pote-
ſtas localibus ſubinde medetur aerumnis) disponi
quidquam ſtatuit, vel ex provinciis alimenta trans-
ferri conterminis: ſed Conſularem Syriae Theophi-

---

1) *τὸ eius* Mſ. deeſt. 2) Mſ. Accederat. 3) Mſ. Conſtantia.

lum prope adſtantem, ultima metuenti multitudini dedit, adſidue replicando, quod invito rectore nullus egere poterit victu. Auxerunt haec vulgi 6
ſordidioris audaciam: et cum ingraveſceret penuria commeatuum, famis et furoris impulſu, Eubuli cuiusdam inter ſuos clari domum ambitioſam ignibus ſubditis inflammavit: rectoremque, ut ſibi iudicio imperiali addictum, calcibus inceſſens et pugnis, conculcans ſeminecem laniatu miſerando discerpſit. Poſt cuius lacrymoſum interitum in unius exitio quisque imaginem periculi ſui conſiderans, documento recenti ſimilia formidabat.
Eodem tempore Serenianus ex Duce, cuius ignavia 7
populatam in Phoenice Celſen ante retulimus, pulſatae maieſtatis imperii reus iure poſtulatus ac lege, incertum qua potuit ſuffragatione abſolvi: aperte convictus, familiarem ſuum cum pileo, quo caput operiebat, incantato vetitis artibus, ad templum miſiſſe fatidicum, [4]) quaeritatum expreſſe, an ei firmum portenderetur imperium, ut cupiebat, et cunctum. Duplexque iisdem diebus acciderat ma- 8
lum, quod et Theophilum inſontem atrox [5]) interceperat caſus, et Serenianus dignus exſecratione cunctorum, innoxius modo non reclamante publico vigore diſceſſit.

Haec ſubinde Conſtantius audiens, et quaedam 9
referente Thalaſſio doctus, quem obiſſe iam compererat lege communi: ſcribens ad Caeſarem blandius, adiumenta paullatim illi ſubtraxit, ſollicitari ſe ſimulans, [6]) ne, uti eſt militare otium fere tumultuoſum, in eius perniciem conſpiraret, ſolisque ſcholis iuſſit eſſe contentum palatinis et protectorum, cum ſcutariis et gentilibus: et mandabat Domitiano, ex Comite [7]) Largitionum, praefecto, ut,

4) Mſ. quaeritatum praeſa. 5) Mſ. interceperat. 6) Mſ. ne vitiae. 7) Mſ. Largitionum Praefecto provecto.

cum in Syriam venerit, Gallum, quem crebro acci-
verat, ad Italiam properare blande hortaretur et
10 verecunde. Qui cum veniſſet ob haec feſtinatis
itineribus Antiochiam, praeſtrictis palatii ianuis,
contempto Caeſare, quem videri decuerat, ad prae-
torium cum pompa ſollemni perrexit: [8]) morbos-
que diu cauſatus, nec regiam introiit, nec proceſſit
in publicum: ſed abditus multa in eius moliebatur
exitium, addens quaedam relationibus ſupervacua,
11 quas ſubinde dimittebat ad principem. Rogatus
ad ultimum, admiſſusque in conſiſtorium, ambage
nulla praegreſſa, inconſiderate et leviter, Profici-
ſcere, inquit, ut praeceptum eſt, Caeſar, ſciens,
quod ſi ceſſaveris, et tuas et palatii tui auferri iu-
bebo propediem annonas. Hocque ſolo contuma-
citer dicto, ſubiratus abſceſſit, nec in conſpectum
12 eius poſtea venit ſaepius [9]) arceſſitus. Hinc ille
commotus, ut iniuſta perferens et indigna, prae-
fecti cuſtodiam protectoribus mandaverat fidis.
Quo comperto Montius tunc quaeſtor, vafer qui-
dem, ſed ad lenitatem propenſior, conſulens in
commune, advocatos palatinarum primos ſchola-
rum adloquutus eſt mollius, [10]) docens nec decere
haec fieri, nec prodeſſe: addensque vocis obiur-
gatorio ſono, quod, ſi id placeret, poſt ſtatuas
Conſtantii deiectas, ſuper adimenda vita praefecto
13 conveniet ſecurius cogitari. His cognitis, Gallus
ut ſerpens adpetitus telo vel ſaxo, iamque ſpes ex-
tremas opperiens, et ſuccurrens ſaluti ſuae quavis
ratione, colligi omnes iuſſit armatos: et cum ſtarent
14 attoniti, diſtricta dentium acie ſtridens, *Adeſte,*
inquit, *viri fortes mihi periclitanti vobiscum. Mon-
tius nos tumore inuſitato quodam et novo, ut rebel-
les et maieſtati recalcitrantes Auguſtae, per haec*

---

8) *Steph.* morboque diu vexatus. 9) Mſ. arceſſitus. 10) docens nec decere.

quae ſtrepit [11]) *incuſat: iratus nimirum, quod con-*
tumacem praefectum, quid rerum ordo poſtulat,
ignorare diſſimulantem, formidine tenus iuſſerim
cuſtodiri. Nihil morati poſt haec militares, avidi 15
ſaepe turbarum, adorti ſunt Montium primum, qui
divertebat in proximo, levi corpore ſenem, atque
morboſum: et hirſutis reſticulis [12]) cruribus eius
innexis, divaricatum ſiue ſpiramento ullo adusque
praetorium traxere praefecti. Et eodem impetu 16
Domitianum praecipitem per ſcalas, itidem funibus
conſtrinxerunt: eosque coniunctos per ampla ſpatia
civitatis acri raptavere diſcurſu. Iamque artuum
et membrorum divulſa compage, ſuperſcandentes
corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformi-
tatem, [13]) velut exſaturati [14]) mox abiecerunt in
flumen. Incenderat autem audaces usque ad inſa- 17
niam homines ad haec, quae nefariis egere conati-
bus, Luſcus quidam curator urbis ſubito viſus:
[15]) eos ut eiulans baiulorum praecentor, ad expe-
diendum, quod orſi ſunt, incitans vocibus crebris:
qui haud longe poſtea ideo vivus exuſtus eſt.

Et quia Montius inter [16]) dilaniantium manus 18
ſpiritum efflaturus, Epigonium et Euſebium, nec
profeſſionem, nec dignitatem oſtendens, aliquoties
increpabat: qui ſint hi, magna quaerebatur induſtria,
et nequid intepeſceret, Epigonius e Lycia philoſophus
ducitur, et Euſebius ab [17]) Emiſſa Pittacas cognomen-
to, concitatus orator: cum quaeſtor non hos, ſed tri-
bunos fabricarum inſimulaſſet, promittentes armo-
rum ſi novas res agitari [18]) comperiſſent. Iisdem 19
diebus Apollinaris Domitiani gener, paulo ante
agens palatii Caeſaris curam, ad Meſopotamiam
miſſus a ſocero, per militares numeros immodice

---

11) Mſ. incuſat. 12) *τὸ eius* Mſ. deeſt. 13) Mſ. velut exaturatio. 14) *τὸ mox* Mſ. deeſt. 15) *al.* cumque eo Stenelaus baiulor. 16) Mſ. dilacinantium. 17) Mſ. ad dimiſſa pictacas cognomento. 18) *al.* coepiſſent.

ſcrutabatur, an quaedam altiora meditantis iam Galli ſecreta ſuſceperint ſcripta: qui compertis Antiochiae geſtis, per minorem Armeniam lapſus, Conſtantinopolim petiit, exindeque per protectores retractus, artiſſime tenebatur.

20 Quae dum ita ſtruuntur, indicatum eſt apud Tyrum indumentum regale textum occulte, incertum quo locante, vel cuius uſibus adparatum. Ideoque rector provinciae tunc pater Apollinaris, eiusdem nominis, ut conſcius ductus eſt: aliique congregati ſunt ex diverſis civitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urgebantur.

21 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum, non celate, ut antea, turbidum ſaeviebat ingenium, a veri conſideratione detortum: et nullo impoſitorum vel compoſitorum fidem ſollemniter inquirente, nec [19]) diſcernente a ſocietate noxiorum inſontes, velut exturbatum e iudiciis fas omne diſceſſit: et cauſarum legitima ſilente defenſione, carnifex rapinarum ſequeſter, et obductio capitum, et bonorum ubique multatio verſabatur per orientales provincias: quas recenſere puto nunc opportunum, abſque Meſopotamia, iam digeſta, cum bella [20]) Parthica dicerentur, et Aegypto, quam neceſſario aliud [21]) reieci ad tempus.

1 VIII. Superatis Tauri montis verticibus, qui ad ſolis ortum ſublimius attolluntur, Cilicia ſpatiis porrigitur late diſtentis, dives bonis omnibus terra: eiusque lateri dextro adnexa Iſauria, pari ſorte uberi palmite viret et frugibus multis: quam mediam
2 navigabile flumen Calycadnus interſcindit. Et hanc quidem, praeter oppida multa, duae civitates exornant, Seleucia, opus Seleuci regis, et Claudiopolis, quam deduxit coloniam Claudius Caeſar.

---

19) *al.* diſcerpente. 20) Mſ. Parthica . . . rentur. 21) Mſ. reieci. . . . ad tempus.

Iſaura enim antehac [1]) nimium potens, olim ſub-
verſa ut rebellatrix interneciva, aegre veſtigia cla-
ritudinis priſtinae monſtrat admodum pauca. Cili- 3
ciam vero, quae Cydno amne exſultat, Tarſus no-
bilitat, urbs perſpicabilis: (hanc condidiſſe Perſeus
memoratur, Iovis filius et Danaës, vel certe ex Ae-
thiopia profectus Sandan quidam nomine, vir opu-
lentus et nobilis) et Anazarbus auctoris vocabulum
referens: et Mopſueſtia, vatis illius domicilium
Mopſi, quem a commilitio Argonautarum, cum
aureo vellere direpto redirent, errore abstractum,
[2]) delatumque ad Africae littus mors repentina con-
ſumpſit: et ex eo, ceſpite punico tecti manes eius
heroici, dolorum varietati medentur plerumque
ſoſpitales. Hae duae provinciae bello quondam 4
piratico catervis miſtae praedonum, a Servilio pro-
conſule miſſae ſub iugum, factae ſunt vectigales.
Et hae quidem regiones velut in prominenti terra-
rum lingua poſitae, [3]) ab orbe Eoo monte Amano
disparantur. Orientis vero limes in longum pro- 5
tentus et rectum, ab Euphratis fluminis ripis adus-
que ſupercilia porrigitur Nili, laeva Saracenis con-
terminans gentibus, dextra pelagi fragoribus pa-
tens: quam plagam [4]) Nicator Seleucus occupatam
auxit magnum in modum, cum poſt Alexandri Ma-
cedonis obitum ſucceſſorio iure teneret regna Per-
ſidis, efficaciae impetrabilis rex, ut indicat cogno-
mentum. Abuſus enim multitudine hominum, 6
quam tranquillis in rebus diutius rexit, ex agreſti-
bus habitaculis urbes conſtruxit, multis opibus fir-
mas et viribus: quarum ad praeſens pleraeque licet
Graecis nominibus adpellentur, quae iisdem ad ar-
bitrium impoſita ſunt conditoris, primogenia tamen

---

1) Mſ. nemium potens. 2) *al.* delatum ad. 3) Mſ. ab urbe. 4) *al.* Nicanor.

nomina non [5]) amittunt, quae eis Aſſyria lingua inſtitutores veteres indiderunt.

7 Et prima poſt Osdroënam, quam (ut dictum eſt) ab hac deſcriptione discrevimus, Commagena, nunc Euphratenſis, clementer adſurgit; Hierapoli, [6]) vetere Nino, et Samoſata civitatibus [7]) amplis illuſtris.

8 Dein Syria per ſpecioſam interpatet diffuſa planitiem. Hanc nobilitat Antiochia, mundo cognita civitas, cui non certaverit alia advecticiis ita adfluere copiis et internis, et Laodicea, et Apamia, itidemque Seleucia, iam inde a primis auſpiciis florentiſſimae.

9 Poſt hanc [8]) acclinis Libano monti Phoenice,
regio plena gratiarum et venuſtatis, urbibus decorata magnis et pulchris: in quibus amoenitate celebritateque nominum Tyrus excellit, Sidon et Berytus, iisdemque pares, Emiſſa, et Damaſcus, sae-
10 culis conditae priſcis. Has autem provincias, quas Orontes ambiens amnis, imosque pedes Caſſii montis illius celſi praetermeans, funditur in Parthenium mare, Cn. Pompeius ſuperato Tigrane, regnis Armeniorum abstractas ditioni Romanae coniunxit.

11 Ultima Syriarum eſt Palaeſtina, per intervalla
magna protenta, cultis abundans terris et nitidis, et civitates habens quasdam egregias, nullam nulli cedentem, ſed ſibi viciſſim velut ad perpendiculum aemulas: Caeſaream, quam ad honorem Octaviani principis exaedificavit Herodes, et Eleutheropolim, et Neapolim, itidemque Aſcalonem, [9]) Gazam,
12 aevo ſuperiore exſtructas. In his tractibus navigerum nusquam viſitur flumen: et in locis plurimis aquae ſuapte natura calentes emergunt, ad uſus aptae multiplicium medelarum. Verum has quoque

---

5) *al.* admittunt. 6) Mſ. Veterennino. 7) Mſ. amplis et illuſtris. 8) *al.* acclivis. 9) deeſt in Steph.

regiones pari ſorte Pompeius Iudaeis domitis, et Hieroſolymis captis, in provinciae ſpeciem, rectori delata iurisdictione, formavit.

Huic Arabia eſt conſerta, ex alio latere Naba- 13
taeis contigua; opima varietate commerciorum, caſtrisque oppleta validis et caſtellis, quae ad repellendos gentium vicinarum excurſus, ſollicitudo pervigil veterum per opportunos ſaltus erexit et cautos. Haec quoque civitates habet inter oppida quaedam ingentes, Boſtram et Geraſam atque Philadelphiam, murorum firmitate cautiſſimas. Hanc provinciae impoſito nomine, rectoreque attributo, obtemperare legibus noſtris Traianus compulit imperator, incolarum tumore ſaepe contuſo, cum glorioſo Marte Mediam urgeret et Parthos.

Cyprum itidem inſulam procul a continenti dis- 14
cretam et portuoſam, inter municipia crebra urbes duae faciunt claram, Salamis et Paphus: altera Iovis delubris, altera Veneris templo inſignis. Tanta tamque multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi, indigenis viribus, a fundamento ipſo carinae ad ſupremos usque carbaſos aedificet onerariam navem, omnibusque armamentis inſtructam
mari committat. Nec piget dicere, avide magis 15
hanc inſulam populum Romanum invaſiſſe, quam iuſte. Ptolemaeo enim rege foederato nobis et ſocio, ob aerarii noſtri anguſtias iuſſo ſine ulla culpa proſcribi, ideoque hauſto veneno voluntaria morte deleto, et tributaria facta eſt, et velut hoſtiles eius exuviae claſſi impoſitae, in urbem advectae ſunt per Catonem. Nunc repetetur ordo geſtorum.

IX. Inter has ruinarum varietates, a Niſibi, 1
quam tuebatur accitus Urſicinus, cui nos obſequuturos iunxerat imperiale praeceptum, diſpicere litis exitialis ſemina cogebatur, abnuens et reclamans adulatorum oblatrantibus turmis: bellicoſus ſane

milesque ſemper et militum ductor, ſed forenſibus iurgiis longe discretus: qui metu ſui discriminis anxius, cum accuſatores quaeſitoresque[1]) ſubditivos ſibi conſociatos ex iisdem foveis cerneret emergentes, [2]) quae clam palamve agitabantur, occultis Conſtantium litteris edocebat, implorans ſubſidia, quorum metu tumor notiſſimus Caeſaris exhalaret.

2 Sed cautela nimia in peiores haeſerat plagas, ut narrabimus poſtea, aemulis conſarcinantibus inſidias graves apud Conſtantium, caetera medium principem, ſed ſi quid [3]) auribus eius huiusmodi quivis infudiſſet ignotus, acerbum et implacabilem, et in hoc cauſarum titulo diſſimilem ſui.

3 Proinde die funeſtis interrogationibus praeſtituto, imaginarius iudex equitum reſedit magiſter, adhibitis aliis iam, quae eſſent agenda, praedoctis: et adſiſtebant hincinde notarii, quid quaeſitum eſſet, quidve reſponſum, curſim ad Caeſarem perferentes: cuius imperio truci, ac ſtimulis reginae, exertantis aurem ſubinde per aulaeum, nec diluere obiecta permiſſi, nec defenſi periere complures.

4 Primi igitur omnium ſtatuuntur Epigonius et Euſebius, ob nominum gentilitatem oppreſſi. Praediximus enim Montium, ſub ipſo vivendi termino, his vocabulis adpellatos fabricarum culpaſſe tribunos, ut adminicula [4]) futurae molitioni pollicitos.

5 Et Epigonius quidem amictu tenus philoſophus, ut adparuit, prece fruſtra tentata, ſulcatis lateribus, mortisque metu admoto, turpi confeſſione cogitatorum ſocium, quae nulla erant, fuiſſe firmavit, cum nec vidiſſet quidquam nec audiſſet, penitus expers forenſium rerum: Euſebius vero obiecta ſidentius negans, [5]) ſuspenſus in eodem gradu con-

---

1) ſubditivos. 2) *Steph.* quaedam quae palam ag. 3) *τὸ eius* deeſt in Mſ. 4) futurae ultioni. 5) ſuspenſus in eodem gradu cunctantia eſt et id latrocinium.

ſtantiae ſtetit, latrocinium illud eſſe, non iudicium clamans. Cumque pertinacius, ut legum gnarus, 6
accuſatorem flagitaret atque ſollemnia, doctus id Caeſar, libertatemque ſuperbiam ratus, tamquam obtrectatorem audacem excarnificari praecepit: qui ita eviſceratus, ut cruciatibus membra deeſſent, implorans caelo iuſtitiam, torvum renidens fundato pectore manſit immobilis, nec ſe incuſare, nec quemquam alium paſſus: et tandem nec confeſſus nec confutatus, cum abiecto conſorte poenali eſt morte multatus. Et ducebatur intrepidus temporum iniquitati inſultans, imitatus Zenonem illum veterem Stoicum, qui ut mentiretur quaedam, laceratus diutius, avulſam ſedibus linguam ſuam cum cruento ſputamine in oculos interrogantis [6]) Cyprii regis impegit. Poſt haec indumentum regale quae- 7
rebatur: et miniſtris fucandae purpurae tortis, confeſſisque pectoralem tuniculam ſine manicis textam, Maras quidam nomine inductus eſt (ut appellant Chriſtiani) diaconus: cuius prolatae litterae ſcriptae Graeco ſermone ad Tyrii textrini praepoſitum, celerari ſpeciem perurgebant: quam autem non indicabant: denique etiam idem adusque diſcrimen vitae vexatus, nihil fateri compulſus eſt. Quae- 8
ſtione igitur per multiplices dilatata fortunas, cum ambigerentur quaedam, nonnulla levius actitata conſtaret, poſt multorum clades Apollinares ambo, pater et filius, in exſilium acti, cum ad locum Crateras nomine perveniſſent, villam ſcilicet ſuam, quae ab Antiochia [7]) viceſimo et quarto disiungitur lapide, ut mandatum eſt, fractis cruribus occiduntur.

Poſt quorum necem nihilo lenius ferociens Gal- 9
lus, ut leo cadaveribus paſtus, multa huiusmodi

---

6) Mſ. et *Steph.* Cyprini. 7) *al.* viceſimo.

ſcrutabatur: quae ſingula narrare non refert, ne profeſſionis modum, [8]) quod evitandum eſt, excedamus.

(A. C. 354.)

1 X. Haec dum Oriens diu perferret, caeli reſe-
rato tepore, Conſtantius conſulatu ſuo ſepties, et
Caeſaris ter, egreſſus Arelate Valentiam petit, in
[1]) Gundomadum et Vadomarium fratres Alamanno-
rum reges arma moturus, quorum crebris [2]) excur-
ſibus vaſtabantur confines limitibus terrae Gallo-
2 rum. Dumque ibi diu moratur, commeatus op-
periens, quorum translationem ex Aquitania [3]) verni
imbres ſolito crebriores prohibebant, auctique tor-
rentes, [4]) Herculanus advenit protector domeſticus,
Hermogenis ex magiſtro equitum filius, apud Con-
ſtantinopolim, ut ſupra retulimus, [5]) populari
quondam turbela diſcerpti: quo veriſſime referente,
quae Gallus egerat, damnis ſuper praeteritis mae-
rens, et futurorum timore ſuſpenſus, angorem
3 animi, quamdiu potuit, emendabat. Miles tamen
interea omnis apud Cabillona collectus, morarum
impatiens ſaeviebat, hoc irritatior, quod nec ſub-
ſidia vivendi ſuppeterent, alimentis nondum ex uſu
4 translatis. Unde Rufinus ea tempeſtate praefectus
praetorio, ad diſcrimen truſus eſt ultimum. Ire
enim ipſe compellebatur ad militem, quem exagi-
tabat inopia ſimul et feritas, et alioquin coalito
more in ordinarias dignitates aſperum ſemper et
ſaevum, ut ſatisfaceret, atque monſtraret, quam
5 ob cauſam annonae convectio ſit impedita. Quod
opera conſulta cogitabatur aſtute, ut hoc inſidia-
rum genere [6]) Galli periret avunculus, ne eum ut

---

8) Mſ. ſaevitatum. 1) Gundoundum. 2) Mſ. excurſa. 3) Mſ. averni. *Steph.* Arverni. 4) *al.* Arculanus. 5) populari ut quondam. 6) Mſ. talis.

praepotens acueret [7]) in fiduciam, exitioſa coeptan-
tem. Verum navata eſt opera diligens; [8]) hocque
dilato, Euſebius praepoſitus cubiculi miſſus eſt
Cabillona, aurum ſecum perferens: quo per tur-
bulentos ſeditionum [9]) concitores occultius distri-
buto, et tumor conſenuit militum, et ſalus eſt in
tuto locata praefecti. Deinde cibo abunde perlato,
caſtra die praedicto ſunt mota. Emenſis itaque 6
difficultatibus multis, et nive obrutis callibus plu-
ribus, ubi prope Rauracum ventum eſt ad ſuperci-
lia fluminis Rheni, reſiſtente multitudine Alamanna,
pontem ſuspendere navium compage Romani vi ni-
mia vetabantur, ritu grandinis undique convolanti-
bus telis: et cum id impoſſibile videretur, Impera-
tor cogitationibus magnis attonitus, quid capeſſeret,
ambigebat. Ecce autem ex improviſo index qui- 7
dam regionum gnarus advenit, et mercede accepta
vadoſum locum nocte monſtravit, unde ſuperari
potuit flumen: et potuiſſet aliorſum [10]) intentis ho-
ſtibus [11]) exercitus inde transgreſſus, nullo id opi-
nante, cuncta vaſtare, ni pauci ex eadem gente,
quibus erat honoratioris militiae cura commiſſa,
populares ſuos haec per nuntios docuiſſent occul-
tos, ut quidam exiſtimabant. Infamabat autem 8
haec ſuſpicio Latinum domeſticorum comitem, et
Agilonem tribunum ſtabuli, atque Scudilonem
ſcutariorum rectorem, qui tunc ut dextris ſuis ge-
ſtantes Remp. colebantur. At barbari ſuſcepto 9
pro inſtantium rerum ratione conſilio, dirimentibus
forte auſpicibus, vel congredi prohibente auctori-
tate ſacrorum, mollito vigore, quo fidentius reſi-
ſtebant, optimates miſere delictorum veniam peti-
turos et pacem. Tentis igitur regis utriusque lega- 10

---

7) Mſ. ad fiduc. 8) Mſ. hacque delato. *utrumque in aliis deeſt.* 9) Mſ. concitores. 10) Mſ. mittentis. 11) *Haec verba in al. deſunt: in Mſ. vero ſic leguntur:* exercitus deinde transgreſſus nullo id opinaute cuncta vaſtarem.

tis, et negotio tectius diu penſato, cum pacem
oportere tribui, quae iuſtis conditionibus petebatur,
eamque ex re tum fore ſententiarum via concinens
adprobaſſet, advocato in concionem exercitu,
Imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali
adſiſtens, circumdatus poteſtatum coetu celſarum,
ad hunc diſſeruit modum:

11 *Nemo quaeſo miretur, ſi poſt exſudatos labores
itinerum longos, congeſtosque adſatim commeatus,
fiducia veſtri ductante, barbaricos pagos adventans,
velut mutato repente conſilio ad placidiora
12 diverti. Pro ſuo enim loco et animo quisque veſtrum
reputans, id*[12]) *inveniet verum, quod miles ubique,
licet membris vigentibus firmus, ſe ſolum vitamque
propriam circumſpicit et defendit: Imperator vero
officiorum, dum aequis omnibus alienae cuſtos ſalutis,
nihil non ad ſui ſpectare tutelam*[13]) *rationes populorum
cognoſcit, et remedia cuncta, quae ſtatus
negotiorum admittit, arripere debet alacriter, ſe-
13 cunda numinis voluntate delata. Ut in breve igitur
conferam, et ostendam, qua ex cauſa omnes vos
ſimul adeſſe volui, commilitones mei fidiſſimi, accipite
aequis auribus, quae ſuccinctius explicabo.
Veritatis enim*[14]) *abſolutus ſermo ac ſemper eſt
14 ſimplex. Arduos veſtrae gloriae gradus, quos fama
per plagarum quoque accolas extimarum diffundit,
excellenter accreſcens, Alamannorum reges
et populi formidantes, per oratores, quos videtis,
ſummiſſis cervicibus conceſſionem praeteritorum
poſcunt et pacem: quam ut cunctator et cautus utilique
monitor, ſi veſtra voluntas adeſt, tribui debere
cenſeo, multa contemplans: primo, ut Martis
ambigua declinentur: dein, ut auxiliatores pro adverſa-*

12) Mſ. inveniet. 13) Mſ. ratio . . . . et remedia. 14) Mſ. abſolimo ſemper ac pereſt ſimplex.

*verſariis adſciſcamus, quod pollicentur: tum autem,
ut incruenti mitigemus ferociae flatus, perniciosos
ſaepe provinciis: poſtremo id reputantes, quod non
ille hoſtis vincitur ſolus, qui cadit in acie, pondere
armorum oppreſſus et virium; ſed multo tutius
etiam tuba tacente,* [15]) *ſub iugum mittitur volunta-
rius, qui ſentit expertus, nec fortitudinem in rebel-
les, nec lenitatem in ſupplices animos deeſſe. In* 15
*ſumma, tamquam arbitros vos, quid ſuadetis, op-
perior, ut princeps tranquillus temperanter adhibe-
re modum adlapſa felicitate decernens. Non enim
inertiae, ſed modeſtiae humanitatique, mihi cre-
dite, hoc, quod recte conſultum eſt, adſignabitur.*

Mox dicta finierat, multitudo omnis, [16]) ad 16
quae Imperator voluit, promptior, laudato conſi-
lio, conſenſit in pacem, ea ratione maxime percita,
quod norat expeditionibus crebris, Fortunam eius
in malis tantum civilibus vigilaſſe: cum autem bel-
la moverentur externa, accidiſſe plerumque luctuo-
ſa. Icto poſt haec foedere gentium ritu, perfecta-
que ſollemnitate, Imperator Mediolanum ad hiber-
na disceſſit.

XI. Ubi curarum abiectis ponderibus aliis, 1
tamquam [1]) nodum Gordium difficillimum, Caeſa-
rem convellere niſu valido cogitabat: eique delibe-
ranti cum proximis, clandeſtinis colloquiis et no-
cturnis, qua vi, quibusve commentis id fieret, an-
tequam effundendis rebus pertinacius incumberet
confidentia: acciri mollioribus ſcriptis per ſimula-
tionem tractatus publici nimis urgentis, eumdem
placuerat Gallum, ut auxilio deſtitutus, ſine ullo
interiret obſtaculo. Huic ſententiae verſabilium 2
adulatorum refragantibus globis (inter quos erat

15) *al.* iugo. 16) Mſ. atque. 1) *Al.* nodum et odium. Mſ. odiem.

Arbetio ad inſidiandum acer et flagrans, et Euſe-
bius tunc praepoſitus cubiculi, effuſior ad nocen-
dum) id occurrebat, Caeſare diſcedente Urſicinum
in Oriente perniciose relinquendum, ſi nullus eſſet,
3 qui prohiberet, altiora meditaturum. Iisdemque
reſidui regii acceſſere ſpadones, quorum ea tem-
peſtate plus habendi cupiditas ultra mortalem mo-
dum adoleſcebat, inter miniſteria vitae ſecretioris
per arcanos ſuſurros nutrimenta fictis criminibus
ſubſerentes: qui ponderibus invidiae gravioris vi-
rum fortiſſimum opprimebant, ſuboleſcere imperio
adultos eius filios muſſitantes, decore corporum fa-
vorabiles et aetate, per multiplicem armaturae ſci-
entiam agilitatemque membrorum inter quotidiana
proludia exercitus, conſulto conſilio cognitos: Gal-
lum ſuopte ingenio trucem per ſuppoſitos quosdam
ad ſaeva facinora ideo animatum, ut eo digna om-
nium ordinum deteſtatione exoſo, ad magiſtri equi-
tum liberos principatus inſignia transferantur.
4 Cum haec taliaque ſollicitas eius aures everbe-
rarent, expoſitas ſemper huiusmodi rumoribus et
patentes, varia animo tum miſcente conſilia, tan-
dem id ut optimum factu elegit: et Urſicinum pri-
mum ad ſe venire ſummo cum honore mandavit,
ea ſpecie, ut pro rerum tunc urgentium captu
diſponeretur concordi conſilio, quibus virium in-
crementis Parthicarum gentium arma minantium
5 impetus frangerentur. Et ne quid ſuſpicaretur ad-
verſi venturus, vicarius eius, dum redit, Proſper
miſſus eſt Comes: acceptisque literis, et copia rei
vehiculariae data, Mediolanum itineribus [a]) pro-
peravimus magnis.
6 Reſtabat, ut Caeſar poſt haec properaret acci-
tus: et abſtergendae cauſa ſuſpicionis ſororem
ſuam, eius uxorem, Conſtantius ad ſe tandem de-

a) properamus Mſ.

ſideratam venire multis fictisque blanditiis hortaba-
tur. Quae licet ambigeret, metuens ſaepe cruen-
tum; ſpe tamen, quod eum lenire poterat ut ger-
manum, profecta, cum Bithyniam introiſſet, in
ſtatione, quae Caenos Gallicanos adpellatur, ab-
ſumpta eſt vi febrium repentina. Cuius poſt obi-
tum maritus contemplans cecidiſſe fiduciam, qua
ſe fultum exiſtimabat, anxia cogitatione, quid mo-
liretur, haerebat. Inter res enim impeditas et tur- 7
bidas, ad hoc unum mentem ſollicitam dirigebat,
quod Conſtantius cuncta ad ſuam ſententiam con-
ferens, nec ſatisfactionem ſuscipiet aliquam, nec
erratis ignoſcet: ſed ut erat in propinquitatis per-
niciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens,
ſi cepiſſet incautum, morte multaret. Eo neceſſi- 8
tatis adductus, ultimaque, ni vigilaſſet, opperiens,
principem locum, ſi qua patuiſſet copia, adfecta-
bat: ſed perfidiam proximorum ratione bifaria [3]) ve-
rebatur, [4]) qui eum ut truculentum horrebant et
levem, [5]) quique altiorem Conſtantii fortunam in
discordiis civilibus formidabant. Inter has cura- 9
rum moles immenſas, Imperatoris ſcripta ſuscipie-
bat adſidua, monentis orantisque, ut ad ſe veniret,
et mente monſtrantis obliqua, rem publicam nec
poſſe dividi, nec debere, ſed pro viribus quemque
ei ferre ſuppetias fluctuanti, nimirum Galliarum
indicans vaſtitatem. Quibus ſubſerebat non adeo 10
vetus exemplum, quod Diocletiano et eius collegae,
ut adparitores, Caeſares non reſides, ſed ultro ci-
troque discurrentes obtemperabant: et in Syria Au-
guſti vehiculum iraſcentis per ſpatium [6]) mille
paſſuum fere pedes antegreſſus eſt Galerius pur-
puratus.

3) Mſ. deferebatur. 4) *Steph.* et Mſ. qui. 5) *Steph.* et Mſ. quique. 6) *al.* mille paſſus.

11 Advenit poſt multos [7]) Scudilo ſcutariorum tri-
bunus, velamento ſubagreſtis ingenii perſuaſionis
opifex callidus: qui eum adulabili ſermone feriis
admiſto, ſolus omnium proficiſci pellexit, vultu
adſimulato ſaepius replicando, quod flagrantibus
votis eum videre frater cuperet patruelis, quod per
imprudentiam geſtum eſt, remiſſurus ut mitis et
clemens: participemque eum ſuae maieſtatis adſci-
tum, [8]) et futurum laborum quoque ſocium, quos
12 Arctoae provinciae diu feſſae poſcebant. Utque
ſolent manum iniectantibus fatis hebetari ſenſus ho-
minum et obtundi, his illecebris ad meliorum ex-
ſpectationem erectus, egreſſusque Antiochia numi-
ne laevo ductante, prorſus ire tendebat de fumo,
ut proverbium loquitur vetus, ad flammam: et in-
greſſus Conſtantinopolim, tamquam in rebus pro-
ſperis et ſecuris, editis equeſtribus ludis, capiti
[9]) Coracis aurigae coronam impoſuit ut victoris.
13 Quo cognito Conſtantius ultra mortalem mo-
dum exarſit: ac ne quo caſu idem Gallus de futuris
incertus, agitare quaedam conducentia ſaluti ſuae
per itinera conaretur, remoti ſunt omnes de in-
14 duſtria milites agentes in civitatibus perviis. Eo-
que tempore Taurus quaeſtor ad Armeniam miſſus,
confidenter nec adpellato eo nec viſo tranſivit.
Venere tamen aliqui iuſſu Imperatoris, adminiſtra-
tionum ſpecie diverſarum, eumdem, ne commove-
re ſe poſſet, neve tentaret aliquid occulte, cuſto-
dituri: inter quos Leontius erat, poſtea urbi prae-
fectus, ut quaeſtor, et Lucillianus quaſi domeſti-
corum Comes, et ſcutariorum tribunus nomine
15 Bainobaudes. Emenſis itaque longis intervallis et
planis, cum Hadrianopolim introiſſet urbem Hae-
mimontanam, Uſcudamam antehac adpellatam,
feſſasque labore diebus duodecim recreans vires,

7) Mſ. Cubiculo. 8) Mſ. et futurum. 9) Mſ. Thoracis.

comperit Thebeas legiones in vicinis oppidis hiemantes, conſortes ſuos miſiſſe quosdam, eum, ut remaneret, promiſſis fidis hortaturos et firmis, fiducia ſui abunde per ſtationes locati confines: ſed obſervante cura pervigili proximorum, nullam videndi vel audiendi, quae ferebant, furari potuit facultatem. Inde aliis ſuper alias urgentibus litteris 16
exire, et decem vehiculis publicis, ut praeceptum eſt, uſus, relicto palatio omni, praeter paucos tori miniſtros et menſae, quos [10]) adduxerat ſecum, ſqualore concretus celerare gradum compellebatur adigentibus multis, temeritati ſuae ſubinde flebiliter imprecatus, [11]) quae eum iam deſpectum et vilem arbitrio ſubdiderat infimorum. Inter haec ta- 17
men per inducias naturae conquieſcentis, ſauciabantur eius ſenſus circumſtridentium terrore larvarum: interfectorumque catervae, Domitiano et Montio praeviis, correptum eum, ut exiſtimabat in ſomnis, uncis furialibus obiectabant. [12]) Solutus 18
enim corporeis nexibus animus, ſemper vigens motibus indefeſſis, et cogitationibus ſubiectus et curis, quae mortalium ſollicitant mentes, colligit viſa nocturna, quas phantaſias nos adpellamus.

Pandente itaque viam fatorum ſorte triſtiſſima, 19
qua praeſtitutum erat eum vita et imperio ſpoliari, [13]) itineribus interiectis permutatione iumentorum emenſis, venit Petobionem oppidum Noricorum: ubi [14]) reſeratae ſunt inſidiarum latebrae omnes, et [15]) Barbatio repente adparuit Comes, qui ſub eo domeſticis praefuit, cum Apodemio agente in rebus, milites ducens, quos beneficiis ſuis oppigneratos elegerat Imperator, certus, nec praemiis nec miſeratione ulla poſſe deflecti.

---

10) *al.* adiunxerat. 11) *Steph.* quod. 12) Mſ. ſolutus. 13) Mſ. itineribus eiectis *al.* interiectis. 14) Mſ. reſervatae. 15) Mſ. Barbaratio.

20 Iamque non [16]) adumbratis fallaciis res agebatur: ſed qua palatium eſt extra muros, armatis omne circumdedit. Ingreſſusque obſcuro iam die, ablatis regiis indumentis, Caeſarem tunica texit et paludamento communi, eum poſt haec nihil paſſurum velut [17]) mandato principis iurandi crebritate confirmans: et *ſtatim*, inquit, [18]) *exſurge:* et inopinum carpento privato impoſitum, ad Iſtriam duxit prope oppidum Polam, ubi quondam peremptum Conſtantini filium accepimus Criſpum.
21 Et cum ibi ſervaretur artiſſime, terrore propinquantis exitus iam praeſepultus, adcurrit Euſebius, cubiculi tunc praepoſitus, Pentadiusque notarius, et Mellobaudes armaturarum tribunus, iuſſu Imperatoris [19]) compulſuri eum ſingillatim docere, quam ob cauſam quemque apud Antiochiam necatorum
22 iuſſerat trucidari. Ad quae Adraſteo pallore perfuſus, hactenus valuit loqui, quod pleroſque incitante coniuge iugulaverit Conſtantina: ignorans profecto, Alexandrum Magnum urgenti matri, ut occideret quemdam inſontem, et dictitanti, ſpe impetrandi poſtea, quae vellet, eum ſe per novem menſes utero portaſſe praegnantem, ita reſpondiſſe prudenter: *Aliam, parens optima, poſce mercedem; hominis enim ſalus beneficio nullo penſatur.*
23 Quo comperto, [20]) irrevocabili ira princeps percitus et dolore, fiduciam omnem fundandae ſecuritatis in eodem poſuit abolendo. Et miſſo Sereniano, quem in crimen maieſtatis vocatum, praeſtigiis quibusdam abſolutum [21]) eſſe ſupra monſtravimus, Pentadio quinetiam notario, et Apodemio agente in rebus, eum capitali ſupplicio deſtinavit: et ita colligatis manibus in modum noxii cuiusdam latro-

16) Mſ. umbratis. 17) Mſ. mandatu. 18) Mſ. exurgeret inopinum. 19) Mſ. compulſi. 20) *Steph.* irrevocabili Princeps percitus dolore. 21) Mſ. eſſe ſupra monſtravimus.

nis cervice abſciſſa, ereptaque vultus et capitis
dignitate, cadaver eſt relictum informe, paullo ante
urbibus et provinciis formidatum. Sed vigilavit 24
utrubique ſuperni numinis aequitas. Nam et
[22]) Gallum actus oppreſſere crudeles, et non diu
poſtea ambo cruciabili morte abſumpti ſunt, qui
eum, licet nocentem, blandius palpantes, periuriis
adusque plagas perduxere letales: quorum Scudilo
deſtillatione iecoris pulmones vomitans interiit:
Barbatio, qui in eum [23]) iam diu falſa compoſue-
rat crimina, cum ex magiſterio peditum altius niti
quorumdam ſuſurris [24]) incuſaretur, damnatus, ex-
ſtincti per fallacias Caeſaris manibus [25]) lacrymoſo
obitu parentavit.

Haec et huiusmodi quaedam innumerabilia ul- 25
trix facinorum impiorum, bonorumque praemiatrix
aliquoties operatur Adraſtia (atque utinam ſemper!)
quam vocabulo duplici etiam Nemeſin adpellamus:
Ius quoddam ſublime numinis efficacis, humana-
rum mentium opinione lunari circulo ſuperpoſitum,
vel, ut definiunt alii, ſubſtantialis tutela generali
potentia partilibus praeſidens fatis: quam theologi
veteres fingentes Iuſtitiae filiam, ex abdita quadam
aeternitate tradunt omnia deſpectare terrena. Haec 26
ut regina cauſarum, et arbitra rerum ac disceptatrix,
urnam ſortium temperat, accidentium vices alter-
nans: voluntatumque noſtrarum exorſa interdum
alio, quam quo contendebant, exitu terminans,
multiplices actus permutando convolvit. Eadem-
que neceſſitatis inſolubili retinaculo mortalitatis
vinciens faſtus tumentes incaſſum, et incremento-
rum detrimentorumque momenta [26]) verſans, ut
novit, nunc erectas mentium cervices opprimit et
enervat: nunc bonos ab imo ſuscitans, ad beno

---

22) *al.* Gallum obitu. 23) Mſ. iamdiu. 24) Mſ. incauſaretur.
25) Mſ. librimoſo. 26) verſabilis.

vivendum extollit. Pinnas autem ideo illi fabuloſa vetuſtas aptavit, ut adeſſe velocitate volucri cunctis exiſtimetur: et praetendere gubernaculum dedit, eique ſubdidit rotam, ut univerſitatem regere per elementa diſcurrens omnia non ignoretur.

27 Hoc immaturo interitu, ipſe quoque ſui pertaeſus, exceſſit e vita aetatis anno nono atque [27]) vigeſimo, cum quadriennio imperaſſet: natus apud Tuſcos in Maſſa Veternenſi, patre Conſtantio, Conſtantini fratre Imperatoris, matreque Galla ſorore Rufini et Cerealis, quos trabeae conſulares nobilitarunt,
28 et [28]) praefecturae. Fuit autem forma conſpicuus bona, decente filo corporis, membrorumque recta compage, flavo capillo et molli, barba licet recens emergente lanugine tenera, ita tamen, ut maturius [29]) auctoritas emineret: tantum a temperatis moribus Iuliani differens fratris, quantum inter Ve-
29 ſpaſiani filios fuit Domitianum et Titum. Adſumptus autem in ampliſſimum fortunae faſtigium, verſabiles [30]) eius motus expertus eſt, [31]) qui ludunt mortalitatem: nunc evehentes quosdam ad ſidera, nunc in Cocyti profunda mergentes. Cuius rei cum innumera ſint exempla, pauca tactu ſummo trans-
30 curram. Haec fortuna mutabilis et inconſtans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, et Dionyſium, gentium quondam terrorem, Corinthi litte-
31 rario ludo praefecit. Haec Adramytenum Andriſcum in [32]) fullonio natum, ad Pſeudo-Philippi nomen evexit: et Perſei legitimum filium artem
32 ferrariam ob quaerendum docuit victum. Eadem Mancinum poſt imperium [33]) dedidit Numantinis, Samnitum atrocitati Veturium, et Claudium Corſis, [34]) ſubſtravitque feritati Carthaginis Regulum:

27) Mſ. vicenſimo. 28) Mſ. Praefecturae . . . . autem forma. 29) Mſ. feneſtras. 30) τὸ *eius* Mſ. deeſt. 31) Mſ. quae. 32) *al.* fullonia. 33) τὸ *dedit* al. deeſt. 34) Mſ. ſubſtravit quid. *al.* ſubſtravit feritati.

iſtius iniquitate Pompeius, poſt quaeſitum Magni ex rerum geſtarum amplitudine cognomentum, ad ſpadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Et 33
Eunus quidam ergaſtularius ſervus ductavit in Sicilia fugitivos. Quam multi ſplendido loco nati, eadem rerum domina connivente, Viriathi genua ſunt amplexi vel Spartaci? quot capita, quae horruere gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in vincula ducitur, alter inſperatae praeficitur poteſtati, alius a ſummo culmine dignitatis excutitur. Quae omnia, ſi ſcire quisquam velit, quam 34
varia ſint et adſidua, arenarum numerum idem iam deſipiens, et montium pondera ſcrutari [35]) putabit.

35) putavis.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XV.

Mors Galli Caesaris imperatori nunciatur. C. I. *Ursicinus Magister equitum per orientem, Iulianus Galli Caes. frater, et Gorgonius praepositus Caesariani cubiculi, accusantur maiestatis.* II. *In Galli Caesaris amicos et ministros animadvertitur.* III. *Lentienses Alamanni a Constantio A. pars caesi, pars fugati.* IV. *Silvanus Francus, magister peditum per Gallias, Coloniae Augustus adpellatur, et XXVIII. imperii die per insidias opprimitur.* V. *Silvani amici et conscii necati.* VI. *Ab Leontio praefecto urbi populi R. seditiones repressae. Liberius episcopus sede pulsus.* VII. *Iulianus Galli frater a Constantio A. fratre patrueli Caesar creatur ac praeficitur Galliis.* VIII. *De origine Gallorum; et unde dicti Celtae ac Galatae; deque eorum doctoribus.* IX. *De Alpibus Gallicanis; et de variis per eas itineribus.* X. *Brevis divisio ac descriptio Galliarum; et cursus fluminis Rhodani.* XI. *De moribus Gallorum.* XII. *De Musoniano praefecto praetorio per orientem.* XIII.

(A. C. 354.)

1 Utcumque potuimus veritatem scrutari, [1]) ea, quae videre licuit per aetatem, vel perplexe interrogando versatos in medio scire, narravimus ordine casuum exposito diversorum: residua, quae sequuturus aperiet textus, pro virium captu limatius ab-

1, Mſ. ea quae.

ſolvemus, nihil obtrectatores longi, ut putant, operis formidantes. Tunc enim laudanda eſt brevitas, cum moras rumpens intempeſtivas, nihil ſubtrahit cognitioni geſtorum.

I. Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, 2
Apodemius, quoad vixerat, igneus turbarum incentor, raptos eius calceos vehens equorum permutatione veloci, ut nimietate cogendi quosdam exſtingueret, praecurſorius index Mediolanum advenit: ingreſſusque regiam ante pedes proiecit Conſtantii, velut ſpolia regis occiſi Parthorum: et perlato nuntio repentino, docente rem inſperatam et arduam ad ſententiam tota facilitate completam, hi, qui ſummam aulam tenebant, omni placendi ſtudio in adulationem ex more collato, virtutem felicitatemque Imperatoris extollebant in caelum: cuius nutu, in modum gregariorum militum, licet diverſis temporibus, duo exauctorati ſunt
principes, Veteranio nimirum et Gallus. Quo ille 3
ſtudio blanditiarum exquiſito ſublatus, immunemque ſe deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter exiſtimans, confeſtim a iuſtitia declinavit ita intemperanter, ut aeternitatem eam aliquoties adſereret ipſe dictando, ſcribendoque propria manu orbis totius ſe dominum adpellaret: quod dicentibus aliis, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad aemulationem civilium principum vitam formare moresque ſuos, ut praedicabat, di-
ligentia laborabat enixa. Namque, etiamſi mun- 4
dorum infinitates Democriti regeret, quos Anaxarcho incitante Magnus ſomniabat Alexander, id reputaſſet legens vel audiens, quod (ut docent mathematici [2]) concinentes) ambitus terrae totius, quae nobis videtur immenſa, ad magnitudinem univerſitatis inſtar brevis obtinet puncti.

2) al. continentes.

1 II. Iamque [1]) poſt miſerandam deleti Caeſaris cladem, ſonante periculorum iudicialium tuba, in crimen laeſae maieſtatis arceſſebatur Urſicinus, adu-
leſcente magis magisque contra eius ſalutem livore,
2 omnibus bonis infeſto. Hac enim ſuperabatur dif-
ficultate, quod ad ſuſcipiendas defenſiones aequas et probabiles Imperatoris aures occluſae, patebant ſuſurris inſidiantium clandeſtinis: qui Conſtantii nomine per Orientis tractus omnes abolito, ante-
dictum ducem domi forisque deſiderari, ut formi-
3 doloſum Perſicae genti fingebant. Sed contra ac-
cidentia vir magnanimus ſtabat immobilis, ne ſe proiiceret abiectius, cavens, parum tuto loco in-
nocentiam ſtare medullitus gemens: hocque uno triſtior, quod amici ante haec frequentes ad potio-
res deſciverant, ut ad ſucceſſores, officiorum more
4 poſcente, ſolent tranſire lictores. Impugnabat autem eum per fictae benignitatis illecebras collega, et virum fortem propalam ſaepe adpellans Arbetio, ad innectendas letales inſidias vitae ſimplici per-
quam callens, et ea tempeſtate nimium potens. Ut enim ſubterraneus ſerpens foramen ſubſidens occul-
tum, adſultu ſubito ſingulos tranſitores obſervans inceſſit: [2]) ita ille ab imae ſortis gregario ad ſum-
mum evectus militiae munus, nec laeſus aliquando nec laceſſitus, inexplebili quodam laedendi propo-
5 ſito conſcientiam [3]) polluebat. Igitur paucis arca-
norum praefectis conſciis, latenter cum Imperatore [4]) ſententiam rogante id ſederat, ut nocte ventura procul a conſpectu militarium raptus Urſicinus in-
demnatus occideretur, ut quondam Domitius Cor-
bulo dicitur caeſus in colluvione illa Neroniani ſae-
6 culi, provinciarum fidus defenſor et cautus. Qui-

1) Mſ. petiſerandam. 2) ita ille ad diamaeſortes etiam militiae munus. Mſ. 3) *al.* polluebat. Cogitur. 4) ſententiam . . . . id ſederat, ut. *al.* ſententiam retegere. Sederat.

bus ita compoſitis, cum ad hoc deſtinati praedictum
tempus opperirentur, conſilio in lenitudinem flexo,
facinus impium ad deliberationem ſecundam differ-
ri praeceptum eſt.

Indeque ad Iulianum recens perductum calu- 7
mniarum vertitur machina, memorabilem poſtea
principem, gemino crimine, ut iniquitas aeſtima-
bat, implicitum: quod a Macelli fundo in Cappa-
docia poſito, ad Aſiam demigrarat liberalium de-
ſiderio doctrinarum, et per Conſtantinopolim trans-
euntem viderat fratrem. Qui cum obiecta dilue- 8
ret, ostenderetque neutrum ſine iuſſu feciſſe, ne-
fando adſentatorum coetu periſſet urgente, ni adſpi-
ratione ſuperni numinis, Euſebia ſuffragante regina,
ductus ad Comum oppidum Mediolano vicinum,
ibique pauliſper moratus, [5]) procudendi ingenii
cauſa, ut cupidine flagravit, ad Graeciam ire per-
miſſus eſſet. Nec defuere deinceps ex his emer- 9
gentia caſibus, quae [6]) diſpiceres ſecundis avibus
contigiſſe, dum punirentur ex iure, vel tamquam
irrita diffluebant et vana. Sed accidebat nonnum-
quam, ut opulenti pulſantes praeſidia potiorum,
iisdemque tamquam ederae celſis arboribus adhae-
rentes, abſolutionem pretiis mercarentur immenſis:
tenues vero, quibus exiguae vires erant ad redi-
mendam ſalutem aut nullae, damnabantur abrupte.
Ideoque et veritas mendaciis velabatur, et valuere
pro veris aliquoties falſa.

Perductus eſt iisdem diebus et Gorgonius, cui 10
erat thalami Caeſariani cura commiſſa: cumque
eum auſorum fuiſſe participem concitoremque in-
terdum, ex confeſſo pateret, conſpiratione ſpado-
num, iuſtitia concinnatis mendaciis obumbrata, pe-
riculo evolutus abſceſſit.

---

5) Mſ. pro candenti. 6) *al.* quae displiceret.

1 III. Haec dum Mediolani aguntur, Militarium catervae ab Oriente perductae ſunt Aquileiam, cum aulicis pluribus, membris inter catenas fluentibus ſpiritum trahentes exiguum, vivendique moras per aerumnas deteſtati multiplices. Arceſſebantur enim miniſtri fuiſſe Galli ferocientis, perque eos Domitianus discerptus credebatur, et Montius,
2 et alii poſt eos acti in exitium praeceps. Ad quos audiendos Arboreus miſſus eſt, et Euſebius cubiculi tunc praepoſitus, ambo inconſideratae iactantiae, iniuſti pariter et cruenti: qui nulla perſpicacitate, ſine innocentium ſontiumque differentia, alios verberibus vel tormentis adflictos exſulari poena damnarunt, quosdam ad infimam truſere militiam, reſiduos capitalibus addixere ſuppliciis. Impletisque funerum buſtis, reverſi velut ovantes, geſta retulerunt ad principem, erga haec et ſimilia
3 palam obſtinatum et gravem. Vehementius hinc et deinde Conſtantius, quaſi praeſcriptum fatorum ordinem convulſurus, recluſo pectore patebat inſidiantibus multis. Unde rumorum aucupes ſubito exſtitere complures, honorum vertices ipſos ferinis morſibus adpetentes, poſteaque pauperes et divites indiscrete: non ut Cibyratae illi Verrini, tribunal unius legati lambentes, ſed rei publicae membra
4 totius per incidentia mala vexantes. Inter quos facile Paulus et Mercurius eminebant: hic origine Perſa; ille natus in Dacia: notarius ille; hic [1]) ex miniſtro tricſinii rationalis. Et Paulo quidem, ut relatum eſt ſupra, Catenae inditum eſt cognomentum, eo quod in complicandis calumniarum nexibus erat indiſſolubilis, [2]) tetra venena ferens, varieque disperdens: ut in colluctationibus [3]) calce tene-
5 re quidam ſolent artifices palaeſtritae. Mercurius

1) Mſ. a miniſtro. 2) Mſ. intra in venerum ſeſe varietate dispendens. 3) Mſ. calrenemis.

ſomniorum adpellatus Comes, quod, ut clam mordax canis, interno vitio ſubmiſſus, agitans caudam, epulis coetibusque ſe crebris inſerens, ſi per quietem quisquam, ubi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis imperatoris auribus infundebat: et ob hoc homo tamquam inexpiabili obnoxius culpae, gravi mole criminis pulſabatur.
Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, ut 6
proderet quisquam viſa nocturna, cum aegre homines dormiſſe ſeſe praeſentibus faterentur externis: maerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, ubi memorantur ſomnia non videri: quod unde eveniat, rerum ſcientiſſimis relinquamus.

Inter has quaeſtionum ſuppliciorumque ſpecies 7
diras, in Illyrico exoritur alia clades, ad multorum pericula ex verborum inanitate progreſſa. [4]) In convivio Africani Pannoniae ſecundae rectoris, apud Sirmium poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adeſſe nullum exiſtimantes, licenter imperium praeſens ut moleſtiſſimum incuſabant: e quibus alii optatam permutationem temporum adventare, veluti e praeſagiis adfirmabant: nonnulli maiorum auguria ſibi portendi incogitabili dementia promittebant. E quorum numero Gaudentius, 8
agens in rebus, mente praecipiti ſtolidus, rem ut ſeriam detulerat ad Rufinum, adparitionis praefecturae praetorianae tunc principem, ultimorum ſemper avidum hominem, et [5]) coalita pravitate famoſum. Qui confeſtim, quaſi [6]) pinnis elatus ad 9
comitatum principis advolavit: eumque ad ſuſpiciones huiusmodi mollem et penetrabilem, ita acriter inflammavit, ut ſine deliberatione ulla Africanus, et omnes letalis menſae participes iuberentur

4) *al.* in provincia. 5) collita. 6) *al.* pinnis alatus.

[7]) rapi sublimes. Quo facto delator funestus, vetita ex more humano validius cupiens, biennio id quod agebat, ut postularat, continuare praeceptus est.
10 Missus igitur ad eos corripiendos Teutomeres protector domesticus cum collega, onustos omnes catenis, ut mandatum est, perducebat. Sed ubi ventum est Aquileiam, [8]) Marinus tribunus ex campidoctore eo tempore vacans, auctor perniciosi sermonis, et alioquin naturae ferventis, in taberna relictus, dum parantur itineri necessaria, [9]) lateri suo cultrum casu repertum impegit, statimque ex-
11 tractis vitalibus interiit. Residui ducti Mediolanum, excruciatique tormentis, et confessi vi quaestionis, inter epulas petulanter se quaedam loquutos, iussi sunt [10]) attineri poenalibus claustris, sub absolutionis aliqua spe, licet incerta. Protectores vero pronunciati vertere solum exsilio, ut Marino iisdem consciis mori permisso, veniam Arbetione meruere precante.

1 IV. Re hoc modo [1]) finita, paullo post et Lentiensibus Alamannicis pagis indictum est bellum, collimitia saepe Romana latius irrumpentibus: ad quem procinctum imperator egressus, in Rhaetias camposque venit Caninos: et digestis diu consiliis, id visum est honestum et utile, ut eo cum militis parte Arbetio magister equitum, cum validiore exercitus manu relegens margines lacus Brigantiae pergeret, protinus barbaris congressurus: cuius loci figuram breviter, quantum ratio patitur, de-
2 signabo. Inter montium celsorum amfractus [2]) immani

7) *al.* sublimes tolli. 8) Ms. Marinus . . . . ex Campiductore. 9) lateri . . . . cultrum. 10) Ms. attineri. — 1) Ms. finita . . . . . et Lent. 2) impulsu immani Rheni . . . . pulos extenditur . . . . nes adeptus ut . . . . . cataractas inclinatione preteriti funditur Nilus; et . . . . . . gari ab ortu poterat ad primogenio copiis eduerans propriis inruenti curreret sim . . . . squam fluenti . . . . . Iamque ad . . . . . . solutus altaque divortia.

mani pulſu Rhenus exoriens per praeruptos ſcopulos extenditur nullis aquis externis adoptatis, ut .... per cataractas inclinatione praecipiti funditur Nilus. Et navigari ab ortu poterat primigenio copiis exuberans propriis, ni ruenti curreret ſimilis potius quam fluenti. Iamque abſolutus, altaque 3
divortia riparum adradens, lacum invadit rotundum et vaſtum, quem [3]) Brigantiam accola Rhaetus adpellat, perque quadringenta et ſexaginta ſtadia longum, parique pene ſpatio late diffuſum, horrore ſilvarum ſqualentium inacceſſum, (niſi qua vetus illa Romana virtus et ſobria iter compoſuit latum) barbaris et natura locorum et caeli inclementia refragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo 4
verticibus amnis irrumpens, et undarum quietem permeans pigram, mediam velut finali interſecat libramento: et tamquam elementum perenni discordia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto agmine, quod intulit, vocabulo et viribus abſolvitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, oceani gurgitibus intimatur. Quodque eſt impendio mirum, 5
nec ſtagnum aquarum rapido transcurſu movetur, nec limoſa ſubluvie tardatur properans flumen, et confuſum miſceri non poteſt corpus: quod, ni ita agi ipſe doceret adſpectus, nulla vi credebatur poſſe discerni. Sic Alpheus oriens in Arcadia, 6
cupidine fontis Aretuſae captus, ſcindens Ionium mare, ut fabulae ferunt, adusque amatae confinia [4]) progreditur. ***

Arbetio, qui adventus barbarorum nuntiarent, 7
non exſpectans dum adeſſent, licet ſciret aſpera orſa bellorum; in occultas delatus inſidias, ſtetit immobilis, malo repentino perculſus. Interea viſi 8
e latebris hoſtes exſiliunt, et ſine parcimonia quid-

---

3) Murigantiam. 4) *in Mſ. hic lacuna quinque linearum.*

quid offendi poterat, telorum genere multiplici
configebant: nec enim reſiſtere noſtrorum quis-
quam potuit, nec aliud vitae ſubſidium, niſi dis-
ceſſu ſperare veloci. Quocirca vulneribus decli-
nandis intenti, incompoſito agmine milites huc et
illuc dispalantes terga ferienda dederunt. Plerique
tamen per anguſtas ſemitas ſparſi, periculoque prae-
ſidio tenebroſae noctis extracti, revoluta iam luce
redintegratis viribus agmini quisque proprio ſeſe
conſociavit. In quo caſu ita triſti et inopino abun-
dans numerus armatorum, et tribuni deſiderati
9 ſunt decem. Ob quae Alamanni [5]) ſublatis animis
ferocius incedentes, quotidie prope munimenta
Romana, adimente matutina nebula lucem, ſtrictis
mucronibus discurrebant, frendendo minas tumi-
das intentantes. Egreſſique repente ſcutarii, cum
obiectu turmarum hoſtilium repercuſſi ſtetiſſent,
omnes ſuos [6]) conſpiratis mentibus ciebant ad pu-
10 gnam. Verum cum plerosque recentis aerumnae
documénta terrerent, et intuta fore reſidua credens
haereret Arbetio: tres ſimul exſiluere tribuni,
Arintheus agens vicem armaturarum rectoris, et
Seniauchus qui equeſtrem turmam comitum tueba-
tur, et Bappo ducens [7]) Promotos, cum commiſſis
11 ſibi a principe. Urgebat cauſa communis velut
propria, vim cunctis arcentibus veterum exemplo:
inſtarque [8]) fluminis hoſtibus ſuperfuſi, non iuſto
praelio, ſed discurſionibus praedatoriis, univerſos
in fugam coegere foediſſimam: qui diſperſi laxatis
ordinibus, dumque elabi properant impediti, cor-
pora nudantes intecta, gladiorum haſtarumque
12 denſis ictibus truncabantur. Multique cum equis
interfecti, iacentes etiam tum eorum dorſis vide-

---

5) animis ferocibus. 6) conſpiratis mentibus. 7) Mſ. promotos . . . . *hic lacuna unius fere lineae.* commiſſis. 8) Mſ. uſuentere fulminis.

bantur innexi: quo viſo omnes e caſtris effuſi, qui prodire in praelium cum ſociis ambigebant, cavendi immemores proterebant barbaram plebem, niſi quos fuga exemerat morti; calcantes cadaverum ſtrues, et perfuſi ſanie peremptorum. Hocque 13
exitu praelio terminato, Imperator Mediolanum ad hiberna ovans revertit et laetus.

(A. C. 355.)

V. Exoritur iam hinc rebus adflictis haud dis- 1
pari provinciarum malo, calamitatum turbo novarum: [1]) exſtincturus omnia ſimul, ni fortuna moderatrix humanorum caſuum, motum eventu celeri conſummaſſet impendio formidatum. Cum diutur- 2
na incuria Galliae caedes acerbas, rapinasque et incendia, barbaris licenter graſſantibus, nullo iuvante perferrent; Silvanus pedeſtris militiae rector, ut efficax ad haec corrigenda, principis iuſſu [2]) perrexit, Arbetione id maturari modis quibus poterat adigente, ut abſenti aemulo [3]) quem ſupereſſe [4]) adhuc gravabatur, periculoſae molis onus impingeret. * *

Dynamius quidam actuarius ſarcinalium princi- 3
pis iumentorum, commendaticias ab eo [5]) petierat litteras ad amicos, ut quaſi familiaris eiusdem eſſet notiſſimus. Hoc impetrato, cum ille nihil ſuſpicans ſimpliciter praeſtitiſſet, ſervabat epiſtolas, ut perniciosum aliquid in tempore moliretur. Me- 4
morato itaque duce Gallias ex re publica discurſante, barbarosque propellente, iam ſibi diffidentes et trepidantes: idem Dynamius inquietius agens, ut verſutus et in fallendo exercitatus, fraudem

---

1) *al.* deſtructurus. 2) Mſ. ſuperexit. 3) Mſ. deeſt. 4) Mſ. adhuc gra . . . . *hic lacuna quatuor linearum.* actuarius. 5) petierat litteras ad amicos l.

comminiſcitur impiam, ſubornatore et conſcio, ut
iactavere rumores incerti, Lampadio [6]) praefecto
praetorio, et Euſebio ex-comite rei privatae, cui
cognomentum erat inditum Mattiocopae, atque
Aedeſio ex-magiſtro memoriae, quos ad conſula-
tum, ut amicos iunctiſſimos, idem [7]) curarat rogari
praefectus: et peniculo ſerie litterarum absterſa,
ſola incolumi relicta ſubſcriptione, alter multum a
vero illo diſſonans ſuperſcribitur textus: velut Sil-
vano rogante verbis obliquis, oranteque amicos
agentes intra palatium, vel privatos, (inter quos
et Tuſcus erat Albinus, aliique plures) ut ſe altiora
coeptantem, et propediem [8]) ſolium principis adi-
turum iuvarent. Hunc faſcem ad arbitrium [9]) fi-
5 gmenti commiſit, vitam pulſaturus inſontis. [10]) Dy-
namius praefectus eſt, ut haec pro Imperatore ſcru-
taretur. Haec et ſimilia cum [11]) aſtu texeret, con-
ſiſtorium ſolus ingreſſus intimum, captato tempore
[12]) vincire ſperans pervigilem ſalutis [13]) imperatori-
ae cuſtodem. Lectaque in conſiſtorio aſtu callido
conſarcinata materia, tribuni iuſſi ſunt cuſtodiri,
et de provinciis duci privati, quorum epiſtolae no-
6 mina deſignabant. Confeſtimque iniquitate rei
percitus [14]) Malarichus Gentilium rector, collegis
adhibitis ſtrepebat immaniter, circumveniri homi-
nes dicatos imperio per factiones et dolos minime
debere proclamans: petebatque, ut ipſe, relictis
obſidum loco neceſſitudinibus ſuis, Mallobaude ar-
maturarum tribuno ſpondente quod remeabit, ve-
locius [15]) iuberetur ire ducturus Silvanum, adgredi
nihil tale conatum, quale inſidiatores acerrimi con-

6) Praefecto Praetorio. τὸ Praetorio Mſ. deeſt. 7) Mſ. curarat rogari. 8) Mſ. locis principalis. 9) Mſ. f. com . . . . . . miſit. 10) Mſ. Dynamius coeptum Praef. eſt Imperatori avide ſcrutaretur. 11) Mſ. cenſueterreret e . . . . . id ſole ingreſſus. 12) Mſ. deinde ſperans ut pervigilem. 13) Mſ. deeſt. 14) Mſ. Malaridius. 15) iuberet ire dicturus.

citarunt: vel contra, ſe paria [16]) promittente, Mal-
lobaudem orabat properare permitti, haec, quae
ipſe pollicitus eſt, impleturum. Teſtabatur enim, 7
id ſe proculdubio ſcire, quod ſi quis mitteretur
externus, ſuopte ingenio Silvanus, etiam nulla re
perterrente timidior, compoſita forte turbabit.

Et quamquam utilia moneret et neceſſaria, ven- 8
tis tamen loquebatur incaſſum. Namque Arbetio-
ne auctore, Apodemius ad eum vocandum cum lit-
teris mittitur, inimicus bonorum omnium diutur-
nus et gravis: qui [17]) incidentia parvi pendens cum
veniſſet in Gallias, diſſidens a mandatis, quae pro-
ficiſcenti ſunt data, nec viſo Silvano, nec oblatis
ſcriptis ut veniret admonito, remanſit: adſcitoque
rationali, quaſi proſcripti iamque necandi magiſtri
peditum clientes et ſervos hoſtili tumore vexabat.
Inter haec tamen dum praeſentia Silvani ſperatur, 9
et Apodemius quieta perturbat: Dynamius ut argu-
mento validiore impie ſtructorum adſereret fidem,
compoſitas litteras, his concinentes, quas obtule-
rat principi per praefectum, ad tribunum miſerat
fabricae Cremonenſis, nomine Silvani et Malarichi,
a quibus ut arcanorum conſcius monebatur parare
propere cuncta. Qui cum haec legiſſet, haerens 10
et ambigens diu, quidnam id eſſet (nec enim me-
minerat, ſecum aliquando ſuper negotio ullo in-
teriore hos, quorum litteras acceperat, colloqu-
tos) epiſtolas ipſas per baiulum, qui portarat, iun-
cto milite ad Malarichum miſit, obſecrans ut doce-
ret aperte, quae vellet, non ita perplexe: nec
enim intellexiſſe firmabat, ut ſubagreſtem et ſim-
plicem, quid ſignificatum eſſet obſcurius. Haec 11
Malarichus ſubito nactus, etiam tunc ſqualens et

---

16) Mſ. promittentem. 17) Mſ. incidens . . . . *(hic lacuna mediae lineae)* in Galliis. *Steph.* incidentis . . . . cum veniſſet in Gallias.

maeſtus, ſuamque et popularis Silvani vicem gravi-
ter ingemiſcens, adhibitis Francis, quorum ea tem-
peſtate in palatio multitudo florebat, erectius iam
loquebatur: tumultuabaturque, patefactis inſidiis,
retectaque iam fallacia, per quam ex confeſſo ſalus
12 eorum adpetebatur. Hisque cognitis ſtatuit Impe-
rator diſpicientibus Conſiſtorianis et Militaribus
univerſis, in negotium praeterinquiri. Cumque
iudices faſtidiſſent, Florentius Nigriniani filius,
agens tunc pro magiſtro officiorum, contemplans
diligentius ſcripta, apicumque priſtinorum reliquias
quasdam reperiens, animadvertit, ut factum eſt,
priore textu interpolato longe alia, quam dictarat
Silvanus, ex libidine conſarcinatae falſitatis adſcri-
13 pta. Proinde fallaciarum nube discuſſa, Impera-
tor doctus geſta relatione fideli, abrogata poteſtate,
praefectum ſtatui ſub quaeſtione praecipit: ſed ab-
ſolutus eſt enixa conſpiratione multorum: ſuspenſus
autem Euſebius ex-Comite privatarum, ſe conſcio
14 haec dixerat concitata. Aedeſius enim, [18]) minus
ſciſſe, quid actum ſit, pertinaci infitiatione conten-
dens, abiit innoxius: et ita finito negotio, omnes
ſunt abſoluti, quos exhiberi delatio compulit cri-
minis. Dynamius vero ut praeclaris artibus illu-
ſtratus, cum Correctoris [19]) dignitate regere iuſſus
eſt Tuſcos.

15 Agens inter haec apud Agrippinam Silvanus,
adſiduisque ſuorum compertis nuntiis, quae Apo-
demius in labem ſuarum ageret fortunarum, et
ſciens animum tenerum verſabilis principis, timens,
ne abſens et indemnatus perageretur reus; in dif-
ficultate poſitus maxima, barbaricae ſe fidei com-
16 mittere cogitabat. Sed Laniogaiſo vetante, tunc
tribuno, quem, dum militaret candidatus, ſolum

18) Mſ. minus ſciſſe. 19) Mſ. dignitate regere iuſſus eſt. 20) Mſ. militiam *(hic lacuna mediae lineae)* Agens.

adfuiſſe morituro Conſtanti ſupra retulimus, docen-
teque Francos, unde oriebatur, interfecturos eum,
aut accepto praemio prodituros: nihil tutum ex
praeſentibus ratus in conſilia cogebatur extrema:
et ſenſim cum principiorum verticibus ſecretius col-
locutus, iisdemque magnitudine promiſſae merce-
dis accenſis, cultu [21]) purpureo a draconum et vexil-
lorum inſignibus ad tempus abstracto, ad culmen
imperiale ſurrexit.

Dumque haec aguntur in Galliis, ad occaſum 17
inclinato iam die, perfertur Mediolanum inſpera-
bilis nuntius, aperte Silvanum demonſtrans, dum
ex [22]) magiſterio peditum altius nititur, ſollicitato
exercitu ad Auguſtum culmen evectum. Hac mole 18
caſus inopini Conſtantio icto, quaſi fulmine fati,
primates, conſilio ſecunda vigilia convocato, pro-
perarunt omnes in regiam. Cumque nulli ad eli-
gendum, quid agi deberet, mens ſuppetere poſſet
aut lingua: ſubmiſſis verbis [23]) perſtringebatur Ur-
ſicini mentio, ut conſiliis rei bellicae praeſtantiſſi-
mi, fruſtraque gravi iniuria laceſſiti: et per admiſ-
ſionum magiſtrum, (qui mos eſt honoratior) accito
eodem, ingreſſo conſiſtorium offertur [24]) purpura,
multo quam antea placidius . . . . omnium primus
extero ritu et regio more inſtituit adorari, cum
ſemper antea ad ſimilitudinem iudicum, ſalutatos
principes legerimus. Et qui paullo antea cum 19
[25]) inſectatione malivola, Orientis vorago, inva-
dendaeque ſummae rei per filios adfectator compel-
labatur: tunc dux prudentiſſimus et Conſtantini
[Magni] fuerat commilito, ſolusque ad exſtinguen-
dum probis quidem, ſed inſidioſis rationibus pete-

---

21) Mſ. purpureo a Draconum. 22) *al.* ex magiſtro. 23) *al.* ſit. 24) Mſ. purpura multo quam antea placidius . . . . omnium primus extorta ei regio re inſtituit adorari cum ſemper. *al.* purpura, atque ita ante Principis pedes ſupplicem ſtatuerant externorum Regem ritu cum ſemper. 25) Mſ. infeſtatione.

batur. Diligens enim opera navabatur Silvanum
exſtingui, ut fortiſſimum perduellem: aut ſi ſecus
accidiſſet, Urſicinum exulceratum iam penitus abo-
leri, ne ſupereſſet ſcrupulus impendio formidan-
20 dus. Igitur, cum de profectione celeranda dispo-
neretur, propulſationem obiectorum criminum
eumdem ducem parantem, praegreſſus oratione
leni prohibet Imperator, non id eſſe memorans
tempus, ut controverſa defenſio cauſae ſuſcipere-
tur, cum viciſſim reſtitui in priſtinam concordiam
partes neceſſitas ſubigeret urgentium rerum, ante-
21 quam creſceret, mollienda. Habita igitur delibe-
ratione multiplici, potiſſimum tractabatur, quo
commento Silvanus [26]) geſta etiamtum Imperato-
rem ignorare exiſtimaret. Et probabili argumento
ad firmandam fidem reperto, monetur honorificis
ſcriptis, ut accepto Urſicino ſucceſſore, cum pote-
22 ſtate rediret intacta. Poſt haec ita digeſta, proti-
nus iubetur exire, tribunis et [27]) protectoribus do-
meſticis decem, ut poſtularat, ad iuvandas neceſſi-
tates [28]) publicas ei coniunctis: inter quos ego quo-
que eram cum [29]) Veriniano collega; reſidui [30]) om-
23 nes propinqui et familiares. Iamque eum egreſſum,
ſolum de ſe metuens quisque per longa ſpatia de-
ducebat. Et quamquam ut beſtiarii obiiceremur
intractabilibus feris, perpendentes tamen, hoc bo-
num habere triſtia [31]) praecedentia, quod in locis
ſuis ſecunda [32]) ſubſtituunt, mirabamur illam ſen-
tentiam Tullianam, ex [33]) internis veritatis ipſius
[34]) promulgatam, quae eſt talis: *Et quamquam
optatiſſimum eſt, [35]) perpetuo fortunam quam floren-
tiſſimam permanere; illa tamen aequabilitas vitae*

---

26) Mſ. geſto etiam tum Imperatore rem ign. 27) *al.* Protectores Domeſticos. 28) *al.* publicas ſecum duxit. Inter. 29) Mſ. Veriniano. 30) omnes . . . *(hic lacuna mediae lineae)* . . . Iamque. 31) Mſ. recidentia. 32) Mſ. ſubſtituunt . . . . mirabamur. 33) Mſ. aeternis. 34) Adytis Mſ. deeſt. 35) *al.* perpetuo.

*non tantum habet ſenſum, quantum cum ex ſaevis
et perditis rebus ad meliorem ſtatum fortuna re-
vocatur.*

Feſtinabamus itaque itineribus magnis, ut am- 24
bitioſus magiſter armorum, ante adlapſum per Ita-
licos de tyrannide ullum rumorem, in ſuſpectis
finibus adpareret. Verum curſim nos properantes
aëria quaedam antevolans prodiderat fama: et
Agrippinam ingreſſi invenimus cuncta noſtris cona-
tibus altiora. Namque convena undique multitu- 25
dine trepide coepta fundante, coactisque copiis
multis: pro ſtatu rei praeſentis id aptius videbatur,
ut ad Imperatoris novelli, per ludibrioſa auſpicia
virium acceſſu firmandi, ſenſum ac voluntatem dux
flebilis [36]) verteretur: quo variis adſentandi figmen-
tis in mollius vergente ſecuritate, nihil metuens
hoſtile deciperetur. Cuius rei finis arduus videba- 26
tur. Erat enim cautius obſervandum, ut adpeti-
tus opportunitati obtemperarent, nec praecurren-
tes eam, nec deſerentes: qui ſi eluxiſſent intem-
peſtive, conſtabat nos omnes ſub elogio uno morte
multandos.

Susceptus tamen idem dux leniter, adactusque, 27
inclinante negotio ipſo cervices, adorare ſollemni-
ter anhelantem celſius [37]) purpuratum, ut ſpecta-
bilis colebatur, et intimus: facilitate aditus, ho-
noreque menſae regalis adeo antepoſitus aliis, ut
iam ſecretius de rerum ſumma conſultaretur. Ae- 28
gre ferebat Silvanus ad conſulatum poteſtatesque
ſublimes elatis indignis, ſe et Urſicinum ſolos, poſt
exſudatos magnos pro re publica labores et crebros,
ita fuiſſe deſpectos, ut ipſe quidem per quaeſtio-
nes familiarium ſub diſceptatione ignobili crudeliter
agitatus, commiſiſſe in maieſtatem arceſſeretur: al-
ter vero ab Oriente raptus, odiis inimicorum ad-

---

36) *al.* veteretur. 37) Mſ. purpuram ſpecialius.

diceretur: et haec adſidue clam querebatur et pa-
29 lam. Terrebant nos tamen, cum dicerentur haec
et ſimilia, circumfrementia undique murmura cau-
ſantis inopiam militis, et rapida celeritate ardentis
anguſtias Alpium perrumpere Cottiarum.

30 In hoc aeſtu mentis ancipiti, ad effectum ten-
dens conſilium occulta ſcrutabamur indagine: ſe-
deratque tandem, mutatis prae timore ſaepe ſenten-
tiis, ut quaeſitis magna induſtria cautis [38]) rei mi-
niſtris, obſtricto religionum conſecratione collo-
quio, Braccati ſollicitarentur atque Cornuti, fluxio-
ris fidei, et ubertate mercedis ad momentum omne
31 verſabiles. Firmato itaque negotio per ſequeſtres
quosdam gregarios, obſcuritate ipſa ad id patran-
dum idoneos, praemiorum exſpectatione accenſos,
ſolis ortu iam rutilo ſubitus armatorum globus eru-
pit: atque, ut ſolet in dubiis rebus audentior, cae-
ſis cuſtodibus regia penetrata, [39]) Silvanum extra-
ctum aedicula, quo exanimatus confugerat, ad
conventiculum ritus Chriſtiani tendentem, denſis
gladiorum ictibus trucidarunt.

32 Ita dux haud exilium meritorum hoc genere op-
petit mortis, metu calumniarum, quibus factione
iniquorum irretitus eſt abſens, ut tueri poſſit ſalu-
33 tem, ad praeſidia progreſſus extrema. Licet enim
ob tempeſtivam illam cum armaturis proditionem
ante Murſenſe praelium, obligatum gratia retineret
Conſtantium; ut dubium tamen et mutabilem ve-
rebatur: licet patris quoque Boniti praetenderet
fortia facta, Franci quidem, ſed pro Conſtantini
partibus in bello civili acriter contra Licinianos
34 ſaepe verſati. Evenerat autem, antequam huius-
modi aliquid agitaretur in Galliis, ut Romae in
Circo maximo populus, incertum, ratione quadam

---

38) *τὸ ſpei* deeſt al. 39) Mſ. ſignarum.

percitus an praeſagio, [40]) *Silvanus devictus eſt*,
magnis vocibus exclamaret.

Igitur Silvano Agrippinae, ut relatum eſt, in- 35
terfecto, inaeſtimabili gaudio re cognita, princeps
inſolentia coalitus et tumore, hoc quoque felicita-
tis ſuae proſperis curſibus adſignabat: eo more,
quo ſemper oderat fortiter facientes, ut quondam
Domitianus, ſuperare tamen quacunque arte con-
traria cupiebat. Tantumque abfuit laudare indu- 36
ſtriè geſta, ut etiam quaedam ſcriberet de Gallica-
nis intercepta theſauris, quos nemo attigerat. Id-
que ſcrutari iuſſerat artius, interrogato Remigo
etiamtum rationario adparitionis armorum magiſtri:
cui multo poſtea Valentiniani temporibus laqueus
vitam in cauſa Tripolitanae legationis eripuit. Poſt 37
quae ita completa, Conſtantius, ut iam caelo con-
tiguus, caſibusque imperaturus humanis, [41]) ma-
gniloquentia ſufflabatur adulatorum: quos augebat
ipſe, ſpernendo proiiciendoque id genus parum
callentes. Ut Croeſum legimus ideo regno ſuo
Solonem expuliſſe praecipitem, quia blandiri ne-
ſciebat: et Dionyſium intentaſſe poëtae Philoxeno
mortem, cum eum recitantem proprios verſus ab-
ſurdos et inconcinnos, laudantibus cunctis, ſolus
audiret immobilis. Quae res pernicioſa vitiorum 38
eſt altrix: eo demum enim laus grata eſſe poteſtati
debet excelſae, cum interdum et vituperationi ſecus
geſtorum pateat locus.

VI. Iamque poſt ſecuritatem quaeſtiones agi- 1
tabantur [1]) ex more, et vinculis catenisque plures
ut noxii [2]) plectebantur. Exſurgebat enim effer-
vens laetitia Paulus, tartareus ille delator, ad ve-
nenatas artes ſuas licentius exercendas: et inqui-
rentibus in negotium Conſiſtorianis atque Militari-

---

40) Mſ. et Silvanus devii eſt. 41) τὸ *ſaſtuque* Mſ. deeſt. 1) Mſ. ex more de. 2) Mſ. petebantur.

bus, ut praeceptum eſt, Proculus admovetur eculeo, Silvani domeſticus, homo gracilis et morboſus, metuentibus cunctis, ne vi nimia tormentorum levi corpore fatigato, reos atrocium criminum perſpicue citari faceret multos: verum contra quam
2 ſperatum eſt contigit. Memor enim ſomnii, quo vetitus erat per quietem, ut ipſe firmavit, pulſare quemquam inſontem, usque ad confinia mortis vexatus, nec nominavit, nec prodidit aliquem: ſed adſerebat factum Silvani conſtanter, id eum cogitaſſe, quod iniit, non cupiditate, ſed neceſſitate compulſum, argumento evidenti demonſtrans.
3 Cauſam enim probabilem ponebat in medio, multorum teſtimoniis claram, quod die quinto, antequam inſulas ſusciperet principatus, donatum ſtipendio militem Conſtantii nomine adloquutus eſt, fortis eſſet et fidus. Unde adparebat, quod, ſi praeſumere fortunae ſuperioris inſignia conaretur,
4 auri tam grave [3]) pondus largiretur ut ſuum. Poſt hunc damnatorum ſorte Poemenius raptus ad ſupplicium interiit: qui (ut ſupra retulimus) cum Treveri civitatem Caeſari clauſiſſent Decentio, ad defendendam plebem electus eſt. Tum Aſclepiodotus, et Luto, et Maudio Comites interempti ſunt, aliique plures, haec et ſimilia perplexe temporis obſtinatione ſcrutante.

1 VII. Dum has exitiorum communium clades ſuscitat turbo feralis, urbem aeternam Leontius regens, multa ſpectati iudicis documenta [1]) praebebat, in audiendo celer, in disceptando iuſtiſſimus, natura benevolus, licet auctoritatis cauſa ſervandae acer quibusdam videbatur, et inclinatior
2 ad amandum. Prima igitur [2]) cauſa ſeditionis in eum concitandae viliſſima fuit et levis. Philoromum enim aurigam rapi praeceptum, ſequuta plebs

3) Mſ. pondus giretur. 1) praecipiebat. 2) Mſ. aut ſeditionis.

omnis velut defenſura proprium pignus, terribili
impetu praefectum inceſſebat ut timidum: ſed ille
ſtabilis et erectus immiſſis adparitoribus, correptos
aliquot vexatosque tormentis, nec ſtrepente ullo
nec obſiſtente, inſulari poena [3]) multavit. Die- 3
busque paucis ſequutis cum itidem plebs excita ca-
lore, quo conſuevit, vini cauſando inopiam, ad
Septemzodium conveniſſet, celebrem locum, ubi
operis ambitioſi Nymphaeum Marcus condidit Im-
perator: illuc de induſtria pergens praefectus, ab
omni toga adparitioneque rogabatur enixius, ne in
multitudinem ſe arrogantem inmitteret et minacem,
ex commotione priſtina ſaevientem: [4]) difficilisque
ad pavorem recte tetendit, adeo ut eum obſequen-
tium pars deſereret, licet in periculum feſtinantem
abruptum. Inſidens itaque vehiculo, cum ſpecioſa 4
fiducia contuebatur acribus oculis tumultuantium
undique cuneorum veluti ſerpentium vultus: per-
peſſusque multa dici probroſa, agnitum quemdam
inter alios eminentem, vaſti corporis, rutilique ca-
pilli, interrogavit, an ipſe eſſet Petrus Valvomeres,
ut audierat, cognomento: eumque, cum eſſe ſono
reſpondiſſet obiurgatorio, ut ſeditioſorum ante-
ſignanum olim ſibi compertum, reclamantibus
multis, poſt terga manibus vinctis ſuſpendi prae-
cepit. Quo viſo ſublimi, tribuliumque adiumen- 5
tum nequidquam implorante, vulgus omne paullo
ante confertum, per varia urbis membra diffuſum
ita evanuit, ut turbarum acerrimus concitor, tam-
quam in iudiciali ſecreto exaratis lateribus ad Pi-
cenum eiiceretur: ubi poſtea auſus eripere virginis
non obſcurae pudorem, Patruini [5]) conſularis ſen-
tentia ſupplicio eſt capitali addictus.

---

3) poena mulctati ſunt. 4) difficilis ad pavorem recte. 5) *al.* Conſulari.

6 Hoc adminiſtrante Leontio, Liberius Chriſtia-
nae legis antiſtes, a Conſtantio ad comitatum mitti
praeceptus eſt, tamquam [6]) Imperatoris iuſſis et
plurimorum [7]) ſui conſortium decretis obſiſtens,
7 in re, quam brevi textu percurram. Athanaſium
epiſcopum eo tempore apud Alexandriam, ultra
profeſſionem altius ſe efferentem, ſciſcitarique co-
natum externa, ut prodidere rumores adſidui, coe-
tus in unum [8]) quaeſitus eiusdem loci multorum
(ſynodus ut adpellant) removit a ſacramento, quod
8 obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum ſortium
fidem, quaeve augurales portenderent alites, ſcien-
tiſſime callens, aliquoties praedixiſſe futura: ſuper
his intendebantur ei alia quoque a propoſito legis
9 abhorrentia, cui praeſidebat. Hunc per ſubſcri-
ptionem abiicere ſede ſacerdotali, paria ſentiens
caeteris, iubente principe, Liberius monitus, per-
ſeveranter renitebatur, nec viſum hominem, nec
auditum damnare, nefas ultimum ſaepe exclamans,
10 aperte ſcilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id
enim ille, Athanaſio ſemper infeſtus, licet ſciret
impletum, tamen [9]) auctoritate quoque, qua po-
tiores aeternae urbis epiſcopi, firmari deſiderio ni-
tebatur ardenti: quo non impetrato, Liberius aegre
populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna
difficultate noctis medio potuit absportari.

1 VIII. Et haec quidem Romae, ut oſtendit tex-
tus ſuperior, agebantur. Conſtantium vero exagi-
tabant adſidui [1]) nuntii, deploratas iam Gallias in-
dicantes, nullo renitente ad internecionem barbaris
vaſtantibus univerſa: aeſtuansque diu, qua vi pro-
pulſaret aerumnas, ipſe in Italia reſidens, ut cu-
piebat: (periculoſum enim exiſtimabat, ſe in par-
tem contrudere longe dimotam) reperit tandem

---

6) *al.* Imperatoris. 7) Mſ. ſuis. 8) Mſ. quaeſiti. 9) auctori-
tate qua potiuntur. 1) τὸ *nuntii* Mſ. deeſt.

consilium rectum: et Iulianum, patruelem fratrem, haud ita dudum ab Achaico[2]) tractu accitum, etiam tum palliatum, in societatem imperii adsciscere cogitabat. Id ubi urgente malorum impendentium 2
mole confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus tamque crebris unum se, quod numquam fecerat, aperte demonstrans: illi in adsentationem nimiam eruditi infatuabant hominem, nihil esse ita asperum dictitantes, quod praepotens eius virtus, fortunaque tam vicina sideribus, non superaret ex more. Addebantque, noxarum conscientia stimulante complures, deinceps caveri debere Caesaris nomen, replicantes gesta sub Gallo. Queis adni- 3
tentibus obstinate, opponebat se sola regina, incertum, migrationem ad longinqua pertimescens, an pro nativa prudentia consulens in commune, omnibusque memorans anteponi debere propinquum. Post [3]) multaque per deliberationes ambiguas actitata, stetit fixa sententia: abiectisque disputationibus irritis, ad imperium placuit Iulianum adsumere. Cum venisset accitus praedicto die, advocato omni, 4
quod aderat, commilitio, tribunali ad altiorem suggestum erecto, quod aquilae circumdederunt et signa, Augustus [4]) inscendens, eumque manu retinens dextera, haec sermone placido peroravit:

Adsistimus apud vos, optimi Reip. defensores, 5
causae communi uno paene omnium spiritu vindicandae, quam acturus, tamquam apud aequos iudices, succinctius edocebo. Post interitum rebellium 6
tyrannorum, quos ad haec tentanda, quae moverunt, rabies egit et furor: velut impiis eorum manibus Romano sanguine parentantes, [5]) persultant barbari Gallias rupta limitum pace; hac animati fiducia, quod nos per disiunctissimas terras arduae

2) Mſ. contractu. 3) multa quae. 4) Mſ. insiginens. 5) Mſ. persultans.

7 *neceſſitates adſtringunt. Huic igitur malo ultra adpoſita iam* [6]) *proſerpenti, ſi, dum patitur tempus, occurrerit noſtri veſtrique conſulti ſuffragium, et colla ſuperbarum gentium* [7]) *detumeſcent, et imperii fines erunt intacti. Reſtat, ut rerum ſpem,*
8 *quam gero, ſecundo roboretis effectu. Iulianum hunc fratrem meum patruelem, ut noſtis, verecundia, qua nobis ita ut neceſſitudine carus eſt, recte ſpectatum, iamque elucentis induſtriae iuvenem, in Caeſaris adhibere poteſtatem exopto, coeptis, ſi videntur utilia, etiam veſtra conſenſione firmandis.*

9 Dicere ſuper his plura conantem interpellans concio lenius prohibebat, arbitrium ſummi [8]) numinis id eſſe, non mentis humanae, velut praeſcia
10 venturi praedicans. Stansque Imperator immobilis, dum ſilerent, reſidua fidentius explicavit: *Quia igitur veſtrum quoque favorem adeſſe fremitus indicat laetus, aduleſcens vigoris tranquilli, cuius temperati mores imitandi ſunt potius quam praedicandi, ad honorem* [9]) *proſperatum exſurgat: cuius praeclaram indolem bonis artibus inſtitutam hoc ipſo plene videor expoſuiſſe, quod elegi.* [10]) *Ergo eum praeſente nutu Dei caeleſtis amictu principali velabo.*

11 Dixit: moxque indutum avita purpura Iulianum, et Caeſarem cum exercitus gaudio declaratum, his adloquitur contractiore vultu ſubmaeſtum:
12 *Recepiſti primaevus originis tuae ſplendidum florem, amantiſſime mihi omnium frater: aucta gloria mea confiteor, qui iuſtus in deferenda ſuperiori poteſtate nobilitati mihi propinquae, quam ipſa*
13 *poteſtate videor eſſe ſublimis. Adeſto igitur laborum periculorumque particeps, et tutelam miniſterii*

6) Mſ. proſerpentis. 7) al. detumeſcet. 8) *al.* Iovis. 9) Mſ. prope ſperatum. *al.* properatum. 10) *Ego* Mſ.

*ſteril ſuſcipe Galliarum, omni beneficentia partes
levaturus adflictas: et, ſi hoſtibus congredi ſit ne-
ceſſe, fixo gradu conſiſte inter ſigniferos ipſos, au-
dendi in tempore conſideratus hortator, pugnantes
accendens praeeundo cautiſſime, turbatosque ſubſi-
diis fulciens, modeſte increpans deſides, veriſſimus
teſtis adfuturus induſtriis et ignavis. Proinde ur-* 14
*gente rei magnitudine, perge vir fortis, ducturus
viros itidem fortes. Aderimus vobis viciſſim amoris
robuſta conſtantia, militabimus ſimul, una orbem
pacatum, Deus modo velit, quod oramus, pari
moderatione pietateque recturi. Mecum ubique
videberis praeſens, et ego tibi quodcumque acturo
non deero. Ad ſummam i, i, propera ſociis om-
nium votis, velut adſignatam tibi ab ipſa Rep. ſta-
tionem cura pervigili defenſurus.*

Nemo poſt haec finita reticuit: ſed militares 15
omnes horrendo fragore ſcuta genibus illidentes
(quod eſt proſperitatis indicium plenum: nam con-
tra cum haſtis clypei feriuntur, irae documentum
eſt et doloris) immane quo quantoque gaudio prae-
ter paucos Auguſti probavere iudicium: Caeſarem-
que admiratione digna ſuſcipiebant, imperatorii
muricis fulgore flagrantem. Cuius oculos cum ve- 16
nuſtate terribiles, vultumque excitatius gratum,
diu multumque contuentes, qui futurus ſit, colli-
gebant, velut ſcrutatis veteribus libris, quorum
lectio per corporum ſigna pandit animarum interna.
Eumque, ut potiori reverentia ſervaretur, nec
ſupra modum laudabant, nec infra, quam decebat:
atque ideo cenſorum voces ſunt aeſtimatae, non
militum. Susceptus denique ad conſeſſum vehi- 17
culi, receptusque in regiam, hunc verſum ex Ho-
merico carmine ſuſurrabat:

Ελλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.

Haec die octavo Iduum Novemb. geſta ſunt, cum
Arbetionem conſulem annus haberet et Lollianum.

18 Deinde diebus paucis, Helena virgine Conſtantii
ſorore eidem Caeſari iugali foedere copulata, para-
tisque univerſis, quae maturitas proficiſcendi poſce-
bat, comitatu parvo ſuſcepto, Kal. Decembribus
egreſſus eſt; deductusque ab Auguſto adusque lo-
cum duabus columnis inſignem, qui Laumellum
interiacet et Ticinum, itineribus rectis Taurinos
pervenit: ubi nuntio percellitur gravi, qui nuper
in comitatum Auguſti perlatus, de induſtria ſileba-
19 tur, ne parata diffluerent. Indicabat autem Colo-
niam Agrippinam, ampli nominis urbem in ſecun-
da Germania, pertinaci barbarorum obſidione re-
20 ſeratam magnis viribus et deletam. Quo maerore
perculſus, velut primo adventantium malorum au-
ſpicio, murmurans querulis vocibus ſaepe audieba-
tur: nihil ſe plus adſequutum, quam ut occupatior
21 interiret. Cumque Viennam veniſſet, ingredien-
tem optatum quidem et [11]) impetrabilem honorifice
ſusceptura omnis aetas concurrebat et dignitas:
proculque viſum plebs univerſa cum vicinitate fini-
tima, Imperatorem clementem adpellans et fau-
ſtum, praevia conſonis laudibus celebrabat, avidius
pompam regiam in principe legitimo cernens: com-
muniumque remedium aerumnarum in eius locabat
adventu, ſalutarem quemdam Genium adfulſiſſe
22 [12]) conclamatis negotiis arbitrata. Tunc anus quae-
dam orba luminibus, cum percontando, quinam
eſſet ingreſſus, Iulianum Caeſarem comperiſſet,
exclamavit, hunc deorum templa reparaturum.

1 IX. Proinde, quoniam (ut Mantuanus vates
praedixit excelſus) maius opus moveo, maiorque
mihi rerum naſcitur ordo, Galliarum tractus et ſi-
tum oſtendere puto nunc tempeſtivum, ne inter
procinctus [1]) ardentes praeliorumque varios caſus

---

11) Mſ. imperabilem. *al.* Imperatorem. 12) *al.* conclamans nec ſecius arbitrata. — 1) *al.* urgentes.

ignota quibusdam expediens, imitari videar defides nauticos, adtrita lintea cum rudentibus, quae licuit parari fecurius, inter fluctus refarcire coactos et tempeftates. Ambigentes fuper origine prima 2
Gallorum fcriptores veteres notitiam reliquere negotii femiplenam: fed poftea Timagenes, et diligentia Graecus et lingua, haec, quae diu funt ignorata, collegit ex multiplicibus libris: cuius fidem fequuti, obfcuritate dimota, eadem distincte docebimus et aperte. Aborigines primos in his regio- 3
nibus quidam vifos effe firmarunt, Celtas nomine regis amabilis, et matris eius vocabulo Galatas dictos: ita enim Gallos fermo Graecus adpellat. Alii Dorienfes, antiquiorem fequutos Herculem, oceani locos inhabitaffe confines. Dryfidae memorant 4
revera fuiffe populi partem indigenam: fed alios quoque ab infulis extimis confluxiffe et tractibus transrhenanis, crebritate bellorum, et alluvione fervidi maris fedibus fuis expulfos. Aiunt quidam, 5
paucos poft excidium Troiae, fugitantes Graecos ubique difperfos, loca haec occupaffe, tunc vacua. Regionum autem incolae id magis omnibus adfeve- 6
rant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum incifum, Amphitruonis filium Herculem ad Geryonis et Taurifci faevium tyrannorum perniciem feftinaffe, quorum alter Hifpanias, alter Gallias infeftabat: fuperatisque ambobus coiffe cum generofis feminis, fuscepiffeque liberos plures, et eos partes, quibus imperitabant, fuis nominibus adpellaffe. A Phocaea vero Afiaticus populus Harpali 7
inclementiam vitans, Cyri regis praefecti, Italiam navigio petiit. Cuius pars in Lucania Velium; alia condidit in Viennenfi Maffiliam: dein fequutis aetatibus oppida aucta virium copia, inftituere non pauca: fed declinanda varietas, faepe fatietati con-

8 iuncta. Per haec [2]) loca hominibus paullatim ex-
cultis, viguere ſtudia laudabilium doctrinarum, in-
choata per Bardos, et Euhages, et Druidas. Et
Bardi quidem fortia virorum illuſtrium facta heroi-
cis compoſita verſibus cum dulcibus lyrae modulis
cantitarunt: Euhages vero ſcrutantes [3]) ſeriem et
ſublimia naturae pandere conabantur. Inter hos
Druidae ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythago-
rae decrevit, ſodaliciis adſtricti conſortiis, quae-
ſtionibus occultarum rerum altarumque erecti ſunt,
et deſpectantes humana pronuntiarunt animas im-
mortales.

1 X. Hanc Galliarum plagam, ob ſuggeſtus mon-
tium arduos, et horrore nivali ſemper obductos,
orbis reſidui incolis antehac paene ignotam (niſi
qua littoribus eſt vicina) munimina claudunt undi-
2 que, natura velut arte circumdata. Et a latere qui-
dem auſtrali Tyrrheno adluitur, et Gallico mari:
qua caeleſte ſuſpicit plauſtrum, a feris gentibus
fluentis diſtinguitur Rheni: ubi occidentali ſubiecta
eſt ſideri, oceano et altitudine [1]) Pyrenaei cingitur;
unde ad ſolis ortus adtollitur, aggeribus cedit Al-
pium Cottiarum: quas rex Cottius perdomitis Gal-
liis, ſolus in anguſtiis latens, inviaque locorum
aſperitate confiſus, lenito tandem tumore in amici-
tiam Octaviani receptus principis, molibus magnis
exſtruxit ad vicem memorabilis muneris, compen-
diarias et viantibus opportunas, medias inter alias
Alpes vetuſtas, ſuper quibus comperta paullo poſt-
3 ea referemus. In his Alpibus Cottiis, quarum
initium a [2]) Seguſione eſt oppido, praecelſum erigi-
tur iugum, nulli fere ſine discrimine penetrabile.
4 Eſt enim e Galliis venientibus prona humilitate de-
vexum, pendentium ſaxorum altrinſecus viſu terri-

2) *al.* loci. 3) Mſ. ſerviani. 1) *τὸ cingitur* in al. deeſt. 2) Mſ. Segutione.

bile, praeſertim verno tempore: cum liquente gelu,
nivibusque ſolutis flatu calidiore ventorum, per
diruptas utrimque anguſtias, et lacunas pruinarum
congerie latebroſas, deſcendentes cunctantibus
plantis homines et iumenta procidunt et carpenta:
idque remedium ad arcendum exitium repertum eſt
ſolum, quod pleraque vehicula vaſtis funibus illi-
gata, pone cohibente virorum vel boum niſu vali-
do, vix greſſu reptante paullo tutius devolvuntur.
Et haec, ut diximus, anni verno contingunt.
Hieme vero humus cruſtata frigoribus, et tamquam 5
levigata, ideoque labilis, inceſſum praecipitantem
impellit, et patulae valles per ſpatia plana glacie
perfidae vorant nonnumquam transeuntes. Ob
quae locorum callidi, eminentes ligneos ſtilos per
cautiora loca defigunt, ut eorum ſeries viatorem
ducat innoxium: qui ſi nivibus operti latuerint,
montanis defluentibus rivis [3]) everſi, agreſtibus
praeviis difficile pervaduntur. A ſummitate autem 6
huius Italici clivi, planities adusque ſtationem no-
mine Martis, per ſeptem extenditur millia: et hinc
alia celſitudo erectior, aegreque ſuperabilis, ad
Matronae porrigitur verticem, cuius vocabulum
caſus feminae nobilis dedit. Unde declive quidem 7
iter, ſed expeditius adusque caſtellum Virgantiam
patet. Huius ſepulcrum reguli, quem itinera
ſtruxiſſe retulimus, Seguſione eſt moenibus proxi-
mum: manesque eius ratione gemina religioſe co-
luntur: quod iuſto moderamine rexerat ſuos, et
adſcitus in ſocietatem rei Romanae, quietem genti
praeſtitit ſempiternam. Et licet haec, quam dixi- 8
mus [4]) viam, media ſit et compendiaria, magisque
celebris, tamen etiam aliae multo antea temporibus
ſunt conſtructae diverſis. Primam Thebaeus Her- 9
cules ad Geryonem exſtinguendum, ut relatum eſt

3) Mſ. everſi, graves agreſtibus. 4) *al.* via.

et Tauriſcum lenius gradiens, prope maritimas compoſuit Alpes: hicque Graiarum indidit nomen: Monoeci ſimiliter arcem et portum ad perennem ſui memoriam conſecravit. Deinde emenſis poſtea ſaeculis multis, hac ex cauſa ſunt Alpes excogitatae
10 Poeninae. Superioris Africani pater P. Cornelius Scipio Saguntinis memorabilibus aerumnis et fide, pertinaci deſtinatione Afrorum obſeſſis, iturus auxilio in Hiſpaniam, traduxit onuſtam manu valida claſſem: ſed civitate Poenorum Marte deleta, Hannibalem [5]) adſequi nequiens, triduo ante transito Rhodano ad Italiae partes contendentem, navigatione veloci intercurſo ſpatio maris haud longo, degreſſurum montibus apud Genuam obſervabat, Liguriae oppidum, ut cum eo, ſi copiam fors dediſſet, viarum aſperitate fatigato decerneret in pla-
11 nitie. Conſulens tamen rei communi, Cn. Scipionem fratrem ire monuit in Hiſpanias, ut Hasdrubalem exinde ſimiliter erupturum arceret. Quae Hannibal doctus a perfugis, ut erat expeditae mentis et callidae, Taurinis ducentibus accolis, per [6]) Tricaſtinos et oram [7]) Vocontiorum extremam, ad ſaltus Tricorios venit. Indeque exorſus, aliud iter antehac inſuperabile fecit: exciſaque rupe in immenſum elata, quam cremando vi magna flammarum acetoque [8]) infuſo diſſolvit, per Druentiam flumen gurgitibus vagis intutum, regiones occupavit Etruſcas. Hactenus ſuper Alpibus, nunc ad reſtantia veniamus.

1 XI. Temporibus priſcis, cum laterent hae partes ut barbarae, tripartitae fuiſſe creduntur, in Celtas eosdemque Gallos diviſae, et Aquitanos, et Belgas, lingua, inſtitutis, legibusque diſcrepantes.
2 Et Gallos quidem, qui Celtae ſunt, ab Aquitanis

---

5) Mſ. ſequi. 6) al. Tricaſtinos. 7) Mſ. Vocontigrum. 8) Mſ. infuſo quae inſolidis ſolvit.

Garumna disterminat flumen, a Pyrenaeis oriens collibus, postque oppida multa transcursa in oceano delitescens. A Belgis vero eamdem gentem Ma- 3
trona discernit et Sequana, amnes magnitudinis geminae: qui fluentes per Lugdunensem, post circumclausum ambitu insulari Parisiorum castellum, [1]) Lutetiam nomine, consociatim meantes protinus prope castra Constantia funduntur in mare. Ho- 4
rum omnium apud veteres Belgae dicebantur esse fortissimi, eapropter, quod ab humaniore cultu longe discreti, nec adventitiis effeminati deliciis, diu cum transrhenanis certavere Germanis. Aqui- 5
tani enim, ad quorum littora ut proxima placidaque merces adventitiae convehuntur, moribus ad mollitiem lapsis, facile in ditionem venere Romanam. Regebantur autem Galliae omnes, iam inde uti 6
crebritate bellorum urgenti cessere Iulio dictatori, potestate in partes divisa quatuor: quarum Narbonensis una, Viennensem intra se continebat, et Lugdunensem: altera Aquitanis praeerat universis: superiorem et inferiorem Germaniam, Belgasque duae iurisdictiones iisdem rexere temporibus. At 7
nunc numerantur provinciae per omnem ambitum Galliarum: secunda Germania, prima ab occidentali exordiens cardine, Agrippina et Tungris munita, civitatibus amplis et copiosis. Dein prima 8
Germania, ubi praeter alia municipia Mogontiacus est, et Vangiones et Nemetae, et Argentoratus barbaricis cladibus nota. Post has Belgica prima 9
Mediomatricos praetendit, et Treviros domicilium principum clarum. Huic adnexa secunda est Bel- 10
gica, qua Ambiani sunt, urbs inter alias eminens, et Catelauni et Remi. Apud Sequanos Bisontios 11
videmus, et Rauracos, aliis potiores oppidis multis. Lugdunensem primam Lugdunus ornat, et

1) Msf. Lutetia.

Cabillonus et Senones, et Biturigae, et moenium
12 Auguſtuduni magnitudo vetuſta. Secundam enim
Lugdunenſem Rothomagi, et Turones, Mediola-
num ostendunt, et [2]) Tricaſſini: Alpes Graiae et
Poeninae, exceptis [3]) obſcurioribus . . . . habent
et Aventicum, deſertam quidem civitatem, ſed
non ignobilem quondam, ut aedificia ſemiruta nunc
quoque demonſtrant. Hae provinciae, urbesque
13 ſunt ſplendidae Galliarum. In Aquitania, quae
Pirenaeos montes et eam partem ſpectat oceani,
quae pertinet ad Hiſpanos, prima provincia eſt
Aquitanica, amplitudine civitatum admodum cul-
ta: omiſſis aliis multis, Burdegala, et [4]) Arverni
14 excellunt, et Santones, et Pictavi. Novem popu-
los Auſci commendant, et Vaſatae. In Narbonenſi
Eluſa et Narbona, et Toloſa principatum urbium
tenent. Viennenſis civitatum exſultat decore mul-
tarum, quibus potiores ſunt Vienna ipſa, et Are-
late, et Valentia: quibus Maſſilia iungitur, cuius
ſocietate et viribus in discriminibus arduis fultam
15 aliquoties legimus Romam. His prope Salluvii
ſunt, et Nicaea, et Antipolis, inſulaeque Stoecha-
16 des. Et quoniam ad has partes opere contexto per-
venimus, ſilere ſuper Rhodano, maximi nominis
flumine, incongruum eſt et abſurdum. A Poeni-
nis Alpibus effuſiore copia fontium Rhodanus fluens,
et proclivi impetu ad planiora degrediens, proprio
agmine ripas occultat, et paludi ſeſe ingurgitat no-
mine Lemanno, eamque intermeans, nusquam
aquis miſcetur externis: ſed altrinſecus ſummitates
undae [5]) praeterlabens ſegnioris, quaeritans exitus,
17 viam ſibi impetu veloci molitur. Unde ſine iactura
rerum per Sapaudiam fertur et Sequanos: longeque
progreſſus, Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit,

---

2) al. Tricaſtini. 3) *in aliis codicib. hic lacuna nulla eſt.*
4) *al.* Averni. 5) *al.* praeterlabens ſegniores.

dextro Lugdunenſem: et emenſus [6]) ſpatia flexuoſa, Ararim (quem Sauconnam adpellant) inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit: qui locus exordium eſt Galliarum. [7]) Exindeque non millenis paſſibus, ſed [8]) leugis itinera metiuntur. Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior, 18
vehit grandiſſimas naves, ventorum [9]) difflatu iactari ſaepius adſuetas: [10]) finitisque intervallis, quae ei natura praeſcripſit, ſpumeus Gallico mari concorporatur per patulum ſinum, quem vocant Ad Gradus, ab Arelate octavo decimo ferme lapide disparatum. Sit ſatis de ſitu locorum: nunc figuras et mores hominum deſignabo.

XII. Celſioris ſtaturae et candidi paene Galli 1
ſunt omnes, et rutili, luminumque torvitate terribiles, avidi iurgiorum, et ſublatius inſoleſcentes. Nec enim eorum quemquam adhibita uxore rixantem, multo fortiore et glauca, peregrinorum ferre poterit globus: tum maxime cum illa inflata cervice ſuffrendens, ponderansque niveas ulnas et vaſtas, admiſſis calcibus emittere coeperit pugnos, ut catapultas tortilibus nervis excuſſas. Metuendae voces 2
complurium et minaces, placatorum iuxta et iraſcentium: terſi tamen pari diligentia cuncti et mundi: nec in tractibus illis, maximeque apud [1]) Aquitanos, poterit aliquis videri, vel femina, licet perquam pauper, ut alibi, fruſtis ſqualere pannorum. Ad militandum omnis aetas aptiſſima: 3
et pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur et adultus, gelu duratis artibus et labore adſiduo, multa contempturus et formidanda: nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi praecidit, quos

---

6) Mſ. ſpatio fluctuoſo. 7) *al.* Exinde. 8) Mſ. leugis. 9) Mſ. difflatu. 10) Mſ. finitisque intervallis quae. 1) Mſ. Aquit..... poterit aliquis v.... *al.* Aquitaniam poterit vid.

4 localiter murcos adpellant. Vini avidum genus, adfectans ad vini fimilitudinem multiplices potus: et inter eos humiles quidam obtufis ebrietate continua fenfibus, quam furoris voluntariam fpeciem effe Catoniana fententia definivit, raptantur difcurfibus vagis: ut verum illud videatur, quod ait defendens Fonteium Tullius, *Gallos poft haec dilutius effe poturos*, quod illi venenum effe arbitrabantur.

5 Hae regiones, praecipue quae confines Italicis, paullatim [2]) levi fudore fub imperium venere Romanum: primo tentatae per Fulvium, deinde praeliis parvis quaffatae per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitae: cui negotii plenus effectus, afperiore Allobrogum gente devicta, hoc in-
6 didit cognomentum. Nam omnes Gallias, nifi qua paludibus inviae fuere, ut Salluftio docetur auctore, poft decennalis belli mutuas clades [3]) fubegit Caefar, focietatique noftrae foederibus iunxit aeternis. Evectus fum longius, fed remeabo tandem ad coepta.

1 XIII. Domitiano crudeli morte confumpto, Mufonianus eius fucceffor Orientem praetoriani regebat poteftate praefecti, facundia fermonis utriusque clarus: unde fublimius, quam fperabatur, eluxit.
2 Conftantinus enim cum limatius fuperftitionum quaereret fectas, Manichaeorum et fimilium, nec interpres inveniretur idoneus, hunc fibi commendatum ut fufficientem elegit: quem officio functum perite, Mufonianum voluit adpellari, ante Strategium dictitatum: et ex eo percurfis honorum gradibus multis, adfcendit ad praefecturam: [1]) prudens alia, tolerabilisque provinciis, et mitis et blandus: fed ex qualibet occafione, maximeque ex controverfis litibus, quod nefandum eft, et in totum lu-

2) Mf. levis odore. 3) τὸ *fubegit* al. deeft. 1) Mf. prudens alia.

crandi aviditate ſordeſcens: ut inter alia multa evidenter adparuit in quaeſtionibus agitatis ſuper morte Teophili Syriae conſularis, proditione Caeſaris Galli, impetu plebis promiſcuae discerpti: ubi damnatis pauperibus, quos, cum haec agerentur, peregre conſtabat fuiſſe, auctores diri facinoris, exuti patrimoniis, abſoluti ſunt divites.

[2]) Hunc Proſper adaequabat, pro magiſtro 3
equitum, agente etiam tum in Galliis, militem regens, abiecte ignavus, et, ut ait Comicus, arte deſpecta furtorum rapiens propalam.

Queis concordantibus, mutuaque commercia 4
viciſſim ſibi conciliando locupletatis, Perſici duces vicini fluminibus, rege in ultimis terrarum ſuarum terminis occupato, per praedatorios globos noſtra vexabant, nunc Armeniam, aliquoties Meſopotamiam confidentius incurſantes, Romanis ductoribus ad colligendas obedientium exuvias occupatis.

2) Mſ. Huc Proſper adequitabat.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XVI.

Iuliani Caesaris laus. C. I. *Iulianus Caes. Alamannos adoritur, caedit, capit et fugat.* II. *Coloniam a Francis captam recipit, et pacem ibi cum Francorum regibus facit.* III. *apud Senonas oppidum ab Alamannis obsidetur.* IV. *Iuliani Caesaris virtutes.* V. *Arbetio, vir consularis, accusatur, et absolvitur.* VI. *Iulianus Caes. a praeposito cubiculi sui Eutherio apud imperatorem defenditur adversus Marcellum: et laus Eutherii.* VII. *Delationes et calumniae in castris Constantii Augusti, et aulicorum rapacitas.* VIII. *Agitur de pace cum Persis.* IX. *Constantii A. militaris ac velut triumphalis in urbem Romam adventus.* X. *Iulianus Caes. Alamannos in insulis Rheni, quo se et sua receperant, adgreditur, et Tres Tabernas adversus eos reparat.* XI. *Idem Alamannorum reges Galliam incubantes adgreditur, et barbaros apud Argentoratum acie fundit.* XII.

(A. C. 356.)

1 Haec per orbem Romanum [1]) fatorum ordine contexto versante, Caesar apud Viennam in collegium fastorum a consule octies Augusto adscitus, urgente genuino vigore, pugnarum fragores caedesque barbaricas somniabat, colligere provinciae fragmenta iam parans, si adfuisset flatu tandem secundo.

---

1) Mss. factorum.

Quia igitur res magnae, quas per Gallias virtute fe- 2
licitateque correxit, multis veterum factis fortibus
praeſtant, ſingula ſerie progrediente monſtrabo,
inſtrumenta omnia mediocris ingenii, ſi ſuffecerint,
commoturus. Quidquid autem narrabitur, quod 3
non falſitas arguta concinnat, ſed fides integra re-
rum abſolvit, documentis evidentibus fulta, ad
laudativam paene materiem pertinebit. Videtur 4
enim lex quaedam vitae melioris hunc iuvenem a
nobilibus cunis adusque ſpiritum comitata ſupre-
mum. Namque incrementis velocibus ita domi
forisque colluxit, ut prudentia [Veſpaſiani filius]
Titus alter aeſtimaretur, bellorum glorioſis curſibus
Traiani ſimillimus, clemens ut Antoninus, rectae
perfectaeque rationis indagine congruens Marco,
ad cuius aemulationem [2]) actus ſuos effingebat et
mores. Et quoniam, ut Tulliana docet auctoritas, 5
omnium magnarum artium ſicut arborum altitudo
nos delectat, radices ſtirpesque non item: ſic prae-
clarae huius indolis rudimenta tunc multis obnubi-
lantibus tegebantur, quae anteferri geſtis eius poſtea
multis et miris hac ratione deberent, quod adule-
ſcens primaevus, ut Erechtheus in ſeceſſu Miner-
vae nutritus, ex academiae quietis umbraculis, non
e militari tabernaculo, in pulverem Martium tra-
ctus, ſtrata Germania, pacatisque rigentis [3]) Rheni
meatibus, cruenta ſpirantium regum hic ſanguinem
fudit, alibi manus [4]) catenis afflixit.

II. Agens itaque negotioſam hiemem apud op- 1
pidum ante dictum, inter rumores, qui volitabant
adſidui, comperit Auguſtoduni civitatis antiquae
muros, ſpatioſi quidem ambitus, ſed carie vetuſta-
tis invalidos, barbarorum impetu repentino inſeſ-
ſos, torpente praeſentium militum manu, vetera-

2) *al.* actus affingebat. 3) Mſ. Rheni meatibus. 4) Mſ. cate-
nis afflixit.

nos [1]) concursatione pervigili defendisse: ut solet abrupta saepe discrimina salutis ultima desperatio
2 propulsare. Nihil itaque remittentibus curis, ancillari adulatione posthabita, qua eum proximi ad amoenitatem flectebant et luxum, satis [2]) omnibus comparatis, VIII. Kal. Iulias Augustodunum pervenit, velut dux diuturnus, viribus eminens et consiliis, per diversa palantes barbaros, ubi dedisset
3 fors copiam, adgressurus. Habita itaque deliberatione, adsistentibus locorum peritis, quodnam iter eligeretur ut tutum, multa ultro citroque dicebantur aliis per Arbor . . . . . quibusdam per Sedelau-
4 cum et Coram iri debere firmantibus. Sed cum subsererent quidam, Silvanum paullo ante magistrum peditum, per compendiosas vias, verum suspectas, quia tenebris multis umbrantur, cum VIII. auxiliarium millibus aegre transisse, fidentius Caesar audaciam viri fortis imitari magnopere nitebatur.
5 Et, ne qua interveniret mora, adhibitis [3]) cataphractariis solis et ballistariis, parum ad tuendum rectorem idoneis, percurso eodem itinere Autosido-
6 rum pervenit. Ubi brevi, sicut solebat, otio cum milite recreatus, ad Tricassinos tendebat: et barbaros in se catervatim ruentes, partim cum timeret ut ampliores, confertis lateribus observabat: alios occupatis habilibus locis decursu facili proterens, nonnullos pavore traditos cepit: residuos in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, quia sequi non valebat gravitate praepeditus armorum,
7 innocuos abire perpessus est. Proinde certiore iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina venerat Tricassas adeo insperatus, ut eo portas paene pulsante, diffusae multitudinis barbarae metu, aditus urbis non sine anxia pande-
8 retur ambage. Et paullisper moratus, dum fatigato

1) Mſ. concussatione. 2) Mſ. ordinibus. 3) *al.* cataphractis.

conſulit militi, civitatem Remos nihil prolatandum
exiſtimans petit: ubi in unum congregatum [4]) exer-
citum vehentem . . . . . . iuſſerat opperiri praeſen-
tiam ſuam: cui praeſidebat Urſicini ſucceſſor Mar-
cellus, et ipſe Urſicinus aduſque expeditionis finem
agere praeceptus iisdem in locis. Poſt variatas ita- 9
que ſententias plures, cum placuiſſet per decem-
pagos Alamannam adgredi plebem, denſatis agmi-
nibus tendebat illuc ſolito alacrior miles. Et quia 10
dies humectus et decolor vel contiguum eripiebat
adſpectum, iuvante locorum gnaritate, hoſtes tra-
mite obliquo diſcurſo poſt Caeſaris terga, legiones
duas arma cogentes adorti paene deleſſent, ni ſubi-
to concitus clamor ſociorum auxilia coegiſſet.
Hinc et deinde nec itinera nec flumina tranſire 11
poſſe ſine inſidiis putans, erat providus et cuncta-
tor: quod praecipuum bonum in magnis ductori-
bus, opem ferre ſolet exercitibus et ſalutem. Au- 12
diens itaque Argentoratum, Brocomagum, Taber-
nas, Saliſonem, Nemetas, et Vangionas, et Mo-
gontiacum civitates barbaros poſſidentes, territoria
earum habitare: (nam ipſa oppida ut circumdata
retiis buſta declinant) primam omnium Brocoma-
gum occupavit: eique iam adventanti Germanorum
manus pugnam intentans occurrit. Cumque in bi- 13
cornem figuram acie diviſa, collato pede res agi
coepiſſet, exitioque hoſtes urgerentur ancipiti,
captis nonnullis, aliis in ipſo proelii [5]) fervore trun-
catis, reſidui diſceſſere celeritatis praeſidio tecti.

III. Nullo itaque poſthaec repugnante, ad re- 1
cuperandam ire placuit Agrippinam, ante Caeſaris
in Gallias adventum exciſam: per quos tractus nec
civitas ulla viſitur, nec caſtellum: niſi quod apud
Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis

---

4) Mſ. exercitum vehentem . . . . iuſſerat. 5) Mſ. fervare.

Mosella confunditur Rheno, [1]) Rigomagum oppi-
2 dum est, et una prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus, non ante motus est exinde, quam Francorum regibus furore mitescente perterritis, pacem firmaret Reip. interim profuturam,
3 et urbem reciperet munitissimam. Quibus vincendi primitiis laetus, per Treveros hiematurus apud Senonas oppidum tunc opportunum abscessit. Ubi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, vehens, scindebatur in multiplices curas: ut milites, qui a solitis descivere praesidiis, reducerentur ad loca suspecta, et conspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac provideret, ne alimenta deessent exercitui per varia discursuro.

1 IV. Haec sollicite perpensantem hostilis adgreditur multitudo, oppidi capiundi spe in maius accensa: ideo confidentes, quod ei nec Scutarios adesse, et quidem monentibus perfugis, didicerant, nec Gentiles, per municipia distributos, ut com-
2 modius [1]) vescerentur. Cum autem . . * . . Clausa ergo urbe, murorumque intuta parte firmata, ipse cum armatis die noctuque inter propugnacula visebatur et pinnas, [2]) ira exundante substridens, cum erumpere saepe conatus, paucitate praesentis manus impediretur. Post tricesimum denique diem abiere barbari tristes, inaniter stulteque cogitasse civitatis
3 obsidium mussitantes. At, quod indignitati rerum est adsignandum, periclitanti Caesari distulit suppetias ferre Marcellus magister equitum, agens in stationibus proximis: cum, etiamsi civitas absque principe vexaretur, opposita multitudine malis ob-
4 sidionalibus expediri deberet. Hoc metu solutus efficacissimus Caesar, providebat constanti sollicitudine,

1) Rigomagum. Mſ. — 1) *in Mſ. lacuna relicta est unius lineae. al.* vescerentur. Cla. 2) *al.* ita.

dine, ut militum diuturno labori quies ſuccederet aliqua, licet brevis, ad recreandas tamen ſufficiens vires: quamquam ultima ſqualentes inopia terrae ſaepe [3]) vaſtitatae exigua quaedam victui congrua adgerebant. Verum hoc quoque diligentia curato 5
pervigili, adfuſa laetiore ſpe proſperorum, ſublato animo ad exſequenda plurima conſurgebat.

V. Primum igitur factuque difficile, temperan- 1
tiam ipſe ſibi indixit, atque retinuit, tamquam adſtrictus ſumptuariis legibus viveret, quas ex rhetris Lycurgi, et axonibus Romam translatas diuque obſervatas, et ſeneſcentes paullatim, reparavit Sylla dictator: reputans ex praedictis Democriti, quod ambitioſam menſam fortuna, parcam virtus adponit. Id enim etiam Tuſculanus Cato prudenter de- 2
finiens, cui Cenſorii cognomentum caſtior vitae indidit cultus: *Magna*, inquit, *cura cibi, magna virtutis incuria.* Denique cum legeret libellum ad- 3
ſidue, quem Conſtantius ut privignum [1]) ad ſtudia mittens, manu ſua conſcripſerat, praelicenter disponens, quid in convivio Caeſaris impendi deberet: phaſianum, et vulvam, et ſumen exigi vetuit et inferri, munificis militis vili et fortuito cibo contentus.

Hinc [2]) contingebat, ut noctes ad officia divi- 4
deret tripertita, quietis, et publicae rei, et muſarum: quod factitaſſe Alexandrum legimus magnum; ſed multo hic fortius. Ille namque aenea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam, ut, cum nervorum [3]) vigorem ſopor laxaſſet infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum. Iulianus vero absque inſtru- 5
mento, quoties voluit, evigilavit: et nocte dimidiata ſemper exſurgens, non e plumis vel ſtragulis

---

3) Mſ. vaſtitate. 1) *al.* ad ſtudium. 2) *al.* contigebat. 3) Mſ. vigorem.

ſericis ambiguo fulgore nitentibus, ſed ex tapete,
et [4]) σισύρα, quam vulgaris ſimplicitas ſiſurnam ad-
pellat, occulte Mercurio ſupplicabat, quem mundi
velociorem ſenſum eſſe, motum mentium ſuſcitan-
tem, theologicae prodidere doctrinae: atque in
tanto rerum defectu [5]) explorate rei publicae mune-
6 ra curabat. Poſt quae ut ardua et ſeria terminata,
ad procudendum ingenium vertebatur: et incredi-
bile, [6]) quo quantoque ardore rerum principalium
notitiam celſam indagans, et quaſi pabula quaedam
animo ad ſublimiora ſcandendi conquirens, per
omnia philoſophiae membra prudenter disputando
7 currebat. Sed tamen cum haec effecte pleneque
colligeret, nec humiliora deſpexit, poëticam me-
diocriter, et rhetoricam amavit, (ut oſtendit ora-
tionum epiſtolarumque eius cum gravitate comitas
incorrupta) et noſtrarum externarumque rerum hi-
ſtoriam multiformem. Super his aderat latine
8 quoque diſſerendi ſufficiens ſermo. [7]) Si itaque
verum eſt, quod ſcriptores varii memorant, Cyrum
regem, et Simonidem lyricum, et Hippiam Eleum
ſophiſtarum acerrimum ideo valuiſſe memoria,
quod epotis quibusdam remediis id impetrarunt:
credendum eſt hunc etiam tum adultum totum
memoriae dolium, ſi usquam reperiri potuit, ex-
hauſiſſe. Et haec quidem pudicitiae virtutumque
ſunt ſigna nocturna.

9 Diebus vero quae ornate dixerit et facete, quae-
ve in adparatu vel in ipſis egit congreſſibus proelio-
rum, aut in re civili, magnanimitate correxit et li-
bertate, ſuo quaeque loco ſingula demonſtrabuntur.
10 Cum exercere proludia diſciplinae caſtrenſis philo-
ſophus cogeretur ut princeps, artemque modulatius
incedendi per pyrrhicham concinentibus diſceret

---

4) Mſ. ſyra. 5) *al.* explorate curabat. Mſ. explorantur ei p. M. curabat. 6) *al.* quo et quanto. 7) al. Sic itaque.

fiſtulis; vetus illud proverbium, *Clitellae bovi im-
poſitae ſunt: plane non eſt noſtrum onus,* Platonem
crebro nominans exclamabat. Inductis quadam 11
ſollemnitate agentibus in rebus in conſiſtorium, ut
aurum acciperent; inter alios quidam ex eorum
conſortio, non, ut moris eſt, expanſa chlamyde,
ſed utraque manu cavata ſuſcepit: et Imperator:
Rapere, inquit, *non accipere ſciunt Agentes in
rebus.* Aditus a parentibus virginis raptae, eum, 12
qui violarat, convictum relegari decrevit. Hisque
indigna pati querentibus, quod non ſit morte mul-
tatus, reſponderat hactenus: *Incuſent iura cle-
mentiam: ſed Imperatorem mitiſſimi animi legi-
bus praeſtare caeteris decet.* Egreſſurum eum ad 13
expeditionem plures interpellabant, ut laeſi, quos
audiendos provinciarum rectoribus commendabat:
et reverſus, quid egerint ſinguli quaerens, delicto-
rum vindictas genuina lenitudine mitigabat. Ad 14
ultimum exceptis victoriis, per quas cadentes ſaepe
incolumi contumacia barbaros fudit; quod pro-
fuerit anhelantibus extrema paenuria Gallis, hinc
maxime claret: quod primitus partes eas ingreſſus,
pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos
aureos reperit flagitari: diſcedens vero ſeptenos
tantum, munera univerſa complentes: ob quae
tamquam ſolem ſibi ſerenum poſt ſqualentes tene-
bras adfulſiſſe, cum alacritate et tripudiis laetaban-
tur. Denique id eum adusque imperii finem et 15
vitae ſcimus utiliter obſervaſſe, ne per indulgentias
quas adpellant, tributariae rei concederet reliqua.
Norat enim, hoc facto ſe aliquid locupletibus ad-
diturum, cum conſtet ubique pauperes inter ipſa
dictorum exordia ſolvere univerſa ſine laxamento
compelli.

Inter has tamen regendi moderandique vias, 16
bonis principibus aemulandas, barbarica rabies

17 [8]) exarſerat in maius. Utque beſtiae cuſtodum negligentia raptu vivere ſolitae, ne his quidem remotis adpoſitisque fortioribus abſceſſerunt, ſed tumeſcentes inedia, ſine reſpectu ſalutis, armenta vel greges incurſant: ita etiam illi, cunctis, quae diripuere, conſumptis, fame urgente agebant aliquoties praedas: interdum antequam contingerent aliquid, oppetebant.

1 VI. Haec per eum annum ſpe dubia, eventu tamen ſecundo, per Gallias agebantur. In comitatu vero Auguſti circumlatrabat Arbetionem invidia, velut ſumma mox adepturum, decora cultus imperatorii praeſtruxiſſe: inſtabatque ei ſtrepens immania Comes Veriſſimus nomine, arguens coram, quod a gregario ad magnum militiae culmen evectus, hoc quoque non contentus ut parvo, lo-
2 cum adpeteret principalem. Sed ſpecialiter eum inſectabatur Dorus quidam ex-medico ſcutariorum, quem [1]) nitentium rerum centurionem ſub Magnentio Romae provectum, retulimus accuſaſſe Adelphium urbi praefectum, ut altiora coeptantem.
3 Cumque res in inquiſitionem veniret, neceſſariisque negotio tentis, obiectorum probatio ſperaretur, tamquam per ſaturam ſubito cubiculariis ſuffragantibus, ut loquebatur pertinax rumor, et vinculis ſunt exutae perſonae, quae ſtringebantur ut conſciae, et Dorus evanuit, et Veriſſimus illico tacuit, velut aulaeo depoſito ſcenae.

1 VII. Iisdem diebus adlapſo rumore Conſtantius doctus, obſeſſo apud Senonas Caeſari auxilium non tuliſſe Marcellum, eum ſacramento ſolutum abire iuſſit in larem: qui, tamquam iniuria gravi perculſus, quaedam in Iulianum moliebatur, auribus Auguſti confiſus in omne [1]) patentibus crimen.
2 Ideoque, cum diſcederet, Eutherius praepoſitus

---

8) Mſ. exarſerat maius. 1) *al.* niceteriorum. 1) *al.* parentibus.

cubiculi mittitur ſtatim poſt, eum, ſi quid finxerit,
convicturus. Verum ille hoc neſciens, mox venit
Mediolanum, ſtrepens et tumultuans, ut erat va-
nidicus et amenti propior, admiſſus in conſiſtorium,
Iulianum ut procacem inſimulat: iamque ad eva-
gandum altius, validiores ſibi pinnas aptare: ita
enim cum motu quodam corporis loquebatur in-
genti. Haec eo fingente licentius, Eutherius, ut 3
poſtulavit, inductus, iuſſusque loqui quod vellet,
verecunde et modice docet velari veritatem menda-
ciis. Magiſtro enim armorum (ut credebatur) ceſ-
ſante conſulto, induſtria vigili Caeſarem obſeſſum
apud Senonas diu, barbaros repuliſſe: adparito-
remque fidum auctori ſuo, quoad vixerit, fore,
obligata cervice ſua ſpondebat.

Res monuit ſuper hoc eodem Eutherio pauca 4
ſubſerere, forſitan non credenda; ea re, quod ſi
Numa Pompilius, vel Socrates bona quaedam di-
cerent de ſpadone, dictisque religionum adderent
fidem, a veritate deſciviſſe arguerentur. Sed inter
vepres roſae naſcuntur, et inter feras nonnullae mi-
teſcunt. Itaque carptim eius praecipua, quae ſunt
comperta, monſtrabo. Natus in Armenia ſangui- 5
ne libero, captusque a finitimis hoſtibus etiamtum
parvulus, abstractis geminis, Romanis mercatori-
bus venumdatus, ad palatium Conſtantini deduci-
tur: [2]) ubi paullatim aduleſcens rationem recte vi-
vendi ſollertiamque ostendebat, litteris, quantum
tali fortunae ſatis eſſe poterat, eruditus, cogitandi
inveniendique dubia et ſcrupuloſa acumine nimio
praeſtans, immenſum quantum memoria vigens,
benefaciendi avidus, plenusque iuſti conſilii: quem,
ſi Conſtans Imperator olim ex adulto iamque matu-
rum audiret honeſta ſuadentem et recta, nulla, vel
venia certe digna peccaſſet. Is praepoſitus cubicu- 6

2) Mſ. ubi paulatim . . . . acules . . . . . . rationem.

li etiam Iulianum aliquoties corrigebat, Aſiaticis
coalitum moribus, ideoque levem. Denique di-
greſſus ad otium, adſcitusque poſtea in palatium,
ſemper ſobrius, et in primis conſtans, ita fidem
continentiamque virtutes coluit amplas, ut nec pro-
didiſſe aliquando arcanum, niſi tuendae cauſa alie-
nae ſalutis, nec exarſiſſe cupidine plus habendi ar-
7 ceſſeretur ut ceteri. Unde factum eſt, ut ſubinde
Romam ſecedens, ibique fixo domicilio conſene-
ſcens, comitem circumferens conſcientiam bonam,
colatur a cunctis ordinibus, et ametur; cum ſoleant
id genus homines, poſt partas ex iniquitate divitias,
latebras captare ſecretas, ut lucifugae vitantes mul-
8 titudinis laeſae conſpectus. Cui ſpadonum vete-
rum hunc comparare debeam, antiquitatem repli-
cando compluries invenire non potui. Fuerunt
enim apud veteres, licet oppido pauci, fideles et
frugi, ſed ob quaedam vitia maculoſi: inter prae-
cipua enim, quae eorum quisque ſtudio poſſederat
vel ingenio, aut rapax, aut feritate contemtior fuit,
aut propenſior ad laedendum, [3]) vel diligentibus
nimium blandus, aut potentiae faſtu ſuperbior: ex
omni latere autem ita peritum, neque legiſſe me,
neque audiſſe confiteor, aetatis noſtrae teſtimonio
9 locupleti confiſus. Verum, ſi forte ſcrupuloſus
quidam lector antiquitatum, Menophilum Mithri-
datis Pontici regis eunuchum nobis opponat, hoc
monitu recordetur, nihil ſuper eo relatum, praeter
id ſolum, quod in ſupremo discrimine glorioſe
10 monſtravit. Ingenti proelio ſuperatus a Romanis
et Pompeio rex praedictus, fugiensque ad regna
Colchorum, [4]) adultam filiam nomine Drypetinam
vexatam aſperitate [5]) morborum in caſtello Synhorio
huic Menophilo commiſſam reliquit: qui virginem

3) Mſ. vel ingendimus. 4) *al.* avita, filiam nomine Direptin.
5) in Mſ. margine *locorum*.

omni remediorum ſolatio plene curatam patri tu-
tiſſime ſervans, cum a Manlio Priſco Imperatoris
legato munimentum, quo claudebatur, obſideri
coepiſſet, defenſoresque eius deditionem [6]) medi-
tari ſentiret: veritus, ne parentis opprobrio [7]) puella
nobilis captiva ſupereſſet et violata, interfecta illa
mox gladium in viſcera ſua compegit. Nunc red-
eam, unde diverti.

VIII. Superato (ut dixi) Marcello, [1]) reverſo- 1
que Serdicam, unde oriebatur, in caſtris Auguſti
per ſimulationem tuendae maieſtatis imperatoriae
multa et nefanda [2]) perpetrabantur. Nam, ſi quis 2
ſuper occentu ſoricis vel occurſu muſtelae, vel ſi-
milis ſigni gratia conſuluiſſet quemquam peritum,
aut anile incantamentum ad leniendum adhibuiſſet
dolorem, (quod medicinae quoque admittit aucto-
ritas) reus, unde non poterat opinari, delatus,
raptusque in iudicium, poenaliter interibat.

Per id tempus fer.........num, quemdam 3
nomine Danum, terrore tenus uxor rerum levium
[3]) incuſarat; certum an incertum, inſontem Rufinus
ſubſidebat: (quo indicante quaedam cognita per
Gaudentium agentem in rebus, conſularem Panno-
niae tunc Africanum, [4]) cum convivis retulimus in-
terfectum) Adparitionis [5]) praefecturae praetorianae
tum etiam princeps ob devotionem. Is, ut loque- 4
batur iactantius, verſabilem feminam poſt nefan-
dum concubitum periculoſam in fraudem illexit:
ſuaſitque conſarcinatis mendaciis, laeſae maieſtatis
arceſſere maritum inſontem, et fingere, quod vela-
men purpureum a Diocletiani ſepulcro furatus,
quibusdam conſciis occultabat. Hisque ad mul- 5

---

6) *al.* meditantes. 7) Mſ. puella nobilis. 1) Mſ. everſoque Serdicani. 2) Mſ. perpetrabant. 3) Mſ. incuſarat . . . . . certum an incertum undenſotam Rufin. ſubſeda, quo indicante. 4) Mſ. cum conviviis retuliſſent effectum. *al.* cum retuliſſent praefectum. 5) *al.* Praefectura.

torum exitium ita formatis, ipse spe potiorum ad Imperatoris pervolat castra, excitaturus calumnias consuetas. Reque comperta iubetur Mavortius tunc praefectus praetorio, vir sublimis constantiae, crimen acri inquisitione spectare, iuncto ad audiendi societatem Ursulo largitionum comite, severita-
6 tem itidem non improbandae. Exaggerato itaque negotio ad arbitrium temporum, cum nihil post tormenta multorum inveniretur, iudicesque haererent ambigui: tandem veritas respiravit oppressa, et in abrupto necessitatis mulier Rufinum totius machinae confitetur auctorem, nec adulterii foeditate suppressa: statimque legibus contemplatis, prout poscebant ordo et iustitia, ambos sententia damna-
7 vere letali. Quo cognito Constantius fremens, et tamquam vindicem salutis suae lugens exstinctum, missis equitibus citis, Ursulum redire ad comitatum [6]) minaciter iussit. Et ille spretis qui prohibebant, perrupit intrepidus: ingressusque consistorium, ore et pectore libero docuit gesta: hacque fiducia linguis adulatorum occlusis, et praefectum et se discrimine gravi subtraxit.

8 Tunc illud apud Aquitanos evenit, quod latior fama vulgarat. Veterator quidam ad lautum convivium rogatus et mundum, qualia sunt in his regionibus plurima, cum vidisset linteorum toralium par, duos clavos ita latissimos, ut sibi vicissim arte ministrantium cohaererent, mensamque operimentis paribus tectam: anteriorem chlamydis partem utraque manu vehens, intrinsecus structuram omnem, ut amictus adornaverat principales, quae-
9 rens, patrimonium dives evertit. Malignitate simili quidam agens in rebus in Hispania, ad coenam itidem invitatus, cum inferentes vespertina lumina

6) *al.* minaciter posse resistere veritatis et tale spretis. *Steph.* minaciter iussit territatus spretis.

pueros exclamaſſe audiſſet ex uſu, [7]) *Vincamus*
perun .... ſollemne interpretatus atrociter, dele-
vit nobilem domum.

Haec taliaque ideo magis magisque creſcebant, 10
quod Conſtantius impendio [8]) timidus, ſemper ſe
[9]) feriri ſperabat, ut Dionyſius tyrannus ille Sici-
liae: qui ob hoc idem vitium et tonſtrices docuit
filias, ne cui alieno ora committeret leviganda: ae-
demque brevem, ubi cubitare ſueverat, alta cir-
cumdedit foſſa, eamque ponte ſolubili ſuperſtravit:
cuius disiectos aſſeres et axiculos ſecum in [10]) ſo-
mnum abiens transferebat, eosdemque compaginabat
lucis initio proceſſurus. Inflabant itidem has ma- 11
lorum civilium buccinas potentes in regia, ea re,
ut damnatorum petita bona ſuis adcorporarent,
eſſetque materia per vicinitates eorum late graſſandi.
Namque, ut documenta liquida prodiderunt, proxi- 12
morum fauces aperuit primus omnium Conſtantinus:
ſed eos medullis provinciarum ſaginavit Conſtantius.
Sub hoc enim ordinum ſingulorum auctores infinita 13
cupidine divitiarum arſerunt, ſine iuſtitiae diſtin-
ctione vel recti, inter ordinarios iudices Rufinus
primus praefectus praetorio: et inter Militares
equitum magiſter Arbetio, praepoſitusque [11]) cubi-
culi Euſebius, et .... anus quaeſtor, et in urbe
Anicii, quorum ad avorum aemulationem [12]) poſte-
ritas tendens, ſatiari numquam potuit cum poſſeſ-
ſione multo maiore.

IX. At Perſae in Oriente per furta et latrocinia 1
potius quam, ut ſolebant antea, per concurſatorias
pugnas, hominum praedas agitabant et pecorum:

---

7) Mſ. Vincamus perun .... lemne .... interpretatum. *al.* Vincamus interpretatus. 8) Mſ. timidus ...... ſemper. 9) Mſ. ferri. 10) Mſ. in ſontino. 11) *Al.* τὸ Euſebius deeſt. Mſ. vero ita habet: Praepoſitusque Cubiculi Euſebius lapſus .... anus Quaeſtor, et in urbe Aniciique .... vorum aemulationem. 12) Mſ. poſteritas.

quis nonnumquam [1]) lucrabantur ut repentini; aliquoties ſuperati multitudine militum amittebant; interdum nihil proſpicere prorſus, quod poterat
2 rapi, [2]) permittebantur. Muſonianus tamen praefectus praetorio, multis (ut ante diximus) bonis artibus eruditus, ſed venalis, et flecti a veritate pecunia facilis, per emiſſarios quosdam fallendi perſtringendique [3]) guaros, Perſarum [4]) ſciſcitabatur conſilia, adſumpto in deliberationes huiusmodi Caſſiano Meſopotamiae duce, ſtipendiis et discri-
3 minibus indurato diverſis. Qui cum fide concinente ſpeculatorum aperte cognoſſent, Saporem in extremis regni limitibus ſuorum ſanguine fuſo multiplici aegre propulſare gentes infeſtas; Tamſaporem ducem parti noſtrae contiguum, occultis per ignotos milites tentavere colloquiis, ut, ſi copiam fors dediſſet, ſuaderet regi per litteras pacem tandem aliquando cum principe Romano firmare, ut hoc facto, latere ab omni ſecurus, perduelles [5]) ad-
4 volaret adſiduos. Paruit Tamſapor, hisque fretus refert ad regem, quod bellis [6]) acerrimis Conſtantius implicatus, pacem poſtulat precativam. Dumque ad [7]) Chionitas et Euſenos haec ſcripta mittuntur, in quorum confiniis agebat hiemem Sapor, tempus [8]) interſtitit longum.

1. X. Haec dum per Eoas partes et Gallias pro captu temporum disponuntur, [1]) Conſtantius, tamquam recluſo Iani templo, ſtratisque hoſtibus cunctis, Romam viſere geſtiebat, poſt Magnentii exitium absque nomine ex ſanguine Romano trium-
2 phaturus. Nec enim gentem ullam bella cientem per ſe ſuperavit, aut victam fortitudine ſuorum comperit ducum, vel addidit quaedam imperio,

---

1) Mſ. lucrabatur. 2) Mſ. percutebantur. 3) Mſ. gnarus. 4) Mſ. ſcitabatur. 5) Mſ. advolaret. 6) acerrimis. 7) Mſ. Chionitas et Euſenos. 8) Mſ. interſtitit. 1) Mſ. Conſtantius quam recluſo.

aut usquam in neceſſitatibus ſummis primus, vel inter primos eſt viſus: ſed ut pompam nimis extentam, rigentiaque auro vexilla, et pulcritudinem ſtipatorum ostenderet agendi tranquillius populo, haec vel ſimile quidquam videre nec ſperanti umquam nec optanti. Ignorans fortaſſe, quosdam 3
veterum principum in pace quidem lictoribus fuiſſe contentos: ubi vero proeliorum ardor nihil perpeti poterat ſegne, alium anhelante [2]) rabido flatu ventorum lenunculo ſe commiſiſſe piſcantis, alium ad Deciorum exempla voviſſe pro Rep. ſpiritum, alium hoſtilia caſtra per ſemetipſum cum militibus infimis exploraſſe: [3]) diverſos denique actibus inclaruiſſe magnificis, ut glorioſas ſuas res [4]) poſteritati celebri memoria commendarent.

Ut igitur multa quaeque conſumpta ſunt in 4
[5]) adparatu . . . . ſecunda Orfiti praefectura, transcurſo Ocriculo, elatus honoribus magnis, ſtipatusque agminibus formidandis, tamquam acie ducebatur inſtructa, omnium oculis in eo contuitu pertinaci intentis. Cumque urbi propinquaret, 5
ſenatus officia, reverendasque patriciae ſtirpis effigies ore ſereno contemplans, non ut Cineas ille Pyrrhi legatus in unum coactam multitudinem regum, ſed aſylum mundi totius adeſſe exiſtimabat. Unde cum ſe vertiſſet ad plebem, ſtupebat, qua 6
celeritate omne, quod ubique eſt, hominum genus confluxerit Romam: et tamquam Euphratem armorum ſpecie territurus aut Rhenum, altrinſecus praeeuntibus ſignis, inſidebat aureo ſolus ipſe carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum: quo micante, lux quaedam miſceri videbatur [6]) alterna. Eumque poſt antegreſſos multiplices alios, purpu- 7

---

2) *al.* avido ſtatu. 3) *al.* diverſis. 4) Mſ. poſteritatis. 5) apparatu . . . . : . . . . . . ſecunda. 6) Mſ. alternaeumque poſt tantae.

reis ſubteminibus texti circumdedere dracones,
haſtarum aureis gemmatisque ſummitatibus illigati,
hiatu vaſto perflabiles, et ideo velut ira perciti ſibi-
lantes, caudarumque volumina relinquentes in ven-
8 tum. Et incedebat hincinde ordo geminus arma-
torum, clypeatus atque criſtatus, coruſco lumine
radians, nitidis loricis indutus; ſparſique cata-
phracti equites, quos clibanarios dictitant [7]) Perſae,
thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cin-
cti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulacra,
non viros: quos laminarum circuli tenues apti cor-
poris flexibus ambiebant, per omnia membra de-
ducti: ut, quocumque artus neceſſitas commoviſſet,
veſtitus congrueret iunctura cohaerenter aptata.
9 Auguſtus itaque fauſtis vocibus [8]) adpellatus, mon-
tium litorumque intonante fragore cohorruit, talem
ſe tamque immobilem, qualis in provinciis ſuis vi-
10 ſebatur, oſtendens. Nam et corpus perhumile
curvabat portas ingrediens celſas, et velut collo
munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra
vultum, nec laeva flectebat; tamquam figmentum
hominis: non, cum rota concuteret, nutans, nec
ſpuens, aut os aut naſum tergens vel fricans, ma-
11 numve agitans viſus eſt umquam. Quae licet ad-
fectabat, erant tamen haec et alia quaedam in [9]) ci-
teriore vita patientiae non mediocris indicia, ut
12 exiſtimari dabatur, uni illi conceſſae. Quod autem
per omne tempus imperii, nec in conſeſſum vehi-
culi quemquam ſuſcepit, nec in trabea ſocium pri-
vatum adſcivit, ut fecere principes [10]) conſecrati,
et ſimilia multa, [11]) quae elatus in arduum ſuperci-
lium tamquam leges aequiſſimas obſervavit, prae-
tereo, memor, ea me retuliſſe, cum incidiſſent.

---

7) Mſ. perſonati. 8) appellatus . . . . . . otium. 9) *al.* caetera vita. 10) Mſ. conſecrati. 11) *τὸ quae* Mſ. deeſt.

Proinde Romam ingreſſus, imperii virtutumque 13
omnium larem, cum veniſſet ad Roſtra, perſpectiſ-
ſimum priſcae potentiae forum, obſtupuit: perque
omne latus, quo ſe oculi contuliſſent, miraculorum
denſitate praeſtrictus, adloquutus nobilitatem in
curia, populumque e tribunali, in palatium rece-
ptus favore multiplici, laetitia fruebatur optata:
et ſaepe, cum equeſtres ederet ludos, dicacitate
plebis oblectabatur, nec ſuperbae, nec a libertate
coalita deſciſcentis, reverenter modum ipſe quoque
debitum ſervans. Non enim, ut per civitates alias, 14
ad arbitrium ſuum certamina finiri patiebatur: ſed
ut mos eſt, variis caſibus permittebat. Deinde
intra ſeptem montium culmina, per acclivitates pla-
nitiemque poſita urbis membra colluſtrans et ſubur-
bana, quidquid viderat primum, id eminere inter
alia cuncta ſperabat: Iovis Tarpei delubra, quan-
tum terrenis divina praecellunt: lavacra in modum
provinciarum exſtructa: amphitheatri molem ſoli-
datam lapidis Tiburtini compage, ad cuius ſummi-
tatem aegre viſio humana conſcendit: Pantheum,
velut regionem teretem ſpecioſa celſitudine fornica-
tam; elatosque [12]) vertices, qui ſcanſili [13]) ſuggeſtu
[14]) conſurgunt, priorum principum imitamenta por-
tantes, et Urbis templum, forumque Pacis, et
Pompeii theatrum, et odeum, et ſtadium, aliaque
inter haec decora urbis aeternae. Verum, cum ad 15
Traiani forum veniſſet, ſingularem ſub omni caelo
ſtructuram, ut opinamur, etiam numinum adſen-
ſione mirabilem, haerebat attonitus, per giganteos
contextus circumferens mentem, nec relatu effabi-
les, nec rurſus mortalibus adpetendos. Omni ita-
que ſpe huiusmodi quidpiam conandi depulſa,
Traiani equum ſolum locatum in atrii medio, qui

---

12) *al.* vertice ſcanſ. Mſ. vertice caſſili. 13) *al.* ſuggeſtus.
14) Mſ. conſurgunt.

ipſum principem vehit, imitari ſe velle dicebat, et
16 poſſe. Cui prope adſtans regalis Hormiſda, cuius
e Perſide disceſſum ſupra monſtravimus, reſpondit
[15]) geſtu gentili: *Ante,* inquit, *Imperator, ſtabulum
tale condi iubeto, ſi vales: equus, quem fabricare
disponis, ita late ſuccedat, ut iſte, quem videmus.*
Is ipſe interrogatus, quid de Roma ſentiret, *Id
tantum ſibi placuiſſe,* aiebat, *quod didiciſſet ibi
17 quoque homines mori.* Multis igitur cum ſtupore
viſis horrendo, [16]) Imperator de fama querebatur
ut invalida vel maligna, quod augens omnia ſem-
per in maius, erga haec explicanda, quae Romae
ſunt, obſoleſcit: deliberansque diu, quid ageret,
urbis addere ſtatuit ornamentis, ut in maximo circo
erigeret obeliſcum, cuius originem formamque lo-
co [17]) competenti monſtrabo.
18 Inter haec Helenae ſorori Conſtantii, Iuliani
coniugi Caeſaris, Romam adfectionis ſpecie ductae,
regina tunc inſidiabatur Euſebia, ipſa, quoad vixe-
rat, ſterilis: quaeſitumque venenum bibere per
fraudem illexit, ut quotiescumque concepiſſet, im-
19 maturum abiiceret partum. Nam et pridem in
Galliis, cum marem genuiſſet infantem, hoc per-
didit dolo, quod obſtetrix corrupta mercede, mox
natum, praeſecto plusquam convenerat umbilico,
necavit: tanta tamque diligens opera navabatur, ne
fortiſſimi viri ſoboles adpareret.
20 Cupiens itaque auguſtiſſima omnium ſede mora-
ri diutius Imperator, ut otio puriore frueretur et
voluptate, adſiduis nuntiis terrebatur et certis, in-
dicantibus Suevos Raetias incurſare, Quadosque
Valeriam, et Sarmatas, latrocinandi peritiſſimum
genus, ſuperiorem Moeſiam et ſecundam populari
Pannoniam: quibus percitus, triceſimo, poſtquam

15) Mſ. auguſtu gentili. 16) Mſ. Imperatori fama. 17) Mſ. competenti.

ingreſſus eſt, die, IV. Kal. Iunias ab urbe profectus,
per Tridentum iter in Illyricum feſtinavit. Unde 21
miſſo in locum Marcelli Severo, bellorum uſu et
maturitate firmato, Urſicinum ad ſe venire praece-
pit. Et ille, litteris gratanter acceptis, Sirmium
venit, comitantibus ſociis: libratisque diu ſuper
pace conſiliis, quam fundari poſſe cum Perſis Mu-
ſonianus retulerat, in Orientem cum magiſterii re-
mittitur poteſtate: provectis e conſortio noſtro ad
regendos milites natu maioribus, aduleſcentes eum
ſequi iubemur, quidquid pro Rep. mandaverit im-
pleturi.

(A. C. 357.)

XI. At Caeſar, exacta apud Senonas hieme 1
turbulenta, Auguſto novies, ſeque iterum Coſſ.
Germanicis undique circumfrementibus minis, ſe-
cundis ominibus motus, Remos properavit, alacrior
magisque laetus, quod exercitum regebat Severus,
nec discors, nec arrogans, ſed longa militiae fru-
galitate compertus, et eum recta praeeuntem ſequu-
turus, ut ductorem morigerus miles. Parte alia 2
Barbatio poſt Silvani interitum promotus ad pedi-
tum magiſterium, ex Italia iuſſu principis cum XXV.
millibus armatorum Rauracos venit. Cogitatum 3
eſt enim, ſolliciteque praeſtructum, ut ſaevientes
ultra ſolitum Alamanni, vagantesque fuſius, mul-
titudine geminata noſtrorum, forcipis ſpecie truſi
in anguſtias caederentur. Dum haec tamen rite 4
diſpoſita celerantur, Laeti barbari ad tempeſtiva
furta ſollertes, inter utriusque exercitus caſtra oc-
culte transgreſſi, invaſere Lugdunum incautam:
eamque populatam niſu valido concremaſſent, ni
clauſis aditibus repercuſſi, quidquid extra oppidum
potuit inveniri, vaſtaſſent. Qua clade cognita, 5
agili ſtudio Caeſar miſſis cuneis tribus equitum ex-
peditorum et fortium, tria obſervavit itinera, ſciens

per ea erupturos proculdubio graſſatores: [1]) nec co-
6 natus irritus fuit. Cunctis enim, qui per eos tra-
mites exiere truncatis, receptaque praeda omni in-
tacta, hi ſoli innoxii abſoluti ſunt, qui per vallum
Barbationis transiere ſecuri: ideo labi permiſſi,
quod Bainobaudes tribunus et Valentinianus poſtea
Imperator, cum equeſtribus turmis quas regebant,
ad exſequendum id ordinati, a Cella tribuno ſcuta-
riorum, qui Barbationi ſociatus venerat ad procin-
ctum, iter obſervare ſunt vetiti, unde redituros di-
7 dicere Germanos. Quo non contentus magiſter
peditum ignavus, et gloriarum Iuliani pervicax ob-
trectator, ſciens, ſe id contra utilitatem Romanam
iuſſiſſe (hoc enim cum argueretur, Cella confeſſus
eſt) relatione feſellit Conſtantium: finxitque, hos
eosdem tribunos ad ſollicitandos milites, quos
duxerat, per ſpeciem veniſſe negotii publici: qua
cauſa, abrogata poteſtate ad lares rediere privati.
8 Iisdem diebus exercituum adventu perterriti
barbari, qui domicilia fixere cis Rhenum, partim
difficiles vias, et ſuapte natura clivoſas [2]) concaedi-
bus clauſere ſollerter, arboribus immenſi roboris
caeſis: alii occupatis inſulis ſparſis crebro per flu-
men Rhenum, ululantes lugubre conviciis et Ro-
manos inceſſebant et Caeſarem: qui graviore motu
animi percitus, ad corripiendos aliquos, ſeptem a
Barbatione petierat naves, ex his, quas, velut
tranſiturus amnem, ad compaginandos paraverat
pontes: qui, ne quid per eum impetraretur, om-
9 nes incendit. Doctus denique exploratorum de-
latione recens captorum, aeſtate iam torrida fluvium
vado poſſe transiri, hortatus auxiliares velites cum
Bainobaude Cornutorum tribuno miſit, facinus
memorabile, ſi iuviſſet fors, patraturos: qui nunc
inceden-

1) Mſ. neco . . . . a . . . . . nanti irritus fuit. 2) Mſ. concaedibus.

incedendo per brevia, aliquoties scutis in modum
alveorum suppositis nando ad insulam venere pro-
pinquam: egressique promiscue [3]) virile et muliebre
secus, sine aetatis ullo discrimine, trucidabant ut
pecudes: nactique vacuas lintres, per eas licet va-
cillantes evecti, huiusmodi loca plurima perrupe-
runt: et ubi caedendi satietas cepit, opimitate prae-
darum onusti, cuius partem vi fluminis amiserunt,
redire omnes incolumes. Hocque comperto resi- 10
dui Germani, ut infido praesidio insularum relicto,
ad ulteriora necessitudines et fruges opesque barba-
ricas contulerunt. Conversus hinc Iulianus ad re- 11
parandas Tres-tabernas, munimentum ita cogno-
minatum, haud ita dudum obstinatione subversum
hostili (quo aedificato constabat ad intima Gallia-
rum, ut consueverant, adire Germanos arceri) et
opus spe celerius consummavit, et victum defenso-
ribus ibi locandis ex barbaricis messibus, non sine
discriminis metu collectum militis manu, condidit
in usus anni totius. Nec sane hoc solo contentus, 12
sibi quoque viginti dierum alimenta parata collegit.
Libentius enim bellatores quaesito dextris propriis
utebantur, admodum indignati, quoniam ex com-
meatu, qui eis recens advectus est, ideo nihil su-
mere potuerunt, quod partem eius Barbatio, cum
transiret iuxta, superbe praesumpsit: residuum,
quod superfuit, congestum in acervum exussit:
quae utrum ut vanus gerebat et demens, an [4]) man-
datu principis confidenter nefanda multi tentabant,
usque in id temporis latuit. Illud tamen rumore 13
tenus ubique iactabatur, quod Iulianus non levatu-
rus incommoda Galliarum electus est, sed ut possit
per bella deleri saevissima: rudis etiam tum, ut
existimabatur, ac ne sonitum quidem duraturus

---

3) *al.* virilis et muliebris sexus. 4) Ms. mandatu.

14 armorum. Dum caſtrorum opera mature conſur-
gunt, militisque pars ſtationes praetendit agrarias,
alias frumenta inſidiarum metu colligit caute: mul-
titudo barbarica rumorem nimia velocitate praever-
ſa, Barbationem cum exercitu, quem regebat ([5] ut
praedictum eſt) Gallico vallo diſcretum, impetu
repentino adgreſſa, ſequensque fugientes adusque
Rauracos, et ultra quoad potuit, rapta ſarcinarum
et iumentorum cum calonibus parte maxima, redit
15 ad ſuos. Et ille, tamquam expeditione eventu pro-
ſpero terminata, milite diſperſo per ſtationes hiber-
nas, ad comitatum Imperatoris revertit, crimen
compoſiturus in Caeſarem, [6]) ut ſolebat.
1 XII. Quo dispalato foedo terrore, Alamanno-
rum reges Chnodomarius et Veſtralpus, Urius
quinetiam et Urſicinus cum Serapione et Suomario
et Hortario, in unum robore virium ſuarum omni
[1]) collecto, conſedere prope urbem Argentoratum,
extrema metuentem Caeſarem arbitrati retroceſſiſſe,
cum ille [2]) tum etiam perficiendi munimenti ſtudio
2 ſtringeretur. Erexit autem confidentiam caput al-
tius [3]) adtollentium ſcutarius perfuga: qui commiſſi
criminis metuens poenam, transgreſſus ad eos poſt
ducis fugati disceſſum, armatorum tredecim millia
tantum remanſiſſe cum Iuliano docebat: is enim nu-
merus eum ſequebatur, barbara feritate certaminum
3 rabiem undique concitante. Cuius adſeveratione
eadem ſubinde replicantis, ad maiora ſtimulati
fiducia, miſſis legatis ſatis pro imperio Caeſari man-
daverunt, ut terris abscederet virtute ſibi quaeſitis
et ferro: qui ignarus pavendi, nec ira nec dolore
perculſus, ſed faſtus barbaricos ridens, [4]) detentis

---

5) *al.* ut dictum. 6) haec in Mſ. deſunt. 1) collecto belli, cumque foedere conſedere prope. 2) *τὸ tum* al. deeſt. 3) *al.* adtollentem. 4) *al.* vetentis.

legatis aduſque perfectum opus caſtrorum, in eodem gradu conſtantiae ſtetit immobilis.

Agitabat autem miſcebatque omnia ſine modo, 4
ubique ſeſe diffunditans, et princeps audendi periculoſa rex Chnodomarius, ardua ſubrigens ſupercilia, ut ſaepe ſecundis rebus elatus. Nam et De- 5
centium Caeſarem ſuperavit aequo Marte congreſſus, et civitates erutas multas vaſtavit et opulentas, licentiusque diu nullo refragante Gallias perſultavit. Ad cuius roborandam fiduciam recens quoque fuga ducis acceſſit, numero praeſtantis et viribus. Ala- 6
manni enim ſcutorum inſignia contuentes, norant eos milites permiſiſſe paucis ſuorum latronibus terram, quorum metu aliquoties cum gradum conferrent, amiſſis pluribus abiere diſperſi. Quae anxie ferebat ſollicitus Caeſar, quod trudente ipſa neceſſitate [5]) digreſſo periculis, cum paucis licet fortibus, populoſis gentibus occurrere cogebatur.

Iamque ſolis radiis rutilantibus, tubarumque 7
concinente clangore, pedeſtres copiae lentis inceſſibus educuntur, earumque lateri equeſtres coniunctae ſunt turmae, inter quas [6]) cataphractarii erant et ſagittarii, formidabile genus armorum. Et quo- 8
niam a loco, unde Romana promota ſunt ſigna, aduſque vallum barbaricum quarta leuga ſignabatur et decima, id eſt, unum et viginti millia paſſuum: utilitati ſecuritatique recte conſulens Caeſar, revocatis [7]) praecurſatoribus iam antegreſſis, indictaque ſolitis vocibus quiete, cuneatim circumſiſtentes adloquitur genuina placiditate ſermonis:

Urget ratio ſalutis tuendae communis, ut par- 9
ciſſime dicam, non iacentis animi Caeſarem hortari vos et orare, commilitones mei, ut adulta robuſtaque virtute confiſi, cautiorem viam potius eligamus

---

5) Mſ. digreſſa. 6) al. cataphracti. 7) Mſ. praecurſatoribus.

ad toleranda vel depellenda quae ſperantur, [8]) non
10 *praeproperam et ancipitem. Ut enim in periculis*
[9]) iuventutem impigram eſſe convenit et audacem;
ita, cum res poſtulat, regibilem et conſultam.
[10]) Quod igitur cenſeo, ſi arbitrium adfuerit ve-
ſtrum, iuſtaque ſustinet indignatio, paucis abſol-
11 *vam. Iam dies in meridiem vergit; laſſitudine nos*
itineris fatigatos ſcrupuloſi tramites excipient et ob-
ſcuri; nox ſeneſcente luna nullis ſideribus adiuvan-
da; terrae protinus aeſtu flagrantes, nullis aqua-
rum ſubſidiis fultae: [11]) quae ſi dederit quisquam
commode poſſe transiri, ruentibus hoſtium exami-
nibus poſt otium cibique refectionem et potus, quid
nos agimus? quo vigore, inedia, ſiti, laboreque,
12 *membris marcentibus occurramus? Ergo, quo-*
niam negotiis difficillimis ſaepe diſpoſitio tempeſtiva
proſpexit, et ſtatum nutantium rerum recto conſilio
in bonam partem accepto, aliquoties divina remedia
repararunt, hic quaeſo vallo foſſaque circumdati,
diviſis vigiliis quieſcamus, ſomnoque et victu con-
gruis [12]) potiti pro tempore, pace dei ſit dictum,
triumphaturas aquilas et vexilla victricia primo
lucis moveamus exordio.

13 Nec finiri perpeſſi quae dicebantur, ſtridore
dentium infrendentes, ardoremque pugnandi haſtis
illidendo ſcuta monſtrantes, in hoſtem ſe duci iam
conſpicuum exorabant, caelitis dei favore, fiducia-
que ſui, et fortunati rectoris expertis virtutibus
freti: atque ut exitus docuit, ſalutaris quidam Ge-
nius praeſens ad dimicandum eos, dum adeſſe po-
14 tuit, incitabat. Acceſſit huic alacritati plenus cel-
ſarum poteſtatum adſenſus, maximeque Florentii
praefecti praetorio, periculoſe quidem, ſed ratione
ſecunda, pugnandum eſſe [13]) cenſentis, dum inſta-

---

8) Mſ. non praep. 9) *al.* virtutem. 10) Mſ. id. 11) Mſ. quae ſi. 12) *al.* potiri. 13) *al.* conſentientibus.

rent barbari conglobati: qui si [14]) diffluxissent, mo-
tum militis in seditiónes nativo calore propensioris
ferri non posse aiebat, extortam sibi victoriam, ut
putavit, non sine ultimorum conatu graviter tolera-
turi. Addiderat autem fiduciam nostris considera- 15
tio gemina: recordantibus, quod anno nuper
emenso Romanis per transrhenana spatia fusius vo-
litantibus, nec visus est quisquam laris sui defensor,
nec obvius stetit: sed concaede arborum densa un-
dique semitis clausis, sidere urente brumali, aegre
vixere barbari longius amandati: quodque Impera-
tore terras eorum ingresso, nec resistere ausi, nec
adparere, pacem impetraverunt suppliciter obse-
crantes. Sed nullus mutatam rationem temporis 16
advertebat, quod tunc tripertito exitio premeban-
tur: Imperatore urgente per Raetias, Caesare proxi-
mo nusquam elabi permittente, finitimis, quos
hostes fecere discordiae, modo non occipitia con-
culcantibus hinc indeque cinctorum. Postea vero
pace data, discesserat Imperator: et sedata iurgio-
rum materia, vicinae gentes iam concordabant: et
turpissimus ducis Romani digressus ferociam natura
conceptam auxit in maius. Alio itidem modo res 17
est adgravata Romana ex negotio tali. [15]) Regii
duo fratres vinculo pacis adstricti, quam anno
praeterito impetraverant a Constantio, nec tumul-
tuare, nec commoveri sunt ausi. Sed paullo postea
uno ex his Gundomado, qui potior erat fideique
firmioris, per insidias interempto, omnis eius po-
pulus cum nostris hostibus conspiravit: et confestim
Vadomarii [16]) plebs, ut adserebat, agminibus bella
cientium barbarorum sese coniunxit.

Cunctis igitur summis infimisque adprobanti- 18
bus, tunc opportune congrediendum, nec de rigore

---

14) *al.* deflexissent. 15) Ms. Resi̅ duo. 16) Ms. plebs
. . . . ut asserebat.

animorum quidquam remittentibus, exclamavit subito signifer: *Perge, felicissime omnium Caesar, quo te fortuna prosperior ducit: tandem per te virtutem et consilia militare sentimus. I praevius ut faustus antesignanus et fortis: experieris, quid miles sub conspectu bellicosi ductoris, testisque individui gerendorum, modo adsit superum numen, iis rebus*
19 *efficiet excitatus.* His auditis, cum nullae laxarentur indutiae, promotus exercitus prope collem advenit molliter editum, opertum segetibus iam maturis, a superciliis Rheni haud longo intervallo distantem: e cuius summitate speculatores hostium tres equites exciti, subito nuntiaturi Romanum exercitum adventare, festinarunt ad suos: unus vero pedes, qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum indicavit, per triduum et trinoctium flu-
20 men transisse Germanos. Quos cum iam prope densantes semet in cuneos nostrorum conspexere ductores, steterunt vestigiis fixis, antepilanis hastatisque et ordinum primis velut insolubili muro fun-
21 datis: et pari cautela hostes stetere cunctati. Cumque ita, ut antedictus docuerat perfuga, equitatum omnem a dextro latere sibi [17]) vidissent oppositum, quidquid apud eos per equestres copias praepollebat, in laevo cornu locavere confertum. Iisdemque sparsim pedites miscuere discursatores et leves,
22 profecto ratione tuta poscente. Norant enim, licet prudentem ex equo bellatorem cum clibanario nostro congressum, frena retinentem et scutum, hasta una manu vibrata, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse: peditem vero inter ipsos discriminum vertices, cum nihil caveri solet praeter id, quod occurrit, [18]) humi occulte reptantem, latere forato iumenti, incautum rectorem praeci-
23 pitem agere, levi negotio trucidandum. Hoc

---

17) Mſ. vidiſſent. 18) humiliter occulte.

itaque dispofito, dextrum fui latus ftruxere clandeftinis infidiis et obfcuris. Ductabant autem populos omnes pugnaces et faevos Chnodomarius et Serapio, poteftate excelfiores ante alios reges. Et 24
Chnodomarius quidem nefarius [19]) belli totius incentor, cuius vertici flammeus torulus aptabatur, anteibat cornu finiftrum audax et fidens ingenti robore lacertorum, ubi ardor proelii fperabatur immanis, equo fpumante fublimior, erectus in iaculum formidandae vaftitatis, armorumque nitore confpicuus, antea ftrenuus et miles, et utilis praeter ceteros ductor. Latus vero dextrum Serapio 25
agebat, etiamtum adultae lanuginis iuvenis, efficacia praecurrens aetatem: Mederichi fratris Chnodomarii filius, hominis, quoad vixerat, perfidiffimi: ideo fic adpellatus, quod pater eius diu obfidatus pignore tentus in Galliis, doctusque Graeca quaedam arcana, hunc filium fuum Agenarichum genitali vocabulo dictitatum, ad Serapionis transtulit nomen. Hos fequebantur poteftate proximi reges 26
numero quinque, regalesque decem, et optimatum feries magna, [20]) armatorumque millia triginta et quinque, ex variis nationibus partim mercede, partim pacto viciffitudinis reddendae quaefita.

Iamque torvum [21]) concrepantibus tubis, Seve- 27
rus dux Rom. aciem dirigens laevam, cum prope foffas armatorum refertas veniffet, unde difpofitum erat ut abditi repente exorti cuncta turbarent, ftetit impavidus: fufpectiorque de obfcuris, nec referre gradum, nec ulterius ire tentavit. Quo vifo, ani- 28
mofus contra labores maximos Caefar, ducentis equitibus faeptus, [22]) ut ardor negotii flagitabat, agmina peditum impetu veloci discurrens verbis hortabatur. Et cum adloqui pariter omnes, nec 29

---

19) Mf. boni. 20) τὸ *que* deeft al. 21) Mf. concrepantibus.
22) τὸ *ut* deeft al.

longitudo ſpatiorum extenta, nec in unum coactae multitudinis permitteret crebritas (et alioquin vitabat gravioris invidiae pondus, ne videretur id adfectaſſe, quod ſibi ſoli deberi Auguſtus exiſtimabat) cautior ſui, hoſtium tela praetervolans, his et ſimilibus notos pariter et ignotos ad faciendum
30 [23]) fortiter accendebat: *Advenit, o ſocii, iuſtum pugnandi iam tempus, olim exoptatum mihi vobiscum: quod antehac arceſſentes, arma inquietis mo-*
31 *tibus poſcebatis.* Item cum ad alios poſtſignanos in acie locatos extrema veniſſet: *En*, inquit, *commilitones, diu ſperatus praeſto eſt dies, compellens nos omnes* [24]) *elutis priſtinis maculis Romanae maieſtati reddere proprium decus. Hi ſunt barbari, quos rabies et immodicus furor ad perniciem rerum ſuarum coegit occurrere, noſtris viribus opprimen-*
32 *dos.* Alios itidem bellandi uſu diutino callentes aptius ordinans, his exhortationibus adiuvabat: *Exſurgamus viri fortes; propellamus fortitudine congrua illiſa noſtris partibus probra: quae contemplans, Caeſaris nomen cunctando ſuſcepi.*
33 Quoscumque autem pugnae ſignum inconſulte poſcentes, rupturosque imperium irrequietis motibus [25]) praevideret: *Quaeſo*, inquit, *ne hoſtes vertendos in fugam ſequentes avidius, futurae victoriae gloriam violetis, neu quis ante neceſſitatem ultimam cedat. Nam fugituros proculdubio deſeram: hoſtium terga caeſuris adero indiscretus, ſi hoc penſatione moderata fiat et cauta.*

34 Haec aliaque in eumdem modum ſaepius replicando, maiorem exercitus partem primae barbarorum oppoſuit fronti: et ſubito Alamannorum peditum fremitus indignationi miſtus auditus eſt, unanimi conſpiratione vociferantium, relictis equis ſecum oportere verſari regales: ne, ſi quid conti-

---

23) τὸ *fortiter* deeſt al. 24) Mſ. elutis. 25) Mſ. pervideret.

giſſet adverſum, deſerta miſerabili plebe facilem
discedendi copiam reperirent. Hoc comperto, 35
Chnodomarius iumento [26]) ſtatim deſiluit, et ſecuti
eum reſidui idem facere nihil morati: nec enim
eorum quisquam ambigebat partem ſuam fore vi-
ctricem.

Dato igitur ahenatorum accentu ſollemniter 36
ſigno, ad pugnandum utrimque magnis concurſum
eſt viribus. Propilabantur miſſilia, et properantes
cito quam conſiderato curſu Germani, telaque dex-
tris explicantes, involavere noſtrorum equitum
turmas, frendentes immania: eorumque ultra ſoli-
tum ſaevientium comae fluentes horrebant, et elu-
cebat quidam ex oculis furor: quos contra pertinax
miles ſcutorum obicibus vertices tegens, eiectans-
que gladios, vel tela concriſpans mortem minitan-
tia perterrebat. Cumque in ipſo proeliorum arti- 37
culo eques ſe fortiter conturmaret, et muniret latera
ſua firmius pedes, frontem artiſſimis conſerens par-
mis: erigebantur craſſi pulveris nubes, variique
fuere discurſus, nunc reſiſtentibus, nunc cedenti-
bus noſtris: et obnixi genibus quidam barbari peri-
tiſſimi bellatores hoſtem propellere laborabant: ſed
deſtinatione nimia dexterae dexteris miſcebantur, et
umbo trudebat umbonem: caelumque exſultantium
cadentiumque reſonabat a vocibus magnis: et cum
cornu ſiniſtrum altius gradiens, urgentium tot
agmina Germanorum vi nimia pepuliſſet, iretque in
barbaros fremens, equites noſtri cornu tenentes
dextrum, praeter ſpem incondite discelſerunt:
dumque primi fugientium poſtremos impediunt,
gremio legionum protecti, fixerunt integrato proe-
lio gradum. Hoc autem exinde acciderat, quod, 38
dum ordinum reſtituitur ſeries, cataphracti equites
viſo rectore ſuo leviter vulnerato, et conſorte quo-

---

26) Mſ. ſtatim.

dam per cervicem equi labentis pondere armorum oppresso, dilapsi qua quisque poterat, peditesque calcando cuncta turbassent, ni conferti illi sibique vicissim innixi stetissent immobiles. Igitur, cum equites nihil praeter fugae circumspectantes praesidia, vidisset longius Caesar, concito equo eos
39 velut repagulum quoddam cohibuit. Quo agnito per purpureum signum Draconis, summitati hastae longioris aptatum, velut senectutis [27]) pandentis exuvias, stetit unius turmae tribunus, et pallore [28]) timoreque perculsus, ad aciem integrandam re-
40 currit. Utque in rebus amat fieri dubiis, eosdem lenius increpans Caesar: *Quo*, inquit, *cedimus, viri fortissimi? an ignoratis fugam, quae salutem numquam reperit, irriti conatus stultitiam indicare? redeamus ad nostros, saltem gloriae futuri participes, si eos pro Republica dimicantes non relinqui-*
41 *mus inconsulte.* Haec reverenter dicendo, reduxit omnes ad munia subeunda bellandi, imitatus [29]) salva differentia veterem Sullam: qui, cum contra Archelaum Mithridatis ducem educta acie proelio fatigabatur ardenti, relictus a militibus cunctis, cucurrit in ordinem primum; raptoque et coniecto vexillo in partem hostilem, *Ite*, dixerat, *socii periculorum electi, et scitantibus ubi relictus* [30]) *sim Imperator, respondete nihil fallentes, solus in Boeotia pro omnibus nobis cum dispendio sanguinis sui decernens.*

42 Proinde Alamanni, pulsis disiectisque equitibus nostris, primam aciem peditum incesserunt, eam
43 abiecta resistendi animositate pulsuri. Sed postquam comminus ventum est, pugnabatur paribus diu momentis. Cornuti enim et [31]) Braccati, usu proeliorum diuturno firmati, eos iam gestu terren-

27) Mſ. pandentis. 28) Mſ. timoreque. 29) τὰ *salva differentia* al. desunt. 30) M. sim. 31) al. Brachati. M. Brachiati.

tes, barritum civere vel maximum: qui clamor ipſo
fervore certaminum a tenui ſuſurro exoriens, paul-
latimque aduleſcens, ritu extollitur fluctuum cauti-
bus illiſorum: iaculorum deinde ſtridentium cre-
britate hincinde convolante, pulvis aequali motu
adſurgens, et proſpectum eripiens, arma armis,
corpora corporibus obtrudebat. Sed violentia ira- 44
que incompoſiti barbari in modum exarſere flamma-
rum, nexamque ſcutorum compagem, quae noſtros
in modum teſtudinis tuebatur, ſcindebant ictibus
gladiorum adſiduis. Quo cognito, opitulatum con- 45
turmalibus ſuis celeri curſu Batavi venere cum regi-
bus (formidabilis manus, extremae neceſſitatis arti-
culo circumventos, ſi iuviſſet fors, ereptura) tor-
vumque canentibus claſſicis, adultis viribus certa-
batur. Verum Alamanni bellum acriter ineuntes, 46
altius anhelabant, velut quodam furoris adfectu
oppoſita omnia deleturi. Spicula tamen [32]) veruta-
que miſſilia non ceſſabant, ferrataeque arundines
fundebantur: quamquam [33]) etiam comminus mu-
cro feriebat contra mucronem, et loricae gladiis
ſindebantur, et vulnerati nondum effuſo cruore,
ad audendum [34]) exertius conſurgebant. Pares 47
enim quodammodo coivere cum paribus, Alamanni
robuſti et celſiores; milites uſu nimio dociles: illi
feri et turbidi; hi quieti et cauti: animis iſti fiden-
tes; grandiſſimis illi corporibus freti. Reſurgebat 48
tamen aliquoties armorum pondere pulſus loco Ro-
manus: laſſatisque [35]) impreſſus genibus, laevum
reflectens poplitem barbarus ſubſidebat, hoſtem
ultro laceſſens: quod indicium eſt obſtinationis ex-
tremae. Exſiluit itaque ſubito ardens optimatium 49
globus, inter quos decernebant et reges, et ſequen-
te vulgo ante alios agmina noſtrorum irrupit, et

32) verrutaque. 33) Mſ. enim. 34) Mſ. exercitus. 35) Mſ. impreſſis.

iter ſibi [36]) aperiendo aduſque primanorum legio-
nem pervenit, locatam in medio (quae confirmatio
Caſtra praetoria dictitatur) ubi denſior et ordinibus
frequens miles, inſtar turrium fixa firmitate con-
ſiſtens, proelium maiore ſpiritu repetivit: et vul-
neribus declinandis intentus, ſequi in modum mir-
millonis operiens, hoſtium latera, quae nudabat
50 ira flagrantior, diſtrictis gladiis perforabat. At illi
prodigere vitam pro victoria contendentes, tenta-
bant agminis noſtri laxare compagem. Sed con-
tinuata ſerie peremptorum, quos Romanus iam
fidentior ſtravit, ſuccedebant barbari ſuperſtites
interfectis: auditoque occumbentium gemitu cre-
51 bro, pavore perfuſi torpebant. Feſſi denique tot
aerumnis, et ad ſolam deinceps ſtrenui fugam, per
diverſos tramites tota celeritate egredi feſtinabant:
ut e mediis ſaevientis pelagi fluctibus, quocumque
avexerit ventus, eiici nautici properant et vectores:
quod voti magis quam ſpei fuiſſe, fatebitur quilibet
52 tunc praeſens. [37]) Aderatque propitiati numinis
arbitrium clemens: et ſecans terga cedentium miles,
cum interdum flexis enſibus feriendi non ſuppete-
rent inſtrumenta, ipſis barbaris tela eorum vitalibus
immergebat: nec quiſquam vulnerantium ſanguine
iram explevit, nec ſatiavit caede multiplici dexte-
53 ram, vel miſeratus ſupplicantem abſceſſit. Iace-
bant itaque plurimi transfixi letaliter, remedia
mortis compendio poſtulantes: alii ſemineces la-
bente iam ſpiritu, lucis uſuram oculis morientibus
inquirebant: quorumdam capita diſciſſâ trabalibus
telis, et pendentia iugulis cohaerebant: pars per
lutoſum et lubricum ſolum in ſociorum cruore lapſi,
intactis ferro corporibus, acervis ſuperruentium
54 obruti necabantur. Quae ubi ſatis evenere pro-
ſperrime, validius inſtante victore, acumina denſis

36) Mſ. pariendo. 37) *al.* adorant prop.

ictibus hebeſcebant, ſplendentesque galeae ſub pedibus volvebantur, et ſcuta:, ultimo denique trudente discrimine barbari, cum elati cadaverum aggeres exitus impedirent, [38]) ad ſubſidia fluminis petivere, quae ſola reſtabant, eorum terga iam [39]) perſtringentis. Et quia curſu ſub armis concito 55
fugientes miles indefeſſus urgebat: quidam nandi peritia eximi ſe poſſe discriminibus arbitrati, animas fluctibus commiſerunt. Qua cauſa celeri corde futura praevidens Caeſar, cum tribunis et ducibus clamore obiurgatorio prohibebat, ne hoſtem avidius ſequens noſtrorum quisquam ſe gurgitibus committeret verticoſis. Unde id obſervatum eſt, 56
ut marginibus inſiſtentes confoderent telorum varietate Germanos: quorum ſi quem morti velocitas ſubtraxiſſet, iacti corporis pondere ad ima fluminis ſubſidebat. Et velut in quodam theatrali ſpecta- 57
culo aulaeis miranda monſtrantibus, multa [40]) licebat iam ſine metu videre: nandi ſtrenuis quosdam neſcios [41]) adhaerentes; fluitantes alios, cum [42]) expeditioribus linquerentur ut ſtipites; et velut luctante amnis violentia, vorari quosdam fluctibus involutos; nonnullos clypeis vectos, praeruptas undarum occurſantium moles obliquatis meatibus declinantes, ad ripas ulteriores poſt multa discrimina pervenire. Spumans denique cruore barbarico decolor alveus inſueta ſtupebat [43]) augmenta.

Dum haec aguntur, rex Chnodomarius, reper- 58
ta copia discedendi, lapſus per funerum ſtrues, cum ſatellitibus paucis celeritate rapida properabat ad caſtra, quae prope [44]) Tribuncos et Concordiam munimenta Romana fixit in Triboccis, ut [45]) eſcenſis navigiis, dudum paratis ad caſus ancipites, in

---

38) τὰ *ad* deeſt al. 39) Mſ. perſtringentes. 40) Mſ. licebat iam ſine. 41) *al.* adhaerere. 42) *al.* expediti virib. Mſ. cum expeditioribus linq. 43) *al.* argumenta. 44) al. Tribuncos. Mſ. Tribunos. 45) Mſ. eſcenſis.

59 ſecretis ſe ſeceſſibus [46]) amandaret. Et quia non
niſi Rheno tranſito ad [47]) tentoria ſua poterat per-
venire, vultum, ne agnoſceretur, operiens, ſen-
ſim retulit pedem. Cumque propinquaret iam
ripis, lacunam paluſtribus aquis interfuſam circum-
grediens ut tranſiret, calcata mollitie glutinoſa,
equo eſt evolutus: et confeſtim, licet obeſo corpore
gravior, ad ſubſidium vicini collis evaſit: quem
agnitum (nec enim potuit celare, qui fuerat, for-
tunae prioris magnitudine proditus) ſtatim anhelo
curſu cohors cum tribuno ſequuta, armis circum-
datum aggerem nemoroſum cautius obſidebat, per-
rumpere verita, ne fraude latenti inter ramorum te-
60 nebras exciperetur occultas. Quibus viſis compul-
ſus ad ultimos metus, ultro ſe dedit, ſolus egreſ-
ſus: comitesque eius ducenti numero, et tres amici
iunctiſſimi, flagitium arbitrati poſt regem vivere,
vel pro rege non mori, ſi ita tulerit caſus, tradi-
61 dere ſe vinciendos. Utque nativo more ſunt bar-
bari humiles in adverſis, diſparesque in ſecundis:
ſervus alienae voluntatis trahebatur pallore confu-
ſus, claudente noxarum conſcientia linguam: im-
menſum, quantum ab eo differens, qui poſt feros
lugubresque terrores cineribus Galliarum inſultans,
multa minabatur et ſaeva.

62 Quibus ita favore ſuperni numinis terminatis,
poſt exactum iam diem occinente liticine revocatus
invictiſſimus miles, prope ſupercilia Rheni tende-
bat, ſcutorumque ordine multiplicato vallatus,
63 victu fruebatur et ſomno. Ceciderunt autem in
hac pugna Romani quidem CCXL. et III. rectores
vero IV. Bainobaudes Cornutorum tribunus, adae-
que Laipſo, et Innocentius cataphractarios ducens,
et vacans quidam tribunus, cuius non ſuppetit no-
men: ex Alamannis vero [48]) ſex millia corporum

46) Mſ. emendaret. 47) Mſ. tentoria. 48) Mſ. ſexaliis millia.

[49]) inventa ſunt in campo conſtrata, et inaeſtimabiles mortuorum acervi per undas fluminis ferebantur. Tunc Iulianus, ut erat fortuna ſui ſpectatior, me- 64
ritisque magis quam imperio potens, Auguſtus acclamatione concordi totius exercitus adpellatus, ut agentes petulantius milites increpabat, id ſe nec ſperare, nec adipiſci velle iurando confirmans. Et ut augeret eventus ſecundi laetitiam, [50]) concilio 65
Chnodomarium iuſſit ſibi offerri: qui primo curvatus, deinde humi ſuppliciter fuſus, gentilique prece veniam poſcens, bono animo eſſe eſt iuſſus. Et diebus poſtea paucis ductus ad comitatum Im- 66
peratoris, miſſusque exinde Romam, in caſtris peregrinis, quae in monte ſunt Caelio, morbo veterni conſumptus eſt.

His tot ac talibus proſpero peractis eventu, in 67
palatio Conſtantii quidam Iulianum culpantes, ut princeps ipſe [51]) delectaretur, irriſive Victorinum ideo nominabant, quod verecunde referens, quoties imperaret, ſuperatos indicabat ſaepe Germanos. Interque exaggerationem inanium laudum, oſtenta- 68
tionemque aperte lucentium, inflabant ex uſu Imperatorem ſuopte ingenio nimium, quidquid per omnem terrae ambitum agebatur, felicibus eius auſpiciis adſignantes. Quocirca magniloquentia ela- 69
tus adulatorum, tunc et deinde edictis propoſitis arroganter ſatis multa mentiebatur, ſe ſolum, cum geſtis non adfuiſſet, et dimicaſſe, et viciſſe, et ſupplices reges gentium erexiſſe aliquoties ſcribens: et ſi verbi gratia eo agente tunc in Italia, dux quidam egiſſet fortiter contra Perſas, nulla eius mentione per textum longiſſimum facta laureatas litteras ad provinciarum [52]) damna mittebat, ſe inter pri-

49) *al.* inventa ſunt. 50) Mſ. concilio . . . . mu ſpeciare Chonodom. 51) Mſ. delectaretur inurisme Victorin. *al.* delectaretur Victoriam ſive Victorimum. 52) Mſ. damna.

mores verſatum cum odioſa ſui iactatione ſignificans. Extant denique eius edicta in tabulariis principis publicis [53]) condita . . . . delata narrandi, [54]) extollendique ſemet in caelum. [55]) ab Argentorato, cum pugnaretur, manſione quadrageſima disparatus, deſcribens proelium, aciem ordinaſſe, et ſtetiſſe inter ſigniferos, et Barbaros fugaſſe praecipites, ſibique oblatum falſo indicat Chnodomarium (proh rerum indignitas!) ſuper Iuliani glorioſis actibus conticeſcens: quos ſepelierat penitus, ni fama res maximas vel obumbrantibus plurimis ſilere neſciret.

---

53) Mſ. condi . . . . memoria. 54) Mſ. extollendoque. 55) τὸ *ab* deeſt al.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XVII.

Iulianus C. transito Rheno Alamannorum vicos diripit ac incendit: ibi munimentum Traiani reparat, et decimestres indutias barbaris concedit. C. I. *DC. Francos Germaniam II. vastantes obsidet, et ad deditionem fame compellit.* II. *Gallos tributis oppressos levare conatur.* III. *Iussu Constantii A. obeliscus Romae in circo maximo subrectus constituitur: et de obeliscis, ac de notis hieroglyphicis.* IV. *Constantius A. et Sapor Persarum rex frustra de pace per litteras et legatos agunt.* V. *Iuthungi, gens Alamannica, in Raetiis, quas populabantur, a Romanis caesi fugatique.* VI. *Nicomedia terrae motu prostrata: et quot modis terra quatiatur.* VII. *Iulianus C. Salios, gentem Francicam, in deditionem accipit: Chamavorum alios caedit, alios capit, reliquis pacem tribuit.* VIII. *tria munimenta ad Mosam eversa a barbaris instaurat, et a milite famem patiente probris ac minis incessitur.* IX. *Suomarius et Hortarius Alamannorum reges, captivis redditis, ab Iuliano C. pacem impetrant.* X. *Iulian. C. post res in Gallia bene gestas, in aula Constantii A. ab invidis deridetur, segnisque et timidus adpellatur.* XI. *Constantius A. Sarmatas dominos olim, tum exsules, et Quados, Pannoniarum et Moesiae vastatores, ad obsides dandos et captivos reddendos compellit: atque exsulibus Sarmatis, in libertatem avitasque sedes restitutis, regem imponit.* XII. *Constantius A. Limigantes Sarmatas servos, post magnam ipsorum caedem factam, cogit sedibus suis emigrare, ac milites suos adloquitur.* XIII. *Romani legati de pace, re infecta, revertuntur ex Perside, Sapore Armeniam et Mesopotamiam repetente.* XIV.

1 Hac rerum, quas iam digessimus, varietate ita conclusa, Martius iuvenis Rheno post Argentoratensem pugnam otiose fluente securus, sollicitusque, ne dirae volucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandavit: absolutisque legatis, quos ante certamen superba quaedam portasse praediximus, ad Tres-tabernas
2 revertit. Unde cum captivis omnibus praedam Mediomatricos, servandam ad reditum usque suum, duci praecepit: et petiturus ipse Mogontiacum, ut ponte compacto transgressus, in suis requireret barbaros, cum nullum reliquisset in nostris, refragante vetabatur exercitu: verum facundia iucunditateque sermonum adlectum, in voluntatem traduxerat suam. Amor enim post documenta flagrantior, sequi libenter hortatus est omnis operae conturmalem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere sibi quam militi, sicut perspicue contigit, adsuetum. Moxque ad locum praedictum est ventum, flumine pontibus constratis
3 transmisso, occupavere terras hostiles. At barbari praestricti negotii magnitudine, qui se in tranquillo positos otio tunc parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio, quid fortunis suis immineret, anxie cogitantes, simulata pacis petitione, ut primae vertiginis impetum declinarent, [1]) misere legatos cum verbis compositis, quae denuntiarent concordem foederum firmitatem: incertumque, quo consilio aut instituto mutata voluntate, per alios cursu celeri venire compulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent.

4 Quibus clara fide compertis, Caesar prima noctis quiete navigiis modicis et velocibus octingentos imposuit milites: ea re, ut vi ingenti [2]) sursum ver-

1) *al.* miserunt. 2) *al.* sursum versus.

ſum decurſo egreſſi, quidquid invenire potuerint, ferro violarent et flammis. Quo ita diſpoſito, ſolis 5
primo exortu viſis per montium vertices barbaris, adcelſiora ducebatur alacrior miles: nulloque invento (hoc ſiquidem opinati disceſſere confeſtim) eminus [3]) ingentia fumi volumina viſebantur, indicantia, noſtros perruptas populari terras hoſtiles.
Quae res Germanorum perculit animos, atque de- 6
ſertis inſidiis, quae per arta loca et latebroſa ſtruxerant noſtris, trans Moenum nomine fluvium ad opitulandum ſuis neceſſitudinibus avolarunt. Ut enim 7
rebus amat fieri dubiis et turbatis, hinc equitum noſtrorum adcurſu, inde navigiis vectorum militum impetu repentino perterrefacti, evadendi ſubſidium velox locorum invenere prudentes: quorum digreſſu miles libere gradiens, opulentas pecore villas et frugibus rapiebat nulli parcendo. Extractisque captivis, domicilia cuncta curatius ritu Romano conſtructa, flammis ſubditis exurebat.
[4]) Emenſaque aeſtimatione decimi lapidis, cum 8
prope ſilvam veniſſet ſqualore tenebrarum horrendam, ſtetit diu cunctando, indicio perfugae doctus, per ſubterranea quaedam occulta foſſasque multifidas latere plurimos, ubi habile viſum fuerit, erupturos. Auſi tamen omnes accedere fidentiſſime, 9
ilicibus inciſis et fraxinis, roboreque abietum magno ſemitas invenere conſtratas. Ideoque gradientes cautius retro, non niſi per amfractus longos et aſperos ultra progredi poſſe, vix indignationem capientibus animis, advertebant. Et quoniam aëris 10
urente ſaevitia, cum discriminibus ultimis laborabatur incaſſum, (aequinoctio quippe autumnali exacto, per eos tractus ſuperfuſae nives opplevere montes ſimul et campos) opus arreptum eſt memo-

---

3) ingentis fumi. 4) Mſ. emenſique. *al.* emenſisque.

11 rabile. Et dum nullus[4] obſiſteret, munimentum, quod in Alamannorum ſolo conditum Traianus ſuo nomine voluit adpellari, dudum violentius oppugnatum, tumultuario ſtudio reparatum eſt: locatisque ibi pro tempore defenſoribus, ex barbarorum
12 viſceribus alimenta congeſta ſunt. Quae illi maturata ad ſuam perniciem contemplantes, metuque rei peractae volucriter congregati, precibus et humilitate ſuprema petiere miſſis oratoribus pacem: quam Caeſar omni conſiliorum via firmata, cauſatus veriſimilia plurima, per decem menſium tribuit [5]) intervallum: id nimirum ſollerti colligens mente, quod caſtra, ſupra quam optari potuit, occupata ſine obſtaculo, tormentis muralibus et adparatu
13 deberent valido communiri. Hac fiducia tres immaniſſimi reges venerunt, tandem aliquando iam trepidi, ex his, qui miſere victis apud Argentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio verbis, nihil inquietum acturos, ſed foedera ad praeſtitutum usque diem, quia id noſtris placuerat, cum munimento ſervaturos intacto, frugesque portaturos humeris, ſi defuiſſe ſibi docuerint defenſores: quod utrumque metu perfidiam frenante fecerunt.

14 Hoc memorabili bello, comparando quidem Punicis et Teutonicis, ſed [6]) diſpendiis rei Romanae peracto [7]) leviſſimis, ut fauſtus Caeſar exſultabat et felix: credique obtrectatoribus potuit, ideo fortiter eum ubique feciſſe fingentibus, quod oppetere dimicando glorioſe magis optabat, quam damnatorum ſorte, ſicut ſperabant, ut frater Gallus occidi: ni pari propoſito poſt exceſſum quoque Conſtantii actibus mirandis inclaruiſſet.

1 II. Quibus, ut in tali re, compoſitis firmiter, ad ſedes revertens hibernas, ſudorum reliquias

5) Mſ. intervallum . . . . . . id. 6) *al.* diſpendio. 7) *al.* leviſſimo.

reperit tales. Remos Severus, magister equitum, per Agrippinam petens et Iuliacum Francorum validissimos cuneos in sexcentis velitibus, ut postea claruit, vacua praesidiis loca vastantes offendit: hac opportunitate in scelus audaciam erigente, quod Caesare in Alamannorum secessibus occupato, nulloque vetante, expleri se posse praedarum opimitate sunt arbitrati. Sed metu iam reversi exercitus, munimentis duobus, quae olim exinanita sunt, occupatis, se, quoad fieri poterat, tuebantur. Hac 2
Iulianus rei novitate perculsus, et coniiciens quorsum erumperet, si iisdem transisset intactis, retento milite circumvallare [1]) disposuit . . . . . Mosa fluvius praeterlambit, et adusque quartum et quinquagesimum diem, Decembri scilicet et Ianuario mense, obsidionales tractae sunt morae, destinatis barbarorum animis incredibili pertinacia [2]) reluctatis. Tunc pertimescens sollertissimus Caesar, ne 3
observata nocte illuni, barbari gelu vinctum amnem pervaderent, quotidie a sole in vesperam flexo adusque lucis principium, lusoriis navibus discurrere flumen ultro citroque milites ordinavit, ut crustis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendum quopiam facile [3]) perveniret. Hocque commento, inedia, et vigiliis, et desperatione postrema lassati, sponte se propria dederunt: statimque ad comitatum Augusti sunt missi. Ad quos eximendos peri- 4
culo multitudo Francorum egressa, cum captos comperisset et asportatos, nihil amplius ausa repedavit [4]) ad sua: hisque perfectis acturus hiemem revertit Parisios Caesar.

III. Quia igitur plurimae gentes vi maiore col- 1
laturae capita sperabantur, dubia bellorum coniectans sobrius rector, magnis curarum molibus strin-

---

1) Mss. oppidum . . . Mosa. 2) Mss. reluctantis. 3) Mss. perveniret: . . . . . . Hocque. 4) *al.* ad sua castra.

gebatur. Dumque per inducias licet negotiosas et breves aerumnosis possessorum damnis mederi posse
2credebat, tributi ratiocinia dispensavit. Cumque Florentius praefectus praetorio cuncta permensus, ut contendebat, quidquid in capitatione deesset, ex conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quam hoc sinere fieri memo-
3rabat. Norat enim huiusmodi provisionum, immo eversionum, ut verius dixerim, insanabilia vulnera, saepe ad ultimam egestatem provincias contraxisse: quae res, ut docebitur postea, penitus evertit Illy-
4ricum. Ob quae praefecto praetorio [1]) ferri non posse clamante, se repente factum infidum, cui Augustus summam commiserit rerum; Iulianus eum sedatius leniens, scrupulose computando et vere, docuit non sufficere solum, verum etiam exuberare capitationis calculum ad commeatuum necessarios
5adparatus. Nihilominus tamen diu postea indictionale augmentum oblatum sibi, nec recitare nec subnotare perpessus, humi proiecit. Literisque Augusti monitus ex relatione praefecti, non agere ita perplexe, ut videretur parum Florentio credi: rescripsit gratandum esse, si provincialis hincinde vastatus, saltem sollemnia praebeat, nedum incrementa, quae nulla supplicia egenis possent hominibus extorquere. Factumque est tunc et deinde unius animi firmitate, ut praeter solita nemo Gallis quidquam exprimere [2]) conaretur . . . . . inique.
6Inusitato exemplo id petendo Caesar impetraverat a praefecto; ut secundae Belgicae multiformibus malis oppressae dispositio sibi committeretur, ea videlicet lege, ut nec praefectianus, nec praesidialis adparitor ad solvendum quemquam urgeret. Quo levati solatio cuncti, quos in [3]) curam susce-

1) *al.* ferre. 2) *Steph.* conaretur inique. Mf. conaretur . . . . iniqu . 3) Mf. cura . . . . . . separat.

perat ſuam, nec interpellati, ante praeſtitutum tempus debita contulerunt.

IV. Inter haec recreandarum exordia Gallia- 1
rum, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito praefecturam, obeliſcus Romae in circo erectus eſt maximo. Super quo nunc, quia tempeſtivum eſt, pauca discurram. Urbem priſcis ſaeculis conditam 2
ambitioſa moenium ſtrue, et portarum centum quondam aditibus celebrem, hecatompylos Thebas inſtitutores ex facto cognominarunt, cuius vocabulo provincia nunc usque Thebais adpellatur. Hanc 3
inter exordia pandentis ſe late Carthaginis, improviſo excurſu duces oppreſſere Poenorum: poſteaque reparatam Perſarum rex ille Cambyſes, quoad vixerat, alieni cupidus et immanis, Aegypto perrupta adgreſſus eſt, ut opes exinde raperet invidendas, ne deorum quidem donariis parcens. Qui 4
dum inter praedatores turbulente concurſat, laxitate praepeditus indumentorum concidit pronus: ac ſuomet pugione, quem aptatum femori dextro geſtabat, ſubita vi ruinae nudato, vulneratus paene letaliter interiſſet. Longe autem poſtea Cornelius Gal- 5
lus, Octaviano res tenente Romanas, Aegypti procurator, exhauſit civitatem plurimis interceptis: reverſusque, cum furtorum arceſſeretur et [1]) populatae provinciae, metu nobilitatis acriter indignatae, cui negotium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. Is eſt, ſi recte exiſtimo, Gallus poëta, quem flens quodammodo in poſtrema Bucolicorum parte Virgilius carmine leni decantat.

In hac urbe inter labra ingentia, diverſasque 6
moles figmenta Aegyptiorum numinum exprimentes, obeliſcos vidimus plures, aliosque iacentes et comminutos: quos antiqui reges bello domitis gentibus, aut proſperitatibus ſummarum rerum elati,

---

1) Mſ. populatae.

montium venis vel apud extremos orbis incolas
[2]) perſcrutatis exciſos erectosque, diis ſuperis in
7 religione dicarunt. Eſt autem obeliſcus aſperrimus
lapis, in figuram metae cuiusdam ſenſim ad proce-
ritatem conſurgens excelſam; utque radium [3]) imi-
tetur, gracileſcens, pauliſper ſpecie quadrata in
verticem productus anguſtum, manu levigatus arti-
8 fici. Formarum autem innumeras notas, hierogly-
phicas adpellatas, quas ei undique videmus inciſas,
9 initialis ſapientiae vetus inſignivit auctoritas. Vo-
lucrum enim ferarumque, etiam alieni mundi, ge-
nera multa ſculpentes, ad aevi quoque ſequentis
aetates ut patratorum vulgatius [4]) perveniret memo-
ria, promiſſa vel ſoluta regum vota monſtrabant.
10 Non enim, ut nunc litterarum numerus praeſtitutus
et facilis exprimit, quidquid humana mens conci-
pere poteſt; ita priſci quoque ſcriptitarunt Ae-
gyptii: ſed ſingulae litterae ſingulis nominibus ſer-
viebant et verbis; nonnumquam ſignificabant inte-
11 gros ſenſus. Cuius rei ſcientiae in his interim [5]) ſit
duobus exemplum. Per vulturem naturae vocabu-
lum pandunt: quia mares nullos poſſe inter has ali-
tes inveniri rationes memorant phyſicae: perque
ſpeciem apis mella conficientis indicant regem: mo-
deratori cum iucunditate aculeos quoque innaſci
debere his ſignis ostendentes, et ſimilia plurima.
12 Et quia ſufflantes adulatores ex more Conſtan-
tium, id ſine modo ſtrepebant, quod, cum Octa-
vianus Auguſtus obeliſcos duos ab Heliopolitana
civitate transtuliſſet Aegyptia, quorum unus in cir-
co maximo, alter in campo locatus eſt Martio; hunc
recens advectum difficultate magnitudinis territus,
nec contrectare auſus eſt, nec movere: diſcant,
qui ignorant, veterem principem translatis aliquibus

---

2) Mſ. perſcrutatis. 3) Mſ. emittitur. 4) Mſ. pervenire. 5) τὸ ſit Mſ. deeſt.

hunc intactum ideo praeteriſſe, quod Deo Soli ſpeciali munere dedicatus, fixusque intra ambitioſi templi delubra, quae contingi non poterant, tamquam apex omnium eminebat. Verum Conſtanti- 13
nus id parvi ducens, avulſam hanc molem ſedibus ſuis, nihilque committere in religionem recte exiſtimans, ſi ablatum uno templo miraculum Romae ſacraret, id eſt, in templo mundi totius, iacere diu perpeſſus eſt, dum translationi pararentur utilia. Quo convecto per alveum Nili, proiectoque Alexandriae, navis amplitudinis antehac inuſitatae aedificata eſt, ſub trecentis remigibus agitanda. Quibus ita proviſis, digreſſoque vita principe me- 14
morato, urgens effectus intepuit: tandemque ſero impoſitus navi per maria fluentaque Tybridis velut paventis, ne, quod paene ignotus miſerat Nilus, ipſe parum ſub meatus ſui discrimine moenibus alumnis inferret, defertur in vicum Alexandri, tertio lapide ab urbe ſeiunctum: unde chamulcis impoſitus, tractusque lenius, per Oſtienſem portam piſcinamque publicam circo illatus eſt maximo. Sola poſt haec reſtabat erectio, quae vix aut ne vix 15
quidem ſperabatur poſſe compleri: [6]) erectisque usque periculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur vaſti funes et longi, ad ſpeciem multiplicium liciorum caelum denſitate nimia ſubtexentes: quibus colligatus mons ipſe effigiatus ſcriptilibus elementis, paullatimque id per arduum inane protentus, diu penſilis, hominum millibus multis tamquam molendinarias rotantibus metas, cavea [7]) locatur in media, eique ſphaera ſuperponitur [8]) ahenea, aureis laminis nitens: qua confeſtim vi ignis divini contacta, ideoque ſublata, facis imitamentum infigitur aereum, itidem auro imbracteatum, velut abundanti flamma candentis.

---

6) Mſ. ideſtisque. 7) Mſ. locatus. 8) *al.* ahena.

16 Sequutaeque aetates alios transtulerunt: quorum unus in Vaticano, alter in hortis Sallustii, duo in
17 Augusti monumento erecti sunt. Qui autem notarum textus obelisco incisus est veteri, quem videmus in circo, Hermapionis librum sequuti, interpretatum litteris subiecimus Graecis.

ΑΡΧΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΑ ΕΧΕΙ

ΣΤΙΧΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΤΑΔΕ.

18 *Ἥλιος βασιλεῖ Ῥαμέστῃ· δεδώρημαί σοι ἀνὰ πᾶσαν οἰκουμένην μετὰ χαρᾶς βασιλεύειν· ὃν Ἥλιος φιλεῖ καὶ Ἀπόλλων· κρατερὸς φιλαλήθης υἱὸς Ἥρωνος, θεογέννητος κτίστης τῆς οἰκουμένης, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ἄλκιμος Ἄρεως βασιλεὺς Ῥαμέστης· ᾧ πᾶσα ὑποτέτακται ἡ γῆ μετὰ ἀλκῆς καὶ θάρσους· βασιλεὺς Ῥαμέστης Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος.*

ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

19 *Ἀπόλλων κρατερὸς, ὁ ἑστὼς ἐπ᾽ ἀληθείας δεσπότης διαδήματος, τὴν Αἴγυπτον δοξάσας κεκτημένος, ἀγλαοποιήσας Ἡλίου πόλιν, καὶ κτίσας τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, καὶ πολυτιμήσας τοὺς ἐν Ἡλίου πόλει θεοὺς ἀνιδρυμένους, ὃν Ἥλιος φιλεῖ.*

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

20 *Ἀπόλλων κρατερὸς Ἡλίου παῖς παμφεγγὴς, ὃν Ἥλιος προέκρινεν καὶ Ἄρης ἄλκιμος ἐδωρήσατο· οὗ τὰ ἀγαθὰ ἐν παντὶ διαμένει καιρῷ· ὃν Ἄμμων ἀγαπᾷ, πληρώσας τὸν νέων τοῦ φοίνικος ἀγαθῶν· ᾧ οἱ θεοὶ ζωῆς χρόνον ἐδωρήσαντο· Ἀπόλλων κρατερὸς υἱὸς Ἥρωνος βασιλεὺς οἰκουμένης Ῥαμέστης, ὃς ἐφύλαξεν Αἴγυπτον τοὺς ἀλλοεθνεῖς νικήσας· ὃν Ἥλιος φιλεῖ· ᾧ πολὺν χρόνον ζωῆς ἐδωρήσαντο θεοὶ, δεσπότης οἰκουμένης Ῥαμέστης αἰωνόβιος.*

ΑΛΛΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

21 *Ἥλιος θεὸς μέγας δεσπότης οὐρανοῦ· δεδώρημαί σοι βίον ἀπρόσκορον. Ἀπόλλων κρατερὸς κύριος διαδήματος ἀνείκαστος, ὧν ἀνδριάντας ἀνέθηκεν ἐν τῇδε τῇ βασιλείᾳ δεσπότης Αἰγύπτου, καὶ ἐκόσμησεν Ἡλίου*

πόλιν ὁμοίως καὶ αὐτὸν Ἥλιον δεσπότην οὐρανοῦ. συνετελεύτησεν ἔργον ἀγαθὸν Ἡλίου παῖς βασιλεὺς αἰωνόβιος.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ἥλιος θεὸς δεσπότης οὐρανοῦ Ῥαμέστῃ βασιλεῖ δε- 22
δώρημαι τὸ κράτος καὶ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν. ὃν Ἀπόλλων φιλαλήθης δεσπότης χρόνων, καὶ Ἥφαιστος ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν διὰ τὸν Ἄρεα. βασιλεὺς παγχαρὴς Ἡλίου παῖς, καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.

ΑΦΗΛΙΩΤΗΣ ΠΡΩΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ὁ ἀφ' Ἡλίου πόλεως μέγας θεὸς ἐνουράνιος Ἀπόλ- 23
λων κρατερὸς, Ἥρωνος υἱὸς, ὃν Ἥλιος ἠγάγησεν, ὃν οἱ θεοὶ ἐτίμησαν, ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ὁ ἄλκιμος διὰ τὸν Ἄρεα βασιλεὺς, ὃν Ἄμμων φιλεῖ. καὶ ὁ παμφεγγὴς συγκρίνας αἰώνιον βασιλέα. *et reliqua.*

(A. C. 358.)

V. Datiano et Cereali coſſ. cum univerſa per 1
Gallias ſtudio cautiore diſponerentur, formidoque praeteritorum barbaricos hebetaret excurſus: rex Perſarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, iamque cum [1]) Chionitis et Gelanis, omnium acerrimis bellatoribus, pignore icto ſocietatis, rediturus ad ſua, Tamſaporis ſcripta ſuſcepit, pacem Romanum principem nuntiantis poſcere precativam.
Ideoque non niſi infirmato imperii robore tentari 2
talia ſuſpicatus, latius ſemet extentans, pacis amplectitur nomen, et conditiones propoſuit graves: miſſoque cum muneribus Narſeo quodam legato, litteras ad Conſtantium dedit, nusquam a genuino faſtu declinans, quarum hunc fuiſſe accepimus ſenſum: *Rex regum Sapor, particeps ſiderum, frater* 3
Solis et Lunae, Conſtantio Caeſari fratri meo ſalu-

1) Mſ. Chionitis et Gelanis.

tem plurimam dico: Gaudeo, tandemque mihi
placet, ad optimam te viam revertiſſe, et incorru-
ptum aequitatis agnoviſſe ſuffragium, rebus ipſis
expertum, pertinax alieni cupiditas quas aliquoties
4 *ediderit ſtrages. Quia igitur veritatis oratio ſoluta*
eſſe debet et libera, et celſiores fortunas idem loqui
decet atque ſentire; propoſitum meum in pauca
conferam, reminiſcens, haec quae dicturus ſum,
5 *me ſaepius replicaſſe. Adusque Strymona flumen,*
et Macedonicos fines tenuiſſe maiores meos, anti-
quitates quoque veſtrae teſtantur: haec me convenit
flagitare (ne ſit arrogans, quod adfirmo) ſplendore
virtutumque inſignium ſerie vetuſtis regibus anti-
ſtantem. Sed ubique mihi cordi eſt recordatio, cui
coalitus ab adoleſcentia prima, nihil umquam poe-
6 *nitendum admiſi. Ideoque Armeniam recuperare*
cum Meſopotamia debeo, avo meo compoſita frau-
de praereptam. Illud apud nos numquam acce-
ptum fuit, quod adſeritis vos exſultantes, nullo dis-
crimine virtutis ac doli, proſperos omnes laudari
7 *debere bellorum eventus. Poſtremo, ſi morem ge-*
rere ſuadenti volueris recte, contemne partem exi-
guam ſemper luctificam et cruentam, ut caetera
regas ſecurus: prudenter reputans, medelarum
quoque artifices urere nonnumquam et ſecare, et
partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat
integris: hocque beſtias factitare; quae cum adver-
tant, cur maximopere capiantur, illud propria
ſponte amittunt, ut vivere deinde poſſint impavidae.
8 *Id ſane pronuntio, quod, ſi haec mea legatio red-*
ierit irrita, poſt tempus hiemalis quietis exem-
ptum, viribus totis accinctus, fortuna conditionum-
que aequitate ſpem ſucceſſus ſecundi fundante, ve-
nire, quoad ratio ſiverit, feſtinabo.

9 His litteris diu libratis, recto pectore (quod di-
citur) conſiderateque reſponſum eſt hoc modo:
10 *Victor terra marique Conſtantius ſemper Auguſtus*

fratri meo Sapori regi ſalutem plurimam dico.
Soſpitati quidem tuae gratulor, ut futurus, ſi velis,
amicus: cupiditatem vero ſemper indeflexam fuſius-
que vagantem vehementer inſimulo. Meſopota- 11
miam poſcis ut tuam, perindeque Armeniam: et
ſuades integro corpori adimere membra quaedam,
ut ſalus eius deinceps locetur in ſolido: quod refu-
tandum eſt potius, quam ulla conſenſione firman-
dum. Accipe igitur veritatem non obtectam prae-
ſtigiis, ſed perſpicuam, nullisque minis inanibus
perterrendam. Praefectus praetorio meus, opina- 12
tus adgredi negotium publicae utilitati conducens,
cum duce tuo per quosdam ignobiles, me inconſulto,
ſermones conſeruit ſuper pace. Non refutamus
hanc nec repellimus: adſit modo cum decore et ho-
neſtate, nihil pudori noſtro praereptura vel maie-
ſtati. Eſt enim abſonum et indecens, cum geſta- 13
rum rerum ordine explicatae ſint aures, quas in-
vidiae nobis multipliciter incluſerunt: cum deletis
tyrannis totus orbis Romanus nobis obtemperat, ea
prodere, quae contracti in Orientales anguſtias diu
ſervavimus illibata. Ceſſent autem quaeſo formidi- 14
nes, quae nobis intentantur ex more: cum ambigi
nequeat, non inertia nos, ſed modeſtia, pugnas
interdum excepiſſe potius, quam intuliſſe: et noſtra,
quoties laceſſimur, fortiſſimo benevolentiae ſpiritu
defenſare, id experiendo legendoque ſcientes, in
proeliis quibusdam raro rem titubaſſe Romanam,
in ſumma vero bellorum numquam ad deteriora
prolapſam.

Hanc legationem nullo impetrato remiſſam (nec 15
enim effrenatae regis cupiditati reſponderi amplius
quidquam potuit) poſt pauciſſimos dies ſequutus eſt
Proſper comes, et Spectatus tribunus et notarius,
itemque Euſtathius Muſoniano ſuggerente Philoſo-
phus, ut opifex ſuadendi: Imperatoris ſcripta per-
ferentes et munera, eniſuri adparatum interim Sa-

poris arte quadam ſuspendere, ut ſupra humanum modum provinciae munirentur Arctoae.

1 VI. Inter quae ita ambigua Iuthungi Alamannorum pars, Italicis conterminans tractibus, obliti pacis et foederum, quae adepti ſunt obſecrando, Raetias turbulente vaſtabant, adeo ut etiam oppi-
2 dorum tentarent obſidia praeter ſolitum. Ad quos repellendos cum valida manu miſſus Barbatio, in locum Silvani peditum promotus magiſter, ignavus, ſed verbis effuſior, alacritate militum vehementer erecta, proſtravit acerrime multos, ita ut exigua portio, quae periculi metu ſe dedit in fugam, aegre dilapſa res ſuas non ſine lacrymis reviſeret et lamen-
3 tis. Huic pugnae Nevita, poſtea conſul, equeſtris praepoſitus turmae, et adſuiſſe, et fortiter feciſſe firmatur.

1 VII. Iisdem diebus terrae motus horrendi per Macedoniam, Aſiamque, et Pontum adſiduis pulſibus oppida multa concuſſerunt et montes. Inter monumenta tamen multiformium aerumnarum eminuere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum eventum vere breviterque abſolvam.

2 Primo lucis exortu die nono Kal. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium, laetam paullo ante caeli ſpeciem confuderunt: et amandato ſolis ſplendore, nec contigua vel adpoſita cernebantur: ita oculorum obtutu praeſtricto, humo involutus
3 craſſae caliginis ſqualor inſedit. Dein velut numine ſummo fatales contorquente manubias, ventosque ab ipſis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarum, cuius impetu pulſorum auditus eſt montium gemitus, et eliſi littoris fragor: haecque ſequuti typhones atque preſteres, cum horrifico tremore terrarum, civitatem et ſuburbana
4 funditus everterunt. Et quoniam acclivitate collium aedes pleraeque vehebantur, aliae ſuper alias

concidebant, reclangentibus cunctis ſonitu ruina-
rum immenſo. Interim clamoribus variis excelſa
culmina reſultabant, quaeritantium coniugium li-
berosque, et ſi quid neceſſitudinis arte conſtringit.
Poſt horam denique ſecundam, multo ante tertiam, 5
aër iam ſudus et liquidus latentes retexit funereas
ſtrages. Nonnulli enim ſuperruentium ruderum vi
nimia conſtipati, ſub ipſis interiere ponderibus.
Quidam collo tenus aggeribus obruti, cum ſuper-
eſſe poſſent, ſi qui iuviſſent, auxiliorum inopia ne-
cabantur. Alii lignorum exſtantium acuminibus
fixi pendebant. Uno ictu caeſi complures paullo 6
ante homines, tunc promiſcuae ſtrages cadaverum
cernebantur. Quosdam domorum inclinata faſti-
gia intrinſecus ferebant intactos, angore et inedia
conſumendos. Inter quos Ariſtaenetus adfectatam
recens dioeceſim curans vicaria poteſtate, quam
Conſtantius ad honorem uxoris Euſebiae Pietatem
cognominaverat, animam hoc caſu cruciatam diu-
tius exhalavit. Alii ſubita ruinae magnitudine op- 7
preſſi, iisdem adhuc molibus conteguntur. Colli-
ſis quidam capitibus, vel humeris praeſectis aut
cruribus, inter vitae mortisque confinia, aliorum
adiumenta paria perferentium implorantes, cum
obteſtatione magna deſerebantur. Et ſupereſſe po- 8
tuit aedium ſacrarum et privatarum, hominumque
pars maior, ni palantes abrupte flammarum ardo-
res per quinquaginta dies et noctes, quidquid con-
ſumi poterat, exuſſiſſent.

Adeſſe tempus exiſtimo pauca dicere, quae de 9
terrae pulſibus coniectura veteres collegerunt. Ad
ipſius enim veritatis arcana non modo haec noſtra
vulgaris inſcitia, ſed ne ſempiterna quidem lucu-
brationibus longis nondum exhauſta phyſicorum
iurgia penetrarunt. Unde et in ritualibus et ponti- 10
ficiis obſervatur obtemperantibus ſacerdotiis caute,
ne alio Deo pro alio nominato, cum, quis eorum

terram concutiat, sit in abstruso, piacula commit-
11 tantur. Accidunt autem, ut opiniones existimant, inter quas Aristoteles aestuat et laborat, aut in cavernis minutis terrarum, quas Graece syringas adpellamus, impulsu crebriore aquis undabundis: aut certe, ut Anaxagoras adfirmat, ventorum vi subeuntium ima terrarum: qui cum soliditatibus concrustatis inciderint, eruptiones nullas reperientes, eas partes soli convibrant, quas subrepserint humidi. Unde plerumque observatur, terra tremente, ventorum apud nos spiramina nulla sentiri,
12 quod in ultimis eius secessibus occupantur. Anaximander ait, arescentem nimia aestuum siccitate, aut post madores imbrium, terram rimas pandere grandiores, quas penetrat supernus aër violentus et nimius, ac per eas vehementi spiritu quassatam cieri propriis sedibus. Qua de causa terrores huiusmodi vaporatis temporibus, aut nimia aquarum caelestium superfusione contingunt. Ideoque Neptunum humentis substantiae potestatem, Ennosigaeon et Sisichthona poëtae veteres et theologi nuncupaverunt.

13 Fiunt autem terrarum motus modis quatuor. Aut enim brasmatiae sunt, qui humum [1]) molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles: ut in Asia Delos emersit, et Hiera, et Anaphe, et Rhodus, Ophiusa et Pelagia prioribus saeculis dictitata, aureo quondam imbri perfusa, et Eleusin in Boeotia, et apud Tyrrhenos Vulcanus, insulaeque plures: aut climatiae, qui limes ruentes et obliqui urbes, aedificia, montesque complanant: aut chasmatiae, qui grandiori motu patefactis subito voratrinis, terrarum partes absorbent; ut in Atlantico mari Europaeo orbe spatiosior insula, et in Grissaeo

1) MS. molestus.

Criſſaeo ſinu Helice et Bura, et in Ciminia Italiae parte oppidum [2]) Saccumum, ad Erebi profundos hiatus abactae, aeternis tenebris occultantur. In- 14
ter haec tria genera terrae motuum, mycematiae ſonitu audiuntur [3]) minaci, cum diſſolutis elementa compagibus ultro adſiliunt, vel relabuntur conſidentibus terris. Tunc enim neceſſe eſt velut taurinis reboare mugitibus fragores fremitusque terrenos. Sed hinc ad exorſa.

VIII. At Caeſar hiemem apud Pariſios agens, 1
Alamannos praevenire ſtudio maturabat ingenti, nondum in unum coactos, ſed [1]) in inſaniam poſt Argentoratum audaces omnes et ſaevos: opperiensque Iulium menſem, unde ſumunt Gallicani procinctus exordia, diutius angebatur. Nec enim egredi poterat, antequam ex Aquitania, aeſtatis remiſſione ſolutis frigoribus et pruinis, veheretur annona. Sed ut eſt difficultatum paene omnium 2
diligens ratio victrix, multa mente verſans et varia, id tandem reperit ſolum, ut anni maturitate non exſpectata, barbaris occurreret [2]) inſperatus, firmatoque conſilio xx. dierum frumentum, ex eo, quod erat in ſedibus conſumendum, ad uſus diuturnitatem excoctum, [3]) buccellatum, ut vulgo adpellant, humeris impoſuit libentium militum: hocque ſubſidio fretus, ſecundis, ut ante, auſpiciis profectus eſt, intra menſem quintum vel ſextum duas expeditiones conſummari poſſe urgentes et neceſſarias arbitratus. Quibus paratis, petit primos omnium 3
Francos, eos videlicet, quos conſuetudo Salios adpellavit, auſos olim in Romano ſolo apud Toxiandriam locum habitacula ſibi figere praelicenter. Cui, cum Tungros veniſſet, occurrit legatio prae-

2) Saccumum adhebi profundos hiatus abactae aeter. *al.* Succinenſe profundo hiatu abſorpta aeternis. 3) minacium diſſol. 1) *al.* ad inſaniam. 2) Mſ. inſperatis. 3) Mſ. bucellatum.

dictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiam-
tum in hibernis, pacem ſub hac lege praetendens,
ut quieſcentes eos tamquam in ſuis nec laceſſeret
quisquam, nec vexaret. Hos legatos, negotio
plene digeſto, oppoſitaque conditionum perplexi-
tate, ut in iisdem tractibus moraturus, dum rede-
4 unt, muneratos abſolvit. Dictoque citius ſequutus
profectos, Severo duce miſſo per ripam, ſubito
cunctos adgreſſus, tamquam fulminis turbo percul-
ſit: iamque precantes potius, quam reſiſtentes, in
opportunam clementiae partem effectu victoriae
flexo, dedentes ſe cum opibus liberisque ſuscepit.
5 Chamavos itidem auſos ſimilia adortus, eadem ce-
leritate partim cecidit, partim acriter repugnantes,
vivosque captos compegit in vincula: alios praeci-
piti fuga trepidantes, ad ſua, ne militem ſpatio lon-
go defatigaret, abire interim permiſit innocuos:
quorum legatis paullo poſtea miſſis precatum con-
ſultumque rebus ſuis, humi proſtratis ſub obtuti-
bus eius, pacem hoc tribuit pacto, ut ad ſua redi-
rent incolumes.

1 IX. Cunctis igitur ex voto currentibus, ſtudio
pervigili properans modis omnibus utilitatem fun-
dare provinciarum, munimenta tria recta ſerie ſu-
perciliis impoſita fluminis Moſae, ſubverſa dudum
obſtinatione barbarica, reparare pro tempore co-
gitabat: et illico ſunt inſtaurata, procinctu paulli-
2 ſper omiſſo. Atque ut conſilium prudens celeritas
faceret tutum, ex annona decem dierum et ſeptem,
quam in expeditionem pergens vehebat cervicibus
miles, portionem ſubtractam in iisdem condidit
caſtris, ſperans, ex Chamavorum ſegetibus id ſup-
3 pleri poſſe, quod ablatum eſt. Longe autem aliter
accidit. Frugibus enim nondum etiam maturis,
miles expenſis, quae [1]) portabat, nusquam repe-

[1]) Mſ. portabat.

riens victus, extrema [2]) minitans Iulianum compellationibus inceſſebat et probris: Aſianum adpellans, Graeculum, et fallacem, et ſpecie ſapientiae ſtolidum. Utque inveniri ſolent quidam inter armatos verborum volubilitate conſpicui, haec et ſimilia multa ſtrepebant: *Quo trahimur ſpe meliorum abolita, olim quidem dura et perpeſſu aſperrima per nives tolerantes et acumina crudelium pruinarum? ſed nunc, proh nefas! cum ultimis hoſtium fatis inſtamus, fame, ignaviſſimo mortis genere tabeſcentes.* 4
Et ne quis nos turbarum exiſtimet concitores, pro vita loqui ſola teſtamur; non aurum, neque argentum petentes, quae olim nec contrectare potuimus, nec videre, ita nobis negata velut contra Remp. tot ſuscepiſſe labores et pericula confutatis. 5
Et erat ratio iuſta querelarum. Inter tot 6 enim rerum probabilium curſus articulosque neceſſitatum ancipites, ſudoribus Gallicanis miles exhauſtus, nec donativum meruit nec ſtipendium, iam inde ut Iulianus illo eſt miſſus: ea re, quod nec ipſi, quod daret, ſuppetere poterat usquam, nec Conſtantius erogari more ſolito permittebat. Hocque exinde claruit fraude potius, quam tena- 7 citate committi, quod cum idem Caeſar, petenti ex uſu gregario cuidam ut barbas detonderet, dediſſet aliquid vile, contumelioſis calumniis adpetitus eſt a Gaudentio tunc notario, ad explorandos eius actus diu morato per Gallias, quem poſtea ipſe interfici iuſſit, ut loco monſtrabitur competenti.

X. Lenito tandem tumultu non ſine blanditia- 1 rum genere vario, contextoque navali ponte Rheno transito, terris Alamannorum calcatis, Severus magiſter equitum bellicoſus ante haec et induſtrius, repente commarcuit. Et qui ſaepe univerſos ad 2

I 2

2) *al.* militans.

fortiter faciendum hortabatur et ſingulos; tunc diſſuaſor pugnandi contemptus videbatur et timidus, mortem fortaſſe metuens adventantem: ut in [1]) Tageticis libris legitur, [2]) Veiovis fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitrum, nec maiores aliquos poſſint audire fragores: et iter ignaviter egerat praeter ſolitum, ut ductores viarum praeeuntes alacri gradu, ultima minitando terreret, ni omnes conſpirantes in unum ſe loca penitus ignorare firmarent. Qui interdicti metuentes auctoritatem, nusquam deinde ſunt progreſſi.

3 Inter has tamen moras Alamannorum rex [3]) Suomarius ultro cum ſuis improviſus occurrit, ferox ante ſaeviensque in damna Romana, ſed tum lucrum exiſtimans inſperatum, ſi propria retinere permitteretur. Et quia vultus inceſſusque ſupplicem indicabat, ſusceptus, bonoque animo eſſe iuſſus et placido, nihil arbitrio ſuo relinquens, pa-
4 cem genibus curvatis orabat. Et eam cum conceſſione praeteritorum ſub hac meruit lege, ut captivos redderet noſtros, et, quoties ſit neceſſe, militibus alimenta praeberet, ſusceptorum vilium more ſecuritates accipiens pro illatis: [4]) quas ſi non oſtendiſſet in tempore, ſciret ſe rurſus ea de re fatigandum.

5 Quod ita recte diſpoſitum, eſt impraepedite completum. Hortarii nomine petendus erat regis alterius pagus: et quia nihil videbatur deeſſe praeter ductores, Neſſicae tribuno ſcutariorum, et [5]) Chariettoni viro fortitudinis mirae, imperaverat Caeſar, ut magna quaeſitum induſtria comprehenſumque offerrent ſibi captivum: et correptus velociter aduleſceus ducitur Alamannus, pacto obtinendae ſalutis pollicitus itinera ſe monſtraturum.

1) Mſ. Tagetinicis lib. 2) Mſ. Vegonicis. 3) Mſ. Sumoarius. 4) Mſ. quas ſi. 5) Mſ. Chariettoni.

Hoc praegreſſo ſequutus exercitus, celſarum arbo- 6
rum obſiſtente concaede ire protinus vetabatur.
Verum per circuitus longos et flexuoſos ventum eſt
tandem ad loca: et ira quisque percitus armatorum
urebat agros, pecora diripiebat et homines, reſi-
ſtentesque ſine ulla parcimonia contruncabat. His 7
malis perculſus rex, cum multiplices legiones, vi-
corumque reliquias cerneret exuſtorum, ultimas
fortunarum iacturas adeſſe iam contemplatus, ora-
vit ipſe quoque veniam, facturum ſe imperanda,
iurandique exſecratione reſtituere univerſos promi-
ſit: id enim cura agebatur impenſiore: detentisque
plurimis, reddidit paucos. Quo cognito, ad in- 8
dignationem iuſtam Iulianus erectus, cum mune-
randus veniſſet ex more, quatuor comites eius,
quorum ope et fide maxime nitebatur, non ante
abſolvit, dum omnes rediere captivi. Ad collo- 9
quium tamen accitus a Caeſare, trementibus oculis
adorato, victorisque ſuperatus adſpectu, conditio-
ne difficili premebatur: hac ſcilicet, ut, quoniam
conſentaneum erat, poſt tot ſecundos eventus civi-
tates quoque reparari vi barbarorum exciſas, car-
penta et materias ex opibus ſuis, ſuorumque praebe-
ret; et haec pollicitus, imprecatusque, ſi perfidum
quidquam egiſſet, luenda ſibi cruore ſupplicia, ad
propria remeare permiſſus eſt. Annonam enim
transferre, ita ut Suomarius, ea re compelli non
potuit, quod ad internecionem regione eius vaſtata
nihil inveniri poterat, quod daretur.

Ita reges illi tumentes quondam immaniter, ra- 10
pinisque diteſcere adſueti noſtrorum, Romanae
potentiae iugo ſubdidere colla iam domita, et velut
inter tributarios nati et educati, obſecundabant im-
periis ingravate. Quibus hoc modo peractis, di-
ſperſo per ſtationes milite conſuetas, ad hiberna re-
greſſus eſt Caeſar.

1 XI. Haec cum in comitatu Constantii subinde noscerentur (erat enim necesse, [1]) tamquam adparitorem Caesarem super omnibus gestis ad Augusti referre scientiam) omnes, qui plus poterant in palatio, adulandi professores iam docti, recte consulta prospereque completa vertebant in deridiculum: talia sine modo strepentes insulse, *In odium venit cum victoriis suis capella, non homo:* ut hirsutum Iulianum carpentes, adpellantesque loquacem talpam, et purpuratam simiam, et litterionem Graecum: et his congruentia plurima atque [2]) vernacula principi resonantes, audire haec taliaque gestienti, virtutes eius obruere verbis impudentibus conabantur, ut segnem incessentes, et timidum, et umbratilem, gestaque secus verbis comptioribus exornan-
2 tem: quod non tunc primitus accidit. Namque, ut solet amplissima gloria obiecta esse semper invidiae, legimus in veteres quoque magnificos duces vitia criminaque, etiamsi inveniri non poterant, finxisse malignitatem, spectatissimis actibus eorum
3 offensam. Ut Cimonem, Miltiadis filium, insimulatum intemperantiae, qui prope Eurymedonta Pamphylium flumen Persarum populum delevit innumerum, coëgitque gentem insolentia [3]) semper elatam, obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem, ut somniculosum aemulorum incusari malevolentia, cuius [4]) impetrabili vigilantia, obstinatae in perniciem Romae, duae sunt poten-
4 tissimae urbes excisae. Nec non etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cum nihil, unde vituperari deberet, inveniretur, duo haec observaverunt ludibriosa et irrita: quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat: quodque aliquamdiu tegendi ulceris causa deformis

1) *al.* tanquam Caesarem. 2) Mſ. utinnacula. 3) *al.* regis elatam. 4) *al.* impenetrabili.

fasciola candida crus [5]) colligabat: quorum alterum
factitare ut dissolutum, alterum ut novarum rerum
cupidum adserebant: nihil interesse oblatrantes ar-
gumento subfrigido, quam partem corporis redimi-
ret regiae maiestatis insigni: [6]) eum virum, quo
nec fortior, nec cautior quisquam patriae fuit, ut
documenta praeclara testantur.

Dum haec ita aguntur, Romae Artemius curans 5
vicariam, praefecturam pro Basso quoque agebat:
qui recens promotus urbi praefectus fatali decesse-
rat sorte. Cuius administratio seditiones perpessa
est turbulentas, nec memorabile quidquam habuit,
quod narrari sit dignum.

XII. Augusto inter haec quiescenti per hiemem 1
apud Sirmium, indicabant nuntii graves et crebri,
permistos Sarmatas et Quados, vicinitate et simili-
tudine morum armaturaeque concordes, Pannonias
Moesiarumque alteram cuneis incursare dispersis.
Quibus ad latrocinia magis quam aperto habilibus 2
Marti, hastae sunt longiores, et loricae ex cornibus
rasis et levigatis, plumarum specie linteis indumen-
tis innexae: equorumque plurimi ex usu castrati,
ne aut feminarum visu exagitati raptentur, aut in
subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore ve-
ctores. Et per spatia discurrunt amplissima sequen- 3
tes alios, vel ipsi terga vertentes, insidendo veloci-
bus equis et morigeris, trahentesque singulos, in-
terdum et binos, uti permutatio vires foveat iumen-
torum, vigorque otio integretur alterno.

Aequinoctio itaque temporis verni confecto, 4
Imperator coacta militum valida manu, ductu lae-
tioris fortunae profectus, cum ad locum aptissimum
pervenisset, flumen Istrum exundantem pruinarum
iam resoluta congerie, super navium foros ponte
contexto transgressus, populandis barbarorum

5) colligatum. 6) *al.* in eum virum.

incubuit terris: qui itinere feſtinato praeventi, ca-
tervasque bellatoris exercitus iugulis ſuis imminere
cernentes, quem nondum per anni tempus colligi
poſſe rebantur, nec ſpirare auſi, nec ſtare, ſed vi-
tantes exitium inſperatum, ſemet omnes effuderunt
5 in fugam. Stratisque plurimis, quorum greſſus
vinxerat timor, hi, quos exemit celeritas morti,
inter latebroſas convalles montium occultati, vide-
bant patriam ferro pereuntem: quam vindicaſſent
profecto, ſi vigore, quo diſceſſerant, reſtitiſſent.
6 Gerebantur haec in ea parte Sarmatiae, quae ſe-
cundam proſpectat Pannoniam: parique fortitudine
[1]) circa Valeriam opes barbaricas, [2]) urendo rapien-
7 doque occurrentia, militaris turbo vaſtabat. Cuius
cladis immenſitate permoti, poſthabito conſilio la-
tendi, Sarmatae petendae ſpecie pacis agmine tri-
pertito agentes ſecurius noſtros adgredi cogitarunt:
[3]) ut nec expedire tela, nec vim vulnerum declina-
re, nec, quod eſt in rebus artiſſimis ultimum, verti
8 poſſent in fugam. Aderant autem illico Sarmatis
periculorum Quadi participes, qui noxarum ſaepe
ſocii fuerant indiſcreti: ſed ne eos quidem prompta
9 iuvit audacia, in diſcrimina ruentes aperta. Caeſis
enim compluribus, pars, quae potuit ſupereſſe,
per notos colles evaſit: quo eventu vires et animos
incitante, iunctis denſius cuneis ad Quadorum
regna properabat exercitus: qui ex praeterito caſu
impendentia formidantes, rogaturi ſuppliciter pa-
cem, fidentes ad principis venere conſpectum, erga
haec et ſimilia lenioris: dictoque die ſtatuendis
conditionibus, [4]) Zizais quoque etiam tum regalis,
haud parvi corporis iuvenis, ordines Sarmatarum
more certaminis inſtruxit ad preces: viſoque Im-
peratore abiectis armis pectore toto procubuit exa-

1) Mſ. cum Valeriam. 2) al. ferendo. 3) τὸ *ut* Mſ. deeſt.
4) *Steph.* modo Zizais quoque.

nimis ſtratus. Et amiſſo vocis officio prae timore,
[5]) tum, cum orare deberet, maiorem miſericordiam
movit, conatus aliquoties, parumque, impediente
ſingultu, permiſſus explicare, quae poſcebat. Re- 10
creatus denique tandem, iuſſusque exſurgere, ge-
nibus nixus uſu linguae recuperato, conceſſionem
delictorum ſibi tribui ſupplicavit et veniam: eoque
ad precandum admiſſa multitudo, cuius ora formi-
do muta claudebat, periculo adhuc praeſtantioris
ambiguo: ubi ille ſolo iuſſus attolli, orandi ſignum
exſpectantibus diu monſtravit, omnes clypeis telis-
que proiectis manus precibus dederunt, plura ex-
cogitantes, ut vincerent humilitate ſupplicandi re-
galem. Duxerat potior cum caeteris Sarmatis etiam 11
[6]) Rumonem, et Zinafrum, et Fragiledum ſubregu-
los, plurimosque optimates, cum [7]) impetrandi ſpe
ſimilia petituros. Qui, licet elati gaudio ſalutis
indultae, conditionum ſarcina compenſare inimice
facta pollicebantur, ſeque cum facultatibus et libe-
ris et coniugibus terrarumque ſuarum ambitu, Ro-
manae potentiae libenter [8]) offerrent: praevaluit
tamen aequitati iuncta benignitas: iuſſique obtinere
ſedes impavidi, noſtros reddidere captivos. Duxe-
runtque obſides poſtulatos, et obedire praeceptis
deinde promptiſſime ſpoponderunt. Hortante hoc 12
exemplo clementiae, advolarunt regales cum ſuis
omnibus Araharius et Uſafer, inter optimates ex-
cellentes, agminum gentilium duces, quorum alter
[9]) Transiugitanorum [10]) Quadorumque parti, alter
quibusdam Sarmatis praeerat, locorum confiniis et
feritate iunctiſſimis: quorum plebem veritus Impe-
rator, ne ferire foedera ſimulans, in arma repente
conſurgeret, diſcreto conſortio, pro Sarmatis obſe-

5) *Steph.* dum eum. 6) Mſ. Rumorem. 7) Mſ. impetrandi ſpecie. 8) *Steph.* offerrent. 9) Transfugitanorum. 10) *τὸ que* deeſt al.

crantes iuſſit paulliſper abſcedere, dum [11]) Araharii
13 et Quadorum negotium ſpectaretur. Qui cum eo-
rum ritu oblati, ſtantes curvatis corporibus, faci-
nora gravia purgare non poſſent, ultimae ſortis in-
fortunia metuentes, dederunt obſides imperatos,
numquam antea pignora foederis exhibere compulſi.
14 His ex aequo bonoque compoſitis, Uſafer in preces
admiſſus eſt: Arahario pertinaciter obſtrepente,
firmanteque, pacem, quam ipſe meruit, ei quoque
debere proficere, ut participi, licet inferiori, et
15 obtemperare ſuis imperiis conſueto. Verum quae-
ſtione discuſſa, aliena poteſtate eripi Sarmatae iuſſi,
ut ſemper Romanorum clientes, offerre obſides,
quietis vincula conſervandae, gratanter amplexi
16 ſunt. Ingerebat autem ſe poſt haec maximus nu-
merus catervarum confluentium nationum et regum,
ſuspendi a iugulis ſuis gladios obſecrantium, poſt-
quam Arahariam impune compererant abſceſſiſſe:
et pari modo ipſi quoque adepti pacem, quam po-
ſcebant, accitos ex intimis regni procerum filios,
obſidatus ſorte opinione celerius obtulerunt; iti-
demque captivos, ut placuerat, noſtros, quos haud
minori gemitu perdidere quam ſuos.
17 Quibus ordinatis, translata eſt in Sarmatas cura,
miſeratione dignos potius quam ſimultate: quibus
incredibile quantum proſperitatis haec attulit cauſa:
ut verum illud exiſtimetur, quod opinantur quidam,
18 fatum vinci principis poteſtate, vel fieri. Potentes
[12]) olim ac nobiles erant huius indigenae regni, ſed
coniuratio clandeſtina ſervos armavit in facinus.
Atque ut barbaris eſſe omne ius in viribus adſuevit,
vicerunt dominos ferocia pares, ſed numero prae-
19 minentes. Qui, confundente metu conſilia, ad
Victohalos discretos longius confugerunt, obſequi
defenſoribus, ut in malis, optabile, quam ſervire

11) Mſ. Barbarii. 12) *al.* olim ignobiles.

ſuis mancipiis arbitrati: quae deplorantes poſt impetratam veniam recepti in fidem, poſcebant praeſidia liberati: [13]) eosque iniquitate rei permotus, inſpectante omni exercitu, convocatos adloquutus verbis mollioribus Imperator, nulli niſi ſibi ducibusque Romanis [14]) parere praecepit. Atque ut re- 20
ſtitutio libertatis haberet dignitatis augmentum, Zizaim regem iisdem praefecit, conſpicuae fortunae tum inſignibus aptum profecto, ut res docuit, et fidelem: nec discedere quisquam poſt haec [15]) glorioſe geſta permiſſus eſt, antequam (ut placuerat) remearent noſtri captivi. His in barbarico 21
geſtis, Bregetionem caſtra commota ſunt: ut etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lacrymae vel ſanguis exſtingueret. Quorum regalis Vitrodorus Viduarii filius regis, et Agilimundus ſubregulus, aliique optimates, et iudices variis populis praeſidentes, viſo exercitu in gremio regni ſolique genitalis, ſub greſſibus iacuere militum, et adepti veniam iuſſa fecerunt: ſobolemque ſuam obſidatus pignore, ut obſequuturi conditionibus impoſitis, tradiderunt: eductisque mucronibus, quos pro numinibus colunt, iuravere ſe permanſuros in fide.

XIII. His (ut narratum eſt) ſecundo finitis even- 1
tu, ad [1]) Limigantes Sarmatas ſervos ocius ſigna transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas, impune multa et nefaria perpetraſſe. Nam velut obliti priorum, tunc erumpentibus liberis, ipſi quoque tempus aptiſſimum nacti, limitem perrupere Romanum, ad hanc ſolam fraudem dominis ſuis hoſtibusque concordes. Deliberatum eſt 2
tamen id quoque lenius vindicari, quam criminum magnitudo poſcebat, hactenus ultione porrecta, ut

---

13) *Steph.* eosque. 14) Mſ. parcere. 15) Mſ. glorioſa. 1) *Steph.* Limitantes.

ad longinqua translati amitterent copiam noſtra
vexandi: quos pericula formidare monebat ſcele-
3 rum conſcientia diutius commiſſorum. Ideoque in
ſe pugnae molem ſuſpicati vertendam, dolos para-
bant, et ferrum, et preces. Verum adſpectu primo
exercitus tamquam fulminis ictu perculſi, ultima-
que cogitantes, vitam precati, tributum annuum,
delectumque validae iuventutis, et ſervitium ſpo-
ponderunt: abnuere parati, ſi iuberentur aliorſum
migrare, ut geſtibus indicabant et vultibus, loco-
rum confiſi praeſidio, ubi lares poſt exactos [2]) do-
4 minos fixere ſecuri. Has enim terras Parthiſcus
irruens obliquatis meatibus Iſtro miſcetur. Sed
dum ſolus licentius fluit, ſpatia longa et lata ſenſim
praeterlabens, et ea coartans prope exitum in an-
guſtias, accolas ab impetu Romanorum alveo Da-
nubii defendit, a barbaricis vero excurſibus ſuo
tutos praeſtat obſtaculo: ubi pleraque humidioris
ſoli natura et incrementis fluminum redundantia,
ſtagnoſa et referta ſalicibus, ideoque invia niſi per-
quam gnaris: et ſuper his inſularem amfractum
aditu Parthiſci paene contiguum amnis potior amb-
5 iens, terrae conſortio ſeparavit. Hortante igitur
principe, cum genuino faſtu ad citeriorem venere
fluminis ripam, ut exitus docuit, non iuſſa facturi,
ſed ne viderentur militis praeſentiam formidaſſe:
ſtabantque contumaciter, ideoque propinquaſſe
6 monſtrantes, ut iubenda repudiarent. Quae Im-
perator accidere poſſe contemplans, in agmina plu-
rima clam distributo exercitu, celeritate volucri
migrantes [3]) intra ſuorum acies clauſit. Stansque
in aggere celſiore cum paucis, et ſtipatorum prae-
ſidio tectus, eos, ne ferocirent, lenius admonebat.
7 Sed fluctuantes ambiguitate mentium, in diverſa
rapiebantur, et furori miſta verſutia tentabant cum

---

2) *τὸ inde* deeſt Mſ. 3) *Steph.* intra vallum.

precibus proelium: vicinumque ſibi [4]) in noſtros parantes excurſum, proiecere conſulto longius ſcuta, ut ad ea recuperanda ſenſim progreſſi, ſine ullo fraudis indicio ſpatia furarentur.

Iamque vergente in veſperum die, cum moras 8
rumpere lux moneret excedens, erectis vexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur: qui [5]) conferti, acieque denſiore contracta, adverſus ipſum principem ſtantem (ut dictum eſt) altius, omnem impetum contulerant, cum oculis [6]) inceſſentes et vocibus truculentis. Cuius furoris amentiam exercitus 9
ira ferre non potuit, eosque Imperatori, ut dictum eſt, acriter imminentes, deſinente in anguſtum fronte, quem habitum caput porci ſimplicitas militaris adpellat, impetu disiecit ardenti: et dextra pedites catervas peditum obtruncabant; equites laeva equitum ſe turmis agilibus infuderunt. Cohors 10
praetoria ex adverſo Auguſtum cautius ſtipans, reſiſtentium pectora, moxque terga fugientium [7]) incidebat: et cadentes inſuperabili contumacia barbari, non tam mortem [8]) dolere, quam noſtrorum laetitiam horrendo ſtridore monſtrabant: et iacentes, absque mortuis, plurimi ſuccifis poplitibus, ideoque adempto fugiendi ſubſidio; alii dextris amputatis; nonnulli ferro quidem intacti, ſed [9]) ſuperruentium colliſi ponderibus, cruciatus alto ſilentio perferebant. Nec eorum quisquam inter diverſa 11
ſupplicia veniam petiit, aut ferrum proiecit, aut exoravit celerem mortem: ſed arma iugiter retinentes, licet adflicti, minus criminis aeſtimabant, alienis [10]) viribus potius, quam conſcientiae ſuae iudicio vinci: muſſantesque audiebantur interdum, fortunae non meriti fuiſſe, quod evenit. Ita in ſemi-

---

4) *al.* in nocturnos. 5) *Steph.* converſi. 6) al. inceſſentibus. 7) *al.* caedebat. 8) *Steph.* dolere. 9) *Steph.* ſupervenientium. 10) *τὸ potius* deeſt al.

horae curriculo discrimine proeliorum emenſo, tot procubuere ſubito barbari, ut pugnam fuiſſe ſola victoria declararet.

12 Vix dum populis hoſtilibus ſtratis, gregatim peremptorum neceſſitudines ducebantur humilibus extractae tuguriis, aetatis ſexusque promiſcui: et faſtu vitae prioris abolito, ad infimitatem obſequiorum venere ſervilium: et exiguo temporis intervallo decurſo, caeſorum aggeres, et captivorum agmina
13 cernebantur. Incitante itaque fervore certaminum fructuque vincendi, conſurrectum eſt in perniciem eorum, qui deſeruere proelia, vel in tuguriis latitantes occultabantur. Hos, cum ad loca veniſſet avidus barbarici ſanguinis miles, disiectis culmis levibus obtruncabat: nec quemquam caſa vel trabibus compacta firmiſſimis periculo mortis extraxit.
14 Denique, cum inflammarentur omnia, nullusque latere iam poſſet, cunctis vitae praeſidiis circumciſis, aut obſtinate igni peribat abſumptus, aut incendium vitans [11]) egreſſusque, uno ſupplicio de-
15 clinato, ferro ſternebatur hoſtili. Fugientes tamen aliqui tela incendiorumque magnitudinem, amnis vicini ſe commiſere gurgitibus, peritia nandi ripas ulteriores occupare poſſe ſperantes: quorum plerique ſubmerſi necati ſunt, alii iaculis periere confixi: adeo ut abunde cruore diffuſo meatus fluminis ſpumaret immenſi: ita per elementum utrumque Sarmatas vincentium ira virtusque delevit.

16 Placuerat igitur poſt hunc rerum ordinem cunctis adimi ſpem omnem vitaeque ſolatium: et poſt lares incenſos raptasque familias, navigia iuſſa ſunt colligi, ad indagandos, quos a noſtrorum acie ulte-
17 rior discreverat ripa. Statimque, ne alacritas intepeſceret pugnatorum, impoſiti lintribus per abdita ducti, velites expediti, occuparunt latibula

11) *Steph.* egreſſusque.

Sarmatarum: quos repentinus fefellit adſpectus,
gentiles lembos et nota remigia conſpicantes. Ubi 18
vero procul micantibus telis, quod verebantur,
propinquare ſenſerunt, ad [12]) ſuffugia locorum pa-
luſtrium ſe contulerunt: eosque ſequutus infeſtius
miles, caeſis plurimis ibi victoriam reperit, ubi
nec caute poſſe conſiſtere, nec audere aliquid cre-
debatur. Poſt abſumptos paene diffuſosque Ami- 19
cenſes, petiti ſunt ſine mora Picenſes, ita ex regio-
nibus adpellati conterminis: quos tutiores fecere
ſociorum aerumnae, rumorum adſiduitate comper-
tae. Ad quos opprimendos (erat enim arduum ſe-
qui per diverſa conſperſos, imprudentia viarum ar-
cente) Taifalorum auxilium, et liberorum adaeque
Sarmatarum adſumptum eſt. Cumque auxiliorum 20
agmina locorum ratio ſepararet, tractus contiguos
Moeſiae ſibi miles elegit; Taifali proxima ſuis ſedi-
bus obtinebant; liberi terras occupaverant e regio-
ne ſibi oppoſitas.

[13]) Limigantes territi [14]) recentibus ſubactorum 21
exemplis [15]) et proſtratorum, diu haeſitabant ambi-
guis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cum
utriusque rei ſuppeterent documenta non levia.
Vicit tamen ad ultimum coetu ſeniorum urgente,
dedendi ſe conſilium: variaeque palmae victoriarum
acceſſit eorum quoque ſupplicatio, qui armis liber-
tatem invaſerant: et reliqui eorum cum precibus,
ut ſuperatos et imbelles dominos adſpernati, fortio-
ribus viſis inclinavere cervices. Accepta itaque pu- 22
blica fide, et deſerto montium propugnaculo, ad
caſtra Romana convolavit eorum pars maior, diffuſa
per ſpatia ampla camporum, cum parentibus, et
natis, atque coniugibus, opumque vilitate, quam
eis celeritatis ratio [16]) furari permiſit. Et, qui 23

---

12) *al.* ſuffragia. 13) Mſ. Limitantes. 14) *τὸ recentibus* Mſ. deeſt. 15) Mſ. et ſubacrum proſtratorum. 16) Mſ. futurari.

animas amittere potius, quam cogi solum vertere putabantur, dum licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperiis, et sedes alias suscipere sunt adsensi tranquillas et fidas: ut nec bellis vexari, nec mutari seditionibus possint. Iisdemque ex sententia, ut credebatur, acceptis, quievere paullisper, post feritate nativa in [17]) exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu.

24 Hoc rerum prospero currente successu, tutela Illyrico competens gemina est ratione firmata: cuius negotii duplicem magnitudinem Imperator adgressus, utramque [18]) perfecit. Exsules populos, licet mobilitate [19]) suspectos, acturos tamen paullo verecundius, tandem reductos in avitis sedibus collocavit. Iisdemque ad gratiae cumulum, non ignobilem quempiam regem, sed quem ipsi antea sibi praefecere, regalem imposuit, bonis animi corpo-
25 risque praestantem. Tali textu recte factorum, Constantius iam metuente sublimior, militarique consensu secundo Sarmaticus adpellatus ex vocabulo subactorum, iamque discessurus, convocatis cohortibus, et centuriis, et manipulis omnibus, tribunal insistens, signisque ambitus et aquilis, et agmine multiplicium potestatum, his exercitum adlocutus est,
26 ore omnium favorabilis, ut solebat: *Hortatur recordatio rerum gloriose gestarum, omni iucunditate viris fortibus gratior, admodum verecunde replicare, quae divinitus delata sorte vincendi, et ante proelia, et in ipso correximus fervore pugnarum, Romanae rei fidissimi defensores. Quid enim tam pulcrum, tamque posteritatis memoriae iusta ratione mandandum, quam ut miles strenue factis,*
27 *ductor prudenter consultis exsultet? Persultabat Illyri-*

---

17) Mſ. exitiale. 18) *Steph.* perfecit infidis. Exules. 19) Mſ. supra res.

Illyricum furor hostilis, absentiam nostram inanitate tumenti despiciens, dum Italos tueremur et Gallos: variisque discursibus vastabat extima limitum: nunc [20]) cavatis roboribus, aliquoties peragrans pedibus flumina, non congressibus, nec armis fretus aut viribus, sed latrociniis adsuetus occultis, astu et ludificandi varietate iam inde ab instituta gente [21]) nostris quoque maioribus formidatus: quae longius disparati, qua ferri poterant, tulimus, leviores iacturas efficacia ducum vetari posse sperantes. Ubi vero per licentiam scandens in maius, ad 28
funestas provinciarum clades erepsit et crebras: communitis aditibus Raeticis, tutelaque pervigili Galliarum securitate fundata, terrore nullo relicto post terga, venimus in [22]) Pannonias, ut placuit [23]) numini sempiterno, labentia firmaturi: cunctisque paratis, ut nostis, vere adulto egressi, arripuimus negotiorum maximas moles: primum, ne struendo textis compagibus ponti telorum officeret multitudo: quo opera levi perfecto, visis terris hostilibus et calcatis, obstinatis ad mortem animis conatos resistere Sarmatas absque nostrorum dispendio stravimus: parique petulantia ruentes in agmina nobilium legionum Quados, Sarmatis adiumenta ferentes, attrivimus. Qui post aerumnosa dispendia inter discursus et repugnandi minaces anhelitus, quid nostra valeat virtus, experti, manus ad dimicandum paratas, armorum abiecto munimine, pone terga vinxerunt: restareque solam salutem contemplantes in precibus, adfusi sunt vestigiis Augusti clementis, cuius proelia saepe compererant exitus habuisse felices. His sequestratis, Limigantes quo- 29
que fortitudine superavimus pari: interfectisque pluribus, alios periculi declinatio adegit suffugia

---

20) *Steph.* nauticis roboribus. 21) *Steph.* nostrisque. 22) *al.* Pannoniam. 23) Ms. nomini.

30 *petere latebrarum palustrium. Hisque secundo finitis eventu, lenitatis tempus aderat tempestivae. Limigantes ad loca migrare compulimus longe discreta, ne in perniciem nostrorum se commovere possent ulterius: et pepercimus plurimis; et Zizaim praefecimus liberis, dicatum nobis futurum et fidum, plus aestimantes creare, quam auferre barbaris regem: hoc decore augente sollemnitatem, quod iisdem quoque rector tributus, antehac electus est et*
31 *acceptus. Quadruplex igitur praemium, quod unus procinctus absolvit, nos quaesivimus et res publica, primo ultione parta de grassatoribus noxiis; deinde, quod vobis abunde sufficient ex hostibus captivi. His enim virtutem oportet esse contentam,*
32 *quae sudore quaesivit et dexteris.* 24) *Nobis amplae facultates, opumque sunt magni thesauri: integra omnium patrimonia, nostri labores et fortitudo servarint. Hoc enim boni Principis menti, hoc*
33 25) *successibus congruit prosperis. Postremo ego quoque hostilis vocabuli spolium prae me fero, secundi Sarmatici cognomentum, quod vos unum idemque sentientes, mihi (ne sit arrogans dicere) merito tribuistis.*

34 Post hunc dicendi finem, concio omnis alacrior solito, aucta spe potiorum et lucris, vocibus festis in laudes Imperatoris adsurgens, deumque ex usu testata, non posse Constantium vinci, tentoria repetit laeta. Et reductus Imperator ad regiam, otioque bidui recreatus, Sirmium cum pompa triumphali regressus est, et militares numeri destinatas remearunt sedes.

1 XIV. Hisce iisdem diebus Prosper, et Spectatus, atque Eustathius, legati ad Persas, ut supra docuimus, missi, Ctesiphonta reversum regem adiere, litteras proferentes Imperatoris et munera:

---

24) *al.* Nobis amplas. 25) *Steph.* sensibus.

poſcebantque rebus integris pacem, et mandatorum memores nusquam ab utilitate Romanae rei maieſtateque discedebant, amicitiae foedus ſub hac lege firmari debere adſeverantes, ne ſuper turbando Armeniae vel Meſopotamiae ſtatu quidquam moveretur. Diu igitur ibi morati, cum obſtinatiſſimum 2
regem, niſi harum regionum dominio ſibi adiudicato, obdureſcentem ad ſuscipiendam cernerent pacem, negotio redierunt infecto. Poſt quod, 3
id ipſum conditionum robore pari impetraturi, Lucillianus miſſus eſt comes, et Procopius tunc notarius, qui poſtea nodo quodam violentae neceſſitatis adſtrictus, ad res conſurrexit novas.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XVIII.

Iulianus C. Gallorum commodis consulit, et ubique ab omnibus ius servandum curat. C. I. *castellorum ad Rhenum quae receperat, moenia reparat: Rhenum transit, et hostili Alamanniae parte vastata V. Alamannorum reges ad pacem petendam et captivos reddendos compellit.* II. *Barbationi magistro peditum et uxori eius cur capita abscissa sint iussu Constantii A.* III. *Rex Persarum Sapor Romanos totis viribus adgredi parat.* IV. *Antoninus protector cum suis omnibus ad Saporem transfugit: eumque in bellum Romanum sponte iam motum impellit.* V. *Ursicinus magister militum ex oriente evocatus, cum iam venisset in Thraciam, remittitur in Mesopotamiam: quo reversus, per Marcellinum Saporis adventum explorat.* VI. *Sapor cum Chionitarum et Albanorum regibus Mesopotamiam intrat. Romani suos ipsi agros incendunt, agrestes in oppida compellunt, ac citeriorem ripam Euphratis castellis praesidiisque communiunt.* VII. *Septingenti equites Illyriciani necopinantes a Persis coniiciuntur in fugam. Evadunt hinc Ursicinus, inde Marcellinus.* VIII. *Descriptio Amidae, et quot tum ibi legiones ac turmae in praesidio fuerint.* IX. *Sapor duo castella Romana in fidem recipit.* X.

(A. C. 359.)

1 Haec per orbis varias partes uno eodemque anno sunt gesta. At in Galliis cum in meliore statu res

[1]) eſſent, et Euſebium atque Hypatium fratres
ſublimarent vocabula conſulum, Iulianus contextis
ſucceſſibus clarus, apud hiberna, ſequeſtratis in-
terim ſollicitudinibus bellicis, haud minore cura
provinciarum fortunis multa conducentia dispone-
bat: diligenter obſervans, ne quem tributorum ſar-
cina praegravaret, neve potentia [2]) praeſumeret
aliena, aut ii verſarentur in medio, quorum patri-
monia publicae clades augebant, vel iudicum quis-
quam ab aequitate deviaret impune. Idque ea re 2
levi labore correxit, quod ipſe iurgia dirimens, ubi
cauſarum cogebat magnitudo vel perſonarum, erat
indeclinabilis iuſtorum iniuſtorumque diſtinctor.
Et licet multa ſint eius laudanda in huiusmodi con- 3
troverſiis, unum tamen ſufficiet poni, ad cuius
ſimilitudinem acta vel dicta ſunt. Numerium Nar- 4
bonenſis paullo ante rectorem accuſatum ut furem,
inuſitato cenſorio [3]) vigore pro tribunali palam ad-
miſſis volentibus audiebat: qui cum [4]) infitiatione
defenderet obiecta, nec poſſet in quoquam confu-
tari; Delphidius orator acerrimus vehementer eum
impugnans, documentorum inopia percitus excla-
mavit: *Ecquis, florentiſſime Caeſar, nocens eſſe
poterit usquam, ſi negare* [5]) *ſuffecerit?* contra quem
Iulianus prudenter motus ex tempore, *Ecquis*, ait,
innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet? Et haec
quidem et huiusmodi multa civilia.

II. Egreſſurus autem ad procinctum urgentem, 1
cum Alamannorum pagos aliquos eſſe reputaret ho-
ſtiles, et auſuros immania, ni ipſi quoque ad cae-
terorum ſternerentur exempla: haerebat anxius,
qua vi, qua celeritate, cum primum ratio copiam
tribuiſſet, rumore praecurſo terras eorum invade-
ret repentinus.

1) *al.* eſſet. 2) *al.* praemeret. 3) Mſ. vigore. 4) *Steph.* inſita ratione. 5) *al.* ſuffecerit circa.

2 Seditque tandem multa et varia cogitanti, id tentare, quod utile probavit eventus. Hariobaudem vacantem tribunum fidei fortitudinisque notae, nullo conſcio, legationis ſpecie ad Hortarium miſerat regem iam pacatum, ut exinde facile ad collimitia progreſſus eorum, in quos erant arma protinus commovenda, ſcitari poſſit, quid molirentur,
3 ſermonis barbarici perquam gnarus. Quo fidenter ad haec patranda digreſſo, ipſe anni tempore opportuno, ad expeditionem undique milite convocato profectus, id inter potiſſima mature duxit implendum, ut ante proeliorum fervorem civitates multo ante exciſas introiret, receptasque communiret: horrea quinetiam exſtrueret pro incenſis, ubi condi poſſet annona, a Britannis ſueta transferri.
4 Et utrumque perfectum, et ſpe omnium citius. Nam et horrea veloci opere ſurrexerunt, alimentorumque in iisdem ſatias condita: et civitates occupatae ſunt ſeptem: Caſtra Herculis, [1]) Quadriburgium, Triceſimae, Noveſium, Bonna, Antunnacum, et Bingio: ubi laeto quodam eventu etiam Florentius praefectus adparuit ſubito, partem militum ducens, et commeatuum perferens copiam ſufficientem uſibus longis.

5 Poſt haec [2]) impetrata, reſtabat adigente neceſſitatum articulo, receptarum urbium moenia reparari, nullo etiam tum interturbante: idque claris indiciis adparet, ea tempeſtate utilitati publicae metu barbaros obediſſe, rectoris amore Romanos.
6 Reges ex pacto ſuperioris anni aedificiis habilia multa ſuis [3]) miſere carpentis: et auxiliarii milites ſemper munia ſpernentes huiusmodi, ad obſequendi ſedulitatem Iuliani blanditiis [4]) deflexi, quinquagenarias longioresque materias vexere cervicibus

1) Mſ. Quadriburgi unius Noveſio. *Steph.* Quadri Stricenſium Noveſ. 2) *al.* imperata. 3) *al.* miſere. 4) Mſ. defluxi.

ingravate, et fabricandi miniſteriis opem maximam contulerunt.

Quae dum diligenti maturantur effectu, Hario- 7
baudes exploratis omnibus rediit, docuitque comperta. Poſt cuius adventum incitatis viribus omnes venere Mogontiacum; ubi Florentio et Lupicino, Severi ſucceſſore, deſtinate certantibus per pontem illic conſtitutum transiri debere; renitebatur firmiſſime Caeſar, adſerens pacatorum terras non debere calcari, ne, ut ſaepe contigit per incivilitatem militis occurrentia vaſtantis, abrupte foedera frangerentur.

Alamanni tamen omnes, quos petebat exerci- 8
tus, confine periculum cogitantes, Suomarium regem amicum nobis ex pactione praeterita monuerunt minaciter, ut a transitu Romanos arceret. Eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhaerebant. Quo teſtante, [5]) reſiſtere ſolum non poſſe: in unum coacta [6]) barbarica multitudo venit prope Mogontiacum, [7]) prohibitura viribus magnis exercitum, ne transmitteret flumen. Gemina itaque 9
ratione viſum eſt habile, quod ſuaſerat Caeſar, ne pacatorum terrae corrumperentur, neve renitente pugnaciſſima [8]) plebe, pons cum multorum discrimine iungeretur, iri in locum ad compaginandum pontem aptiſſimum. Quod hoſtes ſollertiſſime con- 10
templati, per contrarias ripas leniter incedentes, ubi noſtros figere tentoria procul cernebant, ipſi quoque noctes agebant exſomnes, cuſtodientes pervigili ſtudio ne transitus tentaretur. Verum cum 11
noſtri locum adventarent proviſum, vallo foſſaque quievere circumdati: et adſcito Lupicino in conſilium, Caeſar certis imperavit tribunis, ut trecentenos pararent cum ſudibus milites expeditos,

5) τὸ reſiſtere al. deeſt. 6) Mſ. barbara. 7) Mſ. prohibitus. 8) Mſ. plebe.

quid agi, quove iri deberet, penitus ignorantes.
12 Et collecti nocte provecta, impoſitique omnes, quos luſoriae naves quadraginta, quae tunc aderant ſolae, ceperunt, decurrere iubentur per flumen adeo taciti, ut etiam remi ſuſpenderentur, ne barbaros ſonitus excitaret undarum: atque mentis agilitate et corporum, dum hoſtes noſtrorum ignes obſervant, adverſas perrumpere [9]) limitis ripas.

13 Dum haec celerantur, Hortarius rex nobis antea foederatus, non novaturus quaedam, ſed amicus finitimis quoque ſuis, reges omnes, et regales, et regulos ad convivium corrogatos retinuit, epulis adusque vigiliam tertiam gentili more extentis: quos diſcedentes inde, caſu noſtri ex improviſo adorti, nec interficere, nec corripere ullo [10]) genere potuerunt, tenebrarum equorumque adiumento, quo dubius impetus truſit abreptos: lixas vero vel ſervos, qui eos pedibus ſequebantur, niſi quos exemit diſcrimine temporis obſcuritas, occiderunt.

14 Cognito denique Romanorum transitu, qui tunc perque expeditiones praeteritas ibi levamen ſumere laborum opinabantur, ubi hoſtem contingeret inveniri; perculſi reges eorumque populi, qui pontem, ne ſtrueretur, ſtudio ſervabant intento, metu exhorreſcentes diffuſe vertuntur in pedes; et indomito furore ſedato, neceſſitudines opesque ſuas transferre longius feſtinabant. Statimque difficultate omni depulſa, ponte conſtrato, ſollicitarum gentium opinione praeventa, viſus in barbarico
15 miles, per Hortarii regna transibat intacta. Ubi vero terras infeſtorum etiam tum tetigit regum, urens omnia rapiensque per medium rebellium ſolum graſſabatur intrepidus.

Poſtque ſaepimenta fragilium penatium inflammata, et obtruncatam hominum multitudinem,

---

9) Mſ. milites. 10) *al.* modo.

viſosque cadentes multos, aliosque ſupplicantes,
cum ventum fuiſſet ad regionem cui Capellatii, vel
Palas nomen eſt, ubi terminales lapides [11]) Alaman-
norum et [12]) Burgundiorum confinia diſtinguebant,
caſtra ſunt poſita: ea propter, ut [13]) Macrianus et
Hariobaudus germani fratres et reges, ſuſciperen-
tur impavidi; qui propinquare ſibi perniciem ſen-
tientes, venerant pacem anxiis animis precaturi.
Poſt quos ſtatim rex quoque Vadomarius venit, 16
cuius erat domicilium contra Rauracos: ſcriptisque
Conſtantii principis; quibus commendatus eſt ar-
tius, allegatis, [14]) leniter ſuſceptus eſt, ut decebat,
olim ab Auguſto in clientelam rei Romanae ſuſ-
ceptus. Et Macrianus quidem cum fratre inter 17
aquilas admiſſus et ſigna, ſtupebat armorum virium-
que varium decus, viſa tunc primitus, proque ſuis
orabat. Vadomarius vero noſtris coalitus, utpote
vicinus limiti, mirabatur quidem adparatum am-
bitioſi procinctus, ſed vidiſſe ſe talia [15]) ſaepe ab
adulescentia meminerat prima. Libratis denique 18
diu conſiliis, concordi adſenſione cunctorum, Ma-
criano quidem et Hariobaudo pax eſt attributa:
Vadomario vero, qui ſuam locaturus ſecuritatem in
tuto, et legationis nomine precator venerat pro
[16]) Urio, et Urſicino, et Veſtralpo regibus, pacem
itidem obſecrans, interim reſponderi non poterat,
ne, ut ſunt fluxioris fidei barbari, poſt abitum re-
creati noſtrorum, parum adquieſcerent per alios
impetratis. Sed cum ipſi quoque miſſis legatis poſt 19
meſſes incenſas et habitacula, captosque plures et
interfectos, ita ſupplicarent, tamquam ipſi haec
deliquiſſent in noſtros; pacem conditionum ſimili-
tudine meruerunt. Inter quas id feſtinatum eſt

11) Mſ. Romanorum. 12) Burgundorum. 13) Mſ. Macrinus.
14) Mſ. ſuſceptus eſt dicebat olim. 15) *τὸ ab* Mſ. deeſt. 16)
Steph. Vario.

maxime, ut captivos restituerent omnes, quos rapuerant excursibus crebris.

1 III. Haec dum in Galliis caelestis corrigit cura, in comitatu Augusti turbo novarum exoritur rerum, a primordiis levibus ad luctus et lamenta progressus, in domo Barbationis pedestris militiae tunc rectoris, examen apes fecere perspicuum. Superque hoc [1]) ei prodigiorum gnaros sollicite consulenti, discrimen magnum portendi responsum est, coniectura videlicet tali, quod hae volucres post compositas sedes opesque congestas, fumo pelluntur et
2 turbulento sonitu cymbalorum. Huic uxor erat Assyria nomine, nec taciturna, nec prudens: quae eo ad expeditionem profecto et multiplici metu suspenso, ob ea, quae meminerat sibi praedicta, [2]) perculsa vanitate [3]) muliebri, ancilla adscita notarum perita, quam e patrimonio Silvani possederat, ad maritum scripsit intempestive, velut flens [4]) obtestansque, ne post obitum Constantii propinquantem in imperium ipse, ut sperabat, admissus, despecta se, anteponeret Eusebiae matrimonium tunc reginae, decore corporis inter multas feminas ex-
3 cellentis. Quibus litteris occulte, quantum fieri potuit, missis, ancilla, quae domina dictante perscripserat, reversis omnibus e procinctu, exemplum ferens ad [5]) Arbetionem noctis prima quiete confugit, avideque suscepta, chartulam prodidit.
4 Hocque indicio ille confisus, ut erat ad criminandum aptissimus, principi detulit: atque ex usu nec mora ulla negotio tributa nec quiete, Barbatio epistolam suscepisse confessus, et mulier scripsisse documento convicta non levi, cervicibus interiere
5 praecisis. Hisce punitis, quaestiones longe serpebant, vexatique multi nocentes sunt, et innocentes.

---

1) τὸ ei deest al. 2) *al.* praeculsa. 3) *al.* mulieri. 4) τὸ *que* Ms. deest. 5) Ms. Barbetionem.

Inter quos etiam Valentinus ex primicerio protectorum tribunus, ut conscius inter complures alios tortus aliquoties supervixit, penitus, quid erat gestum, ignorans. Ideoque ad iniuriae periculique compensationem, ducis in Illyrico meruit potestatem.

Erat autem idem Barbatio subagrestis arrogan- 6
tisque propositi, ea re multis exosus, quod et, dum domesticos protectores sub Gallo regeret Caesare, proditor erat et perfidus: et post eius excessum nobilioris militiae [6]) fastu elatus, in Iulianum itidem Caesarem paria confingebat, crebroque, detestantibus bonis, sub Augusti patulis auribus multa garriebat et saeva. Ignorans profecto [7]) vetus Aristo- 7
telis sapiens dictum, qui Callisthenem sectatorem et propinquum suum ad regem Alexandrum mittens, ei saepe mandabat, ut quam rarissime et iucunde apud hominem loqueretur, vitae potestatem et necis in acie linguae portantem. Ne sit hoc mi- 8
rum, homines profutura discernere nonnumquam et [8]) nocentia, quorum mentes cognatas caelestibus arbitramur, animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solent: ut exemplum est hoc perquam notum. Linquentes Orientem [9]) an- 9
seres ob calorem, plagamque petentes occiduam, cum montem penetrare coeperint Taurum aquilis abundantem; timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemque collibus agiliore volatu transcursis proiiciunt calculos, atque ita securius pergunt.

IV. Dum apud Sirmium haec diligentia quae- 1
runtur impensa, Orientis fortuna periculorum terribiles tubas inflabat. Rex enim Persidis ferarum gentium, quas placarat, adiumentis accinctus, au-

6) *al.* statu. 7) *al.* notum. 8) *al.* decentia. 9) *al.* grues.

gendique regni cupiditate ſupra homines flagrans, arma vireſque parabat et commeatus, conſilia tartareis manibus miſcens, et [1]) praeſtigiatores omnes conſulens de futuris: hisque ſatis collectis, pervadere cuncta prima verni temperie cogitabat.

2 Et cum haec primo rumores, dein nuntii certi perferrent, omnesque ſuspenſos adventantium calamitatum complicaret magna formido, [2]) Comitatenſis fabrica eamdem incudem (ut dicitur) diu noctuque tundendo ad ſpadonum arbitrium, Imperatori [3]) ſuſpicaci ac timido intendebat Urſicinum, velut vultus Gorgonei torvitatem: haec ſaepe taliaque replicans, quod interempto Silvano, quaſi paenuria meliorum ad tuendas partes Eoas denuo
3 miſſus, altius anhelabat. Hac autem adſentandi nimia foeditate mercari complures nitebantur Euſebii favorem, cubiculi tunc praepoſiti, apud quem (ſi vere dici debeat) multa Conſtantius potuit, antedicti magiſtri equitum ſalutem acriter impugnantis, ratione bifaria: quod omnium ſolus nec opis eius egebat, ut caeteri, et domo ſua non cederet
4 Antiochiae, quam moleſtiſſime flagitabat. Qui ut coluber copia virus exuberans, natorum multitudinem etiam tum aegre ſerpentium excitans ad nocendum, emittebat cubicularios iam adultos: ut inter miniſteria vitae ſecretioris, gracilitate vocis ſemper puerilis et blandae, apud principis aures nimium patulas exiſtimationem viri fortis invidia gravi pul-
5 ſarent: et brevi iuſſa fecerunt. Horum et ſimilium taedio iuvat veterem laudare Domitianum, qui licet patris fratrisque diſſimilis memoriam nominis ſui inexpiabili deteſtatione perfudit; tamen receptiſſima inclaruit lege, qua minaciter interdixerat, ne intra terminos iurisdictionis Romanae caſtraret quisquam puerum: quod ni contigiſſet, quis eorum

1) Mſ. praeſtionis. 2) *al.* Comitenſis. 3) *al.* ſuſpicanti.

ferret examina, quorum [4]) paucitas difficile toleratur? Actum eſt tamen cautius, ne, ut fingebat, 6
rurſus accitus idem Urſicinus metu cuncta turbaret, ſed cum [5]) fors copiam detuliſſet, raperetur ad mortem.

Haec opperientibus illis, et ancipiti cogitatione 7
diſtrictis, nobis apud Samoſatam, Commageni quondam regni clariſſimam ſedem, parumper morantibus, repente novi motus rumoribus denſis audiuntur et [6]) conſertis; quos docebit orationis progrediens [7]) textus.

V. Antoninus quidam ex mercatore opulento ra- 1
tionarius adparitor Meſopotamiae ducis, tunc protector, exercitatus et prudens, perque omnes illas notiſſimus terras, aviditate quorumdam nexus ingentibus damnis, cum iurgando contra potentes ſe magis magisque iniuſtitia frangi contemplaretur, ad [1]) deferendam potioribus gratiam, qui ſpectabant negotium, inclinatis: ne contra acumina calcitraret, flexit ſe in blanditias molliores: confeſſusque debitum, per colludia in nomen fiſci translatum, iamque auſurus immania, rimabatur tectius rei publicae membra totius: et utriusque linguae litteras ſciens, circa ratiocinia verſabatur, qui vel quarum virium milites ubi agant, vel procinctus tempore quos [2]) tuerentur, deſcribens: itidem armorum et commeatuum copiae, aliaque uſui bello futura, an abunde ſuppetant, indefeſſa ſcitatione percontans. Et cum totius Orientis didiciſſet in- 2
terna, virorum ſtipendiique parte maxima per Illyricum distributa, ubi distinebatur ex negotiis ſeriis Imperator: adlapſuro iam praeſtituto die ſolvendae pecuniae, quam per ſyngrapham debere ſe confiteri vi metuque compulſus eſt, cum omnibus ſe proſpi-

---

4) Mſ. paritas. 5) *al.* ſors. 6) *al.* concretis. 7) Mſ. exitus.
1) *al.* differendam. 2) *Steph.* intuerentur.

ceret undique periculis opprimendum, largitionum Comite ad alterius gratiam infestius perurgente; fugam ad Persas cum coniuge, [3]) liberis, et omni
3 vinculo caritatum ingenti molimine conabatur. Atque, ut lateret stationarios milites, fundum in Hiaspide, qui locus Tigridis fluentis adluitur, pretio non magno mercatur. Hocque commento cum nullus causam veniendi ad extremas Romani limitis partes, iam possessorem cum plurimis auderet exigere, per familiares fidos peritosque nandi occultis saepe colloquiis [4]) cum Tamsapore habitis, qui tractus omnes adversos ducis potestate tunc tuebatur, et antea cognitus, misso a Persicis castris auxilio virorum pernicium, lembis impositus, cum omni [5]) penatum dulcedine nocte concubia transfretat, [6]) re contraria, specie Zopyri illius similis Babylonii proditoris.

4 Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis, Palatina cohors palinodiam in exitium concinens nostrum, invenit tandem ansam nocendi fortissimo viro, auctore et incitatore coetu spadonum: qui feri et [7]) acidi semper, carentesque necessitudinibus caeteris, divitias solas ut filiolas iu-
5 cundissimas amplectuntur. Stetitque sententia, ut Sabinianus vietus quidem senex et bene nummatus, sed imbellis et ignavus, et ab impetranda magisterii dignitate per obscuritatem adhuc longe discretus, praeficiendus Eois partibus mitteretur: Ursicinus vero curaturus pedestrem militiam, et successurus Barbationi, ad comitatum reverteretur, quo praesens rerum novarum avidus concitor, ut iactabant, a gravibus inimicis et metuendis incesseretur.

6 Dum haec in castris Constantii quasi per lustra aguntur et scenam, et diribitores venumdatae subito

---

3) *al.* liberisque. 4) Ms. cum tam sapore. 5) *al.* poenarum. 6) Ms. rex contrar. 7) Ms. et *Steph.* acidi.

poteſtatis pretium per potiores diſſunditant domos, Antoninus ad regis hiberna perductus aventer ſuscipitur: et apicis nobilitatus auctoritate (quo honore participantur menſae regales, et meritorum apud Perſas ad ſuadendum ferendasque ſententias in concionibus ora panduntur) non contis, nec [8]) rymulco, ut aiunt [id eſt non flexiloquis ambagibus vel obſcuris,] ſed velificatione plena in rem publicam ferebatur: eumdemque incitans regem, ut quondam Maharbal lentitudinis increpans Annibalem, poſſe eum vincere, ſed victoria uti neſcire, adſidue praedicabat. [9]) Educatus enim in medio, 7
ut rerum omnium gnarus, auditorum nactus [10]) vigiles ſenſus, et aurium delenimenta captantes, nec laudantium, ſed ſecundum Homericos Phaeacas cum ſilentio admirantium, iam inde quadrageſimi anni memoriam replicabat: poſt bellorum adſiduos caſus, et maxime apud Hileiam et Singaram, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatum eſt, noſtrorum copiis ingenti ſtrage confoſſis, quaſi dirimente quodam medio feciali, Perſas nondum Edeſſam nec pontes Euphratis tetigiſſe victores: quos armipotentia fretos ſucceſſibusque magnificis, ita dilataſſe [11]) decuerat rem, eo maxime tempore, quo diuturnis bellorum civilium motibus ſanguis utrimque Romani roboris fundebatur.

His ac talibus ſubinde inter epulas ſobrius per- 8
fuga, ubi de adparatu bellorum et ſeriis rebus apud eos Graiorum more veterum conſultatur, regem incendebat ardentem, ut exacta hieme ſtatim arma, fretus fortunae ſuae magnitudine, concitaret: ipſe quoque in multis ac neceſſariis operam ſuam fidenter promittens.

---

8) Mſ. ramulo. 9) *al.* eductus. 10) Mſ. vigiliis eius ſenſus. 11) Mſ. decueratarent.

1 VI. Sub iisdem fere diebus Sabinianus adepta
repentina potestate sufflatus, et Ciliciae fines ingres-
sus, decessori suo Principis litteras dedit hortantis,
ut ad comitatum dignitate adficiendus superiore
citius properaret: eo necessitatum articulo, quo,
etiamsi apud Thulen moraretur Ursicinus, acciri
eum magnitudo rerum ratione probabili flagitabat;
utpote disciplinae veteris, et longo usu bellandi
2 artis Persicae scientissimum. Quo rumore provin-
ciis percitis, ordines civitatum et populi, decretis
et acclamationibus densis, iniecta manu detinebant
penes se publicum defensorem, memores, quod
relictus ad sui tutelam cum inerti et umbratili mi-
lite, nihil amiserat per decennium: simul metuen-
tes saluti, quod tempore dubio, remoto illo, ad-
3 venisse hominem compererant inertissimum. Cre-
dimus, neque enim dubium est, per aërios trami-
tes famam praepetem volitare, cuius indicio haec
gesta pandente, [1]) consiliorum apud Persas summa
proponebatur: et multis ultro citroque deliberatis
placuit, Antonino suadente, ut Ursicino procul
amoto, despectoque novello duce, posthabitis civi-
tatum perniciosis obsidiis, perrumperetur Euphra-
tes, ireturque prorsus: ut occupari possint provin-
ciae, fama celeritate praeventa, omnibus ante bel-
lis (nisi temporibus Gallieni) intactae, paceque lon-
gissima locupletes: cuius rei, prosperante deo, du-
4 ctorem commodissimum fore spondebat. Laudato
firmatoque concordi omnium voluntate consilio,
conversisque universis ad ea, quae erant citius con-
gerenda, commeatus, milites, arma, caeteraque
instrumenta, quae poscebat procinctus adventans,
perpetua hieme parabantur.
5 Nos interea paullisper cis Taurum morati, ex
imperio ad partes Italiae [2]) festinantes, prope
flumen

1) *al.* conciliorum. 2) *al.* venientes festinantes.

flumen venimus Hebrum, ex Odryſarum montibus decurrentem: ibique Principis ſcripta ſuscepimus, iubentia omni [3]) cauſatione poſthabita reverti Meſopotamiam ſine adparitione, nullam expeditionem curaturi periculoſam, ad alium omni poteſtate translata. Quod ideo per moleſtos formatores im- 6
perii ſtruebatur, ut, ſi Perſae fruſtra habiti rediſſent ad ſua, ducis novi virtuti facinus adſignaretur egregium: ſi fortuna [4]) ſequior ingruiſſet, Urſicinus reus proditor rei publicae [5]) deferretur. Agita- 7
ti igitur ſine rationibus, diu cunctati, reverſique, faſtidii plenum Sabinianum invenimus, hominem mediocris ſtaturae, et parvi anguſtique animi, vix ſine turpi metu ſufficientem ad levem convivii, nedum [6]) proelii ſtrepitum perferendum.

Tamen, quoniam ſpeculatores adparatus omnes 8
apud hoſtes fervere conſtanti adſeveratione perfugis concinentibus adfirmabant, oſcitante homunculo Niſibin propere venimus utilia paraturi, [7]) ne diſſimulantes obſidium Perſae civitati ſupervenirent incautae. Dumque intra muros maturanda perurge- 9
rentur, fumus micantesque ignes adſidue a Tigride per caſtra Maurorum, et Siſara, et collimitia reliqua adusque civitatem [8]) continui perlucebant ſolito crebriores, erupiſſe hoſtium vaſtatorias manus ſuperato flumine permonſtrantes. Qua cauſa ne 10
occuparentur itinera, celeri curſu praegreſſi, cum ad ſecundum lapidem veniſſemus, liberali forma puerum Torquatum, ut coniectabamus, octennem, in aggeris medio vidimus eiulantem, ingenui cuiusdam filium, ut aiebat: quem mater dum imminentium hoſtium terrore percita fugeret, impeditior trepidando reliquerat ſolum. Hunc dum imperatu ducis miſerati commotique, impoſitum equo prae

3) Mſ. cautione. 4) Mſ. aequior. 5) Mſ. differretur. 6) Mſ. proelio. 7) Mſ. ni diſſimulantes. 8) τὸ *continui* Mſ. deeſt.

me ferens ad civitatem reduco, circumvallato mu-
11 rorum ambitu praedatores latius vagabantur. Et quia me obſidionales aerumnae terrebant, intra ſemiclauſam poſticam expoſito puero, noſtrorum agmen agilitate volucri repetebam exanimis: nec
12 multum fuit, quin caperer. Nam cum Abdigidum quemdam tribunum fugientem cum calone ala ſequeretur hoſtilis, lapſoque per fugam domino ſervum deprehenſum, cum ego rapido ictu tranſirem, interrogaſſent, quisnam [9]) provectus ſit iudex, audiſſentque Urſicinum paullo ante urbem ingreſſum, montem Izalam [10]) petere: occiſo indice, in unum quaeſiti complures nos irrequietis curſibus ſecta-
13 bantur. Quos cum iumenti agilitate praegreſſus, apud [11]) Amudim munimentum infirmum diſperſis per pabulum equis recubantes noſtros ſecurius inveniſſem, porrecto [12]) extentius brachio, et ſummitatibus ſagi contortis elatius, adeſſe hoſtes ſigno ſolito demonſtrabam: iisdemque iunctus impetu
14 communi ferebar, equo iam fatiſcente. Terrebat autem nos plenilunium noctis, et planities ſupina camporum, nulla, ſi occupaſſet artior caſus, latibula praebere ſufficiens; ubi nec arbores, nec frutecta, nec quidquam praeter herbas humiles viſe-
15 batur. Excogitatum eſt ergo, ut ardente ſuperpoſita lampade, et circumligata, ne rueret, iumentum ſolum, quod eam vehebat, ſolutum ſine rectore laevorſum ire permitteretur, cum nos ad montanos exceſſus dextra poſitos [13]) tenderemus; ut praelucere ſebalem facem duci lenius gradienti Perſae credentes, eum tenerent potiſſimum curſum: quod niſi fuiſſet praeviſum, circumventi et capti ſub ditionem veniſſemus hoſtilem.

---

9) Mſ. profectus. 10) Mſ. petere indicem in unum. 11) Mſ. Amudim. *al.* Amudum. 12) *al.* extenſius. 13) Mſ. extenderemus.

Hoc extracti periculo, cum ad nemorosum quemdam locum vineis arbustisque pomiferis consitum, Meiacarire nomine venissemus, cui fontes dedere vocabulum gelidi, lapsis accolis omnibus, solum in remoto secessu latentem invenimus militem: qui oblatus duci, et loquutus varia prae timore, ideoque suspectus, adigente metu, qui intentabatur, pandit rerum integram fidem: docetque, quod apud Parisios natus in Galliis, et equestri militans turma, vindictam quondam commissi facinoris timens, ad Persas abierat profugus; exindeque morum probitate spectata sortita coniuge, liberisque susceptis, speculatorem se missum ad nostra, saepe veros nuntios reportasse. At nunc se [14]) a Tamsapore et Nohodare optimatibus missum, qui catervas ductaverant praedatorum, ad eos redire, quae didicerat, perlaturum. Post haec, adiectis quae agi in parte diversa norat, occiditur. 16

Proinde curarum crescente sollicitudine, inde passibus citis Amidam pro temporis copia venimus, civitatem postea sequutis cladibus inclytam. Quo reversis exploratoribus nostris, in vaginae internis notarum figuris membranam reperimus scriptam, a Procopio ad nos perferri [15]) mandatam, quem legatum ad Persas antea missum cum comite Lucilliano praedixi: haec consulto obscurius indicantem, ne captis baiulis, sensuque intellecto scriptorum, excitaretur materia funestissima: *Amandatis procul Graiorum legatis, forsitan et necandis, rex longaevus non contentus Hellesponto, iunctis Granici et* [16]) *Ryndaci pontibus, Asiam cum numerosis populis pervasurus adveniet, suopte ingenio irritabilis et asperrimus, auctore et incensore Hadriani quon-* 17 18

14) Mſ. a tam sapore. 15) Mſ. mandata tamquam. 16) Mſ. Bandaci.

*dam Romani Principis ſucceſſore: actum et concla-
matum eſt, ni caverit Graecia.*

19 Qui textus ſignificabat Perſarum regem, tranſi-
tis fluminibus Anzaba et Tigride, Antonino hor-
tante dominium Orientis adfectare totius. His ob
perplexitatem nimiam aegerrime lectis, conſilium
ſuſcipitur prudens.

20 Erat eo tempore Satrapa Corduenae, quae ob-
temperabat poteſtati Perſarum, Iovinianus nomine
adpellatus, in ſolo Romano aduleſcens, nobiscum
occulte ſentiens: ea gratia, quod obſidatus ſorte
in Syriis detentus, et dulcedine liberalium ſtudio-
rum illectus, remeare ad noſtra ardenti deſiderio
21 geſtiebat. Ad hunc miſſus ego cum centurione
quodam fidiſſimo, exploratius noſcendi gratia, quae
gerebantur, per avios montes anguſtiasque praeci-
pites veni. Viſusque et agnitus, comiterque ſuſ-
ceptus, cauſam praeſentiae meae uni illi confeſſus,
adiuncto taciturno aliquo locorum perito, mittor
ad praecelſas rupes exinde longe diſtantes: unde
niſi oculorum deficeret acies, ad quinquageſimum
usque lapidem quodvis etiam minutiſſimum adpare-
22 bat. Ibi morati integrum biduum, cum ſol tertius
adfulſiſſet, cernebamus terrarum omnes ambitus
ſubiectos, quos horizontas adpellamus, agminibus
oppletos innumeris, et antegreſſum regem veſtis
claritudine rutilantem. Quem iuxta laevus incede-
bat [17]) Grumbates Chionitarum rex, aetate quidem
media, rugoſisque membris, ſed mente quadam
grandifica, multisque victoriarum inſignibus nobi-
lis: dextera rex Albanorum, pari loco atque ho-
nore ſublimis: poſt duces varii auctoritate et po-
teſtatibus eminentes: quos ordinum omnium mul-
titudo ſequebatur, ex vicinarum gentium roboribus
lecta, ad tolerandam rerum aſperitatem diuturnis

17) Mſ. Grynbates Chionitarum rex nobis quidem aetate.

caſibus erudita. Quousque nobis Doriſcum Thra- 23
ciae oppidum, et agminatim intra conſaepta exer-
citus recenſitos Graecia fabuloſa narrabis? cum
nos cauti, vel, ut verius dixerim, timidi nihil ex-
aggeremus, praeter ea, quae fidei teſtimonia neque
dubia, neque incerta monſtrarunt.

VII. Poſtquam reges Nineve Adiabene ingenti 1
civitate transmiſſa, in medio pontis Anzabae hoſtiis
caeſis extisque proſperantibus transiere laetiſſimi,
coniectantes nos, reſiduam plebem omnem aegre
penetrare poſt triduum poſſe, citius exinde ad ſa-
trapen reverſi quievimus, hoſpitalibus officiis re-
creati. Unde per loca itidem deſerta et ſola, ma- 2
gno neceſſitatis ducente ſolatio, celerius, quam
potuit ſperari, reverſi, confirmavimus animos hae-
ſitantium, unum e navalibus pontem transiſſe reges
absque ulla circuitione perdoctos. Extemplo igi- 3
tur equites citi [1]) mittuntur ad Caſſianum Meſopo-
tamiae ducem, rectoremque provinciae tunc Eu-
phronium, compulſuri agreſtes cum familiis et pe-
coribus univerſis ad tutiora [2]) transire, et agiliter
deſeri Carras oppidum, invalidis circumdatum mu-
ris: ſuper his campos omnes incendi, ne pabulo-
rum ſuppeteret copia. Et imperatis ſine mora 4
completis, iniecto igne, furentis elementi vis maxi-
ma frumenta omnia, cum iam ſtipula flaventi turge-
rent, herbasque pubentes ita contorruit, ut adus-
que Euphratem ab ipſis marginibus Tigridis nihil
viride cerneretur. Tunc exuſtae ſunt ferae com-
plures, maximeque leones per ea loca ſaevientes
immaniter, conſumi vel caecari ſueti paullatim hoc
modo. Inter harundineta Meſopotamiae fluminum 5
et frutecta leones vagantur innumeri, clementia
hiemis ibi molliſſimae ſemper innocui. At ubi

---

1) Mſ. mittuntur tunc ad. 2) Mſ. et *Steph.* transire compelli et agiliter.

ſolis radiis exarſerit tempus, in regionibus aeſtu ambuſtis, vapore ſideris et magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta ſunt omnia. Et quoniam oculos, quaſi humida et lucentia membra, eaedem adpetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus inſidentes, iidem leones cruciati diutius, aut fluminibus merſi ſorbentur, ad quae remedii cauſa confugiunt, aut amiſſis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius [3]) efferaſcunt: quod ni fieret, univerſus Oriens huiusmodi beſtiis abundaret.

6 Dum campi cremantur (ut dictum eſt) tribuni cum protectoribus miſſi, citeriores ripas Euphratis caſtellis, et praeacutis ſudibus, omnique praeſidiorum genere communibant, tormenta, qua non erat voraginoſum, locis opportunis aptantes.

7 Dum haec celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum communium lectiſſimus moderator belli internecivi, per Edeſſena ſepulcra, quaſi fundata cum mortuis pace nihil formidans, more vitae remiſſioris fluxius agens, militari pyrricha ſonantibus modulis pro hiſtrionicis geſtibus in ſilentio ſummo delectabatur, ominoſo ſane et incepto et loco. Cum haec et huiusmodi factu dictuque triſtia futuros praenuntiant motus, vitare optimum quemque debere ſaeculi progreſſione di-
8 ſcamus. Interea reges Niſibi [4]) proſtratione vili transmiſſa, incendiis arida nutrimentorum varietate creſcentibus, fugitantes inopiam pabuli, ſub montium pedibus per valles gramineas incedebant.
9 Cumque Bebaſen villam veniſſent, unde ad [5]) Conſtantinam usque oppidum, quod centeſimo lapide disparatur, areſcunt omnia ſiti perpetua, niſi quod in puteis aqua reperitur exilis; quid agerent diu

---

3) Mſ. efferaſcunt. 4 Mſ. proſtratione. 5) Mſ. Conſtantinam.

cunctati, iamque ſuorum [6]) duritiae fiducia tranſituri, exploratore fido docente, cognoſcunt Euphratem nivibus tabefactis inflatum, late fuſis gurgitibus evagari: ideoque vado nequaquam poſſe tranſiri. Convertuntur ergo ad ea, quae ample- 10
ctenda fortuita daret occaſio, ſpe concepta praeter opinionem excluſi: ac propoſito pro abrupto rerum praeſentium ſtatu urgenti conſilio, Antoninus dicere, quid ſentiat, iuſſus orditur, flecti iter ſuadens in dexterum latus, ut per longiorem circuitum, [7]) omnium rerum uſu regionum feracium, et conſideratione ea, qua rectus pergeret hoſtis, adhuc intactarum, caſtra duo praeſidiaria Barzala et Laudias peterentur ſeſe ductante: ubi tenuis fluvius prope originem et anguſtus, nullisque adhuc aquis advenis aduleſcens, facile penetrari poterit ut vadoſus. His auditis, laudatoque ſuaſore, et 11
iuſſo ducere, qua norat, agmina cuncta ab inſtituto itinere converſa praevium ſequebantur.

VIII. Quo certis ſpeculationibus cognito, nos 1
diſpoſuimus properare Samoſata, ut ſuperato exinde flumine, pontiumque apud Zeugma et Caperſana iuncturis abſciſſis, hoſtiles impetus, ſi iuviſſet fors ulla, repelleremus. Sed contigit atrox et ſi- 2
lentio omni dedecus obruendum. Namque duarum turmarum equites circiter ſeptingenti, ad ſubſidium Meſopotamiae recens ex Illyrico miſſi, enerves et timidi, praeſidium per eos traductus agentes, nocturnasque paventes inſidias, ab aggeribus publicis veſperi, quando cuſtodiri magis omnes tramites conveniret, longius diſcedebant. Hocque obſer- 3
vato, eos vino oppreſſos et ſomno, viginti millia fere Perſarum, Tamſapore et Nohodare ductantibus, nullo proſpiciente transgreſſa, poſt tumulos celſos vicinos Amidae occultabantur armata.

6) Mſ. duritia. 7) Mſ. omnem rerum uſu regionem inferacium.

4 Moxque (ut dictum eſt) cum abituri Samoſatam luce etiam tum dubia pergeremus, ab alta quadam ſpecula radiantium armorum ſplendore praeſtricti, hoſtesque adeſſe excitatius clamitantes, ſigno dato, quod ad proelium ſolet hortari, reſtitimus conglobati: nec fugam capeſſere, cum eſſent iam in contuitu, qui ſectarentur, nec congredi cum hoſte, equitatu et numero praevalente, metu indubitatae
5 mortis cautum exiſtimantes. Denique ex ultima neceſſitate manibus iam conſerendis, cum, quid agi oporteat, cunctaremur, occiduntur quidam noſtrorum temere procurſantes: et urgente utraque parte, Antoninus ambitioſe praegrediens agmina, ab Urſicino agnitus, et obiurgatorio ſono vocis increpitus, proditorque et nefarius adpellatus, ſublata tiara, quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne, deſiluit equo: curvatisque membris, humum vultu paene contingens, ſalutavit, patronum adpellans et dominum, manus [1]) poſt terga connectens, quod
6 apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam: Et, *ignoſce mihi,* inquit, *ampliſſime Comes, neceſſitate, non voluntate ad haec, quae novi, ſceleſta prolapſo: egere me praecipitem flagitatores, ut noſti: quorum avaritiae ne tua quidem excelſa illa fortuna, propugnans miſeriis meis, potuit refragari.* Simul haec dicens, e medio proſpectu abſceſſit, non averſus, ſed dum evaneſceret verecunde retrogradiens, et pectus oſtentans.

7 Quae dum in curriculo ſemihorae aguntur, poſtſignani noſtri, qui tenebant editiora collis, exclamant aliam cataphractorum multitudinem equitum pone viſam, celeritate quammaxima propinquare.
8 Atque, ut in rebus ſolet adflictis, ambigentes, cuinam deberet aut poſſet occurri, trudente pondere plebis immenſae, paſſim, qua cuique proximum

---

1) Mſ. poſt terga.

videbatur, diffundimur univerſi. Dumque ſe quisque expedire discrimine magno conatur, ſparſim disiecti hoſti concurſatori miſcemur. Itaque, ſpre- 9
ta iam vivendi cupiditate, fortiter decernentes, ad ripas pellimur Tigridis alte exciſas. Unde quidam praecipites pulſi, implicantibus armis haeſerunt, ubi vadoſus eſt amnis: alii [a]) lacunarum hauſti vertigine vorabantur: nonnulli cum hoſte congreſſi, vario eventu certabant: quidam cuneorum denſitate perterriti, petebant proximos Tauri montis exceſſus. Inter quos dux ipſe agnitus, pugnatorum- 10
que mole circumdatus, cum Aiadalthe tribuno, caloneque uno, equi celeritate ereptus abſceſſit.

Mihi, dum avius ab itinere comitum, quid age- 11
rem, circumſpicio, Verennianus domeſticus protector occurrit, femur ſagitta confixus: quam dum avellere obteſtante collega conarer, cinctus undique antecedentibus Perſis, civitatem petebam anhelo curſu rependo, ex eo latere, quo inceſſebamur, in arduo ſitam, unoque adſcenſu perangusto meabilem, quem ſciſſis collibus molinae ad calles artandas aedificatae, denſius conſtringebant. Hic 12
miſti cum Perſis, eodem ictu procurrentibus ad ſuperiora nobiscum, adusque ortum alterius ſolis immobiles ſtetimus ita conferti, ut caeſorum cadavera multitudine fulta reperire ruendi ſpatium nusquam poſſent: utque miles ante me quidam discriminato capite, quod in aequas partes ictus gladii ſiderat validiſſimus, in ſtipitis modum undique coartatus haereret. Et licet multiplicia tela per tormento- 13
rum omnia genera volarent e propugnaculis, hoc tamen periculo murorum nos propinquitas eximebat: tandemque per poſticam ingreſſus, refertam inveni confluente ex finitimis virili et muliebri ſexu. Nam et caſu illis ipſis diebus, in ſuburbanis pere-

a) Mſ. lacunarium.

grina commercia circumacto anno ſolita celebrari,
14 multitudo convenarum augebat agreſtium. Interea ſonitu vario cuncta miſcentur, partim amiſſos gementibus, aliis cum exitio ſauciis, multis caritates diverſas, quas prae anguſtiis videre non poterant, invocantibus.

1 IX. Hanc civitatem olim perquam brevem, Caeſar etiam tum Conſtantius, ut accolae ſuffugium poſſint habere tutiſſimum, eo tempore, quo Antoninupolim oppidum aliud ſtruxit, turribus circumdedit amplis et moenibus: locatoque ibi conditorio muralium tormentorum, fecit hoſtibus formidatam,
2 ſuoque nomine voluit adpellari. Et a latere quidem auſtrali, geniculato Tigridis meatu ſubluitur propius emergentis: qua Euri opponitur flatibus, Meſopotamiae plana deſpectat: unde Aquiloni obnoxia eſt, Nymphaeo amni vicina, verticibus Taurinis umbratur, gentes Transtigritanas dirimentibus et Armeniam: ſpiranti Zephyro contraverſa Gumathenam contingit, regionem uberem et cultu iuxta fecundam: in qua vicus eſt Abarne nomine, ſoſpitalium aquarum lavacris calentibus notus. In ipſo autem Amidae meditullio ſub arce fons dives [1]) exundat, potabilis quidem, ſed vaporatis aeſti-
3 bus nonnumquam faetens. Cuius oppidi praeſidio erat ſemper quinta Parthica legio deſtinata, cum indigenarum turma non contemnenda. Sed tunc ingruentem Perſarum multitudinem ſex legiones raptim percurſis itineribus antegreſſae, muris adſtitere firmiſſimis; Magnentiaci et Decentiaci, quos poſt conſummatos civiles procinctus, ut fallaces et turbidos ad Orientem venire compulit Imperator, ubi nihil praeter bella timetur externa: et [2]) Triceſimani Decimanique Fortenſes, et ſuperventores atque praeventores cum Aeliano iam Comite, quos

1) *al.* exudat. 2) Mſ. Tricenſimani.

tirones tum etiam novellos, hortante memorato adhuc protectore erupiſſe a Singara, Perſasque fuſos in ſomnum retulimus trucidaſſe complures. Aderat comitum quoque ſagittariorum pars maior, 4
equeſtres videlicet turmae ita cognominatae, ubi merent omnes ingenui barbari, armorum viriumque firmitudine inter alios eminentes.

X. Haec dum primi impetus turbo conatibus 1
agitat inſperatis, rex cum populo ſuo gentibusque, quas ductabat, a Bebaſe loco itinere flexo dextrorſus, ut monuerat Antoninus, per Horren et [1]) Meiacarire et Charcha, ut transiturus Amidam, cum prope caſtella Romana veniſſet, quorum unum Reman, alterum Buſan adpellatur, perfugarum indicio [2]) didicit, multorum opes illuc translatas ſervari, ut in munimentis praecelſis et fidis: additumque eſt, ibi cum ſuppellectili pretioſa inveniri feminam pulcram cum filia parvula, Craugaſii Niſibeni cuiusdam uxorem, in municipali ordine genere, fama, potentiaque circumſpecti. Aviditate itaque rapien- 2
di aliena feſtinans, petit impetu fidenti caſtella: unde ſubita animi conſternatione defenſores armorum varietate praeſtricti, ſe cunctosque prodidere, qui ad praeſidia confugerunt, et digredi iuſſi, confeſtim claves obtulere portarum: patefactisque aditibus, quidquid ibi congeſtum erat, eruitur: et productae ſunt attonitae [3]) metu mulieres, et infantes matribus implicati, graves aerumnas inter initia tenerioris aetatis experti. Cumque rex, per- 3
contando, cuiusnam coniunx eſſet, Craugaſii comperiſſet, vim in ſe metuentem prope venire permiſit intrepidam, et viſam opertamque adusque labra ipſa atro velamine, certiore iam ſpe mariti recipiendi, et pudoris inviolati manſuri, benignius confirmavit. Audiens enim coniugem miro eius amore

---

1) Mſ. Meiacariren. 2) *al.* dicitur. 3) *al.* ſonitu.

flagrare, hoc praemio Nisibenam se proditionem
4 mercari posse arbitrabatur. Inventas tamen alias quoque virgines Christiano ritu cultui divino sacratas, custodiri intactas, et religioni servire solito more, nullo vetante praecepit: lenitudinem profecto in tempore simulans: ut omnes, quos antehac [4]) diritate crudelitateque terrebat, sponte sua metu remoto venirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum et moribus iam placidis magnitudinem temperasse fortunae.

---

4) diritate terrebat.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XIX.

Sapor, dum Amidenſes ad deditionem hortatur, a praeſidiariis ſagittis et tragulis petitur. Idem dum tentat Grumbates rex, filius eius interficitur. C. I. *Amida circumſidetur, et intra biduum bis oppugnatur a Perſis.* II. *Urſicinus noctu obſidentibus ſupervenire fruſtra conatur, Sabiniano magiſtro militum repugnante.* III. *Peſtilentia Amidae orta intra decimum diem exiguo imbre ſedatur. Et de cauſis ac generibus peſtilentiae.* IV. *Amida hinc circum muros, inde per ſubterraneos fornices duce transfuga oppugnatur.* V. *Gallicanarum legionum eruptio, Perſis exitiabilis.* VI. *Turres et alia opera urbis muris admoventur; incenduntur a Romanis.* VII. *Amida per celſos aggeres muris proximos tentatur a Perſis ac invaditur. Marcellinus poſt captam urbem nocte evadit, ac fuga Antiochiam petit.* VIII. *Amidae ex ducibus Rom. alii ſupplicio adfecti, alii vincti. Craugaſius Niſibenus deſiderio uxoris captivae transfugit ad Perſas.* IX. *Plebs Rom. inopiam frumenti metuens ſeditiones movet.* X. *Limigantes Sarmatae, dum ſimulata petitione pacis deceptum imperatorem invadunt, maxima ſuorum ſtrage reprimuntur.* XI. *Laeſae maieſtatis multi arceſſiti atque damnati.* XII. *Lauricius Comes Iſaurorum latrocinia compeſcit.* XIII.

Hoc miſerae noſtrorum captivitatis eventu rex lae- 1
tus, ſucceſſusque opperiens ſimiles, egreſſus exinde paullatimque incedens, Amidam die tertio venit.

2 Cumque primum aurora [1]) fulgeret, univerſa quae
videri poterant armis ſtellantibus coruſcabant, ac
3 ferreus equitatus campos opplevit et colles. Inſi-
dens autem equo, ante alios celſior ipſe praeibat
agminibus cunctis, aureum capitis arietini figmen-
tum interſtinctum lapillis pro diademate geſtans,
multiplici vertice dignitatum et gentium diverſa-
rum comitatu ſublimis. Satisque eum conſtabat
colloquio tenus defenſores moenium tentaturum,
4 aliorſum Antonini conſilio feſtinantem. Verum
caeleſte numen, ut Romanae rei totius aerumnas
intra unius regionis concluderet ambitum, adege-
rat in immenſum ſe extollentem, credentemque,
quod viſo ſtatim obſeſſi omnes metu exanimati,
5 ſupplices venirent in preces. Portis obequitabat,
comitante cohorte regali: qui dum ſe prope confi-
dentius inſerit, ut etiam vultus eius poſſit aperte
cognoſci, ſagittis miſſilibusque caeteris ob decora
petitus inſignia, corruiſſet, ni pulvere iaculantium
adimente conſpectum, parte indumenti tragulae
ictu diſciſſa, editurus poſtea ſtrages innumeras eva-
6 ſiſſet. Hinc quaſi in ſacrilegos violati ſaeviens tem-
pli, temeratumque tot regum et gentium dominum
praedicans, eruendae urbis adparatu niſibus magnis
inſtabat: et orantibus potiſſimis ducibus, ne pro-
fuſus in iram a glorioſis deſciſceret coeptis, leni
ſummatum petitione placatus, poſtridie quoque ſu-
per deditione moneri decreverat defenſores.
7 Ideoque, cum prima lux adveniſſet, rex Chio-
nitarum Grumbates fidenter [2]) eam operam navatu-
rus tendebat ad moenia, [3]) cum manu promptiſſi-
ma ſtipatorum: quem ubi venientem iam telo forte
contiguum contemplator peritiſſimus advertiſſet,
contorta balliſta filium eius primae pubis adoleſcen-
tem, lateri paterno haerentem, thorace cum pecto-

1) *al.* ſurgeret. 2) *τὸ eam* Mſ. deeſt. 3) Mſ. cum eo manus.

re perforato, profudit, proceritate et decore corporis aequalibus anteſtantem. Cuius occaſu in fu- 8
gam dilapſi populares eius omnes, moxque, ne raperetur, ratione iuſta regreſſi, numeroſas gentes ad arma clamoribus diſſonis concitarunt: quarum concurſu ritu grandinis hinc inde convolantibus telis, atrox committitur pugna. Et poſt interneci- 9
va certamina adusque finem diei protenta, cum iam noctis eſſet initium, per acervos caeſorum et ſcaturigines ſanguinis aegre defenſum caligine tenebrarum extrahitur corpus; ut apud Troiam quondam ſuper comite Theſſali ducis exanimi acies Marte acerrimo conflixerunt. Quo funere regia maeſta, 10
et optimatibus univerſis cum parente ſubita clade perculſis, indicto iuſtitio iuvenis nobilitate commendabilis et dilectus, ritu nationis propriae lugebatur. Itaque, ut armari ſolebat elatus, in amplo quodam ſuggeſtu locatur et celſo: circaque eum lectuli decem ſternuntur, figmenta vehentes hominum mortuorum, ita curate pollincta, ut imagines eſſent corporibus ſimiles iam ſepultis: ac per dierum ſpatium ſeptem, viri quidem omnes per contubernia et manipulos epulis indulgebant ſaltando, et cantando triſtia quaedam genera naeniarum, regium iuvenem lamentantes. Feminae vero miſera- 11
bili planctu, in primaevo flore ſuccifam ſpem gentis ſolitis fletibus conclamabant; ut lacrymare cultrices [4]) Veneris ſaepe ſpectantur in ſollemnibus Adonidis ſacris, quod ſimulacrum aliquod eſſe frugum adultarum religiones myſticae docent.

II. Poſt incenſum corpus, oſſaque in argenteam 1
urnam coniecta, quae ad gentem humo mandanda portari ſtatuerat pater; agitata ſumma conſiliorum placuerat, buſto urbis ſubverſae expiare perempti iuvenis manes: nec enim Grumbates [1]) inulta unici

---

4) *al.* Venereae. 1) Mſ. invita.

2 pignoris umbra ire ultra patiebatur. Biduoque ad
otium dato, ac miſſis abunde, qui pacis modo pa-
tentes agros pingues cultosque vaſtarent, quinquies
ordine multiplicato ſcutorum cingitur civitas: ac
tertiae principio lucis coruſci globi turmarum im-
pleverunt cuncta, quae proſpectus humanus potuit
undique contueri: et ſorte loca diviſa clementi gra-
3 du incedentes ordines occuparunt. Perſae omnes
murorum ambitus obſidebant. Pars, quae orien-
tem ſpectabat, Chionitis evenit, qua funeſtus nobis
ceciderat adoleſcens. [2]) Vertae meridiano lateri
ſunt deſtinati: tractum ſervabant ſeptemtrionis Al-
bani: occidentali portae oppoſiti ſunt Segeſtani,
acerrimi omnium bellatores: cum quibus elata in
arduum ſpecie elephantorum agmina, rugoſis hor-
renda corporibus, leniter incedebant armatis onu-
ſta, ultra omnem diritatem taetri ſpectaculi formi-
danda, ut retulimus ſaepe.

4 Cernentes populos tam indimenſos, ad orbis
Romani incendium diu quaeſitos, in noſtrorum
converſos exitium; ſalutis rata deſperatione glorio-
ſos vitae exitus deinde curabamus, iamque omni-
5 bus nobis optatos. A ſole itaque orto usque diei
ultimum acies immobiles ſtabant ut fixae, nullo va-
riato veſtigio, nec ſonitu, vel equorum audito hin-
nitu: eademque figura digreſſi, qua venerant, cibo
recreati et ſomno, cum ſupereſſet exiguum noctis,
aeneatorum clangore ductante, urbem ut mox ca-
6 ſuram terribili corona cinxerunt. [3]) Vixque ubi
Grumbates haſtam infectam ſanguine ritu patrio no-
ſtrique more coniecerat fecialis, armis exercitus
concrepans involat in muros: confeſtimque lacry-
mabilis belli turbo crudeſcit, rapido [4]) turmarum
proceſſu in procinctum alacritate omni tendentium,
et contra acri intentaque occurſatione noſtrorum.

Pro-

---

2) Mſ. Cuius. 3) *al.* Vixque ibi. 4) Mſ. turemarium proceſſu.

Proinde diffractis capitibus multos hoſtium ſcor- 7
pionum iactu moles ſaxeae colliſerunt: alii traiecti
ſagittis, pars confixi tragulis, humum corporibus
[5]) obſtruebant; vulnerati alii ſocios fuga praecipiti
repetebant. Nec minores in civitate luctus aut 8
mortes, ſagittarum creberrima nube auras ſpiſſa
multitudine obumbrante, tormentorumque machi-
nis, quae [6]) direpta Singara poſſederant Perſae,
vulnera inferentibus plura. Namque viribus colle- 9
ctis propugnatores, omiſſa viciſſim certamina repe-
tentes, in maximo defendendi ardore ſaucii perni-
cioſe cadebant, aut laniati, volvendo ſtantes proxi-
me ſubvertebant, aut certe ſpicula membris infixa
viventes adhuc vellendi peritos quaeritabant. Ita 10
ſtrages ſtragibus implicatas, et ad extremum usque
[7]) diei productas, ne veſpertinae quidem hebetave-
rant tenebrae: ea re, quod obſtinatione utrimque
magna decernebatur. Agitatis itaque ſub onere ar- 11
morum vigiliis, reſultabant altrinſecus exortis cla-
moribus colles: noſtris virtutes Conſtantii Caeſaris
extollentibus, ut domini rerum et mundi: Perſis
Saporem et [8]) Saanſaan adpellantibus et [9]) Pyroſen,
[10]) quod rex regibus imperans, et bellorum victor
interpretatur.

Ac priusquam lux occiperet, ſigno per lituos 12
dato, ad [11]) fervorem ſimilium proeliorum excitae
undique inaeſtimabiles copiae in modum alituum
ferebantur: unde longe ac late proſpici poterat,
campis et convallibus nihil praeter arma micantia
ferarum gentium demonſtrantibus. Moxque cla- 13
more ſublato, cunctis temere prorumpentibus, te-
lorum vis ingens volabat e muris: utque opinari
dabatur, nulla fruſtra mittebantur, inter hominum

5) *al.* obſternebant. 6) *al.* direpta in Singara. 7) *Steph.* diem.
8) Mſ. Seenſaan. 9) Mſ. Piroſen. 10) *al.* Regibus. 11) Mſ.
fortiorem.

cadentia denſitatem. Tot enim nos circumſtantibus malis, non obtinendae cauſa ſalutis, ut dixi, ſed fortiter moriendi ſtudio flagrabamus: et a diei principio adusque lucem obſcuram neutrubi proelio inclinato, ferocius quam conſultius pugnabatur. Exſurgebant enim ruentium ferientiumque clamores, ut prae alacritate conſiſtere ſine vulnere quis-
14 quam vix poſſit. Tandemque nox finem caedibus fecit, et ſatias aerumnarum indutias partibus dederat longiores. Ubi enim quieſcendi nobis tempus eſt datum, exiguas quae [12]) ſupererant vires continuus cum inſomnia labor abſumpſit, ſanguine et pallente exſpirantium facie perterrente, [13]) quibus ne ſuprema quidem humandi ſolatia tribui ſinebant anguſtiae ſpatiorum, intra civitatis ambitum non nimium amplae legionibus ſeptem, et promiſcua advenarum civiumque ſexus utriusque plebe, et militibus aliis paucis adusque numerum millium xx.
15 concitis incluſis. Medebatur ergo ſuis quisque vulneribus pro poſſibilitate, vel curantium copia: cum quidam graviter ſaucii cruore exhauſto ſpiritus reluctantes efflarent: alii confoſſi mucronibus proſtrati, animis in ventum ſolutis proiiciebantur exſtincti: aliquorum foratis undique membris mederi periti vetabant, ne offenſionibus caſſis animae vexarentur afflictae: nonnulli [14]) vellendis ſagittis in ancipiti curatione graviora morte ſupplicia perferebant.

1 III. Dum apud Amidam hac partium deſtinatione pugnatur, Urſicinus maerens, quod ex alterius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo milite [1]) potioris Sabinianum, etiam tum ſepulcris haerentem crebro monebat, ut compoſitis velitaribus cunctis, per imos pedes montium occultis iti-

12) *Steph.* ſupererant. 13) Mſ. de quibus. 14) *Steph.* vulſis.
1) Mſ. potioris.

neribus properarent: quo levium armorum auxilio,
ſi qua fors iuviſſet, ſtationibus interceptis, noctur-
nas hoſtium adgrederentur excubias, quae ingenti
circuitu vallaverant muros, aut laceſſitionibus cre-
bris occuparent obſidioni fortiter adhaerentes.
Quibus Sabinianus renitebatur ut noxiis, palam 2
quidem litteras imperiales praetendens, intacto ubi-
que milite, quidquid geri potuiſſet, impleri debere
aperte iubentes: clam vero corde altiſſimo retinens,
ſaepe in comitatu ſibi mandatum, ut anſam omnem
adipiſcendae laudis deceſſori ſuo ardenti ſtudio glo-
riae circumcideret, etiam ex republica proceſſu-
ram. Adeo vel cum exitio provinciarum feſtinaba- 3
tur, ne bellicoſus homo memorabilis alicuius faci-
noris auctor nuntiaretur aut ſocius. Ideoque his
attonitus malis, exploratores ad nos ſaepe mittendo
(licet ob cuſtodias artas nullus facile oppidum pote-
rat introire) et utilia agitando complura nihil profi-
ciens, viſebatur ut leo magnitudine corporis et tor-
vitate terribilis, incluſos intra retia catulos periculo
ereptum ire non audens, [2]) unguibus ademptis et
dentibus.

IV. Sed in civitate, ubi ſparſorum per vias ca- 1
daverum multitudo humandi officia ſuperaret, pe-
ſtilentia tot malis acceſſit, verminantium corporum
lue tabifica, vaporatis aeſtibus, varioque plebis
languore nutrita: quae genera morborum unde oriri
ſolent, breviter explicabo. Nimietatem frigoris, 2
aut caloris, vel humoris, vel ſiccitatis, peſtilentias
gignere philoſophi et illuſtres medici tradiderunt.
Unde accolentes loca paluſtria vel [1]) humecta, tuſſes
et oculares caſus, et ſimilia perferunt: contra con-
fines caloribus, [2]) tepore febrium areſcunt. Sed,

2) Mſ. ſanguinibus adeptis. 1) Mſ. humectatus ſeſe oculares. al. humecta, tuſſes ioculares. 2) al. tempore febrium areſc. Mſ. tepore febrium areſcentes.

quanto ignis materies caeteris [3]) eſt efficacior; tanto
3 ad perimendum celerior ſiccitas. Hinc, cum de-
cennali bello Graecia deſudaret, ne peregrinus
poenas diſſociati regalis matrimonii lucraretur:
huiusmodi [4]) graſſante pernicie, telis Apollinis
4 periere complures, qui ſol aeſtimatur. Atque ut
Thucydides exponit, clades illa, quae in Pelopon-
neſiaci belli principiis Athenienſes acerbo genere
morbi vexavit, [5]) abusque ferventi Aethiopiae plaga
5 paullatim proſerpens, Atticam occupavit. Aliis
placet, auras, ut ſolent, aquasque vitiatas faetore
cadaverum vel ſimilibus, ſalubritatis violare maxi-
mam partem: vel certe aëris permutationem ſubi-
6 tam aegritudines parere leviores. Adfirmant etiam
aliqui, terrarum halitu denſiore craſſatum aëra,
emittendis corporis ſpiraminibus reſiſtentem, neca-
re nonnullos: qua cauſa animalia praeter homines
caetera iugiter prona Homero auctore, et experi-
mentis deinceps multis, cum talis inceſſerit labes,
7 ante novimus interire. Et prima ſpecies luis Pande-
mus adpellatur, quae efficit in aridioribus locis agen-
tes caloribus crebris interpellari: ſecunda Epidemus,
quae tempore ingruens [6]) acies hebetat luminum,
et concitat periculoſos humores: tertia Loemodes,
quae itidem temporaria eſt, ſed volucri velocitate
8 letabilis. Hac exitiali peſte quaſſati, paucis intem-
peranti aeſtu conſumptis, quos multitudo angebat:
tandem nocte, quae diem conſequuta eſt decimum,
exiguis imbribus disiecto concreto ſpiritu et craſſa-
to, ſoſpitas retenta eſt corporum firma.

1 V. Verum inter haec inquies Perſa [1]) vimineis
civitatem pluteis circumdabat, et erigi aggeres coe-
pti: turresque fabricabantur frontibus ferratis ex-
celſae, quarum faſtigiis balliſtae locatae ſunt [2]) ſin-

---

3) τὸ *eſt* Mſ. deeſt. 4) *al.* graſſata. 5) τὸ *ferventi* Mſ. et *Steph.* deeſt. 6) acies habet lum. 1) Mſ. vineis. 2) Mſ. ſingulae.

gulae, ut a propugnaculis propellerent defensores: levia tamen per funditores et sagittarios proelia ne puncto quidem [3]) brevi cessabant. Erant nobiscum 2
duae legiones Magnentiacae, recens e Galliis ductae, ut praediximus, virorum fortium et pernicium, ad [4]) planarios conflictus aptorum: ad eas vero belli artes, quibus stringebamur, non modo inhabiles, sed contra nimii turbatores: qui, cum neque [5]) in machinis, neque in operum constructione iuvarent aliquem, [6]) stolidius erumpentes dimicantesque fidentissime, minuto numero revertebant; tantum proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incendio aqua unius hominis manu adgesta. Postremo 3
obseratis portis, precantibusque tribunis egredi nequeuntes, frendebant ut bestiae. Verum sequutis diebus efficacia eorum eminuit, ut docebimus.

In summoto loco partis meridianae murorum, 4
quae despectat fluvium Tigrim, turris fuit in sublimitatem exsurgens, sub qua hiabant rupes abscissae, ut despici sine vertigine horrenda non possent: unde [7]) cavatis fornicibus subterraneis per radices montis scalae adusque civitatis ducebant planiciem, quo ex amnis alveo haurirentur aquae furtim, ut in omnibus per eas regiones munimentis, quae contingunt flumina, vidimus, [8]) fabre politae. Per 5
has tenebras ob dirupta neglectas, oppidano transfuga quodam ductante, qui ad diversam partem descivérat, LXX. sagittarii Persae ex agmine regio, arte fiduciaque praestantes, silentio summoti loci defensi, subito singuli [9]) noctis medio ad contignationem turris tertiam adscenderunt: ibique occultati, mane sago puniceí coloris elato, quod erat subeundae indicium pugnae, cum ex omni parte circumveniri

---

3) *τὸ brevi* deest Ms. 4) Ms. palmarios. 5) *τὸ in* Ms. deest. 6) Ms. studiis. 7) Ms. vacati. 8) Ms. fabre. 9) *al.* nocte media.

urbem ſuis copiis inundantibus advertiſſent, exinanitis proiectisque ante pedes pharetris, [10]) clamoris ululabilis incendio tela ſumma peritia diſpergebant. Moxque acies omnes [11]) denſae petebant multo in-
6 feſtius quam antea civitatem. [12]) Inter incertos nos et ancipites, quibus occurri deberet, inſtantibus ſupra, an multitudini tranſcenſu ſcalarum iam propugnacula ipſa prenſanti, dividitur opera: et translatae leviores quinque balliſtae contra turrim locantur: quae ocius lignea tela fundentes nonnumquam binos forabant: e quibus pars graviter vulnerati ruebant: alii machinarum metu ſtridentium praeci-
7 pites acti, laniatis corporibus interibant. Quibus hac celeritate confectis, relatisque ad loca ſueta tormentis, paullo ſecurius [13]) moenia omnium con-
8 curſu defendebantur. Et quoniam augebat curas militum ſceleſtum facinus perfugae, quaſi decurrentes in planum, ita iaculantes diverſa miſſilia lacertis fortibus incumbebant, ut [14]) Vertae in meridiem degentes, vulnerum acri repulſa disiecti, lacrymantes complurium mortes tentoria repeterent metu.

1 VI. Adſpiravit auram quamdam ſalutis fortuna, innoxio die cum hoſtili clade emenſo: cuius reliquo tempore ad quietem reficiendis corporibus dato, poſterae lucis initio ex arce innumeram cernimus plebem, quae Ziata capto caſtello ad hoſticum ducebatur: ad quem locum ut capaciſſimum et munitum (ſpatio quippe decem ſtadiorum ambitur) pro-
2 miſcua confugerat multitudo. Nam etiam alia munimenta iisdem diebus [1]) rapta ſunt et incenſa, unde hominum millia extracta complura [2]) ſervituri ſequebantur: inter quos multi ſenecta infirmi, et mulieres iam grandaevae, cum ex variis deficerent

10) *al.* clamoſis ululatibus. 11) Mſ. tenſae tepebant. 12) τὸ *Inter* Mſ. deeſt. 13) Mſ. moenia omnia. 14) Mſ. vergentem merid. 1) Mſ. rapta. 2) Mſ. ſervituri.

cauſis, itineris longinquitate offenſae, abiecta vivendi cupiditate, ſuris vel ſuffraginibus relinquebantur exſectis.

Has miſerabiles turmas Galli milites contuentes, 3
rationabili quidem, ſed [3]) intempeſtivo motu, conſerendae cum hoſtibus manus copiam ſibi dari poſcebant, mortem tribunis vetantibus primisque ordinibus minitantes, ſi deinceps prohiberent. Ut- 4
que dentatae in caveis beſtiae, taetro pedore acerbius efferatae, evadendi ſpe repagulis verſabilibus illiduntur: ita gladiis portas caedebant, quas ſupra diximus obſeratas: admodum anxii, ne urbe exciſa ipſi quoque ſine ullo ſpecioſo facinore deleantur, aut exuta periculis, nihil egiſſe operae pretium pro magnanimitate Gallica memorentur: licet antea ſaepe egreſſi, ſtructoresque aggerum [4]) confoſſis quibusdam impedire conati, paria pertulerunt.

Inopes nos conſilii, et quid opponi deberet 5
ſaevientibus ambigentes, id potiſſimum, aegre iisdem adſentientibus, tandem elegimus, ut, quoniam ultra ferri non poterant, paulliſper morati cuſtodias adgredi permitterentur hoſtiles, quae non procul erant a coniectu locatae telorum, ut eis perruptis pergerent prorſus. Adparebat enim, eos, ſi impetraſſent, ſtrages maximas edituros.
Quae dum parantur, per varia certaminum genera 6
defenſabantur acriter muri, laboribus et vigiliis, et tormentis ad [5]) emittenda undique ſaxa telaque diſpoſitis. Duo tamen aggeres celſi, Perſarum peditum manu erecti, et expugnatio civitatis ſtruebatur operibus lentis: contra quos noſtrorum impenſiore cura moles excitabantur altiſſimae, faſtigio adverſae celſitudinis aequatae, propugnatorum vel nimia pondera duraturae.

---

3) Mſ. intemperativo. 4) Mſ. et *Steph.* confuſis. 5) *al.* mittenda.

7 Inter haec Galli morarum impatientes, ſecuri-
bus gladiiſque ſuccincti, patefacta ſunt egreſſi
poſtica, obſervata nocte ſqualida et interluni;
orantes caeleſte praeſidium, ut propitium adeſſet
et libens. Atque ipſum ſpiritum reprimentes, cum
prope veniſſent, conferti valido curſu, quibusdam
ſtationariis interfectis, exteriores caſtrorum vigiles,
ut in nullo tali metu ſopitos obtruncantes, ſuper-
venire [6]) ipſi regiae, ſi proſperior iuviſſet eventus,
8 occulte meditabantur. Verum audito licet levi
[7]) tendentium ſonitu, gemituque caeſorum, dis-
cuſſo ſomno, excitatis multis, et ad arma pro ſe
quoque clamitante, ſteterunt milites veſtigiis fixis,
progredi ultra non auſi: neque enim cautum dein-
de, expergefactis, quos petebant [8]) inſidiae, in
apertum properare discrimen, cum iam undique
frendentium catervae Perſarum in proelia venirent
9 accenſae. Contra Galli corporum robore audacia-
que, quoad poterant, inconcuſſi, gladiis ſecantes
[9]) adverſos, parte ſuorum ſtrata, vel ſagittarum
undique volantium crebritate confixa, cum unum
in locum totam periculi molem converſam, et cur-
rentium hoſtium agmina advertiſſent, nullo terga
vertente evadere feſtinabant: et velut repedantes
ſub modulis, ſenſim extra vallum protruſi, cum
manipulos confertius invadentes ſuſtinere non poſ-
ſent, tubarum perciti clangore caſtrenſium, dis-
10 cedebant. Et reſultantibus e civitate lituis multis,
portae panduntur recepturae noſtros, ſi pervenire
illuc usque valuiſſent: tormentorumque machinae
ſtridebant ſine iaculatione ulla telorum, ut ſtationi-
bus praeſidentes, poſt interemptos ſocios pone
agerentur ignari, urbis oppoſiti moenibus [10]) nuda-
11 tis, ut viri fortes ſuſciperentur innoxii. Hacque

---

6) Mſ. ipſi regiae. 7) Mſ. revertem p. dentium. 8) *Steph.* inſidiis. 9) Mſ. adverſas partes. 10) Mſ. nudarent nuperia viri.

arte Galli portam prope confinia lucis introiere minuto numero, quidam pernicioſe, pars leviter vulnerati, quadringentis ea nocte deſideratis: qui non Rhoeſum, nec cubitantes pro muris Iliacis Thracas, ſed Perſarum regem armatorum centum millibus circumſaeptum, ni obſtitiſſet violentior caſus, in ipſis tentoriis obtruncarant. Horum campiductori- 12
bus, ut fortium factorum anteſignanis, poſt civitatis excidium, armatas ſtatuas apud Edeſſam in regione celebri locari iuſſerat Imperator, quae ad praeſens ſervantur intactae.

Retectis ſequenti luce funeribus, cum inter cae- 13
ſorum cadavera optimates invenirentur et ſatrapae, [11]) clamoresque disſoni fortunam aliam alibi cum lacrymis indicabant, luctus ubique et indignatio regum audiebatur, arbitrantium, per ſtationes muris obiectas irrupiſſe Romanos: indutiisque ob hoc tridui datis adſenſu communi, nos quoque ſpatium ad reſpirandum accepimus.

VII. Perculſae deinde novitate rei efferataeque 1
gentes, omiſſa omni cunctatione, operibus, quoniam vis minime procedebat, decernere iam cenſebant: et concito extremo belli ardore, omnes oppetere glorioſe iam properabant, aut ruina urbis animis litaſſe caeſorum.

Iamque adparatu cunctorum alacritate perfecto, 2
exſiliente lucifero, operum variae ſpecies cum turribus ferratis admovebantur: quorum in verticibus celſis aptatae balliſtae propugnatores agitantes humilius disiectabant. Et albeſcente iam die, ferrea 3
munimenta membrorum caelum omne ſubtexunt: denſitataeque acies non inordinatim ut antea, ſed turbarum ſonitu leni ductante, nullis procurſantibus incedebant, machinarum operti tegminibus, cratesque vimineas praetendentes. Cumque pro- 4

---

11) Mſ. clamoresque disſoni.

pinquantes ad coniectum venere telorum, oppoſitis
ſcutis Perſae pedites ſagittas tormentis excuſſas e
muris aegrius evitantes, laxarunt aciem, nullo
paene iaculi genere in vanum cadente: etiam cata-
phracti hebetati et cedentes animos auxere noſtro-
5 rum. Tamen, quia hoſtiles balliſtae ferratis impo-
ſitae turribus, in humiliora ex ſupernis valentes,
ut loco dispari, ita eventu diſſimili noſtra multo
cruore foedabant: ingruente iam veſpera cum re-
quieſcerent partes, noctis ſpatium maius conſum-
ptum eſt, ut excogitari poſſit, quid exitio ita atro-
ci obiectaretur.
6 Et tandem multa verſantibus nobis ſedit conſi-
lium, quod tutius celeritas fecit, quatuor iisdem
balliſtis ſcorpiones opponi: qui dum translati e re-
gione caute, quod artis eſt difficillimae, collocan-
tur, lux nobis advenit maeſtiſſima, Perſarum ma-
nipulos formidatos ostentans, adiectis elephanto-
rum agminibus, quorum ſtridore immanitateque
corporum nihil humanae mentes terribilius cernunt.
7 Cumque omni ex latere armorum et operum bellua-
rumque molibus urgeremur, per ſcorpionum fer-
reas fundas e propugnaculis ſubinde rotundi lapides
acti, diſſolutis turrium coagmentis, balliſtas earum-
que tortores ita fudere praecipites, ut quidam citra
vulnerum noxas, alii obtriti magnitudine ponderum
interirent: elephantis vi magna propulſis, quos
flammis coniectis undique circumnexos, iam cor-
poribus tactis, gradientesque retrorſus, [1]) retinere
magiſtri non poterant: poſtque exuſtis operibus,
8 nulla quies certaminibus data. Rex enim ipſe Per-
ſarum, qui numquam adeſſe certaminibus cogitur,
his turbinum infortuniis percitus, novo et num-
quam ante cognito more, proeliatoris militis ritu
proſiluit in confertos: et quia conſpectior tegen-

1) Mſ. recere.

tium multitudine procul ſpeculantibus viſebatur, petitus crebritate telorum, multis ſtipatoribus ſtratis abſceſſit, alternans regibiles acies: et ad extremum diei nec [2]) mortium truci viſu nec vulnerum territus, tandem tempus exiguum tribui quieti permiſit.

VIII. Verum nocte proelia dirimente, ſomno 1
per breve otium capto, [1]) innoteſcente iam luce ad potiunda ſperata, ira et dolore exundans, nec fas ullum prae oculis habiturus, gentes in nos excitabat. Cumque crematis operibus, ut [2]) docuimus, pugna per aggeres celſos muris proximos tentaretur, ex aggeſtis erectis intrinſecus, quantum facere nitique poterant, noſtri aequis viribus per ardua reſiſtebant.

Et diu cruentum proelium ſtetit, nec metu mor- 2
tis quisquam ex aliqua parte a ſtudio propugnandi removebatur: eoque producta contentione, cum fors partium eventu regeretur indeclinabili, diu laborata moles illa noſtrorum, velut terrae quodam tremore [3]) quaſſata procubuit: et tamquam itinerario aggere vel ſuperpoſito ponte complanatum ſpatium, quod inter murum congeſtamque forinſecus ſtruem hiabat, patefecit hoſtibus tranſitum, nullis obicibus impeditum; et pars pleraque militum deiectorum oppreſſa vel debilitata [4]) ceſſabat.
Concurſum eſt tamen undique ad propulſationem 3
periculi tam abrupti: et feſtinandi ſtudio aliis [5]) irretientibus alios, audacia hoſtium ipſo ſucceſſu creſcebat. Actis igitur regis imperio proeliatoribus 4
univerſis, ſtrictoque comminus ferro, cum ſanguis utrubique immenſis caedibus funderetur, [6]) oppletae ſunt corporibus foſſae, latiorque via [7]) ideo pan-

---

2) mortium truci viſio nec vuln. 1) Mſ. unoteſcente. 2) *al.* docueram. 3) Mſ. quaſina. 4) *al.* caſſabat. 5) *al.* irretientibus. 6) Mſ. appellatae. 7) *al* inde.

debatur: et concurſu copiarum ardenti iam civitate
oppleta, cum omnis defendendi vel fugiendi ſpes
eſſet abſciſa, pecorum ritu armati et imbelles ſine
ſexus discrimine trucidabantur.
5 Itaque veſpera tenebrante, cum adhuc, licet
iniqua reluctante fortuna, multitudo noſtrorum
manu conſerta diſtringeretur; in abstruſa quadam
parte oppidi cum duobus aliis latens obſcurae prae-
ſidio noctis, poſtica, per quam nihil ſervabatur,
evado, et ſqualentum peritia locorum, comitum-
que adiutus celeritate, ad decimum lapidem tan-
6 dem perveni. In qua ſtatione lenius recreati, cum
ire protinus pergeremus, et incedendi nimietate
iam ſuperarer, ut inſuetus ingenuus: offendi [8]) di-
rum adſpectum, ſed fatigato mihi laſſitudine gravi
7 levamen impendio tempeſtivum. Fugaci equo nu-
do et infreni calonum quidam ſedens, ne labi poſ-
ſit, ex more habenam, qua ductabatur, ſiniſtra
manu artius illigavit: moxque decuſſus, vinculi no-
dum abrumpere nequiens, per avia ſaltusque mem-
bratim discerptus, iumentum exhauſtum curſu,
pondere cadaveris [9]) detinebat: cuius dorſualis
comprehenſi ſervitio uſus in tempore, cum iisdem
ſociis ad fontes ſulphureos aquarum ſuapte natura
8 calentium aegre perveni. Et quia per aeſtum arida
ſiti [10]) reptantes aquam diu quaeritando, profun-
dum bene vidimus puteum, et neque deſcendendi
prae altitudine, nec reſtium aderat copia, neceſſi-
tate docente poſtrema, indumenta lintea, quibus
tegebamur, in oblongos diſcidimus pannulos: unde
explicato fune ingenti, centonem, quem ſub galea
unus ferebat e noſtris, ultimae aptavimus ſummita-
ti: qui per funem coniectus aquasque hauriens ad
peniculi modum, facile ſitim, qua hauriebamur,
9 exſtinxit. Vnde citi ferebamur ad flumen Euphra-

8) *al.* dirum aſpectu. 9) Mſ. detinebatur. 10) Mſ. reputantes.

tem, ulteriorem ripam petituri per navem, quam transfretandi cauſa iumenta et homines, in eo tractu diuturna conſuetudo locarat. Ecce autem Ro- 10
manum agmen cum equeſtribus ſignis disiectum eminus cernimus, quod [11]) perſequebatur multitudo Perſarum, incertum unde impetu tam repentino terga viantum adgreſſa. Quo exemplo terrige- 11
nas illos non finibus terrae emerſos, ſed [12]) exuberanti pernicitate credimus natos: qui, quoniam inopini per varia viſebantur, Sparti vocitati, humo exſiluiſſe, [13]) vetuſtate ut caetera fabuloſius extollente, ſunt exiſtimati. [14]) Hoc conciti, cum omne iam 12
eſſet in celeritate ſalutis praeſidium, per dumeta et ſilvas montes petimus celſiores: exindeque Melitinam minoris Armeniae oppidum venimus: ubi repertum ducem comitati iam profecturum, Antiochiam reviſimus.

IX. Interea Sapor et Perſae, quia tendere iam 1
introrſus autumno praecipiti [1]) haedorumque improbo ſidere exorto prohibebantur, captivos agentes et praedas, remeare cogitabant ad ſua. Inter haec 2
tamen funera direptionesque civitatis exciſae, Aeliano Comite et tribunis, quorum efficacia diu defenſa ſunt moenia, ſtragesque multiplicatae Perſarum, patibulis ſceleſte ſuffixis, Iacobus et Caeſius numerarii adparitionis magiſtri equitum, aliique protectores poſt terga vinctis manibus ducebantur: Transtigritanis, qui ſollicita quaerebantur induſtria, nullo infimi ſummique discrimine, ad unum omnibus contruncatis.

Vxor vero Craugaſii, quae retinens pudorem in- 3
violatum ut matrona nobilis colebatur, maerebat velut orbem alium ſine marito viſura, quamquam ſperabat documentis praeſentibus altiora. In rem 4

11) Mſ. proſequebatur. 12) Mſ. exſuperanti. 13) Mſ. vetuſtate matere. 14) τὸ *malo* Mſ. deeſt. 1) τὸ *improbo* deeſt al.

itaque conſulens ſuam, et accidentia longe ante proſpiciens, anxietate biſaria ſtringebatur, viduitatem deteſtans et nuptias. Ideo familiarem ſuum perquam fidum, regionumque Meſopotamiae gnarum, [2]) per Izalam montem inter caſtella praeſidiaria [3]) duo, Maride et Lorne, introiturum Niſibin occulte dimiſit, mandatis arcaniſque vitae ſecretioris maritum exorans, ut auditis, quae contigerint,
5 veniret ſecum beate victurus. Quibus contentus expeditus viator, per ſaltuoſos tramites et frutecta Niſibin paſſibus citis ingreſſus, cauſatusque, ſe domina nusquam viſa, et forſitan interempta, data evadendi copia caſtris hoſtilibus absceſſiſſe, et ideo ut vilis neglectus, docet Craugaſium geſta: moxque accepta fide, quod, ſi tuto licuerit, ſequetur coniugem libens, evaſit exoptatum mulieri nuntium ferens: quae hoc cognito, [4]) per Tamſaporem ducem ſupplicaverat regi, ut, ſi daretur facultas, antequam Romanis excederet finibus, in poteſtatem ſuam iuberet propitius maritum adſciſci.

6 Praeter ſpem itaque omnium digreſſo advena repentino, qui poſtliminio reverſus, ſtatim ſine ullius evanuit conſcientia, perculſus [5]) ſuſpicione dux Caſſianus, praeſidentesque ibi proceres alii, minitantes ultima Craugaſium inceſſebant, non ſine eius voluntate vel veniſſe, vel abiſſe hominem clamitantes.
7 [6]) Qui proditionis metuens crimen, impendioque ſollicitus, ne tranſitione perfugae uxor eius ſupereſſe doceretur, et tractari piiſſime; per ſimulationem matrimonium alterius ſplendidae virginis adfectavit. Et velut paraturus neceſſaria convivio nuptiali, egreſſus ad villam octavo lapide ab urbe diſtantem, [7]) concito equo ad Perſarum vaſtatorium

2) Mſ. perizalam. 3) Mſ. Duomaride. 4) Mſ. per tam ſaporem. 5) Mſ. pernitione. 6) al. Qui vero prod. 7) concito equo.

globum, quem didicerat adventare, confugit: ſusceptusque aventer, qui eſſet, ex iis cognitus, quae loquebatur, [8]) Tamſapori poſt diem traditur quintum: perque eum regi [9]) oblatus, opibus et neceſſitudine omni recuperata cum coniuge, quam paucos poſt menſes amiſit, erat ſecundi loci poſt Antoninum, ut ait poëta praeclarus, longo proximus intervallo. Ille enim ingenio et uſu rerum diutur- 8
no firmatus, conſiliis validis ſufficiebat in cuncta, quae conabatur: hic natura ſimplicior, nominis tamen itidem pervulgati. Et haec quidem haud diu poſtea contigerunt.

Rex vero, licet ſecuritatem referens vultu, ex- 9
ſultansque ſpecie tenus urbis excidio videbatur; profundo tamen [10]) animi graviter aeſtuabat, reputans, in obſidionalibus malis ſaepe luctuoſas ſe pertuliſſe iacturas, multoque ampliores ſe ipſum populos perdidiſſe, quam e noſtris ceperat vivos, vel certe per diverſas fuderat pugnas: ut apud Niſibin aliquoties evenit, et [11]) Singaram: parique modo, cum ſeptuaginta tresque dies Amidam multitudine circumſediſſet armorum, xxx. millia perdidit bellatorum; quae paullo poſtea per Diſcenen, tribunum et notarium, numerata ſunt hac diſcretione facilius, quod noſtrorum cadavera mox caeſorum fatiſcunt et defluunt, adeo ut nullius mortui facies poſt quatriduum agnoſcatur: interfectorum vero Perſarum inareſcunt in modum ſtipitum corpora, ut nec liquentibus membris, nec ſanie perfuſa madeſcant: quod vita parcior facit, et ubi naſcuntur, exuſtae caloribus terrae.

X. Dum haec per varios turbines in Orientis 1
extimo feſtinantur, difficultatem adventantis inopiae frumentorum urbs verebatur aeterna: vique mina-

---

8) Mſ. tam ſapori. 9) *al.* ablatis. 10) *al.* animo. 11) Mſ. Signaram.

cissimae plebis, famem ultimum malorum omnium exspectantis, subinde Tertullus vexabatur ea tempestate praefectus, irrationabiliter plane: nec enim per eum steterat, quo minus tempore congruo alimenta navibus veherentur, quas maris casus asperiores solitis, ventorumque procellae reflantium, delatas in proximos sinus, introire portum Augusti
2 discriminum magnitudine perterrebant. Quocirca idem saepe praefectus seditionibus agitatus, ac plebe iam saevitante immanius, quam [1]) urebat impendens exitium, ab omni spe tuendae salutis exclusus, ut aestimabat, [2]) tumultuanti acriter populo, sed accidentia considerare sueto, prudenter ob-
3 iecit parvulos filios: et lacrymans, *En*, inquit, *cives vestri, procul omen Dii caelestes avertant! eadem perlaturi vobiscum, ni fortuna adfulserit laetior. Si itaque his abolitis, nil triste accidere posse existimatis, praesto in potestate* [3]) *sunt vestra.* Qua miseratione vulgus, ad clementiam suapte natura proclive, lenitum conticuit, aequanimiter ven-
4 turam opperiens sortem. Moxque divini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romam, perpetuamque fore respondit, dum Tertullus apud Ostia in aede sacrificat Castorum, tranquillitas mare mollivit: mutatoque in austrum placidum vento, velificatione plena portum naves ingressae, frumentis horrea referserunt.

1 XI. Inter haec ita [1]) ambigua Constantium, Sirmii etiam tum hiberna quiete curantem, promovebant nuntii metuendi et graves, indicantes id, quod tunc magnopere formidabat, [2]) Limigantes Sarmatas, quos expulisse paternis avitisque sedibus dominos suos ante monstravimus, paullatim posthabitis locis, quae eis anno praeterito utiliter sunt destinata, ne,

1) Mſ. et *Steph.* urebat. 2) *al.* tumultuante. 3) *al.* sum. 1) *al.* ambiguum. 2) Mſ. Limitantes.

ne, ut ſunt verſabiles, aliquid [3]) molirentur inimi-
cum, regiones confines limitibus occupaſſe: vaga-
rique licentius genuino more, ni pellerentur, omnia
turbaturos.

Quae ſuperbius incitanda propediem Imperator 2
dilato negotio credens, coacta undique multitudine
militis ad bella promptiſſimi, nec dum [4]) adulto
vere ad procinctum egreſſus eſt, gemina conſidera-
tione alacrior: quod expletus praedarum opimitate
exercitus aeſtate nuper emenſa, [5]) ſimilium ſpe
fidenter in effectus animabitur proſperos: quodque
Anatolio regente tunc per Illyricum praefecturam,
neceſſaria cuncta vel ante tempus coacta ſine ullius
dispendiis adfluebant. Nec enim diſpoſitionibus 3
umquam alterius praefecturae (ut inter omnes con-
ſtat) ad praeſens Arctoae provinciae bonis omnibus
floruerunt, correctione titubantium benivola et ſol-
lerti, vehiculariae rei iacturis ingentibus, quae clau-
ſere domos innumeras, et cenſuali profeſſione ſpecio-
ſa fiducia relevatae: indemnesque deinde et innoxii
earum incolae partium, querelarum ſopitis materiis
viverent, ni poſtea exquiſitorum deteſtanda nomina
titulorum, per offerentes ſuſcipientesque criminoſe
in maius exaggerata, his [6]) propugnare ſibi nitenti-
bus poteſtates, illis attenuatis omnium opibus ſe fo-
re ſperantibus tutos, aduſque proſcriptiones miſe-
rorumque ſuspendia pervenerunt.

Rem igitur emendaturus urgentem, profectus 4
cum inſtrumentis ambitioſis Imperator, ut dictum
eſt, Valeriam venit, partem quondam Pannoniae,
ſed ad honorem Valeriae, Diocletiani filiae et inſti-
tutam et ita cognominatam: ſub pellibusque exerci-
tu diffuſo per Hiſtri fluminis margines, barbaros ob-

3) Mſ. molirentur incum. reg. *al.* molirentur regiones. 4) Mſ. adulto queat proc. 5) ſimilium ſpem. *al.* ſimili in ſpe. 6) Mſ. propugnari.

ſervabat, ante adventum ſuum amicitiae velamento [7]) Pannonias furtim vaſtandas invadere hiemis duriſſimo cogitantes, cum necdum ſolutae vernis caloribus nives amnem undique pervium faciunt, noſtrique pruinis ſubdivales moras difficile tolerabant.

5 Confeſtim itaque miſſis ad Limigantes duobus tribunis cum interpretibus ſingulis, explorabat modeſtius percunctando, quam ob rem relictis laribus, poſt pacem et foedera petentibus attributis, ita palarentur varii, limitesque contra interdicta pulſarent.
6 Qui vana quaedam cauſantes et irrita, pavore adigente mentiri, Principem exorabant in veniam, obſecrantes, ut, ſimultate abolita, transmiſſo flumine ad eum venire permitterentur, docturi, quae ſuſtinerent, incommoda: paratique intra ſpatia orbis Romani, ſi id placuerit, terras ſuscipere longe diſcretas, ut diuturno otio involuti, et quietem colentes tamquam ſalutarem deam, tributariorum onera ſubirent et nomen.

7 His poſt reditum tribunorum compertis, Imperator exſultans, ut negotio, quod rebatur inexplicabile, ſine ullo pulvere conſummando, cunctos admiſit, [8]) aviditate plus habendi incenſus: quam adulatorum cohors augebat, id ſine modo ſtrepentium, quod externis ſopitis, et ubique pace compoſita, proletarios lucrabitur plures, et tirocinia cogere poterit validiſſima: aurum quippe gratanter provinciales corporibus dabunt, quae ſpes rem Romanam aliquoties adgravavit.
8 Proinde vallo prope Acimincum locato, celſoque aggere in ſpeciem tribunalis erecto, naves vehentes quosdam legionarios expeditos, alveum fluminis proximum ripis obſervare ſunt iuſſae, cum Innocentio quodam agrimenſore huius auctore conſilii: ut, ſi barbaros tumultuare ſenſiſſent, aliorſum intentos poſt terga perva-

7) Mſ. Pannonias furtim vaſtandas. 8) Mſ. aviditate.

derent improviſi. Quae Limigantes licet properari 9
ſentirent, nihil tamen praeter preces fingentes ſtabant incurvi; longe alia, quam quae geſtu praeferebant et verbis, altis mentibus perpenſantes.

Viſoque Imperatore ex alto ſuggeſtu iam ſermo- 10
nem [9]) parante leniſſimum, meditanteque alloqui velut morigeros iam futuros: quidam ex illis furore percitus truci, calceo ſuo in tribunal contorto, *marha, marha*, quod eſt apud eos ſignum bellicum, exclamavit: eumque ſequuta incondita multitudo, vexillo elato repente barbarico, ululans ferum in ipſum principem ferebatur. Qui cum ex 11
alto deſpiciens plena omnia diſcurrentis turbae cum [10]) millibus vidiſſet, retectisque gladiis et verutis iam propinquam perniciem: externis miſtus et ſuis, ignotusque, dux eſſet, an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque ceſſandi, equo veloci impoſitus, curſu effuſo evaſit. Stipatores tamen 12
pauci, dum ignis more inundantes conabantur [11]) arcere, aut vulnerati interierunt, aut ponderibus ſuperruentium ſolis adflicti: ſellaque regalis cum aureo pulvinari nullo vetante direpta eſt.

Mox autem audito, quod ad ultimum paene 13
tractus exitium, in abrupto ſtaret adhuc Imperator, antiquiſſimum omnium exercitus ratus eum iuvare (nondum enim exemptum periculis aeſtimavit) ſalutis faſtu fidentior, licet ob procurſionem ſubitam ſemitectus, ſonorum et Martium frendens, barbarorum mori obſtinatorum catervis ſemet immerſit. Et, quia virtute dedecus purgatura ardens copia 14
noſtrorum erupit, iras in hoſtem perfidum parans, obvia quaeque obtruncabat ſine parcimonia, vivos conculcans et ſemineces ac peremptos: et antequam

N 2

9) Mſ. parare. 10) *al.* miſſilibus. 11) *al.* arcere interierunt ponderibus.

exſatiaret caedibus barbaricis manus, acervi conſti-
15 pati ſunt mortuorum. Urgebantur enim rebelles, aliis trucidatis, aliis terrore disiectis: quorum pars ſpem vitae caſſis precibus uſurpando, multiplicatis ictibus caedebantur: poſtque deletos omnes [12]) in receptum canentibus lituis, noſtri quoque licet rari videbantur exanimes, quos impetus conculcaverat vehemens, aut furori reſiſtentes hoſtili, lateraque
16 nudantes intecta, ordo fatalis abſumpſit. Mors tamen eminuit inter alios Cellae, ſcutariorum tribuni, qui inter confligendi exordia [13]) primus omnium in medios Sarmatarum globos ſe immiſit.

17 Poſt quae tam [14]) ſaeva, digeſtis [15]) pro ſecuritate limitum, quae rationes monebant urgentes, Conſtantius Sirmium redit, ferens de hoſte fallaci vindictam: et maturatis, quae neceſſitates temporis poſcebant inſtantes, egreſſus exinde Conſtantinopolim petit: ut Orienti iam proximus, cladibus apud Amidam mederetur acceptis, et redintegrato ſupplementis exercitu, impetus regis Perſarum pari virium robore cohiberet: quem conſtabat (ni caeleſtis ratio, impenſiorque repelleret cura multorum) Meſopotamia relicta poſt terga, per extenta ſpatia ſigna moturum.

1 XII. Inter has tamen ſollicitudines, velut ex recepto quodam antiquitus more, ad vicem bellorum civilium inflabant litui quaedam colorata laeſae crimina maieſtatis: quorum exſecutor et adminiſter ſaepe [1]) dicendus ille notarius miſſus eſt Paullus: qui peritus artium cruentarum, ut laniſta ex commerciis libitinae vel ludi, ipſe quoque ex eculeo,
2 vel carnifice quaeſtum fructumque captabat. Ut enim erat obſtinatum fixumque eius propoſitum ad laedendum; ita nec furtis abſtinuit, innocentibus

---

12) τὸ *in* deeſt al. 13) *al.* primum. 14) *al.* ſaeve. 15) *al.* pro ſecuritate, quae limitum. 1) Mſ. dictaneus.

exitiales caufas [2]) adftringens, dum in calamitofis ftipendiis verfaretur.

Materiam autem in infinitum quaeftionibus ex- 3
tendendis dedit occafio vilis et [3]) parva. Oppidum eft Abydum in Thebaidis parte fitum extrema: hic Befae dei localiter adpellati oraculum quondam futura pandebat, prifcis circumiacentium regionum caerimoniis folitum coli. Et quoniam quidam prae- 4
fentes, pars per alios defideriorum indice miffa fcriptura, fupplicationibus expreffe conceptis confulta numinum fcitabantur; chartulae feu membranae, continentes, quae petebantur, poft data quoque refponfa interdum remanebant in fano. Ex 5
his aliqua ad Imperatorem maligne funt miffa, qui, ut erat angufti pectoris, obfurdefcens in aliis etiam nimium feriis, in hoc titulo ima, quod aiunt, auricula mollior, et fufpicax, et [4]) minutus, acri felle concaluit: ftatimque ad Orientem ocius ire monuit Paullum, poteftate delata, ut inftar ducis rerum experientia clari, ad arbitrium fuum audiri efficeret caufas. Datumque eft negotium Modefto, etiam 6
tum per Orientem comiti, apto ad haec et fimilia. Hermogenes enim Ponticus ea tempeftate praefectus praetorio, ut lenioris ingenii fpernebatur.

Perrexit, ut praeceptum eft, Paullus, funefti 7
[5]) furoris et anhelitus plenus: dataque calumniae indulgentia, plurimi ducebantur ab orbe prope terrarum, iuxta nobiles et obfcuri: quorum aliquos vinculorum adflixerant nexus, alios clauftra poenalia confumpferunt. Et electa eft fpectatrix fuppliciorum 8
feralium civitas [6]) in Palaeftina Scythopolis, gemina ratione vifa magis omnibus opportuna, quod fecretior, et inter Antiochiam Alexandriamque media, unde multi plerumque ad crimina trahebantur.

---

2) Mf. adftringens. 3) Mf. pura. 4) *al.* munitus. 5) Mf. muroris. 6) τὸ *in* deeft al. 7) τὸ *fuga* deeft al.

9 Ductus eſt itaque inter primos Simplicius, Phi-
lippi filius, ex praefecto et conſule, reus hac gra-
tia poſtulatus, quod ſuper adipiſcendo interrogaſſe
dicebatur imperio: perque elogium principis tor-
queri praeceptus, qui in his caſibus nec peccatum
aliquando pietati dederat nec erratum, fato quodam
arcente, corpore immaculato lata [7]) fuga damnatus
10 eſt. Dein Parnaſius, ex praefecto Aegypti, homo
ſimplicium morum, eo deductus periculi, ut pro-
nuntiaretur capitis reus, itidem pulſus eſt in exſi-
lium: ſaepe auditus multo antehac retuliſſe, quod,
cum Patras Achaicum oppidum, ubi genitus habuit
larem, impetrandae cauſa cuiusdam relinqueret po-
teſtatis, per quietem deducentia ſe habitus tragici
11 figmenta viderat multa. Andronicus poſt a ſtudiis
liberalibus et claritudine carminum notus, in iudi-
cium introductus, cum ſecura mente nullis ſuſpicio-
nibus urgeretur, purgando ſemper et fidentius abſo-
12 lutus eſt. Demetrius itidem Chytras cognomento
philoſophus, grandaevus quidam, et corpore durus et
animo, ſacrificaſſe aliquoties confutatus infitiari non
potuit, adſerens propitiandi cauſa numinis haec a
prima adoleſcentia factitaſſe, non tentandi ſublimiora
ſcrutatis; nec enim quemquam id noverat adfectare.
Diu itaque adhaerens eculeo, cum fiducia gravi fun-
datus, nequaquam varians, eadem oraret intrepidus,
Alexandriam, unde oriebatur, innoxius abire per-
miſſus eſt.

13 Et hos quidem aliosque paucos aequa ſors verita-
tis adiutrix, periculis exemit abruptis. Criminibus
vero ſerpentibus latius per implicatos nexus ſine fine
distentos, quidam corporibus laniatis exſtinguebantur: alii poenis ulterioribus damnati ſunt, bonis ereptis, Paullo ſuccentore fabularum crudelium, quaſi e promtuaria cella fallaciarum [8]) et nocendi

---

7) τὸ *fuga* deeſt al. 8) Mſ. et nocendi ſpecies egerentque. *al*, extulit nocendi ſpecie exitque complures.

ſpecies ſuggerente complures, cuius ex nutu (prope
dixerim) pendebat incedentium omnium ſalus.
Nam, ſi qui remedia quartanae, vel doloris alterius 14
collo geſtaret, ſive per monumentum tranſiſſe ve-
ſpere malivolorum argueretur indiciis, ut veneficus,
ſepulcrorumque horrores et errantium ibidem ani-
marum ludibria colligens vana, pronuntiatus reus
capitis interibat. Et prorſus ita res agebatur, quaſi 15
Clarum, Dodonaeas arbores, et effata Delphorum
olim ſollemnia, in Imperatoris exitium ſollicitaverint
multi. Unde blanditiarum taetra commenta palatina 16
cohors exquiſite confingens, immunem eum fore
malorum communium adſerebat, fatum eius vigens
ſemper et praeſens in abolendis adverſa conantibus
eluxiſſe, vocibus magnis exclamans.

Et inquiſitum in haec negotia fortius, nemo, 17
qui quidem recte ſapiat, reprehendit. Nec enim
abnuimus ſalutem legitimi principis, propugnatoris
bonorum et defenſoris, unde ſalus quaeritur aliis,
conſociato ſtudio muniri debere cunctorum: cuius
redimendae cauſa validius, ubi maieſtas pulſata de-
fenditur, a quaeſtionibus vel cruentis nullam Corne-
liae leges exemere fortunam. Sed exſultare mae- 18
ſtis caſibus effrenate non decet, ne videantur licen-
tia regi ſubiecti, non poteſtate. Imitandus ſit Tul-
lius, cum parcere vel laedere potuiſſet, ut ipſe ad-
firmat, ignoſcendi quaerens cauſas, non puniendi
occaſiones: quod iudicis lenti et conſiderati eſt
proprium.

Tunc apud Daphnen, amoenum illud et ambi- 19
tioſum Antiochiae ſuburbanum, viſu relatuque hor-
rendum natum eſt monſtrum, infans ore gemino,
cum dentibus binis et barba, quatuorque oculis, et
breviſſimis duabus auriculis: qui partus ita diſtor-
tus praemonebat, rempublicam in ſtatum verti de-
formem. Naſcuntur huiuscemodi ſaepe portenta, 20
indicantia rerum variarum eventus: quae, quoniam

non expiantur, ut apud veteres, publice inaudita praetereunt et incognita.

1 XIII. His temporibus Isauri diu quieti, post gesta, quae superior continet textus, tentatumque Seleuciae civitatis obsidium, paullatim reviviscentes (ut solent verno tepore foveis exsilire serpentes) saltibus degressi scrupulosis et inviis, confertique in cuneos densos, per furta et latrocinia finitimos [1]) adflictabant; praetenturas militum ut montani fallentes, perque rupes et dumeta ex usu facile discurren-
2 tes. Ad quos vi vel ratione sedandos Lauricius, adiecta Comitis dignitate, missus est rector; homo civilis prudentiae: qui minis potius, quam acerbitate pleraque correxit, adeo ut eo diu provinciam obtinente, nihil accideret, quod animadversione dignum aestimaretur.

---

1) *al.* adflictab. et eo praetent.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XX.

Lupicinus magister armorum adversus Scotorum et Pictorum incursiones in Britannias cum exercitu mittitur. C. I. *Ursicinus magister peditum Praesentalis, calumniis adpetitus discingitur.* II. *Defectus solis: et de duobus solibus; ac de causis defectuum solis et lunae; deque variis lunae mutationibus ac figuris.* III. *Iulianus C. a militibus Gallicanis, quos Constantius ipsi detrahi, et in orientem adversus Persas transferri iusserat, Luteciae Parisiorum, ubi hiemabat, per vim Augustus adpellatur.* IV. *Iulianus A. concionem habet ad milites.* V. *Singara a Sapore oppugnata et capta: oppidani cum equitibus auxiliaribus et duabus legionibus praesidiariis in Persidem abducti: oppidum excisum.* VI. *Bezabden oppidum, a tribus legionibus defensum, Sapor expugnat; ac reparatum praesidio commeatuque instruit: idem Virtam munimentum frustra adoritur.* VII. *Iulianus A. per litteras Constantium A. de re Luteciae gesta certiorem facit.* VIII. *Constantius A. Iulianum Caesaris nomine contentum esse iubet, legionibus Gallicanis uno animo constanter repugnantibus.* IX. *Iulianus A. Francos cognomine Attuarios trans Rhenum inopinantes adgressus, post plurimos partim captos, partim occisos, caeteris pacem petentibus dedit.* X. *Constantius A. Bezabden omnibus copiis oppugnat, ac re infecta discedit: et de arcu caelesti.* XI.

(A. C. 360.)

Haec per Illyricum, perque Orientem rerum series 1
fuit. Consulatu vero Constantii decies, terque

Iuliani, in Britanniis, cum Scotorum Pictorumque
gentium ferarum excurſus, rupta quiete condicta,
loca limitibus vicina [1]) vaſtarent, et implicaret for-
mido provincias praeteritarum cladium congerie
feſſas: hiemem agens apud Pariſios Caeſar, distra-
ctusque in ſollicitudines varias, verebatur ire ſub-
ſidio transmarinis: (ut retulimus ante feciſſe [2]) Con-
ſtantem) ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Ala-
mannis ad ſaevitiam etiam tum incitatis et bella.
2 [3]) Ire igitur ad haec ratione vel vi componenda Lu-
picinum placuit, ea tempeſtate magiſtrum armo-
rum, bellicoſum ſane, et caſtrenſis rei peritum, ſed
ſupercilia erigentem ut cornua, et de tragico, quod
aiunt, cothurno ſtrepentem: ſuper quo diu ambi-
3 gebatur, avarus eſſet potius, an crudelis. Moto
ergo velitari auxilio, Aerulis ſcilicet et Batavis,
numerisque [4]) Moeſiacorum duobus, adulta hieme
dux antedictus Bononiam venit: quaeſitisque navi-
giis, et omni impoſito milite, obſervato flatu ſe-
cundo ventorum, ad Rutupias ſitas ex adverſo de-
fertur, petitque [5]) Lundinium: ut exinde ſuſcepto
pro rei qualitate conſilio, feſtinaret ocius ad pro-
cinctum.

1 II. Quae cum ita geruntur, poſt Amidae op-
pugnationem Urſicinum ad commilitium principis
ut peditum magiſtrum reverſum (ſucceſſiſſe enim
eum Barbationi praediximus) obtrectatores exci-
piunt: primo diſſeminantes mordaces ſuſurros:
2 dein propalam ficta crimina ſubnectentes. Quibus
Imperator adſenſus, ex opinione pleraque [1]) aeſti-
mans et inſidiantibus patens, Arbetionem et Flo-
rentium officiorum magiſtrum quaeſitores dederat,
ſpectaturos, quas ob res oppidum ſit exciſum.

---

1) Mſ. vaſtarent. 2) Mſ. Conſtantem. 3) Mſ. ire igitur ad haec retione vel compon. 4) *al.* Moeſicorum pluribus. 5) *al.* Lundinum. 1) Mſ. aeſtimaſſit.

Quibus apertas probabilesque refutantibus cauſas, veritisque, ne offenderetur Euſebius cubiculi tunc praepoſitus, ſi documenta ſuscepiſſent perſpicue demonſtrantia, Sabiniani pertinaci ignavia haec accidiſſe quae contigerunt: a veritate detorti, inania quaedam, longeque a negotio diſtantia ſcrutabantur. 3

Qua iniquitate percitus qui [2]) audiebatur: *Etſi* 4 *me*, inquit, *deſpicit Imperator*, *negotii eſt tamen magnitudo*, *ut non niſi iudicio principis noſci poſſit et vindicari: ſciat tamen velut quodam praeſagio*, *quod*, *dum maeret ſuper his*, *quae apud Amidam geſta emendata didicit fide*, *dumque ad ſpadonum arbitrium trahitur*, [3]) *defruſtandae Meſopotamiae proximo vere ne ipſe quidem cum exercitus robore omni opitulari poterit praeſens.* Relatis 5 adiectisque cum interpretatione maligna compluribus, iratus ultra modum Conſtantius, nec discuſſo negotio, nec patefieri, quae ſcientiam eius latebant, permiſſis, adpetitum calumniis, depoſita militia digredi iuſſit ad otium, Agilone ad eius locum [4]) immodico ſaltu promoto, ex gentilium ſcutariorum tribuno.

III. Eodem tempore per Eoos tractus caelum 1 ſubtextum caligine cernebatur obſcura, et a primo aurorae exortu adusque meridiem intermicabant iugiter ſtellae hisque terroribus accedebat, quod, cum lux caeleſtis operiretur, e mundi conſpectu penitus luce abrepta, defeciſſe diutius ſolem pavidae mentes hominum aeſtimabant: primo attenuatum in lunae corniculantis effigiem, deinde in ſpeciem auctum [1]) ſemenſtrem, poſteaque in integrum reſtitutum. Quod alias non evenit ita perſpicue, 2 niſi cum poſt inaequales curſus iter menſtruum lunae

2) *al.* audiebat. 3) *al.* defenſandae. 4) *Steph.* moderandum a ſe. 1) Ml. ſemeſtrem.

ad idem revocatur initium certis temporum intervallis: id est, cum in domicilio eiusdem ligni tota reperitur luna sub sole liniamentis obiecta rectissimis, atque in his paullisper consistit minutis, quae
3 geometrica ratio partium [2]) partes adpellat. Ac licet utriusque sideris conversiones et motus, ut scrutatores caussarum intelligibilium adverterant, in unum eumdemque finem lunari cursu impleto, perenni distinctione conveniunt: tamen sol non semper his diebus obducitur, sed cum luna e regione, velut libramento quodam, igneo orbi et adspectui
4 nostro opponitur media. Ad summam tum sol occultatur splendore suppresso, cum ipse et lunaris globus astrorum omnium infimus parili comitatu obtinentes circulo proprios, salvaque ratione altitudinis interiectae iunctim locati, ut scienter et decore Ptolemaeus exponit, ad dimensiones venerint, quos *ἀναβιβάζοντας* et *καταβιβάζοντας ἐκλειπτικοὺς συνδέσμους*, coagmenta videlicet defectiva Graeco [3]) dictitant sermone. Et, si contigua iisdem iuncturis praestrinxerint spatia, dilutior erit defectus.
5 Si vero articulis ipsis inhaeserint, qui coactius adscensus vinciunt et descensus, [4]) offunditur densioribus tenebris caelum, ut crassato aëre ne proxima quidem et adposita cernere queamus.

6 Sol autem geminus ita videri existimatur, si erecta celsius solito nubes, aeternorumque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tamquam e speculo puriore formaverit.

7 Nunc veniamus ad lunam. Apertum et evidentem ita demum sustinet luna defectum, cum pleno lumine [5]) rotundata solique contraria, ab eius orbe centum octoginta partibus, id est, signo septimo disparatur. Et quamquam hoc per omne plenilu-

---

2) Msf. partium partes app. 3) Msf. dictitata serm. 4) Msf. offenditur. 5) *al.* rotunda.

nium ſemper eveniat, non ſemper deficit tamen.
Sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, et 8
a caelo totius pulcritudinis extima, nonnumquam
ferienti ſe [6]) ſubſerit luci, obiectu metae noctis in
conum [7]) deſinentis anguſtum latet parumper um-
brata; tumque nigrantibus involvitur globis, ſi ſol
ſphaerae inferioris curvamine circumfuſus, mole
obſiſtente terrena, radiis eam ſuis illuſtrare non
poſſit: quam numquam habere proprium lumen
opiniones variae collegerunt. Et cum ad idem 9
ſignum aequis partibus ſoli concurrerit, obſcuratur
(ut dictum eſt) penitus hebetato candore; σύνοδος
Graece [8]) μήνης dicitur.

Naſci autem putatur, cum parva declinatione 10
velut e perpendiculo ſuperiectum gerit ſolem. Ex-
ortus vero eius adhuc gracileſcens primitus morta-
litati videtur, cum ad ſecundum relicto ſole migra-
verit ſignum. [9]) Progreſſa itaque porrectius, iam-
que abunde nitens cornutae habitu, μηνοειδὴς eſt
adpellata. Cum autem ſole longo coeperit interſti-
tio ſubmoveri, et ad quartum pervenerit ſignum,
radiis eius ad ſe converſis, maius concipit lumen,
et fit Graeco ſermone [10]) διχόμηνος, quae forma ſe-
miorbem oſtendit. Procedens deinde iam [11]) dis- 11
iunctiſſime quintoque ſigno arrepto, figuram mon-
ſtrat ἀμφικύρτου, utrimque prominentibus gibbis.
E regione vero cum normaliter ſteterit contra, lu-
mine pleno fulgebit, domicilium ſeptimi retinens
ſigni: et in eodem tum etiam agens, paullulumque
progreſſa minuitur, quem habitum vocamus [12]) ἀπό-
κρουσιν, atque eaſdem formas repetit ſeneſcendo:
[13]) traditurque doctrina multiplici congruente, non

---

6) Mſ. ſubſerit lanici. 7) Mſ. deſidentis. 8) *al.* mene Graece ſynodus. naſci autem. 9) Mſ. progreſſus. 10) *al.* διχότομος. 11) Mſ. disiunctiſſimo quintoque ſigno. 12) Mſ. ACTOKPICIN. *Steph.* ἀπόκρισιν. 13) Mſ. graditurque.

nisi tempore intermenstrui deficere visam usquam lunam.

12 Quod autem solem nunc in aethere, nunc in mundo inferiore [14]) cursare praediximus; sciendum est, siderea corpora, quantum ad universitatem pertinet, nec occidere, nec oriri: sed ita videri nostris obtutibus constitutis in terra, spiritus cuiusdam interni motu suspensa, rerumque magnitudini instar exigui [15]) subdita puncti, nunc caelo infixas suspicere stellas, quarum ordo est sempiternus, aliquoties humana visione languente discedere suis sedibus arbitrari. Verum ad instituta iam revertamur.

1 IV. Properantem Constantium Orienti ferre suppetias, turbando propediem excursibus Persicis, ut perfugae concinentes exploratoribus indicabant, urebant Iuliani virtutes, quas per ora gentium diversarum fama celebrior effundebat, magnorum eius laborum factorumque vehens adoreas celsas, post Alamanniae quaedam regna prostrata, receptaque oppida Gallicana ante direpta a barbaris et ex-
2 cisa, quos tributarios ipse fecit et vectigales. Ob haec et similia percitus, metuensque, ne augerentur in maius, stimulante (ut ferebatur) praefecto Florentio, Decentium tribunum et notarium misit, [1]) auxiliares milites exinde protinus abstracturum Aerulos et Batavos, cumque Petulantibus Celtas, et lectos ex numeris aliis trecentenos, hac specie iussos accelerare, ut adesse possint armis primo vere movendis in Parthos.

3 Et super auxiliariis quidem et trecentenis cogendis ocius proficisci Lupicinus conventus est solus, transisse ad Britannias nondum compertus: de scutariis autem et gentilibus excerpere quemque promptissimum, et ipse perducere [2]) Sintula iubetur, Caesaris stabuli tunc tribunus.

---

14) Ms. cursari. 15) Ms. subditam. 1) Ms. auxiliares milites exinde. 2) Ms. Singula.

Conticuit, hisque acquieverat Iulianus, potio- 4
ris arbitrio cuncta concedens. Illud tamen nec dissimulare potuit, nec silere: ut illi nullas paterentur molestias, qui relictis laribus transrhenanis, sub hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes umquam transalpinas: verendum esse adfirmans, ne voluntarii barbari militares, saepe sub eiusmodi legibus adsueti transire ad nostra, hoc cognito deinceps arcerentur. Sed loquebatur incassum. Tri- 5
bunus enim parvi querelas Caesaris ducens, Augusti iussis obtemperabat: et lecta expeditiore manu, vigore corporumque levitate praestanti, cum hisdem profectus est, spe potiorum erectus.

Et quia sollicitus Caesar, quid de residuis mitti 6
praeceptis agi deberet, perque varias curas animum versans, attente negotium tractari oportere censebat; cum hinc barbara feritas, inde iussorum urgeret auctoritas, maximeque absentia magistri equitum [3]) augente dubietatem, redire ad se praefectum hortatus est, olim Viennam specie annonae parandae digressum, ut se militari eximeret turba. Per- 7
pendebat enim ad relationem suam, quam olim putabatur misisse, abstrahendos a Galliarum defensione pugnaces numeros, barbarisque iam formidatos. Qui, cum suscepisset Caesaris litteras monen- 8
tis petentisque, ut venire acceleraret, rempublicam consiliis iuvaturus, obstinatissime detrectabat: ea ratione pavore mente confusa, quod aperta scripta significabant, ab Imperatore nusquam diiungi debere praefectum in ardore terribilium rerum. Adiectumque est, quod, si procurare dissimularet, ipse [4]) propria sponte proiiceret insignia principatus: gloriosum esse existimans iussa morte oppetere, quam ei provinciarum interitum adsignari. Sed vicit praefecti propositum pertinax, his, quae ra-

---

3) Mſ. fugente. 4) *Steph.* propria fronte.

tionabiliter poſcebantur, parere contentione maxi-
ma reluctantis.
9 Inter has tamen moras abſentis Lupicini, mo-
tusque militares timentis praefecti, Iulianus conſi-
liorum adminiculo deſtitutus, ancipitique ſententia
fluctuans, id optimum factu [5]) exiſtimavit: via
ſollemni cunctos e ſtationibus egreſſos, in quibus
10 hiemabant, maturare dispoſuit. Hocque comper-
to, apud Petulantium ſigna famoſum quidam libel-
lum humi proiecit occulte, inter alia multa etiam
id continentem: *Nos quidem ad orbis terrarum ex-
trema ut noxii pellimur et* [6]) *damnati: caritates
vero noſtrae Alamannis denuo ſervient, quas capti-
vitate prima poſt internecivas liberavimus pugnas.*
11 Quo textu ad comitatum perlato lectoque, Iulianus
contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos
ad Orientem proficiſci praecepit, clavularis curſus
facultate permiſſa: et cum ambigeretur diutius, qua
pergerent via, placuit notario ſuggerente Ducentio,
per Pariſios homines transire, ubi morabatur adhuc
12 Caeſar nusquam motus. Et ita factum eſt. Iisdem-
que adventantibus in ſuburbanis Princeps occurrit
ex more, laudans, quos agnoſcebat, factorumque
fortium ſingulos monens, animabat lenibus verbis,
ut ad Auguſtum alacri gradu pergerent, ubi poteſtas
eſt ample patens et larga, praemia laborum adeptu-
13 ri digniſſima. Utque honoratius procul abituros
tractaret, ad convivium proceribus corrogatis, pe-
tere iure, ſi quid in promptu eſſet, edixit. Qui
liberaliter ita ſuscepti, dolore duplici ſuspenſi dis-
ceſſerunt et maeſti, quod eos fortuna quaedam in-
clemens et moderato rectore et terris genitalibus
dispararet. Hocque angore impliciti, in ſtativa
14 ſolita [7]) receſſerunt. Nocte vero coeptante in aper-
tum

5) Mſ. exiſtimavit. 6) *Steph.* et imbelles. 7) Mſ. ceſſarunt.

tum erupere dissidium: incitatisque animis, ut quemque insperata res adflictabat, ad tela convertuntur et manus: fremituque ingenti omnes petivere palatium, et spatiis eius ambitis, ne ad evadendi copiam quisquam perveniret, Augustum Iulianum horrendis clamoribus concrepabant, eum ad se prodire [8]) destinatius adigentes: exspectareque coacti, dum lux promicaret, tandem progredi compulerunt. Quo viso, iterata magnitudine [9]) sonus Augustum adpellavere consensione firmissima.

Et ille mente fundata universis resistebat et sin- 15
gulis, nunc indignari semet ostendens, nunc manus tendens, oransque et obsecrans, ne post multas felicissimasque victorias agatur aliquid indecorum; neve intempestiva temeritas et prolapsio discordiarum materias excitaret. Haecque adiiciebat, tandem sedatos leniter allocutus: *Cesset ira, quaeso,* 16
paullisper: absque dissensione, vel rerum adpetitu novarum impetrabitur facile, quod postulatis: quoniam vos dulcedo patriae retinet, et insueta peregrinaque metuitis loca, redite iam nunc ad sedes, nihil visuri, quia displicet, transalpinum. Hocque apud Augustum capacem rationis et prudentissimum ego competenti satisfactione purgabo. Conclama- 17
batur post haec ex omni parte nihilominus, uno parique ardore nitentibus universis: maximoque contentionis fragore, probro et conviciis misto, Caesar adsentire coactus est. Impositusque scuto pedestri, et sublatius eminens, [10]) nullo silente Augustus renuntiatus, iubebatur diadema proferre: negansque umquam habuisse, uxoris colli vel capitis poscebatur. Eoque adfirmante, primis auspiciis 18
non congruere aptari muliebri mundo, equi [11]) pha-

8) *al.* festinatius. 9) *al.* soni. 10) Ms. pullo silente. Va. nullo silente. 11) Ms. phalerae.

lera quaerebatur, uti coronatus ſpeciem ſaltem ob-
ſcuram ſuperioris praetenderet poteſtatis. Sed cum
id quoque turpe eſſe adſeveraret: Maurus nomine
quidam, poſtea Comes, qui rem male geſſit [12]) apud
Succorum anguſtias, Petulantium tunc haſtatus,
abstractum ſibi torquem, quo ut draconarius ute-
batur, capiti Iuliani impoſuit confidenter: qui tru-
ſus ad neceſſitatem extremam, iamque periculum
praeſens vitare non poſſe advertens, ſi reniti perſe-
veraſſet, quinos omnibus aureos, argentique ſin-
gula pondo promiſit.
19 Hisque geſtis haud minore quam antea cura
conſtrictus, futuraque celeri providens corde, nec
diadema geſtavit, nec procedere auſus eſt usquam,
20 nec agere ſeria, quae nimis urgebant. Sed cum ad
latebras ſeceſſiſſet occultas accidentium varietate
perterritus Iulianus; aliquis palatii decurio, qui
ordo eſt dignitatis, pleniore gradu ſigna Petulan-
tium ingreſſus atque Celtarum, facinus indignum
turbulente exclamat, pridie Auguſtum eorum arbi-
21 trio declaratum, clam interemptum. Hocque
comperto, milites, quos ignota pari ſollicitudine
movebant et nota, pars criſpantes miſſilia, alii mi-
nitantes nudatis gladiis, diverſo vagoque (ut in re-
pentino ſolet) excurſu occupavere voluciter re-
giam: ſtrepituque immani excubitores perculſi, et
tribuni, et domeſticorum Comes Excubitor nomi-
ne, veritique [13]) verſabilis perfidiam militis, eva-
22 nuere metu mortis ſubitae dispalati. Viſo tamen
otio ſummo, quieti ſtetere paulliſper armati: et in-
terrogati, quae cauſa eſſet inconſulti motus et re-
pentini, diu tacendo haeſitantes ſuper ſalute prin-
cipis, non antea diſceſſerunt, quam acciti in con-
ſiſtorium fulgentem eum auguſto habitu conſpexiſ-
ſent.

12) *al.* apud Succorum anguſtias ſpeculantium, tunc Haſtatus.
13) *al.* verſabilem.

V. His tamen auditis, etiam illi, quos ante- 1
greſſos retulimus [1]) ducente Sintula, cum eo iam
ſecuri Pariſios [2]) revertuntur: edictoque, ut futura
luce cuncti convenirent in campo, progreſſus prin-
ceps ambitioſius ſolito tribunal adſcendit, ſignis
aquilisque circumdatus et vexillis, ſaeptusque tu-
tius armatarum cohortium globis. Cumque inter- 2
quieviſſet paullulum, dum alte contemplatur prae-
ſentium vultus, alacres omnes viſos et laetos, quaſi
lituis, verbis (ut intelligi poſſit) ſimplicibus incen-
debat.

Res ardua poſcit et flagitat, propugnatores mei 3
reique publicae fortes et fidi, qui mecum pro ſtatu
provinciarum vitam ſaepius obieciſtis, quoniam
Caeſarem veſtrum firmo iudicio ad poteſtatum om-
nium [3]) *columen ſustuliſtis, perſtringere pauca ſum-*
matim, ut remedia permutatae rei rata colligantur
et cauta. Vixdum aduleſcens ſpecie tenus purpu- 4
ratus (ut noſtis) veſtrae tutelae nutu caeleſti commiſ-
ſus, numquam a propoſito recte vivendi deiectus
ſum: vobiscum in omni labore perſpicuus, cum di-
ſperſa gentium confidentia, poſt civitatum excidia,
peremptaque innumera hominum millia, pauca,
quae ſemiintegra ſunt relicta, cladis immenſitas
perſultaret. Et retexere ſuperfluum puto, quoties
hieme cruda, rigentique caelo, quo tempore terrae
ac maria opere Martio vacant, indomitos antea
cum iactura virium ſuarum repulimus Alamannos.
Id ſane nec praetermitti eſt aequum nec taceri, 5
quod, cum prope Argentoratum illuxiſſet ille bea-
tiſſimus dies, vehens quodammodo Galliis perpetuam
libertatem, inter confertiſſima tela me discurrente,
vos vigore uſusque diuturnitate fundati, velut inci-
tatos torrentes, hoſtes abruptius inundantes, ſupe-

O 2

1) Mſ. ducente Sintula. 2) Mſ. reverterentur. 3) Mſ. columen.

raſtis ferro proſtratos, vel fluminis profundo ſubmerſos, paucis relictis noſtrorum, quorum exſequias honeſtavimus celebri potius laude, quam luctu.
6 *Poſt quae opinor tanta et talia nec poſteritatem tacituram de veſtris in rempublicam meritis* [4]) *in gentibus cunctis, ſi plene,* [5]) *quem altiore faſtigio maieſtatis ornaſtis, virtute gravitateque, ſi quid ad-*
7 *verſum ingruerit, defendatis. Ut autem rerum integer ordo ſervetur, praemiaque virorum fortium maneant incorrupta, nec honores ambitio praeripiat clandeſtina, id ſub reverenda conſilii veſtri facie ſtatuo, ut* NEQUE CIVILIS QUISQUAM IUDEX, NEC MILITIAE RECTOR, ALIO QUODAM PRAETER MERITA SUFFRAGANTE, AD POTIOREM VENIAT GRADUM, NON SINE DETRIMENTO PUDORIS EO, QUI PRO QUOLIBET PETERE TENTAVERIT, DISCESSURO.

8 Hac fiducia ſpei maioris animatus inferior miles, dignitatum iam diu expers et praemiorum, haſtis feriendo clypeos ſonitu adſurgens ingenti, uno pro-
9 pemodum ore dictis favebat et coeptis. Statimque, ne turbandae diſpoſitioni conſultae tempus ſaltem breve concederetur, pro actuariis [6]) obſecravere Petulantes et Celtae, recturi, quas placuiſſet provincias, mitterentur: quo non impetrato abiere nec offenſi, nec triſtes.

10 Nocte tamen, quae declarationis Auguſtae praeceſſerat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem viſum, ut formari Genius publicus ſolet, haec obiurgando dixiſſe: *Olim, Iuliane, veſtibulum aedium tuarum obſervo latenter, augere tuam geſtiens dignitatem; et aliquoties tamquam repudiatus abſceſſi:* [7]) *ſed, ſi ne nunc quidem recipior, ſententia concordante multorum; ibo demiſſus et maeſtus. Id tamen retineto* [8]) *imo corde, quod tecum non diutius habitabo.*

---

4) *τὸ in* deeſt. 5) Haec Mſ. deſunt. 6) Mſ. obſervare. 7) Mſ. deſunt. 8) Mſ. in imo corde.

VI. Haec dum per Gallias agerentur intente, 1
truculentus rex ille Perſarum, incentivo Antonini
adventu Craugaſii duplicato, ardore obtinendae
Meſopotamiae flagrans, dum ageret cum exercitu
procul Conſtantius, armis multiplicatis et viribus
transmiſſo ſollemniter Tigride, oppugnandam ado-
ritur Singaram milite uſuique congruis omnibus,
ut aeſtimavere, qui regionibus praeerant, abunde
munitam. Cuius propugnatores viſo hoſte longiſſi- 2
me, clauſis ocius portis, ingentibus animis per tur-
res discurrebant et minas, ſaxa tormentaque bellica
congerentes, cunctisque praeſtructis ſtabant omnes
armati, multitudinem parati propellere, ſi moenia
ſubire tentaſſet.

Adventans itaque rex, cum per optimates ſuos 3
propius admiſſos, pacatiore colloquio flectere de-
fenſores ad ſuum non potuiſſet arbitrium, quieti
diem integrum dedit: et matutinae lucis exordio,
ſigno per flammeum erecto vexillum, circumvadi-
tur civitas a quibusdam vehentibus ſcalas, aliis
componentibus machinas, plerisque obiectu vinea-
rum pluteorumque tectis, iter ad fundamenta parie-
tum quaerentibus ſubvertenda. Contra haec oppi- 4
dani ſuperſtantes propugnaculis celſis, lapidibus
eminus telorumque genere omni ad interiora fero-
cius ſe proripientes arcebant.

Et pugnabatur eventu ancipiti diebus aliquot, 5
hinc inde multis amiſſis et vulneratis: poſtremo
fervente certaminum mole, et propinquante iam
veſpera, inter machinas plures admotus aries ro-
buſtiſſimus orbiculatam turrim feriebat ictibus denſis,
unde reſeratam urbem obſidio ſuperiore docuimus.
Ad quam converſa plebe dimicabatur artiſſime: fa- 6
cesque cum taedis ardentibus et malleolis ad exuren-
dum imminens malum undique convolabant, nec[1]) ſa-

1) *Steph.* non ſagittarum.

gittarum crebritate, nec [2]) glandis hinc inde cessante. Vicit tamen omne prohibendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum recens structorum, madoreque etiam tum infirmium.
7 Dumque adhuc ferro certatur et ignibus, turri collapsa cum patuisset iter in urbem, nudato propugnatoribus loco, quos periculi disiecerat magnitudo, Persarum agmina undique ululabili clamore sublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra complebant: caesisque promisce paucissimis, residui omnes [3]) mandatu Saporis vivi comprehensi, ad regiones Persidis ultimas sunt asportati.

8 Tuebantur autem hanc civitatem legiones duae, prima Flavia, primaque Parthica, et indigenae plures, cum auxilio equitum ilico ob repentinum malum inclusorum: qui omnes, ut dixi, vinctis manibus ducebantur, nullo iuvante nostrorum.
9 Nisibin enim sub pellibus agens pars maior exercitus custodiebat, intervallo perquam longo discretam: alioquin numquam labenti Singarae vel temporibus priscis quisquam ferre auxilium potuit, aquarum paenuria cunctis circum arentibus locis. Et licet ad praesciscendos adversos subitosque motus, id munimentum opportune locavit antiquitas, dispendio tamen fuit rei Romanae, cum defensorum iactura aliquoties interceptum.

1 VII. Exciso itaque oppido, rex Nisibin prudenti consilio vitans, memor nimirum, quae saepius ibi pertulerat, dextrum latus itineribus petit obliquis: Bezabden, quam Phoenicam quoque institutores veteres adpellarunt, vi vel promissorum dulcedine illectis defensoribus retenturus, munimentum impendio validum, in colle mediocriter edito positum, vergensque in margines Tigridis, atque, ubi loca suspecta sunt et humilia, duplici muro

2) *al.* glande. 3) Ms. mandatu.

vallatum: ad cuius tutelam tres legiones ſunt depu-
tatae, ſecunda Flavia, ſecundaque Armeniaca, et
Parthica itidem ſecunda, cum ſagittariis pluribus
Zabdicenis, in quorum ſolo tunc nobis obtempe-
rantium hoc eſt municipium poſitum.

Primo igitur impetu cum agmine cataphracto- 2
rum fulgentium rex ipſe ſublimior caeteris, caſtro-
rum ambitum circumcurſans, prope labra ipſa foſ-
ſarum venit audentius: petitusque balliſtarum icti-
bus certis et ſagittarum, denſitate [1]) opertus armo-
rum in modum teſtudinis contextorum, abſceſſit
innoxius. Ira tamen tum ſequeſtrata, caduceato- 3
ribus miſſis ex more, clauſos blandius hortabatur,
ut vitae ſpeique conſulturi obſidium deditione ſol-
verent opportuna, reſeratisque portis egreſſi, ſup-
plices victori gentium ſemet offerrent. Quibus 4
adire propius auſis defenſores moenium ideo pe-
percerunt, quod cohaerenter ſibi iunctos duxerant
[2]) hisdem notos ingenuos, Singarae captos: eorum
enim miſeratione telum nemo contorſit, nec ſuper
pace reſpondit.

Deinde datis indutiis diei totius et noctis, ante 5
alterius lucis initium Perſarum populus omnis ador-
tus avide vallum, acriterque minans ac fremens, ubi
ad ipſa moenia confidenter acceſſit, [3]) dimicabat vi
magna reſiſtentibus oppidanis. [4]) Quare ſaucia- 6
bantur plerique Parthorum, quod pars ſcalas ve-
hentes, alii opponentes vimineas crates, veluti caeci
pergebant introrſus, nec noſtris innocui. Sagitta-
rum enim nimbi crebrius volitantes, ſtantes confer-
tius perforabant: partibusque poſt ſolis occaſum
aequa iactura digreſſis, adpetente poſtridie luce ar-
dentius multo quam antea pugnabatur, hinc inde
concinentibus tubis: nec minores ſtrages utrobique
viſae ſunt, ambobus obſtinatiſſime colluctatis.

1) Mſ. opertus. 2) Mſ. iſte in notos. 3) Mſ. dicabat vi. 4) Mſ. et quae re. Lg. *ex qua re*, ut alibi ea re.

7 Verum ſequuto die, otio communi adſenſu poſt
aerumnas multiplices attributo, cum magnus terror
circumſiſteret muros, Perſaeque paria formidarent:
Chriſtianae legis antiſtes exire ſe velle geſtibus os-
tendebat et nutu; acceptaque fide, quod redire
permitteretur incolumis, adusque tentoria regis ac-
8 ceſſit. Ubi data copia dicendi, quae vellet, ſuade-
bat placido ſermone diſcedere Perſas ad ſua, poſt
communes partis utriusque luctus formidari etiam
maiores adfirmans, forſitan adventuros. Sed per-
ſtabat incaſſum haec multaque ſimilia diſſerendo,
efferata veſania regis obſtante, [5]) non ante caſtrorum
9 excidium digredi pertinaciter adiurantis. Perſtrin-
xit tamen ſuſpicio vana quaedam epiſcopum, ut
opinor, licet adſeveratione vulgata multorum, quod
clandeſtino colloquio Saporem docuerat, quae
moenium adpeteret membra, ut fragilia intrinſecus
et invalida. Hocque exinde veriſimile viſum eſt,
quod poſtea intuta loca carieque nutantia cum ex-
ſultatione magna, velut regentibus penetralium cal-
lidis, contemplabiliter machinae feriebant hoſtiles.
10 Et quamquam anguſti calles difficiliorem aditum
dabant ad muros, aptatique arietes aegre promove-
bantur, manualium ſaxorum ſagittarumque metu
arcente: nec balliſtae tamen ceſſavere nec ſcorpio-
nes, illae tela torquentes, hi lapides crebros, qua-
lique ſimul ardentes pice et bitumine illiti: quorum
adſiduitate per proclive labentium [6]) machinae hae-
rebant velut altis radicibus fixae, easque malleoli
et faces iactae deſtinatius exurebant.
11 Sed cum haec ita eſſent, caderentque altrinſecus
multi, ardebant magis oppugnatores naturali ſitu et
ingenti opere munitum oppidum ante brumale ſidus
exſcindere, rabiem regis non ante ſedari [7]) poſſe
credentes. Quocirca nec multa cruoris effuſio,

---

5) deſunt Mſ. 6) Mſ. machinarum. 7) τὸ *poſſe* deeſt al.

nec confixi mortiferis vulneribus plurimi caeteros
ab audacia parili revocabant. Sed diu cum exitio 12
decernentes poſtremo, periculis obiectavere ſemet
abruptis: et agitantes arietes, denſo ſaxorum mola-
rium pondere fomentisque ignium variis, ire proti-
nus vetabantur. Verum unus aries reſiduis celſior, 13
humectis taurinis opertus exuviis, ideoque minus
caſus flammeos pertimeſcens aut tela, antegreſſus
omnes repſit niſibus magnis ad murum: vaſtoque
acumine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxa-
tam evertit. Qua ſonitu lapſa ingenti, ſuperſtantes
quoque repentina ruina deiecti, diffráctique vel ob-
ruti, mortibus interiere diverſis et inſperatis: inven-
toque tutiore adſcenſu armata irruit multitudo.

Trepidis deinde ſuperatorum auribus ululan- 14
tium undique Perſarum intonante fragore, artius
proelium intra muros exarſit, hoſtium noſtrorum-
que catervis certantibus comminus, cum confertis
inter ſe corporibus, hinc indeque ſtricto mucrone
nulli occurrentium parceretur. Magna denique 15
mole ancipiti diu exitio renitentes obſeſſi, poſtremo
plebis immenſae ponderibus effuſe disiecti ſunt. Et
poſt haec iratorum hoſtium gladii, quidquid inve-
niri poterat, concidebant: abreptique ſinibus ma-
trum parvuli, ipſae quoque matres trucidabantur,
nullo, quid ageret, reſpectante. Inter ea tam fu-
neſta, gens rapiendi cupidior, onuſta ſpoliorum
genere omni, captivorumque examen maximum du-
cens, tentoria repetivit exſultans.

Rex tamen gaudio inſolenti elatus, diuque deſi- 16
derio capiendae Phoenicae flagrans, munimenti
perquam tempeſtivi, non ante diſceſſit, quam labe-
factata murorum parte reparata firmiſſime, alimen-
tisque adfatim conditis, armatos ibi locaret inſignes
origine, bellique artibus claros. Verebatur enim,
quod accidit, ne amiſſionem caſtrorum ingentium

ferentes aegre Romani, ad eadem obſidenda viribus magnis accingerentur.

17 Latius ſe proinde iactans, additaque ſpe, quidquid adgredi poſſet, adipiſcendi, interceptis caſtellis aliis vilioribus Virtam adoriri diſpoſuit, munimentum valde vetuſtum, ut aedificatum a Macedone credatur Alexandro, in extremo quidem Meſopotamiae ſitum, ſed muris velut ſinuoſis circumdatum et cor-
18 nutis, inſtructioneque varia inacceſſum. Quod cum omni tentaret arte, nunc [8]) promiſſis defenſores alliciens, nunc poenas cruciabiles minitans, aliquoties ſtruere aggeres parans, obſidionalesque [9]) admovens machinas, multis acceptis vulneribus, quam illatis, omiſſo vano incepto tandem abſceſſit.

1 VIII. Haec eo anno inter Tigrim geſta ſunt et Euphratem. Quae cum frequentibus nuntiis didiciſſet Conſtantius, metuens expeditiones Parthicas, hiemem apud Conſtantinopolim agens, impenſiore cura limitem inſtruebat cum omni adparatu bellorum. Arma quoque et tirocinia cogens, legionesque augens iuventutis validae ſupplementis, quarum ſtatariae pugnae per orientales ſaepius emicuere procinctus: auxilia ſuper his Scytharum poſcebat mercede vel gratia, ut adulto vere profectus [1]) e Thraciis, loca ſuſpecta protinus occuparet.

2 Inter quae Iulianus apud Pariſios hibernis locatis, ſumma coeptorum quorſum evaderet pertimeſcens, erat anxius, nusquam adſenſurum Conſtantium factis multa volvendo conſiderans, apud
3 quem ſordebat ut infimus et contemptus. Circumſpectis itaque trepidis rerum novarum exordiis, legatos ad eum mittere ſtatuit geſta docturos, eisque concinentes litteras dedit, quid actum ſit, quidve fieri oporteat deinceps, monens apertius et demon-
4 ſtrans. Quamquam eum haec dudum comperiſſe

8) Mſ. promiſſis. 9) *al.* movens. 1) Mſ. et braratus.

opinabatur, relatu Decentii olim reverſi, et cubi-
culariorum recens de Galliis [2]) praegreſſorum, qui
ad Caeſarem aliqua portavere ſollemnia. Et, quam-
quam non repugnanter, tamen nec arrogantibus ver-
bis quidquam ſcripſit, ne videretur ſubito [3]) recli-
naſſe. Erat autem litterarum ſenſus huiusmodi:

Ego quidem propoſiti mei fidem non minus mo- 5
ribus, quam foederum pacto, quoad fuit, unum
ſemper atque idem ſentiens conſervavi, ut effectu
multiplici claruit evidenter. Iamque inde, ut me 6
creatum Caeſarem pugnarum horrendis fragoribus
obiecisti, poteſtate delata contentus, currentium ex
voto proſperitatum nuntiis crebris, ut adparitor
fidus tuas aures implevi, nihil usquam periculis
meis adſignans; cum documentis adſiduis conſtet,
diffuſis permiſtisque paſſim Germanis, in laboribus
me ſemper viſum omnium primum, [4]) *in laborum*
refectione poſtremum.

Sed bona venia tua dixerim, ſi quid novatum 7
eſt nunc, ut exiſtimas: in multis bellis et aſperis ae-
tatem ſine fructu conterens miles, olim [5]) *delibera-*
tum implevit, fremens, ſecundique impatiens loci
rectorem, cum nullas ſibi vices a Caeſare diuturni
ſudoris et victoriarum frequentium rependi poſſe
contemplaretur. Cuius iracundiae, nec dignitatum 8
augmenta, nec annuum merentis ſtipendium, id
quoque inopinum acceſſit, quod ad partes orbis Eoi
poſtremas venire iuſſi, homines adſueti glacialibus
terris, ſeparandique liberis et coniugibus, egentes
trahebantur et nudi. Unde ſolito ſaevius efferati,
nocte in unum collecti palatium obſedere, Auguſtum
Iulianum vocibus magnis adpellantes et crebris. Co- 9
horrui, fateor, et ſeceſſi: amandatusque, dum po-
tui, [6]) *ſalutem ſimulatione quaeritabam et latebris.*

---

2) Mſ. praegreſſorum. 3) Mſ. redundaſſe. 4) Mſ. in laborum refectione. 5) Mſ. deliberatum. 6) Mſ. ſalutemus latione.

Cumque nullae darentur indutiae, libero pectoris muro, ut ita dixerim, ſaeptus, progreſſus ante conſpectum omnium ſteti, molliri poſſe tumultum
10 *auctoritate ratus, vel ſermonibus blandis.* [7] *Exarſere mirum in modum, eousque provecti, ut cum precibus vincere pertinaciam conabar, inſtanter mortem contiguis adſultibus intentarent. Victus denique, mecumque ipſe conteſtans, quod alter confoſſo me forſitan libens declarabitur princeps, adſenſus ſum, vim lenire ſperans armatam.*

11 *Geſtorum hic textus eſt, quem mente quaeſo accipito placida. Nec actum quidquam ſecus exiſtimes, vel ſuſurrantes pernicioſa malignos admittas, ad compendia ſua excitare ſeceſſiones principum adſuetos: ſed adulatione vitiorum* [8] *altrice depulſa, excellentiſſimam virtutum omnium adverte iuſtitiam: et conditionum aequitatem, quam propono, bona fide ſuscipito, cum animo disputans, haec ſtatui Romano prodeſſe, nobisque, qui caritate ſanguinis, et fortunae ſuperioris culmine ſociamur.*
12 *Ignoſce enim: quae cum ratione poſcuntur, non tam fieri cupio, quam a te utilia probari et recta, avide tua praecepta deinde quoque ſuscepturus.*

13 *Quae neceſſe ſit fieri, in compendium redigam breve. Equos praebebo* [9] *curules Hiſpanos, et miſcendos gentilibus atque ſcutariis adoleſcentes Letos quosdam, cis Rhenum editam barbarorum progeniem, vel certe ex dediticiis, qui ad noſtra deſciſcunt. Et haec adusque exitum vitae me ſpondeo non modo grato animo, verum cupido quoque factu-*
14 *rum. Praefectos praetorio, aequitate et meritis notos, tua nobis dabit clementia: reſiduos ordinarios iudices, militiaeque moderatores promovendos arbitrio meo concedi eſt conſentaneum, itidemque ſtipatores. Stultum eſt enim, cum ante caveri poſ-*

---

7) Mſ. quom. 8) Mſ. alacri caede pulſa. 9) Mſ. curules Sparnos.

ſit ne fiat, [10]) *eos ad latus Imperatoris adſciſci, quo-*
rum mores ignorantur et voluntates.

Hoc ſane ſine ulla dubitatione firmaverim: tiro- 15
nes ad peregrina et longinqua Galli mittere, diu-
turna perturbatione caſibusque vexati graviſſimis,
nec ſponte ſua poterunt nec coacti, ne conſumpta pe-
nitus iuventute, ut adſliguntur praeterita recordan-
tes, ita deſperatione pereant impendentium. Nec 16
Parthicis gentibus opponenda auxilia hinc acciri
conveniet, cum adhuc nec barbarici ſint impetus in-
terclusi, et (ſi dici, quod verum eſt, pateris) hae
provinciae malis iactatae continuis, externis indi-
geant adiumentis et fortibus.

Haec hortando, ut aeſtimo, ſalutariter ſcripſi, 17
poſcens et rogans. Scio enim, ſcio, ne quid ſubla-
tius dicam cum imperio congruens, quas rerum
acerbitates iam conclamatas et perditas, concordia
viciſſim ſibi cedentium principum meliorem revoca-
vit in ſtatum: cum adpareat maiorum exemplo no-
ſtrorum, moderatores haec et ſimilia cogitantes, for-
tunate beateque vivendi reperire quodammodo viam,
et ultimo tempori poſteritatique iucundam ſui me-
moriam commendare.

His litteris iunctas ſecretiores alias Conſtantio 18
offerendas clanculo miſit, obiurgatorias et morda-
ces: quarum ſeriem nec ſcrutari licuit, nec, ſi li-
cuiſſet, proferre decebat in publicum.

Ad id munus implendum electi viri ſunt graves, 19
Pentadius officiorum magiſter, et Eutherius cubi-
culi tunc praepoſitus, poſt oblatas litteras relaturi,
nullo ſuppreſſo, quae viderunt, et ſuper ordine fu-
turorum fidenter acturi.

Auxerat inter haec coeptorum invidiam Floren- 20
tii fuga praefecti: qui velut praeſagiens concitandos
motus ob militem, ut ſermone tenus iactabatur, ac-

---

10) Mſ. eos latus. Ve. eos ad latus Imp.

citum, consulto discesserat Viennam, alimentariae rei gratia divelli causatus a Caesare, quem saepe
21 tractatum asperius formidabat. Dein cum comperisset eum ad augustum culmen evectum, exigua ac prope nulla vivendi spe versus in metum, ut longe disiunctus, malis se, quae suspicabatur, exemit: et necessitudine omni relicta digressus venit ad Constantium itineribus lentis: utque se nulli obnoxium culpae monstraret, Iulianum ut perduellem multis
22 criminibus adpetebat. Cuius post abitum bene Iulianus cogitans et prudenter, scirique volens, quod praesenti quoque pepercisset; caritates eius cum re familiari intacta, publici cursus usu permisso, ad Orientem redire tutius imperavit.

1 IX. Nec minore studio sequuti legati, haec secum ferentes, quae praediximus, intentique ad viandum, cum venirent ad iudices celsiores, oblique tenebantur: morasque per Italiam et Illyricum perpessi diuturnas et graves, tandem [1]) transfretati per Bosporum, itineribusque lentis progressi, apud Caesaream Cappadociae etiam tum degentem invenere Constantium, Mazacam antehac nominatam, opportunam urbem et celebrem, sub Argaei montis
2 pedibus sitam. Qui intromissi, data potestate offerunt scripta: iisque recitatis, ultra modum solitae indignationis excanduit Imperator, [2]) limibusque oculis eos adusque metum contuens mortis, egredi iussit, nihil post haec percontatus vel audire perpessus.

3 Perculsus tamen ardenter cunctatione stringebatur ambigua, utrum in Persas, an contra Iulianum moveri iuberet acies, quibus fidebat: haesitansque diu perpensis consiliis, flexus est quorumdam sententia [3]) utilium suasorum, et iter orientem versus

---

1) Mſ. *transfretati per Bosphorum.* 2) Mſ. *limisque oculis.* 3) Mſ. *utilium ſuaſorum.*

edixit. Statim tamen et legatos abſolvit, et Leonam quaeſtorem ſuum in Gallias cum litteris datis ad Iulianum pergere celeri ſtatuit gradu, nihil novatorum ſe adſerens ſuſcepiſſe, ſed eum (ſi ſaluti ſuae proximorumque conſulit) tumenti flatu depoſito, intra Caeſaris ſe poteſtatem continere praecipiens. 4
Utque id facile formido intentatorum efficeret, velut magnis viribus fretus, in locum Florentii praefectum praetorio Nebridium, tum quaeſtorem eiusdem Caeſaris promoverat, et Felicem notarium, officiorum magiſtrum, et quosdam alios. Gumoharium enim ſucceſſorem Lupicini, antequam ſciretur huiusmodi quidquam, magiſtrum provexit armorum. 5

Ingreſſus itaque Pariſios Leonas, ſusceptus ut honoratus et prudens, poſtridie principi progreſſo in campum cum multitudine armata pariter et plebeia, quam de induſtria convocarat, e tribunali, ut emineret altius, ſuperſtanti, ſcripta iubetur offerre. Replicatoque volumine edicti, quod miſſum eſt, et legi ab exordio coepto, cum ventum fuiſſet ad locum id continentem, quod geſta omnia Conſtantius improbans, Caeſaris poteſtatem ſufficere Iuliano cenſebat, [4]) exclamabatur undique vocum terribilium ſonu: 6
Auguſte Iuliane, ut provincialis, et miles, et rei publicae decrevit auctoritas; recreatae quidem, ſed adhuc metuentis redivivos barbarorum excurſus. 7

Quibus auditis Leonas, cum Iuliani litteris haec eadem [5]) indicantibus revertit incolumis: ſolusque admiſſus eſt ad praefecturam Nebridius: id enim Caeſar quoque ſcribens, ex ſententia ſua fore aperte praedixit. Magiſtrum enim officiorum iampridem ipſe Anatolium ordinavit, libellis antea reſponden- 8

4) Mſ. exclamabatur undique vocum terribilium ſonum. 5) Mſ. innotantibus.

tem, et quosdam alios, ut ſibi utile videbatur et tutum.

9 Et quoniam, cum haec ita procederent, timebatur Lupicinus, licet abſens, agensque etiam tum apud Britannos, homo ſuperbae mentis et turgidae; eratque ſuſpicio, quod, ſi haec trans mare didiciſſet, novarum rerum materias excitaret: notarius Bononiam mittitur, obſervaturus ſollicite, ne quisquam fretum oceani transire permitteretur. Quo vetito, reverſus Lupicinus, antequam horum quidquam ſciret, [6]) nullas ciere potuit turbas.

1 X. Iulianus tamen iam celſiore fortuna militisque fiducia laetior, ne intepeſceret, neve ut remiſſus argueretur et deſes, legatis ad Conſtantium miſſis, in limitem Germaniae ſecundae eſt egreſſus: omnique adparatu, quem flagitabat inſtans negotium, [1]) communitus, Tricenſimae oppido propin-
2 quabat. Rheno [2]) exinde transmiſſo regionem ſubito pervaſit Francorum, quos Attuarios vocant, inquietorum hominum, licentius etiam tum percurſantium extima Galliarum. Quos adortus ſubito nihil metuentes hoſtile, [3]) nimiumque ſecuros, quod ſcrupoſa viarum difficultate arcente, nullum ad ſuos pagos introiſſe meminerant principem, ſuperavit negotio levi; captisque plurimis et occiſis, orantibus aliis, qui ſuperfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodeſſe poſſeſſoribus finitimis arbitra-
3 tus. Unde reverſus pari celeritate per flumen, praeſidiaque limitis explorans diligenter et corrigens, adusque Rauracos venit: locisque recuperatis, quae olim barbari intercepta retinebant ut propria, iisdemque pleniore cura firmatis, per Beſantionem Viennam hiematurus abſceſſit.

XI. Hic

6) Mſ. nullus. 1) Mſ. communitus Obtricenſimae oppido. 2) *al.* deinde. 3) *al.* nimium ſic.

XI. Hic per Gallias erat ordo geſtorum. Quae 1
dum ita proſpere ſuccedunt et caute, Conſtantius
accitum Arſacen Armeniae regem, ſummaque li-
beralitate ſusceptum praemonebat et hortabatur, ut
nobis amicus eſſe perſeveraret et fidus. Audiebat 2
enim ſaepius eum tentatum a rege Perſarum falla-
ciis, et minis, et dolis, ut Romanorum ſocietate
poſthabita, ſuis rationibus [1]) ſtringeretur. Qui cre- 3
bro adiurans animam prius poſſe amittere, quam
ſententiam, muneratus cum comitibus, quos duxe-
rat, rediit ad regnum, [2]) nihil auſus temerare poſt-
ea promiſſorum, obligatus gratiarum multiplici ne-
xu Conſtantio: inter quas illud potius excellebat,
quod Olympiada Ablabii filiam praefecti quondam
praetorio, ei copulaverat coniugem, ſponſam fratris
ſui Conſtantis.

Quo dimiſſo a Cappadocia, ipſe per Melitinam 4
minoris Armeniae oppidum, et Lacotena, et Sa-
moſata, transito Euphrate Edeſſam venit: ubique,
dum agmina undique convenientium militum, et
rei cibariae abundantes copias opperitur, diu mora-
tus; poſt aequinoctium egreditur autumnale, Ami-
dam petens.

Cuius cum prope veniſſet moenia, favillis opple- 5
ta colluſtrans, flebat cum gemitu, reputans quales
miſeranda civitas pertulerat clades. Ibi tunc forte
Urſulus praeſens, qui aerarium tuebatur, dolore
percitus exclamavit: *En quibus animis urbes a mi-
lite defenduntur, cui ut abundare ſtipendium poſſit,
imperii opes iam fatiſcunt!* Quod dictum ita ama-
rum militaris multitudo poſtea apud Chalcedona re-
cordata, ad eius exitium conſurrexit.

Exinde cuneis confertis incedens, cum Bezab- 6
den adventaret, fixis tentoriis, vallo foſſarumque
altitudine circumſaeptis, obequitans caſtrorum

1) Mſ. ſtringeretur. 2) Mſ. inthelauſus temeratore.

ambitum longius, docebatur relatione multorum, inſtaurata eſſe firmius loca, quae antehac incuria
7 corruperat vetuſtatis. Et, ne quid omitteret, quod ante fervorem certaminum erat neceſſario praeſtruendum; viris prudentibus miſſis, conditione poſita dupla, cogebat moenium defenſores redire ad ſuos, alienis ſine cruore conceſſis, aut in ditionem venire Romanam dignitatibus augendos et praemiis. Atque, cum illi deſtinatione nativa reniterentur ut clare nati, periculisque et laboribus indurati, cuncta obſidioni congrua parabantur.

8 Denſis itaque ordinibus cum tubarum incitamentis latera oppidi cuncta adortus alacris miles, legionibus in teſtudines varias conglobatis, paullatim tuto progrediens ſubruere moenia conabatur: et quia telorum omne genus in ſubeuntes effundebatur, nexu clypeorum ſoluto diſceſſum eſt, in receſſum ca-
9 nentibus ſignis. Laxatis deinde ad diem unum [3]) indutiis, tertia luce curioſius [4]) tecti, elatis paſſim clamoribus adſcenſus undique tentabant. Et licet defenſores obtentis ciliciis, ne conſpicerentur ab hoſtibus, latebant intrinſecus; tamen, quoties flagitabat neceſſitas, lacertos fortiter exſertantes, lapi-
10 dibus ſubiectos inceſſebant et telis. Et vimineae crates cum procederent confidenter, eſſentque parietibus contiguae, dolia deſuper cadebant, molae et columnarum fragmenta: quorum ponderibus nimiis obruebantur oppugnatores, hiatuque violento disiectis operimentis, cum periculis ultimis evadebant.

11 Decimo itaque, poſtquam [5]) pugnari die coeptum eſt, cum [6]) ſpes noſtrorum interiora cuncta maerore compleret, transferri placuerat molem arietis magni, quam Perſae quondam Antiochia pulſi-

3) Mſ. indomis. 4) Mſ. tecto. 5) Mſ. pugnari. 6) Mſ. ſpè noſtrorum interior.

bus eius exciſa relatam reliquerant apud Carras:
quae ſubito viſa, aptataque faberrime, clauſorum
hebetaverat mentes, adusque deditionis remedia
paene prolapſas, ni reſumptis viribus opponenda
machinae huic praeparaſſent. Nec temeritas poſt 12
haec ceſſaverat, nec conſilium. Namque, dum in-
ſtrueretur aries vetuſtus, et diſſolutus, ut facile ve-
heretur, 7) omni arte, omnique virium niſu, et
8) oppugnatorum vi et firmitudine ſumma defenſa-
batur: tormenta nihilominus et lapidum crebritas
atque fundarum ex utraque parte plurimos conſume-
bant: et aggerum moles incrementis celeribus con-
ſurgebant: acriorque indies adoleſcebat obſidio,
multis noſtrorum idcirco cadentibus, quod decer-
nentes ſub Imperatoris conſpectu, ſpe praemiorum,
ut poſſent facile, qui eſſent, agnoſci, nudantes ga-
leis capita ſagittariorum hoſtilium peritia fundeban-
tur. Proin dies et noctes intentae vigiliis, cautio- 13
res ſtantes utrobique faciebant. Et Perſae aggerum
altitudine iam in ſublime porrecta, machinaeque
ingentis horrore perculſi, quam minores quoque ſe-
quebantur, omnes exurere vi maxima nitebantur:
et adſidue malleolos atque incendiaria tela torquen-
tes, laborabant incaſſum, ea re, quod humectis
ſcortis et centonibus erant opertae materiae plures,
aliae unctae alumine diligenter, ut ignis in eas labe-
retur innoxius. Verum has admoventes fortitudine 14
magna Romani, licet difficile defenſabant, tamen
cupiditate potiundi oppidi ne prompta quidem peri-
cula contemnebant. Et contra propugnatores, cum 15
iam discuſſurus turrim oppoſitam aries maximus ad-
ventaret, prominentem eius ferream frontem, quae

---

7) Mſ. omni argento. Fr. omni argumento, ut in Actis Euphemiae. Trahentes argumentis lapides. 8) Mſ. oppugnatorum veni et fortitud.

revera formam [9]) effingit arietis, arte ſubtili illaqueatam altrinſecus laciniis retinuere longiſſimis, ne retrogradiens reſumeret vires, neve ferire muros adſultibus denſis contemplabiliter poſſet, fundentes quoque ferventiſſimam picem: et diu promotae machinae ſtabant, muralia ſaxa perſerentes et tela.

16 Iamque aggeribus cumulatius excitatis, defenſores, ni vigilaſſent, exitium adfore iam ſperantes, in audaciam ruere praecipitem: et repentino decurſu portis effuſi, primosque adorti noſtrorum, faces ſitellasque ferreas onuſtas ignibus in arietes magnis

17 viribus iaciebant. Verum poſt ambiguam proelii virtutem, plurimi nihil impetrato intra moenia repelluntur: moxque ex aggeribus, quos erexerant Romani, iidem Perſae propugnaculis inſiſtentes, ſagittis inceſſebantur et fundis, telisque igniferis: quae per tegumenta turrium volitantia, paratis, qui reſtinguerent, plerumque irrita labebantur.

18 Cumque pauciores utrobique fierent bellatores, et Perſae truderentur ad ultima, ni potior ratio ſuccurriſſet, impenſiore opera procurſus tentabatur ex caſtris: et eruptione ſubita multitudinis facta, inter armatos, qui portabant ignes, [10]) amplioribus ordinatis, iaciebantur corbes in materias ferreae plenae flammarum, et ſarmenta, aliaque ad

19 ignes concipiendos aptiſſima. Et quia conſpectum abstulerant fumi nigerrimae nubes, claſſico excitante in pugnam, legiones procinctae celeri gradu venerunt: et ſubcreſcente paullatim ardore bellandi, cum ventum fuiſſet ad manus, repente machinae omnes effuſis ignibus urebantur, praeter maiorem: quam direptis reſtibus, quibus e muro iactis implicabatur, virorum fortium acrior niſus aegre ſemiuſtam extraxit.

---

9) efficit. 10) Mſ. amplioribus ordinati iaciebuntur.

At ubi nocturnae tenebrae finem proeliis attulerunt, non in longum [11]) militi quies data: cibo enim exiguo refectus et somno, rectorum monitu excitus, munitiones a muro longe demovit, dimicare succinctius parans per sublimes aggestus, qui iam consummati muris altius imminebant. Utque facile defensores moenibus pellerentur, in ipsis aggerum summitatibus binae sunt locatae ballistae, quarum metu ne prospicere quidem posse hostium quisquam crederetur. His satis provisis, prope 21
ipsum crepusculum triplex acies nostrorum instructa, conisque galearum minacius nutans, scalas vehentibus multis impetum [12]) conabantur in muros. Iam resultantibus armis et tubis, uno parique ardore hinc [13]) inde pugnabatur audaci conflictu: latiusque sese pandentes Romani, cum Persas occultari viderent pavore impositorum aggeribus tormentorum, pulsabant turrim ariete: et cum ligonibus et dolabris et vectibus [14]) scalisque propinquabant, utrimque convolante missilium crebritate. Adfli- 22
ctabant tamen multo vehementius Persas ictus varii ballistarum, tamquam per transennam a clivis structilibus decurrentes. Unde fortunas suas sitas in extremo iam cogitantes, destinatam ruebant in mortem: et partiti munera dimicandi inter necessitatis articulos, relictis, qui moenia tuerentur, reserata latenter postica, strictis gladiis valida manus erupit, pone sequentibus aliis, qui flammas occulte portabant. Dumque Romani nunc instant cedentibus, 23
nunc ultro incessentes excipiunt: qui vehebant foculos repentes incurvi, prunas unius aggesti inseruere iuncturis, ramis arborum diversarum, et iunco, et manipulis constructi cannarum: qui conceptis incendiorum aridis nutrimentis iam cremaban-

11) Mſ. militi qui estate. Al. militi quies est data. 12) Mſ. conabantur. 13) al. inde. 14) Mſ. scalaeque propinq.

tur, militibus cum intactis tormentis exinde periculose digressis.

24 Ut vero certaminibus finem vespera [15]) dedit incedens, partesque discesserunt ad otium breve, Imperator in varia sese consilia diducens et versans, cum excidio Phoenicae diutius imminere necessariae rationes urgerent, quod munimentum velut insolubile claustrum hostium excursibus erat obiectum, et serum repelleret tempus: certaturus leviter ibi statuit immorari, alimentis destituendos forsitan cedere existimans Persas: quod secus atque rebatur

25 evenit. Cum enim remissius pugnaretur, humente caelo undantes nubes cum tenebris advenere minacibus: adsiduisque imbribus ita immaduerat solum, ut luti glutinosa mollities per eas regiones pinguissimi caespitis omnia perturbaret: et super his iugi fragore tonitrua fulguraque mentes hominum pavidas perterrebant.

26 Accedebant arcus caelestis conspectus adsidui: quae species unde ita figurari sit solita, expositio brevis ostendet. Halitus terrae calidiores et humoris spiramina conglobata in nubes, exindeque disiecta in adspergines parvas, ac radiorum fusione splendida facta, supinantur volubiliter contra ipsum igneum orbem, irimque conformant, ideo spatioso curvamine sinuosam, quod in nostro panditur mundo, quem sphaerae dimidiae

27 parti rationes physicae superponunt. Cuius species, quantum mortalis oculus contuetur, prima lutea visitur, secunda flavescens vel fulva, punicea tertia, quarta purpurea, postrema caeruleo concreta et vi-

28 ridi. Hac autem mixta pulcritudine temperatur ideo, ut terrenae existimant mentes, quod prima eius pars dilutior cernitur, aëri concolor circumfuso: sequens fulva, id est paullo excitatior quam

15) Ms. *τὸ incedens* deest al.

lutea: [16]) punicea tertia, quod ſolis obnoxia claritudini, pro [17]) receptatione ſpiritus fulgores eius [18]) puriſſimi e regione deflorat: quarta ideo [19]) purpurat, quod intermicante adſperginum denſitate, per quas moritur radiorum [20]) ſplendor, conſpiciens offendit adſpectum flammeo propiorem: qui color quanto magis diffunditur, concedit in caeruleum et virentem.

Arbitrantur alii, tunc iridis formam rebus adpa- 29
rere mundanis, cum altius delatae nubi craſſae radii ſolis infuſi lucem iniecerint liquidam: quae non reperiens exitum, in ſe conglobata nimio ſplendeſcit adtritu: et proximos quidem albo colores a ſole ſublimiore decerpit: ſubvirides vero a nubis ſimilitudine ſuperiectae: ut in mari ſolet uſu venire, ubi candidae ſunt undae, quae littoribus illiduntur, interiores ſine ulla concretione caeruleae.

Et quoniam indicium eſt permutationis aurae, 30
(ut diximus) a [21]) ſudo aëre nubium concitans globos, aut contra ex concreto [22]) immutans in ſerenam laetitiam caelum; ideo apud poëtas legimus [23]) ſaepe, Irim de caelo mitti, cum praeſentium rerum verti neceſſe ſit ſtatus. Suppetunt aliae multae opiniones et variae, quas dinumerare nunc eſt ſupervacuum, narratione redire, unde digreſſa
eſt, feſtinante. His ac talibus Imperator inter 31
ſpem metumque iactabatur, ingraveſcente hiemis magnitudine, [24]) ſuſpectisque per avios tractus inſidiis: inter quae [25]) etiam tumultum exaſperati militis verebatur. Super his urebat eius anxiam mentem, quod velut patefacta ianua divitis domus, irritus propoſiti reverteretur.

---

16) Mſ. picea. 17) Mſ. pro reticatione. 18) Mſ. puriſſimi. 19) *Steph.* purpurea. 20) Mſ. ſplendor conſpiciens. 21) *al.* ſudore aëre. 22) Mſ. mutans. 23) in Mſ. ita hic locus legitur: Legimus nimirum de caelo hinc verti neceſſe mitti cum praeſ. 24) Mſ. ſuper eos quae per avictio ſtractus. 25) etiam . . . . cum exaſp.

32 Quas ob res omisso vano incepto, hiematurus Antiochiae redit in Syriam aerumnosam, perpessus et ulcerum sed et atrocia, diuque deflenda. Evenerat enim hoc, quasi fatali constellatione ita regente diversos eventus, ut ipsum Constantium dimicantem cum Persis fortuna semper sequeretur adflictior: unde vincere saltem per duces optabat: quod aliquoties meminimus contigisse.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXI.

Iulianus A. Viennae quinquennalia celebrat: quomodo Constantium A. brevi moriturum praenoverit: et de variis artibus futura praenoscendi. C. I. *Iulian. A. Viennae Christianum se simulat illiciendae multitudinis causa: et de die festo in ecclesia inter christianos Deum precatur.* II. *Vadomarius rex Alamannorum, rupto foedere, per emissarios limites vastat, et Libinonem comitem cum paucis interficit.* III. *Iulian. A. interceptis Vadomarii litteris ad Constantium A. eum in convivio comprehendendum curavit: et Alamannis aliis occisis, aliis in deditionem acceptis, caeteris pacem petentibus dedit.* IV. *Iulian. A. milites suos alloquitur, et in verba sua universos adigit, Constantio A. bellum illaturus.* V. *Constantius A. Faustinam ducit uxorem: auget supplementis exercitum: Armeniae et Hiberiae reges donis sibi conciliat.* VI. *Const. A. Antiochiae tum agens, per Gaudentium notarium Africam in potestate sua retinet; et Euphrate transito Edessam se exercitumque confert.* VII. *Iulianus A. post ordinatas res Galliarum, ripam Danubii petit, et partem militum per Italiam perque Raetias praemittit.* VIII. *Taurus et Florentius consules, ac praefecti praetorio, hic per Illyricum, ille per Italiam, fugiunt adpropinquante Iuliano A. Lucillianus magister equitum, qui resistere Iuliano parabat, opprimitur.* IX. *Iulianus A. Sirmium, caput Illyrici occidui, una cum praesidio in fidem recipit; Succos occupat, et ad Senatum scribit contra Constantium.* X. *Duae legiones Constantianae, quae apud Sirmium ad Iulianum A. transierant, ab eo missae in Gallias, Aquileiam occupant consentientibus*

oppidanis, ac Iuliani militi portas claudunt. XI. *Aquileia favens Constantii A. partibus oppugnatur: quae postea comperto eius obitu, Iuliano se dedidit.* XII. *Sapor domum reducit copias, inhibentibus bellum auspiciis: Constantius A. in Iulianum arma moturus Hierapoli milites alloquitur.* XIII. *Praesagia mortis Constantii A.* XIV. *Moritur Constantius A. apud Mopsucrenas Ciliciae.* XV. *Constantii A. virtutes et vitia.* XVI.

1 Intercluso hac bellorum difficili sorte Constantio trans flumen Euphratem, Iulianus agens apud Viennam, formandis in futura consiliis dies impendebat et noctes, quantum opes patiebantur angustae, altius semet attollens: semperque ambigens, utrum Constantium modis omnibus alliceret in concordiam, an terroris incutiendi gratia lacesseret prior.
2 Quae sollicite reputans, utrumque formidabat, et amicum cruentum, et in aerumnis civilibus saepe victorem: maximeque Galli fratris exemplum mentem eius anxiam suspendebat, quem inertia mistae-
3 que periuriis fraudes prodidere quorumdam. Erigebat tamen aliquoties animum ad multa et urgentia, tutissimum ratus inimicum se ex confesso monstrare ei, cuius ex praeteritis motus coniectabat ut prudens, ne per amicitias fictas insidiis falleretur
4 occultis. Parvi igitur habitis, quae per Leonam Constantius scripserat, nulloque arbitrio eius promotorum suscepto praeter Nebridium, quinquennalia Augustus iam edidit: et ambitioso diademate utebatur lapidum fulgore distincto, cum inter exordia principatus adsumpti vili corona [1]) circumda-
5 tus erat, xystarchae similis purpurato. Inter quae Helenae coniugis defunctae suprema miserat Romam, in suburbano viae Nomentanae condenda, ubi uxor quoque Galli, quondam soror eius, sepulta est Constantina.

1) Mſ. circumdatus erat.

Accidebat autem, incendebatque eius cupiditatem pacatis iam Galliis inceſſere ultro Conſtantium: coniiciens eum per vaticinandi praeſagia multa (quae callebat) et ſomnia, e vita protinus exceſſurum. 6

Et quoniam erudito et ſtudioſo cognitionum omnium principi malivoli praenoſcendi futura pravas artes adſignant, advertendum eſt breviter, unde ſapienti viro hoc quoque accidere poterit doctrinae genus haud leve. Elementorum omnium ſpiritus, utpote perennium corporum [2]) praeſentiendi motu ſemper et ubique vigens, ex his, quae per diſciplinas varias adfectamus, participat nobiſcum munera divinandi: et ſubſtantiales poteſtates ritu diverſo placatae, velut ex perpetuis fontium venis [3]) vaticina mortalitati ſuppeditant verba, quibus numen praeeſſe dicitur Themidis: quam ex eo, quod fixa fatali lege decreta praeſcire [4]) facit in poſterum, quae τεθειμένα ſermo Graecus adpellat, ita cognominatam, in cubili ſolioque Iovis vigoris vivifici theologi veteres collocarunt. 7 8

Auguria et auſpicia non volucrum arbitrio futura [5]) neſcientium colliguntur: (nec enim hoc vel inſipiens quisquam [6]) dicet) ſed volatus avium dirigit deus, ut roſtrum ſonans, aut praetervolans pinna turbido meatu vel leni futura praemonſtret. Amat enim benignitas numinis, ſeu quod merentur homines, ſeu quod tangitur eorum adfectione, his quoque artibus prodere, quae impendent. 9

Extis item pecudum attenti fatidicis, [7]) in ſpecies converti ſuetis innumeras, accidentia ſciunt. Cuius diſciplinae Tages nomine quidam monſtrator eſt; ut fabulantur, in Etruriae partibus emerſiſſe ſubito viſus e terra. 10

2) al. praeſentienti. 3) Mſ. vaticinia. 4) Mſ. facit. 5) Mſ. naſcentium. 6) Mſ. dicet. 7) Mſ. in ſpes.

11 Aperiunt tunc quoque ventura, cum [8]) aeſtuant
hominum corda, ſed loquuntur divina. Sol enim
(ut aiunt phyſici) mens mundi, noſtras mentes ex
ſeſe velut ſcintillas diffunditans, cum eas incenderit
vehementius, futuri conſcias reddit. Unde Sibyl-
lae crebro ſe dicunt ardere, torrente vi magna flam-
marum. Multa ſignificant ſuper his crepitus vo-
cum, et occurrentia ſigna, tonitrua quinetiam et
fulgura et fulmina, itidemque ſiderum ſulci.
12 Somniorum autem rata fides et indubitabilis fo-
ret, ni ratiocinantes coniectura fallerentur. Inter-
dumque, ut Ariſtoteles adfirmat, tum fixa ſunt et
ſtabilia, cum animantis altius quieſcentis ocularis
13 [9]) pupilla neutrobi inclinata, rectiſſime cernit. Et
quia vanities aliquoties plebeia ſtrepit, haec impe-
rite muſſando, ſi eſſet praeſentiendi notitia quae-
dam, cur ille ſe caſurum in bello, vel alius hoc ſe
paſſurum ignoravit, aut illud? ſufficiet dici, quod
et grammaticus loquutus interdum eſt barbare, et
abſurde cecinit muſicus, et ignoravit remedium
medicus: et non ideo nec grammatica, nec muſica,
14 nec medicina ſubſiſtit. Unde praeclare hoc quo-
que, ut alia, Tullius, *Signa oſtenduntur*, ait, *a
diis rerum futurarum. In his ſi quis erraverit,
non deorum natura, ſed hominum coniectura pec-
cavit.* Ne igitur extra calcem, quod dicitur, ſer-
mo decurrens lecturo faſtidium ferat, ad explican-
da proſpecta revertamur.
1 II. Cum apud Pariſios adhuc Caeſar Iulianus,
quatiens ſcutum variis motibus exerceretur in cam-
po, axiculis, queis orbis erat compaginatus, in va-
num excuſſis, anſa remanſerat ſola: quam retinens
2 valida manu ſtringebat. Territisque ut omine diro
praeſentibus cunctis, *Nemo*, inquit, *vereatur: ha-
beo firmiter, quod tenebam.* Item cum apud Vi-

8) aeſtivant. 9) popiala.

ennam poſtea quieſceret ſobrius, [1]) horrore medio
noctis imago quaedam viſa ſplendidior, hos ei ver-
ſus heroos modo non vigilanti aperte dixit, eadem
ſaepius replicando: quibus fretus nihil aſperum
ſibi ſupereſſe exiſtimabat.

[2]) *Ζεὺς ὅταν εἰς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ ὑδροχόοιο,*
Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρῃ βαίνῃ ἐπὶ πέμπτῃ
Εἰκοστῇ, βασιλεὺς Κωνστάντιος Ἀσίδος αἴης
Τέρμα φίλου βιοτοῦ στυγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἕξει.

Agebat itaque nihil interim de ſtatu rerum praeſen- 3
tium mutans, ſed animo tranquillo et quieto inci-
dentia cuncta disponens, paullatimque ſeſe corro-
borans, ut dignitatis augmento virium quoque con-
gruerent incrementa. Utque omnes, nullo impe- 4
diente, ad ſui favorem illiceret, adhaerere cultui
Chriſtiano fingebat, a quo iam pridem occulte de-
ſciverat, arcanorum participibus paucis, haruſpi-
cinae auguriisque intentus, et caeteris, quae deo-
rum ſemper fecere cultores. Et ut haec interim 5
celarentur, feriarum die, quem celebrantes menſe
Ianuario Chriſtiani [3]) Epiphania dictitant, progreſ-
ſus in eorum eccleſiam, ſollemniter numine orato
diſceſſit.

III. Dum haec ita aguntur, propinquante iam 1
vere, nuntio percitus inopino, ad triſtitiam verſus
eſt et maerorem. Didicit enim Alamannos a pago
Vadomarii exorſos, unde nihil poſt ictum foedus
ſperabatur incommodum, vaſtare confines Raetiis
tractus: nihilque ſinere intentatum manus praeda-
torias fuſius discurrentes. Quod ne diſſimulatum 2
redivivas bellorum materias excitaret; Libinonem
quemdam Comitem cum Celtis et Petulantibus miſit

1) *al.* hora media. 2) Mſ. ΖΕΤΣ ΟΤΑΝ ΕΙΣΙ ΠΛΔΤΤΓΕΡ-
ΣΙΑ ϰΙΟΑΝΚΙΤΟΤ ΤΔΡΟΧΟΟΓΟ ΠΑΡΕΕΝΙΚΝΣΔΕΚΟΝΟΣ
ΓΟΙΡΝΣ ΒΕΕΝΕΙΙΙΠΕ Λ ΠΤΝΕΙΚΟΣ ΤΗ ΒΑΣΔΕΤΣΚΟΣΤΑΝΤΙ
ΟΣΑΣΙΛΟΣΕ ΗΣΤΕ ΡΛυΑ ΦΙΟΛΝ ΒΙΟΤΟΤ ΕΤΤΓΕΡΟΝ ΚΑΙ
ΕΠωΔΤΝΟΝ ΕςΕΙ. 3) *al.* Epiphaniam.

hiemantibus ſecum, negotium, ut poſcebat ratio,
3 correcturum. Qui cum mature prope oppidum
Sanctionem veniſſet, longe viſus a barbaris, qui
iam certamina meditantes ſeſe per valles abdide-
rant: hortatusque milites licet numero impares,
cupidine tamen pugnandi vehementius irritatos,
adgreditur inconſulte Germanos, interque dimi-
candi exordia ipſe concidit omnium primus: cuius
interitu erecta barbarorum fiducia, Romanisque ad
ducis vindictam accenſis, certamen committitur
obſtinatum, et urgente magnitudinis mole disiecti
ſunt noſtri, occiſis paucis et vulneratis.

4 Cum hoc Vadomario, et Gundomado eius fra-
tre, itidem rege, Conſtantius (ut iam relatum eſt)
firmaverat pacem. Poſt quae mortuo Gundomado,
hunc ſibi fore exiſtimans fidum, ſecretorumque ta-
citurnum exſecutorem et [1]) efficacem, mandabat (ſi
famae ſolius admittenda eſt fides) ſcribebatque, ut
tamquam [2]) rupto concordiae pacto, ſubinde colli-
mitia ſibi vicina vexaret: quo Iulianus id metuens,
5 nusquam a tutela discederet Galliarum. Quibus
(ut dignum eſt credere) obtemperans Vadomarius,
haec et ſimilia perpetrabat: ad perſtringendum fal-
lendumque miris modis ab aetatis primitiis callens,
ut poſtea quoque ducatum per Phoenicen regens
6 ostendit. Sed re ipſa convictus abstinuit. Capto
enim a ſtationariis militibus notario, quem miſerat
ad Conſtantium, ſcrutatoque, ſi quid portaret,
epiſtola eius reperta eſt, in qua praeter alia multa
id quoque ſcripſerat: *Caeſar tuus diſciplinam non
habet.* Iulianum autem adſidue per litteras domi-
num et Auguſtum adpellabat et Deum.

1 IV. Haec ut erant periculoſa et dubia, Iulianus
in exitiale malum eruptura conſiderans, in unum
omni cogitatione intenta, eum incautum rapere

---

1) Mſ. effaciturem. 2) Mſ. rupto ſane concord.

festinabat, ut securitatem suam provinciarumque locaret in tuto: et iniit consilium tale. Philagrium 2
notarium, Orientis postea Comitem, ad eas miserat partes, cuius prudentiae fidebat olim sibi comperti: eique inter multa, quae pro captu instantium rerum erat acturus, signatam quoque chartulam tradidit, mandavitque, ne aperiret vel recitaret, nisi Vadomario viso cis Rhenum. Perrexit Phila- 3
grius, ut praeceptum est: eoque praesente, et negotiis adstricto diversis, transgressus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace, nihilque secus gestorum simulans scire, viso praeposito militum ibi degentium, pauca loquutus ex more, ultro semet, ut suspicionis nihil relinqueret abiturus, ad convivium eius venire promisit, ad quod erat etiam Philagrius invitatus. Qui statim ingres- 4
sus, rege conspecto, Imperatoris recordatus est verba, causatusque rem seriam et urgentem, ad diversorium rediit: scriptisque lectis doctus, quid agi conveniret, confestim reversus discubuit inter caeteros. Finitisque epulis Vadomarium fortiter 5
adprehensum, rectori militum arte custodiendum apud signa commisit, textu lecto iussorum, comitibus eius ad sua redire compulsis, super quibus nihil fuerat imperatum. Exhibitus tamen idem rex 6
ad Principis castra, iamque spe veniae omni praeclusa, cum interceptum notarium, et, quae scripserat ad Constantium, comperisset iam publicata, ne convicio quidem tenus compellatus, missus est ad Hispanias. Id enim studio curabatur ingenti, ne Iuliano discedente a Galliis, immanissimus homo provinciarum statum aegre compositum licentius conturbaret.

Hoc casu elatior Iulianus, regis opinione citius 7
intercepti, quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus curis barbaros adoriri disposuit, quos peremisse Libinonem Comitem in

8 congressu cum militibus docuimus paucis. Et ne rumor adventus sui eos ad remotiora traduceret, superato Rheno noctis alto silentio, cum auxiliorum expeditissimis globis, nihil metuentes huiusmodi circumvenit: excitatosque hostilium fragore armorum, dum gladios circumspectant et tela, celeriter involavit: et quosdam occidit, orantes alios praedamque offerentes dediticios cepit: reliquis, qui remansere, pacem precantibus dedit, quietem pollicitis firmam.

1 V. Quae dum mentibus aguntur erectis, coniectans, quantas intestinae cladis excitaverat moles, nihilque tam convenire conatibus subitis quam celeritatem, sagaci praevidens mente, professa palam defectione se tutiorem fore existimavit: incertusque de militum fide, placata ritu secretiore Bellona, classico ad concionem exercitu convocato, saxeo suggestu insistens, iamque, ut adparebat, fidentior, haec clarius solito disserebat.

2 *Iamdudum tacita deliberatione vos aestimo, magni* [1]) *commilitones, gestorum excitos amplitudine, hoc opperiri consilium, ut eventus, qui sperantur, perpendi possint, et praecaveri. Plus enim audire quam loqui militem decet, actibus* [2]) *coalitum gloriosis: nec* [3]) *alia spectatae aequitatis sentire rectorem, quam* [4]) *ea, quae laudari digne* [5]) *potuerunt et probari. Ut igitur, quae proposui abiectis absolvam, advertite oro benivole, quae sermone brevi percurram.*

3 *Arbitrio Dei caelestis vobis inter ipsa iuventae rudimenta permistus, irruptiones Alamannorum adsiduas et Francorum, populandique iugem licentiam fregi: et vigore communi Romanis agminibus, quoties*

---

1) Mſ. commilitones gestorum exercitos amp. 2) Mſ. coalitum . . . . . . gloriosis. 3) Vulg. *alium.* 4) *al.* eum qui et laud. 5) Vulg. potuerit.

quoties libet, Rhenum pervium feci: contra rumorum fremitus, gentiumque validarum violentos excurſus ſtando immobilis, virtutis veſtrae nimirum firmamento confiſus. Et haec, laborum, quos ex- 4
hauſimus, Galliae ſpectatrices, poſt funera multa iacturasque recreatae diuturnas et graves, poſteritati per aetatum examina commendabunt. At 5
nunc, cum auctoritate veſtri iudicii, rerumque neceſſitate compulſus, ad auguſtum elatus ſum culmen, Deo vobisque fautoribus, ſi fortuna coeptis adfuerit, altius adfecto maiora: id prae me ferens, quod exercitui, cuius aequitas armorumque inclaruit magnitudo, [6]*) domi moderatus viſus ſum et* [7]*) tranquillus, et in crebritate bellorum contra conſpiratas gentium copias conſideratus et cautus. Ut igitur* 6
adverſa praeveniamus mentium ſocietate iunctiſſima, ſequimini viam conſilii mei ſalutarem, ut puto, cum integritas rerum intentioni noſtrae voluntatique reſpondeat: et dum maioribus vacant praeſidiis regiones Illyricae, impraepedito curſu tendentes, Daciarum interim fines extimos occupemus, exinde, quid agi oporteat, bonis ſucceſſibus inſtruendi. At vos [8]*) ex more fidentium ducum, iura-* 7
mento quaeſo concordiam ſpondete manuram et fidem, operam mihi [9]*) navaturo ſedulam et ſolitam, ne quid agatur inconſultum et ſegne; et producturo, ſi quis exegerit, incorruptam conſcientiam meam, quod nihil voluntate praeter ea, quae in commune conducunt, adgrediar aut tentabo. Illud ſane ob-* 8
teſtor et rogo, obſervate, ne impetu gliſcentis ardoris in privatorum damna quisquam veſtrum exſiliat: id cogitans, quod haud ita nos illuſtrarunt hoſtium innumerae ſtrages, ut indemnitas provinciarum et ſalus, exemplis virtutum pervulgatae.

---

6) Mſ. *τὸ et* deeſt. 7) Mſ. tranquilla et in creb. 8) Mſ. ut quos ex more fid. Ge. Vosque ex more fid. 9) Mſ. minabantur.

9 Hoc ſermone Imperatoris vice alicuius oraculi comprobato, mota eſt incitatius omnis concio: et rerum cupida novandarum, [10]) unanimanti conſenſu voces horrendas immani ſcutorum fragore miſcebat, magnum elatumque ducem, et, ut experta eſt, fortunatum [11]) domatorem gentium adpellans et regum.
10 Iuſſique univerſi in eius nomen iurare ſollemniter, gladiis cervicibus ſuis admotis ſub exſecrationibus diris, verbis iuravere conceptis, omnes pro eo caſus, quoad vitam profuderint, ſi id neceſſitas exegerit, perlaturos: quae ſequuti rectores, omnesque principis [12]) proximi fidem ſimili religione fir-
11 marunt. Solus omnium, licet propoſito ſtabili, audacter tamen praefectus repugnavit Nebridius, iurisiurandi nexu contra Conſtantium nequaquam ſe conſtringi poſſe commemorans, cuius beneficiis
12 obligatus erat crebris et multis. Quibus auditis, cum ſtantes propius milites acriter inflammati eum adpeterent trucidandum; ad genua ſua prolapſum Imperator paludamento protexit: indeque reverſus in regiam cum antegreſſum eum vidiſſet, ſupplicemque iacentem orare, ut levandi cauſa timoris ei porrigeret dexteram: *Ecquid*, ait, *praecipuum amicis ſervabitur, ſi tu manum tetigeris meam? Sed hinc, quo libet, abi ſecurus.* Hocque audito, illo in-
13 noxius ad larem ſuum receſſit in Tuſciam. His Iulianus, ut poſcebat negotii magnitudo, praeſtructis, expertus, quid in rebus tumultuoſis anteverſio valeat et praegreſſus, per teſſeram edicto itinere in Pannonias, caſtris promotis et ſignis, temere ſe fortunae commiſit ambiguae.

(A. C. 361.)

1 VI. Replicare nunc convenit tempore, et narrare ſummatim, quae (dum aguntur in Galliis ante-

10) *Al.* unanimi. 11) Mſ. dominatorem. 12) Mſ. proximis.

dicta) Constantius hiemans Antiochiae, domi militiaeque perfecit. Inter complures alios honore 2
conspicuos, adoraturi Imperatorem peregre venientem ordinantur etiam ex tribunis insignibus. Cum igitur a Mesopotamia reversus Constantius hoc exciperetur officio, Amphilochius quidam ex tribuno Paphlago, quem dudum sub Constante militantem discordiarum sevisse causas inter priores fratres, suspiciones contiguae veritati pulsabant, ausus paullo petulantius stare, ut ipse quoque ad parile obsequium [1]) admittendus, agnitus est et prohibitus: strepentibusque multis, et intueri lucem ulterius non debere clamantibus ut perduellem et obstinatum, Constantius circa haec lenior solito: *Desinite*, ait, *urgere hominem, ut existimo sontem, sed nondum aperte convictum: et mementote, quod, si quid admisit huiusmodi, sub obtutibus meis conscientiae ipsius sententia punietur, quam latere non poterit:* et ita discessum est. Postridie ludis Cir- 3
censibus idem ex adverso Imperatoris, ubi consueverat, spectans, repentino clamore sublato, cum certamen opinatum emitteretur, diffractis cancellis, quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in vanum excussis, laesisque leviter paucis, interna compage disrupta efflasse spiritum repertus est solus: unde Constantius futurorum quoque praescius exsultabat.

Eodem tempore Faustinam nomine sortitus est 4
coniugem, amissa iampridem Eusebia, cuius fratres erant Eusebius et Hypatius consulares, corporis morumque pulcritudine pluribus antistante, et in culmine tam celso humana: cuius favore iustissimo exemptum periculis, declaratumque Caesarem retulimus Iulianum.

1) Mss. admittendus.

5 Habita eſt iisdem diebus etiam Florentii ratio,
[2]) e Galliis novitatis metu digreſſi, et Anatolio re-
cens mortuo praefecto praetorio per Illyricum, ad
eius mittitur locum: cumque Tauro itidem prae-
fecto praetorio per Italiam, ampliſſimi ſuscepit in-
ſignia magiſtratus.
6 Parabantur nihilominus externorum atque civi-
lium inſtrumenta bellorum, et augebatur turmarum
equeſtrium numerus, parique ſtudio ſupplementa
legionibus ſcripta ſunt, indictis per provincias tiro-
ciniis: omnisque ordo et profeſſio vexabatur, ve-
ſtem armaque exhibens et tormenta, aurum quin-
etiam et argentum; multiplicisque rei cibariae co-
7 pias, et diverſa genera iumentorum. Et quia, Per-
ſarum rege ob difficultatem hiberni temporis [3]) ae-
gre contruſo, reſerata caeli temperie validior im-
petus timebatur, ad Transtigritanos reges et ſatra-
pas legati cum muneribus miſſi ſunt amplis, moni-
turi cunctos et hortaturi noſtra ſentire, et nihil fal-
8 lax tentare vel fraudulentum. Ante omnia tamen
Arſaces et Meribanes, Armeniae et Hiberiae reges,
cultu ambitioſo indumentorum emercabantur et
multiformibus donis, damna negotiis Romanis illa-
turi, ſi rebus tum etiam dubiis deſciviſſent ad Per-
9 ſas. Inter tot urgentia Hermogene defuncto, ad
praefecturam promovetur Helpidius, ortus in Pa-
phlagonia, adſpectu vilis et lingua, ſed ſimplicioris
ingenii, incruentus et mitis: adeo ut cum ei coram
innocentem quemdam torquere Conſtantius praece-
piſſet, aequo animo abrogari ſibi poteſtatem oraret,
haecque potioribus aliis ex ſententia Principis agen-
da permitti.

1 VII. Rigore itaque inſtantium negotiorum an-
ceps Conſtantius, quid capeſſeret, ambigebat, diu

2) Mſ. e Galliis. 3) Mſ. e graeco contruſore rata. *Steph.* ae-
gre conſtructa re cibaria.

multumque anxius, utrum Iulianum peteret et longinqua, an Parthos repelleret iam tranſituros, ut minabantur, Euphratem: haerensque, tandem cum ducibus communicato ſaepe conſilio in id flexus eſt, ut finito propiore bello vel certe mollito, nullo poſt terga relicto, quem formidaret, Illyriis percurſis et Italia, ut rebatur, Iulianum inter exordia ipſa coeptorum tamquam [1]) venaticiam praedam caperet: hoc enim ad leniendum ſuorum metum ſubinde praedicabat. Tamen, ne intepeſceret, aut 2
omiſiſſe belli videretur aliud latus, adventus ſui terrorem ubique diſpergens, veritusque, ne Africa abſente eo perrumperetur, ad omnes caſus, principibus opportuna, velut finibus Orientis egreſſus, per mare notarium miſit Gaudentium, quem exploratorem actuum Iuliani per Gallias aliquamdiu fuiſſe praeſtrinximus. Hunc enim obſequio celeri 3
cuncta conſideratione gemina efficere poſſe ſperabat, quod adverſam partem metueret offenſam, et properabat, nactus hanc opportunitatem, commendari Conſtantio, quem credebat proculdubio fore victorem: nemo enim omnium tunc ab hac conſtanti ſententia diſcrepabat. Qui cum eo veniſſet, 4
mandatorum Principis memor, per litteras Cretione Comite, quid ageretur, edocto, reliquisque rectoribus, lecto undique milite fortiore, translatisque ab utraque Mauritania diſcurſatoribus expeditis, Aquitaniae [2]) et Italiae obiecta littora tuebatur artiſſime. Neque id conſilium fefellit Conſtantium. 5
Eo enim ſuperſtite nullus adverſorum illas tetigit terras, licet oram Sicilienſem a Lilybaeo protentam et Pachyno, multitudo ſervabat armata, ſi patuiſſet facultas, ocius tranſitura.

His pro rerum ratione, ut ſibi prodeſſe exiſti- 6
mabat Conſtantius, aliisque minutis et levioribus

1) *al.* venaticam. 2) Mſ. Haliae.

ordinatis, ducum nuntiis docebatur et litteris, Per-
ſarum copias in unum coactas rege [3]) turgido prae-
eunte, iam prope margines tendere Tigridis, in-
7 certum, quonam erumpere cogitantes. Quibus
percitus, ut propius agens futuros poſſit antevenire
conatus, quamprimum hibernis egreſſus, accito
undique equitatu peditumque robore, quo fidebat,
per Capeſſanam Euphrate navali ponte tranſcurſo,
Edeſſam petit uberem commeatibus et munitam:
ibi parumper opperiens, dum exploratores aut per-
fugae motum caſtrorum hoſtilium indicarent.

1 VIII. Diſcedens inter haec Iulianus a Rauracis,
peractis, quae docuimus dudum, Salluſtium prae-
fectum promotum remiſit in Gallias, Germaniano
iuſſo vicem tueri Nebridii: itidemque Nevitae ma-
giſterium commiſit armorum, [1]) Gumoarium pro-
ditorem antiquum timens, quem, cum ſcutarios
[2]) ageret, latenter prodidiſſe Veteranionem ſuum
principem audiebat; et Iovio quaeſturam, cuius in
actibus Magnentii meminimus; et Mamertino lar-
gitiones curandas: et Dagalaiphum praefecit dome-
ſticis, aliosque [3]) plures ex arbitrio ſuo militibus
regendis adpoſuit, quorum merita norat et fidem.
2 Profecturus itaque per Marcianas ſilvas, viasque
iunctas Hiſtri fluminis ripis, inter ſubita vehemen-
ter incertus id verebatur, ne contemptus ut comi-
tantibus paucis, multitudinem offenderet repugnan-
3 tem. Quod ne fieret, conſilio ſollerti praevidit:
et agminibus diſtributis, per itinera Italiae nota
quosdam properaturos cum Iovino miſit et Iovio;
alios per mediterranea [4]) Raetiarum magiſtro equi-
tum Nevitae commiſſos, quo diffuſi per varia opi-
nionem numeri praeberent immenſi, formidineque
cuncta complerent. Id enim et Alexander Magnus

3) *τὸ turgido* Mſ. deeſt. 1) Mſ. Gumaorium. 2) Mſ. ageret laetantem. 3) *τὸ plures* in al. deeſt. 4) Mſ. Rhetiorum.

et deinde alii plures, negotio ita poſcente, periti
fecere ductores. Mandabat tamen egreſſis, ut tam- 4
quam hoſte protinus occurſuro ocius graderentur,
ſtationesque nocturnas agerent et vigilias, [5]) ne im-
proviſo invaderentur excurſu.

IX. Quibus ita, ut videbatur, apte diſpoſitis, 1
more, quo tractus perruperat ſaepe barbaricos,
contextis ſucceſſibus fidens, porrectius ire pergebat.
Cumque ad locum veniſſet, unde navigari poſſe 2
didicit flumen, lembis adſcenſis, quos opportune
fors dederat plurimos, per alveum (quantum fieri
potuit) ferebatur occulte: ideo latens, quod tole-
ranter et fortiter nullius cibi indigens mundioris,
ſed paucis contentus et vilibus, oppida forinſecus
[1]) transibat et caſtra: imitatus [2]) egregium illud Cy-
ri veteris dictum, qui, cum delatus ad hoſpitem,
interrogaretur ab eo, quid ad convivium parari de-
beret, panem reſponderat ſolum: ſperare enim
aiebat, prope [3]) rivum ſe cenaturum. Fama vero, 3
quae mille (ut aiunt) linguis rerum miſere exaggerat
fidem, per Illyrios omnes celebrior fundebatur,
Iulianum ſtrata per Gallias multitudine regum et
gentium, numeroſo exercitu et ſucceſſibus tumidum
variis adventare. Quo rumore perculſus praefectus 4
praetorio Taurus, ut hoſtem vitans exterum mature
diſceſſit: vectusque mutatione celeri curſus publi-
ci, transitis Alpibus Iuliis, eodem ictu Florentium
itidem praefectum ſecum abduxit. Levibus tamen 5
indiciis ſuper Iuliani motu Lucillianus percitus Co-
mes, qui per illas regiones rem curabat ea tempe-
ſtate caſtrenſem, agensque apud Sirmium, milites
congregans, quos ex ſtationibus propriis acciri ce-
leritatis ratio permittebat, venturo reſiſtere cogi-
tabat. Sed ille ut fax vel incenſus malleolus volu- 6

---

5) Mſ. nemo proviſo ſuo . . . . minuaderentur. 1) Mſ. transibat et catremitatus., 2) *Steph.* Graecum. 3) τὸ ſe al. deeſt.

criter ad destinata festinans, cum venisset Bononiam, a Sirmio milliario nono disparatam et decimo, senescente luna, ideoque obscurante noctis maximam partem, e navi exsiluit improvisus: statimque [4]) Dagalaiphum misit cum expeditis ad Lucillianum vocandum, trahendumque, si renitere-
7 tur. Qui tum etiam quiescens, cum strepitu [5]) excitatus turbulento vidisset ignotorum hominum se circulo circumsaeptum, concepto negotio, et imperatorii nominis [6]) metu praestrictus, praeceptis paruit invitissimus: sequutusque alienum arbitrium magister equitum, paullo ante superbus et ferox, iumentoque impositus repentino, Principi ut captivus offertur ignobilis, oppressam terrore vix colli-
8 gens mentem. Verum cum primitus visus, adorandae purpurae datam sibi copiam advertisset, recreatus tandem suique securus: *Incaute,* inquit, *Imperator, et temere cum paucis alienis partibus te commisisti.* Cui amarum Iulianus subridens, *Haec verba prudentia serva,* inquit, *Constantio: maiestatis enim insigne non ut consiliario tibi, sed, ut desinas pavere, porrexi.*

1 X. Nihil deinde amoto Lucilliano differendum, nec agendum segne ratus, ut erat in rebus trepidis audax et confidentior, civitatem, ut praesumebat, dediticiam petens, citis passibus incedebat: eumque suburbanis propinquantem amplis nimiumque protentis, militaris et omnis generis turba cum lumine multo et floribus, [1]) votisque faustis, Augustum ad-
2 pellans et dominum, duxit in regiam. Ubi eventu laetus et omine, firmata spe venturorum, quod ad exemplum urbium matris et populosae et celebris, per alias quoque civitates ut sidus salutare susciperetur, edito postridie curuli certamine cum gaudio

4) Mſ. Dagalaifum. 5) Mſ. excitatus. 6) Mſ. motu. 1) Mſ. portisque.

plebis, ubi lux excanduit tertia, morarum impatiens percurſis aggeribus publicis, Succos (nemine auſo reſiſtere) praeſidiis occupavit: iisdemque tuendis Nevitam praefecit ut fidum: cuius loci ſitum ex nunc convenienter oſtendam.

Conſertae celſorum montium ſummitates Aemi 3
et Rhodopes, quorum alter ab ipſis Hiſtri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriori parte conſurgit, in anguſtias tumidoſis collibus [2]) deſinentes, Illyrios interſcindunt et Thracas, hinc vicinae mediterraneis Dacis et Serdicae, inde Thracias deſpectantes et Philippopolim, civitates amplas et nobiles: et ([3]) tamquam Natura in ditionem Romanam redigendas nationes circumſitas praenoſcente) ita figuratae conſulto, inter artos colles quondam hiantes obſcurius, ad magnitudinem ſplendoremque poſtea rebus elatis patefactae ſunt et carpentis: aditibusque aliquoties clauſis magnorum ducum populorumque repulere conatus. Et pars, quae Illyricum ſpectat mollius edita, 4
velut incauta ſubinde ſuperatur. Latus vero e regione oppoſitum Thraciis, prona humilitate deruptum, hincque et inde fragoſis tramitibus impeditum, difficile ſcanditur etiam nullo vetante. Sub hac altitudine aggerum utrobique ſpatioſa camporum planities iacet, ſuperior adusque Iulias Alpes extenta, inferior ita reſupina et panda, ut nullis habitetur obſtaculis adusque fretum et Propontidem.

His, ut in re tali tamque urgenti, compoſitis, 5
magiſtro equitum illic relicto, imperator revertitur Naeſſum copioſum oppidum, quo [4]) impraepedite cuncta disponeret ſuis utilitatibus profutura. Ubi 6
Victorem apud Sirmium viſum ſcriptorem hiſtoricum, exindeque venire praeceptum, Pannoniae ſecundae conſularem praefecit, et honoravit aenea

---

2) Mſ. deſinenter. 3) τὸ *Natura* in Mſ. deeſt. 4) Mſ. praepedite.

ſtatua, virum ſobrietatis gratia [5]) aemulandum,
7 multo poſt Urbi praefectum. Iamque altius ſe extollens, et numquam credens ad concordiam provocare poſſe Conſtantium, orationem acrem et invectivam, probra quaedam in eum explanantem et vitia, ſcripſerat ad ſenatum. Quae cum Tertullo adminiſtrante adhuc praefecturam recitarentur in curia, eminuit nobilitatis cum ſpecioſa fiducia benignitas grata. Exclamatum eſt enim, in unum cunctorum ſententia congruente, AUCTORI TUO REVERENTIAM ROGAMUS.

8 Tunc et memoriam Conſtantini, ut novatoris turbatorisque priſcarum legum et moris antiquitus recepti, vexavit, eum aperte incuſans, quod barbaros omnium primus aduſque faſces auxerat et trabeas conſulares: inſulſe nimirum et leviter: qui, cum vitare deberet id, quod infeſtius obiurgavit, brevi poſtea [6]) Mamertino in conſulatu iunxit Nevitam, nec ſplendore, nec uſu, nec gloria horum [7]) ſimilem, quibus magiſtratum ampliſſimum detulerat Conſtantinus: contra inconſummatum et ſubagreſtem, et quod minus erat ferendum, celſa in poteſtate crudelem.

1 XI. Haec et talia cogitanti, ſollicitoque ſuper maximis rebus et ſeriis, nuntius metuendus intimatur et inſperatus, auſa indicans quorumdam immania, impeditura curſus eius ardentes, ni vigilanter haec quoque, antequam adoleſcerent, hebetaſſet:
2 quae breviter exponentur. Duas legiones Conſtantiacas, addita una ſagittariorum cohorte, quas invenerat apud Sirmium, ut ſuſpectae adhuc fidei per ſpeciem neceſſitatum urgentium miſit in Gallias: quae pigrius motae, ſpatiaque itinerum longa et

5) Mſ. mutilandum. 6) Mſ. Mamertinum in Conſulatu inuxit nec vittam nec ſplend. *Steph.* Mamertino Conſulatum iniunxit nec vita ſplend. 7) in Mſ. *τὸ cuiusquam* deeſt. *Steph.* cuiusquam ſimili.

Germanos hoſtes truces et adſiduos formidantes, novare quaedam moliebantur, auctore et incitatore Nigrino, equitum turmae tribuno, in Meſopotamia genito: reque digeſta per ſecreta colloquia, et alto roborata ſilentio, cum Aquileiam perveniſſent, urbem ſitu et opibus murisque circumdatam validis, eam hoſtiliter repente clauſere, iuvante indigena plebe tumultus horrorem, cui Conſtantii nomen erat tum etiam [6]) amicum. Et obſeratis aditibus, 3
turribusque armatis et propugnaculis, futurae concertationi praeparabant utilia, interim ſoluti et liberi: hocque facinore ita audaci, ad favendum Conſtantii partibus ut ſuperſtitis, Italicos incolas excitabant.

XII. Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud 1
Naeſſum, nihil a tergo timens adverſum, legensque et audiens hanc civitatem circumſeſſam quidem aliquoties, numquam tamen exciſam aut deditam, impenſiore ſtudio ſibi ſociare, vel fraude, vel diverſis adulationum generibus, antequam maius oriretur aliquid, properabat. Ideoque Iovinum magi- 2
ſtrum equitum venientem per Alpes, Noricosque ingreſſum, ad id, quod exarſerat, quoquo modo corrigendum redire citius [1]) imperavit. Et, ne quid deeſſet, milites omnes qui comitatum ſequebantur aut ſigna, retineri iuſſit per idem oppidum transeuntes, pro viribus laturos auxilium.

Hisque diſpoſitis, ipſe haud diu poſtea cognita 3
morte Conſtantii, discurſis Thraciis, Conſtantinopolim introiit: ac ſaepe doctus, lentius fore id obſidium, quam verendum, Immone cum Comitibus aliis ad hoc deſtinato, removit exinde [2]) Iovinum, alia, quae potiores flagitabant neceſſitates, acturum.

---

6) Mſ. initium. 1) *Steph.* imperabat. 2) *al.* Iovium.

4 Ordine itaque ſcutorum gemino Aquileia circumſaepta, concinentibus ſententiis ducum, conveniens viſum eſt ad deditionem allicere defenſores minacium blandorumque varietate ſermonum: et multis ultro citroque dictitatis, in immenſum obſtinatione
5 gliſcente, ex colloquio re infecta diſceditur. Et quia nihil praeter pugnam iam ſpectabatur, curatis utrobique cibis ſomnoque corporibus, aurora iam ſurgente, concrepante ſonitu buccinorum, partes accenſae in clades mutuas, [3]) ferocientes magis quam conſultius, elatis clamoribus ferebantur.
6 Pluteos igitur praeferentes oppugnatores, cratesque denſius textas, ſenſim incedentes et caute, murorum ima ſuffodere ferramentorum multitudine conabantur: [4]) factas plerique [5]) vehentes ad menſuram moenium ſcalas, iamque parietibus paene contigui, pars lapidibus volutis in pronum colliſi, pars conſixi ſtridentibus iaculis, retroque gradientes averterunt ſecum omnes alios, metu ſimilium a propo-
7 ſito pugnandi retortos. Hoc primo congreſſu erecti in audaciam clauſi, adſumpta fiducia meliorum parvi ducebant reſtantia: mentibusque fundatis, et compoſitis per opportuna tormentis, indefeſſo labore vigilias et caetera ſubſidia ſecuritatis imple-
8 bant. Contra munitores, licet pavore diſcriminum anxii, pudore tamen, ne ſecordes viderentur et ſegnes, ubi parum vis procedebat Marte aperto tentata, ad inſtrumenta obſidionalium artium tranſtulerunt. Et quia nec arietibus admovendis, [6]) nec ad intentandas machinas, vel ut poſſint forari cuniculi, inveniebatur [7]) usquam habilis locus, disparatione brevi civitatem [8]) Natiſone amni praeterlabente, commentum excogitatum eſt cum veteribus admi-

3) Mſ. et *Steph.* ferocientes. 4) Mſ. natas. 5) Mſ. ementes. 6) *al.* nec intendendis machinis. 7) *Steph.* quid habile. 8) Mſ. Teſioni.

randum. Conſtructas veloci ſtudio ligneas turres, 9
propugnaculis hoſtium celſiores, impoſuere trigemi-
nis navibus [9]) valde ſibi connexis: quibus inſiſtentes
armati, uno parique ardore prohibitores dispellere
collatis ex propinquo viribus nitebantur: ſubterque
expediti velites a turrium cavernis egreſſi, iniectis
ponticulis, quos ante compaginarant, transgredi fe-
ſtinarunt indiviſo negotio: ut, dum viciſſim miſſili-
bus ſe petunt et ſaxis utrimqueſecus alte locati, hi,
qui tranſiere per pontes, nullo interpellante aedifi-
cii parte convulſa, aditus in [10]) penetralia refera-
rent. Iterum ſumma coepti prudentis aliorſum eva- 10
ſit. Cum enim adventarent iam turres, contortis
malleolis madentibus pice, arundine quinetiam,
ſarmentis ac vario fomite flammarum inceſſebantur.
Quae quoniam incendio celeri, ponderibusque tre-
pide ſuperſtantium inclinatae prociderunt in flumen,
armatorum aliqui per earum faſtigia interibant, emi-
nus confixi tormentis. Inter quae deſtituti pedites 11
poſt navalium ſociorum occaſum, obtriti ſunt ſaxis
immanibus, praeter paucos, quos morti [11]) ſcilicet
per impedita ſuffugia velocitas exemerat pedum.
Ad ultimum certamine [12]) protracto in veſperam,
datoque ſigno [13]) in receptum ex more, ambo di-
greſſi diei reſiduum animis egere disparibus. Mu- 12
nitorum enim maerores, funera lugentium propria,
prohibitores ſpe iam ſuperandi [14]) firmabant, licet
ipſi quoque paucos gemebant [15]) amiſſos. Propera-
batur tamen nihilominus: et quantum recreandis vi-
ribus quiete et cibo ſatis fuit, tributo per noctis in-
tegrae ſpatium, reparatur lucis exordio proelium in-
citamento tubarum. Et quidam elatis ſuper ca- 13
pita ſcutis, ut pugnaturi levius, alii vehentes hu-

---

9) Mſ. valde. 10) Mſ. penetralia . . . . referarent. 11) *al.* licet. 12) *al.* producto. 13) *al.* receptui. 14) Mſ. flammab. 15) Mſ. amicos.

meris ut antea ſcalas, ferventique impetu procurrentes, pectora multiformium telorum ictibus exponebant. Alii [16]) ferratas portarum obices effringendas adorti, ultro ignibus petebantur, vel ſaxis muralibus oppetebant. Quidam foſſas fidentius transire conati, repentinis eorum adſultibus, qui erumpebant clanculo per poſticas, [17]) ruebant incaute, aut ſaucii diſcedebant. Recurſus enim ad moenia tutior, vallumque antemuranum, ceſpitibus fultum,
14 inſidiantes ab omni diſcrimine defendebat. Et quamquam prohibitores [18]) duritia bellorumque artibus [19]) antiſtarent, quibus nihil praeter moenium ſupererat adiumentum: collectus tamen ex potioribus numeris miles diuturnas ferre nequiens moras, ſuburbana omnia circumibat, diligenter inquirens, qua vi vel machinis poſſet patefactam irrumpere ci-
15 vitatem. Quod ubi patrare non poterat magnitudine vetante difficultatum, obſideri remiſſius coepta est: et excubiis ſtationibusque relictis praeſidiarii milites vaſtantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabant, raptorum pleraque [20]) concorporalibus ſuis impertientes. Unde largiore admodum potu ſaginisque distenti marcebant.

16 His relatione Immonis conſortiumque cognitis, Iulianus Conſtantinopoli etiam tum hibernans, ſollerti remedio turbatis conſuluit rebus: moxque Agilonem magiſtrum peditum ea tempeſtate probe cognitum miſerat, ut viſo honoratiſſimo viro, compertaque per eum morte Conſtantii, ſolveretur obſidium.

17 Inter quae ne ceſſaret [21]) Aquileiae oppugnatio, cum in reliquis opera conſumeretur incaſſum, placuit reſiſtentes acriter ad deditionem ſiti compelli.

---

16) Mſ. ferratas portarum obices effringendas. 17) Mſ. ruebant. 18) Mſ. turicitia. 19) Mſ. antis............ iant, quibus. 20) *al.* contubernalibus. Mſ. cum corporalibus. 21) Mſ. Aquileiae . . . . cum.

Et ubi aquarum ductibus interſectis nihilominus celſiore fiducia repugnarent, flumen laboribus avertitur magnis; quod itidem fruſtra eſt factum. Attenuatis enim avidioribus bibendi ſubſidiis, hi, quos temeritas clauſerat, contenti putealibus aquis parce vixerunt.

Quae dum agitantur caſibus antedictis, ſupervenit, ut praeceptum eſt, Agilo, ſcutorumque denſitate contectus, prope fidenter acceſſit: multaque loquutus et vera, quibus Conſtantii obitum, firmatumque Iuliani docebat imperium, non ſine conviciis computabatur ut fallax. Nec ei quisquam credidit geſta narranti, antequam pacta ſalute ſusceptus ad pugnaculum ſolus, fide religioſius reddita, ea, quae docuerat, replicaret. His auditis, ex diu- 18 19
turno angore portis recluſis omnes effuſi, ſuscepere laeti pacificum ducem: ſeque purgantes, Nigrinum totius furoris auctorem, paucosque alios obtulerunt, eorum ſupplicio laeſae crimina maieſtatis et urbis aerumnas expiari poſcentes. Paucis denique 20
poſt diebus exploratius ſpectato negotio, Mamertino tum iudicante praefecto praetorio, Nigrinus ut acerrimus belli inſtinctor exuſtus eſt; vivus. Romulus vero poſt eum et Saboſtius curiales, convicti [22]) ſine reſpectu periculi ſtudia ſeviſſe discordiarum, poenali conſumpti ſunt ferro: [23]) reſidui omnes abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem neceſſitas egerat, non voluntas. Id enim aequitate penſata ſtatuerat placabilis Imperator et clemens. Et haec quidem poſtea geſta ſunt.

Iulianus vero agens etiam tum apud Naeſſum, 21
curis altioribus ſtringebatur, multa utrimque pertimeſcens: formidabat enim, ne clauſorum militum apud Aquileiam repentino adſultu obſeratis angu-

---

22) Mſ. ſine re . . . . ut periculi in ſtudia. 23) Mſ. reſidui . . . . nes abier.

ftiis Alpium Iuliarum, provincias et adminicula per-
22 deret, quae exinde ſperabat indies. Itidemque opes Orientis magnopere verebatur, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam cito coactum adventare Succorum confinia, Comite Marciano ducente. Sed tamen congrua inſtantium ſollicitudinum moli ipſe quoque agitans, efficaciter Illyricum contrahebat exercitum, pulvere coalitum Martio, promptumque in certaminibus bellicoſo
23 iungi rectori. Nec privatorum utilitates, in tempore adflagranti deſpiciens, litesque audiens controverſas, maxime municipalium ordinum, ad quorum favorem propenſior, iniuſte plures muneribus
24 publicis adnectebat. Ibi Symmachum repertum et Maximum ſenatores conſpicuos, a nobilitate legatos ad Conſtantium miſſos, exinde reverſos honorifice vidit: et potiore poſthabito, in locum Tertulli Maximum urbi praefecit aeternae, ad Rufini Vulcatii gratiam, cuius ſororis eum filium norat. Hoc adminiſtrante alimentaria res abundavit, et quere-
25 lae plebis excitari crebro ſolitae ceſſaverunt. Tunc, ut ſecuritatem trepidis rebus adferret, et obedientium nutriret fiduciam, [24]) Mamertinum praefectum praetorio per Illyricum deſignavit conſulem, et Nevitam: qui nuper, ut primum augendae barbaricae vilitatis auctorem, immoderate notaverat Conſtantinum.

1 XIII. His ac talibus [1]) inter ſpem metumque nova negotia commovente, Conſtantius apud Edeſſam exploratorum relationibus variis anxius, in rationes [2]) diducebatur ancipites, nunc ad concurſatorias pugnas militem ſtruens: nunc, ſi copia patuiſſet, obſidione gemina Bezabden adgreſſurus: con-

---

24) Mſ. Mamertinum promertinum Praef. Vr. Mamertinum Promotum Praefect. 1) haec Mſ. deſunt. 2) *al.* ducebatur.

conſultans prudenter, ne mox partes petiturus Arctoas, improtectum Meſopotamiae relinqueret latus. Verum conſiliorum ambiguum retinebant multipli- 2
ces morae, tardante trans Tigridem rege, dum [3]) moveri permitterent ſacra. Nam ſi permeato flumine nullum, qui reſiſteret, inveniſſet, absque difficultate [4]) penetrarat Euphraten: alioquin ad civilia bella cuſtodiens militem, timebat eum periculis obiectare circummuranis, firmitatem moenium munimenti defenſorumque alacritatem expertus.

Ne quieſceret tamen, neve condemnaretur iner- 3
tiae, Arbetionem et Agilonem, pedeſtris equeſtrisque militiae magiſtros, cum agminibus maximis properare coegit: non ut laceſſerent Perſas in proelia, ſed praetenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, et ſpeculaturos, quonam [5]) rex erumperet violentus. Addebatque monendo ſaepius et ſcribendo, ut, ſimulatque multitudo tranſire coepiſſet hoſtilis, referrent citius pedem. Dumque conlimitia iuſſa cuſto- 4
diunt duces, et occulta fallaciſſimae gentis obſervantur, agens ipſe cum parte validiori exercitus curabat urgentia, velut pugnaturus, oppidaque tuebatur excurſu. Speculatores vero et transfugae ſubinde venientes repugnantia prodebant: ideo futurorum incerti, quod apud Perſas nemo conſiliorum eſt conſcius, praeter optimates taciturnos et fidos, apud quos Silentii quoque colitur numen. Accerſebatur autem a memoratis ducibus Impera- 5
tor adſidue, orantibus ferri ſibi ſuppetias. Teſtabantur enim, ſe non niſi coactis in unum viribus cunctis poſſe impetum regis ardentiſſimi ſuſtinere.

Quae dum aguntur ita ſollicite, nuntii percre- 6
buere [certiſſimi]: quorum clara fide compertum eſt, Iulianum Italiam et Illyricum curſu celebri

3) *al.* movere permitteret. 4) *al.* penetraret. 5) τὸ *eorum* Mſ. deeſt.

praetergressum, claustra interim occupasse Succorum: accita undique praestolantem auxilia, ut mul-
7 titudine stipatus armorum pervaderet Thracias. Quo cognito, maerore offusus Constantius, solatio uno sustentabatur, quod intestinos semper superaverit motus: re tamen magnam ei difficultatem ad capessendum consilium adferente, id elegit potissimum, ut vehiculis publicis impositum paullatim praemitteret militem, imminenti casus atrocitati velocius oc-
8 cursurum. Omniumque consensu adprobata sententia, pergebant, ut praeceptum est, expediti. Eique haec disponenti luce postera nuntiatur, regem cum omni manu, quam duxerat, ad propria revertisse, auspiciis dirimentibus: lenitoque metu, revocatis omnibus, praeter eos, quos consuetudo praesidio Mesopotamiae destinarat, [6]) reversus est Hierapolim.

9 Summa itaque coeptorum quorsum evaderet, ambigens, cum in unum exercitus convenisset, omnes centurias, et manipulos, et cohortes in concionem vocavit concinentibus tubis: oppletoque multitudinis campo, ut eam ad firmanda promptius adigeret imperanda, tribunali celso sistens, stipatoque solito densius, haec prosequutus est ad serenitatis speciem et fiduciae vultu formato.

10 *Sollicitus semper, ne quid re levi vel verbo committam inculpatae parum congruens honestati, utque cautus navigandi magister, clavos pro fluctuum [7]) motibus erigens vel inclinans, compellor nunc apud vos, amantissimi viri, confiteri meos errores, quin potius (si dici liceat verum) humanitatem, quam credidi negotiis communibus profuturam. Proinde, ut facilius sciri possit, quae sit huius concilii convocandi materia, accipite quaeso aequis auribus et secundis.*

---

6) Mſ. reverſus eſt . . . . cappolim . . . . . ſumma itaque. 7) *al.* motu.

Gallum patruelem meum, tempore, quo confundendis rebus pertinaciter Magnentius inhaerebat, quem obruere vestrae virtutes, potestate Caesaris sublimatum ad Orientis praesidium misi: qui, cum a iustitia per multa visu relatuque nefaria defecisset, arbitrio punitus est legum. Atque utinam hoc contenta esset invidia, turbarum acerrima concitatrix! et angebat nos una sed secura doloris praeteriti recordatio. At nunc aliud accidit, ausim dicere, praeteritis maestius, quod per fortitudinem vobis ingenitam adiumenta caelestia coercebunt. Iulianus, quem, dum circumfrementes Illyricum nationes exteras oppugnatis, tuendis praefecimus Galliis, levium confidentia proeliorum, quae cum Germanis gessit semiermibus, ut vecors elatus, adscitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feritate speque postrema ad perniciosam audaciam promptis, in noxam publicam conspiravit, aequitate calcata, parente nutriceque orbis Romani: quam tumentes spiritus tamquam [8]) favillas esse facturam deinde, ut scelestorum ultricem, et ipse expertus, et docente antiquitate facile credo. 11 12 13

Quid igitur superest, nisi ut turbinibus excitis occurramus? subcrescentis rabiem belli, antequam pubescat validius, celeritatis remediis oppressuri. Nec enim dubium, favore numinis summi praesente, cuius perenni suffragio damnantur ingrati, ferrum impie praeparatum ad eorum interitum esse vertendum, qui non lacessiti, sed aucti beneficiis pluribus, ad insontium pericula surrexerunt. Ut enim mea mens auguratur, iustitiaque rectis consiliis adfutura promittit, spondeo, quod, si ventum fuerit comminus, ita pavore torpescent, ut nec ocu- 14 15

R 2

8) Mſ. favillas efacturamque.

lorum veſtrorum vibratae lucis ardorem, nec barritus ſonum perferant primum.

16 Omnes poſt haec dicta in ſententiam ſuam, haſtasque vibrantes irati, poſt multa, quae benivole reſponderant, petebant ſe duci protinus in rebellem. Qua gratia in laetitiam Imperator verſus ex metu, concione mox abſoluta, Arbetionem ante alios fauſtum ad inteſtina bella ſedanda ex anteactis iam ſciens, iter ſuum praeire cum lanceariis et Mattiariis, et catervis expeditorum praecepit, et cum Laetis itidem Gomoarium, venturis in Succorum anguſtias opponendum, ea re aliis antelatum, quod ut contemptus in Galliis, erat Iuliano infeſtus.

1 XIV. In hoc rerum adverſarum tumultu haerens eius fortuna iam et ſubſiſtens, adventare caſum vitae difficilem, modo non loquentibus ſignis aperte monſtrabat. Namque et nocturnis [1]) imaginibus terrebatur, et nondum penitus merſus in ſomnum, umbram viderat patris obtuliſſe pulcrum infantem: eumque ſusceptum et locatum in gremio ſuo, excuſſam ſibi proieciſſe longius ſphaeram, quam ipſe dextera manu geſtabat. Id autem permutationem temporum indicabat, licet interpretantes placentia
2 reſponderent. Poſt haec confeſſus eſt [2]) iunctioribus proximis, quod tamquam deſolatus ſecretum aliquid videre deſierit, quod interdum adfuiſſe ſibi ſqualidius exiſtimabat: et putabatur Genius quidam tutelae ſalutis adpoſitus eum reliquiſſe, mundo ci-
3 tius digreſſurum. Ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis, ſalva firmitate fatali, huiusmodi quaedam velut actus rectura numina ſociari, admodum tamen pauciſſimis viſa, quos multipli-
4 ces auxere virtutes. Idque et oracula et auctores docuere praeclari: inter quos eſt etiam Menander comicus, apud quem hi ſenarii duo leguntur:

---

1) Mſ. temporibus. 2) *al.* convictoribus.

[3]) Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

[4]) Itidem ex sempiternis Homeri carminibus intelligi 5 datur, non deos caelestes cum viris fortibus colloquutos, nec adfuisse pugnantibus vel iuvisse, sed familiares genios cum iisdem versatos, quorum [5]) adminiculis freti praecipuis Pythagoras enituisse dicitur et Socrates, Numaque Pompilius, et superior Scipio: et ut quidam existimant, Marius, et Octavianus, cui Augusti vocabulum delatum est primo: Hermesque Termaximus, et Tyaneus Apollonius, atque Plotinus, ausus quaedam super hac re disserere mystica, alteque monstrare, quibus primordiis hi genii animis connexi mortalium, eas tamquam gremiis suis susceptas tuentur, quoad licitum est, docentque maiora, si senserint puras, et a colluvione peccandi immaculata corporis societate discretas.

XV. Ingressus itaque Antiochiam festinando 1 Constantius, ad motum certaminum civilium, ut solebat, avide surrecturus, paratis omnibus exire properabat immodice, renitentibus plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam vel vetare. Autumno iam senescente 2 profectus, cum ad suburbanum venisset disiunctum exinde tertio lapide, Hippocephalum nomine, lucente iam die cadaver hominis interfecti dextra iacens capite avulso conspexit, contra occiduum latus extensum: territusque omine, finem parantibus fatis destinatius ipse tendebat: venitque Tarsum, ubi leviore febri contactus, ratusque itinerario motu imminutae valetudinis excuti posse discrimen, petiit per vias difficiles [1]) Mopsucrenas, Ciliciae ulti-

3) *al.* ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου. 4) Mſ. inde . . . . ſentit. 5) τὸ *freti* in Mſ. deeſt. 1) *al.* Mopſueſtiam.

mam hinc pergentibus ſtationem, ſub Tauri montis radicibus poſitam: egredique ſequuto die conatus, invalente morbi gravitate detentus eſt: paullatimque urente calore nimio venas, ut ne tangi quidem corpus eius poſſet in modum foculi fervens, cum uſus deficeret medelarum, ultimum ſpirans deflebat exitium: mentisque ſenſu tum etiam integro, ſucceſſorem ſuae poteſtatis ſtatuiſſe dicitur Iulianum.
3 Deinde anhelitu iam pulſatus letali conticuit: diuque cum anima colluctatus iam diſceſſura, abiit e vita III. Non. Octobrium, imperii vitaeque anno quadrageſimo et menſibus paucis.

4 Poſt quae, ſupremis cum gemitu conclamatis, excitisque lamentis et luctu: deliberabant locum obtinentes in aula regia primum, quid agerent, quidve moliri deberent: paucisque occulte ſuper eligendo Imperatore tentatis, incitante, ut ferebatur, Euſebio, quem noxarum conſcientia ſtimulabat, cum novandis rebus imminens obſiſteret Iulianus: mittuntur ad eum Theolaiphus et Aligildus, tunc Comites, mortem indicantes propinqui, et oraturi, ut mora omni depulſa ad obtinendum obtemperare ſibi pa-
5 ratum tenderet Orientem. Fama tamen rumorque loquebatur [2]) incertus, Conſtantium voluntatem ordinaſſe poſtremam: in qua Iulianum, ut praediximus, ſcripſit heredem: et iis quos diligebat,
6 fideicommiſſa detulit et legata. Uxorem autem praegnantem reliquit, unde edita poſthuma, eiusque nomine adpellata, cum adoleviſſet, matrimonii iure copulata eſt Gratiano.

1 XVI. Bonorum igitur vitiorumque eius differentia vere ſervata, praecipua prima conveniet expediri. Imperatoriae auctoritatis cothurnum ubique cuſtodiens, popularitatem elato animo contemnebat et magno: erga tribuendas celſiores dignita-

---

2) *al.* interim.

tes impendio parcus: nihil circa adminiſtrationum augmenta praeter pauca novari perpeſſus: numquam erigens [1]) cornua Militarium. Nec ſub eo 2
dux quisquam cum clariſſimatu provectus eſt. Erant enim, ut nos quoque meminimus, Perfectiſſimi: nec occurrebat magiſtro equitum provinciae rector, nec contingi ab eo civile negotium permittebat. Sed cunctae caſtrenſes et ordinariae poteſtates, ut honorum omnium apicem, priſcae reverentiae more praefectos ſemper ſuſpexere praetorio.
In conſervando milite nimium cautus: examinator 3
meritorum nonnumquam [2]) ſubſcrupoſus, palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo: et ſub eo nemo celſum aliquid acturus in regia, repentinus adhibitus eſt vel incognitus: ſed qui poſt decennium officiorum magiſterium, vel largitiones, vel ſimile quidquam eſſet recturus, apertiſſime noſcebatur. Valdeque parum contigerat, ut Militarium aliquis ad civilia regenda transiret: contraque non niſi pulvere bellico indurati praeficiebantur armatis. Doctrinarum diligens adfectator: ſed 4
cum a rhetorica per ingenium deſereretur [3]) obtunſum, ad verſificandum transgreſſus, nihil operae pretium fecit. In vita parca et ſobria, edendi po- 5
tandique moderatione valetudinem ita retinuit firmam, ut raros colligeret morbos, ſed eos non procul a vitae periculis: id enim evenire corporibus a laſcivia demotis et luxu, diuturna experimenta et probationes medendi monſtrarunt. Somno con- 6
tentus exiguo, cum id poſceret tempus et ratio: perque ſpatia vitae longiſſima impendio caſtus, ut nec mare miniſtro ſaltem ſuſpicione tenus poſſet redargui; quod crimen, etiamſi non invenit malignitas, fingit in ſummarum licentia poteſtatum.

---

1) Mſ. cornua militarium. 2) Mſ. ſuſcrupoſis. 3) Mſ. obtunſum.

7 Equitandi et iaculandi, maximeque perite dirigendi sagittas, artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus. Quod autem nec tersisse umquam nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alterutram vultum aliquando visus est, nec pomorum quidquam, quoad vixerat, gustaverit, ut dicta saepius [4]) praetermitto.

8 Dinumeratis carptim bonis, quae scire potuimus, nunc ad explananda eius vitia veniamus. Cum esset in negotiis aliis principibus mediis comparandus, si adfectatae dominationis ansam quamdam falsam reperisset aut levem, hanc sine fine scrutando, fasque eodem loco ducens et nefas, Caligulae, et Domitiani, et Commodi immanitatem facile superabat: quorum aemulatus saevitiam inter imperandi exordia, cunctos sanguine et genere
9 se contingentes turpiter interemit. Addebatur miserorum aerumnis, qui rei maiestatis imminutae vel laesae deferebantur, acerbitas eius et iracundae suspiciones, in huiusmodi cuncta distentae. Et si quid tale increpuisset, in quaestiones acrius exsurgens quam civiliter, spectatores adponebat his litibus truces: mortemque longius in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabatur extendi: in huiusmodi controversiarum partibus etiam Gal-
10 lieno ferocior. Ille enim perduellionum crebris verisque adpetitus insidiis, Aureoli, et Posthumi, et Ingenui, et Valentis cognomento Thessalonici, aliorumque plurium, mortem factura crimina aliquoties lenius vindicabat: hic etiam facta vel dubia adigebat videri certissima [5]) vi nimia tormentorum.
11 Iustumque in eiusmodi titulis capitaliter oderat, cum maxime id ageret, ut iustus existimaretur et clemens. Et tamquam ex arida silva volantes scin-

---

4) Hic in Mss. quaedam transposita sunt, quae rectius in vulgatis libb. leguntur. 5) Mss. vinea tormenta. *al.* vi torment.

tillae, flatu leni ventorum adusque discrimina vicorum agrestium incohibili cursu perveniunt, ita ille quoque ex minimis caussis malorum congeries excitabat, Marci illius dissimilis Principis verecundi, qui, cum ad imperiale culmen in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum, illico signatum exuri praecepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis, invitus quosdam habere posset offensos. Utque recte sentientes quidam ar- 12
bitrabantur, virtutis erat potius indicium magnae, imperio eumdem [6]) Constantium sine cruore cessisse, quam vindicasse tam inclementer. Ut Tullius quo- 13
que docet, crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistola: *Neque enim quidquam aliud est felicitas*, inquit, *nisi honestarum rerum prosperitas.* Vel ut alio modo definiam: *Felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest. Ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus erat, nulla potuit esse felicitas. Feliciorque meo iudicio Camillus exsulans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi (id quod cupierat) regnare potuisset.* Id Ephesius quoque Heraclitus adserens 14
monet, et ab inertibus et ignavis, eventus variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse praestantes: illud vero eminere inter praecipuas laudes, cum potestas in gradu, velut sub iugum missa nocendi saeviendique cupiditate et irascendi, in arce victoris animi tropaeum erexit gloriosum.

Ut autem in externis bellis hic Princeps fuit 15
saucius et adflictus: ita prospere succedentibus pugnis civilibus tumidus, et intestinis ulceribus rei publicae sanie perfusus horrenda: quo pravo pro-

---

6) *al.* conotantium.

posito magis quam recto vel usitato, triumphales arcus ex clade provinciarum sumptibus magnis erexit in Galliis et Pannoniis, titulis gestorum adfixis . . . . se, quoad stare poterunt, monumenta
16 lecturis. Uxoribus, ac spadonum gracilentis vocibus, et palatinis quibusdam nimium quantum addictus, ad singula eius verba plaudentibus, et, quid ille aiat vel neget, ut adsentiri possint, observantibus.

17 Augebat etiam amaritudinem temporum flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum ei quam pecuniae conferentium. Hocque multis intolerantius videbatur, quod nec causam aliquando audivit, nec provinciarum indemnitati prospexit, cum multiplicatis tributis et vectigalibus vexarentur. Eratque super his adimere facilis, quae donabat.

18 Christianam religionem absolutam et simplicem anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexius, quam componenda gravius, excitavit discidia plurima; quae progressa fusius aluit concertatione verborum: ut catervis antistitum iumentis publicis ultro citroque discurrentibus per synodos, quas adpellant, dum ritum omnem ad suum trahere conantur arbitrium, rei vehiculariae succideret nervos.

19 Figura tali situque membrorum: subniger, luce oculorum edita, cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, adusque pubem ab ipsis colli confiniis longior, brevissimis cruribus et incurvis: unde saltu valebat et cursu.

20 Pollinctum igitur corpus defuncti, conditumque in loculis, Iovianus etiam tum protector domesticus, cum regia prosequi pompa Constantinopolim usque iussus est, prope necessitudines eius
21 humandum. Eique vehiculo insidenti quod portabat reliquias, ut principibus solet, annonae mili-

taris offerebantur indicia, ut ipſi nominant, [7]) proba, et animalia publica monſtrabantur, et ex uſu crebreſcebant occurſus: quae et alia horum ſimilia, eidem Ioviano imperium quidem, [8]) ſed et caſſum et umbratile ut miniſtro rerum funebrium portendebant.

---

7) Mſ. probam. 8) Mſ. ſed et caſſum.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXII.

Iulianus A. metu Constantii A. subsistit in Dacia, et clam haruspices ac augures consulit. C. I. *Iulianus cognita morte Constantii transcurrit Thracias, et Constantinopolim pacatam intrat, totumque imperium Rom. citra pugnam recipit.* II. *Constantiani quidam, pars iure, pars iniuria damnantur.* III. *Eunuchos omnes et tonsores ac coquos palatio expellit Iulianus A. et de palatinorum spadonum vitiis, ac de corrupta disciplina militari.* IV. *Iulianus A. cultum deorum, antea dissimulatum, palam et libere profitetur, et christianorum episcopos inter se committit.* V. *Qua arte complures litigatores Aegyptios, a quibus moleste interpellabatur, domum redire coegerit.* VI. *Iulianus Constantinopoli saepe ius dicit in curia, et dum ibi Thraciarum res ordinat, variis exterarum gentium legationibus aditur.* VII. *Descriptio Thraciarum, et sinus Pontici, regionumque ac nationum Ponto adiacentium.* VIII. *Iulianus A. aucta ornataque Constantinopoli, Antiochiam petit, ac in itinere Nicomediensibus ad reparandas urbis ruinas pecunias tribuit, Ancyrae iurisdictionibus vacat.* IX. *Antiochiae hiemans Iulianus iura reddit, nec quemquam propter religionem gravat.* X. *Georgius Alexandriae episcopus ab ethnicis Alexandrinis cum duobus aliis per vicos trahitur, discerpiturque ac crematur impune.* XI. *Expeditionem Iulianus parat in Persas, et ad praenoscendum belli eventum oracula consulit, victimasque innumerabiles caedit, totus haruspicinae et auguriis addictus.* XII. *Templi Apollinis Daphnaei incendium Iulianus A. immerito imputat christianis, et maiorem Antiochiae ecclesiam claudi iubet.* XIII. *Iulianus A. in monte Casio Iovi sacra fa-*

cit: cur Antiochienſibus iratus, Miſopogonem ſcripſerit. XIV. *Deſcriptio rerum Aegyptiacarum: et de Nilo, de Crocodilo, de Ibi, ac de Pyramidibus.* XV. *De quinque Aegypti provinciis, deque claris earum urbibus.* XVI.

Dum haec in diverſa parte terrarum fortunae ſtruunt 1
volubiles caſus, Iulianus inter multa, quae per Illyricum agitabat, exta rimabatur adſidue, avesque ſuſpiciens, praeſcire feſtinabat accidentium finem: ſed reſponſis ambiguis et obſcuris haerebat futurorum incertus. Eique tandem haruſpicinae peritus Aprun- 2
culus, Gallus orator, promotus rector poſtea Narbonenſis, nuntiavit eventus, inſpectu iecoris, ut aiebat ipſe, praedoctus, quod operimento duplici viderat tectum. Cumque ille timeret, ne cupiditati ſuae congruentia fingerentur, atque ideo maeſtus, omen multo praeſentius ipſe conſpexit, quod exceſſum Conſtantii clare monſtrabat. Eodem enim puncto, quo idem obierat in Cilicia, lapſo milite, qui ſe [1]) inſeſſurum equo dextra manu erexit, humique proſtrato, exclamavit illico audientibus multis, cecidiſſe, qui eum ad culmen evexit. Fixa 3
tamen firmitate conſiſtens, intra terminos Daciae ſe continebat, ſic quoque plurima pertimeſcens. Nec enim cautum ducebat coniecturis credere, forſitan in contrarium erupturis.

II. Inter quae tam ſuſpenſa, advenere ſubito 1
miſſi ad eum legati, Theolaiphus atque Aliguldus, defunctum Conſtantium nuntiantes, addentesque, quod eum voce ſuprema ſucceſſorem ſuae fecerit poteſtatis. Qua re cognita, poſt exemptos pericu- 2
lorum aeſtus, et bellicarum ſollicitudinum turbas [1]) imminentes elatus, iamque vaticiniis credens, et celeritatem negotiis ſuis aliquoties profuiſſe exper-

1) Mſ. inſenſurum. Vo. inſcenſurum. 1) *al.* in immenſum elatus.

tus, edixit iter in Thracias: [2]) motisque propere
ſignis emenſa declivitate Succorum, Philippopolim
petiit Eumolpiada veterem, alacri gradu ſequenti-
3 bus, quos duxerat, cunctis. Advertebant enim
imperium, quod ereptum ibant cum ultimorum
metu discriminum, praeter ſpem ordinario iure
conceſſum. Utque ſolet fama novitates augere,
properabat exinde ſublimior, ut quodam Triptole-
mi curru, quem ob rapidos circumgreſſus aëriis
ſerpentibus et pinnigeris fabuloſa vetuſtas imponit:
perque terras et maria formidatus, nullis obſtanti-
bus muris, Heracleam ingreſſus eſt Perinthum.
4 Quo apud Conſtantinopolim mox comperto, effun-
debatur aetas omnis et ſexus tamquam demiſſum
aliquem viſura de caelo. Exceptus igitur tertio
Iduum Decembrium verecundis ſenatus officiis, et
popularium conſonis plauſibus, ſtipatusque arma-
torum et togatorum agminibus, velut acie duceba-
tur inſtructa: omnium oculis in eum non modo
contuitu deſtinato, ſed cum admiratione magna de-
5 fixis. Somnio enim propius videbatur, adultum
adhuc iuvenem, exiguo corpore, factis praeſtantem
ingentibus, poſt cruentos exitus regum et gentium;
ab urbe in urbem inopina velocitate transgreſſum,
quaqua incederet, acceſſione [3]) opum et virium
[4]) flammae inſtar cuncta facilius occupaſſe: princi-
patum denique deferente nutu caeleſti absque ulla
publicae rei ſuſcepiſſe iactura.

1 III. Brevi deinde Secundo Salluſtio, promoto
praefecto praetorio, ſummam quaeſtionum agitan-
darum ut fido commiſit: Mamertino, et Arbetione,
et Agilone atque Nevita adiunctis, itidemque Io-
vino magiſtro equitum per Illyricum recens pro-
2 vecto. Qui omnes transgreſſi Chalcedona, praeſen-

---

2) τὸ *propere* Mſ. deeſt. 3) Mſ. operum et virium. 4) *Steph.* fame.

tibus Iovianorum Herculianorumque [1]) principibus et tribunis, caufas vehementius aequo bonoque fpectaverunt, praeter paucas, in quibus veritas reos nocentiffimos offerebat. Et Palladium primum ex 3
magiftro officiorum in Britannos exterminarunt, fufpicione tenus infimulatum, quaedam in Gallum compofuiffe [2]) apud Conftantium, dum fub eodem Caefare officiorum effet magifter. Dein Taurum 4
ex praefecto praetorio in exfilium egere Vercellum: cuius factum apud iudices iuftorum iniuftorumque diftinctores videri potuit veniae plenum. Quid enim deliquit, fi ortum turbinem veritus, ad tutelam Principis fui confugit? Et acta fuper eo gefta non fine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium: *Confulatu Tauri et Florentii, inducto fub praeconibus Tauro.* Ad 5
exitium itidem tale Pentadius trahebatur: cui id obiectum eft, quod a [3]) Conftantio miffus notis excepit, quae propinquante pernicie fuper multis interrogatus refponderat Gallus. Sed cum fe iufte defenderet, tandem [4]) abiit innoxius. Iniquitate 6
fimili Florentius tunc magifter officiorum, Nigriniani filius, contrufus eft in infulam Dalmatiae Boas. Alter enim Florentius, ex praefecto praetorio conful etiam tum, rerum mutatione fubita territus, cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem [5]) potuit: capitis crimine tamen damnatus eft abfens. Pari forte Euagrius, Comes 7
rei privatae, et Saturninus ex cura palatii, et Cyrinus ex notario, [6]) portati funt in exfilium. Urfuli vero necem largitionum Comitis ipfa mihi videtur fleffe Iuftitia, Imperatorem arguens ut ingratum. Cum enim Caefar in partes mitteretur occiduas omni tenacitate ftringendus, nullaque poteftate mi-

1) Mf. principibus. 2) Mf. Conftantinum. 3) Mf. Conftantino. 4) *al.* obiit. 5) *τὸ Iuliani* Mf. deeft. 6) Mf. portati.

liti quidquam donandi delata, ut pateret ad motus
aſperior exercitus; hic idem Urſulus datis litteris
ad eum, qui Gallicanos tuebatur theſauros, quid-
quid poſceret Caeſar, procul dubio iuſſerat dari.
8 Quo exſtincto, cum maledictis exſecrationibusque
multorum ſe Iulianus ſentiret expoſitum, impurga-
bile crimen excuſari poſſe exiſtimans, absque con-
ſcientia ſua hominem adfirmabat occiſum, prae-
tendens, quod eum militaris ira delevit, memor
quae dixerat, ut ante retulimus, cum Amidam vi-
9 diſſet exciſam. Ideoque timidus videbatur, vel
parum intelligens, quid conveniret, cum Arbetio-
nem ſemper ambiguum et praetumidum his quae-
ſtionibus praeſeciſſet, aliis ſpecie tenus cum princi-
piis legionum praeſentibus, quem primum omnium
ſaluti ſuae norat obiectum, ut decuit victoriarum
civilium participem [7]) fortem.

10 Et quamquam haec, quae [8]) retulimus, eius
diſplicuere fautoribus; ſequentia tamen ſeveritatis
11 recto vigore ſunt geſta. Apodemium enim ex
agente in rebus, quem in Silvani necem et Galli
effrenatius arſiſſe docuimus, Paulumque notarium
cognomento Catenam, cum multorum gemitu no-
minandum, vivos exuſtos, qui ſperari debuit, op-
12 preſſit eventus. Euſebium ſuper his, cui erat
Conſtantiani thalami cura commiſſa, alte ſpirantem
et dirum addixere poenae letali: quem ab ima ſorte
adusque iubendum Imperatori paene elatum, ideo-
que intolerabilem, humanorum ſpectatrix Adraſtia,
aurem (quod dicitur) vellens, monensque, ut ca-
ſtigatius [9]) viveret, reluctantem praecipitem tam-
quam e rupe quadam egit excelſa.

1 IV. Converſus poſt haec Princeps ad [1]) Palati-
nos, omnes omnino qui ſunt, quique eſſe poſſunt,
non

7) Mſ. fortem. 8) Mſ. velimus. *Steph.* vellimus. 9) Mſ. veniret.
1) Mſ. Palatinos homines.

non ut philoſophus indagandae veritatis profeſſor. Laudari enim poterat, ſi ſaltem moderatos quos- 2
dam, licet paucos, retinuiſſet, morumque probitate compertos. Namque fatendum eſt, pleramque eorum partem vitiorum omnium ſeminarium [2]) effuſius aluiſſe, ita ut rempublicam inficerent cupiditatibus pravis: plusque exemplis, quam peccandi licentia laederent multos. Paſti enim ex his 3
quidam templorum ſpoliis, et lucra ex omni odorantes occaſione, ab egeſtate infima ad ſaltum ſublati divitiarum ingentium, nec largiendi, nec rapiendi, nec abſumendi tenuere aliquem modum, aliena invadere ſemper adſuefacti. Unde fluxioris 4
vitae initia pullularunt, et periuria, et nullus exiſtimationis reſpectus, demensque ſuperbia fidem ſuam probroſis quaeſtibus polluebat. Inter quae 5
[3]) ingluvies et gurgites crevere praerupti conviviorum, et pro victorialibus epulares triumphi: uſusque abundantes ſerici et textiles auctae ſunt artes, et culinarum ſollicitior cura: et ambitioſa ornatarum domorum exquiſita ſunt ſpatia: quorum menſuram ſi in agris conſul Quintius poſſediſſet, amiſerat etiam poſt dictaturam gloriam paupertatis.

Quibus tam maculoſis acceſſere flagitia diſcipli- 6
nae caſtrenſis, cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo [4]) molliores: et non ſaxum erat, ut antehac, armato cubile, ſed pluma et flexiles lectuli, et graviora gladiis pocula, teſta enim [5]) bibere iam pudebat: et quaerebantur aedes marmoreae, cum ſcriptum ſit in antiquitatibus, Spartanum militem coërcitum acriter, quod procinctus tempore auſus ſit videri ſub tecto. Adeo autem ferox erat in ſuos 7
illis temporibus miles et rapax; ignavus vero in hoſtes et fractus, ut per ambitiones otiumque opi-

2) *al.* fuſius. 3) *al.* eluvies. 4) Mſ. meliores. 5) Mſ. vivere.

bus partis, auri et lapillorum varietates discerneret ſcientiſſime, contra quam recens memoria tradit.
8 Notum eſt enim, ſub Maximiano Caeſare vallo regis Perſarum direpto, gregarium quemdam [6]) poſt ſacculum Parthicum, in quo erant margaritae, repertum, proiectis imperitià gemmis, abiſſe pellis nitore ſolo contentum.

9 Evenerat iisdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum tonſor venire praeceptus, introiret quidam ambitioſe veſtitus. Quo viſo, Iulianus obſtupuit: *Ego*, inquit, *non rationalem iuſſi, ſed tonſorem acciri.* Interrogatus tamen ille, quid haberet ex arte compendii: vicenas diurnas reſpondit annonas, totidemque pabula iumentorum [quae vulgo dictitant capita] et annuum ſtipendium
10 grave, absque fructuoſis petitionibus multis. Unde motus, omnes huiusmodi cum coquis ſimilibusque aliis eadem accipere bene conſuetos, ut parum ſibi neceſſarios, data, quo velint, eundi poteſtate proiecit.

1 V. Et quamquam a rudimentis pueritiae primis inclinatior erat erga numinum cultum, paullatimque adoleſcens deſiderio rei flagrabat, multa metuens tamen agitabat quaedam ad id pertinentia,
2 quantum fieri poterat, occultiſſime. Ubi vero abolitis, quae verebatur, adeſſe ſibi liberum tempus faciundi, quae vellet, advertit, ſui pectoris pateſecit arcana: et [1]) planis abſolutisque decretis aperiri templa, arisque hoſtias admoveri ad deorum ſtatuit
3 cultum. Utque diſpoſitorum roboraret effectum, diſſidentes Chriſtianorum antiſtites cum plebe diſciſſa in palatium intromiſſos [2]) monebat civilius, ut discordiis conſopitis quisque, nullo vetante reli-
4 gioni ſuae ſerviret intrepidus. Quod agebat ideo obſtinate, ut diſſenſiones augente licentia, non

6) *τὸ poſt* Mſ. deeſt. 1) *al.* plane abſolutis decret. 2) Mſ. monebat civilius, ut discord.

timeret unanimantem poſtea plebem: nullas infeſtas
hominibus beſtias, ut ſunt ſibi ferales plerique
Chriſtianorum, expertus. Saepeque dictitabat,
Audite me, quem Alamanni audierunt et Franci:
imitari putans Marci principis veteris dictum. Sed
parum advertit, hoc ab eo nimium discrepare. Ille 5
enim cum Palaeſtinam transiret, Aegyptum petens,
faetentium Iudaeorum et tumultuantium ſaepe tae-
dio percitus, dolenter dicitur exclamaſſe: *O! Mar-
comanni, o! Quadi, o! Sarmatae, tandem alios
vobis inertiores inveni.*

VI. Per hoc idem tempus rumoribus exciti va- 1
riis Aegyptii venere complures, genus hominum
controverſum, et adſuetudine perplexius litigandi
ſemper laetiſſimum, maximeque avidum multipli-
catum repoſcere, ſi compulſori quidquam dederit,
ut levari debito poſſit, vel certe commodius per di-
lationem inferre, quae flagitantur, aut criminis vi-
tandi formidine, divites pecuniarum repetundarum
interrogare. Hi omnes denſati in unum, Princi- 2
pem ipſum, et praefectos praetorio graculorum
more ſtrepentes interpellabant incondite, modo
non ante ſeptuageſimum annum extorquentes, quae
dediſſe ſe iure vel ſecus plurimis adfirmabant.
Cumque nihil aliud agi permitterent, edicto pro- 3
poſito univerſos iuſſit transire Chalcedona, polli-
citus, quod ipſe quoque protinus veniret, cuncta
eorum negotia finiturus. Quibus transgreſſis, man- 4
datum eſt navigiorum magiſtris ultro citroque dis-
currentium, ne quis transfretare auderet Aegypti-
um: hocque obſervato cura propenſiore, evanuit
pertinax calumniandi propoſitum, et omnes, ſpe
praeſumpta fruſtrati, redierunt ad lares. Unde 5
velut aequitate ipſa dictante, lex eſt promulgata,
qua cavetur nullum interpellari ſuffragatorem ſuper
his, quae eum recte conſtiterit accepiſſe.

(A. C. 362.)

1 VII. Adlapſo itaque Kalendarum Ianuariarum die, cum Mamertini et Nevitae nomina ſuscepiſſent paginae conſulares, humilior Princeps viſus eſt, in officio pedibus gradiendo cum honoratis: quod laudabant alii, quidam ut adfectatum et vile
2 carpebant. Dein Mamertino ludos edente Circenſes, manumittendis ex more inductis per admiſſionum proximum, ipſe [1]) lege agi dixerat, ut ſolebat: ſtatimque admonitus, iurisdictionem eo die ad alterum pertinere, ut errato obnoxium decem libris auri ſemet ipſe multavit.

3 Frequentabat inter haec [2]) curiam agendo diverſa, quae [3]) diviſiones multiplices ingerebant. Et cum die quodam ei cauſas [4]) ibi ſpectanti veniſſe nuntiatus eſſet ex Aſia philoſophus Maximus, exſiluit indecore: et, qui eſſet oblitus, effuſo curſu a veſtibulo longe progreſſus, exoſculatum ſusceptumque reverenter ſecum induxit, per ostentationem intempeſtivam nimius captator inanis gloriae viſus, praeclarique illius dicti immemor Tulliani, quo tales
4 notando ita relatum: *Ipſi illi philoſophi, etiam in his libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt, ut in eo ipſo, quo praedicationem* [5]) *nobilitatemque deſpiciunt, praedicari de ſe ac ſe nominari velint.*

5 Nec multo deinceps, duo agentes in rebus ex iis, qui proiecti ſunt, eum adiere, fidentius promittentes latebras monſtrare Florentii, ſi eis gradus militiae redderetur: quos inceſſens delatoresque adpellans, addebat, non eſſe imperatorium, obliquis flecti indiciis ad retrahendum hominem mortis metu absconditum, qui forte non diu latitare citra ſpem veniae permitteretur.

---

1) Mſ. lege agi ductus dixerat. 2) Mſ. Curiam agendo diverſo. 3) Mſ. diviſiones. 4) Mſ. ſibi ſpectanti. 5) *al.* nobilitatum.

Aderat his omnibus Praetextatus, praeclarae in- 6
dolis gravitatisque priſcae ſenator, ex negotio pro-
prio forte repertus apud Conſtantinopolim, quem
arbitrio ſuo Achaiae proconſulari praefecerat po-
teſtate.

Nec tamen, cum corrigendis civilibus ita dili- 7
genter inſtaret, omiſit caſtrenſia: rectores militibus
diu exploratos adponens, urbes quinetiam per
Thracias omnes cum munimentis reparans extimis,
curansque ſollicite, ne arma vel indumenta, aut
ſtipendium, vel alimenta deeſſent his, quos per ſu-
percilia Hiſtri diſperſos, excurſibusque barbaro-
rum oppoſitos, agere vigilanter audiebat et fortiter.
Quae cum ita divideret, nihil ſegnius agi permit- 8
tens: ſuadentibus proximis, ut adgrederetur pro-
pinquos Gothos ſaepe fallaces et perfidos, hoſtes
quaerere ſe meliores aiebat: illis enim ſufficere
mercatores Galatas, per quos ubique ſine conditio-
nis discrimine venumdantur.

Haec eum curantem et talia commendabat ex- 9
ternis nationibus fama, ut fortitudine, ſobrietate,
militaris rei ſcientia, virtutumque omnium incre-
mentis excelſum: paullatimque progrediens ambi-
tum oppleverat mundi. Proinde timore eius ad- 10
ventus per finitimos longeque diſtantes latius expli-
cato, legationes undique [6]) ſolito ocius concurre-
bant: hinc Transtigritanis pacem obſecrantibus et
Armeniis, inde nationibus [7]) Indicis certatim cum
donis optimates mittentibus ante tempus abusque
Divis et Serendivis: ab auſtrali plaga ad famulan-
dum rei Romanae ſemet offerentibus Mauris: ab
aquilone et regionibus ſolis, per quas in mare Pha-
ſis accipitur, Bosporanis aliisque antehac ignotis
legationes vehentibus ſupplices ut annua complentes

---

6) Mſ. ſolito eius. 7) Mſ. divis et Serendivis.

ſollemnia, intra terrarum genitalium terminos otioſe vivere ſinerentur.

1 VIII. Adpoſitum eſt (ut exiſtimo) tempus, ad has partes nos occaſione magni Principis devolutos, ſuper Thraciarum extimis, ſituque Pontici ſinus viſa vel lecta quaedam perſpicua fide monſtrare.

2 Athos in Macedonia mons ille praecelſus, navibus quondam Medicis pervius, et Caphareus Euboicus ſcopulus, ubi Nauplius Palamedis pater claſſem conliſit Argivam, licet longo ſpatio controverſi a Theſſalo mari diſtinguunt Aegaeum: quod paullatim fuſius aduleſcens, dextra, qua late protenditur, per Sporadas eſt inſuloſum atque Cycladas; ideo ſic adpellatas, quod omnes ambiunt Delon [1]) partu deorum inſignem: laeva [2]) Imbrum et Tenedum circumluens, et Lemnum et [3]) Thaſum:
3 quando perflatur, Leſbo illiditur violentius. Unde gurgitibus refluis Apollinis Sminthii templum et Troada perſtringit, et Ilium heroicis caſibus clarum: efficitque Melana ſinum oppoſitum Zephyro: cuius apud principium Abdera viſitur Protagorae domicilium et Democriti: cruentaeque Diomedis Thracii ſedes, et convalles, per quas Hebrus ſibi miſcetur, et [4]) Maronea, ac Aenus, qua diris auſpiciis coepta moxque relicta, ad Auſoniam veterem ductu numinum properavit Aeneas.

4 Hinc gracileſcens paullatim, et velut naturali quodam commercio ruens in Pontum, eiusque partem adſumens, in ſpeciem Φ Graecae litterae formatur: exin Helleſpontum a Rhodopa ſcindens, Cynoſſema, ubi ſepulta creditur Hecuba, et Coela praeterlabitur et Seſton et Callipolin: contra per Achillis Aiacisque ſepulcra Dardanum contingit et Abydon, unde iunctis pontibus Xerxes maria pe-

---

1) Mſ. parte. 2) Mſ. Embrum. 3) Mſ. Taxum. 4) Mſ. Matronae ac Aenus.

dibus peragravit: dein Lampſacum, Themiſtocli
dono datam a rege Perſarum, et Parion, quam
condidit Iaſionis filius Parius. Unde ſemiorbe 5
curveſcens altrinſecus, lataque aperiens terrarum
divortia, circumfluis ſpatiis Propontidos reſpergit
ex Eoo latere Cyzicum, et Dindyma, religioſa ma-
tris magnae delubra, et Apamiam, Ciumque, et
Aſtacum ſequuto tempore Nicomediam a rege co-
gnominatam: qua in occaſum procedit, Cherrone-
ſum pulſat et Aegos-potamους, in quo loco lapides
caſuros ex caelo praedixit Anaxagoras, et Lyſima-
chiam, et civitatem, quam Hercules conditam Pe-
rinthi comitis ſui memoriae dedicavit. Et ut effe- 6
ctae plenaeque Φ litterae figura ſervetur, in medi-
tullio ipſo rotunditatis Proconeſus inſula eſt oblon-
ga, et Besbicus.

Poſt cuius ſummitatem in anguſtias rurſus ex- 7
tenuatum, Europam et Bithyniam intercurrens, per
Chalcedona, Chryſopolim, et ſtationes transit ob-
ſcuras. Nam ſupercilia eius ſiniſtra Athyras portus 8
deſpectat et Selymbria, et Conſtantinopolis, vetus
Byzantium, Atticorum colonia, et promuntorium
Ceras praelucentem navibus vehens conſtructam
celſius turrim: quapropter Ceratas adpellatur ven-
tus inde ſuetus oriri praegelidus.

Hoc modo fractum, et participatione maris utri- 9
usque finitum, iamque miteſcens, in aequoream
panditur faciem, quantum poteſt cadere ſub ad-
ſpectum, late diffuſum et longe. Omnis autem 10
eius velut inſularis circuitus littorea navigatio vigin-
ti tribus dimenſa millibus ſtadiorum, ut Eratoſthe-
nes adfirmat, et Hecataeus, et Ptolemaeus, aliique
huiusmodi cognitionum minutiſſimi ſcrutatores, in
ſpeciem Scythici arcus nervo coagmentati geogra-
phiae totius adſenſione formatur. Et qua ſol ocea- 11
no exſurgit Eoo, paludibus clauditur Maeotidos:

qua declinat in [5]) veſperum, Romanis provinciis
terminatur: unde ſuſpicit ſidus arctoum, homines
alit linguis et moribus diſpares: latus eius auſtri-
12 num molli devexitate ſubductum. Per haec am-
pliſſima ſpatia oppida ſunt diſperſa Graecorum:
quae cuncta aetatibus variis praeter pauca Athe-
nienſium coloni condidere Mileſii, inter Ionas alios
in Aſia per Nileum multo ante locati, Codri illius
filium, qui ſe pro patria bello fertur Dorico devo-
13 viſſe. Extremitates autem arcus utrimque tenues
duo exprimunt Boſpori, e regione ſibi oppoſiti,
Thracius et Cimmericus: hac cauſa Boſpori voci-
tati, quod per eos quondam Inachi filia mutata (ut
poëtae loquuntur) in bovem, ad mare Ionium per-
meavit.
14 Dextram igitur inflexionem Boſpori Thracii ex-
cipit Bithyniae latus, quam veteres dixere Mygdo-
niam: in qua Thynia et Mariandena ſunt regiones,
et Amyci ſaevitia Bebryces exempti virtute Pollucis,
remotaque ſtatio, in qua volitantes minaciter har-
pyias Phineus vates horrebat: per quae littora in
ſinus oblongos curvata Sangarius et Phyllis, et Bi-
zes et Rhebas fluvii funduntur in maria: quibus
controverſae extraneae ſunt Symplegades, gemini
ſcopuli in vertices undique porrecti diruptos, ad-
ſueti priſcis ſaeculis obviam ſibi cum horrendo fra-
gore colliſis molibus ferri, [6]) cedentesque retrorſus
acri adſultu ad ea reverti, quae pulſarant. Per has
ſaxorum dehiſcentium concurſantiumque crebrita-
tes, ſi etiam ales intervolaſſet, nulla celeritate pin-
15 narum eripi poterat, quin interiret oppreſſa. Hi
ſcopuli, cum eos Argo prima omnium navis, Col-
chos ad direptionem aurei properans velleris, prae-
teriſſet innoxia, immobiles turbine circumfracto
ſtetere concorporati, ut eos aliquando fuiſſe direm-

5) Mſ. veſperum ultro Roman. 6) Mſ. cadentesque.

ptos nulli nunc conſpicantium credant, niſi ſuper hoc congruerent omnes priſcorum carminum cantus.

Poſt Bithyniae partem, provinciae Pontus et Paphlagonia protenduntur, in quibus Heraclea, et Sinope, et Polemonion, et Amiſos amplae ſunt civitates, et Tios, et Amaſtris, omnes ab auſpicio diligentia fundatae Graecorum: et Ceraſus, unde advexit huiusmodi poma Lucullus, inſulaeque arduae, Trapezunta et Pityunta continentes oppida non obſcura. Ultra haec loca Acheruſium ſpecus eſt, quod accolae μυχοπόντιον adpellant, et portus Acone: [7]) fluvii diverſi, Acheron, itidemque Arcadius, et Iris, et [8]) Tibris, et iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. Thermodon his eſt proximus, ab Armonio defluens monte, et Themiſcyraeos interlabens lucos: ad quos Amazonas quondam migrare neceſſitas ſubegerat talis. Attritis damnorum adſiduitate finitimis, Amazones veteres, quae eos cruentis populabantur incurſibus, altiora ſpirabant: viresque ſuas circumſpectantes his, quae propinqua ſaepius adpetebant, validiores, raptae praecipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis, manus Athenienſibus intulerunt: acrique concertatione effuſe disiectae, omnes nudatis equitatus ſui lateribus corruere. Harum interitu cognito, reſiduae ut imbelles domi relictae, extrema perpeſſae, vicinitatis eis repenſantis ſimilia funeſtos impetus declinantes, ad pacatiorem ſedem transiere [9]) Thermodontis: quarum progenies longe deinde propagata per numeroſam ſubolem, manu firmiſſima ad loca reverterat genitalia, ſequuto tempore populis diverſarum originum formidabilis.

16 (Poſt Bithyniae partem) · 17 (Ultra haec loca) · 18 (Attritis damnorum) · 19 (Harum interitu)

Haud procul inde attollitur Carambis placide collis, contra [ſeptemtrionem] Helicen exſurgens, 20

7) Mſ. fluvii dives. 8) Mſ. Thybris. 9) Mſ. Hermodoctis.

cuius e regione eſt Criουmetopon Tauricae promun-
torium, duobus millibus et quingentis ſtadiis dis-
paratum. Hocque ex loco omnis ora maritima,
cuius initium Halys eſt amnis, velut longitudine
lineali directa nervi efficit ſpeciem, duabus arcus
21 ſummitatibus complicati. His regionibus Dahae
confines ſunt, acerrimi omnium bellatores, et
Chalybes, per quos erutum et domitum eſt primi-
tus ferrum. Poſt quos terras patentes Byzares ob-
tinent, et Sapires, et Tibareni, et Moſſynoeci, et
Macrones, et Philyres, populi nulla nobis adſuetu-
22 dine cogniti. A quibus brevi ſpatio diſtant viro-
rum monumenta nobilium, in quibus Sthelenus eſt
humatus, et Idmon, et Tiphys: primus Herculis
ſocius Amazonico bello letaliter vulneratus: alter
augur Argonautarum: tertius eiusdem navis cautiſ-
23 ſimus rector. Praetercurſis partibus memoratis,
Aulion antrum eſt, et fluenta Callichori ex facto
cognominati, quod, ſuperatis poſt triennium Indi-
cis nationibus, ad eos tractus Liber verſus, circa
huius ripas virides et opacas orgia priſtina reparavit
et choros: Trieterica huiusmodi ſacra quidam
24 [10]) exiſtimant adpellari. Poſt haec confinia Cama-
ritarum pagi ſunt celebres, et Phaſis fremebundis
curſibus Colchos attingit, Aegyptiorum antiquam
ſubolem: ubi inter civitates alias Phaſis eſt nomine
fluvii dictitata, et [11]) Dioscurias nunc usque nota:
cuius auctores Amphitus et [12]) Cercius Spartani tra-
duntur, aurigae Caſtoris et Pollucis, a quibus He-
25 niochorum natio eſt inſtituta. Paullum ab his ſe-
cernuntur Achaei: qui bello anteriore quodam
apud Troiam conſummato, non cum ſuper Helena
certaretur, ut auctores prodidere nonnulli, in Pon-
tum reflantibus ventis errore delati, cunctisque

10) Mſ. exiſtimant appellari . . . . . . Poſt. 11) Mſ. Diosco-
rio. 12) Mſ. Cercius.

hoſtilibus, ſtabilem domiciliis ſedem nusquam reperientes, verticibus montium inſedere ſemper nivalium: et horrore caeli diſtricti, [13]) victum etiam ſibi cum periculis rapto parare adſuefacti ſunt: atque eo ultra omnem deinde ferociam ſaevierunt. Super Cercetis, qui iisdem adnexi ſunt, nihil memoratu traditur dignum.

Quorum poſt terga Cimmerici agitant incolae 26
Bospori, ubi Mileſiae ſunt civitates, harumque velut mater omnium Panticapaeum: quam [14]) perſtringit Hypanis fluvius, genuinis intumeſcens aquis
et externis. Itineribus hinc extenſis, Amazones 27
adusque Caſpium mare porrectae circumcolunt Tanain: qui inter Caucaſias oriens rupes, per ſinuoſos labitur circumflexus, Aſiamque disterminans
ab Europa, in ſtagnis Maeoticis deliteſcit. Huic 28
Rha vicinus eſt amnis, in cuius ſuperciliis quaedam vegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proſiciens ad uſus multiplices medelarum.

Ultra Tanain panduntur in latitudinem Sauro- 29
matae, per quos amnes fluunt perpetui, [15]) Maraccus, et Rhombites, et Theophanes, et Totordanes. Licet alia quoque diſtans immanibus intervallis Sauromatarum praetenditur natio, littori iuncta, quod Coracem ſuscipiens fluvium in aequor eiectat extremum.

Prope palus eſt Maeotis ampliſſimi circumgreſ- 30
ſus: ex cuius uberrimis venis per Patares anguſtias undarum magnitudo prorumpit in Pontum: cuius in dextro latere inſulae ſunt Phanagorus et Hermo-
naſſa, ſtudio conſtructae Graecorum. Circa haec 31
ſtagna ultima extimaque plures habitant gentes, ſermonum inſtitutorumque varietate diſpariles: [16]) Iaxamatae et Maeotae, et Iazyges, Roxolanique et

13) *τὸ etiam* deeſt vulg. 14) Mſ. pergaegytiphanis. 15) Mſ. Maracciuo. 16) Mſ. Ixomatae.

Alani, et Melanchlaenae, et cum Gelonis Aga-
thyrſi, apud quos adamantis eſt copia lapidis: alii-
que ultra latentes, quod ſunt omnium penitiſſimi.
32 Sed Maeotidos lateri laevo Cherroneſus eſt propin-
qua, coloniarum plena Graecarum. Unde quieti
ſunt homines et ſedati, adhibentes vomeri curam,
et proventibus fructuariis victitantes.
33 A quibus per varia regna diducti itineribus mo-
dicis Tauri diſſociantur, inter quos immani diritate
terribiles Arinchi, et Sinchi, et Napaei, inten-
dente ſaevitiam licentia diuturna, indidere mari
nomen inhoſpitali: et a contrario per cavillationem
Pontus Euxinus adpellatur, ut euethen Graeci dici-
mus ſtultum, et noctem euphronen, et furias Eu-
34 menidas. Diis enim hoſtiis litantes humanis, et
immolantes advenas Dianae, quae apud eos dicitur
Oreiloche, caeſorum capita fani parietibus prae-
figebant, velut fortium perpetua monumenta faci-
norum.
35 In hac Taurica inſula Leuce ſine habitatoribus
ullis Achilli eſt dedicata. In quam ſi fuerint qui-
dam forte delati, viſis antiquitatis veſtigiis, tem-
ploque et donariis eidem heroi conſecratis, veſperi
repetunt naves: aiunt enim, non ſine diſcrimine
vitae illic quemquam pernoctare. Ibi et aquae
ſunt, et candidae aves naſcuntur halcyonibus ſimi-
les: ſuper quarum origine, et Hellespontiacis
36 proeliis tempore diſſeremus. Sunt autem quaedam
per Tauricam civitates: inter quas eminet Eupa-
toria, et Dandace, et Theodoſia, et minores aliae
nullis humanis hoſtiis impiatae.
37 Hactenus arcus apex protendi exiſtimatur. Eius
nunc reſidua leniter ſinuata, ſubiectaque urſae cae-
leſti adusque laevum Bospori Thracii latus, ut ordo
poſtulat, exſequemur: id admonentes, quod cum
arcus omnium gentium flexis curventur haſtilibus,
Scythici ſoli vel Parthici circumductis utrimque

introrſus pandis et patulis cornibus, effigiem lunae decreſcentis oſtendunt, medietatem recta et rotunda regula dividente.

Ergo in ipſo huius compagis exordio, ubi Ri- 38
phaei deficiunt montes, habitant [17]) Arimphaei iuſti homines, placiditateque cogniti, quos amnes Chronius et Biſula praeterfluunt: iuxtaque Maſſagetae, Alani et [18]) Sargetae, aliique plures obſcuri: quorum nec vocabula nobis ſunt nota, nec mores. In- 39
teriectu deinde non medioeri Carcinites panditur ſinus, eiusdemque nominis fluvius: et religioſus per eas terras Triviae lucus. Dein Boryſthenes a 40
montibus oriens [19]) Neurorum, primigeniis fontibus copioſus, concurſuque multorum amnium aduleſcens, mari praeruptis undarum verticibus intimatur: cuius in marginibus nemoroſis Boryſthenes eſt civitas, et Cephaloneſus, et arae Alexandro Magno, Caeſarique Auguſto ſacratae. Longo ex- 41
inde intervallo paene eſt inſula, quam incolunt Sindi ignobiles, poſt heriles in Aſia caſus coniugiis potiti dominorum et rebus: quibus ſubiectum gracile littus, Achilleos vocant indigenae dromon, exercitiis ducis quondam Theſſali memorabilem. Eique proxima eſt civitas Tyros, colonia Phoenicum, quam praeſtringit fluvius Tyras.

In medio autem ſpatio arcus, quod prolixae ro- 42
tunditatis eſſe praediximus, quodque expedito viatori diebus conficitur quindecim, Europaei ſunt Alani, et Coſtobocae, gentesque Scytharum innumerae, quae porriguntur adusque terras ſine cognito fine diſtentas: quarum pars exigua frugibus alitur: reſiduae omnes palantes per ſolitudines vaſtas, nec ſtivam aliquando nec ſementem expertas, ſed ſqualentes et [20]) pruinoſas, ferarum taetro ritu

17) Mſ. Armephi iuſti. 18) Mſ. Sargetae. 19) Mſ. Nerviarum. 20) Mſ. ruinoſas.

vefcuntur: eisque caritates, et habitacula, vilesque fuppellectiles plauftris impofitae funt corticibus tectis: et, cum placuerit, fine obftaculo migrant, eadem carpenta, quo libuerit, convolventes.

43 Cum autem ad alium portuofum ambitum fuerit ventum, qui arcus figuram determinat ultimam, Peuce prominet infula, quam circumcolunt Troglodytae et Peuci, minoresque aliae gentes: et Hiftros quondam potentiffima civitas, et Tomi, et Apollonia, et Anchialos, et Odiffos: aliae praeterea multae, quas littora continent Thraciarum.
44 Amnis vero Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Raeticis, per latiorem orbem praetentus, ac fexaginta navigabiles paene recipiens fluvios, feptem oftiis per hoc [21]) Scythicum
45 latus erumpit in mare. Quorum primum eft Peuce infula fupra dicta, ut interpretata funt vocabula Graeco fermone, fecundum Naracuftoma, tertium Calonftoma, quartum Pfeudoftoma: nam Boreonftoma ac deinde Sthenoftoma longe minora funt caeteris: feptimum ingens et paluftri fpecie nigrum.

46 Omnis autem circumfluo ambitu pontus, et nebulofus eft, et dulcior aequorum caeteris, et vadofus: quod et concrefcit aër ex humorum fpiramine faepe denfatus, et irruentium undarum [22]) magnitudine temperatur, et confurgit in brevia tortuofa, limum globosque adgerente multitudine circumve-
47 nientium fluentorum. Et conftat ab ultimis noftri finibus maris agminatim ad hunc feceffum pariendi gratia petere pifces, ut aquarum fuavitate falubrius [23]) fetus educant, in receptaculis cavis, quae funt ibi denfiffima, fecuri voracium belluarum: nihil enim in Ponto huiusmodi aliquando eft vifum, prae-

---

21) Mf. Scythicum littus. 22) *al.* multitudine. 23) *al.* foetum.

ter innoxios delphinas et [24]) parvos. Quidquid autem eiusdem pontici ſinus Aquilone caeditur et pruinis, ita perſtringitur gelu, ut nec amnium curſus ſubtervolvi credantur, nec per inſidum et labile ſolum greſſus hominis poſſit vel iumenti firmari: quod vitium numquam mare ſincerum, ſed permiſtum aquis amnicis tentat. Perlati [25]) aliquantorſum longius, quam ſperabamus, pergamus ad reliqua. 48

Acceſſerat aliud ad gaudiorum praeſentium cumulum, diu quidem ſperatum, ſed dilationum ambage multiplici tractum. Nuntiatum eſt enim per [26]) Agilonem et Iovium poſtea quaeſtorem, Aquileiae defenſores [27]) longioris obſidii taedio, cognitoque Conſtantii exceſſu, patefactis portis egreſſos, auctores prodidiſſe turbarum: iisdemque vivis exuſtis, ut ſupra relatum eſt, omnes conceſſionem impetraſſe delictorum et veniam. 49

IX. At proſperis Iulianus elatior, ultra homines iam ſpirabat, periculis expertus adſiduis, quod ei orbem Romanum placide iam regenti, velut mundanam cornucopiam Fortuna geſtans propitia, cuncta glorioſa deferebat et proſpera: antegreſſis victoriarum titulis haec quoque adiiciens, quod, dum teneret imperium ſolus, nec motibus internis eſt concitus, nec barbarorum quisquam ultra ſuos exſiluit fines: ſed populi omnes aviditate ſemper [1]) inſectandi praeterita, ut damnoſa et noxia, in laudes eius ſtudiis miris accendebantur. 1

Omnibus igitur, quae res diverſae poſcebant et tempora, perpenſa deliberatione diſpoſitis, et militibus orationibus crebris, ſtipendioque competenti ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum favore ſublimis, Antiochiam ire conten- 2

24) Mſ. pavos. 25) Mſ. et *Steph.* aliquantorſum longe. 26) Mſ. Abilonem. 27) *al.* longiore. 1) Mſ. inſectari.

dens, reliquit Conſtantinopolim incrementis maxi-
mis fultam: natus enim illic, diligebat eam ut geni-
3 talem patriam et colebat. Transgreſſus itaque fre-
tum, praetercurſa Chalcedona et Libyſſa, ubi ſe-
pultus eſt Hannibal Poenus, inde Nicomediam ve-
nit urbem antehac inclytam, ita magnis retro prin-
cipum amplificatam impenſis, ut aedium multitudi-
ne privatarum et publicarum recte noſcentibus regio
4 quaedam urbis aeſtimaretur aeternae. Cuius moe-
nia cum vidiſſet in favillas miſerabiles conſediſſe,
angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriore
gradu pergebat ad regiam: hoc maxime aerumnis
eius illacrimans, quod ordo ſqualens occurrit et
[2]) populus nimium quantum antehac florentiſſimus:
et agnoſcebat quosdam, ibidem ab Euſebio [3]) edu-
catus epiſcopo, quem genere longius contingebat.
5 Hic quoque pari modo ad reparanda, quae terrae
ſubverterat tremor, abunde praeſtitis plurimis, per
Nicaeam venit ad Gallograeciae fines: unde dex-
trorſus itinere declinato, Peſſinunta convertit, vi-
ſurus vetuſta Matris magnae delubra: a quo oppi-
do bello Punico ſecundo, carmine Cumano monen-
te, per Scipionem Naſicam ſimulacrum translatum
6 eſt Romam. Cuius ſuper adventu in Italiam pauca
cum aliis huic materiae congruentibus in actibus
Commodi principis digeſſimus per exceſſum: quam
autem ob rem hoc nomine oppidum ſit adpellatum,
7 variant rerum ſcriptores. Quidam enim figmento
deae caelitus lapſo, ἀπὸ τοῦ πεσεῖν, quod cadere
nos dicimus, urbem adſeruere cognominatam. Alii
memorant Ilum, Trois filium, Dardaniae [4]) regem,
locum ſic adpellaſſe. Theopompus non Ilum id
egiſſe, ſed Midam adfirmat Phrygiae quondam po-
tentiſſimum regem.

Venerato

2) Mſ. populus. 3) Mſ. ducatus. 4) Mſ. Regem vel locum.

Veneratio igitur numine, hoſtiisque litato et vo- 8
tis, [5]) Ancyram redit: eumque exinde progredientem ulterius multitudo inquietabat, pars violenter erepta reddi ſibi poſcentium; alii querentes, conſortiis ſe [6]) curiarum addictos iniuſte; nonnulli ſine reſpectu periculi agentes adusque rabiem, ut adverſarios ſuos laeſae maieſtatis criminibus illigarent.
Verum ille iudicibus Caſſiis triſtior et Lycurgis, cau- 9
ſarum momenta aequo iure perpendens, ſuum cuique tribuebat, nusquam a vero abductus, acrius in calumniatores exſurgens: quos oderat, multorum huiusmodi petulantem ſaepe dementiam adusque discrimen expertus, dum eſſet adhuc humilis et
privatus. Exemplumque patientiae eius in tali ne- 10
gotio, licet ſint alia plurima, id unum ſufficiet poni. Inimicum quidam ſuum, cum quo discordabat aſperrime, [7]) commiſiſſe in maieſtatem turbulentius deferebat: Imperatoreque diſſimulante, eadem diebus continuis replicans, interrogatus ad ultimum, qui eſſet, quem argueret, reſpondit, municipem locupletem. Quo audito, princeps [8]) renidens: *quibus indiciis*, ait, *ad hoc perveniſti?* Et ille, *purpureum ſibi*, inquit, *indumentum ex ſe-*
rico pallio parat. Iuſſusque poſt haec, ut vilis ar- 11
duae rei vilem incuſans, abire tacitus et innoxius, nihilominus inſtabat. Quo taedio Iulianus defatigatus, ad largitionum Comitem viſum propius, *Iube*, inquit, *periculoſo garritori pedum tegmina dari purpurea, ad adverſarium perferenda: quem, ut datur intelligi, chlamydem huius coloris memorat ſibi conſarcinaſſe: ut ſciri poſſit, ſine viribus maximis quid pannuli proficiant leves.*

Sed ut haec laudanda et bonis moderatoribus 12
aemulanda: ita illud amarum et notabile fuit, quod

5) Mſ. Anticyram. 6) Mſ. Curiarium. Vſ. Curialium. 7) Mſ. dixiſſe. 8) al. renitens.

aegre ſub eo [9]) a Curialibus quisquam adpetitus, licet privilegiis, et ſtipendiorum numero, et originis penitus alienae [10]) firmitudine communitus, obtinebat aequiſſimum: adeo ut plerique territi emercarentur moleſtias pretiis [11]) clandeſtinis.

13 Itineribus itaque emenſis cum ad Pylas veniſſet, qui locus Cappadocas diſcernit et Cilicas, oſculo ſusceptum rectorem provinciae nomine Celſum, iam inde a ſtudiis cognitum Atticis, adſcitumque in con-
14 ſeſſum vehiculi, Tarſum ſecum induxit. At hinc videre properans Antiochiam, Orientis apicem pulcrum, uſus itineribus ſolitis venit: urbique propinquans in ſpeciem alicuius numinis votis excipitur publicis, miratus voces multitudinis magnae, ſalu-
15 tare ſidus inluxiſſe Eois partibus adclamantis. Evenerat autem iisdem diebus annuo curſu completo Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris, ut fabulae fingunt, apri dente ferali deleto, quod in adulto flore ſectarum eſt indicium frugum. Et viſum eſt triſte, quod amplam urbem principumque domicilium introeunte Imperatore nunc primum, ululabiles undique planctus et lugubres ſonus audie-
16 bantur. Hic patientiae eius et lenitudinis documentum leve quidem adparuit, ſed mirandum. Thalaſſium quemdam ex proximo libellorum, inſidiatorem fratris oderat Galli: quo adorare adeſſeque officio inter honoratos prohibito, adverſarii, cum quibus litigabat in foro, poſtridie turba congregata ſuperflua, adito Imperatore, *Thalaſſius*, clamitabant, *inimicus pietatis tuae noſtra violenter*
17 *eripuit.* Et ille hac occaſione hominem opprimi poſſe coniiciens, *Agnoſco*, reſpondit, *quem dicitis, offendiſſe me iuſta de cauſa: et ſilere vos interim conſentaneum eſt, dum mihi inimico potiori faciat*

9) vulgo τὸ *a* deeſt. 10) *al.* fortitudine. 11) Mſ. clandeſtinis . . . . . Itineribus.

ſatis. Mandavitque adſidenti praefecto, ne audire-
tur eorum negotium, antequam ipſe cum Thalaſſio
rediret in gratiam, quod brevi evenit.

X. Ibi hiemans ex ſententia, nullis interim vo- 1
luptatis rapiebatur illecebris, quibus abundant Sy-
riae omnes: verum per ſpeciem quietis iudicialibus
cauſis intentus, [1]) non minus arduis quam bellicis,
distrahebatur multiformibus curis, exquiſita docili-
tate librans, quibus modis ſuum cuique tribueret:
iuſtisque ſententiis et improbi modicis coërceren-
tur ſuppliciis, et innocentes fortunis defenderentur
intactis. Et quamquam in disceptando aliquoties 2
erat intempeſtivus, quid quisque iurgantium coleret,
tempore alieno interrogans: tamen nulla eius defi-
nitio litis a vero disſonans reperitur: nec argui um-
quam potuit ob religionem vel quodcumque aliud,
ab aequitatis recto tramite deviaſſe. Iudicium enim 3
hoc eſt optandum et rectum, ubi per varia negotio-
rum examina iuſtum id eſt et iniuſtum: a quo ille
ne aberraret, tamquam ſcopulos cavebat abruptos.
Hoc autem ideo adſequi potuit, quod levitatem
agnoſcens commotioris ingenii ſui, praefectis pro-
ximisque permittebat, [ut fidenter impetus ſuos
aliorſus tendentes, ad quae decebat, monitu op-
portuno frenarent: monſtrabatque] ſubinde, ſe do-
lere delictis, et gaudere correctione. Cumque 4
eum defenſores cauſarum, ut conſcium rationis per-
fectae, plauſibus maximis celebrarent, fertur id di-
xiſſe permotus: *Gaudebam* [2]) *plane prae meque
ferebam, ſi ab his laudarer, quos et vituperare
poſſe adverterem, ſi quid factum ſit ſecus aut di-
ctum.* Sufficiet autem pro multis, quae clementer 5
egit in litibus cognoſcendis, hoc unum ponere nec

1) Mſ. non minus quam bellicis arduisque, quibus distr. 2) Mſ. plane me quem eff. Vr. plane, meque eff.

abhorrens a propoſito, nec abſurdum. Inducta in iudicium femina quaedam, cum palatinum adverſarium ſuum e numero proiectorum, cinctum praeter ſpem conſpexiſſet, hoc factum inſolens tumultuando querebatur: et imperator, *Proſequere*, ait, *mulier, ſi quid te laeſam exiſtimas: hic enim ſic cinctus eſt, ut expeditius per lutum incedat: at parum nocere tuis partibus poteſt.*

6 Et aeſtimabatur per haec et ſimilia, ut ipſe dicebat adſidue, vetus illa iuſtitia, quam offenſam vitiis hominum Aratus extollit in caelum, imperante eo reverſa ad terras, ni quaedam ſuo ageret, non legum arbitrio, errансque aliquoties obnubilaret
7 gloriarum multiplices curſus. Poſt multa enim etiam iura quaedam correxit in melius, ambagibus circumciſis, indicantia liquide, quid iuberent fieri vel vetarent. [3]) Illud autem erat inclemens, obruendum perenni ſilentio, quod arcebat docere magiſtros rhetoricos et grammaticos, ritus chriſtiani cultores.

1 XI. Iisdem diebus Gaudentius ille notarius, quem opponendum per Africam miſſum ſupra diximus a Conſtantio; Iulianus quinetiam ex vicario, earumdem partium nimius fautor, retracti ſub vin-
2 culis, morte periere poenali. Tunc et [1]) Artemius ex duce Aegypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, ſupplicio capitali multatus eſt. Poſt quem Marcelli ex magiſtro equitum et peditum filius, ut iniectans imperio manus, publica deletus eſt morte. Romanus quinetiam et Vincentius, ſcutariorum ſcholae primae ſecundaeque tribuni, agitaſſe convicti quaedam ſuis viribus altiora, acti ſunt in exſilium.

3 Cumque tempus interſtetiſſet exiguum, Alexandrini Artemii comperto interitu, quem verebantur,

---

3) Mſ. Illud autem erat inclem. 1) Mſ. Artemius.

ne cum potestate reversus (id enim minatus est) multos laederet ut offensus, iram in Georgium verterunt episcopum, vipereis, ut ita dixerim, morsibus ab eo saepius [2]) adpetiti. [3]) In fullonio natus, ut 4
ferebatur, apud Epiphaniam Ciliciae oppidum, actusque in damna complurium, contra utilitatem suam reique communis episcopus Alexandriae est ordinatus, in civitate, quae suopte motu, et ubi caussae non suppetunt, seditionibus crebris agitatur et turbulentis, ut oraculorum quoque loquitur fides. His efferatis hominum mentibus Georgius 5
quoque ipse grave accesserat incentivum, apud patulas aures Constantii multos exinde incusans, ut eius recalcitrantes imperiis: professionisque suae oblitus, quae nihil nisi iustum suadet et lene, ad delatorum ausa feralia desciscebat. Et inter caetera dicebatur 6
id quoque maligne docuisse Constantium, quod in urbe praedicta aedificia cuncta solo cohaerentia, a conditore Alexandro magnitudine impensarum publicarum exstructa, emolumentis aerarii proficere debent ex iure. Ad haec mala id quoque addide- 7
rat, unde paullo post trusus est in exitium praeceps. Reversus ex comitatu principis, cum transiret per speciosum Genii templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad aedem ipsam luminibus, *quamdiu,* inquit, *sepulcrum hoc stabit?* Quo audito velut fulmine multi perculsi, metuentesque, ne illud quoque tentaret evertere, quidquid poterant, in eius perniciem clandestinis insidiis concitabant. Ecce autem repente perlato laetabili nuntio indi- 8
cante exstinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio insperato, vocibus horrendis infrendens, Georgium petit: raptumque diversis mulcandi generibus proterens et conculcans divaricatis pedibus.

---

2) Mſ. appetitus. 3) *al.* infullio.

9 Cumque eo Dracontius monetae praepoſitus, et
Diodorus quidam veluti Comes, iniectis per crura
funibus ſimul exanimati ſunt: ille, quod aram in
moneta, quam regebat, recens locatam evertit:
alter, quod, dum aedificandae praeeſſet eccleſiae,
cirros puerorum licentius detondebat, id quoque
10 ad deorum cultum exiſtimans pertinere. Quo non
contenta multitudo immanis dilaniata cadavera
peremptorum camelis impoſita vexit ad littus: iis-
demque ſubdito igne crematis, cineres proiecit in
mare, id metuens, ut clamabat, ne collectis
ſupremis, aedes illis exſtruerentur ut reliquis,
qui deviare a religione compulſi, pertulere cru-
ciabiles poenas, adusque glorioſam mortem in-
temerata fide progreſſi, et nunc martyres adpel-
lantur.

Poterantque miſerandi homines ad crudele ſup-
plicium ducti, chriſtianorum adiumento defendi,
11 ni Georgii odio omnes indiscrete flagrabant. Hoc
comperto, Imperator ad vindicandum facinus ne-
fandum erectus, iamque expetiturus poenas a no-
xiis ultimas, mitigatus eſt lenientibus proximis:
miſſoque edicto, acri oratione ſcelus deteſtabatur
admiſſum, minatus extrema, ſi deinde tentatum
fuerit aliquid, quod iuſtitia vetet et leges.

1 XII. Inter haec expeditionem parans in Perſas,
quam dudum animi robore conceperat celſo, ad
ultionem praeteritorum vehementer elatus eſt, ſciens
et audiens gentem aſperrimam per ſexaginta ferme
annos inuſſiſſe Orienti caedum et direptionum mo-
numenta ſaeviſſima, ad internecionem exercitibus
2 noſtris ſaepe deletis. Urebatur autem bellandi ge-
mino deſiderio: primo, quod impatiens otii lituos
ſomniabat et proelia: dein, quod in aetatis flore
primaevo obiectus efferarum gentium armis, reca-
lentibus etiam tum regum precibus et regalium, qui
vinci magis poſſe, quam ſupplices manus tendere

credebantur, ornamentis illustrium gloriarum inserere Parthici cognomentum ardebat.

Quae maximis molibus festinari cernentes obtre- 3
ctatores desides et maligni, unius corporis permutatione tot cieri turbas intempestivas indignum et perniciosum esse strepebant, studium omne in differendo procinctu ponentes: et dictitabant his praesentibus, quos audita referre ad Imperatorem posse rebantur, eum, ni sedatius ageret, immodica rerum secundarum prosperitate, velut luxuriantes ubertate nimia fruges, bonis suis protinus occasurum. Et haec diu multumque agitantes, frustra 4
virum circumlatrabant immobilem occultis iniuriis, ut Pygmaei vel Thiodamas agrestis homo Lindius Herculem. Ille tamen, ut maioris praeter caeteros 5
spiritus, nihilo lentius magnitudinem expeditionis secum commentans, in praeparandis congruis operam navabat enixam.

Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebri- 6
tate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, et innumeros varii pecoris greges, [1]) avesque candidas terra quaesitas et mari: adeo ut indies paene singulos milites carnis distentiore sagina victitantes incultius, potusque aviditate corrupti, humeris impositi transeuntium, per plateas ex publicis aedibus, ubi vindicandis potius, quam concedendis conviviis indulgebant, ad sua diversoria portarentur: Petulantes ante omnes et Celtae, quorum ea tempestate confidentia creverat ultra modum. Augebantur autem caerimoniarum ritus im- 7
modice, cum impensarum amplitudine antehac inusitata et gravi: et quisque, cum impraepedite liceret, scientiam vaticinandi professus, iuxta imperitus et docilis, sine fine vel praestitutis ordinibus, oraculorum permittebantur scitari responsa, et ex-

---

1) Mſ. avesque.

tiſpicia, nonnumquam futura pandentia: oſcinumque et auguriorum, et ominum fides, ſi reperiri usquam poſſet, adfectata varietate quaerebatur.
8 Haecque dum ita procedunt, more pacis multorum curioſior Iulianus novam conſilii viam ingreſſus eſt, venas fatidicas Caſtalii recludere cogitans fontis: quem obſtruxiſſe Caeſar dicitur Hadrianus mole ſaxorum ingenti, veritus, ne, ut ipſe praecinentibus aquis capeſſendam rempub. comperit, etiam alii ſimilia docerentur: [a]) ac ſtatim circumhumata corpora ſtatuit exinde transferri eo ritu, quo Athenienſes inſulam purgaverant Delon.

1 XIII. Eodem tempore die XI. Kalend. Novembrium ampliſſimum Daphnaei Apollinis fanum, quod Epiphanes Antiochus rex ille condidit iracundus et ſaevus, et ſimulacrum in eo Olympiaci Iovis imitamenti aequiparans magnitudinem, ſubita vi flamma-
2 rum exuſtum eſt. Quo tam atroci caſu repente conſumpto, [1]) ad id usque Imperatorem ira provexit, ut quaeſtiones agitari iuberet ſolito acriores, et maiorem eccleſiam Antiochiae claudi. Suſpicabatur enim, id chriſtianos egiſſe ſtimulatos invidia, quod idem templum inviti videbant ambitioſo circumdari
3 periſtylio. Ferebatur autem licet rumore leviſſimo, hac ex cauſa conflagraſſe delubrum, quod Aſclepiades philoſophus, cuius in actibus Magnentii meminimus, cum viſendi gratia Iuliani [2]) peregre ad id ſuburbanum veniſſet, deae Caeleſtis argenteum breve figmentum, quocumque ibat, ſecum ſolitus efferre, ante pedes ſtatuit ſimulacri ſublimes, accenſisque cereis ex uſu ceſſit: unde medietate noctis emenſa, cum nec adeſſe quisquam potuit nec iuvare, volitantes ſcintillae adhaeſcere materiis vetuſtiſſimis, ignesque aridis nutrimentis erecti, omne, quidquid

---

a) Mſ. adfatus. 1) *al.* id adusque. 2) *τὸ peregre* Mſ. abeſt.

contingi potuit, licet ardua diſcretum celſitudine, concremarunt. Eo anno, ſidere etiamtum inſtante 4
brumali, aquarum inceſſit inopia metuenda, ut et rivi areſcerent quidam, et fontes antehac aquarum copioſis pulſibus abundantes: ſed in integrum poſtea reſtituti ſunt. Et quarto Nonas Decembres 5
[3]) vergente in veſperam die, reliqua Nicomedia collapſa eſt terrae motu, itidemque Nicaeae portio non mediocris.

XIV. Quae tametſi maeſtitiam ſollicito incuterent 1
Principi, reſidua tamen non contemnebat urgentia, dum pugnandi tempus ei veniret optatum. Inter praecipua tamen et ſeria illud agere ſuperfluum videbatur, quod, nulla probabili ratione ſuſcepta, popularitatis amore vilitati ſtudebat venalium rerum, quae nonnumquam ſecus, quam convenit, ordinata, inopiam gignere ſolet et famem. Et Antiochenſi ordine, id tunc fieri, cum ille iu- 2
beret, non poſſe, aperte monſtrante, nusquam a propoſito declinabat, Galli ſimilis fratris, licet incruentus. Quocirca in eos deinceps ſaeviens ut obtrectatores et contumaces, volumen compoſuit invectivum, quod Antiochenſe vel Miſopogonem adpellavit, probra civitatis infenſa mente dinumerans, addensque veritati complura: poſt quae multa in ſe facete dicta comperiens, coactus diſſimulare pro tempore, ira ſufflabatur interna. Ridebatur 3
enim ut Cercops, homo brevis, humeros extentans anguſtos, et barbam prae ſe ferens hircinam, grandiaque incedens, tamquam Oti frater et Ephialtis, quorum proceritatem Homerus in immenſum tollit: itidemque victimarius pro ſacricola dicebatur, ad crebritatem hoſtiarum alludentibus multis: et culpabatur hinc opportune, cum oſtentationis gratia vehens licenter pro ſacerdotibus ſacra, ſtipatusque

3) Mſ. vergente in ſe resp.

mulierculis laetabatur. Et quamquam his paribusque de caussis indignaretur, tacens tamen motumque in animi retinens potestate, sollemnia celebrabat.

4 Denique praestituto feriarum die Casium montem adscendit nemorosum, et tereti ambitu in sublime porrectum, unde secundis galliciniis videtur primo solis exortus. Cumque Iovi faceret rem divinam, repente conspexit quemdam humi prostratum, supplici voce vitam precantem et veniam. Interrogantique ei, qui esset, responsum est, Praesidalem esse Theodotum Hierapolitanum: qui profectum a civitate sua Constantium inter honoratos deducens, adulando deformiter tamquam futurum sine dubietate victorem, orabat, lacrymas fingens et gemitum, ut Iuliani ad eos mitteret caput perduellis ingrati, specie illa, qua Magnentii circum-
5 latum meminerat membrum. Quibus auditis, *Accepi olim*, inquit, [1]) *hoc dictum*, imperator, *relatione multorum: sed abi securus ad lares, exutus omni metu clementia principis, qui, ut prudens, definivit, inimicorum minuere numerum, augereque amicorum sponte sua contendit ac libens.*

6 Exin [2]) sacrorum perfecto ritu digresso, offeruntur rectoris Aegypti scripta, Apim bovem operosa quaesitum industria, tamen post tempus inveniri potuisse firmantis: quod ut earum regionum existimant incolae, faustum et ubertatem frugum, diversaque indicat bona.

7 Super qua re pauca conveniet expediri. Inter animalia antiquis observationibus consecrata, Mnevis et Apis sunt notiora: Mnevis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile: sequens Lunae. Est enim Apis bos diversis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis lu-

---

1) Mſ. dictum Imperator relatione. 2) Mſ. vectorum.

nae ſpecie latere dextro inſignis: qui, cum poſt vivendi ſpatium praeſtitutum ſacro fonte immerſus e vita abierit (nec enim ultra eum trahere licet aetatem, quam ſecreta librorum praeſcribit auctoritas myſticorum: [3]) nec niſi ſemel ei in anno bos femina inventa cum notis certis [4]) offertur) alter cum publico quaeritur luctu: et ſi omnibus ſignis conſummatus reperiri potuerit, ducitur Memphim urbem frequentem, praeſentiaque numinis Aeſculapii claram.
Cumque initiante antiſtitum numero centum, in- 8
ductus in thalamum eſſe coeperit ſacer, coniecturis apertis ſigna rerum futurarum dicitur demonſtrare: et adeuntes quosdam indiciis averti videtur obliquis; ut offerentem cibum aliquando Germanicum Caeſarem, ſicut lectum eſt, averſatus, portenderat paullo poſt eventura.

XV. Strictim itaque, quoniam tempus videtur 1
hoc flagitare, res Aegyptiacae tangantur, quarum notitiam in actibus Hadriani et Severi principum digeſſimus late, viſa pleraque narrantes. Aegy- 2
ptiam gentem omnium vetuſtiſſimam, niſi quod ſuper antiquitate certat cum Scythis, a meridiali latere Syrtes maiores et Phycus promontorium, et Borion, et Garamantes, nationesque variae claudunt: qua Orientem e regione proſpicit, Elephantinen et Meroën urbes Aethiopum, et Catadupos rubrumque pelagus et Scenitas praetenditur Arabas, quos Saracenos nunc adpellamus: ſeptemtrioni oppoſita terrarum ſitu cohaeret immenſo, unde exordium Aſia Syriarumque provinciae ſumunt: a veſpera Iſſiaco disiungitur mari, quod quidam nominavere Parthenium.

Pauca itaque ſuper benivolo omnium flumine 3
Nilo, quem Aegyptum Homerus adpellat, prae-

---

3) Mſ. necatur horago arcibos foem. *Steph.* necatur Io Inachi.
4) Mſ. et *Steph.* offertur, quo peremto alter.

ſtringi conveniet, mox oſtendendis aliis, quae ſunt
4 in his regionibus admiranda. Origines fontium
Nili, ut mihi quidem videri ſolet, ſicut adhuc fa-
ctum eſt, poſterae quoque ignorabunt aetates. Ve-
rum quoniam fabulantes poëtae, variantesque geo-
graphi in diverſa latentem notitiam ſcindunt, opi-
niones eorum veritati confines (ut arbitror) expe-
5 diam paucis. Adfirmant aliqui phyſicorum, in
ſubiectis ſeptemtrioni ſpatiis, cum hiemes frigidae
cuncta conſtringunt, magnitudinem nivium [1]) con-
gelaſcere: easque poſtea vi flagrantis ſideris reſolu-
tas, fluxis humoribus nubes efficere gravidas, quae
in meridianam plagam Eteſiis flantibus pulſae, ex-
preſſaeque tepore nimio, incrementa ubertim ſug-
6 gerere Nilo creduntur. Ex Aethiopicis imbribus,
[2]) qui abundantes in tractibus illis per aeſtus torri-
dos cadere memorantur, exundationes eius erigi
anni temporibus adſerunt alii praeſtitutis: quod
utrumque diſſonare videtur a veritate. Imbres
enim apud Aethiopas aut numquam, aut per inter-
7 valla temporum longa cadere memorantur. Opinio
eſt celebrior alia, quod ſpirantibus prodromis, per-
que dies quadraginta et quinque Eteſiarum conti-
nuis flatibus repellentibus eius meatum, velocitate
cohibita, ſuperfuſis fluctibus intumeſcit: et relu-
ctante ſpiritu controverſo adoleſcens in maius, hinc
vi reverberante ventorum, inde urgente curſu ve-
narum perennium, progrediens in ſublime tegit
omnia, et humo ſuppreſſa, per ſupina camporum
8 ſpeciem exhibet maris. Rex autem Iuba, Punico-
rum confiſus textu librorum, a monte quodam oriri
eum exponit, qui ſitus in Mauritania deſpectat occa-
num: hisque indiciis hoc proditum ait, quod piſces
et herbae, et belluae ſimiles per eas paludes gignun-
9 tur. Aethiopiae autem partes praetermeans Nilus,

1) Mſ. congelucre. 2) Mſ. qualudantes.

nominum diverſitate [3]) decurſa, quae ei orbem peragranti nationes indidere [4]) complures, aeſtuans inundatione ditiſſima ad cataractas, [id eſt praeruptos ſcopulos] venit, e quibus praecipitans ruit potius, quam fluit: [5]) unde Atos olim accolas uſu aurium fragore adſiduo deminuto neceſſitas vertere ſolum ad quietiora coegit. Exinde lenius means 10
per oſtia ſeptem, quorum ſingula perpetuorum amnium uſum et faciem praebent, nullis per Aegyptum aquis externis adiutus [6]) eiectatur. Et praeter amnes plurimos ex alveo derivatos auctore, cadentesque in ſuppares eius, ſeptem navigabiles ſunt et undoſi, quibus ſubiecta vocabula veteres indiderunt: Heracleoticus, Sebennyticus, [7]) Bolbiticus, Phatniticus, Mendeſius, Taniticus, et Peluſiacus. Oriens autem [8]) inde, ut dictum eſt, propellitur e 11
paludibus adusque cataractas, inſulasque efficit plures: quarum aliquae ita porrectis aquis dicuntur extentae, ut ſingulas aegre tertio die relinquat. Inter quas duae ſunt clarae, Meroe, et Delta, a 12
triquetrae litterae forma hoc vocabulo ſignatius adpellata. Cum autem ſol per cancri ſidus coeperit vehi, augeſcens adusque transitum eius in libram, diebusque centum ſublatius fluens, minuitur poſtea, et mitigatis ponderibus aquarum, navibus antea pervios equitabiles campos oſtendit. Abunde ita- 13
que luxurians ita eſt noxius, ut infructuoſus, ſi venerit parcior: gurgitum enim nimietate humectans diutius terras, culturas moratur agrorum: parvitate autem minatur ſteriles ſegetes. Eumque nemo aliquando extolli cubitis altius XVI. poſſeſſor optavit. Et, ſi inciderit moderatius, aliquoties iactae ſementes [9]) in loco pinguis caeſpitis cum augmento

3) Mſ. decuſſa. 4) Mſ. complures et ans. inund. 5) Mſ. unde athoſolim. Va. unde et hoc olim accol. 6) Mſ. electatur. 7) Mſ. Bucente Pathmiticus. 8) Mſ. inde ut dictum. 9) *Steph.* in liquore.

fere ſeptuageſimo renaſcuntur: ſolusque fluminum auras nullas inſpirat.

14 Exuberat Aegyptus etiam pecudibus multis, inter quas terreſtres ſunt et aquatiles: aliae, quae humi et in humoribus vivunt, unde ἀμφίβιοι nominantur. Et in aridis quidem capreoli veſcuntur, et bubali, et [10]) ſpinturnicia omni deformitate ridicula, aliaque monſtra, quae numerare non refert.

15 Inter aquatiles autem beſtias crocodilus ubique per eos tractus abundat, exitiale quadrupes malum, adſuetum elementis ambobus, lingua carens, maxillam ſuperiorem commovens ſolam, ordine dentium pectinato, pernicioſis morſibus, quidquid [11]) contigerit, pertinaciter [12]) petens, per ova edens fetus

16 anſerinis ſimilia. Utque armatus eſt unguibus, ſi haberet etiam pollices, ad evertendas quoque naves ſufficeret viribus magnis: ad cubitorum enim longitudinem decem interdum extentus, noctibus quieſcens per undas, diebus humi [13]) veſcitur, confidentia cutis, quam ita validam gerit, ut eius terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur.

17 Et ſaevientes ſemper eaedem ferae, quaſi pacto foedere quodam caſtrenſi, per ſeptem caerimonioſos dies miteſcunt, ab omni ſaevitia deſciſcentes, quibus ſacerdotes Memphi natales celebrant [14]) Apis.

18 Praeter eos autem, qui fortuita pereunt morte, alii dirumpuntur ſuffoſſis alvis mollibus certis ferarum dorſualibus criſtis, quas delphinis ſimiles nutrit fluvius antedictus: alii exitio intereunt [15]) tali.

19 Trochilus avicula brevis, dum eſcarum minutias captat, circa [16]) cubantem feram volitans blande, [17]) genasque eius irritatius titillando pervenit adusque ipſam viciniam gutturis. Quod factum con-

---

10) *al.* biſturnitatia. 11) *al.* tetigerit. 12) *al.* tenens. 13) vebeperatur. 14) Mſ. et Steph. *Nili.* 15) tali . . . . . . Trochilos. 16) τὸ *feram* deeſt vulg. 17) Mſ. genasque.

tuens enhydrus, ichneumonis genus, oris aditum
penetrat alite praevia patefactum, et populato ven-
tre vitalibus dilancinatis erumpit. Audax tamen 20
crocodilus monſtrum fugacibus; ubi audacem ſen-
ſerit, timidiſſimum, et in terra acutius cernens, per
quatuor menſes hibernos nullo veſci dicitur cibo.
Hippopotami quoque generantur in illis parti- 21
bus, ultra animalia cuncta ratione carentia ſagaciſ-
ſimi ad ſpeciem equorum, bifidas habentes ungu-
las, caudasque breves: quorum ſollertiae [18]) duo
interim ostendere documenta ſufficiet. Inter arun- 22
dines celſas et ſqualentes nimia denſitate haec bel-
lua cubilibus poſitis, otium pervigili ſtudio circum-
ſpectat, laxataque copia ad ſegetes depaſcendas
egreditur. Cumque iam coeperit redire distenta,
averſis veſtigiis diſtinguit tramites multos, ne unius
plani itineris lineas inſidiatores ſequuti, repertum
ſine difficultate confodiant. Item, cum aviditate 23
nimia extuberato ventre pigreſcit, ſuper calamos
recens exſectos femora convolvit et crura, ut pedi-
bus vulneratis cruor egeſtus ſagina distentum faciat
levem: et carnes ſaucias caeno oblinit, quamdiu
in cicatrices conveniant plagae. Has monſtruoſas 24
antehac raritates in belluis, in aedilitate Scauri vi-
dit Romanus populus primitus, patris illius Scauri,
quem defendens Tullius imperat Sardis, ut de fa-
milia nobili ipſi quoque cum orbis terrarum aucto-
ritate ſentirent: et per aetates exinde plures ſaepe
huc ducti, nunc inveniri nusquam poſſunt, ut con-
iectantes regionum incolae dicunt, inſectantis mul-
titudinis taedio ad Blemmyas migraſſe compulſi.

Inter Aegyptias alites, quarum varietas nullo 25
comprehendi numero poteſt, ibis ſacra eſt et ama-
bilis, et innocua, ideo, quod nidulis ſuis ad cibum
ſuggerens ova ſerpentum, efficit, ut rareſcant mor-

18) τὸ *interim* vulg. deeſt.

26 tiferae peſtes abſumptae. Occurrunt eaedem volu-
cres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis
emergunt paludibus venena malignantes: eosque,
antequam finibus ſuis excedant, proeliis ſuperatos
aëriis vorant: quas aves per roſtra edere fetus acce-
27 pimus. Serpentes quoque Aegyptus alit innume-
ras, ultra omnem perniciem ſaevientes: baſiliſcos,
et amphisbaenas, et ſcytalas, et acontias, et dipſa-
das, et viperas, aliasque complures, quas omnes
magnitudine et decore aſpis facile ſupereminens,
numquam ſponte ſua fluenta egreditur [19]) Nili.
28 Multa in illis tractibus pretium eſt operae
[20]) maximum legere, e quibus pauca conveniet ex-
plicari. [21]) Templa ubique molibus magnis [22]) ex-
ſtructa. Pyramides ad miracula ſeptem provectae,
quarum diuturnas ſurgendi difficultates ſcriptor He-
rodotus docet, ultra omnem [23]) omnino altitudi-
nem, quae humanis confici poteſt, erectae ſunt
turres, ab imo latiſſimae in ſummitates acutiſſimas
29 deſinentes. Quae figura apud geometras ideo ſic
adpellatur, quod ad ignis ſpeciem, τοῦ πυρὸς, ut
nos dicimus, extenuatur in conum. Quarum ma-
gnitudo, quoniam in celſitudinem nimiam ſcandens
gracileſcit paullatim, umbras quoque mechanica
ratione conſumit.
30 Sunt et ſyringes ſubterranei quidam et flexuoſi
ſeceſſus, quos (ut fertur) periti rituum vetuſtorum
adventare diluvium praeſcii, metuentesque, ne
caerimoniarum oblitteraretur memoria, penitus
operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxe-
runt: et exciſis parietibus volucrum ferarumque
genera multa ſculpſerunt, et animalium ſpecies in-
numeras, quas hierographicas litteras adpellarunt.
Dein

19) Mſ. Nili . . . . . . multa. 20) Mſ. maxima aegernae. 21) Haec verba Mſ. deſunt. 22) Mſ. extructa ad miracul. 23) Mſ. nominum.

Dein Syene, [24]) in qua ſolſtitii tempore, quo 31
ſol aeſtivum curſum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipſis corporibus umbras non ſinunt. Inde, ſi ſtipitem quisquam fixerit rectum, vel hominem aut arborem viderit ſtantem, circa liniamentorum ipſas extremitates contemplabitur umbras abſumi: ſicut apud Meroen Aethiopiae partem aequinoctiali circulo proximam dicitur evenire, ubi per nonaginta dies umbrae noſtris in contrarium cadunt, unde Antiſcios eius incolas vocant.
Quae quoniam miracula multa ſunt, opuſculi noſtri 32
propoſitum excedentia, ad ingenia celſa reiiciamus, pauca ſuper provinciis narraturi.

XVI. Tres provincias Aegyptus fertur habuiſſe 1
temporibus priſcis, Aegyptum ipſam, et Thebaidem, et Libyam: quibus duas adiecit poſteritas, ab Aegypto Auguſtamnicam, et Pentapolim a Libya ſicciore diſſociatam.

Igitur Thebais multas inter urbes, clariores aliis 2
Hermopolim habet, et Copton, et Antinoû, quam Hadrianus in honorem [1]) Antinoi condidit ſui: [2]) hecatompylos enim Thebas [3]) nemo non novit.

In Auguſtamnica Peluſium eſt oppidum nobile, 3
quod Peleus Achillis pater dicitur condidiſſe, luſtrari deorum monitu iuſſus in lacu, qui eiusdem civitatis alluit moenia, cum poſt interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum imaginibus raptaretur: et Caſſium, ubi Pompeii ſepulcrum eſt Magni, et Oſtracine, et Rhinocolura.

In Pentapoli Libya Cyrene eſt poſita, urbs antiqua 4
ſed deſerta, quam Spartanus condidit Battus, et Ptolemais, et Arſinoë eademque Teuchira, et Darnis, et [4]) Berenice, quas Heſperidas adpellant. In ſiccio- 5

---

24) Hae duae voces Mſ. deſunt. 1) Mſ. Antinoû. 2) Mſ. et *Steph.* apud Hecatomp. 3) Mſ. magnorum. 4) Mſ. Berniae.

re vero Libya Paraetonion, et Chaerecla, et Neapolis, inter municipia pauca et brevia.

6 Aegyptus ipsa, quae iam inde, uti Romano imperio [5]) iuncta est, regitur a praefectis, exceptis minoribus multis, Athribi, et [6]) Oxyryncho, et Thmui, et Memphi maximis urbibus nitet.

7 Alexandria enim vertex omnium est civitatum: quam multa nobilitant, et magnificentia conditoris altissimi, et architecti sollertia Dinocratis: qui [cum ampla moenia fundaret et pulcra, paenuria calcis ad momentum [7]) parum repertae] omnes ambitus lineales farina respersit: quod civitatem [8]) post haec alimentorum uberi copia circumfluere fortuito mon-

8 stravit. [9]) Inibi aurae salubriter spirantes, aër tranquillus et clemens: atque, ut periculum docuit per varias collectum aetates, nullo paene die incolentes hanc civitatem solem serenum non vident.

9 Hoc littus cum fallacibus et insidiosis accessibus adfligeret antehac navigantes discriminibus plurimis, excogitavit in portu Cleopatra turrim excelsam, quae Pharos a loco ipso cognominatur, praelucendi navibus nocturna suggerens ministeria: cum quondam ex [10]) Parthenio pelago venientes aut Libyco, per pandas oras et [11]) patulas, montium nullas speculas vel collium signa cernentes, harenarum

10 inlisae glutinosae mollitiae frangerentur. Haec eadem regina heptastadium, sicut vix credenda celeritate, ita magnitudine mira construxit ob causam notam et necessariam. Insula Pharos, ubi Protea cum phocarum gregibus diversatum Homerus fabulatur inflatius, a civitatis littore mille passibus dis-

11 parata, Rhodiorum erat obnoxia vectigali. Quod cum in die quodam nimium quantum petituri ve-

5) Mſ. iuncta est regio, regitur. 6) Mſ. Ozurinmoettimium. 7) Mſ. parum repentae. 8) Mſ. post haec aliment. 9) *al.* ibi. 10) Mſ. paretonio. 11) Mſ. fatumlas montium.

nissent, femina callida semper in fraudes, sollemnium specie feriarum, iisdem publicanis secum ad suburbana perductis, opus iusserat irrequietis laboribus consummari: et septem diebus totidem stadia molibus iactis in mare, solo propinquanti terrae sunt vindicata. Quo cum vehiculo ingressa, errare ait Rhodios, insularum non continentis portorium flagitantes.

His accedunt altis sublata fastigiis templa; inter 12
quae eminet [12]) Serapeum, quod, licet minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnariis amplissimis, et spirantibus signorum figmentis, et reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se venerabilis Roma in aeternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat.
In quo bibliothecae fuerunt inaestimabiles: et lo- 13
quitur monumentorum veterum concinens fides, septingenta voluminum millia, Ptolemaeis regibus vigiliis intentis composita, bello Alexandrino, dum diripitur civitas sub dictatore Caesare, conflagrasse.

[13]) Canopus inde duodecimo disiungitur lapide: 14
quem, ut priscae memoriae tradunt, Menelai gubernator sepultus ibi cognominavit. Hactenus impendio locus et diversoriis laetis exstructus, auris et salutari temperamento perflabilis: ita ut extra mundum nostrum morari se quisquam arbitretur in illis tractibus agens, cum saepe aprico spiritu immurmurantes audierit ventos.

Sed Alexandria ipsa non sensim, ut aliae urbes, 15
sed inter initia prima aucta per spatiosos ambitus, internisque seditionibus diu aspere fatigata, ad ultimum multis post annis Aureliano imperium agente, civilibus iurgiis ad certamina interneciva prolapsis, dirutisque moenibus, amisit regionis maxi-

12) Mss. Serapaeum. 13) Mss. Canisius.

mam partem, quae Bruchion adpellabatur, diutur-
16 num praeſtantium hominum domicilium. Unde
Ariſtarchus grammaticae rei donis excellens, et
Herodianus artium minutiſſimus ſciſcitator, et Sac-
cas Ammonius Plotini magiſter, aliique plurimi
ſcriptores multorum in litteris nobilium ſtudiorum:
inter quos Chalcenterus [14]) eminuit Didymus, mul-
tiplicis ſcientiae [15]) ſcriptis memorabilis: qui in
illis ſex libris, ubi nonnumquam imperfecte Tul-
lium reprehendit, ſillographos imitatus ſcriptores
maledicos, iudicio doctarum aurium incuſatur, ut
immania frementem leonem [16]) putredulis vocibus
17 [17]) canus catulus longius circumlatrans. Et quam-
quam veteres, cum iis, quorum memini, floruere
complures, tamen ne nunc quidem in eadem urbe
doctrinae variae ſilent: nam et diſciplinarum magiſtri
quodammodo ſpirant, et nudatur ibi geometrico
radio, quidquid reconditum latet, nondumque
apud eos penitus exaruit muſica, nec harmonia con-
ticuit, et recalet apud quosdam adhuc licet raros,
conſideratio mundani motus et ſiderum, doctique
ſunt numeros haud pauci: ſuper his ſcientiam cal-
18 lent, quae fatorum vias ostendit. Medicinae au-
tem, cuius in hac vita noſtra nec parca nec ſobria
deſiderantur adminicula crebra, ita ſtudia augentur
in dies, ut, licet opus ipſum redoleat, pro omni
tamen experimento ſufficiat medico ad commendan-
dam artis auctoritatem, ſi Alexandriae ſe dixerit
19 eruditum: et haec quidem hactenus. Sed ſi intel-
ligendi divini [18]) aditionem multiplicem, et prae-
ſenſionum originem mente vegeta quisquam volue-
rit replicare, per mundum omnem inveniet mathe-
20 mata huiusmodi ab Aegypto circumlata. Hic pri-
mum homines longe ante alios ad varia religionum

14) *al.* emicuit. 15) Mſ. copti. 16) *al.* putidulis. 17) Mſ. canus catul. 18) Mſ. editionem.

incunabula (ut dicitur) pervenerunt, et initia prima ſacrorum caute tuentur, condita ſcriptis arcanis. Hac inſtitutus prudentia Pythagoras, colens ſecre- 21
tius deos, quidquid dixit aut voluit, auctoritatem eſſe inſtituit ratam, et femur ſuum aureum apud Olympiam ſaepe monſtrabat, et cum aquila colloquens ſubinde viſebatur. Hinc Anaxagoras lapides 22
e caelo lapſuros, et putealem limum contrectans, tremores futuros praedixerat terrae. Et Solon ſententiis adiutus Aegypti ſacerdotum, latis iuſto moderamine legibus, Romano quoque iuri maximum addidit firmamentum: ex his fontibus per ſublimia gradiens ſermonum amplitudine Iovis aemulus Platon viſa Aegypto, militavit ſapientia glorioſa.

Homines autem Aegyptii plerique ſubfuſculi 23
ſunt, et atrati, magisque maeſtiores, gracilenti et aridi, ad ſingulos motus excandeſcentes, controverſi, et repoſcones acerrimi. Erubeſcit apud eos, ſi quis non infitiando tributa, plurimas in corpore [19]) vibices ostendat. Et nulla tormentorum vis inveniri adhuc potuit, quae obdurato illius tractus latroni invito elicere potuit, ut nomen proprium dicat.

Id autem notum eſt, ut annales veteres mon- 24
ſtrant, quod Aegyptus omnis ſub amicis erat antea regibus: ſed ſuperatis apud Actium bello navali Antonio et Cleopatra, provinciae nomen accepit ab Octaviano Auguſto poſſeſſa. [20]) Aridiorem Libyam ſupremo Apionis regis conſequuti ſumus arbitrio: Cyrenas cum reſiduis civitatibus Libyae Pentapoleos, Ptolemaei liberalitate ſuscepimus. Evectus longius, ad ordinem remeabo coeptorum.

19) Mſ. vivaces. 20) Mſ. aridiorem Libyam.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXIII.

Iulianus A. templum apud Hierosolyma pridem dirutum, frustra instaurare conatur. C. I. *Arsacem idem Armeniae regem ad bellum Persicum parari iubet, et cum exercitu ac Scytharum auxiliis transit Euphratem.* II. *Iuliano A. per Mesopotamiam iter facienti Saracenarum gentium reguli coronam auream et auxilia ultro offerunt: classis Rom. mille et centum navium adveniens consternit Euphratem.* III. *Descriptiones muralium machinarum, ballistae, scorpionis vel onagri, arietis, helepoleos, ac malleoli.* IV. *Iulianus A. apud Circesium Aboram flumen cum omnibus copiis ponte navali transgreditur, et milites alloquitur.* V. *Describuntur maiores provinciae XVIII. regni Persarum, una cum suis quaeque urbibus, moresque nationum.* VI.

(A. C. 363.)

1 Haec eo anno, ut praetereamus negotiorum minutias, agebantur. Iulianus vero iam ter consul adscito in collegium trabeae Sallustio praefecto per Gallias, quater ipse amplissimum inierat magistratum: et videbatur novum, adiunctum esse Augusto privatum, quod post Diocletianum et Aristobulum
2 nullus meminerat gestum. Et licet accidentium varietatem sollicita mente praecipiens, multiplicatos expeditionis adparatus flagranti studio perurgeret: diligentiam tamen ubique dividens, imperii-

que ſui memoriam magnitudine operum geſtiens propagare, ambitioſum quondam apud Hieroſolymam templum, quod poſt multa et interneciva certamina, obſidente Veſpaſiano, poſteaque Tito, aegre eſt expugnatum, inſtaurare ſumptibus cogitabat immodicis: negotiumque maturandum Alypio dederat Antiochenſi, qui olim Britannias curaverat pro praefectis. Cum itaque rei idem fortiter inſta- 3
ret Alypius, iuvaretque provinciae rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris adſultibus erumpentes, fecere locum exuſtis aliquoties operantibus inacceſſum: hocque modo elemento deſtinatius repellente, ceſſavit inceptum.

Iisdem diebus legatos ad ſe miſſos ab urbe ae- 4
terna, clare natos meritisque probabilis vitae compertos, Imperator honoribus diverſis adfecit: et Apronianum Romae decrevit eſſe praefectum, Octavianum proconſulem Africae, Venuſto vicariam commiſit Hiſpaniae; Rufinum Aradium Comitem Orientis in locum avunculi ſui Iuliani recens defuncti provexit. Quibus, ut convenerat, ordi- 5
natis, terrebatur omine quodam (ut docuit exitus) praeſentiſſimo. Felice enim largitionum Comite profluvio ſanguinis repente exſtincto, eumque Comite Iuliano ſequuto, vulgus publicos contuens titulos, Felicem Iulianum Auguſtumque pronuntiabat. Praeceſſerat aliud ſaevum. Namque Kalen- 6
dis ipſis Ianuariis [1]) adſcendente eo gradile Genii templum, e ſacerdotum conſortio quidam caeteris diuturnior, nullo pulſante concidit, animamque inſperato caſu efflavit: quod adſtantes incertum per imperitiam, an adulandi cupiditate, memorabant conſulum ſeniori portendi nimirum Salluſtio: ſed, ut adparuit, non aetati, ſed poteſtati maiori interitum propinquare [2]) monſtrabatur. Super his alia 7

---

1) *τὸ eo* in Mſ. deeſt. 2) Mſ. et *Steph.* monſtrabantur.

quoque minora signa subinde, quid accideret, ostendebant. Inter ipsa enim exordia procinctus Parthici disponendi, nuntiatum est Constantinopolim terrae pulsu vibratam: quod horum periti minus laetum esse pronuntiabant, aliena pervadere molienti rectori. Ideoque intempestivo conatu desistere suadebant: ita demum haec et similia contemni oportere firmantes, cum irruentibus armis externis lex una sit et perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil remittente vi moris. Iisdem diebus nuntiatum est ei per litteras, Romae super hoc bello libros Sibyllae consultos, ut iusserat, Imperatorem eo anno discedere a limitibus suis aperto prohibuisse responso.

1 II. Inter haec tamen legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter susceptae remittebantur, speciosa fiducia Principe respondente, nequaquam decere adventiciis adiumentis rem vindicari Romanam, cuius opibus foveri conveniret amicos et socios, si auxilium eos adegerit neces-
2 sitas implorare. Solum Arsacem monuerat Armeniae regem, ut collectis copiis validis iubenda opperiretur, quo tendere, quid deberet urgere, propere cogniturus. Proinde, cum primam consultae rationes copiam praebuissent, rumore praecurso hostiles occupare properans terras, nondum adulto vere, missa per militares numeros expeditionali tes-
3 sera, cunctos transire iussit Euphraten. Quo comperto, omnes evolant ex hibernis, transmissoque (ut textus docebat scriptorum) dispersi per stationes varias, adventum Principis exspectabant. Ipse autem Antiochiam egressurus, Heliopoliten quemdam Alexandrum Syriacae iurisdictioni praefecit, turbulentum et saevum: dicebatque, non illum meruisse; sed Antiochensibus avaris et contumeliosis
4 huiusmodi iudicem convenire. Cumque eum profecturum deduceret multitudo promiscua, itum

felicem reditumque glorioſum exoptans, oransque ut deinde placabilis eſſet et lenior: nondum ira, quam ex compellationibus et probris conceperat, emollita, loquebatur aſperius, ſe eſſe eos adſerens poſtea non viſurum. Diſpoſuiſſe enim aiebat, hie- 5
mandi gratia per compendiariam viam, conſummato procinctu, Tarſum Ciliciae reverſurum: ſcripſiſſeque ad Memorium praeſidem, ut in eadem urbe cuncta ſibi congrua pararentur: et hoc haud diu poſtea contigit. Corpus namque eius illuc relatum, exſequiarum humili pompa in ſuburbano ſepultum eſt, ut ipſe mandarat.

Iamque apricante caelo, tertio [1]) Nonas Martias 6
profectus, Hierapolim ſolitis itineribus venit: ubi cum introiret civitatis capaciſſimae portas, ſiniſtra porticus ſubito lapſa, ſubter tendentes quinquaginta milites, exceptis plurimis vulneratis, tignorum tegularumque pondere magno colliſit. Unde con- 7
tractis copiis omnibus, Meſopotamiam tam propere ſigna commovit, ut fama de ſe nulla praeverſa (id enim [2]) curatius obſervarat) improviſus Aſſyrios occuparet. Denique, cum exercitu et Scytharum auxiliis Euphrate navali ponte transmiſſo, venit ad Batnas municipium Osdroënae, ibique illaetabile portentum offendit. Cum enim calonum frequens 8
multitudo ad ſuſcipiendum conſuete pabulum prope acervum palearum ſtetiſſet impendio celſum, (hoc enim modo per regiones illas tales ſpecies conſtruuntur) rapientibus multis quaſſata congeries inclinata eſt, parique exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum.

III. Maeſtus exinde digreſſus venit curſu prope- 1
ro Carras, antiquum oppidum, Craſſorum et Romani exercitus aerumnis inſigne: unde duae ducentes Perſidem viae regiae diſtinguuntur, laeva per

---

1) Mſ. Nonas Maias. 2) *al.* accuratius.

Adiabenam et Tigridem, dextera per Aſſyrios et Eu-
2 phraten. Ibi moratus aliquot dies, dum neceſſaria
parat, et Lunae, quae religioſe per eos colitur tra-
ctus, ritu locorum fert ſacra, dicitur ante aras,
nullo arbitrorum admiſſo, occulte paludamentum
purpureum propinquo ſuo tradidiſſe Procopio, man-
daſſeque arripere fidentius principatum, ſi ſe in-
3 teriſſe didicerit apud Parthos. Hic Iuliani quie-
ſcentis animus agitatus inſomniis, eventurum triſte
aliquid praeſagiebat. Quocirca et ipſe, et viſorum
interpretes praeſentia contemplantes, diem ſequu-
turum, qui erat quartum decimum Kal. Apriles,
obſervari debere pronuntiabant. Verum, ut com-
pertum eſt poſtea, hac eadem nocte Palatini Apolli-
nis templum, praefecturam regente Aproniano, in
urbe conflagravit aeterna: ubi, ni multiplex iuviſſet
auxilium, etiam Cumana carmina conſumpſerat
magnitudo flammarum.
4 [1]) Poſt quae ita digeſta, agmina et commeatus
omnis generis [2]) disponenti, procurſatorum adventu
anhelantium etiam tum indicatur, equeſtres hoſtium
turmas vicino limite quodam perrupto avertiſſe ſu-
5 bito praedas. Cuius atrocitate mali perculſus, illico,
ut ante cogitaverat, triginta millia lectorum militum
eidem commiſit Procopio, iuncto ad parilem pote-
ſtatem Sebaſtiano Comite ex duce Aegypti: iisdem-
que praecepit, ut intra Tigridem interim agerent,
vigilanter omnia ſervaturi, ne quid inopinum ex in-
cauto latere oriretur, qualia multa ſaepe [3]) didice-
rat eveniſſe: mandabatque eis, ut, ſi fieri potius
poſſet, [4]) regi ſociarentur Arſaci: cumque eo per
Corduenam et Moxoënam, Chiliocomo uberi Me-
diae tractu, partibusque aliis praeſtricto curſu va-

---

1) *al.* poſtque ita digeſta. 2) *al.* disponendi. 3) *al.* dixerat.
4) Mſ. Regis optarentur.

ſtatis, apud Aſſyrios adhuc agenti ſibi [5]) concurrerent, neceſſitatum articulis adfuturi.

His ita ordinatis, ipſe exitu ſimulato per Ti- 6
grim, quod iter etiam re cibaria de induſtria iuſſerat inſtrui, flexit dextrorſus: et quieta nocte emenſa, mane iumentum, quo veheretur ex uſu, popoſcit: oblatusque ei equus Babylonius nomine, ictu torminis conſternatus, dum dolorum impatiens volvitur, auro lapillisque ornamenta diſtincta conſperſit. Quo ostento laetior [6]) exclamavit, plaudentibus proximis, *Babylona humi procidiſſe, ornamentis omnibus ſpoliatam.* Et paullisper detentus, 7
ut omen per hoſtias litando firmaret, Davanam venit caſtra praeſidiaria, unde ortus Belias fluvius funditur in Euphraten. Hic corporibus cibo curatis et quiete, poſtridie ventum eſt ad Callinicum, munimentum robuſtum et commercandi opimitate gratiſſimum: ubi ante diem ſextum Kal. quo Romae Matri deorum pompae celebrantur annales, et carpentum, quo vehitur ſimulacrum, Almonis undis ablui perhibetur, ſacrorum ſollemnitate priſco more completa, ſomno per otium capto, exſultans pernoctavit et laetus. Luce vero ſequuta profectus 8
exinde per ſupercilia riparum fluvialium, aquis adoleſcentibus undique convenis, cum armigera gradiens manu, in ſtatione quadam ſub pellibus manſit: ubi Saracenarum reguli gentium genibus ſupplices nixi, oblata [7]) ex auro corona, tamquam mundi nationumque ſuarum dominum adorarunt, ſuscepti gratanter, ut ad furta bellorum adpoſiti. Dumque hos alloquitur, Xerxis illius potentiſſimi 9
regis inſtar claſſis advenit, tribuno Conſtantiano cum Comite Lucilliano ductante, quae latiſſimum flumen Euphraten artabat: in qua mille erant onerariae naves ex diverſa trabe contextae, commeatus

5) Mſ. concurrerent. 6) *al.* clamavit. 7) *al.* auri corona.

abunde ferentes et tela et obsidionales machinas: quinquaginta aliae bellatrices, totidemque ad compaginandos necessariae pontes.

1 IV. Re ipsa admoneor, breviter, quantum mediocre potest ingenium, haec instrumentorum genera ignorantibus circumscripte monstrare: et balli-
2 stae figura docebitur prima. Ferrum inter axiculos duos firmum compaginatur et vastum, in modum regulae maioris extentum: cuius ex volumine tereti, quod in medio pars polita componit, quadratus eminet stilus [1]) extentius, recto canalis angusti meatu cavatus, et hac multiplici chorda nervorum tortilium illigatus: eique cochleae duae ligneae coniunguntur aptissime, quarum prope unam adsistit artifex contemplabilis, et subtiliter adponit in temonis cavamine sagittam ligneam spiculo maiore conglutinatam: hocque facto hincinde validi iuvenes ver-
3 sant agiliter rotabilem flexum. Cum ad extremitatem nervorum acumen venerit summum, percita interno pulsu a ballista ex oculis avolat, interdum nimio ardore scintillans: et evenit saepius, ut, antequam telum cernatur, dolor letale vulnus agnoscat.

4 Scorpionis autem, quem adpellant nunc onagrum, huiusmodi forma est. Dolantur axes duo quernei vel ilicei, curvanturque mediocriter, ut prominere videantur in gibbas, hique in modum serratoriae machinae connectuntur, ex utroque latere patentius perforati: quos inter per cavernas funes colligantur robusti, compagem, ne dissiliat, continentes.
5 Ab hac medietate restium ligneus stilus exsurgens obliquus, et in modum iugalis temonis erectus, ita nervorum [2]) nodulis implicatur, ut altius tolli possit et inclinari: summitatique eius unci ferrei copulantur, e quibus pendet stuppea vel ferrea funda: cui

1) *al.* extensus. 2) *al.* modulis.

ligno fulmentum prosternitur ingens, cilicium paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, et locatum super congestos caespites vel latericios aggeres. Nam muro saxeo huiusmodi moles imposita, disiectat quidquid invenerit [3]) subter, concussione violenta, non pondere. Cum igitur ad con- 6
certationem ventum fuerit, lapide rotundo fundae imposito, quaterni altrinsecus iuvenes repagula, quibus incorporati sunt funes explicantes, retrorsus stilum paene [4]) supinum inclinant: itaque demum sublimis adstans magister, claustrum, quod totius operis continet vincula, reserat malleo forti [5]) percussum: unde absolutus ictu volucri stilus, et mollitudine offensus cilicii, saxum contorquet, quidquid incurrerit, collisurum. Et tormentum qui- 7
dem [6]) adpellatur ex eo, quod omnis explicatio torquetur: scorpio autem, quoniam aculeum desuper habet [7]) erectum: cui etiam onagri vocabulum indidit aetas novella ea re, quod asini feri cum venatibus agitantur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora sequentium, aut perfractis ossibus capita ipsa displodant.

Hinc ad arietem [8]) veniemus. Eligitur abies 8
vel ornus excelsa, cuius summitas duro ferro concluditur et prolixo, arietis efficiens prominulam speciem, quae forma huic machinamento vocabulum indidit: et sic suspensa utrimque transversis asseribus et ferratis, quasi ex lance, vinculis trabis alterius continetur: eamque, quantum mensurae ratio patitur, [9]) multitudo retro repellens, rursus ad obvia quaeque rumpenda protrudit ictibus validissimis, instar adsurgentis et caedentis arietis. Qua crebritate velut reciproci fulminis impetu aedificiis

3) Mſ. ſuper. 4) Mſ. urinum. 5) Mſ. perclusum. 6) *al.* appellatur, quod eo omnis. 7) *al.* erectus. 8) *al.* venimus. 9) Mſ. altitudo.

ſciſſis in rimas, concidunt ſtructurae laxatae muro-
9 rum. Hoc genere operis, ſi fuerit exſerto vigore
diſcuſſum, nudatis [10]) defenſoribus, ideoque ſolu-
tis obſidiis, civitates munitiſſimae recluduntur.
10 Pro his arietum [11]) meditamentis iam crebritate
deſpectis, conditur machina ſcriptoribus hiſtoricis
nota, quam Helepolim Graeci [12]) cognominamus:
cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius re-
gis, Rhodo aliisque urbibus oppugnatis Poliorcetes
11 eſt adpellatus. Aedificatur autem hoc modo. Te-
ſtudo compaginatur immanis, axibus roborata lon-
giſſimis, ferreisque clavis aptata: et contegitur co-
riis bubulis virgarumque recenti textura, atque limo
adſperguntur eius ſuprema, ut flammeos detrectet
12 et miſſiles caſus. Conferuntur autem eius frontali-
bus triſulcae cuſpides praeacutae, ponderibus fer-
reis graves, qualia nobis pictores oſtendunt fulmina
vel fictores, ut, quidquid petierit, aculeis exſertis
13 abrumpat. Hanc ita validam molem [13]) rotis et fu-
nibus regens numeroſus intrinſecus miles, langui-
diori murorum parti viribus admovet concitis: et,
niſi deſuper propugnantium valuerint vires, colliſis
parietibus aditus patefacit ingentes.
14 Malleoli autem, teli genus, figurantur hac ſpe-
cie: Sagitta eſt cannea, inter ſpiculum et arundi-
nem multifido ferro coagmentata, quae in mulie-
bris coli formam, quo nentur lintea ſtamina, con-
cavatur ventre ſubtiliter et plurifariam patens, at-
que in alveo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento.
15 Et ſi emiſſa lentius arcu invalido (ictu enim rapi-
diore exſtinguitur) haeſerit usquam, tenaciter cre-
mat, aquisque conſperſa acriores excitat aeſtus in-
cendiorum, nec remedio ullo, quam ſuperiacto
pulvere conſopitur. Hactenus de inſtrumentis mu-

---

10) Mſ. defenſoribus, ideoque ſolutis obſ. 11) Mſ. meditamentis. 12) Mſ. cognominamus. 13) *Steph.* palis.

ralibus, e quibus pauca ſunt dicta: nunc ad rerum ordinem revertamur.

V. Adſcitis Saracenorum auxiliis, quae animis 1
obtulere promptiſſimis, tendens Imperator agili gradu, Cercuſium principio menſis Aprilis ingreſſus eſt, munimentum tutiſſimum, et fabre politum: cuius moenia Abora et Euphrates ambiunt flumina, velut ſpatium inſulare fingentes. Quod Diocletia- 2
nus exiguum antehac et ſuſpectum, muris turribusque circumdedit celſis, cum in ipſis barbarorum confiniis interiores limites ordinaret, [1]) ne vagarentur per Syriam Perſae, ita ut paucis ante annis cum magnis provinciarum contigerat damnis. Namque, 3
cum Antiochiae in alto ſilentio, ſcenicis ludis mimus cum uxore immiſſus, e medio ſumpta quaedam imitaretur, populo venuſtate attonito, coniunx, *Niſi ſomnus eſt*, inquit, *en Perſae:* et retortis plebs univerſa cervicibus, exacervantia in ſe tela declinans ſpargitur paſſim. Ita civitate incenſa, et obtruncatis pluribus, qui pacis more palabantur effuſius, incenſisque locis finitimis et vaſtatis, onuſti praeda hoſtes ad ſua remearunt innoxii, Mareade vivo exuſto, qui eos ad ſuorum interitum civium duxerat inconſulte. Et haec quidem Gallieni temporibus evenerunt.

Iulianus vero, dum moratur apud Cercuſium, 4
ut per navalem Aborae pontem exercitus et omnes ſequelae tranſirent: litteras triſtes Salluſtii Galliarum praefecti ſuſcepit, orantis ſuſpendi expeditionem in Parthos, obteſtantisque, ne ita intempeſtive, nondum pace numinum exorata, irrevocabile ſubiret exitium. Poſthabito tamen ſuaſore 5
cautiſſimo, fidentius [2]) ultra tendebat: quoniam nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam potuit, ut, quod praeſcripſit fatalis ordo, non fiat.

1) Mſ. edocumento. 2) Mſ. ultro.

Statimque transgreſſus, pontem avelli praecepit,
[3]) ne cui militum ab agminibus propriis revertendi
6 fiducia remaneret. Pari ſorte hic quoque omen il-
laetabile viſum eſt, adparitoris cuiusdam cadaver
extentum carnificis manu deleti: quem praefectus
Salluſtius praeſens ea re ſupplicio capitali damnarat,
quod intra praeſtitutum diem alimentorum augmen-
tum exhibere pollicitus, [4]) caſu impediente fruſtratus
eſt. Sed miſerando homine trucidato, poſtridie
advenit, ut ille promiſerat, alia claſſis abunde ve-
hens annonam.
7 Profecti exinde Zaitham venimus locum, qui
olea arbor interpretatur. Hic Gordiani Imperato-
ris longe conſpicuum vidimus tumulum, cuius actus
a pueritia prima, exercituumque feliciſſimos ductus,
et inſidioſum interitum digeſſimus tempore compe-
8 tenti. Ubi cum pro ingenita pietate conſecrato
Principi parentaſſet, pergeretque ad Duram, de-
ſertum oppidum, procul militarem cuneum conſpi-
catus ſtetit immobilis: eique dubitanti, quid fer-
rent, offertur ab eis immaniſſimi corporis leo, cum
aciem peteret multiplici telorum iactu confoſſus.
Quo omine velut certiore iam ſpectaculi proſperio-
ris elatus, exſultantius incedebat: ſed incerto [5]) fa-
tu fortunae aliorſum prorupit eventus. Obitus
enim regis portendebatur, ſed cuius, erat incertum.
9 Nam et oracula dubia legimus, quae non niſi caſus
diſcrevere poſtremi: ut fidem vaticinii Delphici, quae
poſt Halyn flumen transmiſſum, maximum regnum
[6]) deiecturum praedixerat Croeſum: [7]) et aliam,
quae Athenienſibus ad certandum contra Medos ob-
lique deſtinaverat mare: ſortemque his poſteriorem
veram quidem, ſed non minus ambiguam: *Aio te*
10 *Aeacida Romanos vincere poſſe.* Etruſci tamen
haruſpi-

---

3) Mſ. ne qui. 4) *al.* cauſa imp. 5) Mſ. fatu. 6) Mſ. deie-
cturum. 7) Mſ. et aliae.

haruſpices, qui comitabantur, gnari prodigialium
rerum, cum illis procinctum hunc ſaepe arcenti-
bus non crederetur, prolatis libris exercitualibus
oſtendebant, ſignum hoc eſſe prohibitorium, prin-
cipique aliena, licet iuſte, invadenti contrarium.
Sed calcabantur philoſophis refragantibus, quorum 11
reverenda tunc erat auctoritas, errantium ſubinde,
et in parum cognitis perſeverantium diu. Etenim,
ut probabile argumentum ad fidem implendam
ſcientiae ſuae id praetendebant, quod et Maximia-
no antehac Caeſari cum [8]) Narſeo Perſarum rege
iam congreſſuro, itidem leo et aper ingens trucidati
ſimul oblati ſunt, et ſuperata gente diſceſſit incolu-
mis: illo minime [9]) contemplato, quod aliena pe-
tenti portendebatur exitium, et Narſeus primus Ar-
meniam Romano iuri obnoxiam occuparat. Sequu- 12
to itidem die, qui erat VII. Idus Aprilis, ſole ver-
gente iam in occaſum, ex parva nubecula ſubito
aëre craſſato uſus adimitur lucis: et poſt minacem
tonitruum crebritatem et fulgurum, Iovianus no-
mine miles de caelo tactus cum duobus equis con-
cidit, quos potu ſatiatos a flumine reducebat.
[10]) Eoque viſo harum rerum interpretes arceſſiti in- 13
terrogatique, etiam id vetare procinctum fidentius
adfirmabant, fulmen conſiliarium eſſe monſtrantes:
(ita enim adpellantur, quae diſſuadent aliquid fieri
vel ſuadent.) Ideoque hoc nimis cavendum, quod
militem celſi nominis cum bellatoriis iumentis ex-
ſtinxit: et hoc modo contacta loca nec intueri, nec
calcari debere fulgurales pronuntiant libri. Contra 14
philoſophi, candorem ignis ſacri repente conſpecti
nihil ſignificare aiebant, ſed eſſe acrioris ſpiritus
curſum, ex aethere aliqua vi ad inferiora detruſum:
aut ſi exinde praenoſcitur aliquid, incrementa cla-
ritudinis Imperatori portendi glorioſa coeptanti,

8) Mſ. Narſeo. 9) Mſ. contemplante. 10) Mſ. eoque viſo.

cum conſtet flammas ſuapte natura nullo obſtante ad ſublimia convolare.

15 Peracto igitur, ut ante dictum eſt, ponte, cunctisque transgreſſis, Imperator antiquiſſimum omnium ratus eſt, militem alloqui, ſui rectorisque fiducia properantem intrepide. Signo itaque [11]) per lituos dato, cum centuriae omnes, et cohortes, et manipuli conveniſſent, ipſe aggere glaebali adſiſtens, coronaque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ore ſereno diſſeruit, favorabilis ſtudio concordi cunctorum.

16 *Contemplans maximis viribus et alacritate vos vigere, fortiſſimi milites, concionari diſpoſui, docturus ratione multiplici, non nunc primitus, ut maledici muſſitant, Romanos penetraſſe regna Perſidis. Namque ut Lucullum transeam vel Pompeium, qui per Albanos, et Maſſagetas, quos Alanos nunc adpellamus, hac quoque natione perrupta vidit Caſpios lacus: Ventidium novimus Antonii legatum*
17 *ſtrages per hos tractus innumeras edidiſſe. Sed ut a vetuſtate discedam, haec, quae tradidit recens memoria, replicabo. Traianus, et Verus, ac Severus hinc ſunt digreſſi victores et tropaeati: rediſſetque pari ſplendore iunior Gordianus, cuius monumentum nunc vidimus* [12]) *honorate, apud Reſainam ſuperato fugatoque rege Perſarum, ni factione Philippi praefecti praetorio, ſceleſte iuvantibus paucis in hoc, ubi ſepultus eſt, loco, vulnere impio cecidiſſet. Nec erravere diu manes eius inulti, quod velut* [13]) *elaborante iuſtitia, omnes, qui in eum conſpiravere,*
18 *cruciabilibus interiere ſuppliciis. Et illos quidem voluntas ad altiora propenſior ſubire impulit facinora memoranda: nos vero miſeranda recens captarum urbium, et inultae caeſorum exercituum umbrae, et damnorum magnitudines caſtrorumque*

---

11) Mſ. per reliquos. 12) *al.* honorare. 13) Mſ. elabente.

amiſſiones ad haec, quae propoſuimus, hortantur, votis omnium ſociis, ut medeamur praeteritis, et honorata huius lateris ſecuritate republica, quae de nobis magnifice loquatur poſteritas, relinquamus.
Adero ubique vobis adiumento numinis ſempiterni 19
Imperator, et anteſignanus, et conturmalis ominibus ſecundis, ut reor. At ſi fortuna verſabilis in pugna me usquam fuderit, mihi vero pro Romano orbe memet voviſſe ſufficiet, ut Curtii [14]) *Muciique veteres, et clara proſapia Deciorum. Abolenda nobis natio moleſtiſſima, cuius in gladiis nondum noſtrae propinquitatis exaruit cruor. Plures ab-* 20
ſumptae ſunt maioribus noſtris aetates, ut interirent radicitus, quae vexabant. Devicta eſt perplexo et diuturno Marte Carthago: ſed eam dux inclytus timuit ſupereſſe [15]) *victoriae. Evertit funditus Numantiam Scipio poſt multiplices caſus obſidionis emenſos. Fidenas, ne imperio ſubcreſcerent aemulae, Roma ſubvertit: et Faliſcos ita oppreſſit, et Veios, ut ſuadere nobis laboret monumentorum veterum fides, ut has civitates aliquando valuiſſe credamus.*
Haec ut antiquitatum peritus expoſui: ſupereſt, ut 21
aviditate rapiendi poſthabita, quae inſidiatrix ſaepe Romani militis fuit, quisque agmini cohaerens incedat; cum ad neceſſitatem congrediendi fuerit ventum, ſigna propria ſequuturus; ſciens, quod, ſi remanſerit usquam, exſectis cruribus relinquetur. Nihil enim praeter dolos et inſidias hoſtium vereor nimium callidorum. Ad ſummam polliceor univerſis, 22
rebus poſt haec proſpere mitigatis, absque omni praerogativa principum, qui, quod dixerint vel cenſuerint, pro poteſtate auctoritatis iuſtum eſſe exiſtimant, rationem me recte conſultorum vel ſecus, ſi quis exegerit, redditurum. Quocirca erigite iam 23

14) *Steph.* Mutiique tres. 15) Mſ. victoriae.

nunc quaeso, erigite animos vestros, multa praesumentes et bona, aequata sorte nobiscum, quidquid occurrerit difficile, subituri, et coniectantes aequitati semper solere iungi victoriam.

24 Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris gloria proeliator miles exsultans, speque prosperorum elatior, sublatis altius scutis nihil periculosum fore vel arduum clamitabat, sub Imperatore plus sibi laboris, quam gregariis indicente.

25 Maxime omnium id numeri Gallicani fremitu laetiore monstrabant: memores, aliquoties eo ductante, perque ordines discurrente, cadentes vidisse gentes aliquas, alias supplicantes.

1 VI. Res adegit huc prolapsa, ut in excessu celeri situm monstrare Persidis, descriptoribus gentium [1]) curiose digestum, e quibus aegre vera dixere paucissimi. Quod autem erit paullo prolixior textus, ad scientiam proficiet plenam. Quisquis enim adfectat nimiam brevitatem, ubi narrantur incognita: non, quid signatius explicet, sed quid debeat praeteriri, scrutatur.

2 Hoc regnum quondam exiguum, multisque antea nominibus adpellatum ob caussas, quas saepe retulimus: cum apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in vocabulum Parthi concessit Arsacis obscure geniti, latronum inter adulescentiae rudimenta ductoris, verum paullatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti

3 sublimius. Qui post multa gloriose et fortiter gesta, superato Nicatore Seleuco, eiusdem Alexandri successore, cui victoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum, praesidiisque Macedonum pulsis ipse tranquillius agens, temperator obedientium fuit et

4 arbiter lenis. Denique post finitima cuncta, vi vel aequitatis consideratione, vel metu subacta, civitatum

1) Msf. curiose digestis.

et caſtrorum caſtellorumque munimentis oppleta
Perſide, adſuefactaque timori eſſe accolis omnibus,
quos antea formidabat, medium ipſe agens curſum
aetatis, placida morte deceſſit. Certatimque ſum-
matum et vulgi ſententiis concinentibus, aſtris (ut
ipſi exiſtimant) ritus ſui conſecratione permiſtus eſt
omnium primus. Unde ad id tempus reges eius- 5
dem gentis praetumidi, adpellari ſe patiuntur So-
lis fratres et Lunae: utque Imperatoribus noſtris
Auguſta nuncupatio amabilis eſt et optata; ita regi-
bus Parthicis abiectis et ignobilibus antea, incre-
menta dignitatum felicibus Arſacis auſpiciis acceſ-
ſere vel maxima. Quamobrem numinis eum vice 6
venerantur et colunt, eousque propagatis honori-
bus, ut ad noſtri memoriam non, niſi Arſacides is
ſit, quisquam in ſuſcipiendo regno cunctis antepo-
natur: et in qualibet civili concertatione, quae
[2]) adſidue apud eos eveniunt, velut ſacrilegium quis-
que caveat, ne dextera ſua Arſacidem arma geſtan-
tem feriat vel privatum.

Satisque conſtat hanc gentem regna, populis 7
vi ſuperatis compluribus, dilataſſe adusque Propon-
tidem et Thracias: ſed alte ſpirantium ducum ſu-
perbia, licenter graſſantium per longinqua, aerum-
nis maximis imminutam: primo per Cyrum, quem
Boſpori fretum cum multitudine fabuloſa transgreſ-
ſum, ad internecionem delevit Tomyris regina Scy-
tharum, ultrix acerrima filiorum. Deinde, cum 8
Dareus, poſteaque Xerxes Graeciam elementorum
uſu mutato adgreſſi, cunctis paene copiis terra ma-
rique conſumptis, vix ipſi tutum invenere diſceſ-
ſum: ut bella praetereamus Alexandri, et teſta-
mento nationem omnem in ſucceſſoris unius iura
translatam.

---

2) Mſ. aſſidue.

9 Quibus peractis transcurſisque temporibus lon-
gis, ſub conſulibus, et deinceps in poteſtatem Cae-
ſarum redacta re publica, nobiscum eae nationes
ſubinde dimicarunt, paribusque momentis inter-
dum, aliquoties ſuperatae, nonnumquam abiere
victrices.

10 Nunc locorum ſitum, quantum ratio ſinit, carptim
breviterque abſolvam. Hae regiones in amplitu-
dines diffuſae longas et latas, ex omni latere inſulo-
ſum et celebre Perſicum ambiunt mare: cuius oſtia
adeo eſſe perhibentur anguſta, ut ex Harmozonte
Carmaniae promuntorio contra oppoſitum aliud
promuntorium, quod adpellant incolae Maces, ſine
11 impedimento cernatur. Quibus anguſtiis permea-
tis, cum latitudo patuerit nimis extenſa, navigatio
adusque urbem Teredona porrigitur, ubi poſt iactu-
ras multiplices pelago miſcetur Euphrates: omnis-
que ſinus dimenſione littorea in numerum viginti
millium ſtadiorum velut ſpatio detornato ſinitur:
cuius per oras omnes oppidorum eſt denſitas et vi-
12 corum, naviumque crebri discurſus. Ergo per-
meatis anguſtiis antedictis, venitur ad Armeniae
ſinum, Orienti obiectum intervallo. Cantichus no-
mine panditur ſinus auſtralis: haud procul inde
alius, quem vocant Chaliten, occiduo obnoxius
ſideri. Hinc praeſtrictis pluribus inſulis, e quibus
paucae ſunt notae, Indorum mari iunguntur oceano,
qui ferventem ſolis exortum ſuscipit omnium pri-
13 mus, ipſe quoque nimium calens. Utque geogra-
phici ſtili formarunt, hac ſpecie diſtinguitur omnis
circuitus antedictus. Ab Arctoo cardine adusque
Caſpias portas Caduſiis conterminat, et Scytha-
rum gentibus multis, et Arimaſpis hominibus luſcis
et feris: ab occidua plaga contingit Armenios, et
Niphaten, et in Aſia ſitos Albanos, mare rubrum,
et Scenitas Arabas, quos Saracenos poſteritas adpel-
lavit: Meſopotamiam ſub axe meridiali deſpectat:

Orienti a fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen, quod Indorum interſecans terras, in pelagus eiectatur auſtrale.

Sunt autem in omni Perſide hae regiones maximae, quas Vitaxae, id eſt, magiſtri equitum curant, et regis ſatrapae (nam minores plurimas recenſere difficile eſt et ſuperfluum) Aſſyria, Suſiana, Media, Perſis, Parthia, Carmania maior, Hyrcania, Margiana, Bactriani, Sogdiani, Sacae, Scythia ultra Emodem montem, Serica, Aria, Paropaniſadae, Drangiana, Arachoſia, et Gedroſia. 14

Citra omnes propinqua eſt nobis Aſſyria, celebritate et magnitudine, et multiformi feracitate ditiſſima: quae per populos pagosque amplos diffuſa quondam et copioſa, ad unum conceſſit vocabulum, et nunc omnis adpellatur Aſſyria: ubi inter baccarum vulgariumque abundantiam frugum bitumen naſcitur prope lacum nomine Soſingiten, cuius alveo Tigris voratus fluensque ſubterraneus, percurſis ſpatiis longis emergit. Hic et naphtha gignitur picea ſpecie glutinoſa, ſimilis ipſa quoque bitumini: cui etiamſi avicula inſederit brevis, praepedito volatu ſubverſa penitus evaneſcit. Et cum hoc liquoris ardere coeperit genus, nullum inveniet humana mens, praeter pulverem, exſtinguendi commentum. 15 16

In his pagis hiatus quoque conſpicitur terrae, unde halitus letalis exſurgens, quodcumque animal proxime ſteterit, odore gravi conſumit. Quae lues oriens a profundo quodam puteo, cum os eius exceſſerit latum, antequam ſublimius vagaretur, terras circumſitas inhabitabiles acerbitate feciſſet. Cuius ſimile foramen apud Hierapolim Phrygiae antehac, ut adſerunt aliqui, videbatur: unde emergens itidem noxius ſpiritus perſeveranti odore, quidquid prope venerat, corrumpebat, absque ſpadonibus ſolis: quod qua cauſa eveniat, rationibus phy- 17 18

19 ſicis permittatur. Apud Asbamaei quoque Iovis templum in Cappadocia, ubi ampliſſimus ille philoſophus Apollonius traditur natus prope oppidum Tyana, ſtagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus, ſeſeque reſorbens, numquam extra margines intumeſcit.

20 Intra hunc circuitum Adiabena eſt, Aſſyria priſcis temporibus vocitata, longaque adſuetudine ad hoc translata vocabulum ea re, quod inter Onam et Tigridem ſita navigeros fluvios, adiri vado numquam potuit: *transire* enim διαβαίνειν dicimus Grae-
21 ci: et veteres quidem hoc arbitrantur. Nos autem id dicimus, quod in his terris amnes ſunt duo perpetui, quos et tranſivimus, Diabas et Adiabas, iuncti navalibus pontibus: ideoque intelligi Adiabenam cognominatam, ut a fluminibus maximis Aegyptus, Homero auctore, et India, et Euphratenſis ante hac Commagena: itidemque Hiberia ex Hibero, nunc Hiſpania, et a Baeti amne inſigni provincia Baetica.

22 In hac Adiabena Ninus eſt civitas, quae olim Perſidis regna poſſederat, nomen Nini, potentiſſimi quondam regis, Semiramidis mariti declarans, et Ecbatana, et Arbela, et Gaugamela, ubi Darium Alexander poſt discrimina varia proeliorum incitato Marte proſtravit.

23 In omni autem Aſſyria multae ſunt urbes: inter quas Apamia eminet Meſene cognominata, et Teredon, et Apollonia, et Vologeſſia, hisque ſimiles multae. Splendidiſſimae vero et pervulgatae hae ſolae ſunt tres: Babylon, cuius moenia bitumine Semiramis ſtruxit (arcem enim antiquiſſimus rex condidit Belus) et Cteſiphon, quam Vardanes priſcis temporibus inſtituit, poſteaque rex Pacorus incolarum viribus amplificatam et moenibus, Graeco indito nomine Perſidis, effecit ſpecimen ſummum: poſt hanc Seleucia, ambitioſum opus Nica-

toris Seleuci. Qua per duces Veri Caesaris (ut ante 24 retulimus) expulsata, avulsum sedibus simulacrum Comei Apollinis, perlatumque Romam, in aede Apollinis Palatini deorum antistites collocarunt. Fertur autem, quod post direptum hoc idem figmentum, incensa civitate, milites fanum scrutantes invenere foramen angustum: quo reserato, ut pretiosum aliquid invenirent, ex adyto quodam concluso a Chaldaeorum arcanis labes primordialis exsiluit, quae insanabilium vi concepta morborum, eiusdem Veri Marcique Antonini temporibus, ab ipsis Persarum finibus, adusque Rhenum et Gallias cuncta contagiis polluebat et mortibus.

Hic prope Chaldaeorum est regio altrix philoso- 25 phiae veteris, ut memorant ipsi, apud quos veridica vaticinandi fides eluxit. Perfluunt autem has easdem terras potiores ante alios amnes hi, quos praediximus, et Marses, et flumen regium, et Euphrates cunctis excellens: qui tripartitus, navigabilis per omnes est rivos, insulasque circumfluens, et arva cultorum industria diligentius rigans, vomeri et gignendis arbustis habilia facit.

His tractibus Susiani iunguntur, apud quos non 26 multa sunt oppida, inter alia tamen eminet Susa, saepe domicilium regum, et Arsiana, et [3]) Sele, et Aracha: caetera brevia sunt et obscura. Fluvii vero multi per haec loca discurrunt, quibus praestant Oroates, et Harax, et Meseus, per arenosas angustias, quae a rubro prohibent Caspium mare, aequoream multitudinem inundantes.

At in laeva Media confinis Hyrcano panditur 27 mari: quam ante regnum Cyri superioris, et incrementa Persidos, legimus Asiae [4]) reginam totius, Assyriis domitis, quorum plurimos pagos in Acropatenae vocabulum permutatos belli iure possedit.

3) Mſ. Sole. 4) Mſ. regna.

28 * Pugnatrix natio, et formidanda poſt Parthos, quibus vincitur ſolis, regiones inhabitans ad ſpeciem quadratae figurae formatas. Harum terrarum incolae omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eisque maximae celſitudines imminent montium, quos [5]) Zacram, et Orontem, et Iaſonium vocant.
29 Coroni quoque montis altiſſimi partem habitantes occiduam, frumentariis agris adfluunt et vinariis, pingui fecunditate laetiſſimi, et fluminibus fontium-
30 que venis liquidis locupletes. Sunt apud eos prata virentia: fetus equarum nobilium, quibus (ut ſcriptores antiqui docent, nos quoque vidimus) ineuntes proelia viri ſumma vi vehi exſultantes ſolent,
31 quos Neſaeos adpellant. [6]) Abundant aeque civitatibus, quibus Media, et vicis in modum oppidorum exſtructis, et multitudine incolarum. Utque abſolute dicatur, uberrimum eſt habitaculum regum.

32 In his tractibus [7]) magorum agri ſunt fertiles: ſuper quorum ſecta ſtudiisque, quoniam huc incidimus, pauca conveniet expediri. Magiam opinionum inſignium auctor ampliſſimus Plato, Machagiſtiam eſſe verbo myſtico docet, divinorum incorruptiſſimum cultum, cuius ſcientiae ſaeculis priſcis multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroaſtres: deinde [8]) Hyſtaſpes, rex prudentiſſi-
33 mus, Darii pater. Qui cum ſuperioris Indiae ſecreta fidentius penetraret, ad nemoroſam quamdam venerat ſolitudinem, cuius tranquillis ſilentiis praecelſa Brachmanorum ingenia potiuntur: eorumque monitu rationes mundani motus et ſiderum, purosque [9]) ſacrorum ritus, quantum colligere potuit, eruditus, ex his, quae didicit, aliqua ſenſibus magorum infudit: quae illi cum diſciplinis praeſen-

5) Mſ. Zacram. 6) Mſ. Abundantiaque. 7) Mſ. Magorum magri. 8) *τὸ rex* deeſt al. 9) ſacrorum peius.

tiendi futura, per ſuam quisque progeniem, poſteris aetatibus tradunt. Ex eo per ſaecula multa ad 34
praeſens una eademque proſapia multitudo creata, deorum cultibus dedicatur. Feruntque, ſi iuſtum eſt credi, etiam ignem caelitus lapſum apud ſe ſempiternis foculis cuſtodire, cuius portionem exiguam, ut fauſtam, praeiſſe quondam Aſiaticis regibus dicunt. Huius originis apud veteres nu- 35
merus erat exilis, eiusque miniſteriis Perſicae poteſtates in faciendis rebus divinis ſollemniter utebantur. Eratque piaculum aras adire, vel hoſtiam contrectare, antequam magus conceptis precationibus libamenta diffunderet praecurſoria. Verum aucti paullatim, in amplitudinem gentis ſolidae conceſſerunt et nomen: villasque inhabitantes nulla murorum firmitudine communitas, et legibus ſuis uti permiſſi, religionis reſpectu ſunt honorati. Ex 36
hoc magorum ſemine ſeptem poſt mortem Cambyſis regnum iniſſe Perſidos antiqui memorant libri, docentes, eos Darii factione oppreſſos, imperitandi initium equino hinnitu ſortiti.

In hac regione oleum conficitur medicum, quo 37
illitum telum, ſi emiſſum lentius laxiore arcu (nam ictu exſtinguitur rapido) haeſerit usquam, tenaciter cremat: et ſi aqua voluerit abluere quisquam, aeſtus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo, quam iactu pulveris conſopitur. Paratur autem 38
hoc modo. Oleum uſus communis herba quadam infectum condiunt harum rerum periti, ad diuturnitatem ſervantes, et coaleſcens durant ex materia venae naturalis, ſimilis oleo craſſiori: quae ſpecies gignitur apud Perſas, quam (ut diximus) naphtham vocabulo adpellavere gentili.

Per haec loca civitates diſperſae ſunt plures, 39
queis omnibus praeſtant Zombis, et Patigran, et Gazaca: inter quas opibus et magnitudine moenium conſpicuae ſunt Heraclia, et Arſacia, et Europos,

et Cyropolis, et Ecbatana, ſub Iaſonio monte in
40 terris ſitae Syromedorum. Amnes has regiones praetereunt multi, quorum maximi ſunt Choaſpes, et Gyndes, et Amardus, et Charinda, et Cambyſes, et Cyrus, cui magno et [10]) ſpecioſo Cyrus ille ſuperior rex amabilis, abolito vetere, id vocabulum dedit, cum ereptum ire regna Scythica deſtinaret: quod et fortis eſt, ut ipſe etiam ferebatur, et vias ſibi, ut ille, impetu ingenti molitus, in Caſpium delabitur mare.

41 Per tractus meridianos expanſa, poſt haec confinia, littoribus proxima Perſis habitatur antiqua, minutis frugibus dives et palmite, aquarumque copia iucundiſſima. Amnes quippe multi per eam antedictum influunt ſinum: quorum maximi ſunt Vatrachites, [11]) Rogomanis, et Briſoana, atque Ba-
42 grada. Oppida vero mediterranea ſunt ampliora: incertum enim, qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt inſigne: inter quae Perſepolis eſt clara, et Ardea, et [12]) Obroatis, atque Tragonice. Inſulae vero viſuntur ibi tres tantum, [13]) Tabiana, et Fara, et Alexandria.

43 His propinquant Parthi ſiti ſub Aquilone, colentes nivales terras et pruinoſas: quorum regiones Choatres fluvius interſcindit caeteris abundantior: et haec potiora reſiduis ſunt oppida, [14]) Genonia, Moeſia, Charax, Apamia, Artacana, et Hecatompylos, a cuius finibus per Caſpia littora aduſque portarum anguſtias ſtadia quadraginta numerantur
44 et mille. Feri ſunt illic habitatores pagorum omnium, atque pugnaces: eosque ita certamina iuvant et bella, ut iudicetur inter alios omnes beatus, qui in proelio [15]) profuderit animam. Excedentes enim

---

10) Mſ. ſpecioſo. 11) Mſ. Rogomanius. 12) Mſ. Habraatis. 13) Mſ. Cadianas. 14) Mſ. Genonia, Moeſia, Charax. 15) *al.* ſuderit.

e vita morte fortuita, conviciis insectantur ut degeneres et ignavos.

Quibus ab Orientali Australique plaga Arabes 45
beati conterminant, ideo sic adpellati, quod frugibus iuxta, et fetibus, et palmite, odorumque suavitate multiplici sunt locupletes: magnaeque eorum partes mare rubrum a latere dextro contingunt: laeva Persico mari collimitant, elementi utriusque
potiri bonis omnibus adsueti. Ubi et stationes, et 46
portus tranquilli sunt plures, et emporia densa, et diversoria regum ambitiosa nimium et decora, aquarumque suapte natura calentium saluberrimi fontes, et rivorum fluminumque multitudo perspicua, [16]) sospitalisque temperies caeli, ut recte spectantibus nihil eis videatur ad felicitatem deesse su-
premam. Ac licet abundet urbibus mediterraneis 47
atque maritimis, campisque copiosis et vallibus, has tamen civitates habet eximias, Geapolim, et Nascon, et Baraba, itidemque Nagara, et Mephram, et Taphra, et Dioscuriada. Insulas autem complures habet per utrumque proximas mare, quas dinumerare non refert. Insignior tamen aliis Turgana est, in qua Serapidis maximum esse dicitur templum.

Post huius terminos gentis, Carmania maior 48
verticibus celsis erigitur, adusque Iudicum pertinens mare, fructuariis arboreisque fetibus culta, sed obscurior Arabum terris multo et minor: fluminibus tamen ipsa quoque non minus abundans, cae-
spitisque ubere iuxta fecunda. Amnes autem sunt 49
hic caeteris notiores Sagareus, et Saganis, et Hydriacus. Sunt etiam civitates, licet numero paucae, victu tamen et cultu perquam copiosae: inter quas nitet Carmana omnium mater, et Portospana, et Alexandria, et Hermeupolis.

---

16) *al.* sospitalisque.

agentes quodam in ſeceſſu, coalitique ſolitudine, per intervalla diſperſi ſunt longa, adſueti victu vili
62 et paupertino. Et gentes quidem variae hos incolunt tractus, quas nunc recenſere alio properans ſuperfluum puto. Illud tamen ſciendum eſt, inter has nationes paene ob aſperitatem nimiam inacceſſas, homines eſſe quosdam mites et pios; ut Iaxartae ſunt et Galactophagi, quorum meminit vates Homerus in hoc verſu:

Γλακτοφάγων Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

63 Inter flumina vero multa, quae per has terras vel potioribus iungit natura, vel lapſu poſt trahit in mare, Roemnus celebris eſt, et Iaxartes, et Talicus. Civitates autem non niſi tres ſolas habere noſcuntur, Aſpabota, et Chauriana, et Saga.

64 Ultra haec utriusque Scythiae loca, contra orientalem plagam in orbis ſpeciem conſertae celſorum aggerum ſummitates ambiunt Seras, ubertate regionum et amplitudine circumſpectos: ab occidentali latere Scythis adnexos: a ſeptemtrione et orientali, nivoſae ſolitudini cohaerentes: qua meridiem ſpectant, adusque Indiam porrectos et Gangem. Adpellantur autem ibidem montes, [24]) Anniva, et Nazavicium, et Aſmira, et Emodon, et
65 Opurocarra. Hanc itaque planitiem undique prona declivitate praeruptam, terrasque lato ſitu diſtentas, duo famoſi nominis flumina, Oechardes et [25]) Bautis lentiore meatu percurrunt. Et diſpar eſt tractuum diverſorum ingenium: hic patulum, alibi molli devexitate ſubductum: ideoque ſatietate fru-
66 gum, et pecoribus, et arbuſtis exuberat. Incolunt autem fecundiſſimam glaebam variae gentes, e quibus Alitrophagi, et Annibi, et Sizyges, et Chardi Aquilonibus obiecti ſunt et pruinis. Exortum

---

24) Mſ. Anniva. 25) Mſ. Bautis.

tum vero ſolis ſuſpiciunt Rabannae, et Aſmirae, et Eſſedones omnium ſplendidiſſimi: quibus [26]) Athagorae ab occidentali parte cohaerent, et [27]) Aſpacarae: Betae vero auſtrali celſitudine montium [28]) inclinati. Urbibus licet non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis: inter quas maximae Aſmira, et Eſſedon, et Aſparata, et Sera, nitidae ſunt et notiſſimae. Agunt autem ipſi quietius Seres, 67
armorum ſemper et proeliorum expertes: utque hominibus ſedatis et placidis otium eſt voluptabile, nulli finitimorum moleſti. Caeli apud eos iucunda ſalubrisque temperies, aëris facies munda, leniumque ventorum commodiſſimus flatus: et abunde ſilvae ſublucidae: a quibus arborum fetus aquarum adſperginibus crebris, velut quaedam vellera molientes, ex lanugine et liquore miſtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt: nentesque [29]) ſubtemina, conficiunt ſericum, ad uſus antehac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ulla discretione proficiens.
Ipſi praeter alios frugaliſſimi, pacatioris vitae culto- 68
res, vitantes reliquorum mortalium coetus. Cumque ad coëmenda fila, vel quaedam alia fluvium tranſierint advenae, nulla ſermonum vice, propoſitarum rerum pretia ſolis oculis aeſtimantur: et ita ſunt abstinentes, ut apud ſe tradentes gignentia, nihil ipſi comparent [30]) adventicium.

[31]) Ariani vivunt poſt Seras, Boreae obnoxii fla- 69
tibus: quorum terras amnis vehendis ſufficiens navibus, Arias perfluit nomine, faciens lacum ingentem eodem vocabulo dictitatum. Abundat autem haec eadem Aria oppidis: inter quae ſunt [32]) celebria, [33]) Bitaxa Sarmatina, et Sotera, et Niſibis, et Alexandria, unde naviganti ad Caſpium mare quingenta ſtadia numerantur et mille.

26) Mſ. Athagorae. 27) Mſ. Aſpatharae beatae. 28) Mſ. inclinati. 29) *al.* ſubtegmina. 30) *al.* advectitium. 31) Mſ. Afriani. 32) *al.* celebres. 33) Mſ. Bitaxas armotina.

70 His locis Paropaniſatae ſunt proximi, Indos ab oriente, Caucaſumque ab occidentali latere proſpectantes, ipſi quoque montium defectibus [34]) inclinati: quos reſiduis omnibus maior Ortogordomaris interluit fluvius, a Bactrianis exſurgens. Habent autem etiam civitates aliquas; quibus clariores ſunt Agazaca, et Naulibus, et [35]) Ortopana, unde littorea navigatio adusque Mediae fines, portis proximos Caſpiis, ſtadiorum ſunt duo millia et ducenta.

71 Antedictis [36]) continui ſunt Drangiani collibus cohaerentes, quos flumen alluit Arabium nomine ideo adpellatum, quod inde exoritur, interque alia duobus municipiis exſultantes Prophthaſia et Ariaſpe, ut opulentis et claris.

72 Poſt quos [37]) exadverſum Arachoſia viſitur, dextrum vergens in latus Indis obiecta, quam ab Indo fluviorum maximo, unde regiones cognominatae ſunt, amnis multo minor exoriens aquarum alluit amplitudine, efficitque paludem Arachotoscrenem [38]) adpellatam. Hic quoque civitates ſunt inter alias [39]) utiles, Alexandria, et Arbaca, et Choaſpa.

73 At in penitiſſima parte Perſidos [40]) Gedroſia eſt, dextra terminos contingens Indorum, inter minores alios Artabio uberior flumine: ubi montes deficiunt Barbitani, quorum ex pedibus imis emergentes alii fluvii Indo miſcentur, amittentes nomina magnitudine potioris. Civitates autem etiam hic ſunt: inter civitates praeter inſulas Sedratyra, et Gynaecon limen meliores reſiduis aeſtimantur.

74 Ne igitur orae maritimae ſpatia alluentia Perſidis extremitates per minutias demonſtrantes, a propoſito longius aberremus, id ſufficiet dici: quod mare praetentum a Caſpiis montibus per boreum latus

---

34) Mſ. inclinati. 35) *al.* Orthoſpata. 36) Mſ. continui. 37) exadverſum. 38) Mſ. appellant. 39) Mſ. utiles. 40) Mſ. Geroſia.

adusque memoratas anguſtias, novem millium ſtadiorum; Auſtrale vero ab oſtiis Nili fluminis adusque principia Carmanorum, quatuordecim millium ſtadiorum numero definitur.

Per has nationes diſſonas et multiplices, homi- 75
num quoque diverſitates ſunt ut locorum. Sed ut generaliter corpora deſcribamus et mores, graciles paene ſunt omnes, ſubnigri vel livido colore pallentes, caprinis oculis torvi, et ſuperciliis in ſemiorbium ſpeciem curvatis iunctisque, [41]) non indecoribus barbis, capillisque [42]) promiſſis hirſuti: omnes tamen promiſcue, vel inter epulas feſtosque dies, gladiis cincti cernuntur. Quem Graecorum veterum morem abieciſſe primos Athenienſes, Thucydides eſt auctor ampliſſimus. Effuſius plerique 76
[43]) ſoluti in Venerem, aegreque contenti multitudine pellicum: puerilium ſtuprorum expertes: pro opibus quisque adſciſcens matrimonia plura vel pauca. Unde apud eos per libidines varias caritas diſperſa torpeſcit. Munditias conviviorum et luxum, maximeque potandi aviditatem vitantes, ut luem.
Nec apud eos extra regales menſas hora eſt praeſti- 77
tuta prandendi, ſed venter unicuique velut ſolarium eſt, eoque monente, quod inciderit, editur: nec quisquam poſt ſatietatem ſuperfluos ſibi ingerit cibos. Immane, quantum reſtricti et cauti, ut inter 78
hoſtiles hortos gradientes nonnumquam et vineta, nec cupiant aliquid, nec contingant, venenorum et ſecretarum artium metu. Super his nec ſtando 79
mingens, nec ad requiſita naturae ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius haec aliaque pudenda declinant. Adeo autem diſſoluti ſunt, et artuum 80
laxitate vagoque inceſſu ſe iactitantes, ut effemina-

---

41) Mſ. indecoribus barbis. 42) *al.* prolixis. 43) *al.* ſoliti ſolvi in venerem.

tos exiſtimes, cum ſint acerrimi bellatores: ſed ma-
gis artifices, quam fortes, eminusque terribiles:
abundantes inanibus verbis, inſanumque loquentes
et ferum: magnidici, et graves, ac taetri, minaces
iuxta in adverſis rebus et proſperis, callidi, ſuper-
bi, crudeles vitae necisque poteſtatem in ſervos et
plebeios vindicantes obſcuros. Cutes vivis homi-
nibus detrahunt particulatim vel ſolidas: nec mini-
ſtranti apud eos famulo menſaeque adſtanti hiſcere
vel loqui licet, vel ſpuere: ita [44]) proſtratis pellibus
81 labra omnium vinciuntur. Leges apud eos impen-
dio formidatae: inter quas diritate exſuperant latae
contra ingratos, et deſertores: et abominandae
aliae, per quas ob noxam unius omnis propinquitas
82 perit. Ad iudicandum autem uſu rerum ſpectati
deſtinantur et integri, parum alienis conſiliis indi-
gentes: unde noſtram conſuetudinem rident, quae
interdum facundos, iurisque publici peritiſſimos
poſt indoctorum collocat terga. Nam quod ſuper-
ſidere corio damnati ob iniquitatem iudicis iudex
alius cogebatur, aut finxit vetuſtas, aut olim recepta
83 conſuetudo ceſſavit. Militari cultu ac diſciplina,
proludiisque continuis rei caſtrenſis et armaturae,
quam ſaepe formavimus, metuendi vel exercitibus
maximis: equitatus virtute confiſi, ubi deſudat no-
bilitas omnis et ſplendor. Pedites enim in ſpeciem
mirmillonum contecti, iuſſa faciunt ut calones.
Sequiturque ſemper haec turba tamquam addicta
perenni ſervitio, nec ſtipendiis aliquando fulta nec
donis. Et gentes plurimas, praeter eas, quas
abunde perdomuit, ſub iugum haec natio miſerat,
ita audax et ad pulveres Martios erudita, ni bellis
84 civilibus externisque adſidue vexarentur. Indu-
mentis plerique eorum ita operiuntur lumine colo-
rum fulgentibus vario, ut, licet ſinus lateraque

---

44) Ita Mſ. et *Steph.* *al.* roſtratis pellibus.

diffuta relinquant flatibus agitari ventorum, inter calceos tamen et verticem nihil videatur intectum. Armillis uti monilibusque aureis, et gemmis, praecipue margaritis, quibus abundant, adſuefacti poſt Lydiam victam, et Croeſum.

Reſtat, ut ſuper ortu lapidis huius pauca ſuc- 85
cinctius explicentur. Apud Indos et Perſas margaritae reperiuntur in teſtis marinis robuſtis et candidis, permiſtione roris anni tempore praeſtituto conceptae. Cupientes enim velut coitum quemdam, humores ex lunari adſpergine capiunt denſius oſcitando. Exindeque [45]) gravidulae edunt minutas binas, aut ternas, vel [46]) uniones ideo ſic adpellatas, quod eviſceratae conchulae ſingulas aliquoties
pariunt, ſed maiores. Idque indicium eſt aetherea 86
potius derivatione, quam ſaginis pelagi hos oriri fetus et veſci: quod guttae matutini roris iisdem infuſae claros efficiunt lapillos et teretes: veſpertini vero flexuoſos contra, et rutilos, et maculoſos interdum. Minima autem vel magna pro qualitate hauſtuum figurantur caſibus variatis. Concuſſae vero ſaepiſſime metu fulgurum inaneſcunt, aut debilia pariunt, aut certe vitiis diffluunt abortivis.
Capturas autem difficiles et periculoſas, et ampli- 87
tudines pretiorum illa efficit ratio, quod frequentari ſueta littora propter piſcantium inſidias declinantes, ut quidam coniiciunt, circa devios ſcopulos et
marinorum canum receptacula deliteſcunt. Quod 88
genus gemmae etiam in Britannici ſeceſſibus maris gigni legique, licet dignitate diſpari, non ignoramus.

---

45) Mſ. gravidulae. 46) *al.* uniones ſic appellatas, quod eius terrae conchulae.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXIV.

Iulianus cum exercitu Assyriam ingreditur, et Anathan castellum ad Euphratem in fidem recipit, ac incendit. C. I. *Imperator castellis et oppidis aliis intentatis, aliis, quae deserta erant, incensis, Pirisaboram in deditionem accipit succenditque.* II. *Iulianus A. ob rem bene gestam centenos viritim denarios militibus promittit, et exiguum donativum dedignantes, modesta oratione ad sanitatem revocat.* III. *Oppidum Maozamalcha expugnatum a Romanis atque excisum.* IV. *Munitissimum situ et opere castellum expugnant Romani ac incendunt.* V. *Persarum duobus millibus et quingentis interfectis, et vix LXX. suorum amissis, Iulianus multos coronis pro concione donat.* VI. *Imperator a Ctesiphontis obsidione deterritus, cunctas naves suas temere iubet exuri, et a flumine recedit.* VII. *Imperator cum iam nec pontes facere, nec parti copiarum suarum posset adiungi, per Corduenam reverti statuit.* VIII.

1 Post exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore [1]) impetrabilem Principem superari non [2]) posse, Deum usitato clamore testati, Iulianus summae rei finem imponendum maturius credens, extracta quiete nocturna, itinerarium sonare lituos iubet: praestructisque omnibus, quae difficultates arduae belli poscebant, candente iam luce Assyrios

1) *al.* impenetrabilem. 2) posse, Deum usitato clam.

fines ingressus, celso praeter alios spiritu obequitans ordinibus, aemulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. Utque ductor usu et docilitate firmatus, metuens, ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. Excursatores quidem quingentos et mille sensim praeire disposuit, qui cautius gradientes ex utroque latere, itidemque a fronte, ne quis repentinus irrueret, prospectabant. Ipse vero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas cum Nevita supercilia fluminis [3]) praestringere iussit Euphratis. Cornu vero laevum cum equitum copiis Arinthaeo tradidit et Hormisdae, ducendum confertius per plana camporum et mollia. Agmina vero postrema Dagalaiphus cogebat et Victor, ultimusque omnium Osdruenae dux Secundinus. Deinde ut hostibus, si erupissent usquam, vel conspicantibus procul, timorem multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatavit et homines, ut decimo paene lapide postremi dispararentur a signiferis primis: quod arte mira saepe fecisse Pyrrhus ille rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castrametandi, armorumque speciem diffundendi ex industria, vel attenuandi perquam scientissimus, ut, ubi usu venisset, plures aestimarentur, aut pauci.

2 … 3 (margin section numbers beside lines "fortitudinis incendebat … doci-" and "omnium Osdruenae … Deinde ut")

Sarcinas vero et calones et adparitionem imbellem, impedimentorumque genus omne inter utrumque latus instituit procedentium ordinatim, ne qua vi subita raperentur, ut saepe contigit, improtecta. Classis autem licet per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere, nec praecurrere sinebatur. 4

Emenso itaque itinere bidui prope civitatem venimus Duram desertam, marginibus amnis imposi- 5

3) Mſ. praestringere.

tam. In quo loco greges cervorum plures inventi ſunt, quorum alii confixi miſſilibus, alii ponderibus [4]) eliſi remorum, ad ſatietatem omnes paverunt: pars maxima natatu adſueta veloci alveo penetrato, incohibili curſu evaſit ad ſolitudines notas.

6 Exin dierum quatuor itinere levi peracto, veſpera incedente cum expeditis mille impoſitis navibus, Lucillianus Comes imperio principis mittitur Anathan munimentum expugnaturus: quod ut pleraque alia circumluitur fluentis Euphratis. Et navibus, ut praeceptum eſt, per opportuna diſperſis, obſidebatur inſula, nebuloſa nocte obumbrante im-
7 petum clandeſtinum. Sed poſtquam advenit lux certa, aquatum quidam egreſſus, viſis ſubito hoſtibus ululabili clamore ſublato, excitos tumultuoſis vocibus propugnatores armavit. Et mox ſpecula quadam altiſſima explorato ſitu caſtrorum, quam ociſſime cum duarum praeſidio navium amnem ſupermeat Imperator, pone ſequentibus navigiis mul-
8 tis, quae obſidionales machinas advehebant. Iamque muris propinquans, cum non absque diſcriminibus multis conſideraret eſſe certandum, ſermone cum leni, tum aſpero et minaci hortabatur ad deditionem defenſores: qui ad colloquium petito Hormisda, promiſſis eius et iuramentis illecti, mul-
9 ta ſibi de lenitudine Romana ſpondebant. Denique prae ſe bovem coronatum agentes, quod eſt apud eos ſusceptae pacis indicium, deſcendere ſuppliciter: et ſtatim munimento omni incenſo, Puſaeus eius praefectus, dux Aegypti poſtea, honore tribunatus adfectus eſt. Reliqui vero cum caritatibus ſuis et ſupellectile, [5]) humaniore cultu ad Syriacam
10 civitatem Chalcida transmiſſi ſunt. Inter hos miles quidam, cum Maximianus perrupiſſet quondam Perſicos fines, in his locis aeger relictus, prima

4) Mſ. inferamorum. 5) Mſ. humaniore.

etiam tum lanugine iuvenis, ut aiebat, uxores ſor-
titus gentis ritu complures, cum numeroſa ſubole
tunc ſenex incurvus, exſultans proditionisque au-
ctor ducebatur ad noſtra, teſtibus adfirmans, et
praeſciſſe ſe olim, et praedixiſſe, quod centenario
iam contiguus ſepelietur in ſolo Romano. Poſt
quae Saraceni procurſatores quosdam partis hoſtium
obtulere laetiſſimo Principi, [6]) et munerati ad agen-
da ſimilia ſunt remiſſi.

Acciderat aliud poſtridie dirum. Ventorum 11
enim turbo exortus, pluresque vertigines concitans,
ita confuderat omnia tecta, ut tabernacula multa
[7]) conſcinderentur, et ſupini plerique milites ſter-
nerentur vel proni, [8]) ſpiritu ſtabilitatem veſtigii
ſubvertente. Nec minus eodem die aliud periculo-
ſum evenit. Amne enim repente [9]) extra margines
evagato, merſae ſunt quaedam frumentariae naves,
cataractis avulſis, ad [10]) defundendas reprimendas-
que aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis: quod
utrum per inſidias, an magnitudine acciderit fluen-
torum, ſciri non potuit.

Poſt perruptam incenſamque urbem omnium 12
primam, et captivos transmiſſos, certiore iam ſpe
provectus exercitus ad fiduciam, elatis vocibus in
favores Principis conſurgebat, adfore ſibi etiam
deinde caeleſtem exiſtimans curam.

Et quia per regiones ignotas de obſcuris erat 13
ſuſpectior cura, [11]) aſtus gentis et ludificandi varie-
tas timebatur. Ideoque Imperator nunc anteſigna-
nus, nunc agminibus cogendis inſiſtens cum expe-
ditis velitibus, ne quid lateret abstruſum, frutecta
ſqualida vallesque ſcrutabatur: licentiores militum
per longinqua discurſus adfabilitate nativa prohi-
bendo vel minis. Hoſtiles tamen agros omni fru- 14

6) Mſ. et minerat ad agenda. 7) Mſ. conſcenderentur. 8) Mſ. diſpiritu. 9) *Steph.* circa. 10) Mſ. defundendas, 11) *al.* actus.

gum genere divites cum ſegetibus et tuguriis inflammari permiſit ita demum, cum uſui neceſſaria abunde ſibi quisque collegiſſet: et hoc modo ſauciaba-
15 tur ſalus hoſtium neſciorum. Bellatores enim libenter quaeſitis dextris propriis utebantur, alia virtutis ſuae horrea reperiſſe exiſtimantes, et laeti, quod vitae quoque ſubſidiis adfluentes, alimenta
16 ſervabant quae navigiis vehebantur. Hic vino gravis quidam temerarius miles, ad ulteriorem ripam nullo urgente transgreſſus, in conſpectu noſtro [12]) ab hoſtibus captus, occiſus eſt.

1 II. Quibus tali caſu patratis, ad caſtra pervenimus nomine Thilutha, in medio fluminis ſita, locum immenſo quodam vertice tumeſcentem, et poteſtate naturae velut manu circumſaeptum humana: cuius ad deditionem incolae tentati mollius, ut decebat, quoniam aſperitas edita vim ſuperabat armorum, intempeſtivam tunc defectionem eſſe firmabant. Sed hactenus reſponderunt, cum interiora occupaverint protinus gradientes Romani, ſe quoque, utpote regnorum ſequelas, victoribus acceſſu-
2 ros. Et poſt haec praetermeantes ipſa moenia naves noſtras cum verecundia quiete ſpectabant immobiles. Quo transito, cum ad munimentum aliud Achaiachala nomine veniſſemus, fluminis circumitione vallatum, arduumque tranſcenſu, [1]) refutati pari reſponſo diſceſſimus. Alia poſtridie caſtra ob muros invalidos derelicta, praetereuntur incenſa.
3 [2]) Poſtera igitur et inſequenti die ſtadiis ducentis emenſis, ventum eſt ad locum [3]) Paraxmalcha. Unde amne tranſito, milliario ſeptimo disparata Diacira invaditur civitas, habitatoribus vacua, frumento et ſalibus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci vidimus ſuperpoſitum: qua incenſa, cae-

12) Mſ. ab hominibus. 1) *al.* confutati. 2) Mſ. Poſtera igitur. 3) Mſ. Baraxmalcha.

fisque mulieribus paucis, quae repertae sunt, traiecto fonte scatenti bitumine, Ozogardana occupavimus oppidum, quod formidine advenientis exercitus itidem deseruere cultores: in quo principis Traiani tribunal ostendebatur. Hac quoque exusta, biduo 4
ad refectionem corporum dato, prope extremum noctis, quae secundum diem sequuta est, Surena post regem apud Persas promeritae dignitatis, et Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro, omni saevitia per nostros limites diu grassatus, structis Hormisdae insidiis, quem ad speculandum exiturum incertum unde praesenserant, ideo sunt tentamento frustrati, quod angusta fluminis interluvies et praealta transiri vado non potuit. Et primo lucis exor- 5
dio, cum essent hostes iam in contuitu, visi tunc primitus corusci galeis, et horrentes indutibus [4]) rigidis: milites in procinctum impetu veloci tendentes, eos involavere fortissime. Et quamvis arcus validis viribus flecterentur, et splendor ferri intermicans Romanorum metum augeret: ira tamen acuente virtutem, clypeorum densitate contecti, ne possent emittere, coëgerunt. Animatus his vin- 6
cendi primitiis miles, ad vicum Macepracta pervenit, in quo semiruta [5]) murorum vestigia videbantur: qui priscis temporibus in spatia longa protenti, [6]) tueri ab externis incursibus Assyriam dicebantur. Hinc pars fluminis scinditur largis aquarum agmini- 7
bus, ducens ad tractus Babylonios interiores, usui agris futura et civitatibus circumiectis: alia Nahamalcha nomine, quod *fluvius regum* interpretatur, Ctesiphonta praetermeat: cuius in exordio turris in modum Phari celsior surgit: hanc peditatus omnis pontibus caute digestis transivit. Equites vero cum 8
iumentis armati clementiores gurgites fluminis obli-

4) Mſ. rerigidis. 5) *al.* muri. 6) Mſ. tueri.

quati transnarunt: alii multitudine ſubita petiti te-
lorum hoſtilium, quos egreſſi auxiliares ad curſuram
leviſſimi, fugientiumque cervicibus inſiſtentes, la-
niatu avium proſtraverunt.
9 Quo negotio itidem glorioſe perfecto, ad civi-
tatem Piriſaboram ventum eſt, amplam et populo-
ſam, ambitu inſulari circumvallatam. Cuius obe-
quitans moenia Imperator et ſitum, obſidium omni
cautela coeptabat, quaſi ſola formidine oppidanos
a propugnandi ſtudio ſubmoturus. Quibus per
colloquia ſaepe tentatis, cum nec promiſſis quis-
quam flecteretur nec minis, ſuscipitur oppugnandi
exordium: et armatorum triplici corona circumda-
tis muris, die primo adusque noctis initium miſſili-
10 bus certabatur. Tum defenſores animo praeſtantes
et viribus, per propugnacula ciliciis undique laxius
panſis, quae telorum impetus cohiberent, obtecti
ſcutis vimine firmiſſimo textis, et crudorum tergo-
rum denſitate veſtitis, validiſſime reſiſtebant, ferrea
nimirum facie omni: quia laminae ſingulis membro-
rum liniamentis cohaerenter aptatae, fido operi-
11 mento totam hominis ſpeciem contegebant. Et
aliquoties Hormisdae et indigenae et regalis collo-
quia petentes obnixe, propinquantem probris atque
conviciis ut male fidum inceſſebant et deſertorem:
[7]) hac lenta cavillatione diei maxima parte exempta,
tenebrarum ſilentio primo multiformes admotae
ſunt machinae, coeptaque altitudo complanari foſ-
12 ſarum. Quae vixdum ambigua luce defenſores [8]) in-
tentius contemplati, eo accedente, quod angula-
rem turrim ictus foravit arietis violentior, relictis
civitatis duplicibus muris, continentem occupant
arcem, aſperi montis interrupta planitie ſuperpoli-
tam: cuius medietas in ſublime conſurgens, tereti
ambitu Argolici ſcuti ſpeciem ostendebat, niſi

7) *al.* ac. 8) *al.* intente.

quod a ſeptemtrione id, quod rotunditati deerat, in Euphratis fluenta proiectae cautes eminentius tuebantur: in qua excellebant minae murorum, bitumine et coctilibus laterculis fabricatae, quo aedificii genere nihil eſſe tutius conſtat. Iamque fe- 13
rocior miles pervaſa urbe, quam viderat vacuam, adverſus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri contentione pugnabat. Cum enim iidem prohibitores catapultis noſtrorum urgerentur atque balliſtis: ipſi quoque ex edito arcus erigebant fortiter tenſos: quibus panda utrimque ſurgentia cornua ita lentius flectebantur, ut nervi digitorum acti pulſibus violentis arundines ferratas emitterent, quae corporibus illiſae contrariis letaliter figebantur. Dimicabatur nihilominus utrobique ſaxorum ma- 14
nualium nimbis: et neutrobi inclinato momento, proelium atrox a lucis ortu ad initium noctis deſtinatione magna protractum, pari ſorte diremptum eſt. Proinde die ſequuto cum certaretur aſperrime, multique funderentur altrinſecus, et [9] aequae vires geſta librarent: Imperator omnes aleae caſus inter mutuas clades experiri feſtinans, cuneatim ſtipatus, denſatisque clypeis ab ictu ſagittarum defenſus, veloci ſaltu comitantibus promptis prope portam venit hoſtilem, craſſo ferro cruſtatam. Et licet ſaxis et 15
glande caeterisque telis cum periculo ſalutis premeretur, fodicare tamen paratos valvarum latera, ut aditum patefacerent, vocibus increpans crebris, non ante disceſſit, quam telorum congerie, quae ſuperiaciebantur, ſe iam cerneret obruendum. Evaſit cum omnibus tamen, paucis levius vulnera- 16
tis, ipſe innoxius, verecundo rubore ſuffuſus. Legerat enim Aemilianum Scipionem, cum hiſtoriarum conditore Polybio, Megalopolitano Arcade, et [10] triginta militibus, portam Carthaginis impetu

9) Mſ. aequi mores. 10) *Vulg.* triginta millibus.

ſimili ſubfodiſſe. Sed fides recepta ſcriptorum ve-
17 terum recens factum defendit. Aemilianus enim
teſtudine lapidea [11]) tectam ſucceſſerat portam, ſub
qua tutus et latens, dum moles ſaxeas detegunt ho-
ſtes, urbem nudatam irrupit: Iulianus vero locum
patentem [12]) adgreſſus, obumbrata caeli facie
fragmentis montium et miſſilibus, aegre repulſus
abceſſit.

18 His raptim ac tumultuarie agitatis, cum opero-
ſitas vinearum et aggerum impeditiſſima a caeteris
urgentibus cerneretur: machinam, quae cognomi-
natur Helepolis, iuſſit expeditius fabricari: qua,
ut ſupra docuimus, [13]) rex uſus Demetrius, ſupera-
19 tis oppidis pluribus Poliorcetes adpellatus eſt. Ad
hanc molem ingentem, ſuperaturam celſarum tur-
rium minas, prohibitores oculorum aciem intentius
conferentes, itidemque inſtantiam obſidentium
perpenſantes, ſubito vertuntur ad preces: circum-
fuſique per turres ac moenium minas, et fidem Ro-
manam panſis manibus proteſtantes, vitam cum ve-
20 nia poſtulabant. Cumque ceſſaſſe [14]) opera, et mu-
nitores nihil tentare viderent ulterius, quod quietis
erat indicium certum: copiam ſibi dari conferendi
21 ſermonis cum Hormisda poſcebant. Hocque im-
petrato, Mamerſides praeſidiorum praefectus de-
miſſus per funem, [15]) ductusque ad Imperatorem,
ut obſecravit, vita cum impunitate ſibi conſortibus-
que ſuis firmiter pacta, redire permiſſus eſt. Ge-
ſtisque nuntiatis, plebs omnis utriusque ſexus ad
ſententiam ſuam cunctis acceptis, pace foederata
cum religionum conſecrationibus fidis, patefactis
egreditur portis, ſalutarem genium adfulſiſſe ſibi
22 clamitans Caeſarem magnum et lenem. Numerata
ſunt autem dediticiorum duo millia et quingenti:

---

11) *al.* tectus. 12) *al.* ingreſſus. 13) Mſ. eſt uſus Demetr.
14) Mſ. operam et venitores. 15) *al.* deductusque.

nam caetera multitudo obsidium ante suspectans, navigiis parvis permeato amne discessit. In hac arce armorum alimentorumque copia reperta est maxima: unde necessariis sumptis, reliqua cum loco ipso exussere victores.

III. Postera die, quam haec acta erant, per- 1
fertur ad Imperatorem cibos per otium capientem nuntius gravis, Surenam Persicum ducem procursatorum partis nostrae tres turmas inopinum adgressum, paucissimos trucidasse: inter quos strato tribuno unum rapuisse vexillum. Statimque concitus 2
ira immani, cum armigera manu festinatione ipsa tutissimus pervolavit: et grassatoribus foeda consternatione depulsis, residuos duos tribunos sacramento solvit ut desides et ignavos: decem vero milites ex his, qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, sequutus veteres leges.

Incensa denique urbe, ut memoratum est, con- 3
structo tribunali insistens, actis gratiis exercitui convocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur: et argenteos nummos centenos viritim pollicitus, cum eos parvitate promissi percitos tumultuari sensisset, ad indignationem plenam gravitatis erectus:

En, inquit, *Persae circumfluentes rerum omnium* 4
copiis: ditare vos poterit opimitas gentis, si unum spirantibus animis fortiter fecerimus. Ex immensis opibus egentissima est tandem, credite, Romana respublica per eos, qui, ut augerent divitias, docuerunt Principes auro [1]) *quiete a barbaris redempta redire. Impetitum aerarium est, urbes exina-* 5
nitae, populatae provinciae: mihi nec facultates, nec propinquitas generis suppetit, quamvis ortu sim nobilis, praeter pectus omni liberum metu: nec pudebit Imperatorem cuncta bona in animi cultu po-

1) Mſ. quietem a barbaris redemptam.

nentem, profiteri paupertatem honeſtam. Nam et
Fabricii familiari re pauperes rexere bella graviſſi-
6 *ma, gloria locupletes. Haec vobis cuncta poterunt*
abundare, ſi imperterriti, Deo meque, quantum
humana ratio patitur, caute ductante mitius egeri-
tis: ſin reſiſtitis ad ſeditionum revoluti dedecora pri-
7 *ſtinarum, pergite. Ut imperatorem decet, ego*
ſolus confecto tantorum munerum curſu moriar ſtan-
do, contempturus animam, quam mihi febricula
eripiet una. Aut certe diſcedam, nec enim ita vixi,
ut non poſſim aliquando eſſe privatus. Praeque me
fero et laetor, ductores ſpectatiſſimos eſſe nobiſcum,
perfectos bellicarum omni genere doctrinarum.
8 Hac modeſta Imperatoris oratione, inter ſecunda
et aſpera [2]) medii, miles pro tempore delenitus,
adſumpta cum meliorum exſpectatione fiducia, re-
gibilem [ſe fore pollicitus et morigerum, cuncto-
rum adſpirante conſenſu] auctoritatem eius ſublimi-
tatemque cordis extollebat in caelum: quod, cum
vere atque ex animo dicitur, ſolet [3]) armorum cre-
9 pitu leni monſtrari. Repetitis poſt haec tentoriis,
pro copia rei praeſentis victu ſe recreavit et quiete
nocturna. Animabat autem Iulianus exercitum,
cum non per caritates, ſed per [4]) inchoatas nego-
tiorum magnitudines deieraret adſidue: *Sic ſub iu-*
gum mitteret Perſas: ita quaſſatum recrearet orbem
Romanum: ut Traianus fertur aliquoties iurando
dicta [5]) conſueſſe firmare: *Sic in provinciarum ſpe-*
ciem reductam videam Daciam: ſic pontibus Hi-
ſtrum et [6]) *Euphraten ſuperem,* et ſimilia plurima.
10 Poſt haec decurſis millibus paſſuum quatuorde-
cim, ad locum quemdam eſt ventum, arva aquis
abundantibus fecundantem: quo itinere nos ituros
Perſae

2) *al.* meante. 3) *al.* amor ex crepitu. 4) Mſ. inchoatas nego-
tiorum magnitudines. 5) Mſ. conſueſſe. 6) Mſ. Aufidum.

Perſae praedocti, ſublatis cataractis undas evagari fuſius permiſerunt. Itaque humo late ſtagnante, al- 11
tero die militi requie data, Imperator ipſe praegreſſus, conſtratis [7]) ponticulis multis ex utribus, et [8]) coriaceis navibus, [9]) itidemque confectis palmarum trabibus, exercitum non ſine difficultate traduxit.

In his regionibus agri ſunt plures conſiti vineis 12
varioque pomorum genere: ubi oriri arbores adſuetae palmarum, per ſpatia ampla adusque Meſenem et mare pertinent magnum, inſtar ingentium nemorum. Et quaqua inceſſerit quisquam, termites et ſpadica cernit adſidua, quorum ex fructu mellis et vini conficitur abundantia: et maritari palmae ipſae dicuntur, [10]) facileque ſexus poſſe discerni. Additur etiam, 13
generare feminas ſeminibus illitas marium, feruntque eas amore mutuo delectari: hocque inde clarere, quod contra ſe [11]) viciſſim nutantes, ne turgidis quidem flatibus avertuntur. Et ſi ex more femina maris non illita fuerit ſemine, abortus vitio fetus emittit [12]) intempeſtivos. Et ſi qua femina, cuius arboris amore perculſa ſit, ignoretur, unguento ipſius inficitur truncus, et arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit: hisque indiciis velut coëundi quaedam proditur fides.

Qua cibi copia ſatur exercitus, plures praeter- 14
greſſus eſt inſulas: et ubi formidabatur inopia, ibi timor ſaginae gravis inceſſit. Sagittariorum denique hoſtilium impetu [13]) latenti tentatus, neque inultus, prope locum venit, ubi pars maior Euphratis in rivos [14]) dividitur multifidos.

IV. In hoc tractu civitas, ob muros humiles ab 1
incolis Iudaeis deſerta, iratorum manu militum con-

7) Mſ. periculis. 8) Mſ. procia navibus. 9) Mſ. itidemque. 10) Mſ. facilesque. 11) *Steph.* enixiſſime micantes. 12) Mſ. intempeſtuoſus. 13) Mſ. latenti. 14) Mſ. dividitur.

flagravit. Quibus actis pergebat ulterius Imperator, placida ope numinis, ut arbitrabatur, ere-
2 ctior. Cumque Maogamalcha veniſſet, urbem magnam et validis circumdatam moenibus, tentoriis fixis providit ſollicite, ne caſtra repentino equitatus Perſici turbarentur accurſu: cuius fortitudo in locis patentibus immane quantum gentibus eſt formidata.
3 Et hoc diſpoſito, ſtipatus velitibus paucis, ipſe quoque pedes civitatis ſitum diligenti inquiſitione exploraturus, in perniciosſas praecipitatus inſidias, ex
4 ipſo vitae diſcrimine tandem emerſit. Namque per latentem oppidi portam Perſae decem armati degreſſi, imaque clivorum pervadentes poplitibus ſubſidendo, repentino impetu noſtros adgreſſi ſunt. E quibus duo conſpectiorem habitu Principem gladiis petiere diſtrictis: ſed occurrit ictibus erectum altius ſcutum: quo contectus magna elataque fiducia unius lateri ferrum infixit: alterum ſtipatores multiplicatis ictibus occiderunt. Reſiduis, e quibus vulnerati ſunt aliqui, disiectis in fugam, ſpoliatisque ambobus, reducens incolumes ſocios cum exuviis remeavit ad caſtra, omnium laetitia magna
5 ſusceptus. Sustulit in hoſte proſtrato aureum colli monile Torquatus: fudit confidentiſſimum Gallum alitis propugnatione Valerius, poſtea cognomento Corvinus: hacque gloria poſteritati ſunt commendati: non invidemus: accedat hoc quoque monumentis veteribus facinus pulchrum.
6 Conſtratis poſtridie pontibus, exercituque [1]) travecto, et metatis alibi ſalubrius caſtris vallo duplici circumductis, quoniam (ut diximus) timebantur ſolitudines planae, oppidi ſuscepit obſidium, periculoſum fore exiſtimans, ſi gradiens prorſus, a tergo relinqueret, quos timeret.

---

1) *al.* traiecto.

Haec dum magno molimine comparantur, Su- 7
rena hostium dux iumenta adortus, quae in lucis palmaribus vescebantur, a cohortibus nostris repulsoriis cum paucorum exitio habitus frustra, discessit. Et duarum incolae civitatum, quas amnes am- 8
plexi faciunt insulas, parva sui fiducia trepidi ad Ctesiphontis moenia se contulerunt: pars per silvarum densa; alii per paludes vicinas alveis arborum cavatarum invecti, ad unicum auxilium et potissimum itineris longi, quod supererat, dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. E quibus resistentes ali- 9
quos nostri milites trucidabant: ipsi quoque lintribus et cymbis per varia discurrentes, captivos alios subinde perducebant. Id enim erat librata ratione dispositum, ut, dum copiae pedestres muros oppugnant, equestres turmae divisae per globos abigendis insisterent praedis: hocque proviso, nullo provincialium damno miles visceribus hostium pascebatur.

Iamque Imperator muris duplicibus oppidum, 10
ordine circumdatum trino scutorum, spe patrandi incepti, maximis viribus oppugnabat. Sed ut erat necessarius adpetitus, ita effectu res difficillima: nam accessus undique rupibus anfractu celsiore discissis, flexuosisque excessibus, ob periculum anceps adeundi copiam denegabat: maxime cum turres celebritate et altitudine formidandae, montem saxeum arcis naturaliter editum aequabant, et proclivis planities flumini imminens propugnaculorum firmitate muniebatur. Accedebat his haud levius 11
malum, quod lecta manus et copiosa, quae obsidebatur, nullis ad deditionem illecebris flectebatur, sed tamquam superatura vel devota cineribus patriae, resistebat adversis. Iam aegre retentabatur inferens se protervius miles, et pugnam vel aequo campo iustoque proelio poscens: cumque receptui caneretur, adsidue animosis hostem urgendi conatibus urebatur.

12 Vicit tamen noſtrorum conſilium contentionem
virium maximam: diviſisque operibus, officia quis-
que distributa capeſſit ociſſime. Hinc enim ardui
ſuggeſtus erigebantur: inde foſſarum altitudines alii
complanabant: terrarum latibula concava oblongis
tramitibus alibi ſtruebantur: locabant etiam artifices
tormenta muralia, in funeſtos ſonitus proruptura.
13 Et cuniculos quidem cum vineis Nevita et Dagalai-
phus curabant: ineundis autem conflictibus, et de-
fendendis ab incendio vel eruptionibus machinis
praeerat Imperator.
Cumque adparatu omni exſcindendae urbis la-
bore multiplici conſummato, pugna flagitaretur:
[2]) Victor nomine dux reverſus eſt, adusque Cteſi-
phonta itineribus exploratis, nulla obſtacula nun-
14 tians offendiſſe. Quo efferati gaudio milites omnes,
elatique firmioribus animis ad certandum, ſignum
opperiebantur armati.
15 Iamque clangore Martio ſonantibus tubis ſtre-
pebant utrimque partes: et primi Romani hoſtem
undique laminis ferreis in modum tenuis [3]) plumae
conſaeptum, fidentemque, quod tela rigentis ferri
lapſibus impacta reſiliebant, crebris procurſationi-
bus et minaci murmure laceſſebant: nonnumquam
compage ſcutorum, qua velut teſtudine inſigurabi-
lium fornicum operiebantur aptiſſime, adſiduis mo-
tibus laxius dehiſcente. Contra Perſae muris obſti-
natius adhaerentes, quantum facere nitique pote-
rant, eludere et fruſtrari exitiales impetus conaban-
16 tur. Verum ubi vimineas crates prae ſe ferentes
oppugnatores iam moenia perurgerent, cum ſagitta-
riis funditores, alii quinetiam ſaxa volventes ingen-
tia, cum facibus et malleolis eos longius propulſa-
bant: tum aptatae ligneis ſagittis balliſtae flexu ſtri-
doreque torquebantur, creberrima ſpicula fundita

---

2) τὸ *nomine* deeſt al. 3) Mſ. plumae conceptum.

tes, et ſcorpiones, quocumque manus peritae duxiſſent, rotundos lapides evibrabant. Iterum deinde 17
ac ſaepe geminatis congreſſibus, aeſtus in meridiem creſcens, effervescente vaporatius ſole, adparatu operum et ſtudio proeliandi intentos cunctos, revocaverat fatigatos [4]) et ſudore perfuſos.

Eodem mentis propoſito ſequuto quoque die per 18
varia certaminum genera controverſae partes dimicantes inſtanter, aequis manibus et pari fortuna diſcedunt. Verum in omne diſcrimen armatis proximus Princeps civitatis urgebat excidium, [5]) ne circa muros diu excubans, omitteret maiora, quae tentabat. Sed in diſtrictis neceſſitatibus nihil tam 19
leve eſt, quod non interdum etiam contra ſperata, rerum adferat momenta magnarum. Cum enim, ut ſaepe, diſceſſurae partes levius concertarent, abuſive incuſſo ariete, qui paullo ante erat admotus, ſternitur reſiduis omnibus altior turris, latere coctili firmiſſime ſtructa: cuius ruina muri contiguum latus ſecum immani fragore protraxit. Ibi tum varietate 20
caſuum obſidentium labor, obſeſſorumque induſtria viciſſim facinoribus ſpecioſis inclaruit. Nihil enim aſperum ira et dolore ſuccenſo militi videbatur: nihil munitoribus erat pro ſalute currentibus metuendum aut dirum. Nam cum anceps pugna diutius fervens, ſanguine utrimque multis caedibus fuſo, diei finiſſet occaſu, tandem fatigationi conſulitur.

Dumque haec luce agerentur ac palam, nuntiatur 21
Imperatori pervigili cura diſtento, legionarios milites, quibus cuniculorum erant fodinae mandatae, cavatis tramitibus ſubterraneis [6]) ſublicibusque ſuspenſis, ima penetraſſe fundamentorum, iam,

4) *Steph.* aut ſudore. 5) In Steph. editione haec verba deſunt. 6) Mſ. ſupplicibusque ſusp. io. ſublicibus ſusp. ut Feſtus et Caeſar.

22 ſi ipſe diſpoſuerit, evaſuros. Cum itaque noctis plerumque proceſſiſſet, aeneatorum accentu ſigno dato progrediendi ad pugnam, ad arma concurſum eſt: et conſulto murorum invaduntur utrimque frontes, ut, dum propulſaturi pericula defenſores ultro citroque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur ferri tinnitus, nec quoquam intrinſecus obſiſtente, cunicùlariorum ſubito manus emergat.
23 Quibus ita, ut convenerat, ordinatis et occupatis prohibitoribus, patefactisque latebris, evolat [7]) Exſuperius de victorum numero miles, poſt quem Magnus tribunus, et Iovianus notarius: quos audax multitudo ſequuta, his prius confoſſis, quos in aede, per quam in lucem prodierant, invenerunt, ſuspenſis gradibus procedentes obtruncarunt vigiles omnes, ex uſu moris gentici iuſtitiam felicitatemque
24 regis ſui canoris vocibus extollentes. Exiſtimabatur Mars ipſe, ſi miſceri hominibus numina maieſtatis iura permittunt, adfuiſſe caſtra Lucanorum invadenti Luſcino. Hocque ideo creditum eſt, quod in congreſſu flagranti ſcalas vehens viſus formidandae vaſtitatis armatus, poſtridie, cum recenſeretur exercitus, praecipuo ſtudio quaeſitus, reperiri non potuit: cum ſe ultro offerret, ſi miles fuiſſet, memorabilis conſcius facti. Sed ut tunc qui eſſet pulchri facinoris auctor, penitus eſt ignoratum, ita nunc enituerunt ii, qui fecere fortiſſime, obſidionalibus coronis donati, et pro concione laudati veterum more.

25 Tandem nudata reſeratis aditibus multis, lapſura invaditur civitas: et ſine ſexus discrimine vel aetatis, quidquid impetus reperit, poteſtas iratorum abſumpſit: alii exitii imminentis timore, cum hinc ignis, inde mucrones urgerent, ultimum flentes, e muris acti ſua ſponte praecipites, membrisque

7) *Vulg.* ex ſuperius devictorum numero.

omnibus infirmati, vitam morte funestiorem paullisper, dum caederentur, egerunt. Extractus est 26
autem vivus cum satellitibus LXXX. Nabdates praesidiorum magister, quem oblatum sibi cum aliis servari iussit intactum serenus Imperator et clemens.

Divisa itaque perpensis meritis et laboribus praeda, ipse ut erat parvo contentus, mutum puerum oblatum sibi suscepit gesticularium, multa, quae callebat, nutibus venustissimis explicantem, et tribus aureis nummis partae victoriae praemium iucundum, ut existimabat, et gratum. Ex virginibus 27
autem, quae speciosae sunt captae, ut in Perside, ubi feminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquam voluit, nec videre: Alexandrum imitatus et Africanum, qui haec declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui se invictos a laboribus ubique praestiterunt.

Inter haec certamina nostrae partis architectus, 28
cuius nomen non suppetit, post machinam scorpionis forte adsistens, reverberato lapide, quem artifex titubanter aptaverat fundae, obliso pectore [8]) supinatus profudit animam, disiecta compage membrorum adeo, ut ne signa quidem totius corporis noscerentur.

Exin profecto Imperatori index nuntiaverat cer- 29
tus, circa muros subversi oppidi fallaces foveas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae, subsedisse manum insidiatricem latenter, ut improviso inde [9]) exorta agminis nostri terga feriret extrema. Confestimque ad extrahendam eam missi sunt com- 30
pertae fortitudinis pedites. Qui cum neque pervadere foraminum aditus, nec amandatos intus prolicere possent ad decernendum, collectam stipulam et sarmenta specuum faucibus adgesserunt. Unde fumus angustius penetrans, ideoque spissior, quos-

---

8) *Steph.* sauciatus. 9) Mſ. exorta.

dam vitalibus obſtructis necavit: alios ignium adflatus immiſſus prodire in perniciem coëgit abruptam: et ita omnibus ferro incendiove conſumptis, ad ſigna repedavit ocius miles. Hoc modo civitas ampla et populoſa virtute roboris exciſa Romani, in pulverem concidit et ruinas.

31 Poſt quae tam glorioſa transitis pontibus, multorum amnium concurſu continuatis, ad munimenta gemina venimus aedificiis cautis exſtructa: ubi Victorem Comitem exercitus praevium a transitu fluminis regis filius, progreſſus a Cteſiphonte cum optimatibus et multitudine armata, prohibere conatus, catervis ſequentium militum viſis abſceſſit.

1 V. Pergentes itaque protinus ad lucos venimus, agrosque pube variorum ſeminum laetos: ubi reperta regia Romano more aedificata, quoniam id
2 placuerat, manſit intacta. Erat etiam in hac eadem regione extentum ſpatium et rotundum, loricae ambitu circumclauſum, deſtinatas regiis voluptatibus continens feras, cervicibus iubatis leones, armisque hiſpidos apros, et urſos (ut ſunt Perſici) ultra omnem rabiem ſaevientes, et alia lecta immania corpora beſtiarum: quas omnes diffractis portarum obicibus, equites noſtri venatoriis lanceis et miſſilium
3 multitudine confoderunt. [1]) Quae loca pingui ſitu et cultu: quibus [2]) Coche, quam Seleuciam nominant, haud longius disparatur: ubi vallatis opere tumultuario caſtris, et exercitu omni per aquarum et pabuli opportuna biduo recreato, antegreſſus cum procurſatoribus princeps, et civitatem deſertam colluſtrans, a Vero Principe quondam exciſam, [3]) in qua perpetuus fons ſtagnum ingens eiectat, in Tigridem defluens: corpora vidit ſuffixa patibulis multa [4]) neceſſitudinum eius, quem prodidiſſe civi-

---

1) Mſ. Quae loco pingui ſitas. 2) Mſ. coaequans. 3) Mſ. in quo. 4) *al.* neceſſariorum.

tatem Pirifaboram retulimus fupra. Hic et Nabdates vivus exuftus eft, quem extractum cum LXXX. latebris expugnatae docui civitatis: eo quod inter exordia obfidii coepti clam pollicitus prodere, dimicavit acerrime, adeptusque veniam infperatam, ad id proruperat infolentiae, ut Hormisdam laceraret omnibus probris. 4

Itaque aliquantum progreffi, trifti percellimur facto: dum enim tres procurfatorum cohortes [5]) expeditae cum cuneo Perfico decertarent, quem patefactis fubito portis profuderat civitas: proruptores alii ex contraria fluminis ripa iumenta nos fequentia cum pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt et obtruncant. Unde profectus Imperator iratus et frendens, iamque regionibus Ctefiphontis propinquans, celfum caftellum offendit et munitiffimum: ad quod explorandum aufus accedere, obfcurior ut ipfe rebatur, cum paucis obequitans muros, paulloque avidius intra [6]) iactum telorum repertus, latere non potuit: ftatimque diverforum miffilium nube exagitatus oppetiffet tormento murali, ni vulnerato armigero, qui lateri eius haerebat, ipfe fcutorum denfitate contectus, evitato magno discrimine disceffiffet. 5 6

Qua caufa concitus immane, munimentum disponuit obfidere, prohibitoribus acriter ad refiftendum intentis, quod loco fidebant propemodum inacceffo, quodque rex cum ambitiofis copiis paffibus citis incedens propediem adfore credebatur. Iamque vineis et refiduis omnibus, quae pofcebat obfidium, paratis, vigilia fecunda praecipiti, cum nox cafu tunc lunari fplendore nitens, his, qui propugnaculis infiftebant, aperte cuncta monftraret: repente in unum pondus coacta multitudo patefactis fubito portis erupit: cohortemque necopi- 7 8

5) Mf. expeditae. 6) Mf. ictum.

nantem adorta, noſtrorum caecidit complures: inter quos etiam tribunus peremptus eſt, periculum
9 propulſare conatus. Quae cum ita aguntur, pari modo, ut antea, Perſae ex adverſa fluminis ripa partem adorti noſtrorum, interfectis quibusdam vivos cepere nonnullos. Et timore, ſimul quia veniſſe in maiorem numerum copiae putabantur hoſtiles, egere noſtri tunc ſegnius: ſed ubi animis in audaciam reſtitutis, armisque raptis inter tumultum, exercitus cantu concitus bucinarum, cum minaci murmure feſtinaret, eruptores perterriti reverterunt
10 intacti. Et Imperator ira gravi permotus, reliquos ex ea cohorte, qui abiecte ſuſtinuerant impetum graſſatorum, ad pedeſtrem compegit militiam, quae
11 onerofior eſt, dignitatibus imminutis. Flagrans poſt haec ad eruendum caſtellum, ubi periclitatus eſt, operam convertit et curam, numquam ab anteſignanis ipſe digrediens, ut inter primos dimicans militi ad fortiter faciendum eſſet exemplo ſpectator probatorque geſtorum. Quo inter discriminum vertices diu multumque verſato, varietate munitionum atque telorum, et conſpiratione [7] oppugnatorum,
12 idem caſtellum incenditur captum. Poſt quae, conſideratis aſperitatibus ante geſtarum rerum et impendentium, requievit exercitus labore nimio quaſſatus, multis victui congruis adfatim distributis. Vallum tamen ſudibus denſis et foſſarum altitudine cautius deinde ſtruebatur, cum a vicinia iam Cteſiphonte repentini excurſus, et alia formidarentur occulta.

1 VI. Ventum eſt hinc ad foſſile flumen Naharmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur, tunc aridum. Id antehac Traianus, poſteaque Severus, egeſto ſolo fodiri in modum canalis ampliſſimi ſtudio curaverat ſummo, ut, aquis illuc ab Eu-

---

7) *al.* pugnatorum.

phrate transfusis, naves ad Tigridem commigrarent. Tutissimumque ad omnia visum est eadem 2
loca purgari, quae quondam similia Persae timentes mole saxorum obruere multorum. Hacque valle purgata, [1]) avulsis cataractis undarum magnitudine classis secura stadiis xxx. decursis, in alveum eiecta est Tigridis: et contextis illico pontibus [2]) transgressus exercitus, iter [3]) Cocheh versus promovit.
Utque lassitudini succederet quies opportuna, in 3
agro consedimus opulento, arbustis et vitibus et cupressorum viriditate laetissimo, cuius in medio diversorium opacum est et amoenum, gentiles picturas per omnes aedium partes ostendens, regis bestias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud praeter varias caedes et bella.

Proinde cunctis ex sententia terminatis, Augu- 4
stus altius iam contra difficultates omnes incedens, tantumque a fortuna sperans nondum afflicta, ut propius temeritatem multa crebro auderet: validiores naves, ex his, quae alimenta portabant et machinas, deoneratas octogenis implevit armatis: retentoque secum classis robore firmiore, quam in tres diviserat partes, unam cum Victore Comite quiete prima noctis emitti disposuit, ut flumine raptim transmisso ripae occuparentur hostiles.
Quod cum acri metu territi duces concordi precatu 5
fieri prohibere tentarent, neque destinationem flecterent Principis, sublato vexillo, ut iussum est, evolant e conspectu quinque subito naves: et cum ripas iam adventarent, facibus et omni materia, qua alitur ignis, petitae assiduis iactibus, cum militibus iam conflagrassent, ni veloci vigore pectoris excitus Imperator, signum sibi datum, nostros, quod margines iam tenerent, ut mandatum est,

1) Mſ. depulsis. 2) Mſ. congressus. 3) Mſ. Cothen.

erexiſſe proclamans, claſſem omnem properare citis
6 remigiis adegiſſet. Quo facto et naves incolumes
ſunt receptae: et reſiduus miles, quamquam ſaxis
et varietate telorum ex edito vexaretur, poſt con-
certationem acerrimam praealtas ripas et arduas ſu-
7 pergreſſus, ſtabat immobilis. Et miratur hiſtoria
Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio trans-
natatum: cum eo momento turbati quidam milites,
veritique, ne remanerent poſt ſignum erectum,
ſcutis, quae patula ſunt et incurva, proni firmius
adhaerentes, eaque licet imperite regendo, per
voraginoſum amnem velocitatem comitati ſint
navium.

8 Contra haec Perſae obiecerunt inſtructas cata-
phractorum equitum turmas ſic confertas, ut lami-
nis coaptati corporum flexus ſplendore praeſtringe-
rent occurſantes obtutus, operimentis ſcorteis equo-
rum multitudine omni defenſa: quorum in ſubſidiis
manipuli locati ſunt peditum, contecti ſcutis oblon-
gis et curvis, [4]) quae texta vimine et coriis crudis
geſtantes, denſius ſe commovebant. Poſt hos ele-
phanti gradientium collium ſpecie, motuque im-
manium corporum propinquantibus exitium inten-
tabant, documentis praeteritis formidati.

9 Hinc Imperator catervis peditum infirmis me-
dium inter acies ſpatium ſecundum Homericam
diſpoſitionem praeſtituit, ne locati priores, ceden-
tesque deformiter cunctos averterent ſecum, aut
poſtſignani pone omnes reiecti centurias, nullo
[5]) retinente, licentius verterent terga: ipſe cum levis
armaturae auxiliis per prima poſtremaque diſcur-
rens.

10 Ergo ubi viciſſim contiguae ſe cernerent partes,
criſtatis galeis coruſci Romani, vibrantesque cly-

4) Mſ. quae tecta vimine et coriis crudis geſtantes. 5) *Steph.* renitente.

peos, velut pedis anapaeſti praecinentibus modulis lenius procedebant: et praepilatis miſſilibus per [6]) procurſatores principiis pugnae tentatis, excita undique humus rapido turbine portabatur. Et cum 11
undique ſolito more conclamaretur, virorumque alacritatem [7]) ſonantia claſſica iam iuvarent, haſtis et mucronibus ſtrictis hinc inde comminus pugnabatur: ſagittarum periculis miles erat immunis, quantum interiora feſtinatius occupabat. Inter quae Iulianus pulſos fulcire ſubſidiis, incitareque tardantes, quaſi conturmalis ſtrenuus properabat et rector.
Laxata itaque acies prima Perſarum, [8]) leni ante, 12
dein concito gradu calefactis armis retrorſus gradiens, propinquam urbem petebat: quam ſequebatur miles itidem feſſus, in campis torridis adusque diei finem a lucis ortu decernens: eiusque occipitiis pertinacius haerens, omnem cum Pigrane, et Surena, et [9]) Narſeo potiſſimis ducibus adusque Cteſiphontis muros egit praecipitem [10]) adverſorum feriens ſuras et terga. Perrupiſſetque civitatis adi- 13
tus, lapſorum agminibus miſtus, ni dux Victor nomine manibus erectis prohibuiſſet et vocibus, ipſe humerum et ſagitta praeſtrictus: et timens, ne intra moenium ambitus rapidus miles inconſulte repertus, nulloſque inveniens exitus, multitudinis pondere circumveniretur.

Sonent Hectoreas poëtae veteres pugnas: forti- 14
tudinem Theſſali ducis extollant: longae loquantur aetates Sophanem, et Aminiam, et Callimachum, et [11]) Cynaegirum, Medicorum in Graecia [12]) fulmina illa bellorum: non minus illo die quorumdam ex noſtris inclaruiſſe virtutem, omnium confeſſione monſtratur.

---

6) Ita Mſ. et Steph. *Vulgo* procuratores. 7) Mſ. ſonans claſſica iam iuvaret. 8) Mſ. leniante et incone. 9) Mſ. Narteo. 10) *al.* averſorum. 11) Mſ. Capegirum. 12) Mſ. culmina.

15 Poſt timorem depoſitum calcatasque ruinas ho-
ſtilium corporum, iuſto ſanguine miles etiam tum
cruentus, ad Imperatoris tentoria congregatus, lau-
des ei perhibebat et gratias, quod ignoratus ubique,
dux eſſet an miles magis, tum ita rem proſpere geſ-
ſerat, ut caeſis Perſarum plus minusve duobus mil-
libus et quingentis, LXX. caderent ſoli noſtrorum.
16 Qui adpellans plerosque nominatim, quos ſtabili
mente aliquid clarum feciſſe ipſe arbiter perſpexit,
navalibus donavit coronis, et civicis, et caſtren-
ſibus.
17 Abunde ratus poſt haec proſperitates ſimiles ad-
ventare, complures hoſtias Marti parabat ultori:
et ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis,
nondum aris admoti voluntate ſua novem procubue-
re triſtiſſimi: decimus vero, qui diffractis vinculis
lapſus, aegre reductus eſt, mactatus ominoſa ſigna
monſtravit. Quibus viſis exclamavit indignatus
acriter Iulianus, Iovemque teſtatus eſt, nulla Marti
iam ſacra facturum: nec reſecravit, celeri morte
praereptus.
1 VII. Digeſto itaque conſilio cum primatibus ſu-
per Cteſiphontis obſidio, itum eſt in voluntatem
quorumdam, facinus audax et importunum eſſe
noſcentium id adgredi: quod et civitas ſitu ipſo
[1]) inexpugnabilis defendebatur, et cum metuenda
2 multitudine protinus rex adfore credebatur. Vicit
ſententia melior: cuius utilitate Princeps ſollertiſſi-
mus adprobata, Arinthaeum cum manu peditum
expedita ad populandas regiones circumſitas miſit,
armentis laetas et frugibus, hoſtes pari perſequutu-
rum induſtria, quos dispalatos nuper denſi tramites
et latebrae texere [2]) notiſſimae: hinc opulenta.
3 Sed ille avidae ſemper ad ulteriora cupiditatis, par-
vi habitis vetantium dictis, et increpitis optimati-

1) *al.* inexpugnabili. 2) Mſ. notiſſimae hinc opulenta. Sed.

bus, quod ob inertiam [otiique desiderium amitti suaderent prope iam] parta regna Persidis: flumine laeva relicto, infaustis ductoribus praeviis, mediterraneas vias arripere [3]) citato proposuit gradu. Et tamquam funesta face Bellonae subiectis ignibus 4 exuri cunctas iusserat naves, praeter minores duodecim, quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis: idque putabat utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe, ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum fere viginti millia in trahendis occuparentur iisdem navibus et regendis.

Dein, cum metuens sibi quisque mussaret, mon- 5 straretque perspicua veritas, quod repulsus forsitan ariditate vel altitudine montium, ad aquas redire non poterit miles, tortique perfugae aperte faterentur, se fefellisse, concursu maximo exstingui iussae sunt flammae. Et quoniam ignis auctus immaniter plerasqae consumpsit, XII. tantummodo naves potuerunt intactae servari, quae, ut possint custodiri, discretae sunt. Hoc casu classe, cum non oporte- 6 ret, abolita, Iulianus consociato fretus exercitu, cum armatorum nulli per diversa [4]) distringerentur, numero potior ad interiora tendebat, alimenta adfatim opulentis suggerentibus locis.

Quo cognito, hostes, ut inedia nos cruciarent, 7 herbas cum adultis segetibus incenderunt: et conflagratione procedere vetiti, stativis castris, dum flammae senescerent, [5]) tenebamur. Insultantesque nobis longius Persae, nunc de industria se diffundebant, aliquoties confertius resistentes: ut procul conspicantibus viderentur advenisse iam regis auxilia, ideoque eos aestimaremus erupisse ad audaces excursus et insolita tentamenta. Maerebat tamen 8 ob haec Imperator et miles, quod nec contabulandi

3) Mſ. charo. 4) *al.* distinerentur. 5) *al.* nitebamur.

pontis erat facultas, amissis navibus temere, nec occurri poterat hostis adventicii motibus, quem adesse [6]) coruscus nitor indicabat armorum, arte pro singulis membris inflexus. Hisque accedebat aliud haud exiguum malum: quod nec adminicula, quae praestolabamur cum Arsace et nostris ducibus, adparebant, ob causas impedita praedictas.

1 VIII. Has ob res ut solaretur anxios milites Princeps, captivos graciles suapte natura, ut paene sunt Persae, et macie iam confectos iussit in medium duci: nostrosque respiciens, *En*, inquit, *quos Martia ista pectora viros existimant, deformes illuvie capellas et taetras, utque crebri docuerunt eventus, antequam manus conferant, abiectis armis*
2 *vertentes semet in fugam.* Quibus dictis, remotisque captivis, super rerum summa consultabatur. Et multis ultro citroque dictitatis, cum reverti debere per loca, qua venimus, plebs vociferaretur imprudens: resistebat intentius Princeps, multis cum eo nequaquam fieri posse monstrantibus, per effusam planitiem pabulo absumpto et frugibus, vicorumque reliquiis exustorum inopia squalentibus ultima: quodque liquentibus iam brumae pruinis omne immaduerat solum, et ruptis riparum termi-
3 nis aucti inhorruere torrentes. [1]) Eo etiam ad difficultatem accedente negotii, quod per eas terras vapore sideris calescentes, muscarum et culicum multitudine referta sunt omnia, earumque volatu dies et astrorum noctu micantium facies obumbra-
4 tur. Et cum nihil humani proficerent sensus, diu fluctuantes et dubii, exstructis aris caesisque hostiis consulta numinum [2]) scitabamur: utrum nos per Assyriam reverti censerent, an praeter radices montium lenius gradientes, Chiliocomum prope [3]) Corduenam

6) Mſ. coruſcus. 1) Mſ. ego etiam. Ve. Eo etiam. 2) Mſ. citabantur. 3) Mſ. Corduam.

duenam ſitam ex improviſo vaſtare: quorum neutrum extis inſpectis conſore dicebatur. Sedit ta- 5
men ſententia, ut, omni ſpe meliorum ſucciſa, Corduenam arriperemus: et XVI. Kal. Iulias promotis iam ſignis, [4]) progreſſo imperatore cum lucis exordio, fumus vel vis quaedam turbinata pulveris adparebat: ut opinari daretur aſinorum eſſe greges agreſtium, quorum multitudo in tractibus eſt illis innumera, ideo ſimul incedens, ut conſtipatione denſa feroces leonum fruſtrentur adſultus. Quidam 6
arbitrabantur Saracenos duces adventare iam noſtros, rumoribus percitos, quod Imperator Cteſiphonta magnis viribus oppugnaret: nonnulli Perſas nobis [5]) viantibus incubuiſſe firmabant. Ideo inter 7
haec ita ambigua, ne quid adverſum accideret, revocantibus agmina claſſicis, in valle graminea prope rivum, multiplicato ſcutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutius quievimus caſtris. Nec enim adusque veſperam aëre concreto discerni potuit, quidnam eſſet, quod diu ſqualidius videbatur.

---

4) *Vulg.* progreſſo iam lucis. 5) Mſ. viantibus.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXV.

Persae Romanos iter facientes adorti, fortiter reprimuntur. C. I. *Inopia frumenti et pabuli premitur exercitus: Iulianus terretur ostentis.* II. *Imperator, dum ad repellendos Persas, qui undique instabant, omissa lorica temere se proeliis inserit, hasta vulneratur, ac in tabernaculum refertur, ubi circumstantes alloquitur ac post epotam frigidam moritur.* III. *) *Virtutes eius ac vitia, forma corporis et statura.* IV. *Iovianus, primicerius domesticorum protectorum, tumultuarie eligitur imperator.* V. *Romanos ex Perside redire properantes, procedentesque, crebris proeliis lacessunt Persae et Saraceni, ac magno cum detrimento repelluntur.* VI. *Fame et inopia suorum adductus Iovianus A. pacem cum Sapore necessariam sed turpissimam facit, traditis V. regionibus cum Nisibi et Singara.* VII. *Romani fluvio Tigri transito, post diuturnam et maximam cibariorum inopiam fortiter toleratam, tandem in Mesopotamiam perveniunt. Iovianus A. res Illyrici atque Galliarum utcunque ordinat.* VIII. *Bineses nobilis Persa Nisibin urbem inexpugnabilem nomine Saporis a Ioviano recipit: oppidani inviti patria excedere, et Amidam migrare compulsi. V. regiones cum urbe Singara et XVI. castellis ex pacto Persis*

*) In hisce argumentis capita promiserant Gronovius et Ernesti undecim, nonnisi decem tamen inveniuntur in contexto. Error autem cum in hoc capite tertio latere mihi videretur, malui duorum capitum contenta in unum contrahere, qnam ordinem, quem historicos in laudandis huius libri capitibus observare animadverti, turbare.

optimatibus adſignantur. IX. *Iovianus metu rerum novarum per Syriam, Ciliciam, Cappadociam et Galatiam celeriter itinere facto, Ancyrae cum Varroniano filio infante conſulatum init ac mox Dadaſtanae repentina morte fungitur.* X.

Et hanc quidem noctem nullo ſiderum fulgore 1
ſplendentem, ut ſolet in arduis rebus et dubiis, exegimus, nec ſedere quoquam auſo nec flectere in quietem lumina prae timore. Ubi vero primum dies inclaruit, radiantes [1]) loricae limbis circumdatae ferreis, et coruſci thoraces longe proſpecti, adeſſe regis copias indicabant. Hocque viſo accen- 2
ſum, [2]) properantem congredi militem dirimente fluvio brevi prohibuit Imperator: et non procul a vallo ipſo inter excurſatores noſtros et Perſicos proelio acri conſerto, Machamaeus cecidit ductor unius agminis noſtri. Cui propugnaturus Maurus frater, dux poſtea Phoenices, cum germani trucidaſſet interfectorem, obvium quemque perterrens, infirmatus et ipſe humerum telo, palleſcentem morte propinqua Machamaeum extrahere pugna viribus valuit magnis.

Et cum fatiſcerent vix toleranda aeſtuum magni- 3
tudine crebrisque congreſſibus partes, ad ultimum hoſtiles turmae gravi ſunt repulſa diſcuſſae. Hinc recedentibus nobis longius, [3]) Saraceni noſtrorum metu peditum repedare compulſi, paullo poſtea innexi Perſarum multitudine tutius irruebant, Romana impedimenta rapturi: verum viſo Imperatore ad alas ſubſidiarias reverterunt. Qua ex regione pro- 4
fecti ad Hucumbra nomine villam pervenimus: ubi per biduum omnibus ad eſum congruis, et ſatietate quaeſita frumenti ultra ſpem recreati diſceſſimus:

1) Mſ. loricae nimbis circumd. 2) Mſ. proleruntem. 3) Mſ. Saraceni ſunt et noſtrorum.

et confeſtim, absque his, quae tempus vehi permi-
ſit, reliqua flammis exuſta ſunt.
5 Poſtridie exercitu ſedatius procedente, extre-
mos, qui eo die forte cogendorum agminum officia
ſustinebant, nec opinantes Perſae adorti, negotio
levi interfeciſſent, ni proximus equitatus noſter,
hoc [4]) ocius intellecto, per patulas valles late diffu-
ſus tantam molem discriminis, vulneratis, qui ſu-
6 pervenerant, [5]) repuliſſet. In hac cecidit pugna
Adaces nobilis ſatrapa, legatus quondam ad Con-
ſtantium Principem miſſus, ac benigne ſusceptus:
cuius exuviis interfector Iuliano oblatis, remune-
7 ratus eſt, ut decebat. Eodem die Tertiacorum
equeſtris numerus a legionibus incuſatus eſt, quod,
cum ipſae hoſtium adverſas irrumperent acies, illi
paullatim dilapſi, alacritatem paene totius minuiſ-
8 ſent exercitus. Unde ad indignationem iuſtam Im-
perator erectus, ademptis ſignis haſtisque diffractis,
omnes eos, qui fugiſſe arguebantur, inter impedi-
menta et ſarcinas et captivos agere iter impoſuit,
ductore eorum, qui ſolus fortiter decertarat, aliae
turmae adpoſito, cuius tribunus turpiter proelium
9 deſeruiſſe convincebatur. Abiecti ſunt autem ſa-
cramento etiam alii quatuor ob flagitium ſimile
vexillationum tribuni: hoc enim correctionis mode-
ramine leniori, impendentium conſideratione diffi-
cultatum contentus eſt Imperator.
10 Progreſſi itaque LXX. ſtadia attenuata rerum om-
nium copia, herbis frumentisque crematis, ex flam-
mis ipſis raptas fruges et pabula, ut quisque vehere
11 potuit, conſervavit. Hoc etiam loco relicto, cum
ad tractum Maranga adpellatum omnis veniſſet ex-
ercitus, prope lucis confinia immenſa Perſarum ad-
paruit multitudo, cum Merene equeſtris magiſtro
militiae, filiisque regis duobus, et optimatibus

4) Mſ. acutius. 5) Mſ. repuliſſent.

plurimis. Erant autem omnes catervae ferratae, ita 12
per singula membra densis laminis tectae, ut iuncturae rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum simulacra ita capitibus diligenter apta, ut imbracteatis corporibus solidis, ibi tantum incidentia tela possint haerere, qua per cavernas minutas et orbibus oculorum adfixas parcius visitur, vel per supremitates narium angusti spiritus emittuntur. Quorum pars contis dimicatura 13
stabat immobilis, ut retinaculis aereis fixam existimares: iuxtaque sagittarii (cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praevaluit maxima) tendebant divaricatis brachiis flexiles arcus, ut nervi mammas praestringerent dexteras, spicula sinistris manibus cohaererent: summaque peritia digitorum pulsibus argutum sonantes arundines evolabant, vulnera perniciosa portantes. Post hos elephantorum fulgen- 14
tium formidandam speciem, et truculentos hiatus vix mentes pavidae perferebant: ad quorum stridorem odoremque et insuetum adspectum magis equi terrebantur. Quibus insidentes magistri, manu- 15
briatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptae apud Nisibin memores cladis: et si ferociens animal vires exsuperasset regentis, ne reversum per suos, ut tunc acciderat, collisam sterneret plebem, [6]) vertebram, quae caput a cervice disterminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Hannibalis fratre, ita citius vitam huiusmodi adimi belluarum. Qui- 16
bus non sine magno horrore perspectis, stipatus armatarum cohortium globis cum primatibus fidentissimus Imperator, ut flagitabat maior vis et atrocior, lunari acie sinuatisque lateribus occursuros hosti manipulos instruebat. Et, ne sagittariorum 17
procursus nostrorum cuneos disiectaret, illatis con-

6) Mſ. venam.

citatius ſignis ſpiculorum impetum fregit: datoque ad decernendum ſollemniter ſigno, denſati Romani pedites confertas hoſtium frontes niſu protruſerunt
18 acerrimo. Et fervente certaminum mole, clypeorum ſonitus, et virorum armorumque lugubre ſibilantium fragor, nihil perpetiens iam remiſſum, campos cruore et corporum ſtrage contexit, effuſius cadentibus Perſis: quibus ſaepe languidis in conflictu, artius pes pede collatus graviter obſiſtebat, pugnare fortiter eminus conſuetis, et, ſi inclinatas ſuorum copias ſenſerint, cedendo in modum imbrium pone verſus directis ſagittis hoſtes a perſequendi fiducia deterrere. Pulſis igitur pondere magnarum virium Parthis, miles ſolis curſu flammeo diu laxatus, ſigno in receptum [7]) dato, in tentoria repedat, ad audendum deinceps maiora ſublatus.

19 In hoc proelio Perſarum maior, ut dictum eſt, adparuit ſtrages; noſtrorum admodum levis. Eminuit tamen inter varios certaminum caſus Vetranionis mors viri pugnacis, qui legionem Ziannorum regebat.

1 II. Poſt quae triduo induttiis deſtinato, dum ſuo quisque vulneri medetur vel proximi, commeatibus nos deſtitutos inedia cruciabat iam non ferenda: et quoniam frugibus exuſtis et pabulis, homines in discrimen ultimum venerant et iumenta, ex eo cibo, quem animalia tribunorum [1]) vehebant et Comitum, imae quoque militum plebi penitus indigenti pars
2 diſtributa eſt magna. Et Imperator, cui non cupediae ciborum ex regio more, ſed ſub columellis tabernaculi parvis cenaturo, pultis portio [2]) parabatur exigua, etiam munifici faſtidienda gregario, quidquid ad miniſteria poſtulabatur, per contubernia
3 paupertina ſui ſecurus egeſſit. Ipſe autem ad ſolli-

7) Mſ. dato, in tentoria repetat. 1) In *Steph.* haec verba: *et Comitum imae quoque militum* deſunt. 2) Mſ. poſtulabatur.

citam ſuſpenſamque quietem paullisper protractus, cum ſomno (ut ſolebat) depulſo, ad aemulationem Caeſaris Iulii quaedam ſub pellibus [3]) ſcribens, obſcuro noctis altitudine [4]) ſenſus cuiusdam philoſophi teneretur, vidit ſqualidius, ut confeſſus eſt proximis, ſpeciem illam Genii publici, quam, cum ad Auguſtum ſurgeret culmen, conſpexit in Galliis, [5]) velata cum capite Cornucopia per aulaea triſtius
discedentem. Et quamquam ad momentum haeſit 4
ſtupore defixus, omni tamen ſuperior metu, ventura decretis caeleſtibus commendabat: relictoque humi ſtrato cubili, adulta iam excitus nocte, et numinibus per ſacra depulſoria ſupplicans, flagrantiſſimam facem cadenti ſimilem viſam, aëris parte ſulcata evanuiſſe exiſtimavit: horroreque perfuſus eſt, ne ita aperte minax Martis adparuerit ſidus.

Erat enim nitor igneus iſte, quem διαΐσσοντας nos 5
adpellamus, nec cadens umquam nec terram contingens. Corpora enim qui credit caelitus poſſe labi, profanus merito iudicatur et demens. Fit autem hic habitus modis compluribus, e quibus
ſufficiet pauca monſtrare. Scintillas quidam putant 6
ab aetherio cadentes vigore, parumque porrectius tendere ſufficientes exſtingui: vel certe radiorum flammas iniectas nubibus denſis acri ſcintillare [6]) contactu: aut cum lumen aliquod cohaeſerit nubi. Id enim in ſtellae ſpeciem figuratum, decurrit quidem, dum viribus ignium ſuſtentatur: amplitudine vero ſpatiorum exinanitum, in aërium ſolvitur corpus, ad ſubſtantiam migrans, cuius attritu incaluit nimio.

Confeſtim itaque ante lucis primitias Etruſci ha- 7
ruſpices accerſiti, [7]) conſultique, quid aſtri ſpecies portenderet nova, vitandum eſſe cautiſſime reſpon-

3) Mſ. ſcribens. 4) Mſ. ſenius. 5) *al.* velata cum cornucopia. 6) *Steph.* contractu. 7) Mſ. conſultique quid. *quod placet.*

derunt, ne quid tunc tentaretur: ex Tarquitianis libris, in titulo *De rebus divinis* id relatum esse monstrantes: quod, face in caelo visa, committi
8 proelium, vel simile quidquam non oportebit. Quo etiam id inter alia multa spernente, orabant haruspices saltem aliquot horis profectionem differri: et ne hoc quidem sunt adepti, Imperatore omni vaticinandi scientiae reluctante: sed exorto iam die, promota sunt castra.

1 III. Hinc nos egressos, Persae cum saepe adflicti peditum [1]) stabiles pugnas horrerent, structis insidiis occulte comitabantur, altrinsecus viantes catervas a celsis collibus explorando: ut id suspicans miles adusque perpetuum diem nec vallum erigeret,
2 nec sudibus se communiret. Dumque teguntur firmiter latera, et exercitus pro locorum situ quadratis quidem, sed laxis incedit agminibus, invasa subito terga pone versus arma cogentium Principi indicatur, etiam tum inermi ad speculanda anterio-
3 ra progresso. Qua concitus clade, oblitus loricae, scuto inter tumultum adrepto, properans ultimis ferre suppetias, revocatur alio [2]) metu, qui etiam antesignanos, unde discesserat, paria perpeti nun-
4 tiabat. Quae dum sine respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adoritur medias: ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, faetorem stridoremque elephantorum impatienter tolerantibus nostris, contis et multiplicatis missilibus decernebat.
5 Verum Principe volitante inter prima discrimina procliorum, exsilivit nostra succinctior armatura, aversorumque Persarum et belluarum suffragines
6 concidebat et dorsa. Quos cum Iulianus cavendi immemor diffluxisse trepidos, elatis vociferando manibus aperte demonstrans, irasque sequentium

1) Mſ. stabiles pugnas. 2) *al.* motu.

excitans, ardenter effunderet ſemet in pugnam, clamabant hinc inde candidati, quos disiecerat terror, ut fugientium molem, tamquam ruinam male compoſiti culminis [3]) declinaret: et [incertum] ſubita equeſtris haſta, cute brachii eius praeſtricta, coſtis perfoſſis haeſit in ima iecoris fibra. Quam dum 7
avellere dextera manu conatur, acuto utrimque ferro digitorum nervos ſenſit exciſos: et provolutus iumento, praeſentiumque veloci concurſu relatus in caſtra, medicinae miniſteriis fovebatur. Mox- 8
que ubi lenito paulliſper dolore timere deſiit, magno ſpiritu contra exitium certans, arma poſcebat et equum: ut reviſo proelio ſuorum fiduciam repararet, ac videretur ſui ſecurus alienae ſalutis ſollicitudine vehementer adſtringi: eo vigore, licet in negotio diſpari, quo Epaminondas ille dux inclytus, letaliter apud Mantineam ſaucius et revectus ex acie, conquirebat ſollicite ſcutum. Quod cum vidiſſet propius, laetior vi vulneris interiit: et qui animam intrepidus amittebat, iacturam clypei formidavit. Sed cum vires parum ſufficerent volun- 9
tati, ſanguinisque profluvio vexaretur, manſit immobilis: ideo ſpe deinceps vivendi abſumpta, quod percunctando Phrygiam adpellari locum, ubi occiderat, comperit. Hic enim obiturum ſe praeſcripta audierat ſorte. Reducto ad tentoria Principe, 10
incredibile dictu eſt, quanto ardore miles ad vindictam ira et dolore ferventior involabat, haſtas ad ſcuta concrepans; etiam mori, ſi tuliſſet ſors, obſtinatus. Et quamvis offundebatur oculis altitudo pulveris, et aeſtus caleſcens officeret alacritati membrorum; tamen velut exauctoratus amiſſo ductore, ſine parcimonia ruebat in ferrum. Contra animo- 11
ſius Perſae ſagittarum volantium crebritate conſpectum [4]) ſui rapiebant [5]) oppoſitis: quos elephanti

3) Mſ. declararet. 4) Mſ. ſolis. 5) Mſ. oppoſitis quos elephantis.

tardius [6]) praecedentes, magnitudine corporum cri-
ſtarumque horrore pavorem iumentis incutiebant
12 et viris. Concurſus itaque armatorum, et caden-
tium gemitus, equorum flatus, tinnitus ferri pro-
cul audiebatur, quamdiu ſatietate vulnerum parti-
bus feſſis, nox diremit certamina iam tenebroſa.
13 Quinquaginta tum Perſarum optimates et ſatrapae
cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Me-
rena et [7]) Nohodare potiſſimis ducibus interfectis.
Obſtupeſcat magniloquentia vetuſtatis diverſis in
locis proelia xx. Marcelli: [8]) Sicinium Dentatum
adiiciat, ornatum militarium multitudine corona-
rum: miretur ſuper his Sergium, qui [9]) vicies et
ter vulneratus eſt in variis pugnis, ut fertur: cuius
poſteritatis ultimus Catilina claras gloriarum ado-
reas ſempiternis maculis obumbravit. Deformabat
14 tamen triſtitia laetiores eventus. Dum haec poſt
diſceſſum ducis ubique aguntur, exercitus cornu
dextro defatigato, et Anatolio interfecto, qui tunc
erat officiorum magiſter: Salluſtius praefectus actus
in exitium praeceps, et opera ſui adparitoris ere-
ptus, Sophorio amiſſo conſiliario, qui ei aderat,
caſu evaſit et fuga: quidamque milites per multa
discrimina occupato caſtelli vicini praeſidio, poſt
diem denique tertium iungi exercitui potuerunt.
15 Quae dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo
iacens circumſtantes adloquutus eſt demiſſos et tri-
ſtes: *Advenit, o ſocii, nunc abeundi tempus e vita
impendio tempeſtivum, quam repoſcenti naturae,
ut debitor bonae fidei, redditurus exſulto: non, ut
quidam opinantur, adflictus et maerens: philoſopho-
rum ſententia generali perdoctus, quantum corpore
ſit beatior animus, et contemplans, quoties conditio
melior a deteriore ſecernitur, laetandum eſſe potius,*

6) Mſ. praecedites. 7) Mſ. Novodare. 8) *al.* Siccium. 9) Mſ. viciens.

quam dolendum. Illud quoque advertens, quod etiam Dii caelestes quibusdam piissimis mortem tamquam summum praemium persolverunt. 16 *Munus autem id mihi delatum optime scio, ne difficultatibus succumberem arduis, neve me proiiciam umquam aut prosternam: expertus, quod dolores omnes, ut insultant ignavis, ita persistentibus cedunt.* 17 *Nec me gestorum poenitet, aut gravis flagitii recordatio stringit, vel cum in umbram et angulos amandarer, vel post principatum susceptum: quem tamquam a cognatione caelitum defluentem, immaculatum (ut existimo) conservavi, et civilia moderatius regens, et examinatis rationibus bella inferens et repellens: tametsi prosperitas simul utilitasque consultorum non ubique concordent, quoniam coeptorum eventus superae sibi vindicant potestates.* 18 *Reputans autem, iusti esse finem imperii, obedientium commodum et salutem, ad tranquilliora semper, ut nostis, propensior fui, licentiam omnem actibus meis exterminans, rerum corruptricem et morum: gaudensque,* [10]) *adeo sciens, quod,* [11]) *ubicumque me velut imperiosa parens consideratis periculis obiecit res publica, steti fundatus, turbines calcare fortuitorum adsuefactus.* 19 *Nec fateri pudebit, interiturum me ferro dudum didici fide fatidica praecinente. Ideoque sempiternum veneror numen, quod non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate, vel* [12]) *damnatorum fine decedo: sed in medio cursu florentium gloriarum hunc merui clarum* [13]) *e mundo digressum. Aequo enim iudicio iuxta timidus est et ignavus, qui, cum non oportet, mori desiderat: et qui refugiat, cum sit opportunum.* 20 *Hactenus loqui vigore virium labente sufficiat. Super imperatore vero creando caute reticeo,*

---

10) Mſ. et *Steph.* adeo ſciens. 11) *Steph.* quod ubicunque. 12) *al.* delicatorum. 13) *al.* e medio.

ne per [14]) *imprudentiam dignum praeteream: aut nominatum, quem habilem reor, antepoſito forſitan alio in diſcrimen ultimum trudam. Ut alumnus autem rei publicae frugi, opto bonum poſt me reperiri rectorem.* Poſt haec placide dicta, familiares opes iunctioribus velut ſupremo distribuens [15]) ſtilo, Anatolium quaeſivit officiorum magiſtrum: quem cum beatum fuiſſe Salluſtius reſpondiſſet praefectus, intellexit occiſum: acriterque amici caſum ingemuit, qui [16]) elate ante contempſerat

21 *riri rectorem.* Poſt haec placide dicta, familiares

22 ſuum. Et flentes inter haec omnes, qui aderant, auctoritate integra etiam tum increpabat: humile eſſe, caelo ſideribusque conciliatum lugeri Princi-

23 pem dicens. Quibus ideo iam ſilentibus, ipſe cum Maximo et Priſco philoſophis ſuper animorum ſublimitate perplexius disputans, hiante latius ſuffoſſi lateris vulnere, et ſpiritum tumore cohibente venarum, epota gelida aqua, quam petiit, medio noctis horrore vita facilius eſt abſolutus, anno aetatis altero et [17]) triceſimo: natus apud Conſtantinopolim: a pueritia usque parentis obitu deſtitutus Conſtantii, quem poſt fratris Conſtantini exceſſum inter complures alios turba conſumpſit imperii ſucceſſorum, et Baſilina matre, iam inde a maioribus nobili.

1 IV. Vir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine rerum et coalita maieſtate conſpicuus. Cum enim ſint, ut ſapientes definiunt, virtutes quatuor praecipuae, temperantia, prudentia, iuſtitia, fortitudo, eisque accidentes extrinſecus aliae, ſcientia rei militaris, auctoritas, felicitas atque liberalitas: intento ſtudio coluit omnes ut ſingulas.

2 Et primum ita inviolata caſtitate enituit, ut poſt amiſſam coniugem nihil umquam venereum [1]) agita-

14) Mſ. imprudentiam, *idque rectius puto.* 15) *al.* ſtudio. 16) Mſ. eletantem. 17) Mſ. tricenſimo. 1) Mſ. augis latens.

ret: illud advertens, quod apud Platonem legitur, Sophoclem tragoediarum ſcriptorem aetate grandaevum interrogatum, ecquid adhuc feminis miſceretur, negantem id adieciſſe, quod gauderet harum rerum amorem, ut rabioſum quemdam effugiſſe dominum et crudelem. Item ut hoc propoſitum vali- 3
dius confirmaret, recolebat ſaepe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde, id adſerentem, quod ut egregius pictor vultum ſpecioſum effingit, ita pudicitia celſius conſurgentem vitam exornat. Quam labem in adulto robore iuventutis ita caute vitavit, ut ne ſuſpicione quidem tenus libidinis ullius vel [2]) citerioris vitae miniſtris incuſaretur, ut ſaepe contingit.

Hoc autem temperantiae [3]) genus creſcebat in 4
maius, iuvante parcimonia ciborum et ſomni, quibus domi foriſque tenacius utebatur. Namque [4]) in pace victus eius menſura atque tenuitas erat recte noſcentibus admiranda, velut ad pallium mox reverſuri: per varios autem procinctus, ſtans interdum more militiae cibum brevem vilemque ſumere viſebatur. Ubi vero exigua dormiendi quiete re- 5
creaſſet corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat per ſemetipſum vigiliarum vices et ſtationum, poſt haec [5]) ſerias ad artes confugiens doctrinarum. Et, ſi nocturna lumina, inter quae lucu- 6
brabat, potuiſſent [6]) voces ullae teſtari, profecto ostenderant, inter hunc et quosdam Principes multum intereſſe, [7]) quem norant voluptatibus ne ad neceſſitatem quidem indulſiſſe naturae.

Dein prudentiae eius indicia fuere vel plurima, 7
e quibus explicari ſufficiet pauca. Armatae rei ſcientiſſimus, et [8]) togatae: civilitati admodum ſtu-

---

2) *al.* ſecretioris. 3) *al.* genus immanis iuvit parſimonia. 4) *al.* in pace eius menſarum tenuitas. 5) Mſ. ſerias. 6) Mſ. voces ullae. 7) Mſ. quemquam. 8) deeſt *Steph.*

dens, tantum ſibi arrogans, quantum a contemptu et inſolentia diſtare exiſtimabat: virtute ſenior, quam aetate: ſtudioſus cognitionum omnium, et indeclinabilis aliquoties iudex: [9]) cenſor moribus regendis acerrimus, placidus, opum contemptor, mortalia cuncta deſpiciens: poſtremo id praedicabat, *Turpe eſſe ſapienti, cum habeat animum, captare laudes ex corpore.*

8 Quibus autem iuſtitiae inclaruit bonis, multa ſignificant: primo, quod erat pro rerum et hominum diſtinctione ſine crudelitate terribilis: deinde, quod paucorum diſcrimine vitia cohibebat: tum autem, quod minabatur ferro potius quam utebatur.
9 Poſtremo, ut multa praeteream, conſtat eum in apertos aliquos inimicos inſidiatores ſuos ita conſurrexiſſe mitiſſime, ut poenarum aſperitatem genuina lenitudine [10]) caſtigaret.

10 Fortitudinem certaminum crebritas, uſusque bellorum oſtendit, et patientia frigorum immanium, et fervoris quoque. Corporis munus a milite, ab imperatore vero animi poſcitur. Ipſe trucem hoſtem ictu confecit audacter congreſſus, ac noſtros cedentes obiecto pectore ſuo aliquoties cohibuit ſolus: regnaque furentium Germanorum excidens, et in pulvere vaporato Perſidis, augebat fiduciam
11 militis dimicans inter primos. Caſtrenſium negotiorum ſcientiam plura declarant et nota: civitatum oppugnationes et caſtellorum inter ipſos diſcriminum vertices, acies figura multiformi compoſitae, ſalubriter et caute caſtra metata, praetenturae ſta-
12 tionesque agrariae tutis rationibus ordinatae. Auctoritas adeo valuit, ut dilectus artiſſime, dum timetur, ac ſi periculorum ſocius et laborum, et inter concertationes acerrimas animadverti iuberet in deſides; et Caeſar adhuc, ſine ſtipendio regeret mi-

9) Mſ. cenſoriis. 10) *al.* veſtigaret.

litem feris adpoſitum gentibus, ut dudum eſt dictum; alloquutusque tumentes armatos, diſceſſurum ad vitam minaretur privatam, ni tumultuari deſiſterent. Denique id pro multis noſſe ſufficiet: 13
exhortatum eum ſimplici concione militem Gallicanum, pruinis adſuetum et Rheno, peragratis ſpatiis regionum extentis, per tepentem Aſſyriam adusque confinia traxiſſe Medorum.

Felicitas ita eminuit, ut ipſis quodammodo cer- 14
vicibus fortunae aliquamdiu bonae gubernatricis evectus, victorioſis curſibus difficultates ſuperſtaret immenſas. Et poſtquam ex occidua plaga digreſſus eſt: quoad fuit in terris, quievere [11]) nationes omnes immobiles, ac ſi quodam caduceo leniente mundana.

Liberalitatis eius teſtimonia plurima ſunt et ve- 15
riſſima: inter quae indicta ſunt tributorum admodum levia, coronarium indultum, remiſſa debita multa diuturnitate congeſta, aequata fiſci iurgia cum privatis, vectigalia civitatibus reſtituta cum fundis, absque his, quos velut iure vendidere praeteritae poteſtates: quodque numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos ſervari exiſtimabat, id aliquoties praedicans, *Alexandrum Magnum, ubi haberet theſauros interrogatum, apud amicos benivole reſpondiſſe.*

Digeſtis bonis, quae ſcire potuimus, nunc ad 16
explicanda eius vitia veniamus, licet dicta ſint carptim. [12]) Levioris ingenii: verum hoc inſtituto rectiſſimo temperabat, emendari ſe, cum deviaret a fruge bona, permittens. Linguae fuſioris et ad- 17
modum raro ſilentis: praeſagiorum ſciſcitationi nimiae deditus, ut aequiperare videretur in hac parte principem Hadrianum: ſuperſtitioſus magis, quam ſacrorum legitimus obſervator, innumeras ſine par-

---

11) *τὸ omnes* Steph. deeſt. 12) *al.* lentioris ing.

cimonia pecudes mactans: ut aeſtimaretur, ſi revertiſſet de Parthis, boves iam defuturos: Marci illius ſimilis Caeſaris, in quem id accepimus dictum: Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι. Ἂν συ νικήσῃς,
18 ἡμεῖς ἀπωλόμεθα. Vulgi plauſibus laetus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans [13]) adpetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui ſaepe adfectans.

19 Verum tamen cum haec eſſent, aeſtimari poterat, ut ipſe aiebat, vetus illa Iuſtitia, quam offenſam vitiis hominum Aratus extollit in caelum, eo imperante rediſſe rurſus ad terras, ni quaedam ad arbitrium agens, interdum oſtenderet ſe diſſimilem ſui.
20 Namque et iura condidit non moleſta, abſolute quaedam iubentia fieri vel arcentia, praeter pauca. Inter quae erat [14]) illud inclemens, quod docere vetuit magiſtros rhetoricos et grammaticos Chriſtia-
21 nos, ni transiſſent ad numinum cultum. Illud quoque itidem parum ferendum, quod municipalium ordinum coetibus patiebatur iniuſte quosdam adnecti, vel peregrinos, vel ab iis conſortiis privilegiis aut origine longe diſcretos.

22 Figura talis utique membrorum. Mediocris erat ſtaturae, capillis, tamquam pexiſſet, mollibus, hirſuta barba in acutum deſinente veſtitus, venuſtate oculorum micantium flagrans, qui mentis eius anguſtias indicabant, ſuperciliis decoris, et naſo rectiſſimo, ore paullo maiore, labro inferiore demiſſo, opima et incurva cervice, humeris vaſtis et latis, ab ipſo capite usque unguium ſummitates liniamentorum recta compage, unde viribus valebat et curſu.

23 Et quoniam eum obtrectatores novos bellorum tumultus ad perniciem rei communis inſimulant concitaſſe:

13) Mſ. et potiore. 14) τὸ *illud* deeſt vulg.

citaſſe: ſciant docente veritate perſpicue, non Iulianum, ſed Conſtantium ardores Parthicos ſuccendiſſe, cum Metrodori mendaciis avidius adquieſcit, ut dudum retulimus plene. Unde caeſi ad inter- 24
necionem exercitus noſtri, capti militares aliquoties numeri, urbes exciſae, rapta munimenta vel diruta, provinciae gravibus impenſis exhauſtae: et ad effectum tendentibus minis cuncta petebantur a Perſis aduſque Bithynos et littora Propontidis. At in 25
Galliis bellorum tenore gliſcente, diffuſis per noſtra Germanis, iamque Alpibus ad vaſtandam Italiam perrumpendis, [15]) multa et nefanda perpeſſis hominibus, [16]) nihil praeter lacrimas ſupererat et terrores: ubi et praeteritorum recordatio erat acerba, et exſpectatio triſtior impendentium. Quae omnia iuvenis iſte ad occiduam plagam ſpecie Caeſaris miſſus, regesque pro mancipiis agitans ignobilibus, cuncta paene mira dictu celeritate correxit. Utque 26
Orientem pari ſtudio recrearet, adortus eſt Perſas, triumphum exinde relaturus et cognomentum, ſi conſiliis eius et factis illuſtribus decreta caeleſtia congruiſſent. Et cum ſciamus experimento, adeo 27
quosdam ruere improvidos, ut bella interdum victi, et naufragi repetant maria, et ad difficultates redeant, quibus ſuccubuere ſaepiſſime, ſunt, qui reprehendant paria repetiſſe Principem ubique victorem.

V. Nec fuit poſt haec lamentis aut fletibus lo- 1
cus. Corpore enim curato pro copia rerum et temporis, ut, ubi olim ipſe ſtatuerat, conderetur: principio lucis ſequutae, quae erat quintum Kal. Iulias, hoſtibus ex omni latere circumfuſis, collecti duces exercitus, advocatisque legionum principiis et turmarum, ſuper creando Principe conſultabant. Diſciſſique ſtudiis turbulentis, Arinthaeus, et Vi- 2

15) *Steph.* nihil multa. 16) *τὸ nihil* Steph. deeſt.

ctor, et e palatio Conſtantii reſidui, de parte ſua
quemdam habilem ſcrutabantur: contra Nevita, et
Dagalaiphus, proceresque Gallorum, virum talem
3 ex commilitio ſuo quaeritabant. Quae dum ambi-
guntur, nulla variante ſententia, itum eſt voluntate
omnium in Salluſtium: eoque cauſante morbos] et
ſenectutem, honoratior aliquis miles advertens de-
ſtinatius reluctantem: *Et quid ageretis*, ait, *ſi illud
bellum vobis* [1]) *curandum commiſiſſet abſens, ut ſae-
pe factum eſt, Imperator? nonne poſthabitis caete-
ris militem inſtantibus aerumnis eriperetis? Id nunc
agite: et ſi Meſopotamiam videre licuerit, utrius-
que exercitus conſociata ſuffragia legitimum Prin-
cipem declarabunt.*
4 Inter has exiguas ad tantam rem moras, non-
dum penſatis ſententiis, tumultuantibus paucis, ut
in rebus extremis ſaepe eſt factum, Iovianus eligi-
tur Imperator, domeſticorum ordinis primus, pa-
ternis meritis mediocriter commendabilis. Erat
enim Varroniani notiſſimi Comitis filius, haud du-
dum poſt depoſitum militiae munus ad tranquillio-
5 ra vitae digreſſi. Et confeſtim indumentis circum-
datus principalibus, ſubitoque productus e taber-
naculo, per agmina iam discurrebat proficiſci pa-
6 rantia. Et quoniam acies adusque lapidem quar-
tum porrigebatur, anteſignani quosdam clamare
Iovianum audientes Auguſtum, eadem multo magis
ſonabant: gentilitate enim prope perciti nominis,
quod una littera diſcernebat, Iulianum recreatum
arbitrati ſunt deduci magnis favoribus, ut ſolebat.
Verum cum incurvus ille viſus et longior adventa-
ret, ſuſpicati, quod acciderat, in lacrimas effuſi
7 ſunt omnes et luctum. Quod ſi gravis quidam ae-
quitatis [2]) ſpectator in ultimo rerum ſpiritu factum
criminatur improvide: nauticos idem iuſtius incu-

1) Ita Mſ. In vulg. *τὸ curandum* deeſt. 2) Mſ. peccator.

ſabit, amiſſo perito navigandi magiſtro, ſaevienti-
bus ſlabris et mari, [3]) quod clavos regendae navis
cuilibet periculi ſocio commiſerunt. His ita caeco 8
quodam iudicio fortunae peractis, Iovianorum
ſignifer, quos Varronianus rexerat dudum, cum
novo diſſidens Principe, etiam tum privato, ut pa-
tris eius obtrectator immoderatus, periculum ex
inimico metuens iam communia ſupergreſſo, dis-
ceſſit ad Perſas: ac data dicendi copia, quae ſciret,
docet Saporem iam propinquantem, exſtincto,
quem verebatur, turbine concitato calonum ad um-
bram imperii Iovianum adhuc protectorem adſci-
tum, inertem quemdam et mollem. Hoc ille au- 9
dito, quod ſemper trepidis votis expetebat, et ino-
pina proſperitate elatus, multitudine ex regio equi-
tatu adiuncta iis, qui dimicavere nobiscum, celeri
diſpoſuit gradu agminis noſtri invadi terga poſtremi.

VI. Quae dum ultro citroque ordinantur, ho- 1
ſtiis pro Ioviano [1]) extisque inſpectis, pronuntia-
tum eſt, eum omnia perditurum, ſi intra vallum
remanſiſſet, ut cogitabat: ſuperiorem vero fore,
profectum. Proinde egredi iam coeptantes adori- 2
untur nos elephantis praeviis Perſae: ad quorum
fremitum inceſſumque terribilem equis inter initia
turbatis, et viris, Ioviani et [2]) Herculiani, occiſis
belluis [3]) paucis, cataphractis equitibus acriter re-
ſtiterunt. Deinde legiones Ioviorum atque Victo- 3
rum laborantibus ſuis ferentes auxilium, elephan-
tos duos ſtraverunt cum hoſtium plebe non parva:
et in laevo proelio viri periere fortiſſimi, Iulianus,
et Macrobius, et Maximus legionum tribuni, quae
tunc primas exercitus obtinebant. Hisque ſepultis, 4
ut rerum anguſtiae permiſerunt: prope confinia

Bb 2

3) τὸ *quod* Mſ. deeſt. 1) Mſ. extisque. 2) *al.* Herculani.
3) Mſ. paucis et cataphractis.

noctis cum ad caſtellum Sumere nomine citis paſſibus tenderemus, iacens Anatolii corpus eſt agnitum, quod tumultuaria opera terrae mandatum eſt. Hic et milites ſexaginta cum palatinis recepimus, quos in munimentum Vaccatum confugiſſe retulimus.

5 Sequuto deinde die pro captu locorum reperta in valle caſtra ponuntur, velut murali ambitu circumclauſa, praeter unum exitum eumdemque patentem, undique in modum mucronum praeacutis
6 ſudibus fixis. Hocque viſo, e ſaltibus nos hoſtes diverſitate telorum, ac verbis turpibus inceſſebant, ut perfidos et lectiſſimi Principis peremptores: audierant enim ipſi quoque referentibus transfugis, rumore iactato incerto, Iulianum telo cecidiſſe Ro-
7 mano. Auſi denique inter haec equitum cunei, porta perrupta praetoria, prope ipſum tabernaculum Principis advenire: occiſis multis ſuorum et vulneratis, vi repulſi ſunt magna.

8 Egreſſi exinde, proxima nocte Charcham occupavimus locum: ideo tuti, quod riparum aggeribus humana manu deſtructis, ne Saraceni deinceps Aſſyriam perſultarent, noſtrorum agmina nullus ut
9 ante vexabat. Cumque his Kal. Iuliis ſtadiis xxx. confectis, civitatem nomine Duram adventaremus, fatigatis iumentis, vectores eorum noviſſimi pedibus incedentes, a Saracena multitudine circumſaepti protinus interiſſent, ni expeditiores turmae noſtro-
10 rum opem laborantibus attuliſſent. Hos autem Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quod ſalaria muneraque plurima a Iuliano ad ſimilitudinem praeteriti temporis accipere vetiti, queſtique apud eum, ſolum audierant, Imperatorem bellicoſum et vigi-
11 lantem ferrum habere, non aurum. In hoc loco Perſarum obſtinatione tritum eſt quatriduum. Nam progredientes nos ſequebantur crebris laceſſitionibus retrahentes: cum ſtaremus ut pugnaturi,

gradum ſenſim referentes, moris diuturnis excruciabant. Iamque (ut ſolent extrema metuentibus etiam ficta placere) fama circumlata, fines haud procul limitum eſſe noſtrorum, exercitus vociferans immodeſte, dari ſibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. Quibus oppoſitus cum rectoribus Im- 12
perator, tumentemque iam canis exortu ſideris amnem oſtendens, ne ſe periculoſis committerent gurgitibus exorabat: nandi imperitos adſerens eſſe complures, ſimulque adiiciens, hoſtiles manus hinc inde margines ſuperfuſi fluminis occupaſſe. Sed 13
cum haec ſaepe congeminando refragaretur in caſſum, milesque conclamans magno contentionis fragore minaretur extrema, id imperatur aegerrime, ut miſti cum Arctois Germanis Galli amnem primi omnium penetrarent: ut his magnitudine fluentorum abreptis, reſiduorum pertinacia frangeretur; aut ſi id perfeciſſent innocui, tranſitus fidentior tentaretur. Electique ſunt ad id negotium habiles, 14
qui maxima prae caeteris flumina transmeare in regionibus genuinis a prima pueritia ſunt inſtituti: et cum latendi copiam nocturna quies daret, tamquam e tranſenna ſimul [4]) emiſſi, ſpe citius ripas occupavere contrarias: Perſarumque conculcatis pluribus et truncatis, [5]) quos loca ſervare diſpoſitos ſecuritas placido vinxerat ſomno, efficacis audaciae ſignum elatis manibus [6]) contortisque ſagulis oſtendebant. Hoc longe conſpecto, ardens ad tranſitum miles 15
ea mora tantummodo tenebatur, quod utribus e caeſorum animalium coriis coagmentare pontes architecti promittebant.

VII. Quae dum vanis conatibus agitantur, rex 1
Sapor et procul abſens, et cum prope veniſſet, exploratorum perfugarumque veris vocibus docebatur fortia facta noſtrorum, foedas ſuorum ſtrages, et

4) Mſ. emiſſis peritis. 5) *al.* quos. 6) *Steph.* pectoris.

elephantos, quot numquam rex ante meminerat, interfectos: exercitumque Romanum continuis laboribus induratum, post casum gloriosi rectoris non saluti suae, ut memorabat, consulere, sed vindictae, difficultatemque rerum instantium aut victo-
2 ria summa, aut morte memorabili finiturum. Ob quae reputabat multa et formidanda: diffusum abunde militem per provincias, levi tessera colligi posse: expertus et sciens, populum suum post amissam maximam plebem ultimis terroribus deformatum: simul comperiens in Mesopotamia relictum
3 haud multo minorem exercitum. Quae super omnia, hebetarunt eius anxiam mentem uno parique natatu quingenti viri transgressi tumidum flumen incolumes, custodibusque confossis, reliquos consortes suos ad similem fiduciam concitantes.

4 Haec inter, cum neque pontes compaginari paterentur undae torrentes, et absumptis omnibus, quae mandi poterant, utilibus, exacto miserabiliter biduo: furebat inedia iraque percitus miles, ferro properans, quam fame, ignavissimo genere mortis, absumi.

5 Erat tamen pro nobis aeternum Dei caelestis numen: et Persae praeter sperata priores, super fundanda pace oratores Surenam et optimatem alium mittunt, animos ipsi quoque despondentes, quos omnibus paene proeliis pars Romana superior gra-
6 vius quassabat indies. Conditiones autem ferebant difficiles et perplexas, fingentes humanorum respectu reliquias exercitus redire finere clementissimum regem, quae iubet si impleverit cum primatibus
7 Caesar. Contra hos cum Sallustio praefecto mittitur Arinthaeus: et dum deliberatur examinatius, quid fieri deberet, dies quatuor sunt evoluti inedia
8 cruciabiles, et omni supplicio tristiores. Quo temporis spatio, antequam hi mitterentur, si [1]) exabu-

1) Ms. si ex abusus.

ſus Princeps paullatim terris hoſtilibus exceſſiſſet,
profecto veniſſet ad praeſidia Corduenae, uberis
regionis et noſtrae, ex eo loco, in quo haec age-
bantur, centeſimo lapide disparatae.

Petebat autem rex obſtinatius, ut ipſe aiebat, 9
ſua dudum a Maximiano erepta: ut docebat autem
negotium, pro redemptione noſtra, quinque regio-
nes Transtigritanas: [2]) Arzanenam, et Moxoenam,
et Zabdicenam, itidemque Rehimenam, et Cor-
duenam, cum caſtellis quindecim, et Niſibin, et
Singaram, et caſtra Maurorum, munimentum per-
quam opportunum. Et cum pugnari decies expe- 10
diret, ne horum quidquam dederetur: adulatorum
globus inſtabat timido Principi, Procopii metuen-
dum ſubſerens nomen: eumque adfirmans, niſi
rediret, cognito Iuliani interitu, cum intacto mili-
te, quem regebat, novas res nullo renitente facile
moliturum. Hac pernicioſa verborum ille adſidui- 11
tate nimia ſuccenſus, ſine cunctatione tradidit
omnia, quae petebantur: difficile hoc adeptus, ut
Niſibis et Singara ſine incolis transirent in iura Per-
ſarum, a munimentis vero alienandis reverti ad
noſtra praeſidia Romani permitterentur. Quibus 12
exitiale aliud acceſſit et impium, ne, poſt haec ita
compoſita, Arſaci poſcenti contra Perſas ferretur
auxilium, amico nobis ſemper et fido. Quod ra-
tione gemina cogitatum eſt, ut puniretur homo,
qui Chiliocomum [3]) mandatu vaſtaverat Principis,
et remaneret occaſio, per quam ſubinde licenter
invaderetur Armenia. Unde poſtea contigit, ut
vivus caperetur idem Arſaces, et Armeniae maxi-
mum latus Medis conterminans, et Artaxata inter
diſſenſiones et turbamenta raperent Parthi.

Quo ignobili decreto firmato, ne quid commit- 13
teretur per indutias contrarium pactis, obſidatus

2) Mſ. Aſarzanaenam. 3) Mſ. mandatu.

ſpecie viri celebres altrinſecus dantur [4]) Remora,
et Victor ex parte noſtrorum, et [5]) Bellovaedius,
inſignium numerorum tribuni: ex parte vero diver-
ſa Bineſes e numero nobilium optimatum, tresque
14 alii ſatrapae non obſcuri. Foederata [6]) itaque pace
annorum triginta, eaque iurisiurandi religionibus
conſecrata, reverſi itineribus aliis, quoniam loca
contigua flumini ut confragoſa vitabantur et aſpera,
potus inopia premebamur et cibi.

1 VIII. Et pax ſpecie humanitatis indulta, in per-
niciem eſt verſa multorum: qui fame adusque ſpiri-
tum lacerati poſtremum, ideoque latenter progreſſi;
aut imperitia nandi gurgite fluminis [1]) adhauriebau-
tur: aut ſi undarum vi ſuperata venirent [2]) ad ripas,
a Saracenis vel [3]) Perſis (quod, ut diximus paullo
ante, exturbavere Germani) caedebantur ut pecora,
2 vel longius amandati ſunt venumdandi. Ubi vero
transeundi amnis aperte ſignum dedere buccinae
concrepantes, immane, quo quantoque ardore
[4]) temere rapiendo momenta periculorum, ſemet
quisque reliquis omnibus anteponens, vitare multa
et terribilia feſtinabat: et pars cratibus temere textis
iumenta retinentes hinc inde natantia; alii ſuperſi-
dentes utribus, quidam diverſa in neceſſitatis ab-
rupto verſantes, undarum occurſantium fluctus obli-
3 quis meatibus penetrabant. Imperator ipſe brevi-
bus lembis, quos poſt exuſtam claſſem docuimus
remanſiſſe, cum paucis transvectus, eadem navigia
ultro citroque discurrere ſtatuit, dum omnes con-
veheremur. Tandemque univerſi praeter merſos
ad ulteriores venimus margines, favore ſuperi nu-
minis discrimine per difficiles caſus extracti.

4 Dum nos pendentium aerumnarum opprimit
timor, compertum eſt procurſatorum indicio, Per-

---

4) Mſ. Nemota. 5) Mſ. Bellovaedius. 6) *al.* ita pace. 1) Mſ. adoriebantur. 2) Mſ. ripas rapti a Saracenis. 3) Mſ. per eum. 4) Mſ. intenire.

ſas pontem iungere procul e noſtro conſpectu, ut
poſt firmatam pacem et foedera ſopitis belli turbini-
bus, incurioſius gradientes aegros, et animalia pe-
terent diu defatigata: verum cum ſe proditos ad-
vertiſſent, a conatu nefario deſtiterunt. Hac etiam 5
ſuſpicione iam liberi, properantesque itineribus
magnis, prope Hatram venimus, vetus oppidum in
media ſolitudine poſitum, olimque deſertum: quod
diruendum adorti temporibus variis Traianus et Se-
verus principes bellicoſi, cum exercitibus paene de-
leti ſunt, ut in eorum actibus has quoque digeſſi-
mus partes. Unde cognito, per porrectam plani- 6
tiem, adusque lapidem ſeptuageſimum, in regio-
nibus aridis nec aquam inveniri poſſe praeter ſalſam
et faetidam, nec ad victum aliquid niſi abrotonum,
et abſinthium, et dracontium, aliaque herbarum
genera triſtiſſima: vaſa, quae portabantur, aquis
impleta ſunt dulcibus: et mactatis camelis iumen-
tisque aliis, alimenta quaeſita ſunt licet noxia.

Et via ſex dierum emenſa, cum ne gramina qui- 7
dem invenirentur, ſolatia neceſſitatis extremae: dux
Meſopotamiae Caſſianus, et tribunus Mauricius pri-
dem ob hoc miſſus, [5]) ad Ur nomine Perſicum ve-
nere caſtellum, cibos ferentes ex his, quos relictus
cum Procopio et Sebaſtiano exercitus parcius victi-
tans conſervarat. Hinc Procopius alter notarius, 8
et [6]) Memoridus militaris tribunus, ad tractus Illy-
ricos mittuntur et Galliarum, nuntiaturi Iuliani
mortem, et Iovianum poſt eius obitum ad culmen
auguſtum evectum. Quibus mandaverat Princeps, 9
ut Lucillianum ſocerum ſuum, poſt depoſitum mi-
litiae munus digreſſum ad otium, morantemque eo
tempore apud Sirmium, oblatis magiſterii equitum
et peditum codicillis, quos iisdem tradiderat, pro-
perare Mediolanum urgerent, res firmaturum anci-

5) Mſ. adur. 6) *al.* Memorius.

pites: et, quod magis metuebatur, ſi caſus novi
10 quidam exſurgerent, opponendum. Quibus ſecretiores addiderat litteras, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratae induſtriae fideique duceret ſecum: adminiculis eorum uſurus pro
11 incidentium captu negotiorum. Prudentique conſilio Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiam tum in Italia, miſſis inſignibus [7]) Iovino iuſſit ſuccedere armorum magiſtro per Gallias, gemina utilitate praeſpeculata: ut et dux meriti celſioris, ideoque ſuſpectus abiret e medio; et homo inferioris ſpei ad ſublimiora provectus, auctoris ſui nutan-
12 tem adhuc ſtatum ſtudio fundaret ingenti. Iuſſum eſt autem ad implenda haec perrecturis, extollere ſeriem geſtorum in melius, et rumores, quaqua irent, verbis diffundere [8]) concinentibus, procinctum Parthicum exitu proſpero terminatum: additisque feſtinando itineri noctibus, provinciarum militiaeque rectoribus [9]) inſinuare novi Principis ſcripta, omniumque ſententiis occultius ſciſcitatis remeare velociter cum reſponſis, ut comperto, quid in longinquis agatur, principatus [10]) corroborandi matura conſilia quaerantur et cauta.

13 Hos tabellarios fama praegrediens, index triſtiorum caſuum [11]) velociſſima, per provincias volitabat et gentes; maximeque omnium Niſibenos acerbo dolore perculſit, cum urbem Sapori deditam comperiſſent: cuius iram metuebant et ſimultates, recolentes, quae adſidue pertulerit funera, eam ſaepius
14 oppugnare conatus. Conſtabat enim, [12]) orbem Eoum in ditionem potuiſſe tranſire Perſidis, niſi haec civitas habili ſitu et moenium magnitudine reſtitiſſet. Miſeri tamen licet maiore venturi pavore conſtringerentur, ſpe tamen ſuſtentari potuerunt

---

7) *al.* Ioviano. 8) Mſ. concinentibus. 9) Mſ. inſinuarent. 10) Mſ. corroborandi. 11) Mſ. velociſſima. 12) *al.* orbem eorum.

exigua: hac [13]) ſcilicet, velut ſuopte motu, vel exoratus eorum precibus Imperator, eodem ſtatu retinebit urbem, Orientis firmiſſimum clauſtrum.

Dum geſtorum ſeriem ubique rumores diffundi- 15
tant varii, in exercitu abſumptis commeatibus paucis, quos advectos praediximus, in corpora ſua neceſſitas erat humana vertenda, ni iumentorum caro caeſorum aliquatenus perduraſſet: unde effectum eſt, ut et armorum pleraque proiicerentur et ſarcinarum. Adeo enim atroci tabuimus fame, ut, ſi usquam modius unus farinae fuiſſet repertus (quod raro contigerat) aureis decem mutaretur ut minus.

Profecti exinde Thilſaphata venimus, ubi Seba- 16
ſtianus atque Procopius cum tribunis principiisque militum ſibi ad tuendam Meſopotamiam commiſſorum, ut poſcebat ſollemnitas, occurrerunt: et ſequebantur benigne ſuſcepti. Poſt quae itinere fe- 17
ſtinato, Niſibi cupide viſa, extra urbem ſtativa caſtra poſuit Princeps: rogatusque enixe precante multiplici plebe, ut ingreſſus, palatium more ſuccederet Principum, pertinaciter reluctatus eſt, erubeſcens agente ſe intra muros, urbem inexpugnabilem iratis hoſtibus [14]) tradi. Ibi tunc veſpera tene- 18
brante, raptus a cena Iovianus, primus inter notarios omnes, quem [15]) in obſidione civitatis Maiozamalchae per cuniculum docuimus evaſiſſe cum aliis, ductusque ad devium locum, et praeceps actus in puteum ſiccum, obrutus eſt ſaxorum multitudine ſuperiecta: hanc profecto ob cauſam, quod Iuliano perempto, ipſe quoque nominatus a paucis ut imperio dignus, nec poſt creatum Iovianum egit modeſte: ſed ſuſurrans ſuper negotio quaedam audiebatur, invitabatque ad convivia ſubinde Militares.

---

13) Mſ. ſcilicet velut ſuopte. 14) *al.* tradit. 15) vulgo τὸ *in* deeſt.

1 IX. Poſtridie Bineſes, unus ex Perſis, quem in-
ter alios excellere diximus, mandata regis complere
feſtinans, promiſſa flagitabat inſtanter: et Principe
permittente Romano civitatem ingreſſus, gentis ſuae
ſignum ab arce extulit, [1]) ſubmigrationem e patria
2 civibus nuntians luctuoſam. Et vertere ſolum ex-
templo omnes praecepti, manus tendentes orabant,
ne imponeretur ſibi neceſſitas abscedendi, ad defen-
dendos penates ſe ſolos ſufficere ſine alimentis pu-
blicis adſirmantes et milite, ſatis confiſi adfuturam
iuſtitiam pro genitali ſede dimicaturis, ut experti
ſunt ſaepe. [2]) Et haec quidem ſuppliciter ordo et
populus precabatur: ſed ventis loquebantur incaſ-
ſum, Imperatore, ut fingebat alia metuens, periu-
3 rii piacula declinante. Tum Sabinus fortuna et ge-
nere inter municipes clarus, ore volubili replicabat,
Conſtantium immani crudeſcente bellorum materia
ſuperatum a Perſis interdum, deductumque poſtre-
mo per fugam cum paucis ad Hibitam ſtationem in-
tutam, panis fruſto vixiſſe precario, ab anu qua-
dam agreſti porrecto, nihil tamen ad diem perdi-
diſſe ſupremum: et Iovianum inter exordia princi-
patus provinciarum muro ceſſiſſe, [3]) cuius obice
4 iam inde a vetuſtate innoxiae permanſerunt. Cum-
que nihil promoveretur, iurisiurandi religionem
Principe deſtinatius praetendente: cum oblatam ei
coronam aliquamdiu recuſans, coactus denique
ſuscepiſſet, Silvanus quidam cauſarum defenſor
confidentius [4]) exclamavit. *Ita*, inquit, *Impera-
tor, a civitatibus reſiduis coroneris.* Quo verbo ex-
aſperatus, intra triduum omnes iuſſit excedere moe-
nibus, deteſtantes rerum praeſentium ſtatum.

5 Adpoſitis itaque compulſoribus, mortem, ſi qui
distulerint egredi, minitantibus, moenia permiſta

1) Mſ. ſubmigratione. 2) Mſ. et haec. 3) *Vulg.* cuius obiiſſe.
4) *Steph.* exclamavit.

funt lamentis et luctu: et per omnia civitatis membra una vox cunctorum erat gementium, cum laceraret crines matrona exful fuganda laribus, in quibus nata erat et educata: orbataque mater liberis [5]) vel coniuge viduata, procul ab eorum manibus pelleretur: et turba flebilis poftes penatium amplexa vel limina lacrimabat. Exin variae complentur 6
viae, qua quisque poterat dilabentium. Properando enim multi furabantur opes proprias, quas vehi poffe credebant, contempta reliqua fupellectili pretiofa et multa: hanc enim reliquerunt penuria iumentorum.

Tu hoc loco, Fortuna orbis Romani, merito 7
incufaris, quae difflantibus procellis rem publicam excuffa regimenta perito rei gerendae ductori, confummando iuveni porrexifti: quem nullis ante actae vitae infignibus in huiusmodi negotiis cognitum, nec vituperari [6]) eft aequum nec laudari. Illud tamen ad 8
medullas usque bonorum pervenit, quod, dum extimefcit aemulum poteftatis, dumque in animo per Gallias et Illyricum verfat quosdam faepe fublimiora coeptaffe, famam adventus fui praevenire feftinans, indignum imperio facinus amictu periurii fugiendi commifit, Nifibi prodita: quae iam inde a Mithridatici regni temporibus, ne Oriens a Perfis occuparetur, viribus reftitit maximis. Numquam enim 9
ab urbis ortu inveniri poteft annalibus replicatis, ut arbitror, terrarum pars ulla noftrarum ab Imperatore vel Confule hofti conceffa: fed ne ob recepta quidem, quae direpta funt, verum ob amplificata regna triumphalis gloria fuiffe delata. Unde P. Sci- 10
pioni ob recuperatas Hifpanias, Fulvio Capua poft diuturna certamina fuperata, et Opimio poft diverfos exitus proeliorum, Fregellanis tunc internecivis hoftibus ad deditionem compulfis, triumphi funt

---

5) *al.* et coniug. 6) *al.* τὸ *eft* deeft.

11 denegati. Id etiam memoriae nos veteres docent,
in extremis caſibus icta cum [7]) dedecore foedera,
poſtquam partes verbis iuravere conceptis, repeti-
tione bellorum illico diſſoluta: ut temporibus pri-
ſcis apud Furcas Caudinas ſub iugum legionibus
miſſis in Samnio, et per Albinum in Numidia ſce-
leſte [8]) pace cogitata, et auctore turpiter pactionis
feſtinatae Mancino dedito Numantinis.

12 Proinde extractis civibus, et urbe tradita, miſ-
ſoque tribuno Conſtantio, qui munimenta praeſi-
diaria cum regionibus Perſicis optimatibus adſigna-
ret: cum Iuliani ſupremis Procopius mittitur, ea,
ut ſuperſtes ille mandarat, humaturus in ſuburbano
13 Tarſenſi. Qui ad exſequendum profectus, confe-
ſtim corpore ſepulto disceſſit, nec inveniri usquam
potuit ſtudio quaeſitus ingenti, niſi quod multo poſt-
ea apud Conſtantinopolim viſus eſt ſubito purpu-
ratus.

1 X. His hoc modo peractis, discurſisque itine-
ribus, Antiochiam venimus, ubi per continuos dies
velut offenſo numine multa viſebantur et dira: quo-
rum eventus fore luctificos gnari rerum prodigia-
2 lium praecinebant. Nam et Maximiani ſtatua
Caeſaris, quae locata eſt in veſtibulo regiae, amiſit
repente ſphaeram aeream, formatam in ſpeciem
poli, quam geſtabat: et cum horrendo ſtridore ſo-
nuerunt in conſiſtorio trabes: et viſa ſunt interdiu
ſidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinan-
3 tes phyſici variant. Quidam enim eos hoc nomine
ideo exiſtimant adpellari, quod tortos ignes ſpar-
gunt ut crines, in unum ſtellis multiplicibus congre-
gatis. Alii eos arbitrantur ex halitu ſicciore terra-
rum igneſcere, paullatim in ſublimiora [1]) ſurgente.
Quidam [2]) currentes radios ſolis, denſiore nube ob-

---

7) *al.* ductore. 8) Mſ. pax. 1) Mſ. ſurgentes. 2) Mſ. curren-
tesque.

iecta digredi ad inferiora prohibitos, splendore infuso corpori crasso, lucem velut stellis distinctam mortali conspectu monstrare. Sedit quorumdam opinioni, hanc speciem tunc adparere, cum [3]) erecta solito celsius nubes aeternorum ignium vicinitate colluceat: vel certe stellas esse quasdam caeteris similes, quarum ortus obitusque, quibus sint temporibus praestituti, humanis mentibus ignorari. Plura alia de cometis apud peritos mundanae rationis sunt lecta: quae digerere nunc vetat aliorsum oratio properans.

Moratum paullisper Antiochiae Principem, cu- 4
rarumque ponderibus diversis adflictum, exeundi mira cupiditas agitabat: proinde nec iumento parcens nec militi, flagrante hieme [4]) inde profectus, signis, ut dictum est, vetantibus plurimis, Tarsum urbem Cilicum nobilem introiit, cuius originem docuimus supra. Exindeque egredi nimium pro- 5
perans, exornari sepulcrum statuit Iuliani, in pomoerio situm itineris, quod ad Tauri montis angustias ducit: cuius suprema et cineres, si qui tunc iuste consuleret, non Cydnus videre deberet, quamvis gratissimus amnis et liquidus: sed ad perpetuandam gloriam recte factorum praeterlambere Tiberis intersecans urbem aeternam, divorumque veterum monumenta praestringens.

[5]) Deinde Tarso profectus, extentis itineribus 6
venit oppidum Cappadociae Tyana: ubi ei reversi Procopius notarius et Memoridus tribunus occurrunt gestorumque aperiunt textum, hinc, ut ordo poscebat, exorsi, quod Lucillianus Mediolanum ingressus cum Seniaucho et Valentiniano tribunis, quos duxerat secum, cognito, quod Malarichus recusavit suscipere magisterium, effuso cursu petierat Remos. Et tamquam in alto gentis silentio, extra cal- 7

3) Mſ. erecta. 4) Mſ. die. 5) *al.* Inde.

cem, ut dicitur, procurrebat: et intempeſtive pa-
rum etiam tum firmatis omnibus ex actuario ratioci-
niis ſcrutandis incubuit: qui fraudum conſcius et
noxarum, ad militaria ſigna confugit: finxitque Iu-
liano ſuperſtite in res novas quemdam medium ſur-
rexiſſe: cuius fallaciis turbo militaris acerrime con-
citus Lucillianum et Seniauchum occidit. Valentinia-
num enim paullo poſtea Principem, trepidum, et, quo
confugeret, ambigentem, Primitivus hoſpes tutius
8 amandarat. His ita triſtibus laetum aliud addebatur,
miſſos a Iovino milites adventare, quos capita ſchola-
rum ordo caſtrenſis adpellat, nuntiantes aequo animo
Ioviani imperium amplecti exercitum Gallicanum.
9 Quibus compertis, Valentiniano, qui [6]) cum
iisdem redierat, regenda ſcutariorum ſecunda com-
mittitur ſchola, et Vitalianus domeſticorum con-
ſortio iungitur, Erulorum e numero miles, qui
multo poſtea auctus Comitis dignitate, male rem
per Illyricum geſſit: confeſtimque mittitur in Gal-
lias Arinthaeus, ferens litteras ad [7]) Iovinum, ut
conſtanter ageret ſuum obtinens locum: eique man-
datum eſt, ut animadverteretur in concitorem tu-
multus, auctoresque ſeditionis ad comitatum vin-
10 cti transmitterentur. Poſt quae, ut videbatur ex-
pedire, diſpoſita, apud Aſpuna Galatiae munici-
pium breve Gallicani milites viſi Principi, ingreſſi-
que conſiſtorium, poſt audita gratanter, quae per-
tulerant, munerati redire iubentur ad ſigna.

(A. C. 364.)

11 Et cum introiſſet Ancyram Imperator, paratis
ad pompam pro tempore neceſſariis, conſulatum
iniit adhibito in ſocietatem trabeae Varroniano filio
ſuo admodum parvulo: cuius vagitus, pertinaciter
[8]) reluctantis, ne in curuli ſella veheretur ex more,
id quod mox accidit, portendebat.

Hinc

6) *al.* cum iis red. 7) Mſ. Iovianum. 8) Mſ. reluctantis.

Hinc quoque Iovianum celeri gradu praeſcriptus 12
vitae finiendae dies exegit. Cum enim veniſſet Da-
daſtanam, qui locus Bithyniam diſtinguit et Galatas,
exanimatus inventus eſt nocte: ſuper cuius obitu
[9]) dubietates emerſere complures. Fertur enim re- 13
centi calce cubiculi illiti ferre odorem noxium ne-
quiviſſe, vel extuberato capite periſſe ſuccenſione
prunarum immenſa, aut certe ex colluvione cibo-
rum avida cruditate distentus. Deceſſit autem an-
no triceſimo aetatis et tertio. Cumque huic et Ae-
miliano Scipioni vitae exitus ſimilis eveniſſet, ſuper
neutrius morte quaeſtionem comperimus agitatam.

Incedebat autem motu corporis gravi, vultu 14
laetiſſimo, oculis caeſiis, vaſta proceritate et ardua,
adeo ut diu nullum indumentum regium ad menſu-
ram eius aptum inveniretur. Et aemulari malebat
Conſtantium, agens ſeria quaedam aliquoties poſt
meridiem: iocarique palam cum proximis adſue-
tus. Chriſtianae legis idem ſtudioſus, et nonnum- 15
quam honorificus, mediocriter eruditus, magisque
benivolus, et perpenſius, ut adparebat ex paucis
quos promoverat, iudices electurus: edax tamen,
et vino Venerique indulgens, quae vitia imperiali
verecundia forſitan correxiſſet. Dicebatur autem 16
Varronianus pater eius monitu cuiusdam ſomnii du-
dum praeſciſſe, quod evenit, idque duobus ami-
cis commiſiſſe fidiſſimis, illo adiecto, quod ipſi quo-
que deferretur trabea conſularis. Sed impetrato
uno, adipiſci non potuit aliud. Audita enim filii
celſiore fortuna, antequam eum videret, fatali
praeventus eſt morte. Et quia huic nomini ampliſ- 17
ſimum magiſtratum portendi, per quietem praedi-
ctum eſt ſeni: Varronianus nepos eius infans etiam
tum, cum Ioviano patre declaratus eſt, ut ſupra re-
tulimus, conſul.

---

9) *al.* dubitationes.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVI.

Valentiniano, scholae secundae scutariorum tribuno, communi magistratuum civilium et militarium consensu, Nicaeae absenti defertur imperium: et de ratione bissexti. C. I. *Valentinianus cum Ancyra evocatus Nicaeam celeriter venisset, una omnium voce iterum eligitur imperator, purpuraque et diademate ornatus, Augustusque adpellatus, militem adloquitur.* II. *De Aproniani praefectura urbana Romae.* III. *Valentinianus Valentem fratrem suum Nicomediae tribunum stabuli, ac mox apud Constantinopolim in Hebdomo, consentiente exercitu, consortem imperii constituit.* IV. *Imperatores ambo comites et militares numeros inter se partiuntur; et paullo post alter Mediolani, alter Constantinopoli I. consulatum ineunt. Alamanni Gallias vastant; Procopius in Oriente res novas molitur.* V. *Patria et genus, mores, ac dignitates Procopii; deque eius sub Ioviano latebra: et qua ratione Constantinopoli imperator sit adpellatus.* VI. *Procopius Thracias sine sanguine in suam potestatem redigit, et equites peditesque per Thraciam iter facientes, promissis in verba sua adigit, nec non Iovios et Victores, a Valente adversus se missos, sibi oratione iungit.* VII. *Nicaea et Chalcedone obsidione liberatis, Bithynia in ditionem Procopii redigitur: et mox Cyzico expugnato Hellespontus.* VIII. *Procopius in Bithynia, in Lycia, et Phrygia a suis desertus, et vivus Valenti traditus, capite truncatur.* IX. *Marcellus protector, eius cognatus, et multi Procopianarum partium supplicio capitis adfecti.* X.

1 Dictis impensiore cura rerum ordinibus adusque memoriae confinia propioris, convenerat iam re-

ferre a notioribus pedem, ut et pericula declinentur veritati ſaepe contigua, et examinatores contexendi operis deinde non perferamus intempeſtivos, ſtrepentes ut laeſos, ſi praeteritum ſit, quod loquutus eſt Imperator in coena, vel omiſſum, quam ob cauſam gregarii milites coërciti ſunt apud ſigna, et quod non decuerat in deſcriptione multiplici regionum, ſuper exiguis ſilere caſtellis: quodque cunctorum nomina, qui ad urbani praetoris officium convenere, non ſunt expreſſa: et ſimilia plurima praeceptis hiſtoriae diſſonantia, discurrere per negotiorum celſitudines adſuetae, non humilium minutias indagare cauſarum: quas ſi ſcitari voluerit quispiam, individua illa corpuſcula volitantia per inane, atomos, ut nos adpellamus, numerari poſſe ſperabit. Haec quidam veterum formidantes, cognitio- 2
nes actuum variorum ſtilis uberibus explicatas non edidere ſuperſtites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epiſtola Tullius quoque teſtis reverendus adfirmat. Proinde inſcitia vulgari contempta, ad reſidua narranda pergamus.

Hac volubilium caſuum diritate exitu luctuoſo 3
finita, obituque intervallato brevi tempore Principum, corpore curato defuncti, miſſoque Conſtantipolim, ut inter Auguſtorum reliquias conderetur, progreſſo Nicaeam verſus exercitu, quae in Bithynia mater eſt urbium, poteſtatum civilium militiaeque rectores magnitudine curarum adſtricti communium, interque eos quidam ſpe vana ſufflati, moderatorem quaeritabant diu exploratum et gravem.

Et rumore tenus obſcuris paucorum ſuſurris no- 4
men praeſtringebatur Equitii, ſcholae primae ſcutariorum etiam tum tribuni: qui cum potiorum auctoritate displicuiſſet, ut aſper et ſubagreſtis; translata eſt ſuffragatio levis in Ianuarium Ioviani adfinem, curantem ſummitatem neceſſitatum caſtrenſium per Illyricum. Quo itidem ſpretō, quia pro- 5

cul iacebat: ut aptus ad id, quod quaerebatur, atque conveniens, Valentinianus nulla discordante ſententia, numinis adſpiratione caeleſtis electus eſt: agens ſcholam ſcutariorum ſecundam, relictusque apud Ancyram, poſtea ſequuturus, ut ordinatum eſt. Et quia nullo renitente hoc e re publica videbatur, miſſis, qui eum venire ocius admonerent, diebus decem nullus imperii tenuit gubernacula: quod tunc eveniſſe, extis Romae inſpectis haruſpex edixerat Marcus.

6 Inter haec tamen, ne quid novaretur contrarium placitis, neve armatorum mobilitas ſaepe verſabilis in praeſentium quemdam inclinaret arbitrium, attente providebat Equitius, et cum eo Leo, adhuc ſub Dagalaipho magiſtro equitum rationes numerorum militarium tractans, exitialis poſtea magiſter officiorum, exercitus univerſi iudicium, quantum facere nitique poterant, ut Pannonii fautoresque Principis deſignati firmantes.

7 Qui cum veniſſet accitus, implendique negotii praeſagiis, ut opinari dabatur, vel ſomniorum adſiduitate, nec videri die ſecundo, nec prodire in medium voluit, biſſextum vitans Februarii menſis tunc illuceſcens, quod aliquoties rei Romanae fuiſſe dignorat infauſtum: cuius notitiam certam deſignabo.

8 Spatium anni vertentis id eſſe periti mundani motus et ſiderum definiunt veteres, inter quos [1]) Meton, et Euctemon, et Hipparchus, et Archimedes excellunt, cum ſol perenni rerum ſublimium lege polo percurſo ſignifero, quem Zodiacum ſermo Graecus adpellat, trecentis et ſexaginta quinque diebus emenſis et noctibus, ad eumdem redierit cardinem: ut verbo tenus, ſi a [2]) ſecunda particula elatus arietis, ad eam dimenſione redierit ter-

1) Mſ. Memon. 2) Ita Mſ. et Steph. in aliis *τὸ particula* deeſt.

minata. Sed anni intervallum veriſſimum memora- 9
tis diebus et horis ſex adusque meridiem concludi-
tur [3]) plenam: annique ſequentis erit poſt horam
ſextam initium porrectum ad veſperam. Tertius a
prima vigilia ſumens exordium, ad horam noctis
extenditur ſextam. Quartus a medio noctis adus-
que claram trahitur lucem. Ne igitur haec compu- 10
tatio variantibus annorum principiis, et quodam
poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſa
nocturnam, ſcientiam omnem ſqualida diverſitate
confundat, et autumnalis menſis inveniatur quan-
doque vernalis: placuit ſenas illas horas, quae qua-
driennio viginti colliguntur atque quatuor, in unius
diei noctisque adiectae tranſire menſuram. Hoc- 11
que alte conſiderato, eruditis concinentibus multis
effectum eſt, ut ad unum diſtinctumque exitum cir-
cumverſio curſus [4]) annui revoluta, nec vaga ſit nec
incerta, nulloque errore deinceps obumbrata ratio
caeleſtis adpareat, et menſes tempora retineant
praeſtituta. Haec nondum extentis fuſius regnis, 12
diu ignoravere Romani, perque ſaecula multa ob-
ſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum
profunda caligine fluctuabant, cum in ſacerdotes
poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi: qui licenter
gratificantes publicanorum vel litigantium commo-
dis, ad arbitrium ſuum ſubtrahebant tempora vel
augebant. Hocque ex coepto emerſerunt alia plu- 13
rima, quae fallebant, quorum meminiſſe nunc ſu-
pervacuum puto. Quibus abolitis, Octavianus
Auguſtus, Graecos ſequutus, hanc inconſtantiam
correcta turbatione compoſuit, ſpatiis duodecim
menſium et ſex horarum magna deliberatione colle-
ctis: per quae duodecim ſiderum domicilia ſol dis-
currens motibus ſempiternis, anni totius intervalla

---

3) *Steph.* plenum. 4) *al.* anni.

14 concludit. Quam rationem bissexti probatam, etiam victura cum saeculis Roma adiumento numinis divini fundavit. Proinde pergamus ad reliqua.

1 II. Elapso die parum apto ad inchoandas rerum magnitudines, ut quidam existimant, propinquante iam vespera, monitu praefecti Sallustii, sub exitii denuntiatione statutum est prompta consensione cunctorum, ne potioris quisquam auctoritatis, vel suspectus altiora conari, procederet postridie mane.
2 Cumque multorum taedio, quos votorum inanitas cruciabat, tandem finita nocte lux advenisset: in unum quaesito milite omni, progressus Valentinianus in campum, permissusque tribunal adscendere celsius structum, comitiorum specie, voluntate praesentium secundissima, ut vir serius, rector pro-
3 nuntiatur imperii. Mox principali habitu circumdatus et corona, Augustusque nuncupatus cum laudibus amplis, quas novitatis potuit excitare dulcedo, praemeditata dicere iam parabat. Eoque, ut expeditius loqueretur, brachium exsertante, obmurmuratio gravis exoritur, concrepantibus centuriis et manipulis, cohortiumque omnium plebe urgentium destinate, confestim Imperatorem
4 alterum declarari. Quod licet nonnulli existimarunt paucis corruptis ad gratiam fieri despectorum: ex eo tamen id frustra creditum videbatur, quod non emercati, sed consoni totius multitudinis paria volentis clamores audiebantur, documento recenti fragilitatem pertimescentis sublimium fortunarum. Dein ex susurris immaniter strepentis exercitus cieri tumultus violentior adparebat, et confidentia militis erumpentis interdum ad perniciosa facinora time-
5 batur. Quod Valentinianus magis prae cunctis, ne fieret, extimescens, elata prospere dextera vi Principis fiducia pleni, ausus increpare quosdam ut seditiosos et pertinaces, cogitata nullis interpellantibus absolvebat.

Exſulto, provinciarum fortiſſimi defenſores, et prae me fero, ſemperque laturus ſum, nec ſperanti, nec adpetenti moderamina orbis Romani mihi, ut potiſſimo omnium, veſtras detuliſſe virtutes. Quod erat igitur in manu poſitum veſtra, nondum electo imperii formatore, utiliter et glorioſe compleſtis, adſcito in honorum verticem eo, quem ab ineunte adoleſcentia ad hanc usque aetatis maturitatem ſplendide integreque vixiſſe experiundo cognoſcitis. Proinde pacatis auribus accipite quaeſo ſimplicioribus verbis, quod conducere arbitror in commune. Adhiberi oportere in omnes caſus ſocia poteſtate collegam, contemplatione poſcente multiplici nec ambigo, nec repugno, curarum acervos et mutationes varias accidentium ipſe quoque ut homo formidans: ſed ſtudendum eſt concordiae viribus totis, per quam res quoque minimae convaleſcunt: quod impetrabitur facile, ſi patientia veſtra cum aequitate conſentiens, id mihi, quod mearum eſt partium, conceſſerit libens. Dabit enim (ut ſpero) fortuna conſiliorum adiutrix bonorum, quantum efficere et conſequi poſſum, diligenter ſcrutantibus temperatum. Ut enim ſapientes definiunt, non modo in imperio, ubi pericula maxima ſunt et creberrima, verum etiam in privatis quotidianisque rationibus, alienum ad amicitiam, cum iudicaverit quisquam prudens, adiungere ſibi debebit, non, cum adiunxerit, iudicare. Haec cum ſpe laetiorum polliceor: vos firmitatem factorum retinentes et fidem, dum hiberna patitur quies, animorum reparate vigorem atque membrorum, ob nuncupationem auguſtam debita protinus accepturi. 6 7 8 9 10

Finita oratione, quam auctoritas erexerat inopina, flexit Imperator in ſuam ſententiam univerſos: conſiliique eius viam ſequuti, qui paullo ante flagrantiſſimis vocibus aliud poſtulabant, circumſaeptum aquilis et vexillis, agminibusque diverſorum 11

ordinum ambitioſe ſtipatum, iamque terribilem duxerunt in regiam.

1 III. Dum haec in Oriente volubiles fatorum explicant ſortes, Apronianus regens urbem aeternam, iudex integer et ſeverus, inter curarum praecipua, quibus haec praefectura ſaepe ſollicitatur, id primum opera curabat enixa, ut veneficos, qui tunc rareſcebant, captos, poſtque agitatas quaeſtiones nocuiſſe quibusdam apertiſſime confutatos, indicatis conſciis morte multaret, atque ita paucorum discrimine reliquos, ſi qui laterent, formidine parium
2 exturbaret. Haec egiſſe ideo efficaciter fertur, quod Iuliani promotus arbitrio agentis etiam tum per Syrias, in itinere unum amiſerat oculum: ſuſpicatusque, artibus ſe nefariis adpetitum, iuſto quidem, ſed inuſitato dolore haec et alia magna quaeritabat induſtria. Unde quibusdam atrox viſus eſt, in amphitheatrali curriculo undatim coëunte aliquoties plebe, cauſas diſpiciens criminum maximorum.
3 Denique poſt huiusmodi vindicata complura, [1]) Hilarinum aurigam convictum atque confeſſum, vixdum pubeſcentem filium ſuum venefico tradidiſſe, docendum ſecretiora quaedam legibus interdicta, ut nullo conſcio adminiculis iuvaretur internis, capitali animadverſione damnavit: qui laxius retinente carnifice, ſubito lapſus confugit ad ritus Chriſtiani ſacrarium, abstractusque exinde illico abſciſſa
4 cervice conſumptus eſt. Verum haec ſimiliaque tum etiam ut coërcenda mox cavebantur, et nulli vel admodum pauci, in his verſati flagitiis, vigori publico inſultarunt: ſed tempore ſequuto, longaeva impunitas nutrivit immania, usque eo graſſante licentia, ut imitatus Hilarinum quidam ſenator, ſervumque ſuum modo non per ſyngrapham arcanis piacularibus inducendum commiſiſſe doctori malarum ar-

1) Mſſ. *Hilarinum* et ita quoque infra.

tium confutatus, ſupplicium redimeret opima mer-
cede, ut crebrior fama vulgarat. Isque ipſe hoc 5
genere, quo iactum eſt, abſolutus, cum vitae pu-
dere deberet et culpae, non abolendae incubuit
maculae: ſed, tamquam inter multos probroſos
ſolus vacuus ab omni delicto, equo phalerato in-
ſidens discurrensque per ſilices, multo poſt ſe
[2]) nunc usque trahit agmina ſervulorum, per novum
quoddam inſigne curioſius ſpectari adfectans: ut
Duillium accepimus veterem, poſt glorioſa illa na-
valis rei certamina id ſibi ſumpſiſſe, ut tibicine le-
nius praecinente rediret ad ſua poſt coenam.

Sub hoc tamen Aproniano ita iugiter copia ne- 6
ceſſariorum exuberavit, ut nulla ſaltem levia mur-
mura ſuper inopia victui congruentium orirentur:
quod adſidue Romae contingit.

IV. At in Bithynia Valentinianus Princeps (ut 1
praediximus) declaratus, dato in perendinum diem
ſigno proficiſcendi, convocatis primoribus, quaſi
tota conſilia quam ſibi placentia ſequuturus, per-
cunctabatur, quemnam ad imperii conſortium opor-
teret adſumi: ſilentibusque cunctis, Dagalaiphus
tunc equeſtris militiae rector reſpondit fidentius:
Si tuos, inquit, *amas, Imperator optime, habes
fratrem; ſi rem publicam, quaere, quem veſtias.*
Quo dicto aſperatus ille, ſed tacitus et occultans, 2
quae cogitabat, Nicomediam itineribus citis ingreſ-
ſus Kal. Martiis, Valentem fratrem ſtabulo ſuo cum
tribunatus dignitate praefecit. Indeque cum veniſ- 3
ſet Conſtantinopolim, multa ſecum ipſe divolvens,
et magnitudine urgentium negotiorum iam ſe [1]) ſu-
perari conſiderans: nihil morandum ratus, [2]) quin-
tum Kal. Aprilis productum eumdem Valentem in
ſuburbanum, univerſorum ſententiis concinentibus
(nec enim audebat quisquam refragari) Auguſtum

2) *al.* unicus. 1) Mſ. parari. 2) τὸ *quintum* in aliis libris deeſt.

pronuntiavit: decoreque imperatorii cultus ornatum, et tempora diademate redimitum in eodem vehiculo secum reduxit: participem quidem legitimum potestatis, sed in modum adparitoris morigerum, ut progrediens aperiet textus.

4 Quibus ita nullo interturbante perfectis, constricti rapidis febribus Imperatores ambo diu, spe vivendi firmata, ut erant in inquirendis gnaviores, quam in componendis, suspectas morborum caussas investigandas acerrime Ursatio officiorum magistro Delmatae crudo, et Iuventio Sisciano quaestori tunc commiserunt: ut loquebatur pertinax rumor, invidiam cientes Iuliani memoriae principis, amicisque eius, tamquam clandestinis praestigiis laesi. Sed hoc evanuit facile, ne verbo quidem tenus insidiarum indicio ullo reperto.

5 Hoc tempore velut per universum orbem Romanum bellicum canentibus buccinis, excitae gentes saevissimae limites sibi proximos persultabant. Gallias Raetiasque simul Alamanni populabantur; Sarmatae Pannonias et Quadi; Picti, Saxonesque et Scotti, et [3]) Atacotti Britannos aerumnis vexavere continuis; Austoriani Mauricaeque aliae gentes Africam solito acrius incursabant; Thracias et diri-
6 piebant praedatorii globi Gothorum. Persarum rex manus Armeniis iniectabat, eos ad suam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, sed iniuste; caussando, quod post Ioviani excessum, cum quo [4]) foedera firmarat et pacem, nihil obstare [5]) debebit, quo minus ea recuperaret, quae antea ad maiores suos pertinuisse monstrabat.

(A. C. 365.)

1 V. Acta igitur tranquillius hieme, concordissimi Principes, unus nuncupatione praelatus, alter

3) Mf. Attacitti. 4) Mf. foedera. 5) Mf. debebit.

honore ſpecie tenus adiunctus, percurſis Thraciis Naeſum advenerunt: ubi in [1]) ſuburbano, quod adpellatum Mediana a civitate tertio lapide disparatur, quaſi mox ſeparandi, partiti ſunt comites. Et 2
Valentiniano quidem, cuius arbitrio res gerebatur, Iovinus evenit, dudum promotus a Iuliano per Gallias magiſter armorum, et Dagalaiphus, quem militiae rectorem provexerat Iovianus: in Orientem vero ſequuturus Valentem ordinatus eſt Victor, ipſe quoque iudicio Principis antedicti provectus, cui iunctus eſt Arinthaeus. Lupicinus enim [2]) pridem a Ioviano pari modo promotus magiſter equitum, partes tuebatur Eoas. Tunc et Equitius Illyriciano 3
praeponitur exercitui, nondum magiſter, ſed Comes: et Serenianus olim ſacramento digreſſus, recinctus eſt ut Pannonius, ſociatusque Valenti domeſticorum praefuit ſcholae. Quibus ita digeſtis, et militares partiti numeri.

Et poſt haec cum ambo fratres Sirmium introiſ- 4
ſent, diviſo palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediolanum, Conſtantinopolim Valens disceſſit. Et Orientem quidem regebat poteſtate prae- 5
fecti Salluſtius; Italiam vero cum Africa et Illyrico Mamertinus, et Gallias provincias [3]) Germanianus. Agentes igitur in memoratis urbibus Principes, 6
ſumpſerunt primitus trabeas conſulares: omnisque hic annus dispendiis gravibus rem Romanam adflixit. Alamanni enim perrupere Germaniae limi- 7
tes, hac ex cauſa ſolito infeſtius moti. Cum legatis eorum miſſis ad comitatum certa et praeſtituta ex more munera praeberi deberent, minora et [4]) vilia ſunt attributa: quae illi ſuſcepta, furenter agentes, ut indigniſſima proiecere. Tractatique aſperius ab Urſacio tunc magiſtro officiorum, iracundo quodam

1) *Steph.* ſuburbio. 2) Mſ. pridie. 3) Mſ. Germanianus. 4) Mſ. vilia.

et ſaevo, regreſſi factumque exaggerantes, ut contumelioſe deſpectas gentes immaniſſimas concitarunt.

8 Et circa id tempus, aut non multo poſterius, in Oriente Procopius in res ſurrexerat novas: quae prope Kal. Novembris venturo Valentiniano Pariſios, eodemque nuntiata ſunt die.

9 Et Alamannis quidem occurſurum Dagalaiphum pergere mature praecepit: qui, vaſtitatis propinquioribus locis, longius diſceſſerant incruenti. Super adpetitu vero Procopii antequam adoleſceret reprimendo, curis [5]) diducebatur ambiguis, ea potiſſimum ratione ſollicitus, quod ignorabat, utrum Valente ſuperſtite an exſtincto [6]) memoratus impe-
10 rium adfectarat. Equitius enim relatione Antonii tribuni accepta, [7]) agentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil praeter negotium ipſum auditum obſcure ſignificabat; ipſe quoque nondum liquida fide comperta, ſimplicibus verbis Principem geſto-
11 rum conſcium fecit. His cognitis Valentinianus eodem Equitio aucto magiſterii dignitate, repedare ad Illyricum deſtinabat, ne perſultatis Thraciis perduellis iam formidatus invaderet hoſtili excurſu Pannonias. Documento enim recenti impendio terrebatur, reputans, paullo ante Iulianum, contempto Imperatore bellorum civilium ubique victore, nec ſperatum ante nec exſpectatum, ab urbe in
12 urbem incredibili velocitate tranſiſſe. Verum ardens ad redeundum eius impetus molliebatur conſiliis proximorum, [8]) ſuadentium et orantium, ne interneciva minantibus barbaris exponeret Gallias, neve hac cauſatione provincias dereſeret egentes adminiculis magnis: [9]) iisque legationes urbium acceſſere nobilium, precantes, ne in rebus duris et

5) Mſ. diducebantur. 6) *al.* memoratum Imperium. 7) Mſ. agentis. 8) Mſ. valentium. 9) Mſ. maenisque.

dubiis impropugnatas eas relinqueret, quas praeſens eripere poterit diſcriminibus maximis, metu ambitioſi nominis ſui Germanis incuſſo.

Tandem denique utilitate rei perpenſius excogi- 13
tata, in multorum ſententias flexus, replicabat aliquoties, hoſtem ſuum fratrisque ſolius eſſe Procopium; Alamannos vero totius orbis Romani: ſtatuitque nusquam interim extra confinia moveri Gallorum. Et adusque Remos progreſſus, ſollicitus- 14
que ſuper Africa, ne repente perrumperetur, Neotherium, poſtea conſulem tunc notarium, ad eamdem tuendam ire diſpoſuit, et Maſaucionem domeſticum protectorem ea conſideratione, quod diu ſub patre Cretione quondam Comite educatus, ſuſpecta noverat loca; hisque et ſcutarium adiunxit Gaudentium, olim ſibi cognitum et fidelem.

Quia igitur uno eodemque tempore utrobique 15
turbines exarſere maeſtiſſimi, competenti loco ſingula digeremus, nunc partem in Oriente geſtorum, deinde bella barbarica narraturi: quoniam pleraque et in occidentali et in Eoo orbe iisdem menſibus ſunt excitata: ne, dum ex loco ſubinde ſaltuatim redire feſtinamus in locum, omnia confundentes, ſqualiditate maxima rerum ordines implicemus.

VI. Inſigni genere Procopius in Cilicia natus et 1
educatus, ea conſideratione, qua propinquitate Iulianum poſtea Principem contingebat, a primo gradu eluxit: et ut vita moribusque caſtigatior, licet occultus erat et taciturnus, notarius diu perſpicaciter militans et tribunus, iamque ſummatibus proximus: poſt Conſtantii obitum in rerum converſione velut Imperatoris cognatus altius anhelabat, [1]) adiunctus conſortio Comitum: et adparebat eum, ſi umquam potuiſſet, fore quietis publicae turbatorem. Hunc Iulianus Perſidem ingrediens, conſo- 2

1) Mſ. adiunctus.

ciato pari potestatis iure Sebastiano, in Mesopotamia cum manu militum reliquerat valida: mandaratque, ut susurravit obscurior fama (nemo enim dicti auctor exstitit verus) pro cognitorum ageret textu, et si subsidia rei Romanae languisse sensisset, Imperatorem ipse se provideret ocius nuncupari.
3 Qui iniuncta civiliter agens et caute, Iuliani letaliter vulnerati funus, et ad regenda communia comperit Iovianum evectum: falsoque rumore disperso, inter abeuntis anhelitus animae eumdem Iulianum [2]) vero mandasse, placere sibi, Procopio clavos summae rei gerendae committi: veritus, ne hac ex causa indemnatus occideretur, e medio se conspectu discrevit, maxime post Ioviani territus necem notariorum omnium primi, quem Iuliano perempto veluti dignum imperio paucis militibus nominatum, novaque exinde coeptare suspectum, cruciabiliter
4 didicerat interfectum. Et quia se quaeri industria didicerat magna, vitans gravioris invidiae pondus, ad abdita longiusque remota discessit. Cumque a Ioviano exploratius indagari latibula sua sentiret, et ferinae vitae iam fuisset pertaesum: (quippe a celsiore statu deiectus ad inferiora, etiam edendi paenuria in locis squalentibus stringebatur, hominumque egebat colloquiis) postremae necessitatis impulsu deviis itineribus ad [3]) Chalcedonos agrum pervenit.
5 Ubi, [4]) quoniam et illud firmius visum est receptaculum, apud fidissimum amicorum delitescebat, Strategium quemdam ex palatino milite senatorem, Constantinopolim, quantum fieri poterat clanculo, saepe intermeans: ut indicio eiusdem Strategii patuit, postquam saepius in factionis conscios est in-
6 quisitum. Ritu itaque sollertissimi cuiusdam speculatoris, [5]) ignotus ob squalorem vultus et maciem

2) τὸ *vero* in aliis libris deest. 3) *al.* Chalcedonium. 4) MS. quoniam et illud. 5) *al.* ignotus vultu ob squalorem et maciem.

rumusculos colligebat tunc crebrescentes, ut sunt acerba semper instantia, incusantium multorum Valentem, quasi cupiditate aliena rapiendi succensum. Cuius diritati adiectum erat incentivum exi- 7
tiale socer Petronius, ex praeposito Martensium militum promotus repentino saltu patricius, animo deformis et habitu: qui ad nudandos sine discretione cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter et [6]) insontes post exquisita tormenta quadrupli nexibus vinciebat, debita iam inde a temporibus principis Aureliani perscrutans, et impendio maerens, si quemquam absolvisset indemnem. Cuius morum 8
intolerantiae haec quoque pernicies accedebat, quod, cum ditaretur luctibus alienis, erat inexorabilis et crudelis, et in rabido corde durissimus, nec reddendae nec accipiendae rationis umquam capax: invisior Cleandro, quem agentem sub Imperatore Commodo praefecturam, sublata vecordia diversas legimus vexasse fortunas: et onerosior Plautiano, qui praefectus itidem sub Severo, ultra mortale tumens cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. Haec lacrimosa, quae incitante Petronio 9
sub Valente clausere multas paupertinas et nobiles domos, impendentiumque spes atrocior, provincialium et militum paria gementium sensibus imis haerebant: et votis licet obscuris et tacitis permutatio status praesentis ope numinis summi, concordi gemitu poscebatur. Quae Procopius latenter ac- 10
cipiens, arbitratusque, ubi felicius [7]) acciderit fatum, negotio levi ad apicem summae potestatis adsumi, subsidebat ut praedatrix bestia, viso, quod capi poterat, protinus eruptura. Cui haec, quae 11
maturabat, ardenti, fors hanc materiam dedit impendio tempestivam. Consumpta hieme festinans ad Syriam Valens, [8]) iamque fines Bithynorum in-

6) Mſ. insontes. 7) Mſ. adſiderit. 8) *al.* iam fines.

greſſus, docetur relationibus ducum, gentem Gothorum ea tempeſtate intactam [9]) ideoque ſaeviſſimam, conſpirantem in unum ad pervadenda parari collimitia Thraciarum: hocque cognito, ut impraepedito ipſe pergeret, quo tendebat, ſufficiens equitum adiumentum et peditum mitti iuſſit ad lo-
12 ca, in quibus barbarici timebantur excurſus. Dimoto itaque longius Principe, Procopius aerumnis diuturnis attritus, et vel atrocem mortem clementiorem ratus malis, quibus adflictabatur, aleam periculorum omnium iecit abrupte: extremaque iam perpeti nequaquam timens, praeeunte perdita ratione facinus adoritur audaciſſimum, Diviteuſes Tungricanosque iuniores ad procinctum urgentem per Thracias inter alios celerare diſpoſitos et Conſtantinopoli moraturos ſollemniter biduum, per quosdam ex iisdem numeris notos ſollicitare properans: quia cum omnibus loqui periculoſum erat et
13 arduum, fidem paucorum elegit. Qui pellecti ſpe praemiorum ingentium, ſub conſecratione iurisiurandi promiſere, ſe, quae vellet, cuncta facturos: favorem quoque polliciti conturmalium, inter quos ipſi potiorem locum obtinebant in ſuadendo, ſti-
14 pendiis excellentes et meritis. Utque condictum eſt, ubi excanduit radiis dies, idem Procopius diductus in cogitationes varias, Anaſtaſianas balneas petit, a ſorore Conſtantini cognominatas, ubi locata noverat ſigna: doctusque per arcanorum conſcios, omnes in eius ſtudium conſenſiſſe ſocietate coita nocturna, [10]) fide ſalutis data libenter admiſſus, conſtipatione vendibilium militum cum honore quidem, ſed in modum tenebatur obſeſſi: qui ut praetoriani quondam poſt Pertinacis necem licitantem imperii praemia Iulianum ſusceperant, ipſi quoque

---

9) *al.* eamdemque ſaeviſſime. 10) Mſſ. fidelitatis.

quoque Procopium infauſti dominatus exordia molientem, attenti ad omne compendium defenderunt.

Stetit itaque ſubtabidus (excitum putares ab in- 15
feris) nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta ut regius miniſter, indutus a calce in pubem in paedagogiani pueri ſpeciem, purpureis opertus tegminibus pedum: haſtatusque purpureum itidem pannulum laeva manu geſtabat, ut in theatrali ſcena ſimulacrum quoddam inſigne per aulaeum vel mimicam cavillationem ſubito putares emerſum. Ad hoc igitur dehoneſtamentum hono- 16
rum omnium ludibrioſe [11]) ſublatus, et ancillari adulatione beneficii alloquutus auctores, opesque pollicitus amplas et dignitates ob principatus primitias, proceſſit in publicum multitudine ſtipatus armorum: ſignisque ſublatis erectius ire pergebat, circumclauſus horrendo fragore ſcutorum lugubre concrepantium, quae metuentes, ne a celſioribus tectis ſaxis vel tegularum fragmentis conflictarentur, denſius ipſis galearum criſtis aptabant.

Huic intimidius incedenti nec reſiſtebat popu- 17
lus, nec favebat: accendebatur tamen inſita plerisque vulgarium novitatis repentina iucunditate, ea re potius incitante, quod Petronium, ut praediximus, divitias violenter augentem, omnes eadem mente deteſtabantur, qui ſepulta iamdudum negotia, et redivivas nebulas debitorum in diverſos ordines excitabat. Cum itaque tribunal idem adſcen- 18
diſſet Procopius, et, cunctis ſtupore defixis, timeretur ſilentium triſte: procliviorem viam ad mortem (ut ſperabat) exiſtimans adveniſſe, per artus tremore diffuſo implicatior ad loquendum, diu tacitus ſtetit: pauca tamen interrupta et moribunda voce dicere iam exorſus, quibus ſtirpis propinquitatem imperatoriae praetendebat, leni paucorum

11) *al.* ſublatis.

ſuſurro pretio illectorum, deinde tumultuariis ſuc- clamationibus plebis Imperator adpellatus inconditе, petit curiam raptim. Ubi nullo clariſſimorum, ſed ignobili paucitate inventa, palatium peſſimo pede feſtinatis paſſibus introiit.

19 Mirantur quidam profecto irriſione digna principia, incaute coepta et temere, ad ingemiſcendas erupiſſe rei publicae clades, ignari forſan exemplo-
20 rum, haec accidiſſe primitus arbitrantes. Sic Adramyttenus Andriſcus de genere quidam infimae ſortis, adusque Pſeudophilippi nomen [12]) evectus, bellis Macedonicis tertium addidit grave. Sic Antiochiae Macrino Imperatore agente, ab Emeſa Heliogabalus exivit Antoninus. Ita inopino impetu Maximini Alexander cum Mamaea matre confoſſus eſt. In Africa ſuperior Gordianus in imperium raptus, adventantium periculorum angoribus implicatus, vitam laqueo ſpiritu interclusſo profudit.

1 VII. Igitur cupediarum vilium mercatores, et qui intra regiam adparebant, aut parere deſierant, quique coetu militarium nexi ad pacatiora iam vitae diſceſſerant, in inſoliti caſus ambigua partim inviti, alii volentes adſciſcebantur: nonnulli omnia tutiora praeſentibus rati, e civitate occulte dilapſi, Imperatoris caſtra petivere itineribus feſtinatis.

2 Hos omnes Sophronius vivaciſſimo curſu praegreſſus, tunc notarius, praefectus poſtea Conſtantinopoleos, Valentem a Caeſarea Cappadocum iam profecturum, ut vaporatis aeſtibus Ciliciae iam lenitis ad Antiochiae percurreret ſedes: textu narrato geſtorum, ſpe dubia in talibus percitum et ſtupentem, avertit Galatiam, res adhuc trepidas arrepturum.

3 Qui dum itineribus properat magnis, attentiſſima cura Procopius in dies agitabat et noctes, ſub-

12) Mſ. erectus.

ditivos quosdam ostentans, qui astutia confidenti partim ab Oriente, alii e Galliis se venisse, et Valentinianum obiisse fingentes, cuncta patere novo et favorabili Principi memorabant. Et quia res 4
novae petulanter arreptae celeritate muniri solent interdum, ne quid formidandum omitteretur, [1]) cum festinatione Nebridius in locum Sallustii praefectus praetorio factione Petronii recens promotus, et Caesarius Constantinopolitanae urbis praefectus in vincula compinguntur: et iubetur civitatem curare solita potestate Phronemius, esseque magister officiorum Euphrasius, ambo Galli, institutis bonarum artium spectatissimi: et administratio negotiorum castrensium Gomoario et Agiloni revocatis in sacramentum committitur inconsulte, ut docuit rerum exitus proditor. Quia igitur Iulius co- 5
mes per Thracias copiis militaribus praesidens, oppressurus rebelles, si comperisset conata, ex propinquis stationibus timebatur, commentum excogitatum est validum: et quasi iussu Valentis feria super barbaricis motibus tractaturus, Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis accitus Constantinopolim, strictius tenebatur. Hacque callida fraude bellatrices Thraciae gentes sine cruore adquisitae, adminicula ausis tumultuariis maxima compararunt. Post quae ita eventu laetiore completa, Araxius 6
exambita regia praetorio praefectus accessit, velut Agilone genero suffragante: aliique plures ad aulae varios actus et administrandas provincias sunt admissi, quidam inviti, alii ultro semet offerentes cum praemiis. Utque in certaminibus intestinis usu ve- 7
nire contingit, emergebant ex vulgari faece nonnulli, desperatione consiliisque ductantibus caecis: contraque quidam orti splendide, a culminibus summis adusque mortes et exilia corruebant.

1) Ms. cum festinatione.

8 Ubi per haec et ſimilia factio firmiter videbatur
eſſe compoſita, reſtabat, ut abundans cogeretur
militum manus: et impetratum eſt facile, id quod
in publicis turbamentis aliquoties auſa ingentia, vel
9 iuſtis exorſa primordiis impedivit. Transeuntes ad
expeditionem per Thracias concitatae equitum pe-
ditumque turmae, blandeque acceptae et liberali-
ter cum eſſent, omnesque in unum ſitae, iamque
exercitus ſpecies adpareret: promiſſis uberrimis in-
hiantes, ſub exſecrationibus diris in verba iuravere
Procopii: hanc polliciti pertinaciam, quod eum
10 ſuis [2]) armis defenſabunt. Inventa eſt enim occaſio
ad alliciendos eos perquam opportuna: quod Con-
ſtantii filiam parvulam, cuius recordatio colebatur,
ſinu ipſe circumferens, neceſſitudinem praetende-
bat et Iuliani. Adeptusque eſt aliud tempori con-
gruum: quod Fauſtina, matre puellae, caſu prae-
ſente, quaedam acceperat habitus inſignia princi-
11 palis. Adiungit his aliud veloci diligentia matu-
randum: et electi quidam ſtoliditate praecipites ad
capeſſendum Illyricum miſſi ſunt, nullo praeter pe-
tulantiam adiumento confiſi, aureos ſcilicet num-
mos effigiatos in vultum novi Principis, aliaque ad
illecebras aptantes: quos correptos Equitius per
eas regiones militum rector exſtinxit genere diverſo
12 poenarum. Pariaque deinde metuens, obſtruxit
tres aditus anguſtiſſimos, per quos provinciae ten-
tantur Arctoae, unum per ripenſem Daciam, alte-
rum per Succos notiſſimum, tertium per Macedo-
nas, quem adpellant Acontiſma. Hacque cautela,
vana perſuaſione rapiendi Illyrici deſtitutus uſurpa-
tor indebitae poteſtatis, magna perdidit inſtrumen-
ta bellorum.

13 Dum haec ita aguntur, atrocitate nuntii Valens
perculſus, iamque revertens per Gallograeciam,

---

2) *Steph.* animis.

auditis apud Conſtantinopolim geſtis, diffidenter incedebat et trepide: ac repentino pavore vias providendi turbante, eousque deſponderat animum, ut auguſtos amictus abiicere tamquam gravem ſarcinam cogitaret: feciſſetque profecto, ni vetantibus proximis detractus a deformi propoſito, firmatusque meliorum ſententiis, agmina duo [3]) praeire iuſſiſſet, quibus nomina ſunt Iovii atque Victores, caſtra perduellium irrupturos. His iam propin- 14
quantibus, ipſe Procopius [4]) a Nicaea regreſſus, quo nuper advenerat, cum Divitenſibus deſertorumque plebe promiſcua, quam [5]) dierum brevi ſpatio congregarat, Mygdum acceleravit: qui locus Sangario adluitur flumine. Ubi cum legiones iam 15
pugnaturae congrederentur, inter reciprocantes miſſilia quaſi procurſatione hoſtem laceſſens, ſolus prorupit in medium. Et ſecundioris ductu fortunae, ex contraria acie velut agnitum quemdam Vitalianum, quem, ſi norat, ambigitur, Latine ſalute data blande produxit: eumque porrecta dextra ſuaviatus, omnibus hinc inde attonitis, *En,* inquit, 16
cana Romanorum exercituum fides, et [6]) *religionibus firmis iuramenta conſtricta! Placet, fortiſſimi viri, pro ignotis tot ſuorum conſurrexiſſe mucrones: utque Pannonius degener labefactans cuncta et proterens, imperio, quod ne votis quidem concipere auſus eſt umquam, potiatur, ingemiſcere nos veſtris noſtrisque vulneribus. Quin potius ſequimini culminis ſummi proſapiam, non [ut rapiat aliena, ſed in integrum maieſtatis avitae] reſtituatur, arma iuſtiſſima commoventem.*

Hac ſermonis placiditate molliti omnes, qui 17
acriter venerant pugnaturi, ſignorum apicibus aquilisque ſummiſſis deſcivere libentes ad eum: et pro

---

3) *Steph.* praecedere. 4) Mſ. Anticea. 5) Mſ. dierum brevi ſpatio. 6) *al.* regionibus.

terrifico fremitu, quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumque de more, consentientes in unum reduxerunt ad castra, testati more militiae Iovem, invictum Procopium fore.

1 VIII. Huic perduellium prosperitati laetior accessit. Rumitalca enim tribunus in societatem Procopianorum adscitus, et suscepta cura palatii, digesto maturé consilio, permistoque cum militibus, mari ad Drepanum antea, nunc Helenopolim venit,
2 exindeque Nicaeam spe celerius occupavit. Ad quam obsidendam cum huiusmodi pugnarum peritis Vadomario misso ex duce et rege Alamannorum, Valens Nicomediam pergit. [1]) Exindeque profectus, oppugnationi Chalcedonis magnis viribus insistebat: cuius e muris probra in eum iaciebantur, et iniuriose compellabatur ut Sabaiarius. Est autem sabaia ex ordeo vel frumento in liquorem con-
3 versis paupertinus in Illyrico potus. Fessus denique inopia commeatuum, et obstinatione nimia defensorum, discedere iam parabat: cum inter haec clausi apud Nicaeam, patefactis subito portis egressi, munitorum magna parte prostrata, ductore fidentissimo Rumitalca properabant ardenter, circumventuri Valentem a tergo, nondum a Chalcedonos suburbano digressum: et patrassent conata, ni rumore quodam praeverso imminens exitium ille perdoctus, instantem vestigiis hostem per Sunonensem lacum et fluminis Galli sinuosos amfractus propere discedendo frustra sequentem lusisset. Et hoc casu Bithynia quoque in Procopii ditionem redacta est.
4 Unde cum Ancyram Valens citis itineribus revertisset, comperissetque Lupicinum ab Oriente cum catervis adventare non contemnendis: spe prosperorum erectior, Arinthaeum lectissimum ducem
5 occursurum hostibus misit. Qui ubi Dadastanam

1) *al.* Exinde.

tetigit, in qua ſtatione periſſe diximus Iovianum, Hyperechium ſibi oppoſitum repente vidit cum copiis, antehac [2]) Caſtrenſis adparitorem, cui ut amico Procopius auxilia ductanda commiſit. Et dedignatus hominem ſuperare certamine deſpicabilem, auctoritatis et celſi fiducia corporis, ipſis hoſtibus iuſſit ſuum vincire rectorem: atque ita turmarum anteſignanus umbratilis [3]) comprenſus ſuorum manibus.

Quae dum hoc modo procedunt, Venuſtus qui- 6
dam largitionum adparitor ſub Valente, multo ante Nicomediam miſſus, ut aurum ſuſceptum ſtipendii nomine militibus per Orientem diffuſis viritim tribueret, hac triſtitia cognita alienum pervidens tempus, Cyzicum cum iis, quae ſuſceperat, ſe citius contulit. Ubi forte Serenianus repertus domeſti- 7
corum tunc Comes, miſſus ad theſauros tuendos, urbem inexſuperabili moenium ambitu monumentis quoque veteribus cognitam, fretus tumultuario praeſidio cuſtodiebat: ad quam expugnandam Procopius, ut, poſſeſſa Bithynia, ſibi etiam [4]) Helleſpontum iungeret, validam deſtinaverat manum.
Morabantur autem effectum ſagittis et glandibus 8
caeteriſque iaculis obſidentium ſaepe globi [5]) confixi, et propugnatorum ſollertia clauſtrum per catenam ferream valde robuſtam ori portus inſertum, quae, ne roſtratae irruerent naves hoſtiles, erat altrinſecus colligata. Hanc poſt varios militum labo- 9
res et ducum, fatigatorum acerrimis proeliis, Aliſo quidam tribunus abſcidit, [6]) exſertus bellator et prudens, hoc modo. Coniunctis tribus navigiis, teſtudinem hac ſpecie ſuperſtruxit. Denſatis cohaerentes ſupra capita ſcutis, primi transtris inſtabant armati, alii poſt hos ſemet curvantes humilius, ter-

2) Mſ. Caſtrenſis. 3) Mſ. compreſſus. 4) Mſ. hellis pontum. 5) *al.* confuſi. 6) Mſ. exſertas.

tiis gradatim inclinatis ſubmiſſe, ita ut noviſſimi
ſuffraginibus inſidentes formam aedificii fornicati
monſtrarent. Quod machinae genus contra mura-
les pugnas ideo figuratur hac ſpecie, ut miſſilium
ictus atque ſaxorum per decurſus cadentium labiles,
10 inſtar imbrium evaneſcant. Itaque coniectu telo-
rum Aliſo paulliſper defenſus ingenti corporis robo-
re, ſuppoſito ſtipite eamdem catenam fortius bi-
penni concidens ita confregit, ut disiecta pateface-
ret aditum latum: hocque exitu civitas hoſtili im-
petu patuit improtecta. Qua cauſa exſtincto poſtea
proterviae totius auctore, cum in factionis partici-
pes ſaeviretur: hic idem tribunus contemplatione
facinoris clari vitam cum militia retinens, diu poſt
in Iſauria oppetiit vaſtatoria manu confoſſus.

11 Hoc Marte Cyzico reſerata, Procopius ad eam
propere feſtinavit: veniaque univerſis, qui repugna-
vere, donatis, Serenianum ſolum iniectis vinculis
12 iuſſit duci Nicaeam ſervandum artiſſime. Statim-
que Hormisdae maturo iuveni, Hormisdae regalis
illius filio, poteſtatem proconſulis detulit, et civi-
lia more veterum et bella recturo. Qui agens pro
moribus lenius, a militibus, quos per devia Phry-
giae miſerat Valens, ſubito corripiendus incurſu,
tanto vigore evaſit, ut adſcenſa navi, quam ad ca-
ſus pararat ancipites, ſequentem ac paene captam
uxorem ſagittarum nube diffuſa defenſam averteret
ſecum: matronam opulentam et nobilem, cuius
verecundia et deſtinatio glorioſa abruptis poſtea dis-
criminibus maritum exemit.

13 Ea victoria ultra homines Procopius ſeſe effe-
rens, et ignorans, quod quivis beatus, verſa rota
Fortunae, ante veſperum poteſt eſſe miſerrimus: Ar-
betionis domum, cui antea tamquam eadem ſibi ſen-
tientis parcebat ut propriae, iuſſit exinaniri, [7] mo-

7) Mſ. mobiles.

bilis cenfus inaeftimabilis plenam: ideo indignatus, quod venire ad eum accitus aliquoties distulit, caufatus incommoda fenectutis et morbos. Et licet 14
hac ex caufa praefumptor momentum pertimefceret grave, tamen, cum obfiftente nullo fe in orientales provincias effundere libenti cunctorum adfenfione iam licentius poffet, avidas novitatem quamdam vifere taedio afperioris imperii, quo tunc tenebantur: erga alliciendas quasdam civitates Afiae, legendosque eruendi peritos auri, ut fibi profuturos proeliis, quae magna exfpectabat et crebra, fegnius commoratus; in modum acuti mucronis obtufus eft.
Ut quondam Pefcennius Niger ad fubveniendum 15
fpei rerum extremae a populo Romano faepe accitus, dum diu cunctatur in Syria, a Severo fuperatus in finu Iffico (qui eft in Cilicia, ubi Dareum Alexander fudit) fugatusque, in fuburbano quodam Antiochiae gregarii manu militis interiit.

(A. C. 366.)

IX. Haec adulta hieme Valentiniano et Valente 1
Coss. agebantur. Translato vero in Gratianum adhuc privatum et Dagalaiphum ampliffimo magiftratu, aperto iam vere fuscitatis viribus, Valens iuncto fibi Lupicino cum robuftis auxiliis Peffinunta figna propere tulit, Phrygiae quondam, nunc Galatiae oppidum. Quo praefidiis ocius communito, 2
ne quid inopinum per eos emergeret tractus, praeter radices Olympi montis excelfi tramitesque fragofos ire tendebat ad Lyciam, ofcitantem ibi [1]) Gomoarium adgreffurus. Cui pertinaci confpiratione 3
multorum hac maxima confideratione refiftebatur, quod hoftis eius, ut ante relatum eft, Conftantii filiam parvulam cum matre Fauftina et in agminibus, et cum prope in acie ftarent, lectica circum-

1) Mf. Obigomarium.

ferens secum, ut pro imperiali germine, cui se quoque iunctum addebat, pugnarent audentius, iras militum accendebat. Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis, [2]) regem adhuc infantem in cunis locavere post aciem, cuius metu, ne traheretur captivus, adversos fortius oppresserunt.

4 Contra has calliditatis argutias sagaci opitulatione nutanti negotio consuluit Imperator: et Arbetionem ex Consule agentem iam dudum in otio, ad se venire hortatus est, ut Constantiniani ducis verecundia truces animi lenirentur: neque secus

5 evenit. Nam cum omnibus provectior natu et dignitate sublimior, canitiem reverendam ostenderet multis ad perfidiam inclinatis, publicum grassatorem Procopium; milites vero sequutos eius errorem, filios et laborum participes pristinorum adpellans orabat, ut se ac si parentem magis sequerentur felicissimis ductibus cognitum, quam profligato morem gererent nebuloni destituendo iam et

6 casuro. Quibus cognitis Gomoarius, cum elusis hostibus, unde venerat, redire posset innoxius, ad castra Imperatoris opportunitate intervalli proximi, captivi colore transivit, velut accursu multitudinis visae subito circumsaeptus.

7 Qua succensus alacritate Valens castra promovit ad Phrygiam: et [3]) prope Nacoliam collatis manibus, [4]) partium dux in ancipiti [5]) Agilo rem excursu prodidit repentino: eumque sequuti complures iam pila quatientes et gladios, ad Imperatorem transeunt cum vexillis scuta perversa gestantes, quod defectionis signum est apertissimum.

8 Hoc praeter spem omnium viso, Procopius, salutis intercluso suffragio, versus in pedes, circumiectorum nemorum secreta et montium petebat:

---

2) *τὸ regem* Mf. deest. 3) Mf. propensacolium. 4) Mf. partiundum. 5) Mf. iaculorum excursus.

Florentio ſequente et Barchalba tribuno, quem per ſaeviſſima bella iam inde a Conſtantii temporibus notum, neceſſitas in crimen traxerat, non voluntas.
Maiore itaque noctis parte conſumpta, cum a ve- 9
ſpertino ortu luna praelucens in diem metum augeret, undique facultate evadendi exempta, conſiliorum inops Procopius, ut in arduis neceſſitatibus ſolet, cum fortuna expoſtulabat luctuoſa et gravi, merſusque multiformibus curis, ſubito a comitibus ſuis artius vinctus, relato iam die ductus ad caſtra, Imperatori offertur reticens atque defixus: ſtatimque abſciſſa cervice, discordiarum civilium gliſcentes turbines [6]) ſepelivit et bella, ad veteris Perpennae exemplum: qui poſt Sertorium inter epulas obtruncatum, dominatione paulliſper potitus, a [7]) frutectis, ubi latebat, extractus, oblatusque Pompeio, eius iuſſu eſt interfectus.

Parique indignationis impetu Florentius et Bar- 10
chalba, qui eum duxerunt, confeſtim, non penſata ratione, ſunt interfecti. Nam ſi Principem legitimum prodidiſſent, vel ipſa iuſtitia iure caeſos pronuntiaret: ſi rebellem et oppugnatorem internae quietis, ut ferebatur; amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.

Exceſſit autem vita Procopius anno quadrageſi- 11
mo, amplius menſibus decem: corpore non indecoro, nec mediocris ſtaturae, ſubcurvus, humumque intuendo ſemper incedens, perque morum triſtium latebras illius ſimilis Craſſi, quem in vita ſemel riſiſſe Lucillius adfirmat et Tullius: et, quod eſt mirandum, quoad vixerat, incruentus.

X. Iisdem fere diebus protector Marcellus, 1
eiusdem cognatus, agens apud Nicaeam praeſidium, proditione militum et interitu Procopii cognito, Serenianum intra palatium clauſum medio noctis

---

6) *al.* ſepelivit, ad veteris. 7) frutectis ubi latebat.

horrore incautum adortus occidit: cuius mors ſalu-
2 ti plurimis fuit. Nam ſi victoriae ſuperfuiſſet in-
cultis moribus homo et nocendi acerbitate confla-
grans, Valentique ob ſimilitudinem morum et geni-
talis patriae vicinitatem acceptus: occultas volunta-
tes Principis introſpiciens ad crudelitatem propen-
ſioris, multas innocentium [1]) ediderat ſtrages.
3 Quo interfecto, idem Marcellus occupata celeri
curſu Chalcedone, concrepantibus paucis, quos
vilitas et deſperatio trudebat in ſcelus, umbram
principatus funeſti capeſſit gemina ratione fallente:
quod et Gothorum tria millia regibus iam lenitis ad
auxilium erant miſſa Procopio, Conſtantianam prae-
tendenti [2]) neceſſitudinem, quae ad ſocietatem
ſuam parva mercede traduci poſſe exiſtimabat:
quodque geſta in Illyrico etiam tum latebant.
4 Inter quae tam trepida, ſpeculationibus fidis
Equitius doctus converſam molem belli totius in
Aſiam, digreſſus per Succos Philippopolim clau-
ſam praeſidiis hoſtium, Eumolpiadam veterem re-
ſerare magna vi conabatur, urbem admodum op-
portunam, et impedituram eius [3]) adventus, ſi pone
relicta, adiumenta Valenti laturus (nondum enim
apud Nacoliam geſta compererat) feſtinare ad Aemi-
5 montum cogeretur. Verum paullo poſtea cognita
levi praeſumptione Marcelli, milites miſſi ſunt au-
daces et prompti, qui eum raptum, ut deditum
noxae mancipium, in cuſtodiam compegerunt.
Unde poſt dies productus, lateribus ſulcatis acerri-
me, pariaque [4]) perpeſſis conſortibus interiit, hoc
favorabilis [5]) ſolo, quod abſtulit Serenianum e me-
dio, crudelem ut Phalarim, [6]) * illi et illi fidum ad
doctrinarum diritatem, [7]) quam cauſis inanibus
praetexebat.

---

1) Mſ. ediderat. 2) *τὸ quae* Mſ. deeſt. 3) *Steph.* adpetitus. 4) Mſ. perpenſis. 5) Mſ. ſolo. 6) Mſ. ille et ille fidum. 7) *τὸ quam* Mſ. deeſt.

Exſtirpatis occaſu ducis funeribus belli, ſaevi- 6
tum eſt in multos acrius, quam errata flagitaverant vel delicta: maximeque in Philippopoleos defenſores, qui urbem ſeque ipſos non niſi capite viſo Procopii, quod ad Gallias portabatur, [8]) aegerrime dediderunt. Ad gratiam tamen precantium coërci- 7
ti ſunt aliqui lenius: inter quos eminebat Araxius, in ipſo rerum exuſtarum [9]) ardore adeptus ambitu praefecturam: [10]) et Agilone intercedente genero ſupplicio inſulari multatus, breve poſt tempus evaſit. Euphraſius vero itemque Phronemius miſſi ad 8
occiduas partes, arbitrio obiecti ſunt Valentiniani: et abſoluto Euphraſio Phronemius Cherroneſum deportatur, inclementius in eodem punitus negotio, ea re, quod divo Iuliano fuit acceptus: cuius memorandis [11]) virtutibus ambo fratres principes obtrectabant, nec ſimiles eius nec ſuppares.

His accedebant alia graviora, et multo magis 9
quam in proeliis formidanda. Carnifex enim et unci et cruentae quaeſtiones, ſine diſcrimine ullo aetatum et dignitatum per fortunas omnes et ordines graſſabantur, et pacis obtentu iudicium deteſtandum agitabatur, infauſtam victoriam exſecrantibus univerſis, internecivo bello quovis graviorem. Nam inter arma et lituos conditionis aequatio levio- 10
ra facit pericula: et Martiae virtutis poteſtas aut id, quod auſum, occupat; aut [12]) inopinata mors, ſi acciderit, nullum ignominiae continet ſenſum, finemque ſecum vivendi ſimul et dolendi perducit: ubi vero conſiliis impiis iura quidem praetenduntur et leges, et Catonianae vel Caſſianae ſententiae fuco perliti [13]) reſident iudices, [14]) agitur autem, quod agitur, ad voluntatem praetumidae poteſtatis,

---

8) Mſ. acerrime dividerunt. 9) ad ardorem. 10) Mſ. et Agilonem. 11) Mſ. virtutibus eius ambo. 12) Mſ. nobilitate et. 13) Mſ. reſiderendi. 14) Mſ. agatur.

et ex eius libidine incedentium vitae necisque mo-
menta pendantur, ibi capitalis vertitur pernicies et
11 abrupta. Nam, ut quisque ea tempeſtate ob quam-
libet voluerat cauſam, regiae propere accedens, et
aliena rapiendi aviditate exuſtus, licet aperte inſon-
tem arceſſens, ut familiaris ſuscipiebatur et fidus,
12 ditandus caſibus alienis. Imperator enim prom-
ptior ad nocendum, criminantibus patens, et fune-
reas delationes adſciſcens, per ſuppliciorum diver-
ſitates effrenatius exſultavit: ſententiae illius Tullia-
nae ignarus docentis, infelices eſſe eos, qui omnia
13 ſibi licere exiſtimarunt. Haec implacabilitas cauſae
quidem piiſſimae, ſed [15]) victoriae foedioris, inno-
centes tortoribus expoſuit multos, vel ſub eculeo
caput incurvos, aut icti carnificis torvi ſubſtravit:
quibus, ſi pateretur natura, vel denas animas pro-
fundere praeſtabat in pugna, quam lateribus fodi-
catis omni culpa immunes, fortunis gementibus uni-
verſis, quaſi laeſae maieſtatis luere poenas, dilania-
tis ante corporibus, quod omni eſt triſtius morte.
14 Exin, cum ſuperata luctibus ferocia deflagraſſet,
proſcriptiones, et exſilia, et quae leviora quibus-
dam videntur, quamquam ſint aſpera, viri pertule-
re ſummates: et ut ditaretur alius, genere nobilis
et forte meritis locupletior, actus patrimonio prae-
ceps, truſusque in exſilium conſumebatur angore,
aut ſtipe precaria victitabat: nec modus ullus exitia-
libus malis impoſitus, quamdiu Principem et proxi-
mos opum ſatietas cepit et caedis.
15 Hoc novatore adhuc ſuperſtite, cuius actus mul-
tiplices docuimus et interitum, diem duodecimum
Kalend. Auguſtas, conſule Valentiniano primum
cum fratre, horrendi terrores [16]) per omnem orbis
ambitum graſſati ſunt ſubito, quales nec fabulae

---

15) Mſ. victoriae foedioris. 16) Poſt haec verba folium inte-
grum in Mſ. deſideratur.

nec veridicae nobis antiquitates exponunt. Paullo 16
enim poſt lucis exortum, denſitate praevia fulgurum acrius vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni ſtabilitas ponderis, mareque dispulſum retro fluctibus evolutis abſceſſit, ut retecta voragine profundorum, ſpecies natantium multiformes limo cernerentur haerentes: valliumque vaſtitates et montium tunc, ut opinari dabatur, ſuſpicerent radios ſolis, quos primigenia rerum ſub immenſis gurgitibus amandavit. Multis igitur navibus velut arida 17
humo connexis, et licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut piſces manibus colligerent et ſimilia: marini fremitus velut gravati repulſam, verſa vice conſurgunt, perque vada ferventia inſulis et continentis terrae porrectis ſpatiis violenter illiſi, innumera quaedam in civitatibus, et ubi reperta ſunt aedificia, complanarunt: proinde ut elementorum furente discordia, involuta facies mundi miraculorum ſpecies oſtendebat. Relapſa 18
enim aequorum magnitudo, cum minime ſperaretur, millia multa necavit hominum et ſubmerſit: recurrentiumque aeſtuum incitata vertigine, quaedam naves, poſtquam humentis ſubſtantiae conſenuit tumor, peſſumdatae viſae ſunt: exanimataque naufragiis corpora ſupina iacebant aut prona. Ingentes 19
aliae naves extruſae rabidis flatibus, culminibus inſedere tectorum, ut Alexandriae contigit: et ad ſecundum lapidem fere procul a littore contortae ſunt aliquae, ut Laconicam prope Mothonen oppidum nos transeundo conſpeximus diuturna carie fatiſcentem.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVII.

Alamanni, fusis acie Romanis, Chariettonem et Severianum comites interficiunt. C. I. *Iovinus magister equitum per Gallias, unam et alteram Alamannorum manum imparatam caedit; tertiam barbarorum partem apud Catalaunos proelio superat, sex hostium millibus interfectis, quatuor vulneratis.* II. *De tribus praefectis urbi, Symmacho, Lampadio, et Iuventio. Sub eo Damasi et Ursini de episcopatu Romano contentiones.* III. *Describuntur populi, et sex provinciae Thraciarum, singularumque clarae urbes.* IV. *Valens Aug. Gothis, qui auxilia Procopio contra ipsum miserant, bellum infert, et post triennium pacem cum eis facit.* V. *Gratianum filium Valentinianus consentiente exercitu Augustum nuncupat, et puerum purpuram indutum ad fortiter faciendum hortatur, militibusque commendat.* VI. *Valentiniani A. iracundia, feritas et saevitia.* VII. *Pictis, Attacottis, et Scottis, post ducem et comitem interfectos, Britanniam impune vastantibus, Theodosius comes fusis praedam excussit.* VIII. *Mauricae gentes Africam populantur. Isaurorum latrocinia Valens compescit. De Praetextati praefectura urbana.* IX. *Valentinianus A. Rhenum transit, et Alamannos, qui in celsissimos montes fugerant, non incruento utrimque certamine fundit fugatque.* X. *De Probi nobilitate, opibus, dignitatibus et moribus.* XI. *Romani et Persae de Armenia et Hiberia inter se pugnant.* XII.

1 Dum per Eoum orbem haec, quae narravimus, diversi rerum expediunt casus, Alamanni post aerumno-

rumnosas iacturas et vulnera, quae congressi saepe Iuliano Caesari pertulerunt, viribus tandem resumptis licet imparibus pristinis, ob causam expositam supra, Gallicanos limites formidati iam persultabant. Statimque post Kal. Ianuarias, cum per glaciales tractus hiemis rigidum inhorresceret sidus, cuneatim egressa multitudo licentius vagabatur. Horum portioni primae Charietto, tunc per utram- 2
que Germaniam Comes, occursurus cum milite egreditur ad bella ineunda promptissimo, adscito in societatem laboris Severiano itidem Comite, invalido et longaevo, qui apud Cabilona Divitensibus praesidebat et Tungricanis. Proinde confertius 3
agmine in unum coacto, ponteque brevioris aquae firma celeritate transmisso, visos eminus barbaros Romani sagittis aliisque levibus iaculis incessebant, quae illi reciprocis iactibus valide contorquebant. Ubi vero turmae congressae strictis conflixere mu- 4
cronibus, nostrorum acies [1]) impetu hostium acriore concussa, nec resistendi nec faciendi fortiter copiam reperit, cunctis metu compulsis in fugam, cum Severianum vidissent equo deturbatum, missilique telo perossensum. Ipse denique Charietto, dum ce- 5
dentes obiectu corporis et vocis iurgatorio sonu audentius pertinet, pudendumque diluere dedecus fiducia diu standi conatur, oppetiit telo letali confixus. Post cuius interitum, Erulorum Batavorum- 6
que vexillum direptum, quod insultando tripudiantes barbari crebro sublatum altius ostendebant, post certamina receptum est magna.

(A. C. 367.)

II. Qua clade cum ultimo maerore comperta, 1
correcturus secius gesta Dagalaiphus a Parisiis mittitur. Eoque diu cunctante, causanteque, diffusos

1) τὸ hostium deest *Steph.*

per varia barbaros ſemet adoriri non poſſe, accitoque paullo poſt, ut cum Gratiano etiam tum privato ſusciperet inſignia conſulatus; Iovinus equitum magiſter accingitur: et inſtructus paratusque, cautiſſime obſervans utrumque ſui agminis latus, venit prope locum Scarponna: ubi inopinus maiorem barbarorum plebem, antequam armaretur, temporis brevi puncto praeventam ad internecionem ex-
2 ſtinxit. Exſultantes innoxii proelii gloria milites ad alterius globi perniciem ducens, ſenſimque incedens rector eximius ſpeculatione didicit fida, direptis propius villis vaſtatoriam manum quieſcere prope flumen: iamque adventans, abditusque in valle denſitate arbuſtorum obſcura, videbat lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque
3 nonnullos. Et nactus horam impendio tempeſtivam, ſigno repente per lituos dato latrocinalia caſtra perrupit: contraque Germani nihil praeter inefficaces minas iactanter ſonantes et fremitum, nec expedire arma diſperſa, nec componere aciem, nec reſurgere in vires permittebantur, [1]) urgente inſtanter victore. Quocirca forati pilis et gladiis cecidere complures, absque iis, quos verſos in pedes texere flexuoſi tramites et anguſti.

4 Hoc proſpero rerum effectu, quem virtus peregerat et fortuna, aucta fiducia Iovinus militem ducens, diligenti ſpeculatione praemiſſa, in tertium cuneum, qui reſtabat, propere caſtra commovit: et maturato itinere omnem prope Catelaunos inve-
5 nit ad congrediendum promptiſſimum. Et vallo opportune metato, ſuisque pro temporis copia cibo recreatis et ſomno, primo aurorae exortu in aperta planitie compoſuit aciem dilatatam arte ſollerti, ut ſpatiis amplioribus occupatis aequiperare Romani hoſtium multitudinem adparerent, inferiores nume-

1) In *Steph.* editione τὸ inſtanter deeſt.

ro, licet viribus pares. [2]) Signo itaque per bucci- 6
nas dato, quum pede collato res agi coepiſſet, ſueta
vexillorum [3]) ſplendentium facie territi ſtetere Ger-
mani. Quibus hebetatis parumper, reparatisque
confeſtim, adusque diei extimum concertatione
protenta, validius imminens miles fructum rei bene
geſtae ſine dispendio quaeſiſſet, ni Balchobaudes
armaturarum tribunus magniloquentia ſocordi coa-
litus, propinquante iam veſpera ceſſiſſet incondite.
Quem ſi ſequutae reſiduae cohortes abiiſſent, ad tri-
ſtes exitus eousque negotium venerat, ut nec acta
nuntiaturus quisquam poſſet ſupereſſe noſtrorum.
Sed reſiſtens animorum acri robore miles ita lacertis 7
eminuit, ut hoſtium quatuor millibus ſauciis, ſex
alia interficeret millia: ipſe vero non amplius mille
ducentis amitteret, ducentis tantummodo vulnera-
tis. Noctis itaque adventu proelio iam dirempto, 8
refectisque viribus feſſis, prope confinia lucis du-
ctor egregius in agminis quadrati figuram producto
exercitu, cum comperiſſet occultantibus tenebris
barbaros lapſos: ſecurus inſidiarum per aperta cam-
porum ſequebatur et mollia, calcando ſemineces et
conſtrictos, quos vulneribus frigorum aſperitate
contractis dolorum abſumpſerat magnitudo. Exin 9
progreſſus ulterius, revertens, ubi nullum repererat,
didicit regem hoſtilium agminum cum paucis captum
ab Aſcariis, quos ipſe [4]) per iter aliud ad diripienda
tentoria miſerat Alamannica, ſuffixum patibulo.
Ideoque iratus in tribunum animadvertere ſtatuit,
auſum hoc inconſulta poteſtate ſuperiore feciſſe:
eumque damnaſſet, ni militari impetu commiſſum
facinus atrox, documentis evidentibus conſtitiſſet.

Et poſt haec redeunti Pariſios poſt claritudinem 10
recte geſtorum Imperator laetus occurrit: cumque

---

2) Mſ. Signo itaque. 3) In Steph. deeſt. 4) Mſ. pariter.

postea consulem designavit: illo videlicet ad gaudii cumulum accedente, quod iisdem diebus Procopii
11 susceperat caput a Valente transmissum. Praeter haec, alia multa narratu minus digna conserta sunt proelia per tractus varios Galliarum, quae superfluum est explicare, quoniam neque operae pretium aliquod eorum habuere proventus, nec historiam producere per minutias ignobiles decet.

1 III. Hoc tempore vel paullo ante, nova portenti species per annonariam adparuit Tusciam: idque, quorsum evaderet, prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Pistoriensi prope horam diei tertiam spectantibus multis asinus tribunali adscenso audiebatur destinatius rugiens: et stupefactis omnibus, qui aderant, quique didicerant referentibus aliis, nulloque coniectante ventu-
2 ra, postea, quod portendebatur, evenit. Terentius enim humili genere in urbe natus et pistor, ad vicem praemii, quia peculatus reum detulerat Orfitum ex praefecto, hanc eamdem provinciam correctoris administraverat potestate. Eaque confidentia deinceps inquietius agitans multa, in naviculariorum negotio falsum admisisse convictus, ut ferebatur, periit carnificis manu, regente Claudio Romam.

3 Multo tamen antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit, inter praecipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiae, quo instante urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur: [et ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem] condidit ipse, et magna civium laetitia dedicavit ingratorum, ut res docuit apertis-
4 sima. Qui, consumptis aliquot annis, domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius infixerat, illum dixisse sine indice ullo vel teste, libenter se vino proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur.

Advenit poſt hunc urbis moderator Lampadius 5
ex praefecto praetorio, [1]) homo indignanter admo-
dum ſustinens, ſi, etiam cum ſpueret, non lauda-
retur, ut id quoque prudenter praeter alios faciens:
ſed nonnumquam ſeverus et frugi. Hic cum ma- 6
gnificos praetor ederet ludos, et uberrime largire-
tur, plebis nequiens tolerare tumultum, indignis
multa donari ſaepe urgentis; ut liberalem ſe et mul-
titudinis oſtenderet contemptorem, accitos a Vati-
cano quosdam egentes opibus ditaverat magnis.
Vanitatis autem eius exemplum, ne latius evage- 7
mur, hoc unum ſufficiet poni, leve quidem, ſed
cavendum iudicibus. Per omnia enim civitatis
membra, quae diverſorum Principum [2]) exorna-
runt impenſae, nomen proprium inſcribebat: non
ut veterum inſtaurator, ſed conditor. Quo vitio
laboraſſe Traianus dicitur Princeps: unde eum her-
bam parietinam iocando cognominarunt.

Hic praefectus exagitatus eſt motibus crebris: 8
uno omnium maximo, cum collecta plebs infima,
domum eius prope Conſtantinianum lavacrum inie-
ctis facibus incenderat et malleolis, ni vicinorum
et familiarium veloci concurſu a ſummis tectorum
culminibus petita ſaxis et tegulis abſceſſiſſet. Ea- 9
que vi territus ipſe [3]) primitus crebreſcentis ſedi-
tionis in maius, ſeceſſit ad Mulvium pontem (quem
ſtruxiſſe ſuperior dicitur Scaurus) adlenimenta ibi-
dem tumultus opperiens, quem cauſa concitaverat
gravis. Aedificia erigere exoriens nova, vel vetu- 10
ſta quaedam inſtaurans, non ex titulis ſolitis parari
iubebat impenſas: ſed, ſi ferrum quaerebatur, aut
plumbum, aut aes, aut quidquam ſimile; adpari-
tores immittebantur, qui velut ementes diverſa, ra-
perent ſpecies nulla pretia perſolvendo: unde ac-

1) In Steph. τὸ *homo* deeſt. 2) Mſ. exarmarunt. 3) Mſ. pri-
mitus crebreſc.

cenſorum iracundiam pauperum [4]) damna deflentium crebra aegre potuit celeri vitare digreſſu.

11 Advenit ſucceſſor eius ex quaeſitore palatii [5]) Iuventius, integer et prudens, Pannonius: cuius adminiſtratio quieta fuit et placida, copia rerum omnium fluens. Et hunc quoque discordantis populi ſeditiones terruere cruentae, quae tale nego-
12 tium excitavere. Damaſus et Urſinus ſupra humanum modum ad rapiendam epiſcopatus ſedem ardentes, ſciſſis ſtudiis aſperrime conflictabantur, adusque mortis vulnerumque discrimina adiumentis utriusque progreſſis: quae nec corrigere ſufficiens Iuventius nec mollire, coactus vi magna ſeceſſit in
13 ſuburbanum. Et in concertatione ſuperaverat Damaſus, parte, quae ei favebat, inſtante. Conſtatque in baſilica Sicinini, ubi ritus Chriſtiani eſt conventiculum, uno die centum triginta ſeptem reperta cadavera peremptorum: efferatamque diu plebem aegre poſtea delenitam.

14 Neque ego abnuo, oſtentationem rerum conſiderans urbanarum, huius rei cupidos ob impetrandum, quod adpetunt, omni contentione laterum iurgari debere: cum id adepti, futuri ſint ita ſecuri, ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis inſidentes, circumſpecte veſtiti, epulas curantes profuſas, adeo ut eorum convivia
15 regales ſuperent menſas. Qui eſſe poterant beati revera, ſi magnitudine urbis deſpecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem antiſtitum quorumdam provincialium viverent: quos tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum, et ſupercilia humum ſpectantia, perpetuo numini verisque eius cultoribus ut puros commendant et verecundos. Hactenus deviaſſe ſufficiet, nunc ad rerum ordines revertamur.

---

4) τὸ *damna* vulg. deeſt. 5) MI. *Iuventius*, et ita infra.

IV. Dum aguntur antedicta per Gallias et Italiam, 1
novi per Thracias exciti ſunt procinctus. Valens
enim, ut conſulto placuerat fratri, cuius regebatur
arbitrio, arma concuſſit in Gothos, ratione iuſta
permotus: quod auxilia miſere Procopio civilia bella
coeptanti. Ergo convenit pauca ſuper harum ori-
gine regionum et ſitu transcurrere per brevem ex-
ceſſum.

Erat Thraciarum deſcriptio facilis, ſi veteres 2
concinerent ſtili: quorum obſcura varietas quo-
niam opus veritatem profeſſum non iuvat, ſufficiet
ea, quae vidiſſe meminimus, expedire. Has terras 3
immenſa quondam camporum placiditate aggerum-
que altitudine fuiſſe porrectas, Homeri perennis
auctoritas docet, Aquilonem et [1]) Zephyrum ventos
exinde flare ſingentis: quod aut fabuloſum eſt, aut
tractus antehac diffuſi latiſſime, deſtinatique natio-
nibus feris, cuncti Thraciarum vocabulo cenſeban-
tur. Et partem earum habitavere Scordiſci, longe 4
nunc ab iisdem provinciis diſparati, ſaevi quondam
et truces, ut antiquitas docet, hoſtiis captivorum
Bellonae litantes et Marti, humanumque ſanguinem
in oſſibus capitum [2]) cavis bibentes avidius: quorum
aſperitate poſt multiplices pugnarum aerumnas ſaepe
res Romana vexata, poſtremo omnem amiſit exerci-
tum cum rectore.

Sed ut nunc cernimus, eadem loca formata in 5
cornuti ſideris modum, effingunt theatri faciem ſpe-
cioſam. Cuius in ſummitate occidentali montibus
praeruptis denſitate Succorum pateſcunt anguſtiae,
Thracias dirimentes et Daciam. Partem vero ſini- 6
ſtram arctois obnoxiam ſtellis [3]) Aemimontanae cel-
ſitudines claudunt, ut et Hiſter, qua Romanum
caeſpitem lambit, urbibus multis et caſtris conti-

1) τὸ ventos Steph. deeſt. 2) Mſ. capitum cavis. 3) Mſ. Hae-
mimontana celſitudines clauduntur.

7 guus et caſtellis. Per dextrum, quod auſtrale eſt,
latus ſcopuli tenduntur Rhodopes: unde [4]) Eoum
iubar exſurgit, finitur in fretum: cui undoſius ab
Euxino ponto labenti, pergentique fluctibus reci-
procis ad Aegaeum, diſcidium panditur terrarum
8 anguſtum. Ex angulo tamen orientali Macedonicis
iungitur collimitiis per artas praecipitesque vias,
[5]) quae cognominantur Acontiſma: cui proxima
Arethuſa convallis et ſtatio, in qua viſitur Euripidis
ſepulcrum tragoediarum ſublimitate conſpicui, et
Stagira, ubi Ariſtotelem, ut Tullius ait, funden-
9 tem aureum flumen, accepimus natum. Haec quo-
que priſcis temporibus loca barbari tenuere, morum
ſermonumque varietate diſſimiles. E quibus, prae-
ter alios, ut immaniter efferati [6]) timebantur Odry-
ſae, ita humanum fundere ſanguinem adſueti, ut,
cum hoſtium copia non daretur, ipſi inter epulas
poſt cibi ſatietatem et potus, ſuis velut alienis cor-
poribus imprimerent ferrum.

10 Verum aucta re publica, dum conſulare vigeret
imperium, has gentes antehac ſemper indomitas,
vagantesque ſine cultu vel legibus, Marcus Didius
ingenti deſtinatione preſſit; Druſus intra fines con-
tinuit proprios; Minucius prope amnem Hebrum,
a celſis Odryſarum montibus fluentem, ſuperatos
proelio ſtravit: poſt quos reſidui ab Appio Clau-
dio proconſule ſunt infeſta concertatione deleti.
Oppida enim in Boſporo ſita et Propontide claſſes
11 obtinuere Romanae. Advenit poſt hos imperator
Lucullus, qui cum [7]) duriſſima gente Beſſorum con-
flixit omnium primus: eodemque impetu Aemi-
montanos acriter reſiſtentes oppreſſit. Quo immi-
nente, Thraciae omnes in ditionem veterum [8]) trans-

---

4) Mſ. eo iubar. 5) *al.* qua cognom. 6) *al.* memorantur.
7) Mſ. duriſſima. 8) *al.* transivere.

iere nostrorum: hocque modo post procinctus ancipites, rei publicae sex provinciae sunt quaesitae.

Inter quas prima [9]) ex fronte, quae Illyriis est 12 confinis, Thracia speciali nomine adpellatur: quam Philippopolis Eumolpias vetus, et Beroea amplae civitates exornant. Post hanc Aemimontus Hadrianopolim habet, quae dicebatur Uscudama, et Anchialon, civitates magnas. Dein Mysia, ubi Marcianopolis est, a sorore Traiani Principis ita cognominata, et Dorostorus, et Nicopolis, et Odyssus: iuxtaque Scythia, in qua celebriora sunt [10]) aliis oppida Dionysopolis, et Tomi, et [11]) Calatis. Europa omnium ultima, praeter municipia urbibus nitet duabus, Apris et Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic adnexa 13 Maximianopolim habet, et Maroneam, et Aenum, qua condita et relicta Aeneas Italiam auspiciorum prosperitate perpetua [12]) post diuturnos occupavit errores.

Constat autem, ut vulgavere rumores adsidui, 14 omnes paene agrestes, qui per regiones praedictas montium circumcolunt altitudines, salubritate virium et praerogativa quadam vitae longius propagandae nos anteire: idque inde contingere arbitrantur, quod colluvione ciborum abstinent calidis, et perenni viriditate roris adspergінibus gelidis corpora constringente, aurae purioris dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales primi omnium sentiunt, nullis adhuc maculis rerum humanarum [13]) infectos. His ita digestis pedem referamus ad coeptum.

V. Procopio superato in Phrygia, internarum- 1 que dissensionum materia consopita, Victor magister equitum ad Gothos est missus, cogniturus aper-

---

9) *al.* ex fronte quae. 10) τὸ *aliis* vulgo deest. 11) Mſ. Galati. 12) Mſ. τὸ *post* deest. 13) Mſ. infestos.

te, quam ob caufam gens amica Romanis, foederibusque [1]) ingenuae pacis obftricta, armorum dederat adminicula bellum Principibus legitimis inferenti. Qui ut factum [2]) firma defenfione purgarent, litteras eiusdem obtulere Procopii, ut generis Conftantiniani propinquo imperium fibi debitum fumpfiffe commemorantis, veniaque dignum adferentes errorem.

2 Quibus eodem referente Victore compertis, Valens [3]) parvi ducens excufationem vaniffimam, in eos figna commovit, motus adventantis iam praefcios: et pubefcente vere quaefito in unum exercitu, prope Daphnem nomine munimentum eft caftra metatus: ponteque contabulato fupra navium foros flumen transgreffus eft Hiftrum, refiftentibus nullis.

3 Iamque fublatus fiducia, cum ultro citroque difcurrens nullum inveniret, quem fuperare poffet vel terrere: omnes enim formidine perciti militis cum adparatu ambitiofo propinquantis, montes petivere Serrorum arduos, et inacceffos nifi perquam gnaris.

4 [4]) Ne igitur, aeftate omni confumpta, fine ullo remearet effectu, Arinthaeo magiftro peditum miffo cum praedatoriis globis, familiarum rapuit partem, quae antequam ad dirupta venirent et flexuofa capi potuerunt, per plana camporum errantes. Hocque tantum, quod fors dederat, impetrato, rediit cum fuis innoxius, nec illato gravi vulnere nec accepto.

5 Anno fequuto ingredi terras hoftiles pari alacritate conatus, fufius Danubii gurgitibus vagatis impeditus, manfit immobilis, prope Carporum vicum ftativis caftris adusque autumnum locatis emenfum. Unde, quia nihil agi potuit dirimente magnitudine fluentorum, Marcianopolim ad hiberna disceffit.

6 Simili pertinacia tertio quoque anno per Novidunum navibus ad transmittendum amnem connexis

---

1) Mf. inge. 2) *al.* prima. 3) Mf. parviducens. 4) *τὸ igitur* in vulgatis libris deeft.

perrupto barbarico, continuatis itineribus longius agentes Creuthungos bellicoſam gentem adgreſſus eſt: poſtque leviora certamina Athanaricum ea tempeſtate iudicem potentiſſimum, auſum reſiſtere cum manu quam ſibi crediderit abundare, extremorum metu coëgit in fugam: ipſeque cum omnibus ſuis Marcianopolim redivit, ad hiemem agendam, ut in illis tractibus habilem.

Aderant poſt diverſos triennii caſus finiendi 7
belli materiae tempeſtivae. Prima, quod ex Principis diuturna permanſione metus augebatur hoſtilis: dein, quod commerciis vetitis, ultima neceſſariorum inopia barbari ſtringebantur: adeo ut legatos ſupplices ſaepe mittentes [5]) venialem poſcerent pacem. Quibus Imperator rudis quidem, verum 8
ſpectator adhuc aequiſſimus rerum, antequam adulationum pernicioſis illecebris captus rem publicam funeribus perpetuo deflendis adfligeret, in commune conſultans pacem dare oportere decrevit. [6]) Miſ- 9
ſique viciſſim Victor et Arinthaeus, qui tunc equeſtrem ac pedeſtrem militiam agebant: qui cum propoſitis conditionibus adſentiri Gothos docuiſſent litteris veris, praeſtituitur componendae [7]) paci conveniens locus. Et quoniam adſerebat Athanaricus, ſub timenda exſecratione [8]) iurisiurandi ſe eſſe obſtrictum, mandatisque prohibitum patris, ne ſolum calcaret aliquando Romanorum, et adigi non poterat, indecorumque erat et vile ad eum Imperatorem transire: recte noſcentibus placuit, navibus remigio directis in medium flumen, quae vehebant cum armigeris Principem, gentisque iudicem inde cum ſuis, foederari, ut ſtatutum eſt, pacem. Hocque compoſito et acceptis obſidibus, Valens 10
Conſtantinopolim rediit: ubi poſtea Athanaricus

5) Mſ. venalem poſcerent praecem. 6) *al.* emiſitque viciſſim Victorem et Arintheum. 7) Mſ. pacis. 8) Mſ. iurandi.

proximorum factione genitalibus terris expulſus, fatali ſorte deceſſit; et ambitioſis exſequiis ritu ſepultus eſt noſtro.

1 VI. Inter haec Valentiniano magnitudine quaſſato morborum, agitanteque extrema, convivio occultiore Gallorum, qui aderant in commilitio Principis, ad imperium Ruſticus Iulianus tunc magiſter memoriae poſcebatur, quaſi adflatu quodam furoris beſtiarum more humani ſanguinis avidus, ut ostenderat, cum proconſulari poteſtate regeret
2 Africam. In praefectura enim urbana, quam adhuc adminiſtrans exſtinctus eſt, tempus anceps metuens tyrannidis, cuius arbitrio tamquam inter dignorum inopiam ad id [1]) eſcenderat culmen, lenis
3 videri cogebatur et mollior. Contra hos nitebantur aliqui ſtudiis altioribus in favorem Severi magiſtri tunc peditum, ut apti ad hoc impetrandum: qui, licet aſper eſſet et formidatus, tolerabilior tamen fuit, et praeferendus modis omnibus antedicto.

4 [2])Sed dum haec cogitantur incaſſum, Imperator remediis multiplicibus recreatus, vixque ſe mortis periculo contemplans extractum: Gratianum filium ſuum adulto iam proximum, inſignibus principatus
5 ornare meditabatur. Et paratis omnibus, militeque firmato, ut animis id acciperet promptis, cum Gratianus veniſſet, progreſſus in campum tribunal adſcendit: ſplendoreque nobilium circumdatus poteſtatum, dextera puerum adprehenſum productumque in medium, oratione concionaria deſtinatum Imperatorem exercitui commendavit.

6 *Fauſtum erga me veſtri favoris indicium, hunc loci principalis circumferens habitum, quo potior*

---

1) Mſ. *deſcenderat.* Forſan in antiquis codicibus ſcriptum fuit *eſcenderat*, ut ſupra: idque in aliis libris iam olim quoque obſervatum fuit. 2) *at* ſed cum.

aliis iudicatus sum multis et claris: consiliorum sociis
votorumque auspicibus vobis, pietatis officium ad-
grediar tempestivum, prospera Deo spondente:
cuius sempiternis auxiliis stabit Romana res incon-
cussa. Accipite igitur, quaeso, placidis mentibus, 7
viri fortissimi, desiderium nostrum, id reputantes,
quod haec, quae fieri caritatis sanciunt iura, non
tantum transire voluimus per conscientiam vestram,
verum etiam probata firmari, ut congrua nobis et
profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem 8
diu versatum inter liberos vestros commune diligitis
pignus, undique muniendae tranquillitatis publicae
causa in Augustum sumere commilitium paro, si
propitia caelestis numinis vestraeque maiestatis vo-
luntas parentis amorem iuverit praeeuntem: non
rigido cultu ab incunabulis ipsis ut nos educatum,
nec tolerantia rerum coalitum asperarum, nec ca-
pacem adhuc Martii pulveris, ut videtis: sed fami-
liae suae laudibus maiorumque factis praestantibus
concinentem, potioribus (invidiae metu dicitur) pro-
tinus [3]) *succreturum. Ut enim mihi videri solet,* 9
mores eius et adpetitus, licet nondum maturos saepe
pensanti: ineunte adulescentia, quoniam humani-
tate et studiis disciplinarum sollertium est politus,
librabit suffragiis puris merita recte secusve facto-
rum: faciet, ut sciant se boni intelligi: in pulcra
facinora procursabit, signis militaribus et aquilis
adhaesurus: solem nivesque et pruinas et sitim per-
feret et vigilias: castris, si necessitas adegerit, ali-
quotiens propugnabit: salutem pro periculorum so-
ciis obiectabit: et, quod pietatis summum primum-
que munus est, rem publicam, ut domum paternam
diligere poterit et avitam.

Nondum finita oratione dictis cum adsensu laeto 10
auditis, pro suo quisque loco et animo milites alius

---

3) *al.* surrepturum.

alium anteire festinans, tamquam utilitatis et gaudiorum participes Gratianum declararunt Augustum, classicorum amplissimo sonu blandum fragorem miscentes armorum.
11 Quo viso maiore fiducia Valentinianus exsultans, corona indumentisque supremae fortunae ornatum filium osculatus, iamque fulgore conspicuum, alloquitur advertentem, quae [4]) dicebantur.

12 *En,* inquit, *habes, mi Gratiane, amictus, ut speravimus omnes, augustos, meo commilitonumque nostrorum arbitrio delatos ominibus faustis. Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, ut patris patruique collega: et adsuesce impavidus penetrare cum agminibus peditum gelu pervios Histrum et Rhenum: armatis tuis proximus stare: sanguinem spiritumque considerate pro his impendere, quos regis: nihil alienum putare, quod ad*
13 *Romani imperii pertinet latus.* *Haec pro tempore praecepisse sufficiet, caetera monere non desinam. Nunc reliqui vos estis, rerum maximi defensores: quos rogo et obtestor, ut adcrescentem Imperatorem fidei vestrae commissum servetis adfectione fundata.*

14 His dictis sollemnitate omni firmatis, Eupraxius Caesariensis Maurus, magister ea tempestate memoriae, primus omnium exclamavit, *familia Gratiani hoc meretur:* statimque promotus quaestor, multa et prudentibus aemulanda bonae fiduciae reliquit exempla, nusquam a statu naturae discedens intrepidae, sed constans semper legumque similis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicibus advertimus causis: qui tunc magis in suscepta parte iustitiae permanebat, cum eum recta monentem exagitaret minax Imperator et nimius.
15 Consurrectum est post haec in laudes maioris Prin-

4) Ms. dicebantur.

cipis et novelli: maximeque pueri, quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultusque et reliqui corporis iucundissimus nitor, et egregia pectoris indoles: quae Imperatorem implesset cum veterum lectissimis comparandum, si per fata proximosque [5]) licuisset, qui virtutem eius etiam tum instabilem [6]) obnubilarunt actibus pravis.

In hoc tamen negotio Valentinianus morem in- 16
stitutum antiquitus supergressus, non Caesares sed Augustos germanum nuncupavit et filium, benivole satis. Nec enim quisquam antehac adscivit sibi pari potestate collegam, praeter Principem Marcum, qui Verum adoptivum fratrem absque diminutione aliqua auctoritatis Imperatoriae socium fecit.

(A. C. 368.)

VII. His ex sententia [1]) rectoris et militum or- 1
dinatis, vix dies intercessere pauci, cum Mamertinum praefectum praetorio ab urbe regressum, quo quaedam perrexerat correcturus, Avitianus ex vi-
cario peculatus detulerat reum. Cui ideo Vulca- 2
tius successit Rufinus, omni ex parte perfectus, et velut apicem senectutis honoratae praetendens, sed lucrandi opportunas occasiones occultationis spe
numquam praetermittens. Qui nactus copiam 3
Principis, Orfitum ex praefecto urbis solutum exsilio, patrimonii redintegrata iactura, remitti fecit in lares.

Et quamquam Valentinianus homo propalam 4
ferus, inter imperitandi exordia, ut asperitatis opinionem molliret, impetus truces retinere nonnumquam in potestate animi nitebatur: serpens tamen vitium et [2]) dilatum aliquamdiu, licentius erupit ad

---

5) *al.* licuisset et qui. 6) Ms. adnubilarunt. 1) ectoris. 2) τὸ *aliquamdiu* Ms. deest.

perniciem plurimorum: quod auxit ira acerbius effervescens. Hanc enim ulcus esse animi diuturnum, interdumque perpetuum prudentes definiunt, nasci ex mentis [3]) mollitia consuetum: id adserentes argumento probabili, quod iracundiores sunt incolumibus languidi, et feminae maribus, et iuvenibus senes, et felicibus aerumnosi.

5 Eminuit tamen per id tempus inter alias humilium neces, mors Dioclis ex comite largitionum Illyrici, quem ob delicta [4]) levia flammis iussit exuri: et Diodori ex agente in rebus, triumque adparitorum potestatis vicariae per Italiam, ob id necatorum atrociter, quod apud eum questus est comes, Diodorum quidem adversus se civiliter imploraſſe iuris auxilium, officiales vero iussu iudicis ausos monere proficiscentem, ut responderet ex lege. Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum, ubi sepulti sunt, *Ad innocentes* adpellant.

6 Dein cum in negotio Maxentii cuiusdam Pannonii, ob exsecutionem a iudice recte maturari praeceptam, trium oppidorum ordines mactari iussisset, interpellavit Eupraxius, tunc quaestor; et, *Parcius*, inquit, *agito*, *piissime Principum: hos enim*, *quos interfici tamquam noxios iubes, ut martyras*, *id est divinitati acceptos*, *colit religio Chri-*
7 *stiana*. Cuius salutarem fiduciam praefectus imitatus Florentius, cum in re quadam venia digna audisset eum percitum ira [5]) iussisse itidem ternos per ordines urbium interfici plurimarum, *Et quid agetur*, ait, *si oppidum aliquod Curiales non haberet tantos? Inter reliqua id quoque suspendi debet, ut, cum habuerit*, *occidantur*. Ad hanc inclementiam illud quoque accedebat dictu dirum et factu: quod,

---

3) Mſ. mollitia. 4) Mſ. brevia. 5) Mſ. iussisse item ternos.

quod, ſi quis eum adiſſet iudicium potentis inimici declinans, aliumque ſibi poſtulans dari: hoc non impetrato, ad eumdem, quem metuebat, licet multa praetenderet iuſta, remittebatur. Itemque aliud audiebatur horrendum, quod, ubi debitorum aliquem egeſtate obſtrictum nihil reddere poſſe dicebatur, interfici debere pronuntiabat.

Haec autem et ſimilia licenter ideo altiore faſtu 9
quidam Principes agunt, quod amicis emendandi ſecus cogitata vel geſta copiam negant: inimicos loqui terrent amplitudine poteſtatis. Nulla vacat quaeſtio pravitatum apud eos, qui, quod [6]) volunt ipſi, maximas putant eſſe virtutes.

VIII. Profectus itaque ab Ambianis, Treveros- 1
que feſtinans, nuntio percellitur gravi, qui Britannias indicabat barbarica conſpiratione ad ultimam vexatas inopiam: Nectaridumque Comitem maritimi tractus occiſum, et [1]) Fulloſaudem ducem hoſtium inſidiis circumventum. Quibus magno cum 2
horrore compertis, Severum etiam tum domeſticorum Comitem miſit, ſi fors caſum dediſſet optatum, correcturum ſequius geſta: quo paullo poſtea revocato, Iovinus eadem loca profectus, [2]) Provertuidem celeri gradu praemiſit, adminicula petiturus exercitus validi. Id enim inſtantes neceſſitates flagitare firmabant. Poſtremo ob multa et metuenda, quae 3
ſuper eadem inſula rumores adſidui perferebant, electus Theodoſius illuc properare diſponitur, officiis Martiis feliciſſime cognitus: adſcitaque animoſa legionum et cohortium [3]) pube, ire tendebat praeeunte fiducia ſpecioſa.

Et quoniam, cum Conſtantis Principis actus 4
componerem, motus adoleſcentis et ſeneſcentis oceani, ſitumque Britanniae pro captu virium ex-

---

6) *τὸ ipſi* deeſt al. 1) Mſ. effulloſaudem. 2) Mſ. Provertu idem. 3) Mſ. pubetere tend.

planavi, ad ea, quae digeſta ſunt ſemel, revolvi
ſuperfluum duxi: ut Ulyxes Homericus apud
Phaeacas ob difficultatem nimiam replicare formi-
5 dat. Illud tamen ſufficiet dici, quod eo tempore
Picti in duas gentes diviſi, Dicalidonas et Vectu-
riones, itidemque Attacotti bellicoſa hominum na-
tio, et Scotti, per diverſa vagantes multa popula-
bantur: Gallicanos vero tractus Franci et Saxones
iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra
vel mari, praedis acerbis incendiisque, et captivo-
rum funeribus [4]) hominum violabant.

6 Ad haec prohibenda, ſi copiam dediſſet fortuna
proſperior, orbis extrema dux efficaciſſimus petens,
cum veniſſet ad Bononiae littus, quod a ſpatio con-
troverſo terrarum anguſtiis reciproci diſtinguitur
maris, attolli horrendis aeſtibus adſueti, rurſusque
ſine ulla navigantium noxa in ſpeciem complanari
camporum: exinde, transmeato lentius freto, de-
fertur [5]) Rutupias, ſtationem ex adverſo tranquil-
7 lam. Unde cum conſequuti Batavi veniſſent et
Eruli, Ioviique et Victores, fidentes viribus nume-
ri, egreſſus tendensque ad [6]) Lundinium vetus op-
pidum, quod Auguſtam poſteritas adpellavit, divi-
ſis plurifariam globis, adortus eſt vagantes hoſtium
vaſtatorias manus, graves onere ſarcinarum: et
propere fuſis, qui vinctos homines agebant et peco-
ra, praedam excuſſit, quam tributarii perdidere
8 miſerrimi. His denique reſtituta omni, praeter
partem exiguam, impenſam militibus feſſis, merſam
difficultatibus ſuis antehac civitatem, ſed ſubito,
quam ſalus ſperari potuit recreatam, in ovantis
ſpeciem laetiſſimus introiit.

9 Ubi ad audenda maiora proſpero ſucceſſu elatus,
[7]) tutaque ſcrutando conſilia, futuri morabatur

4) Mſ. omnium. 5) Mſ. Ruturias. 6) *al.* Lundonium. 7) Mſ. totaque.

ambiguus, diffuſam variarum gentium plebem et ferocientem immaniter, non niſi per dolos occultiores et improviſos excurſus ſuperari poſſe, captivorum confeſſionibus et transfugarum indiciis doctus. Denique edictis propoſitis impunitateque promiſſa, deſertores ad procinctum vocabat, et [8]) multos alios per diverſa libero commeatu diſperſos. Quo monitu ut rediere plerique, incentivo percitus, retentusque anxiis curis, Civilem nomine recturum Britannias pro praefectis ad ſe popoſcerat mitti, virum acrioris ingenii, ſed iuſti tenacem et recti: itidemque Dulcitium, ducem ſcientia rei militaris inſignem.

IX. Haec in Britanniis agebantur. Africam 1
vero iam inde ab exordio Valentiniani imperii exu-
rebat barbarica rabies, per procurſus audentiores
et crebris caedibus et rapinis intenta. Quam rem
militaris augebat ſecordia, et aliena invadendi cupi-
ditas, maximeque Romani nomine Comitis. Qui 2
venturi providus, transferendaeque in alios invidiae
artifex, ſaevitia morum multis erat exoſus, hac
praecipue cauſa, quod ſuperare hoſtes in vaſtandis
provinciis feſtinabat, adfinitate Remigii tunc ma-
giſtri [1]) officiorum confiſus: quo prava et contraria
referente, Princeps (ut prae ſe ferebat ipſe) cautiſſi-
mus lacrimoſa dispendia diutius ignoravit Afrorum.
Geſtorum autem per eas regiones ſeriem plenam, 3
et Ruricii praeſidis legatorumque mortem, et cae-
tera luctuoſa, cum adegerit ratio, diligentius ex-
plicabo. Et quoniam adeſt liber locus dicendi, 4
quae ſentimus, aperte loquamur: hunc Imperato-
rem omnium primum in maius militares faſtus ad
damna rerum auxiſſe communium, dignitates opes-

8) *τὸ alios* deeſt vulg. 1) Ita Mſ. et Steph. In aliis *τὸ confiſus* deeſt.

que eorum ſublimius erigentem: et quod erat publice privatimque dolendum, indeflexa ſaevitia punientem gregariorum errata, parcentem potioribus, qui tamquam peccatis indulta licentia, ad labem delictorum immanium conſurgebant: qui ex eo anhelantes, ex nutu ſuo indiſtanter putant om-
5 nium pendere fortunas. Horum flatus et pondera inventores iuris antiqui [2]) mollientes, etiam inſontes quosdam aliquotiens ſuppliciis aboleri cenſuere letalibus. Quod ſaepe contingit, cum ob multitudinis crimina, nonnulli ſortis iniquitate plectuntur innoxii: id enim nonnumquam ad privatorum pertinuit cauſas.

6 At in Iſauria globatim per vicina digreſſi praedones, oppida villasque uberes libera populatione vexantes, magnitudine iacturarum Pamphyliam adflictabant et Cilicas. Quos cum nullis arcentibus internecive cuncta disperdere Aſiae Vicarius ea tempeſtate Muſonius advertiſſet, Athenis Atticis antehac magiſter rhetoricus: deploratis noviſſime rebus, luxuque adiumento militari marcente, adhibitis ſemiermibus paucis, quos Diogmitas adpellant, unum graſſatorum cuneum, ſi patuiſſet facultas, adoriri conatus, per anguſtum quemdam transiens devexitatis amfractum, ad inevitabiles venit inſidias: et ibi cum his confoſſus eſt quos ducebat.
7 Tali ſucceſſu latrones praetumidos, palantesque per varia confidentius, interfectis aliquibus, ad latebroſa [3]) montium ſaxa quae incolunt excitae tandem copiae contruſerunt: ubi cum eis nec quieſcendi nec inveniendi ad victum utilia copia laxaretur, per indutias pacem ſibi tribui popoſcerunt, Germanicopolitanis auctoribus, quorum apud eos, ut ſigniferae manus, ſemper valuere ſententiae: obſi-

---

2) Mſ. molientes. 3) Mſ. animantium.

dibusque datis, ut imperatum eſt, immobiles diu manſere, nihil audentes hoſtile.

Haec inter Praetextatus praefecturam urbis 8
ſublimius curans, per integritatis multiplices actus et probitatis, quibus ab aduleſcentiae rudimentis inclaruit, adeptus eſt id, quod raro contingit, ut, cum timeretur, amorem non perderet civium, [4]) minus firmari ſolitum erga iudices formidatos. Cuius auctoritate iuſtisque veritatis ſuffragiis tumul- 9
tu lenito, quem Chriſtianorum iurgia concitarunt, pulſoque [5]) Urſino, alta quies parta, propoſito civium Romanorum aptiſſima: et aduleſcebat gloria [6]) praeclari rectoris plura et utilia diſponentis. [7]) Namque et Maeniana ſuſtulit omnia, fabricari 10
Romae priſcis quoque vetita legibus: et diſcrevit ab aedibus ſacris privatorum parietes, iisdem inverecunde connexos: ponderaque per regiones inſtituit univerſas, cum aviditati multorum ex libidine trutinas componentium occurri nequiret. In examinandis vero litibus ante alios id impetravit, quod laudando Brutum Tullius refert, ut, cum nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata [8]) viderentur eſſe, quae [9]) factitabat.

X. Sub idem fere tempus Valentiniano ad ex- 1
peditionem caute, ut rebatur, profecto, Alamannus regalis Rando nomine, diu praeſtruens, quod cogitabat, Mogontiacum praeſidiis vacuum cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepſit. Et quo- 2
niam caſu Chriſtiani ritus invenit celebrari ſollemnitatem, impraepedite cuiusquemodi fortunae [1]) virile et muliebre ſecus cum ſupellectili non parva indefenſum abduxit.

Parvo inde poſt intervallo inopina rei Romanae 3
ſpes laetiorum adfulſit. Cum enim Vithicabius

4) *al.* minis. 5) Mſ. Urſino. 6) Mſ. praeclari. 7) Mſ. Namque et. 8) τὸ *eſſe* deeſt al. 9) *al.* faciebat. 1) *al.* virilem et muliebrem ſexum.

rex, Vadomarii filius, specie quidem molliculus et morbosus, sed audax et fortis, ardores in nos semper succenderet bellicos, opera navabatur impen-
4 sior, ut qualibet occumberet strage. Et quia tentatus aliquotiens nullo genere potuit superari vel prodi, fraude citerioris vitae ministri, studio sollicitante nostrorum occubuit: cuius post necem aliquatenus hostiles torpuere discursus. Interfector tamen prae metu poenarum, quas verebatur, si patuisset negotium, ad Romanum solum se celeri transtulit gradu.

5 Parabatur post haec lentioribus curis et per copias multiformes in Alamannos expeditio solitis gravior, destinatius id publica tutela poscente, quoniam reparabilis gentis motus timebantur infidi: milite nihilominus accenso, cui ob suspectos eorum mores, nunc infimorum et supplicum, paullo post ultima minitantium, nullae quiescendi dabantur indutiae.

6 Contracta igitur undique mole maxima catervarum, armis et subsidiis rei cibariae diligenter instructa, accitoque Sebastiano Comite cum Illyriis et Italicis numeris, quos regebat, anni tempore iam [2]) tepente Valentinianus cum Gratiano Rhenum [3]) transgressus resistente nemine, divisis agminibus quadratis ipse medius incedebat, Iovino et Severo magistris rei castrensis altrinsecus ordinum latera servantibus, ne repentino invaderentur adsultu.
7 Protinusque inde ductantibus itinerum callidis, exploratis accessibus, per regiones longo itu porrectas sensim gradiens miles irritatior ad pugnandum, velut repertis barbaris minaciter infrendebat. Et quoniam aliquot diebus emensis nullus potuit, qui resisteret, inveniri, cuncta satorum et tectorum, quae visebantur intacta, cohortium manu vorax flamma

2) Msſ. terente. 3) Mſ. transtibusque neminem divisis.

vaſtabat, praeter alimenta, quae colligi dubius re-
rum eventus adigebat et cuſtodiri. Poſt haec lenio- 8
re greſſu Princeps ulterius tendens, cum prope
locum veniſſet, cui [4]) Solicinio nomen eſt, velut
quadam obice ſtetit, doctus procurſantium relatione
veriſſima, barbaros longe conſpectos. Qui nullam 9
ad tuendam ſalutem viam ſupereſſe cernentes, niſi
ſe celeri defendiſſent [5]) occurſu, locorum gnaritate
confiſi, unum ſpirantibus animis montem occupa-
vere praecelſum, per confragoſos colles undique
praeruptum et invium, absque ſeptemtrionali latere,
unde facilem habet devexitatem et mollem. Signis
illico fixis ex more, cum undique ad arma concla-
maretur, imperio Principis et ductorum ſtetit regi-
bilis miles, vexillum opperiens extollendum: quod
erat opportune ſubeundae indicium pugnae. Ergo, 10
quia ſpatium deliberandi aut exiguum dabatur aut
nullum, hinc impatientia militis [6]) perterrente,
inde horrenda circumſonantibus Alamannis, id
conſilium ratio celeritatis admiſit, ut arctoam mon-
tium partem, quam clementer diximus eſſe procli-
vem, Sebaſtianus cum ſuis occuparet, fugientes
Germanos, ſi fors ita tuliſſet, levi negotio confoſſu-
rus: quo, ut placuit, maturato, Gratianoque apud
ſigna Iovianorum retro detento, cuius aetas erat
etiam tum proeliorum impatiens et laborum, Va-
lentinianus ut dux cunctator et tutus, centurias et
manipulos capite intecto conluſtrans, nullo poten-
tium in conſcientiam arcani adhibito, remota mul-
titudine ſtipatorum, ſpeculatum radices aggerum
avolavit cum paucis, quorum induſtriam norat et
fidem: praedicans, ut erat ſui arrogans aeſtimator,
inveniri poſſe aliam viam ducentem ad arduos cli-
vos, praeter eam, quam inſpexere [7]) proculcatores.

---

4) Mſ. Soliconeno. 5) Mſ. occurſu, unde locorum. 6) *al.* praetereunte. 7) *al.* procurſatores.

11 Per ignota itaque et paluſtres uligines devius ten-
dens, inſidiatricis manus locatae per [8]) obliqua
ſubito oppetiiſſet adcurſu, ni neceſſitatis adiumento
poſtremo, per labilem limum incitato iumento di-
greſſus, legionum ſe gremiis immerſiſſet poſt ab-
ruptum periculum: cui adeo proximus fuit, ut ga-
leam eius cubicularius ferens auro lapillisque di-
ſtinctam, cum ipſo tegmine penitus interiret, nec
poſtea vivus reperiretur aut interfectus.

12 Proinde quiete reficiendis corporibus data,
ſignoque erecto, quod ſolet ad pugnam hortari,
tubarum minacium accendente clangore, fidentiſſi-
mo impetu acies motas prompte ante alios praeiere
duo iuvenes lecti in principiis adeundi discriminis,
Salvius et Lupicinus, ſcutarius unus, alter e ſchola
Gentilium, fragore terribili concitantes: haſtasque
criſpando cum ad rupium obiecta veniſſent, tru-
dentibusque Alamannis evadere ad celſiora cona-
rentur, [9]) advenit omne pondus armorum, [10]) iis-
demque anteſignanis per hirta dumis et aſpera
magno virium niſu in editas ſublimitates ereplit.
13 Acri igitur partium ſpiritu conflictus cuſpidibus
tentatur infeſtis: et hinc arte belli doctior miles,
inde licet feroces, ſed incauti barbari dexteris
coiere collatis: quos latius ſeſe pandens exercitus
infuſis utrimque cornibus adflictabat, per fremitus
14 territos et equorum hinnitus et tubas. Nihilomi-
nus tamen ipſi adſumpta fiducia reſtiterunt: aequa-
taque parumper proeliorum ſorte, haud parva mole
certatum eſt, dum [11]) turmarum funeribus mutuis
15 res gerebatur. Disiecti denique Romanorum ardo-
re, metuque turbati, miſcentur ultimis primi:
dumque in pedes verſi discedunt, verutis [12]) hoſti-
libus forabantur et pilis. Poſtremo, dum anheli

---

8) Mſ. oblita. 9) *al.* advenit huc omne. 10) *al.* iis denique. In Mſ. neutrum habetur. 11) Mſ. ruinarum. 12) Mſ. haſtilibus.

currunt et fessi, pandebant sequentibus poplites et suras et dorsa. Stratis denique multis, lapsorum partem Sebastianus, cum subsidiali manu locatus post montium terga, trucidavit ex incauto latere circumventam: dispersi caeteri silvarum se latebris amandarunt.

In hac dimicatione nostri quoque oppetiere non 16
contemnendi: inter quos Valerianus fuit domesticorum omnium primus, et Natuspardo quidam scutarius, exsertus ita bellator, ut Sicinio veteri comparetur et Sergio. Hisque tali casuum diversitate perfectis; milites ad hiberna, Imperatores Treveros reverterunt.

XI. Per haec tempora Vulcatio Rufino absoluto 1
vita, dum [1]) administrarat, ad regendam praefecturam praetorianam ab urbe Probus accitus, claritudine generis et potentia et opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem universum paene patrimonia sparsa possedit, iuste an secus non iudicioli est nostri. Hunc quasi genuina quaedam, ut fin- 2
gunt poëtae, fortuna vehens praepetibus pinnis, nunc beneficum ostendebat et amicos [2]) sublimius erigentem, aliquotiens insidiatorem dirum, et per cruentas noxium simultates. Et licet potuit, quoad vixit, ingentia largiendo, et intervallando potestates adsiduas: erat tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celsior: ut videretur, cum sibi fideret, de cothurno strepere tragico, et ubi paveret, omni humilior socco. Atque ut natantium 3
genus elemento suo expulsum, haud tam diu spirat in terris; ita ille marcebat absque praefecturis: quas iurgiis familiarum ingentium capessere cogebatur, numquam innocentium per cupiditates immensas, utque multa perpetrarent impune, dominum suum mergentium in rem publicam. Namque 4

1) *al.* administrat. 2) *al.* altius.

fatendum est, numquam illa magnanimitate coali-
tus, clienti vel servo agere quidquam iussit illicitum:
sed si eorum quemquam crimen ullum compererat
admisisse, vel ipsa repugnante iustitia, non explo-
rato negotio, sine respectu boni honestique defen-
debat. Quod vitium [3]) reprehendens ita pronun-
tiat Cicero: *Quid enim interest inter suasorem fa-
cti et probatorem? Aut quid refert, utrum volue-*
5 *rim fieri, an gaudeam factum?* Suspiciosus tamen,
et [4]) munitus suopte ingenio fuit, et subamarum ar-
6 ridens, blandiensque interdum, ut noceat. Id au-
tem perspicuum est in eiusmodi moribus malum,
tum maxime, cum celari posse existimatur: ita im-
placabilis et [5]) directus, ut si laedere quemquam insti-
tuisset, nec exorari posset, nec ad ignoscendum
erroribus inclinari: ideoque aures eius [6]) non cera,
7 sed plumbis videbantur obstructae. In summis di-
vitiarum et dignitatum culminibus anxius et sollici-
tus, ideoque semper levibus morbis adflictus. Hae
per occidentales plagas series rerum fuere gesta-
rum.

1 XII. Rex vero Persidis longaevus ille Sapor, et
ab ipsis imperitandi exordiis dulcedini rapinarum
addictus, post Imperatoris Iuliani excessum et pu-
dendae pacis icta foedera, cum suis paullisper nobis
visus amicus, calcata fide sub Ioviano pactorum,
iniectabat Armeniae manum, ut eam, velut placi-
2 torum abolita firmitate, ditioni iungeret suae. Et
primo per artes fallendo diversas, [1]) nationem
omnem renitentem dispendiis levibus adflictabat,
sollicitans quosdam optimatum et Satrapas, alios
3 excursibus occupans improvisis. Dein per exquisitas
periuriisque mistas illecebras captum regem ipsum

3) Msf. reprehendens tam pronumtiat. 4) Msf. munitus. 5) Msf. directus. 6) nonne eras sed pluribus. Vulg. non erant sed pluribus. 1) Msf. nationem hominum.

Arſacem, adhibitumque in convivium iuſſit ad latentem trahi poſticam: eumque effoſſis oculis, vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis vanum ſuppliciorum aeſtimatur eſſe ſolatium, exterminavit ad caſtellum Agabana nomine, ubi discruciatus [2]) cecidit ferro poenali. Deinde, ne quid 4
intemeratum perfidia praeteriret, Sauromace pulſo, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae, Aſpacurae cuidam poteſtatem eiusdem detulit gentis diademate addito, ut arbitrio ſe monſtraret inſultare noſtrorum. Quibus ita ſtudio nefando perfectis, 5
Cylaci ſpadoni et Artabanni, quos olim ſusceperat perſugas, commiſit Armeniam (horum alter ante gentis praefectus, alter magiſter fuiſſe dicebatur armorum) iisdemque mandarat, ut Artogeraſſam intentiore cura exſcinderent, oppidum muris et viribus validum, quod theſauros et uxorem cum filio Arſacis tuebatur. Iniere, ut ſtatutum eſt, obſi- 6
dium duces. Et quoniam munimentum poſitum in aſperitate montana, rigente tunc caelo nivibus et pruinis, adiri non poterat, eunuchus Cylaces aptusque ad muliebria palpamenta, Artabanne adſcito, prope moenia ipſa [3]) fide non amittendae [4]) ſalutis accepta, propere venit: et cum ſocio ad interiora ſusceptus ut poſtulavit, ſuadebat [5]) minaciter defenſoribus et reginae, motum Saporis inclementiſſimi omnium lenire deditione veloci. Multis poſt 7
haec ultro citroque dictitatis, eiulanteque muliere truces mariti fortunas, proditionis acerrimi compulſores in miſericordiam flexi mutavere conſilium: et ſpe potiorum erecti, ſecretis colloquiis ordinarunt, hora praeſtituta nocturna recluſis ſubito portis validam manum erumpere, vallumque hoſtile caedibus adgredi repentinis, ut lateant id tentantes,

---

2) Mſ. deciderat. 3) Mſ. deinde. 4) Mſ. ſaluti. 5) Mſ. minaciter.

8 polliciti se proditiuros. Quibus religione firmatis
egressi, biduumque ad deliberandum, quid capes-
sere debeant, sibi concedi clausos petisse adseveran-
tes, in desidiam obsessores traduxerunt; et vigiliis,
quibus ob securitatem altiore stertitur somno, civi-
tatis [6]) aditu reserato iuventus exsiluit velox: passi-
busque insonis expeditis mucronibus [7]) repens, cum
castra nihil metuentium invasissent, iacentes multos
9 nullis resistentibus trucidarunt. Haec inopina de-
fectio necesque insperatae Persarum, inter nos et
Saporem discordiarum excitavere caussas immanes:
illo etiam accedente, quod Arsacis filium Param,
suadente matre cum paucis e munimento digressum,
susceptumque Imperator Valens apud Neocaesa-
ream morari [8]) praecepit, urbem Polemoniaci ponti
notissimam, liberali victu curandum et cultu.

Qua humanitate Cylaces et Artabannes illecti,
missis oratoribus ad Valentem, auxilium eumdem-
10 que Param sibi regem tribui poposcerunt. Sed
pro tempore adiumentis negatis, per Terentium du-
cem Para reducitur in Armeniam, recturus interim
sine ullis insignibus gentem: quod ratione iusta est
observatum, ne fracti foederis nos argueremur et
pacis.

11 Hoc comperto textu gestorum Sapor ultra homi-
nem efferatus, concitis maioribus copiis Armenias
aperta praedatione vastabat. Cuius adventu territus
Para, itidemque Cylaces et Artabannes, nulla cir-
cumspectantes auxilia, celsorum montium petivere
[9]) recessus, limites nostros disterminantes et Lazi-
cam: ubi per silvarum profunda et flexuosos colles
mensibus quinque delitescentes, regis multiformes
12 lusere conatus. Qui operam teri frustra contem-
plans sidere flagrante brumali, pomiferis exustis ar-

---

6) Mss. aditura e strato. 7) Mss. repens. 8) Mss. praecipitur.
9) Mss. recessus.

boribus, castellisque munitis et castris, quae ceperat [10]) superata vel prodita, cum omni pondere multitudinis Artogerassam circumsaeptam; et post varios certaminum casus [11]) lassatis defensoribus patefactam incendit: Arsacis uxorem erutam inde cum thesauris abduxit.

Quas ob causas ad eas regiones Arinthaeus cum 13
exercitu mittitur Comes, suppetias laturus Armeniis, si eos exagitare procinctu gemino tentaverint Persae.

Inter quae Sapor immensum quantum astutus, 14
et, cum sibi conduceret, humilis aut elatus, societatis futurae specie Param ut incuriosum sui per latentes nuntios increpabat, quod maiestatis regiae velamento Cylaci serviret et Artabanni: quos ille praeceps blanditiarum illecebris interfecit, capitaque caesorum ad Saporem ut ei morigerus misit.

Hac clade late diffusa, Armenia omnis perisset 15
impropugnata, ni Arinthaei adventu territi Persae eam incursare denuo distulissent: hoc solo contenti, quod ad Imperatorem misere legatos, petentes nationem eamdem, ut sibi et Ioviano placuerat, non defendi. Quibus repudiatis, Sauromaces pulsus, 16
ut ante diximus, Hiberiae regno, cum duodecim legionibus et Terentio remittitur: et eum amni Cyro iam proximum Aspacures oravit, ut socia potestate consobrini regnarent: causatus ideo se nec cedere, nec ad partes posse transire Romanas, quod [12]) Ultra eius filius obsidis lege tenebatur adhuc apud Persas.

Quae imperator doctus, ut concitandas ex hoc 17
quoque negotio turbas consilio prudentiaque molliret, divisioni adquievit Hiberiae: ut eam medius dirimeret Cyrus, et Sauromaces Armeniis finitima

---

10) *τὰ vel prodita* in Mſ. desunt. 11) Mſ. laxatis. 12) Mſ. ultra.

retineret et Lazis, Aſpacures Albaniae Perſisque contigua.

18 His percitus Sapor, pati ſe exclamans indigna, quod contra foederum textum iuvarentur Armeniae, et [13]) evanuit legatio, quam ſuper hoc miſerat corrigendo, quodque ſe non adſentiente nec conſcio dividi placuit Hiberiae regnum: velut obſeratis amicitiae foribus, vicinarum gentium auxilia conquirebat, ſuumque parabat exercitum, ut ſerenata caeli temperie ſubverteret omnia, quae ex re ſua ſtruxere Romani.

---

13) Mſ. evanuit.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVIII.

Multi, etiam Senatores, ac senatorii generis feminae, Romae veneficiorum, stuprorum et adulteriorum accusantur, et supplicio adficiuntur. C. I. *Valentinianus Aug. totam Rheni ripam Gallicam castris, castellis et turribus munit: Alamanni Romanos trans Rhenum munimentum exstruentes interficiunt. Marathocupreni grassatores in Syria iussu Valentis A. cum liberis et vico suo deleti.* II. *Theodosius urbes Britanniae a barbaris vastatas restituit, castella reparat, et provinciam insulae recipit, quae Valentia est adpellata.* III. *De Olybrii et Ampelii praefectura urbana: et de vitiis senatus populique Romani.* IV. *Saxones in Gallia, post factas indutias, a Romanis insidiis circumventi. Valentinianus data fide iungendi copias, Burgundiones Alamanniae immisit, qui decepti ac illusi, captivis omnibus occisis domum redierunt.* V. *Clades Tripoli provinciae, Leptitanisque et Oeensibus ab Austurianis illatae, et fraude Romani comitis Valentiniano occultatae, et minime vindicatae.* VI.

Dum apud Persas, ut supra narravimus, perfidia 1
regis motus agitat insperatos, et in Eois tractibus bella rediviva consurgunt: anno sextodecimo et eo diutius post Nepotiani exitium, saeviens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades excita luctuosas: quas obliterasset utinam iuge silentium! ne forte paria quandoque tententur, plus exemplis generalibus nocitura quam

2 delictis. Ac licet ab textu cruento gestorum exquisite narrando, iustus me retraheret metus multa reputantem et varia; tamen praesentis temporis modestia fretus, carptim, ut quaeque memoria digna sunt, explanabo: nec pigebit quid ex his, [1]) quae apud veteres acciderint, [2]) timuerim, docere succincte.
3 Bello Medico primo cum diripuissent Asiam Persae, obsidentes [3]) Miletum molibus magnis, minantesque defensoribus cruciabiles neces, iniecere clausis necessitatem, ut omnes magnitudine malorum adflicti, peremptis caritatibus propriis, proiectoque in ignem mobili censu, arsuros se certatim congererent in
4 communem pereuntis patriae rogum. Hoc argumentum paullo postea digestum tumore tragico Phrynichus in theatrum induxerat Athenarum: paullisperque iucunde auditus, cum [4]) cothurnatius stilus procederet lacrimosus, indignatione damnatus est populi, arbitrati, non consolandi gratia, sed probrose monendi, quae pertulerat amabilis civitas, nullis auctorum adminiculis fulta, hos quoque dolores scenicis adnumerasse fabulis insolenter. Erat enim Atheniensium colonia Miletus, deducta inter Ionas alios per [5]) Nileum filium Codri, [qui fertur
5 pro patria bello se Dorico devovisse.] Sed ad proposita veniamus.

Maximinus regens quondam Romae vicariam praefecturam, apud Sopianas Valeriae oppidum obscurissime natus est, patre tabulario praesidialis officii, orto a posteritate Carporum, quos antiquis excitos
6 sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam. Is post mediocre studium liberalium [6]) doctrinarum, defensionemque causarum ignobilem, et administratas Corsicam itidemque Sardiniam, rexit deinde Tusciam.

1) Mss. quaeque apud. 2) *al.* timuerim. 3) *al.* militum. 4) Mss. cothurnatius. 5) Mss. Linae. 6) *al.* disciplinarum.

ſciam. Unde morato in itinere diutius ſucceſſore, progreſſus ad curandam urbis annonam, etiam provinciae [7]) moderamina retinebat: egitque conſideratione triplici inter exordia cautius. Primo, quod 7
recalebant in auribus eius parentis effata, quid augurales alites vel cantus monerent oſcinum adprime callentis, adusque ſublimia regimenta, ſed periturum ferro poenali: dein, quod nactus hominem Sardum, quem ipſe poſtea per doloſas fallacias interemit, ut circumtulit rumor, eliciendi animulas noxias et praeſagia ſollicitare larvarum perquam gnarum: dum ſupereſſet ille, timens, ne proderetur, tractabilis erat et mollior: poſtremo, quod tamquam ſubterraneus ſerpens per humiliora reptando, nondum maiores funerum excitare poterat cauſas.

Principium autem, unde latius ſe funditabat, 8
emerſit ex negotio tali. Chilo ex Vicario et coniunx eius Maxima nomine, queſti apud Olybrium ea tempeſtate urbi praefectum, vitamque ſuam venenis petitam adſeverantes impetrarunt, ut hi, quos ſuſpectati ſunt, illico rapti compingerentur in vincula: organarius Sericus, et Aſbolius palaeſtrita, et haruſpex Campenſis. Verum negotio tepeſcente [8]) ob 9
diuturnam morborum aſperitatem, qua tenebatur Olybrius: [9]) morarum impatientes hi, qui rem detulerunt, libello petiverunt oblato, ut examinandum iurgium praefecto mandaretur annonae: idque ſtudio celeritatis conceſſum eſt. Accepta igitur no- 10
cendi materia Maximinus effudit genuinam ferociam, pectori crudo adfixam: ut ſaepe faciunt amphitheatrales ferae, diffractis tandem ſolutae poſticis.

Cumque multiformiter quaſi in proludiis negotium ſpectaretur, et quidam ſulcatis lateribus nominaſſent nobiles aliquos, tamquam uſos artificibus laedendi per clientes, aliosque humiles [10]) notos

---

7) Mſ. moderamine. 8) *al.* ob. 9) *al.* morae. 10) *al.* notans.

reos et indices: ſupra plantam (ut dicitur) evagatus tartareus cognitor, relatione maligna docuit Principem, non niſi ſuppliciis acrioribus pernicioſa facinora ſcrutari poſſe vel vindicari, quae Romae perpe-
11 travere complures. His ille cognitis efferatus, ut erat vitiorum inimicus acer magis quam ſeverus, uno proloquio in huiusmodi cauſas, quas arroganter propoſito maieſtatis imminutae miſcebat, omnes, quos iuris priſci iuſtitia divorumque arbitria quaeſtionibus exemere cruentis, ſi poſtulaſſet negotium,
12 ſtatuit tormentis adfligi. Utque congeminata poteſtas erectaque ſublatius altiores conſarcinaret aerumnas, Maximino Romae agere diſpoſito pro praefectis, ſociavit [11]) ad haec cognoſcenda, quae in multorum pericula ſtruebantur, Leonem notarium, poſtea officiorum magiſtrum, buſtuarium quemdam latronem Pannonium, efflantem ferino rictu crudelitatem, etiam ipſum nihilominus humani ſanguinis
13 avidiſſimum. Auxit obſtinatum Maximini ingenium ad laedendum adventus collegae ſimilis, et litterarum cum ampla dignitate dulcedo. Ideoque pedes huc et illuc exſultando contorquens, ſaltare, non incedere videbatur, dum ſtudebat inter altaria celſius gradientes, ut quidam memorant, imitari Brachmanas.

14 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum, rerum atrocitate torpentibus cunctis, praeter multa cruda et immitia, quorum nec diverſitas comprehendi nec numerus poteſt, mors Marini cauſarum defenſoris eminuit: quem ut auſum Hiſpanillae cuiusdam artibus pravis adfectaſſe coniugium, transeunter indiciorum fide diſcuſſa, ſupplicio le-
15 tali damnavit. Et quoniam exiſtimo, forſitan aliquos haec lecturos, exquiſite ſcrutando notare, ſtrepentes, id actum eſſe prius, non illud, aut ea, quae

---

11) Mſ. ad hos.

viderint praetermiſſa: hactenus faciendum eſt ſatis, quod non omnia narratu ſunt digna, quae per ſqualidas transiere perſonas: nec, ſi fieri fuiſſet neceſſe, inſtructiones vel ex ipſis tabulariis ſuppeterent publicis, tot calentibus malis, et novo furore ſine retinaculis imis ſumma miſcente: cum iuſtitium eſſe, quod timebatur, non iudicium aperte conſtaret.

Tunc Cethegus ſenator adulterii reus delatus, 16
cervice periit abſciſſa, et Alypius nobilis adulefcens, ob levem relegatus errorem, aliique humiles publica morte oppetiverunt: in quorum miſeriis velut ſui quisque diſcriminis cernens imaginem, tortorem et vincula ſomniabat et diverſoria tenebrarum.

Eodem tempore etiam Hymetii praeclarae indo- 17
lis viri negotium eſt actitatum: cuius hunc fuiſſe novimus textum. Cum Africam pro conſule regeret, Carthaginenſibus victus inopia iam laſſatis, ex horreis Romano populo deſtinatis frumentum dedit: paulloque poſtea, cum proveniſſet ſegetum copia, integre ſine ulla reſtituit mora. Verum, quo- 18
niam denis modiis ſingulis ſolidis indigentibus venumdatis, emerat ipſe tricenos, [12]) interpretii compendium ad Principis aerarium miſit. Ideoque Valentinianus per nundinationem ſuſpicatus parum, quam oportuerat, miſſum, eum bonorum parte multavit. Ad cuius cladem exaggerandam id quo- 19
que iisdem diebus acciderat non minus exitiale. Amantius haruſpex ea tempeſtate prae caeteris notus, [13]) occultiore indicio proditus, quod ob prava quaedam implenda, ad ſacrificandum ab eodem eſſet adſcitus Hymetio, inductusque in iudicium, quamquam incurvus ſub equuleo ſtaret, pertinaci negabat inſtantia. Quo infitiante, ſecretioribus 20
chartis ab eius domo prolatis, commonitorium re-

---

12) *al.* integrum comp. 13) Mſ. occultiores.

pertum eſt manu[14]) ſcriptum Hymetii, petentis, ut
obſecrata ritu ſacrorum ſollemnium numina erga ſe
Imperatores[15]) delenirent: cuius extima parte quae-
dam invectiva[16]) legebantur in Principem, ut et
21 [17]) avarum et truculentum. Haec Valentinianus re-
latione iudicum doctus, aſperius interpretantium
facta, vigore nimio in negotium iuſſit inquiri. Et
quia Frontinus conſiliarius antedicti, miniſter fuiſſe
conceptae precationis arguebatur, conciſus virgis
atque confeſſus, ablegatus eſt in exſilium ad Bri-
tannos: Amantius vero damnatus poſtea rerum ca-
22 pitalium interiit. Poſt hanc geſtorum ſeriem Hy-
metius ad oppidum ductus Ocriculum, audiendus
ab Ampelio urbi praefecto de Maximino Vicario,
confeſtimque perdendus, ut adparebat, data ſibi
copia rectius Imperatoris praeſidium adpellavit, no-
minisque eius perfugio tectus, ſervabatur incolu-
23 mis. Super hoc Princeps conſultus, ſenatui nego-
tium dedit. Qui cum rem librata iuſtitia comperiſ-
ſet, eumque ad Boas Dalmatiae locum exterminaſ-
ſet, aegre Imperatoris iracundiam tulit, perciti ve-
hementer, quod hominem addictum, ut ipſe pro-
poſuerat, morti, clementiori ſententia didicerat ple-
xum.

24 Ob haec et huiusmodi multa, quae cerneban-
tur in paucis, omnibus timeri ſunt coepta. Et ne
tot malis diſſimulatis paullatimque ſerpentibus, acer-
vi creſcerent aerumnarum, nobilitatis decreto lega-
ti mittuntur: Praetextatus ex urbi praefecto, et ex
Vicario Venuſtus, et ex Conſulari Minervius, ora-
turi, ne delictis ſupplicia ſint grandiora, neve ſena-
tor quisquam inuſitato et illicito more tormentis ex-
25 poneretur. Qui cum intromiſſi in conſiſtorium haec
referrent, negantem Valentinianum, ſe id ſtatuiſſe,

---

14) Mſ. inſcriptum. 15) Mſ. delenirent. 16) Mſ. legebantur
17) Mſ. adavarum.

et calumnias perpeti clamitantem, moderate redarguit quaeſtor Eupraxius: hacque libertate emendatum eſt crudele praeceptum, ſupergreſſum omnia diritatis exempla.

Circa hos dies Lollianus primae lanuginis adule- 26
ſcens, Lampadii filius ex praefecto, exploratius cauſam Maximino ſpectante, convictus codicem noxiarum artium nondum per aetatem firmato conſilio deſcripſiſſe, exſulque mittendus, ut ſperabatur, patris impulſu provocavit ad Principem: et iuſſus ad eius comitatum duci, de fumo (ut aiunt) in flammam; traditus Phalangio Baeticae Conſulari, cecidit [18]) funeſti carnificis manu.

Super his etiam Tarratius Baſſus, poſtea urbi 27
praefectus, et frater eius Camenius, et Marcianus quidam, et Euſaphius, omnes clariſſimi, arceſſiti in crimen, quod eiusdem [19]) conſcii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium: documentis etiamtum ambiguis, ſuffragante abſoluti ſunt Victorino, ut diſperſus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino iunctiſſimus.

Nec minus feminae quoque calamitatum partici- 28
pes fuere ſimilium. Nam ex hoc quoque ſexu peremptae ſunt originis altae complures, adulteriorum flagitiis obnoxiae vel ſtuprorum. Inter quas notiores fuere Claritas et Flaviana: quarum altera cum duceretur ad mortem, indumento, quo veſtita erat, abrepto, ne velamen quidem ſecreto membrorum ſufficiens retinere permiſſa eſt. Ideoque carnifex nefas admiſiſſe convictus immane, vivus exuſtus eſt.

Paphius quinetiam et Cornelius ſenatores, am- 29
bo venenorum artibus pravis ſe polluiſſe [20]) confeſſi, eodem pronuntiante Maximino ſunt interfecti. Pari ſorte etiam procurator monetae exſtinctus eſt. Sericum enim et Aſbolium ſupradictos, quoniam cum

18) Mſ. funeſti. 19) Mſ. conſciis veneficiis. 20) Mſ. confeſſi.

hortaretur paſſim nominare, quos vellent, adiecta religione firmarat, nullum igni vel ferro ſe puniri iuſſurum, plumbi validis ictibus interemit. Et poſt haec flammis Campenſem haruſpicem dedit, in negotio eius nullo ſacramento conſtrictus.

30 Opportunum eſt, ut arbitror, explanare nunc cauſam, quae ad exitium praecipitem Aginatium impulit, iam inde a priſcis maioribus nobilem, ut loquuta eſt pertinacior fama: nec enim ſuper hoc
31 ulla documentorum rata eſt fides. Anhelans flatu ſuperbo Maximinus, etiam tum praefectus annonae, nactusque audaciae incitamenta non levia, tendebat adusque Probi contemptum, viri ſummatum omnium maximi, iureque praefecturae praetorianae regentis
32 provincias. Quod Aginatius indigniſſime ferens, dolensque in examinandis cauſis Maximinum ab Olybrio ſibi praelatum, cum eſſet ipſe Vicarius Romae: familiari ſermone docuit Probum occulte, facile vanum hominem recalcitrantem ſublimibus
33 meritis poſſe opprimi, ſi ille id fieri cenſuiſſet. Has litteras, ut quidam adſeverabant, Probus ad Maximinum, eruditiorem iam in ſceleribus, commendatumque Principi pertimeſcens, nullo conſcio praeter baiulum miſit. Hisque recitatis ita homo ferus exarſit, ut machinas omnes in Aginatium deinde commoveret: velut ſerpens vulnere noti cuiusdam
34 adtritus. Acceſſit his alia potior inſidiarum materia, quae eumdem Aginatium obruit. Victorinum enim defunctum inſimulabat, ut Maximini actus, dum ſupererat, venditantem: cuius ex teſtamento legata ipſe ſumpſerat non adſpernanda: parique petulantia Anepſiae quoque eius uxori lites minabatur
35 et iurgia. Quae haec metuens, ut Maximini etiam muniretur auxilio, finxit maritum in voluntate, quam condiderat nuper, argenti tria millia pondo eidem reliquiſſe. Qui aviditate nimia flagrans (nec enim hoc quoque vitio caruit) petit hereditatis

medietatem. Verum etiam hoc ut parum sufficienti nequaquam contentus, aliud commentus est, ut arbitrabatur, honestum et tutum: et ne amitteret ansam sibi oblatam lucrandi uberis patrimonii, Victorini privignam Anepsiae filiam petit filio coniugem: idque adsentiente muliere prompte firmatum est.

Per haec et alia simili maerore deflenda, quae 36
decolorabant speciem urbis aeternae, grassabatur per strages multiplices fortunarum homo cum gemitu nominandus, ultra forenses terminos semet extentans. Namque et resticulam de fenestra [21]) praetorii quadam remota dicitur semper habuisse suspensam, [22]) cuius summitas [23]) quaedam velut clausa colligaret, nullis quidem indiciis fulta, sed nocitura insontibus multis: et Mucianum Barbarumque adparitores aliquotiens discretim trudi iubebat, ad fallendum aptissimos. Hi tamquam eiulando casus, 37
quibus se simulabant oppressos, iudicis exaggerando crudelitatem, remedium nullum aliud reis ad obtinendam vitam superesse eadem replicando saepe adseverabant, ni criminibus magnis petissent nobiles viros: quibus ad sui societatem adnexis, facile eos absolvi posse firmabant.

Ob quae implacabilitate ultra adposita iam per- 38
gente, manus vinclis sunt artatae complurium: ortuque nobiles inculti videbantur et anxii. Nec eorum culpari quisquam debuit, cum salutantes humum paene curvatis contingentibus membris, persaepe clamantem audirent spiritus ferini latronem, nullum se invito reperiri posse insontem. Quae 39
verba effectui propere iuncta terruissent profecto Numae Pompilii similes et Catonum. Prorsus enim sic agebatur, ut nec in alienis malis quorumdam exarescerent lacrimae: quod in variis et confragosis

---

21) Mſ. Praetoris. 22) Mſ. eius. 23) Mſ. quaedam velut damusam collegaret.

40 actibus vitae plerumque contingit. A iure tamen iu-
stitiaque crebro discedens ferreus cognitor, erat
uno quasi praecipuo tolerabilis. Interdum enim ex-
oratus parcebat aliquibus, quod prope vitium esse
in hoc loco legitur apud Tullium: *Nam si impla-
cabiles iracundiae sunt, summa est acerbitas: sin
autem exorabiles, summa levitas: quae tamen, ut
in malis, acerbitati anteponenda est.*

41 Post haec praegresso Leone, acceptoque succes-
sore, ad Principis comitatum Maximinus accitus,
auctusque praefectura praetoriana, nihilo lenior fuit,
42 et iam longius nocens, ut basilisci serpentes. In
id tempus, aut non multo prius, scopae florere sunt
visae, quibus nobilitatis curia mundabatur: idque
portendebat, extollendos quosdam despicatissimae
sortis ad gradus potestatum excelsos.

43 Et quamlibet tempestivum est ad ordinem redire
coeptorum, tamen nihil impedituri temporum cur-
sus immorabimur paucis, quae per iniquitatem cu-
rantium vicariam praefecturam in urbe, contra
quam oportuerat gesta sunt, quia ad nutum Maxi-
mini et voluntatem iisdem ministris velut adparito-
44 ribus gerebantur. Post hunc venit Ursicinus ad mi-
tiora propensior: qui, quoniam cautus esse voluit et
civilis, retulerat Esaiam cum aliis, ob commissum
adulterium in Rufinam detentis, Marcellum mari-
tum eius ex agente in rebus, reum imminutae maie-
statis deferre conatis: ideoque ut cunctator contem-
ptus, et ad haec fortiter exsequenda parum conve-
45 niens, e vicaria potestate discessit. Huic successit
Emonensis Simplicius, Maximini consiliarius ex
grammatico, post administratam nec erectus nec tu-
midus, sed obliquo adspectu terribilis: qui compo-
sitis ad modestiam verbis acerba meditabatur in mul-
tos. Et primo Rufinam cum universis auctoribus
adulterii commissi vel consciis interfecit, super qui-
bus Ursicinum retulisse praediximus: alios deinde

complures nullo noxiorum discrimine vel insontium. In cruento enim certamine cum Maximino 46
velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium nervis studebat: Busirim veterem et Antaeum imitatus, et Phalarim, ut taurus ei solus deesse videretur Agrigentinus.

His in hunc modum ac talibus actitatis, Hesy- 47
chia quaedam matrona ob intentatum crimen, in domo adparitoris, cui custodienda est tradita, multa pertimescens et saeva, fulcro plumeo vultu contracto incubuit, et animam occluso narium spiramento effudit.

Adiunctum est his aliud haud mitius malum. 48
Eumenius enim et Abienus ambo ex coetu amplissimo, infamati sub Maximino in Fausianam feminam non obscuram, post Victorini obitum, quo iuvante vixere securius, Simplicii adventu perterrefacti, non secus volentis magna cum minis, ad secreta receptacula se contulerunt. Sed Fausiana damnata inter 49
reos recepti vocatique edictis, semet abstrusius amandarunt: quorum Abienus apud Anepsiam diu delitescebat. Sed ut solent insperati casus adgravare miserabiles clades, Apaudulus nomine servus Anepsiae, verberatae coniugis dolore perculsus, negotium ad Simplicium detulit nocte progressus: missique adparitores indicatos e latebris abstraxerunt. Et Abienus quidem exaggerato crimine 50
stupri, quod intulisse dicebatur Anepsiae, morte multatus est. Mulier vero, ut continendae vitae spem firmam dilato posset habere supplicio, adpetitam se nefariis artibus, vim in domo Aginatii perpessam adseveravit. Haec, ut gesta sunt, mugitus 51
ad Principem Simplicius retulit: agensque ibi Maximinus, infestus ob causam, quam supra docuimus, Aginatio, simultate una cum potestate in maius accensa, [oravit] impense, ut rescriberetur eum occidi:

et impetravit facile male ſanus incitator et potens. 52 Metuensque gravioris invidiae pondus, ne pronuntiante Simplicio et conſiliario ſuo et amico, periret homo patriciae ſtirpis; tenuit apud ſe paulliſper imperiale praeceptum, haerens et ambigens, quemnam potiſſimum exſecutorem atrocis rei fidum in-
53 veniret et efficacem. Tandemque, ut ſolent pares facile congregari cum paribus, Doryphorianus quidam repertus eſt Gallus, audax adusque inſaniam: cui hanc operam implere brevi pollicito deferri providit vicariam, et commonitorium cum Auguſti litteris tradidit: inſtruens hominem ſaevum quidem ſed rudem, qua celeritate Aginatium ſine ullo deleret obſtaculo, dilatione qualibet inventa forſitan
54 evaſurum. Feſtinavit, ut mandatum eſt, Doryphorianus magnis itineribus Romam: et [24]) inter adminiſtrandi initia magna quaeritabat induſtria, qua vi ſenatorem perſpicui generis interficeret iuvantibus [25]) nullis. Cognitoque, eum iam pridem repertum in villa propria cuſtodiri, ipſe tamquam caput ſontium pariterque Anepſiam horrore medio tenebrarum audire diſpoſuit, quo tempore hebetari ſolent obſtrictae terroribus mentes: ut inter innumera multa Aiax quoque Homericus docet, optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta
55 nocturnae. Et quoniam iudex, quin immo praedo nefandus ad id ſolum, quod promiſit, intentus, cuncta extollebat in maius, iuſſo Aginatio ſtatui, agmina fecit introire carnificum: catenisque ſonantibus triſte, mancipia ſqualore diuturno marcentia in domini caput adusque ultimum lacerabat exitium: quod in ſtupri quaeſtione fieri vetuere clementiſſi-
56 mae leges. Denique, cum iam contigua morti tormenta ancillae voces expreſſiſſent obliquas, indicii fide parum plene diſcuſſa, Aginatius ad ſupplicium

---

24) Mſ. iterazdi iuitia. 25) Mſ. nullis.

duci pronuntiatus abrupte, nec auditus, cum magnis clamoribus adpellaret nomina Principum, ſublimis raptus occiditur, pari ſententia Anepſia interfecta. Haec agitante Maximino cum adeſſet, perque emiſſarios cum procul ageret, funera urbs deploravit aeterna.

Sed accelerarunt ultimae dirae caeſorum. Nam- 57
que ut poſtea tempeſtive dicetur, et idem Maximinus ſub Gratiano intoleranter ſe efferens, damnatorio iugulatus eſt ferro, et Simplicius in Illyrico truncatus: et Doryphorianum pronuntiatum capitis reum, truſumque [26]) carcere Tulliano, matris conſilio Princeps exinde rapuit, reverſumque ad lares per cruciatus oppreſſit immenſos. Unde huc fleximus revertamur: is urbanarum rerum ſtatus, ut ita dixerim, fuit.

(A. C. 369.)

II. At Valentinianus magna animo concipiens 1
et utilia, Rhenum omnem a Raetiarum exordio adusque fretalem Oceanum magnis molibus [1]) communiebat, caſtra extollens altius et caſtella, turresque adſiduas per habiles locos et opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo: nonnumquam etiam ultra flumen aedificiis poſitis ſubradens barbaros fines. Denique, cum reputaret munimen- 2
tum celſum et tutum, quod ipſe a primis fundarat auſpiciis, praeterlabente Nicro nomine fluvio, paullatim ſubverti poſſe undarum pulſu immani, meatum ipſum aliorſum vertere cogitavit: et quaeſitis artificibus peritis aquariae rei, copioſaque militis manu, arduum eſt opus adgreſſus. Per multos 3
enim dies compaginatae formae e roboribus, coniectaeque in alveum, fixis refixisque aliquotiens

26) Mſ. in Tertulliano in matre. 1) Mſ. commonebat.

prope ingentibus ſtilis, fluctibus erectis [2]) confun-
debantur, avulſaeque vi gurgitis [3]) interrumpeban-
4 tur. Vicit tamen Imperatoris vehementior cura,
et morigeri militis labor, mento tenus, dum ope-
raretur, ſaepe demerſi: tandemque non ſine quo-
rumdam discrimine caſtra praeſidiaria [4]) inquietu-
dine urgentis amnis exempta, nunc valida ſunt.
5 Ac talibus laetus exſultansque, pro anni et tem-
poris ſtatu dilapſos conducens, rei publicae curam
habuit, ut officio Principis congruebat. Ratusque
aptiſſimum ad id, quod deliberabat, implendum,
trans Rhenum in monte Piri, qui barbaricus locus
eſt, munimentum exſtruere diſpoſuit raptim. Ut-
que celeritas effectum negotii faceret tutum, per
Syagrium tunc notarium, poſtea praefectum et con-
ſulem, Aratorem monuit ducem, ut, dum undique
6 altum eſſet ſilentium, id arripere conaretur. Trans-
iit cum notario dux, ut iuſſum eſt, ſtatim, fodere-
que per militem, quem duxit, fundamenta exorſus,
Hermogenem ſusceperat ſucceſſorem: eodemque
puncto quidam optimates [5]) Alamanni venere obſi-
dum patres, quos lege foederis manſuraeque diutius
7 pacis haud adſpernanda pignora tenebamus. Qui
flexis poplitibus ſupplicabant, ne Romani ſecuritatis
improvidi, quorum fortunam ſempiterna fides caelo
contiguam fecit, pravo [6]) deciperentur errore, pa-
8 ctisque calcatis rem adorirentur indignam. Verum
haec et ſimilia loquentes incaſſum, cum nec audi-
rentur, [7]) nec quietum aliquid vel mite referri ſen-
tirent, filiorum flentes exitium disceſſerunt: his-
demque [8]) digreſſis, ex abdito collis propinqui bar-
baricus proſiluit globus, optimatibus tum danda
reſponſa, ut intelligi dabatur, opperiens: [9]) ador-

2) Mſ. confidebantur. 3) Mſ. interan vice. 4) Mſ. inrivecun-
dinerrantis. 5) *Vulg.* Alemanni venere obſides Imperatoris, quos
leg. 6) Mſ. deficerentur. 7) *Vulg.* audirentur nec aliquid mite
referri. 8) Mſ. agrigreſſis. 9) Mſ. adortus multos.

tusque milites feminudos, humum etiamtum geftan-
tes, expeditis agiliter gladiis [10]) obtruncabant: inter
quos etiam duces ambo funt caeli. Nec indicatu- 9
rus gefta fuperfuit quisquam praeter Syagrium: qui,
deletis omnibus, ad comitatum reverfus, irati fen-
tentia Principis facramento exutus, abiit ad lares,
id [11]) commeruiffe faevo iudicatus arbitrio, quod
evaferit folus.

Haec inter per Galliam latrociniorum rabies 10
faeva fcatebat in perniciem multorum, obfervans
celebres vias, fundensque indubitanter, quidquid
inciderat fructuofum. Denique praeter complures
alios, quos abfumpferunt infidiae tales, Conftan-
tianus tribunus ftabuli, impetu eft clandeftino ex-
ceptus, moxque interfectus, Valentiniani adfinis,
Cerealis et Iuftinae germanus.

At procul, tamquam horum fimilia [12]) cientibus 11
furiis per omne latus, Maratocupreni graffatores
acerrimi vagabantur, vici huius nominis incolae in
Syria prope Apamiam pofiti, nimium quantum nu-
mero et exquifitis fallaciis abundantes: ideoque
formidati, quod mercatorum militumque honora-
torum fpecie [13]) fine ftrepitu ullo diffufi, opimas
domos, villas et [14]) oppida pervadebant. Nec 12
quisquam adventum eorum cavere poterat inopi-
num, non deftinata, fed varia petentium et longin-
qua, et, [15]) quoquo ventus duxerat, [16]) irrumpen-
tium: quam ob caufam prae caeteris hoftibus Saxo-
nes timentur ut repentini. Et quamlibet [17]) coniu-
rati multorum opes [18]) attriverint, oeftroque con-
cepti furoris exagitati ftrages edidere luctificas,
fanguinis nihilo minus avidi quam praedarum: ta-
men, ne per minutias gefta [19]) narrando operis im-

---

10) Mf. obcabant. 11) id commeruiffe. 12) Mf. fimilia actentibus. 13) Mf. fineftre ullo die fofiopimas. Io. fine ullo discrimine opimas domos. 14) Mf. opes. 15) Mf. quaque. 16) Mf. corrumpentium. 17) Mf. coniuratus. 18) Mf. attribuerint. 19) Mf. narrandor . . . . . enus.

pediam curſum, id unum ſufficiet eorum exitiale
13 poni commentum. Quaeſitus in unum impiorum hominum globus, imitatus rationalis officium ipſumque iudicem, veſpertinis tenebris lugubre clamante praecone civitatem ingreſſi, ambitioſam domum cuiusdam primatis, ut proſcripti iuſſique interfici, cum gladiis obſederunt: raptaque ſupellectili pretioſa, quia ſubito perculſi familiares hebetatis ſenſibus non defenderant dominum, caeſis pluribus,
14 ante revolutam lucem greſſu disceſſere veloci. Verum, cum exuviis referti multorum, [20]) rapiendi dulcedine nil praetermitterent, intercepti imperiali motu, oppreſſi interiere omnes ad unum: eorumque ſuboles parva etiam tum, ne ad parentum exempla ſubcreſceret, pari ſorte deleta eſt, et lares verſi, quos ambitioſe luctuoſis aliorum dispendiis [21]) conſtruxerunt. Et haec quidem textu proceſſere narrato.

1 III. Theodoſius vero dux nominis inclyti, animo vigore collecto ab Auguſta profectus, quam veteres adpellavere Lundinium, cum milite induſtria comparato ſollerti, verſis turbatisque Britannorum fortunis opem maximam tulit: opportuna ubique ad inſidiandum barbaris praeveniens loca, nihil gregariis imperans, cuius non ipſe primitias
2 alacri capeſſeret mente. Hocque genere cum ſtrenui militis munia et praeclari ducis curas expleret, fuſis variis gentibus et fugatis, quas inſolentia nutriente ſecuritate adgredi Romanas res inflammabat, in integrum reſtituit civitates et caſtra multiplicibus quidem damnis [1]) adflicta, [2]) ſed ad quietem temporis longi fundata.

3 Evenerat autem eodem haec agente facinus dirum, erupturum in periculum grave, ni inter

20) Mſ. pariendi. *Va.* rapiendi. 21) Mſ. conſtruxerunt. 1) Mſ. adflictis. *al.* affectas. 2) Mſ. et ad quietem temp.

ipſa conatus principia fuiſſet exſtinctum. [3]) Valen- 4
tinus quidam in Valeria Pannoniae ſuperbi ſpiritus
homo, Maximini illius exitialis Vicarii, poſtea
praefecti coniugis frater, ob grave crimen actus in
Britannias exſul, quietis impatiens malefica beſtia
ad res pernicioſas conſurgebat et novas, in Theo-
doſium tumore quodam, quem ſolum reſiſtere poſſe
nefandis cogitationibus advertebat. Multa tamen 5
clam palamque circumſpiciens, creſcente flatu cupi-
ditatis immenſae exſules ſollicitabat et milites, pro
temporis captu auſorum [4]) illecebroſas pollicendo
mercedes. Iamque propinquante tentatorum effe- 6
ctu, doctus haec, unde convenerat, dux alacrior
ad audendum, et corde celſo ad vindictam comper-
torum erectus, Valentinum quidem cum paucis arta
ſibi ſocietate iunctiſſimis letali poena plectendos
Dulcitio dediderat duci: militari ſcientia vero, qua
ſuperabat praeſentes, futura coniiciens, de coniu-
ratis quaeſtiones agitari prohibuit, ne formidine
ſparſa per multos, reviviſcerent provinciarum tur-
bines compoſiti.

Hinc ad corrigenda plura converſus et neceſſa- 7
ria, periculo penitus dempto, cum aperte conſtaret
nulla eius coepta propitiam deſeruiſſe fortunam, in-
ſtaurabat urbes et praeſidiaria, ut diximus, caſtra,
limitesque vigiliis tuebatur et praetenturis: recu-
peratamque provinciam, quae in [5]) ditionem con-
ceſſerat hoſtium, ita reddiderat ſtatui priſtino, ut
eodem referente et rectorem haberet legitimum, et
Valentia deinde vocaretur arbitrio [6]) Principis velut
ovantis. . . . .

Areanos genus hominum a veteribus inſtitutum, 8
ſuper quibus aliqua in actibus Conſtantis retulimus,

---

3) Mſ. Valentinianus. 4) *al.* illecebras. 5) Mſ. ditiones. 6) Mſ. Principis velut ova . . t . . . tudio nuntio ineſt etima praecipua. Arianos.

paullatim prolapsos in vitia a stationibus suis removit: aperte convictos, [7]) acceptarum promissarumque magnitudine praedarum allectos, quae apud nos agebantur, aliquotiens barbaris prodidisse. Id enim illis erat officium, ut ultro citroque per longa spatia discurrentes, vicinarum gentium strepitus nostris ducibus intimarent.

9 Ita spectatissime antedictis rebus aliisque administratis similibus, ad comitatum accitus, tripudiantesque relinquens provincias, ut Furius Camillus vel Cursor Papirius, victoriis crebris et salutaribus erat insignis. Et favore omnium adusque fretum deductus, leni vento transgressus, venit ad commilitium Principis: cumque gaudio susceptus et laudibus, in locum Valentis Iovini successit, qui equorum copias tuebatur.

1 IV. Diu multumque a negotiis [1]) digressus urbanis, adigente cumulo foris gestorum, ad ea strictim exsequenda regrediar, exorsus ab Olybrii praefectura tranquilla nimis et leni: qui numquam ab humanitatis statu deiectus, sollicitus erat et anxius, ne quod usquam factum eius asperum inveniretur aut dictum: calumniarum acerrimus insectator, fisci lucra, unde poterat, circumcidens, iustorumque distinctor et arbiter plenus, in subiectis admodum
2 temperatus. Sed obnubilabat haec omnia vitium parum quidem [2]) nocens rei communi, sed in alto iudice maculosum, quod citeriorem vitam paene omnem vergentem in luxum per argumenta scenica amoresque peregerat nec vetitos, nec incestos.

3 Post hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque voluptatum, Antiochiae genitus, ex magistro officiorum ad proconsulatum geminum, indeque

7) Mf. acceptarum promissarumque magnitudine praecarum. 1) *al.* digressus. 2) *vulgo* nocens, sed.

que multo poſtea ad praefecturae culmen evectus, [3]) laetus alia, et ad populi favorem adipiſcendum aptiſſimus: nonnumquam tamen rigidus, atque utinam in propoſito perſeverans. Correxiſſet enim ex parte licet exigua irritamenta gulae et [4]) ganeas taetras, ni flexus in molliora emiſiſſet gloriam diu victuram. Namque ſtatuerat, ne taberna vinaria 4
ante horam quartam aperiretur, neve aquam vulgarium calefaceret quisquam, vel adusque praeſtitutum diei ſpatium lixae coctam proponerent carnem; vel honeſtus quidam mandens videretur in publico. Quae probra aliaque his maiora diſſimu- 5
latione iugi neglecta ita effrenatius exarſerunt, ut nec Epimenides ille Cretenſis, ſi fabularum ritu ab inferis excitatus rediſſet ad noſtra, ſolus purgare ſufficeret Romam: tanta plerosque labes inſanabilium flagitiorum oppreſſit.

Et primo nobilitatis, ut aliquoties pro locorum 6
copia fecimus, dein plebis digeremus errata, incidentia veloci conſtringentes exceſſu. Praenomi- 7
num claritudine conſpicui quidam, ut putant, in immenſum ſemet extollunt, cum Reburri, et [5]) Fabunii, et Pagonii Gerionesque adpellentur, ac Dalii cum Tarraciis et Perraſiis, aliisque ita decens ſonantibus originum inſignibus multis. Nonnullos 8
fulgentes ſericis indumentis, ut ducendos ad mortem, vel ut ſine diritate ominis loquamur, praegreſſo exercitu arma cogentes, manipulatim concitato fragore ſequitur multitudo ſervorum. Tales, 9
ubi comitantibus ſingulos quinquaginta miniſtris tholos introierint balnearum, [6]) ubi ſunt noſtrum, minaciter clamant: ſi adparuiſſe ſubito ignota compererint mancipia, aut oppidanae quondam proſtibulum plebis, vel meritorii corporis veterem lu-

3) Mſ. laetus alia. 4) Mſ. galineas. 5) Mſ. Fabunii. 6) Mſ. ubi ſunt noſtrorum clamant app.

pam: certatim concurrunt, palpantesque advenam deformitate magna blanditiarum ita extollunt, ut Semiramim Parthi, vel Cleopatras Aegyptus, aut Artemiſiam Cares, vel Zenobiam Palmyreni. Et haec admittunt hi, quorum apud maiores cenſoria nota ſenator adflictus eſt, auſus, dum adhuc non deceret, praeſente communi filia coniugem oſculari.

10 Ex his quidam cum ſalutari pectoribus oppoſitis coeperunt, oſculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua ſuavianda vel manus, id illis ſufficere ad beate vivendum exiſtimantes: et abundare omni cultu humanitatis [7]) peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia ſunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur aut aquis, aut ad quam ſucceſſerit domum.

11 Et cum ita graves ſint et cultores virtutum, ut putant, ſi venturos undelibet equos aut aurigas quemdam didicerint nuntiaſſe: [8]) ita velociter imminent, vident et percunctantur, ut Tyndaridas fratres eorum ſuſpexere maiores, cum priſcis illis victoriis indicatis gaudio cuncta compleſſent.

12 Horum domus otioſi quidam garruli frequen-
tant, variis adſentandi figmentis ad ſingula altioris
fortunae verba plaudentes, paraſitorum in comoe-
diis . . . . . aetas adfectando. Ut enim illi ſufflant
milites glorioſos, obſidiones urbium et pugnas et
millia hoſtium iisdem, ut heroicis aemulis, adſi-
gnantes: ita hi quoque columnarum conſtructiones
alta fronte ſuspenſas mirando, atque parietes lapi-
dum circumſpectis coloribus nitidos, ultra morta-
13 litatem nobiles viros extollunt. Poſcuntur etiam in
[9]) conviviis aliquoties trutinae, ut adpoſiti piſces et
volucres ponderentur et glires: quorum magnitudo
ſaepius replicata non ſine taedio praeſentium, ut

---

7) Mſ. peregrinum putantes, cuius. 8) Mſ. italos terhiminent vident et perc. 9) Mſ. connubiis.

antehac inuſitata, laudatur adſidue: maxime cum haec eadem numerantes notarii triginta prope [10]) adſiſtant cum thecis et pugillaribus tabulis, ut deeſſe ſolus magiſter ludi litterarii [11]) videretur.

Quidam deteſtantes ut venena doctrinas, Iuve- 14
nalem et Marium Maximum curatiore ſtudio legunt, nulla volumina praeter haec in profundo otio contrectantes: quam ob cauſam, non iudicioli eſt
noſtri. Cum multa et varia pro amplitudine gloria- 15
rum et generum lectitare deberent, audientes deſtinatum poenae Socratem, coniectumque in carcerem, perrogaſſe quemdam [12]) ſcite lyrici carmen Steſichori modulantem, ut doceretur id agere, dum liceret: interroganteque muſico, quid ei poterit hoc prodeſſe morituro poſtridie, reſpondiſſe, ut aliquid ſciens amplius e vita diſcedam.

Ita autem pauci ſunt inter eos ſeveri vindices 16
[13]) delictorum, ut, ſi aquam calidam tardius attulerit ſervus, trecentis [14]) adfligi verberibus iubeatur: ſi hominem ſponte occiderit propria, inſtantibus plurimis, ut damnetur [15]) reus, dominus hactenus exclamat: Quid faciat malus, [16]) famoſus et nequam? et ſi quis aliud eiusmodi deinceps auſus fuerit, corrigetur.

Civilitatis autem hoc apud eos eſt nunc, quod 17
expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet, quam [17]) rogatus ad convivium excuſare: defectum enim [18]) patrimonii ſe oppido perpeti ſenator exiſtimat, ſi is defuerit, quem aliquoties libratis ſententiis invitaverit ſemel.

10) Mſ. adſiſtentes. 11) Mſ. viderentur. 12) Mſ. excite. 13) Mſ. tectorum, 14) Mſ. adflicta. 15) Mſ. cremus. 16) Mſ. mu . . . . . nioſus et nequam, et ſi quis . . . . . di deinceps auſus fuerit cortu . . . . . ti autem hoc apud eos nunc . . . . m quod expedit Civilitatis. 17) Mſ. rogatus. 18) Mſ. patrimoniis oppidi perpeti.

18 Pars eorum, ſi agros viſuri proceſſerunt longius,
aut alienis laboribus venaturi, Alexandri Magni
itinera ſe putant aequiperaſſe, vel Caeſaris: aut ſi a
lacu Averni [19]) lembis invecti ſunt pictis Puteolos
[20]) vel Caietam, maxime cum id vaporato audeant
tempore. Ubi ſi inter aurata flabella laciniis [21]) ſo-
ricis inſederint muſcae, vel per [22]) foramen umbra-
culi penſilis radiolus irruperit ſolis, queruntur,
19 quod non [23]) ſunt apud Cimmerios nati. Dein, cum
a Silvani lavacro vel Mamaeae aquis ventitant ſoſpi-
talibus, ut quisquam eorum egreſſus tenuiſſimis ſe
terſerit linteis, ſolutis preſſoriis veſtes luce nitentes
arbitra diligenter explorat, quae [24]) una portantur
ſufficientes ad induendos homines undecim: tan-
demque electis aliquot involutus, receptis anulis,
quos, ne violentur humoribus, famulo tradiderat,
digitis ut [25]) metatis abit.

20 Enimvero, ſi quis e militia Principis recens di-
greſſus abierit in larem, aut provectibus, tali prae-
ſente . . . . . irio . . . . . lenu praeſul exiſtimatur:
caeteri taciturni audiunt dicta . . . . . ſolus pater fa-
milias tectus narrans aliena et placentia referens et
utile pleraque fallendo.

21 Quidam ex iis licet rari aleatorum vocabulum
declinantes, ideoque ſe cupientes [26]) adpellari teſſe-
rarios: inter quos tantum differt, quantum inter
fures et latrones. Hoc tamen fatendum eſt, quod,
cum omnes amicitiae Romae tepeſcant, aleariae
ſolae, quaſi glorioſis quaeſitae ſudoribus, ſociales
ſunt, et adfectu nimio firmitate plena connexae:

---

19) Mſ. Tembis. 20) Mſ. vel certamen. 21) Mſ. ſertis. 22) Mſ. toramen. 23) Mſ. ſunt . . . . apud. 24) Mſ. una p . . . tur. 25) metatis. Ne id enimvero ſi quibus in mil . . . . principis regens digreſſus . . . . rit in . . . . aeut provectibus tali praeſente . . . . . irio . . . . . lenu praeſul exiſtimatur ceteri tacitur . . . . dicta ſolias pater familias tectu . . . . rant aliena et placentia referrent et urile pleraque fallendo . . . . . . Quidam. 26) Mſ. appellari . . . inter.

unde quidam ex his gregibus inveniuntur ita concordes, ut Quintilios esse existimes fratres. Ideoque videre licet ignobilem, artis tesserariae callentem arcana, ut Catonem Porcium ob repulsam praeturae nec suspectam antea nec speratam, incedere gravitate composita maestiorem, quod ei in maiore convivio vel consessu proconsularis quidam est antelatus.

Subsident aliqui copiosos homines, senes aut 22 iuvenes, orbos vel caelibes, aut etiam uxores habentes et liberos (nec enim in hoc titulo discrimen aliquod observatur) ad voluntates condendas allicientes [27]) eos praestigiis miris: qui cum supremis iudiciis ordinatis, quae habebant, reliquerint iis, quibus morem gerendo testati sunt, [28]) illico pereunt, ut id impleri sorte fatorum opperiente, nec puteos, nec facili potest aegritudo testament . . .]. . comitatu est his quisquam.

Alius cum dignitate licet mediocri, cervice 23 tumida gradiens, notos antea [29]) obliquato contuetur adspectu, ut post captas Syracusas existimes reverti M. Marcellum.

Multi apud eos negantes esse superas potestates 24 in caelo, nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lavari arbitrantur se cautius posse, antequam ephemeride scrupulose sciscitata didicerint, ubi sit verbi gratia signum Mercurii, vel quotam cancri sideris partem polum discurrens obtineat luna.

Alius, si creditorem suum flagitare molestius 25 adverterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut veneficum curat urgeri: unde non nisi reddita cautione, dispendioque adflictus gravi discedit. Et additur huic, debito-

---

27) Ms. potest regiis. 28) Ms. pereunt ut id impleris oraefatorum operiente nec puteos nec facili potest aegritudo testam . . . . . . comitatum est his quistuam . . . . . . cum dignitate licet . . . . vicet tumida. Alius. 29) Ms. aliquanto.

rem voluntarium includit ut proprium, nec ante eius profectionem absolvit.

26 Parte alia uxor, ut proverbium loquitur vetus, eamdem incudem diu noctuque tundendo, maritum testari compellit, hocque idem ut faciat uxor, urget maritus instanter: et periti iuris altrinsecus adsciscuntur, unus in cubiculo, alter eius aemulus in triclinio, repugnantia tractaturi: iisdemque subseruntur genitalium [30]) extorum interpretes controversi, hinc praefecturas profusius largientes et sepulturas divitum matronarum; inde ad exsequias virorum [31]) iamiam adventantes necessaria parari oportere [32]) innuentes: et testatura . . . . . . ancillas suapte natura pallidi adspirati pridie consumpta defuncta . . . . . . um Romaque: ut Tullius ait: *Nec in rebus humanis quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: et amicos tamquam pecudes eos potissimum diligunt, ex quibus se sperant maximum fructum esse capturos.*

27 Cumque mutuum illi quid petunt, soccos et Miconas videbis et Lachetas: cum adiguntur, ut reddant, ita cothurnatos et turgidos, ut Heraclidas illos Cresphontem et Temenum putes. Hactenus de senatu.

28 Nunc ad otiosam plebem veniamus et desidem: in qua nitent ut nominibus cultis et quidam calceorum expertes, Cimessores, Statarii, Semicupae, et Serapini, et Cicimbricus cum Gluturino, et cum Trulla, et Lucanicus cum Pordaca et Salsula, simi-
29 lesque innumeri. Hi [33]) omne, quod vivunt, vino et tesseris impendunt, et lustris, et voluptatibus, et spectaculis; eisque templum, et habitaculum, et [34]) concio, et cupitorum spes omnis Circus est

---

30) Ms. extormth . . . . terpretes. 31) Ms. fama adventantes. 32) Ms. innuentes et testatura . . . . ancillas captenatura pallidi aspirati pridie consumta defuncta . . . . um romaque ut ullius ait. 33) Ms. omne. 34) Ms. concio et copitorum et spes.

maximus: et videre licet per fora, et compita, et
plateas, et conventicula circulos multos collectos in
ſe controverſis iurgiis ferri, aliis aliud, ut fit, de-
fendentibus. Inter quos hi, qui ad ſatietatem 30
vixerunt, potiores auctoritate longaeva, per canos
et [35]) rugas clamitant ſaepe, rem publicam ſtare
non poſſe, ſi futura concertatione, quem quisque
vindicat, carceribus non [36]) exſiluerit princeps, et
funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit
metam. Et ubi negligentiae tanta eſt caries, ex- 31
optato die equeſtrium ludorum inluceſcente, non-
dum ſolis puro iubare, [37]) effuſius omnes feſtinant
praecipites, ut velocitate currus ipſos anteeant cer-
taturos: ſuper quorum eventu [38]) diſciſſi votorum
ſtudiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.

Unde, ſi ad theatralem ventum fuerit vilitatem, 32
artifices ſcenarii per ſibilos [39]) exploduntur, ſi quis
ſibi aere humiliorem non conciliaverit plebem.
Qui ſi defuerit ſtrepitus, ad imitationem Tauricae
gentis peregrinos vociferantur pelli debere (quorum
ſubſidiis ſemper niſi ſunt ac ſteterunt) et taetris vo-
cibus et abſurdis: quae longe abhorrent a ſtudiis et
voluntate veteris illius plebis, cuius multa facete
dicta memoria loquitur et [40]) venuſta. Id enim 33
nunc repertum eſt pro ſonitu laudum impenſiore
per adplicatos homines ad loquendum, ut in omni
ſpectaculo, exodiario, venatori, aurigae, et hiſtrio-
num generi omni, et iudicibus celſis itidemque
minoribus, nec non etiam matronis clametur [41]) ad-
ſidue, *Per te ille diſcat:* quid autem debeat diſci,
nemo ſufficit explanare.

---

35) Mſ. et rogant velamittant. 36) exiluerit prin . . . . nomina-
bilis equis parum coherce . . . . . . ercircum elexerit metam et ubi
negl gentiae tanta eſt caries. Exoptuto. 37) Mſ. fuſius. 38) Mſ.
diſciſſi. 39) Mſ. explorantur. 40) Mſ. venuſtas. 41) Mſ. obſidie
. . . . *Per te.*

34 In his plerique distentioribus ſaginis addicti, praeeunte nidoris indagine acutisque vocibus feminarum, a galliciniis ipſis, in modum pavonum [42]) immaniter clangentium, humum ſummis pedum unguibus contingentes aulis adſiſtunt, digitos praerodentes dum patinae deferveſcunt: alii nauſeam horridae carnis, dum excoquitur, intentius deſpectantes, ut diſciſſarum pecudum exta rimari cum anatomicis Democritum putes, docentem, quibus modis poſteritas mederi doloribus poſſit internis.
35 Sit ſatis interim haec digeſſiſſe ſuper rebus urbanis: nunc redeamus ad caetera, quae per provincias agitavere multiplices caſus.

(A. C. 370.)

1 V. Erupit Auguſtis ter Coſſ. Saxonum multitudo: et Oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento, ſaepe noſtrorum funeribus paſta: cuius eruptionis primae procellam Nannenus ſuſtinuit Comes, regionibus iisdem adpoſitus, dux diuturno bellorum labore compertus.
2 Sed tunc ad mortem deſtinatae plebi congreſſus, cum milites quosdam ruiſſe, et ſe vulneratum imparem fore certaminibus adverteret crebris, docto Imperatore, quid agi deberet, id eſt adeptus, ut peditum magiſter Severus opitulatum rebus dubiis
3 adveniret. Qui ducens militem rei ſufficientem cum veniſſet ad loca, discriminatis [1]) ordinibus barbaros ante colluctationem adeo terruit et turbavit, ut nec controverſas opponerent manus, ſed ſignorum aquilarumque fulgore praeſtricti venialem
4 poſcerent pacem. Diuque variatis conſiliis, cum id rei publicae conducere videretur, pactis indutiis, et datis ex conditione propoſita iuvenibus multis habilibus ad militiam, diſcedere permiſſi ſunt Saxo-

42) Mſ. hieunitare. 1) Mſ. ordinib. per barbaros.

nes, ſine impedimento, unde venerant, reverſuri.
Quibus omni iam formidine vacuis reditumque pa- 5
rantibus, occulte pedites miſſi inſidias in abdita
quadam valle ſtruxerunt, unde praetereuntes ad-
gredi negotio poterant levi: ſed longe ſecus accidit,
quam ſperabatur. Sonitu enim adventantium perciti 6
exſiluere quidam intempeſtive, viſique ſubito, dum
ſe firmare feſtinant, ululantibus lugubre barbaris,
vertuntur in pedes. Stetere tamen mox congloba-
ti, extremaque ſorte vires licet non integras ſugge-
rente confligere cogebantur: multaque caede per-
culſi concidiſſent nullo relicto, ni cataphractorum
equitum cuneus, ad inferendum periculum trans-
euntibus barbaris ex alio latere prope divortium iti-
neris [2]) pari modo locatus, clamore percitus triſti
agiliter ſubveniſſet. Exin concurſum infeſtius, fir- 7
matisque pectoribus hinc inde incumbentes Roma-
ni clauſos hoſtes eductis gladiis obtruncabant: nec
quisquam eorum genitales reviſere potuit lares, ne
uno quidem caedibus concorporalium ſupereſſe per-
miſſo. Ac licet iuſtus quidam arbiter rerum factum
incuſabit perfidum et deforme: penſato tamen ne-
gotio non feret indigne, manum latronum exitialem
tandem copia data captam.

Poſt haec ita proſpere conſummata, Valentinia- 8
nus verſando ſententias multiformes, anxia ſollici-
tudine ſtringebatur: reputans multa et circumſpi-
ciens, quibus commentis Alamannorum et Macria-
ni regis frangeret faſtus, ſine fine vel modo rem
Romanam irrequietis motibus confundentes. Im- 9
manis enim natio, iam inde ab incunabulis primis
varietate caſuum imminuta, ita ſaepius adoleſcit,
ut fuiſſe longis ſaeculis aeſtimetur intacta. Sedit-
que conſilia alia poſt alia Imperatori probanti, Bur-
gundios in eorum excitari perniciem, bellicoſos et

2) Mſ. primo dolocatus.

pubis immenſae viribus adfluentes, ideoque me-
10 tuendos finitimis univerſis. Scribebatque frequen-
ter ad eorum reges per taciturnos quosdam et fidos,
ut iisdem tempore praeſtituto ſupervenirent, polli-
citus ipſe quoque tranſito cum Romanis agminibus
Rheno occurrere pavidis, pondus armorum vitan-
tibus inſperatum.

11 Gratanter ratione gemina Principis acceptae
ſunt litterae: prima, quod iam inde temporibus
priſcis ſubolem ſe eſſe Romanam Burgundii ſciunt:
dein, quod ſalinarum finiumque cauſa Alamannis
ſaepe iurgabant. Et catervas miſere lectiſſimas:
quae, antequam [3]) milites congregarentur in unum,
adusque ripas Rheni progreſſae, Imperatore ad
ſtruenda munimenta diſtricto, terrori noſtris fuere
12 vel maximo. Igitur paulliſper morati, cum neque
Valentinianus, ut ſpoponderat, die praedicto ve-
niſſet; nec promiſſorum aliquid adverterent factum,
ad comitatum miſere legatos, poſcentes adminicula
ſibi dari redituris ad ſua, ne nuda hoſtibus expone-
13 rent terga. Quod ubi negari per ambages ſentirent
[4]) et moras, maeſti exinde diſceſſerunt et indignati.
Hocque comperto reges ut ludibrio habiti ſaevien-
tes, captivis omnibus interfectis, genitales repe-
tunt terras.

14 Apud hos generali nomine rex adpellatur Hen-
dinos, et ritu veteri poteſtate depoſita removetur,
ſi ſub eo fortuna titubaverit belli, vel ſegetum
copiam negaverit [5]) terra: ut ſolent Aegyptii caſus
[6]) eiusmodi ſuis adſignare rectoribus. Nam ſacer-
dos apud Burgundios omnium maximus vocatur
Siniſtus: et eſt perpetuus, obnoxius discriminibus
nullis, ut reges.

15 Per hanc occaſionem impendio tempeſtivam,
Alamannos gentis antedictae metu diſperſos ad-

---

3) Mſ. milites congregarentur. 4) Mſ. et moras, maeſti. 5) Mſ. terflavi ſolent. 6) Mſ. eiusmodi nuis adſ.

greſſus per Raetias Theodoſius, ea tempeſtate magiſter equitum, pluribus caeſis, quoscunque cepit, ad Italiam iuſſu Principis miſit, ubi, fertilibus [7]) pagis acceptis, iam tributarii circumcolunt Padum.

VI. Hinc tamquam in orbem migrantes alium, 1
ad Tripoleos Africanae provinciae veniamus aerumnas, quas, ut arbitror, Iuſtitia quoque ipſa deflevit: quae unde inſtar exarſere flammarum, textus aperiet abſolutus. Auſturiani his contermini partibus 2
barbari, in discurſus ſemper expediti veloces, vivereque adſueti rapinis et caedibus, paulliſper pacati: in genuinos turbines revoluti ſunt, hanc cauſam praetendentes ut feriam. Stachao quidam nomine 3
popularis eorum, [1]) ut in otio noſtra peragrando licentius, agebat quaedam vetita legibus: inter quae illud potius eminebat, quod provinciam omni fallaciarum via prodere conabatur, ut indicia docuere veriſſima: quocirca ſupplicio flammarum abſumptus eſt.

Huius necem ulciſci, ut propinqui damnatique 4
iniuſte cauſantes, ferarum ſimiles rabie concitarum exſiluere ſedibus ſuis, Ioviano etiam tum imperante: veritique prope Leptim accedere, civitatem muris et populo validam, ſuburbano eius uberrimo inſedere per triduum: mactatisque agreſtibus, quos inopinus hebetaverat pavor, vel confugere coëgerat ad ſpeluncas, incenſa ſupellectili multa, quae vehi non poterat, referti rapinis reverterunt ingentibus, trahentes captivum Silvam quoque [2]) caſu cum caritatibus in agro inventum, ordinis ſui primatem.

Hac ſubita clade Leptitani perterriti, ante incre- 5
menta malorum, quae intentabat barbaricus tumor, praeſidium imploravere Romani Comitis per Africam

---

7) Mſ. pacis. 1) Mſ. eorum utinovo noſtra. 2) Mſ. caſuum feritatibus in agro.

recens provecti. Qui cum veniſſet militares copias ducens, ferreque opem rebus rogaretur adflictis, non niſi abundanti commeatu adgeſto, et camelorum quatuor millibus adparatis, caſtra firmabat eſſe
6 moturum. Hocque reſponſo miſerandis civibus ſtupefactis, atque negantibus, ſufficere ſe poſſe poſt vaſtationes et incendia, ita enormibus inſtrumentis remedia quaerere damnorum immanium, diſſimulanter diebus ibi quadraginta conſumptis, nullo tentato inde diſceſſerat Comes.

7 Qua ſpe [3]) Tripolitani fruſtrati formidantesque extrema, adlapſo legitimo die concilii, quod apud eos eſt annuum, Severum et [4]) Flaccianum creavere legatos, Victoriarum aurea ſimulacra Valentiniano ob imperii primitias oblaturos: utque lacrimoſas
8 provinciae ruinas docerent intrepide. Quibus compertis Romanus, miſſo equite velociſſimo magiſtrum officiorum petit Remigium, adfinem ſuum rapinarum participem, ut provideret Imperatoris arbitrio cognitionem huius negotii Vicario [5]) ſibique deferri.
9 Venerunt in comitatum legati: aditoque Principe, verbis, quae perpeſſi ſunt, ostenderunt: obtulerunt decreta, textum continentia rei totius. Quibus lectis, cum neque relationi officiorum magiſtri faventis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederetur: promiſſa diſceptatio plena dilata eſt eo more, quo ſolent inter potiorum occupationes ludi poteſtates excelſae.

10 Dum remedia quaedam a commilitio Principis exſpectantur, ſuſpenſis Tripolitanis diuque anxiis, rurſus globi ſupervenere barbarici, fiducia ſublati praeteritorum: Leptitanoque agro et Oeenſi interneciva populatione transcurſis, expleti praedarum acervis ingentibus abſceſſerunt, occiſis decurioni-

---

3) Mſ. Pentapolitani. 4) Mſ. Flictianum. 5) *al.* ſibi def.

bus multis: inter quos Ruſticianus ſacerdotalis et
Nicaſius enitebat aedilis. Haec autem eruptio ideo 11
arceri non potuit, quod ad legatorum preces nego-
tiorum quoque militarium cura praeſidi delata Ru-
ricio, mox translata eſt ad Romanum. Et iam re- 12
cens inflictae cladis nuntius miſſus ad Gallias, exci-
tavit acrius Principem. Ideoque tribunus et nota-
rius Palladius mittitur, ut et militi diſperſo per
Africam praeberet ſtipendium debitum, et geſta
per Tripolim fide congrua ſcrutaretur.

Inter tales tamen conſulendi moras exſpectandi- 13
que reſponſa, Auſturiani ſucceſſu gemino inſolen-
tes, ut rapaces alites advolarunt irritamento ſangui-
nis atrocius efferatae: cunctisque, niſi quos fuga
discriminibus eximeret, interemptis, praedas, quas
antehac reliquerant, avexerunt, arboribus exſectis et
vitibus. Tunc Mychon quidam nobilis oppidanus 14
et potens, captus in ſuburbano, lapſusque, ante-
quam vinciretur, quia pedibus aeger evadere peni-
tus vetabatur, in puteum aquis vacuum ſeſe conie-
cit: unde coſta diffracta levatus a barbaris, ductus-
que prope portas, coniugis miſeratione redemptus
eſt, et ad pinnas muri fune ſublatus, poſt biduum
interiit. Unde elati in pertinaciam ſaeviſſimi graſ- 15
ſatores ipſa pulſavere moenia Leptitana, funeſtis
plangoribus reſonantia feminarum, quas numquam
antea hoſtiliter clauſas pavor exanimabat inſolitus:
obſeſſaque urbe per octo continuos dies, cum qui-
dam oppugnatores ſine ullo vulnerarentur effectu,
redierunt ad propria triſtiores.

Ob quae ſuper ſalute dubii cives, ultimaque 16
tentantes, profectis ante legatis nondum reverſis,
Iovinum mittunt atque Pancratium, quae viderint,
quae ipſi perpeſſi ſint, Imperatorem fida relatione
docturos: qui Severum apud Carthaginem inven-
tum et Flaccianum ſuperiores illos legatos, percun-
ctando, quid egerint, cognoverunt eos audiri a Vi-

cario iuſſos et Comite. E quibus Severus illico periit vexatus acerbitate morborum: nihilominus tamen properarunt ad comitatum magnis itineribus antedicti.

17 Ingreſſo poſt haec Palladio Africam, Romanus, quas ob res venerat, ante [6]) praeſtructus, ut ſecuritatem ſuam in tuto locaret, numerorum principiis per quosdam ſecretorum mandaverat conſcios, ut ei tamquam potenti et palatii ſummatibus proximo, ſtipendii, quod pertulerat, praeſtarent maximam
18 partem: et ita eſt factum. Confeſtimque ille ditatus perrexit ad Leptim: utque ad veritatis perveniret indaginem, Erechthium et Ariſtomenem facundos municipes et inſignes, libere ſuas civiumque et finitimorum retexentes aerumnas, ad loca vaſtata
19 ſecum eduxit. Quibus aperte cuncta monſtrantibus, luctuoſis provinciae cineribus viſis revertit: Romanumque ut deſidem increpans, relaturum ſe cuncta veriſſime, quae viderat, minabatur ad Principem. Atque ille ira percitus et dolore, ſe quoque mox referre firmavit, quod miſſus ut notarius incorruptus, donativum militis omne in quaeſtus
20 averterit proprios. Qua gratia flagitiorum arbitra conſcientia, cum Romano deinde Palladius concordabat: reverſusque ad comitatum, arte mendaciorum impia Valentinianum fefellerat, Tripolitanos fruſtra queri commemorans. Ideoque rurſus ad Africam cum Iovino poſtremo omnium legatorum remittitur (Pancratius enim deceſſerat apud Treveros) ut cum Vicario ipſe merita legationis quoque ſecundae ſpectaret: praeter haec linguas Erechthii et Ariſtomenis praecidi iuſſerat Imperator, quos invidioſa quaedam loquutos idem Palladius intimarat.

---

6) *al.* praeſtructurus.

Sequutus, ut ſtatutum eſt, Vicarium notarius 21
venit ad Tripolim. Hocque comperto Romanus
domeſticum ſuum illuc [7]) volucriter miſit, et Caeci-
lium conſiliarium in ea provincia genitum: per
quos, incertum pretiis an fallaciis, circumventi mu-
nicipes omnes gravabant Iovinum, deſtinatius adſe-
rentes, nihil eorum mandaſſe, quae docuerat Prin-
cipem: eousque iniquitate graſſante, ut ipſe quo-
que Iovinus ad ſalutis ſuae diſcrimen confiteretur,
ſe Imperatori mentitum.

Quibus per Palladium regreſſum cognitis, 22
Valentinianus ad acerbitatem proclivior Iovinum
quidem ut auctorem, [8]) Caeleſtinum vero Con-
cordiumque et Lucium, ut falſi conſcios et
participes, puniri ſupplicio capitali praecepit:
[9]) Ruricium autem praeſidem ut mendacem
morte multari: hoc quoque accedente, quod in
relatione eius verba quaedam (ut viſum eſt) im-
modica legebantur. Ac Ruricius quidem apud Si- 23
tifim caeſus: reliqui apud Uticam ſententia Vi-
carii Creſcentis addicti. Flaccianus tamen ante le-
gatorum interitum, cum a Vicario audiretur et Co-
mite, conſtanter ſaluti ſuae propugnans, acclama-
tionibus iratorum militum impetuque cum conviciis
paene confoſſus eſt: obiicientium, ideo Tripolita-
nos non potuiſſe defendi, quod ipſi ad expeditiona-
les uſus praebere neceſſaria detractarunt. Et ob 24
haec truſus in carcerem, dum conſultus ſuper eo,
quid conveniret agi, decerneret Imperator, ſolli-
citatis, ut dabatur opinari, cuſtodibus, in urbem
Romam abierat profugus: ibique deliteſcens, fatali
lege deceſſit.

Hoc memorando fine externis domeſticisque 25
cladibus vexata conticuit Tripolis non indefenſa:

---

7) *al.* velociter. 8) *Steph.* Caeleſtinum. 9) Mſ. ultimaeque.

quia vigilavit Iuſtitiae oculus ſempiternus, ultimaeque legatorum et praeſidis dirae. Diu enim poſtea huiusmodi caſus emerſit. Solutus ſacramento Palladius, deſtitutusque faſtu, quo tumebat, diſceſſit
26 ad otium. Et cum Theodoſius ductor exercituum ille magnificus, oppreſſurus Firmum pernicioſa coeptantem, veniſſet in Africam, et praeſcripti Romani rem mobilem, ut iuſſum eſt, ſcrutaretur: inter chartas eius inventa eſt Meterii cuiusdam epiſtola, id continens: *Domino patrono Romano Meterius;* et in fine poſt multa nihil ad rem pertinentia: *Salutat te Palladius proiecticius: qui non aliam ob cauſam dicit ſe eſſe proiectum, niſi quod in cauſa Tripolitanorum apud aures ſacras mentitus eſt.*
27 His litteris ad comitatum miſſis et lectis, Valentiniani iuſſu Meterius raptus ſuam eſſe confitetur epiſtolam: ideoque Palladius exhiberi praeceptus, cogitans, quas criminum coxerit moles, in ſtatione primis tenebris obſervata cuſtodum abſentia, qui feſto die Chriſtiani ritus [10]) in eccleſia pernoctabant,
28 innodato gutture laquei nexibus interiit. Hoc fortunae ſecundioris iudicio plene comperto, deletoque triſtium concitore turbarum, exſiluerunt Erechthius et Ariſtomenes e latebris, qui, cum ſibi iuſſas abſcidi linguas didiciſſent ut prodigas, ad longe remota declinarunt et abdita: doctoque ſuper nefanda fraude Gratiano Imperatore fidentius (Valentinianus enim obierat) ad Heſperium proconſulem et Flavianum Vicarium audiendi ſunt miſſi: quorum aequitas auctoritate [11]) nixa iuſtiſſima, torto Caecilio, aperta confeſſione cognovit, ipſum ſuaſiſſe civibus, gravarent mentiendo legatos. Haec acta ſequuta eſt relatio, geſtorum pandens pleniſſimam fidem; ad quam nihil reſponſum eſt.

Et

10) Mſ. in eccleſiam. 11) Mſ. mixta.

Et ne quid cothurni terribilis fabulae relinque- 29
rent intentatum, hoc quoque poſt depoſitum acceſſit aulaeum. Romanus ad comitatum profectus ſecum Caecilium duxit, cognitores accuſaturum ut inclinatos in provinciae partem: isque Merobaudis favore ſuſceptus, neceſſarios ſibi plures petierat exhiberi. Qui cum Mediolanum veniſſent, fruſtra- 30
que ſe tractos obſimulatis documentis probabilibus ostendiſſent, abſoluti redierunt ad lares. Valentiniano tamen ſuperſtite, poſt ſuperiora, quae narravimus, Remigius quoque digreſſus ad otium, laqueo vitam eliſit, ut congruo docebimus loco.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXIX.

Theodorus notarius imperium adfectat, et apud Valentem Antiochiae accusatus maiestatis, convictusque cum plurimis criminis consciis interficitur. C. I. *Multi in oriente veneficiorum et aliorum criminum rei delati, damnatique, pars iure, pars iniuria iugulantur.* II. *In occidentis tractibus varia Valentiniani Aug. saevitiae et efferatae crudelitatis exempla.* III. *Valentinianus A. Rhenum navali ponte transgressus, culpa militis Macrianum Alamannorum regem incautum capere non potuit.* IV. *Theodosius, magister equitum per Gallias, Firmum Maurum Nubelis Reguli filium, qui a Valentiniano desciverat, multis proeliis atterit, ac demum eo ad voluntariam mortem compulso, pacem Africae reddit.* V. *Quadi, nefaria Gabinii regis sui caede incitati, Pannonias et Valeriam igni et ferro cum Sarmatis vastant, et legiones duas paene totas delent. De Claudii praefectura urbana.* VI.

(A. C. 371.)

1 Exacta hieme rex Persarum gentis Sapor, pugnarum fiducia pristinarum immaniter arrogans, suppleto numero suorum abundeque firmato, erupturos in nostra cataphractos et sagittarios et conductam misit
2 plebem. Contra has copias Traianus Comes et Vadomarius ex rege Alamannorum cum agminibus perrexere pervalidis, hoc observare Principis iussu adpositi, ut arcerent potius, quam lacesserent Persas.

Qui cum venissent Vagabanta, legionibus habilem 3
locum, rapidos turmarum procursus hostilium in se ruentium acriter exceperunt inviti: operaque consulta retrocedentes, ne ferro violarent adversorum quemquam primi, et iudicarentur discissi foederis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt: confossisque multis discessere victores. Inter moras ta- 4
men utrimquesecus tentatis aliquotiens levibus proeliis, varioque finitis eventu, pactis indutiis ex consensu aestateque consumpta, partium discessere ductores etiamtum discordes. Et rex quidem Parthus hiemem Ctesiphonte acturus, rediit ad sedes: et Antiochiam Imperator Romanus ingressus. Qui, dum ibi moratur securus interim hostium externorum, intestinis paene perierat fraudibus, ut aperiet series [1]) delata gestorum.

Procopius quidam, inquies homo, turbarum 5
cupiditati semper addictus, Anatolium detulerat et Spudasium palatinos, exigi, quae de aerario interceperant, iussos, insidiari Comiti Fortunatiano, molesto illi flagitatori. Qui animi asperitate confestim ad insanum percitus modum, pro potestatis auctoritate, quam regebat, Palladium quemdam obscurissime natum, ut veneficum a memoratis conductum, et Heliodorum fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere, quae scirent, praetorianae iudicio tradidit praefecturae. Cumque ad 6
facti vel tentati quaestionem acrius veniretur, [2]) exclamabat Palladius confidenter, levia esse haec, de quibus agitur, et praetereunda: alia se, si licuerit dicere, monstraturum metuenda et potiora, quae ingenti molimine iam praestructa, nisi prospectum fuerit, universa confundent. Iussusque docere fidenter, quae norat, rudentem explicuit immen-

1) Ms. delatu. 2) *al.* exclamat.

ſum: adfirmans Fiduſtium praeſidialem, et cum
Irenaeo Pergamium nomen imperaturi poſt Valen-
7 tem deteſtandis praeſagiis didiciſſe ſecretim. Et
correptus Fiduſtius illico (namque aderat forte) oc-
culteque inductus, viſo indice, nulla infitiatione
obumbrare iam publicata conatus, rei totius calami-
toſum aperit textum: abſolute confeſſus, ſe cum
Hilario et Patricio vaticinandi peritis, quorum Hi-
larius militaverat in palatio, de imperio conſuluiſſe
futuro: motasque ſecretis artibus ſortes et nuncu-
pationem Principis optimi, et ipſis conſultoribus
8 luctuoſos exitus praedixiſſe. Atque cunctantibus,
quisnam ea tempeſtate omnibus vigore animi anti-
ſtaret, viſus eſt aliis excellere Theodorus, ſecun-
dum inter notarios adeptus iam gradum. Et erat
revera ita, ut opinati ſunt. Namque antiquitus
claro genere in Galliis natus, et liberaliter educatus
a primis pueritiae rudimentis, modeſtia, prudentia,
humanitate, gratia, litteris ornatiſſimus, ſemper
officio locoque, quem retinebat, ſuperior videba-
tur, altis humilibusque iuxta acceptus. Solusque
paene omnium erat, cuius linguam non infrenem
ſed diſpicientem, quae loqueretur, nullius claude-
9 bat periculi metus. His addebat idem Fiduſtius,
excarnificatus iam ad interitum, omnia quae prae-
dixit, ſe indicante Theodorum per Eucaerium didi-
ciſſe, virum praeſtabili ſcientia litterarum abunde-
que honoratum: Aſiam quippe paullo ante rexerat
10 pro praefectis. Quo in cuſtodia condito, geſto-
rumque volumine Imperatori recitato de more, pro-
digioſa feritas in modum ardentiſſimae facis fuſius
vagabatur, elata turpi adulatione multorum, maxi-
11 meque praefecti praetorio tunc Modeſti. Qui dum
formidine ſucceſſoris agitaretur indies, obumbratis
blanditiarum [3]) concinnitatibus cavillando Valen-

---

3) Mſ. concinnantibus.

tem fubrufticum hominem fibi varie commulcebat, horridula eius verba et rudia flofculos Tullianos adpellans, et ad extollendam eius vanitiem fidera quoque, fi iuffiffet, exhiberi poffe promittens.

Igitur et Theodorus a Conftantinopoli, quam 12
ex negotio familiari petierat, rapi celeri iubetur effectu: et dum ille reducitur, ex praeiudiciis variis, quae diebus exercebantur et noctibus, plures a disiunctiffimis regionibus trahebantur, dignitatibus et nobilitate confpicui. Cumque nec carceres publici 13
iam distenti inclufórum iam catervas, nec privata domicilia fustinerent conftipatione vaporata confertas: quoniam vinculis maxima pars eorum attinebatur, et fuam et proximi cuiusque vicem omnes horrebant. Advenit aliquando tamen ipfe quoque Theo- 14
dorus, praemortuus et atratus: quo in devia territorii parte abscondito, paratis omnibus, quae indagines futurae pofcebant, internarum cladum litui iam fonabant.

Et quia fallere non minus videtur, qui gefta 15
praeterit fciens, quam ille, qui numquam facta fingit: non abnuimus (neque enim ambigitur) falutem Valentis et antea faepius per occultas coitiones, et tunc in extrema demerfam: ferrumque ad iugulum eius prope adactum a militaribus, fato reflectente depulfum, quem lacrimofis in Thracia discriminibus deftinarat. Namque et in nemorofo quodam 16
inter Antiochiam et Seleuciam loco leni quiete poft meridiem confopitus, a Salluftio tunc fcutario, et faepe alias [4]) adpetitus infidiantibus multis, vitae terminis a primigenio ortu adfcriptis aufa immania frenantibus evadebat. Ut fub Principibus Commo- 17
do et Severo [5]) nonnumquam accidebat, quorum fumma vi falus crebro oppugnabatur: adeo ut poft

---

4) Mf. appetenter. 5) Mf. nonnumquam acceptum accidebat tam octavianum ex Proconf. quorum.

inteſtina pericula multa et varia, alter in amphithea-
trali cavea, cum adfuturus ſpectaculis introiret, a
[6]) Quintiano ſenatore illicitae cupidinis homine ad
debilitatem paene pugione vulneraretur: alter inopi-
nabili impetu, tempore aetatis extremo, a Saturni-
no centurione conſilio Plautiani praefecti in cubicu-
lo iacens confoderetur, ni tuliſſet ſuppetias filius
18 adoleſcens. Quocirca etiam Valens erat venia di-
gnus, vitam, quam ereptum ire perfidi propera-
bant, omni cautela defendens. Sed inexpiabile il-
lud erat, quod regaliter turgidus, pari eodemque
iure, nihil inter ſe diſtantibus meritis, nocentes in-
nocentesque maligna inſectatione volucriter perur-
gebat: ut, dum adhuc dubitaretur de crimine, Im-
peratore non dubitante de poena, damnatos ſe qui-
19 dam prius diſcerent quam ſuſpectos. Adoleſcebat
autem obſtinatum eius propoſitum, admovente ſti-
mulos avaritia, et ſua et eorum, qui tunc in regia
verſabantur: novos hiatus aperientium, et, ſi qua
humanitatis fuiſſet mentio rara, hanc adpellantium
tarditatem: qui cruentis adulationibus inſtitutum
hominis, mortem in acie linguae portantis, ad par-
tem peſſimam depravantes, omnia turbine intempe-
ſtivo perflabant, everſum ire funditus domus opu-
20 lentiſſimas feſtinantes. Erat enim expoſitus acceſſu
inſidiantium et recluſus, vitio gemino pernicioſe
implicitus: quod intoleranter iraſcebatur tunc ma-
gis, cum eum puderet iraſci: et quae facilitate pri-
vati opertis ſuſurris audierat, an vera eſſent, excu-
tere tumore Principis ſuperſidens, pro veris acci-
21 piebat et certis. Inde factum eſt, ut clementiae
ſpecie penatibus multi protruderentur inſontes, prae-
ceps in exſilium acti: quorum in aerario bona coa-
cta et ipſe ad quaeſtus proprios redigebat, ut da-
mnati cibo precario victitarent, anguſtiis formidandae

6) Mſ. Quintiniano.

paupertatis attriti: cuius metu vel in mare nos ire praecipites, ſuadet Theognis poëta vetus et prudens.
Quae etiamſi recta fuiſſe conceſſerit quisquam, erat 22
tamen ipſa nimietas odioſa. Unde animadverſum eſt recte hoc definitum: nullam eſſe crudeliorem ſententiam ea, quae eſt, cum parcere videtur, aſperior.

Igitur cum praefecto praetorio ſummatibus quae- 23
ſitis in unum, quibus cognitiones commiſſae ſunt, intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis et verberibus: reſultabant omnia truculentae vocis horroribus, inter catenarum ſonitus, tene, claude, [7]) comprime, abde, miniſtris officiorum triſtium clamitantibus. Et quoniam ad- 24
dici poſt cruciabiles poenas vidimus multos, ut in tenebroſis rebus confuſione cuncta miſcente: ſummatim quia nos penitiſſima geſtorum memoria fugit, quae recolere poſſumus expeditius abſolvemus.

Primo introvocatu poſt interrogatiunculas leves 25
Pergamius, a Palladio, ut dictum eſt, proditus, quaedam imprecationibus praeſciſſe nefariis: ſicut erat impendio eloquentior, et in verba periculoſa proiectus, inter ambigentes iudices, quid prius quaeri debeat, quidve poſterius, dicere audacter exorſus, multa hominum millia quaſi conſciorum [8]) ſine fine ſtrependo fundebat, modo non ab extremo Atlante magnorum criminum arguendos poſcens aliquos exhiberi. Quo, ut conſarcinante nimis ardua, morte multato, aliisque gregatim poſt illum occiſis, ad ipſius Theodori cauſam, quaſi ad Olympici certaminis pulverem, pervenitur. Eodem die 26
inter complura alia hoc quoque evenerat triſte, quod Salia, theſaurorum paullo ante per Thracias Comes, cum de vinculis educitur audiendus, et calceo inſerit pedem, quaſi ruina incidentis immenſi

7) *al.* comple. 8) Mſ. ſine ſtrepitu.

terroris repente perculſus, animam inter retinentium manus efflavit.

27 Conſtituto itaque iudicio, et cognitoribus praeſcripta oſtentantibus legum, ſed ex voluntate dominantis moderantibus momenta cauſarum, horror pervaſerat univerſos. Totus enim devius ab aequitate dilapſus, iamque eruditior ad laedendum, in modum arenariae ferae, ſi admotus quisquam fabricae diffugiſſet, ad ultimam rabiem ſaeviebat.

28 Inducti itaque Patricius et Hilarius, ordinemque replicare iuſſi geſtorum, cum inter exordia variarent, fodicatis lateribus, illato tripode quo utebantur, adacti ad ſummas anguſtias, aperiunt negotii fidem ab ipſis exordiis replicatam. Et prior Hilarius:

29 *Conſtruximus*, inquit, *magnifici iudices, ad*
cortinae ſimilitudinem Delphicae diris auſpiciis de
laureis virgulis infauſtam hanc menſulam quam vi-
detis: et imprecationibus carminum ſecretorum,
choragiisque multis ac diuturnis ritualiter conſecra-
tam movimus tandem: movendi autem, quoties
ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio ta-
30 *lis. Collocabatur in medio domus emaculatae odo-*
ribus Arabicis undique, lance rotunda pure ſuper-
poſita, ex diverſis metallicis materiis fabrefacta:
cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum
viginti quatuor ſcriptiles formae inciſae perite, di-
31 *iungebantur ſpatiis examinate dimenſis. Hac lin-*
teis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem
linteis ſoccis, torulo capiti circumflexo, verbenas
felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus
numine praeſcitionum auctore, caerimoniali ſcien-
tia ſuperſiſtit: [9]) *cortinulis penſilem anulum librans,*
ſartum ex Carpathio filo perquam levi, myſticis
diſciplinis initiatum: qui per intervalla diſtincta

---

9) Mſ. cortinulas . . . . penſilem.

retinentibus fingulis litteris incidens faltuatim,
heroos efficit verfus interrogationibus confonos, ad
numeros et modos plene conclufos: quales leguntur
Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi 32
tum quaerentibus nobis, qui praefenti fuccedet im-
perio, quoniam omni parte expolitus fore memora-
batur, et adfiliens anulus duas perftrinxerat fyllabas
ΘΕΟ *cum adiectione litterae poftrema, exclamavit*
praefentium quidam, Theodorum praefcribente fa-
tali neceffitate portendi. Nec ultra fuper negotio eft
exploratum: fatis enim apud nos conftabat, hunc
effe, qui pofcebatur.

Cumque totius rei notitiam ita fignate fub ocu- 33
lis iudicum fubieciffet, adiecit benivole, id Theo-
dorum penitus ignorare. Poft haec interrogati, an
ex fide fortium, quas agitabant, ea praefcierint,
quae fustinerent: verfus illos notiffimos edidere,
clare pronuntiantes capitalem eis hanc operam fcru-
tandi fublimiora cito futuram: nihilominus tamen
ipfis quoque cum cognitoribus Principi caedes in-
cendiaque flagitantes furias imminere: quorum tres
ponere fufficiet ultimos: [10])

Οὐ μὰν νηποινίγε σὸν ἔσσεται αἷμα, καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοτάσσει κακὸν οἶτον,
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος αιλα καιομένοις κάρ.

Quibus lectis, unguibus male mulcati feparantur
exanimes. Poftea, ut cogitati fceleris officina pa- 34
teret aperte, honoratorum inducitur globus, ver-
tices ipfos continens rerum. Cumque nihil praeter
fe quisque cernens, ruinam fuam impelleret fuper
alium, permiffu quaefitorum coeptans dicere Theo-
dorus, primo in precem venialem proftratus, dein
artius refpondere compulfus, oftendit, fe cognita

---

10) ΟΤΜaΝaΙ ΗΠΟΙΝΙ ΓΕΓΟΝΕCCΕΤaΙΜΜΚaΓ avΤΟΙC ΠΕΙΦωΝΗΒaΡΤΜΗΝΙC ΕΦΟΠaΗCΕΙΚaΚΟΝΕΙΤΟΝ ΕΝ ΠΕdΙΟΙ-CΙΜΜaΝΤΟCaΙ ΛΕΟΜΕΝΟ ΚaΡ.

per Eucaerium, ne ad Imperatorem referret, ut conatus eſt aliquoties, ab eo prohibitum, adſerente non adpetitu regni occupandi illicito, ſed ratione quadam indeclinabilis fati, id quod ſperabatur,
35 ultro venturum. Deinde haec eadem Eucaerio ſub cruenta quaeſtione confeſſo; confutabant Theodorum litterae ſuae, per ambages obliquas ad Hilarium ſcriptae: quibus ſpe iam firma concepta ex vatibus, de re non cunctabatur, ſed tempus patrandae cupidinis quaeritabat.

36 Quibus poſt haec cognita ſequeſtratis, Eutropius Aſiam proconſulari tunc obtinens poteſtate, ut factionis conſcius arceſſitus in crimen, abſceſſit innocuus, Paſiphilo eximente philoſopho, qui, ut eum mendacio iniuſto perverteret, crudeliter tortus, de ſtatu robuſtae mentis non potuit deturbari.
37 His acceſſit philoſophus Simonides, aduleſcens ille quidem, verum noſtra memoria ſeveriſſimus. Qui cum audiſſe negotium per Fiduſtium deferretur, et cauſam non ex veritate, ſed ex unius nutu penſari vidiſſet, didiciſſe ſe dixit praedicta, et commiſſa pro firmitate animi tacuiſſe.

38 Queis omnibus perſpicaciter inquiſitis, Imperator cognitorum conſultationi reſpondens, ſub uno proloquio cunctos iubet occidi: et vix ſine animorum horrore funeſtum ſpectaculum multitudine innumera [11]) contuente, et onerante queſtibus caelum (namque ſingulorum mala omnium eſſe communia credebantur) ducti univerſi flebiliter iugulantur praeter Simonidem: quem ſolum ſaevus ille ſententiae lator, efferatus ob conſtantiam gravem, iuſſerat
39 flammis exuri. Qui vitam ut dominam fugitans rabidam, ridens ſubitas momentorum ruinas, immobilis conflagravit: Peregrinum illum imitatus Protea cognomine, philoſophum clarum: qui, cum

11) Mſ. continente.

mundo digredi ſtatuiſſet, Olympiae quinquennali certamine ſub Graeciae conſpectu totius, adſcenſo rogo, quem ipſe conſtruxit, flammis abſumptus eſt.

Et poſt hunc diebus ſequutis omnium fere ordi- 40
num multitudo, quam nominatim recenſere eſt arduum, in plagas calumniarum coniecta, percuſſorum dexteras fatigavit, tormentis et plumbo et verberibus ante debilitata: ſumptumque eſt de quibusdam ſine ſpiramento vel mora ſupplicium, dum quaeritur, an ſumi deberet: et ut pecudum ubique
trucidatio cernebatur. Deinde congeſti innumeri 41
codices, et acervi voluminum multi ſub conſpectu iudicum concremati ſunt, ex domibus eruti variis ut illiciti, ad leniendam caeſorum invidiam, cum eſſent plerique liberalium diſciplinarum indices variarum et iuris.

Neque ita multo poſt Maximus ille philoſophus, 42
vir ingenti nomine doctrinarum, cuius ex uberrimis ſermonibus ad ſcientiam copioſus Iulianus exſtitit Imperator, oraculi ſupra dicti verſus audiſſe inſimulatus, ſeque comperiſſe adſenſus, ſed reticenda profeſſionis conſideratione non effudiſſe, verum ultro praedixiſſe, conſultores ipſos ſuppliciis poenalibus perituros: Epheſum ad genuinam patriam ductus [12]) ibique capite truncatus, ſenſit docente periculo poſtremo, quaeſitoris iniquitatem omni-
bus eſſe criminibus graviorem. Conſtrictus etiam 43
Diogenes laqueis impiae falſitatis, vir nobili proſapia editus, ingenio, facundia forenſi, ſuavitateque praeſtans, dudum Bithyniae rector, ut opimum patrimonium eius diriperetur, capitali eſt poena
adfectus. Ecce autem Alypius quoque ex Vicario 44
Britanniarum, placiditatis homo iucundae poſt otioſam et repoſitam vitam (quoniam huc usque iniuſtitia tetenderat manus) in ſqualore maximo volu-

12) Mſ. *τὸ capite* deeſt.

tatus, ut veneficii reus citatus est cum Hierocle filio, adulescente indolis bonae, urgente Diogene quodam et vili et solo, omnique laniena excruciato, ut verba placentia Principi, vel potius arcessitori loqueretur: quo, cum poenis non sufficerent membra, vivo exusto, ipse quoque Alypius post multationem bonorum exsulare praeceptus, filium miserabiliter ductum ad mortem, casu quodam prospero revocatum [13]) excepit.

1 II. Per id omne tempus Palladius ille, coagulum omnium aerumnarum, quem captum a [1]) Fortunatiano docuimus primum, ipse sortis [2]) infimitate ad omnia praeceps, clades alias super alias cumulando, lacrimis universa persuderat luctuosis.
2 Nactus enim copiam nominandi, sine fortunarum distantia, quos voluisset, ut artibus interdictis imbutos: ita ut ferarum occulta vestigia doctus observare venator, multos intra casses lugubres includebat, quosdam veneficiorum notitia pollutos, alios ut adpetitoribus imminuendae conscios maiestatis.
3 Et, ne vel coniugibus maritorum vacaret miserias flere, immittebantur confestim, qui signatis domibus inter scrutinia supellectilis poenis addicti, incantamenta quaedam anilia, vel [3]) ludibriosa subderent amatoria, ad insontium perniciem concinnata: quibus in iudicio recitatis, ubi non lex, non religio, non aequitas veritatem a mendaciis dirimebat, indefensi bonis ablatis, nullo contacti delicto, promiscue iuvenes, aliique membris omnibus capti,
4 ad supplicia [4]) sellis gestatoriis ducebantur. Inde factum est per Orientales provincias, ut omnes metu similium exurerent libraria omnia: tantus universos invaserat terror. Namque, ut [5]) pressius loquar, omnes ea tempestate velut in Cimmeriis tenebris

---

13) Mſ. excepit. 1) Mſ. Fortunatione. 2) Mſ. infimitate. 3) Mſ. velut ebriosa. 4) *al.* supplicium. 5) Mſ. pressius.

reptabamus, paria convivis Siculi Dionyſii pavitan-
tes: qui, cum epulis omni triſtioribus fame ſagina-
rentur, ex ſummis domorum laqueariis, in quibus
discumbebant, ſetis nexos equinis et occipitiis in-
cumbentes gladios perhorrebant.

Tunc et Baſſianus procerum genere natus, no- 5
tarius militans inter primos, quaſi praenoſcere altio-
ra conatus, licet ipſe de qualitate partus uxoris con-
ſuluiſſe firmaret, ambitioſo neceſſitudinum ſtudio,
quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio opimo
exutus eſt.

Inter fragores tot ruinarum Heliodorus, tarta- 6
reus ille malorum omnium cum Palladio fabricator,
mathematicus, ut memorat vulgus, colloquiis ex
aula regia praepigneratus abstruſis, iam funebres
aculeos exſertabat, omni humanitatis invitamento
ad prodenda, quae ſciret vel fingeret, laceſſitus.
Nam et ſollicitius cibo mundiſſimo fovebatur, et ad 7
largiendum pellicibus merebat aes collaticium
grave, et incedebat paſſim [6]) ac late os circumferens
vultuoſum, omnibusque formidatus: ea fiducia
ſublatior, quod ad lupanar, quo, ſicut ipſe voluit,
liberius ſervabatur, cubiculariis officiis praepoſitus,
adſidue propalam ventitabat, elogia parentis publici
praeferens futura pluribus luctuoſa. Perque eum 8
ut forenſium cauſarum patronum, quid in primis
orationis partibus collocaret, ut proficere poſſit
facilius [7]) Valens, quibusve figurarum commentis
ſplendida loca attentare debeat, praemonebatur.

Et quoniam longum eſt quae cruciarius ille con- 9
flavit, hoc unum ediſſeram, quam praecipiti confi-
dentia patriciatus columina ipſa pulſavit. Qui ex
clandeſtinis, ut dictum eſt, regiorum confabulatio-
nibus immaniter arrogans, et ipſa vilitate ad facinus
omne venalis, egregium illud par conſulum Euſe-

6) Mſ. ac late. 7) Mſ. ac valere.

bium et Hypatium germanos fratres, Conſtantii principis quondam adfines, ad cupidinem altioris fortunae erectos, et conſuluiſſe et agitaſſe quaedam ſuper imperio detulit: addens itineri ad mendacium ficte conſtructo, quod Euſebio etiam principalia
10 indumenta parata ſint. Quibus hauſtis aventer, fremebundus et minax, cui nihil licere debuerat, quia omnia ſibi licere, etiam iniuſta exiſtimabat, irremiſſe ab [8]) extremis regionum intervallis exhibitis omnibus, quos ſolutus legibus accuſator perduci debere profunda ſecuritate mandarat, ſuscipi quae-
11 ſtionem criminoſe praecepit. Cumque nodoſis coartationibus aequitate diu iactata, et [9]) nexibili adſeveratione perditi nebulonis durante, nullam confeſſionem exprimere tormenta gravia potuiſſent, ablegatosque ab omni huiusmodi conſcientia res ipſa viros ostenderet claros: calumniator quidem ita ut antea honorabiliter colebatur: illi vero, exſilio et pecuniariis adflicti dispendiis, paullo poſtea, reddita ſibi multa, ſunt revocati, dignitatibus integris et ſplendore.

12 Nec tamen poſt haec tam poenitenda repreſſius actum eſt vel pudenter: non reputante alta nimium poteſtate, quod recte inſtitutis ne cum inimicorum quidem incommodis in delicta convenit ruere voluntaria: nihilque ſit tam deforme, quam ad ardua imperii ſupercilia etiam acerbitatem naturae ad-
13 iungi. Sed Heliodoro incertum morbo an [10]) quadam excogitata vi mortuo (nolim dicere, utinam nec ipſa res loqueretur!) funus eius per veſpillones elatum pullati praecedere honorati complures, inter
14 quos et fratres iuſſi ſunt conſulares. Ibi tunc rectoris imperii caries tota ſtoliditatis apertius eſt profanata: qui cum abstinere inconſolabili malo rogaretur, obnixe inflexibilis manſit: ut videretur aures

8) Mſ. externis. 9) *al.* nixis adſ. 10) *vulg.* aliqua.

occluſiſſe ceris, quaſi ſcopulos Sirenios transgreſ-
ſurus. Superatus tamen precibus deſtinatis tan- 15
dem, nudatis capitibus infauſtam buſtuarii libitinam
adusque ſepulcrum incedentes et pedibus, quosdam
etiam complicatis articulis, praeire mandavit.
Horret nunc reminiſci, [11]) quo iuſtitio [12]) humilitati
tot rerum apices viſebantur, et praecipue conſula-
res, poſt ſcipiones et trabeas et faſtorum monimen-
ta mundana. Inter quos omnes ex adoleſcentia vir- 16
tutum pulcritudine commendabilis noſter Hypatius
praeminebat, vir quieti placidique conſilii, hone-
ſtatem lenium morum velut ad perpendiculum
librans: qui et maiorum claritudini gloriae fuit, et
ipſe poſteritatem mirandis actibus praefecturae ge-
minae decoravit.

Acceſſerat hoc quoque eodem tempore ad Va- 17
lentis caeteras laudes: quod, cum in aliis ita ſaevi-
ret infeſte, ut poenarum atrocitatem aegre [13]) ferret
finiri cum morte; Pollentianum tribunum malitia
quemdam exſuperantem, iisdem diebus convictum
confeſſumque, quod exſecto vivae mulieris ventre,
atque intempeſtivo partu extracto, infernis mani-
bus excitis de permutatione imperii conſulere auſus
eſt: familiaritatis contuitu, ordine omni muſſante,
abire iuſſit illaeſum, ſalutem et invidendas opes et
militiae ſtatum integrum retenturum.

O praeclara informatio doctrinarum, munere 18
caeleſti indulta felicibus, quae vel vitioſas naturas
ſaepe excoluiſti! quanta in illa caligine temporum
correxiſſes, ſi Valenti ſcire per te licuiſſet, nihil
aliud eſſe imperium, ut ſapientes definiunt, niſi
curam ſalutis alienae: bonique eſſe moderatoris,
reſtringere poteſtatem, reſiſtere cupiditati omnium
rerum, et implacabilibus iracundiis: noſſeque, ut

11) *Steph.* qua iuſtitia. 12) *al.* humiliati. 13) Mſ. maturis . . . . . ferret.

Caeſar dictator aiebat, *miſerum eſſe inſtrumentum ſenectuti recordationem crudelitatis*: ideoque de vita et ſpiritu hominis, qui pars mundi eſt, et animantium numerum complet, laturum ſententiam diu multumque cunctari oportere, nec praecipiti ſtudio, ubi irrevocabile factum eſt, agitari: ut exemplum eſt illud antiquitati admodum notum.
19 Apud proconſulem Aſiae Dolabellam [Smyrnaea materfamilias filium] proprium et maritum venenis necaſſe confeſſa, quod filium [ex priore viro ab eis occiſum comperiſſet] et comperendinata, cum conſilium, [14]) ad quod res ex more delata eſt, anceps, quid inter ultionem et ſcelus ſtatui debeat, haeſitaret, ad Areopagitas miſſa eſt, Athenienſes iudices triſtiores: quorum aequitas deorum quoque iurgia dicitur diſtinxiſſe. Hi, cauſa cognita, centeſimo poſt anno cum accuſatore mulierem adeſſe iuſſerunt: ne aut abſolverent veneficam, aut ultrix neceſſitudinum puniretur. Ita numquam tardum exiſtimatur, quod eſt omnium ultimum.

20 Poſt commiſſa iniquitatibus variis antedicta, et impreſſas foede corporibus liberis, quae ſupervixerant, notas, inconnivens Iuſtitiae oculus, arbiter et vindex perpetuus rerum, vigilavit attente. Namque caeſorum [15]) ultimae dirae, perpetuum numen ratione querelarum iuſtiſſima [16]) commoventes, Bellonae accenderant faces: ut fides oraculi firmaretur, quod nihil impune praedixerat perpetrari.

21 Dum haec, quae ſupra digeſta ſunt, Antiochiae Parthico fragore ceſſante per inteſtinas dilatantur aerumnas: coetus furiarum horrificus poſt inconvolutos multiplices caſus ab eadem urbe digreſſus,
22 cervicibus Aſiae totius inſedit hoc modo. [17]) Feſtus

14) Mſ. quod rex ex more. Va. quod res ex more. 15) Mſ. ultimae. 16) Mſ. commoventes. 17) Mſ. Feltus.

ſtus quidam Tridentinus ultimi ſanguinis et ignoti, in nexum germanitatis a Maximino dilectus ut ſodalis et contogatus, decernentibus fatis ad Orientem transgreſſus eſt: ibique adminiſtrata Syria, magiſterioque memoriae peracto, bona lenitudinis et reverentia reliquit exempla: unde regere Aſiam proconſulari poteſtate exorſus, velificatione tranquilla (ut aiunt) ferebatur ad gloriam. Audiens autem Ma- 23
ximinum optimo cuique exitialem, obtrectabat ſubinde actibus eius ut perniciosis et foedis. Sed cum impie peremptorum exſequiis ſuffragantibus ad praefecturam veniſſe hominem comperiſſet immeritum, exarſit ad [18]) agenda ſperandaque ſimilia; et hiſtrionis ritu mutata repente perſona, ſtudio nocendi concepto, incedebat oculis intentis ac rigidis, praefecturam autumans adfore propediem, ſi ipſe quoque ſe contaminaſſet inſontium poenis. Et 24
quamquam ſint multa et varia, quae, ut levius interpretemur, egit aſperrime: pauca tamen dici ſufficiet, quae ſunt nota ac pervulgata, ad aemulationem eorum commiſſa quae facta ſunt Romae. Ratio enim eadem eſt [19]) ubique recte ſecusve geſtorum, etiamſi magnitudo deſit diſſimilis rerum. Philoſophum quemdam Coeranium, haud exilis 25
meriti virum, ea cauſa tormentorum immanitate inultum occidit, quod ad coniugem ſuam familiariter ſcribens, id ſermone addiderat Graeco: [20]) *σὺ δὲ νόει, καὶ στέφε τὴν τύλην*: quod dici proverbialiter ſolet, ut audiens altius aliquid agendum agnoſcat. Anum quamdam ſimplicem, intervallatis febribus 26
mederi leni carmine conſuetam, occidit ut noxiam, poſtquam filiam ſuam ipſo conſcio curavit accita. In chartis cuiusdam municipis clari ſcrutari ex ne- 27
gotio iuſſis, genitura Valentis cuiusdam inventa eſt:

18) Mſ. agenda . . . . ſperandoque. 19) *al.* ibi recte.
20) Mſ. COIΔ̓ϟNOϟIKAIOTE ΦETHNTTλHN.

repellensque calumnias is, cuius intererat, cum obiectaretur ei, quamobrem conſtellationem Principis collegiſſet, fratrem ſuum fuiſſe Valentem, dudumque obiiſſe documentorum plena fide monſtrare pollicitus, inexſpectato veritatis indicio lania-
28 tus, lacer trucidatus eſt. Viſus adoleſcens in balneis admovere marmori manus utriusque digitos alternatim et pectori, ſeptemque vocales litteras numeraſſe, ad ſtomachi remedium prodeſſe id arbitratus: in iudicium tractus, [21]) percuſſus eſt gladio poſt tormenta.

1 III. His et mihi, vertenti ſtilum in Gallias, confunditur ordo ſeriesque geſtorum, inter multa et ſaeva Maximinum reperiens iam praefectum: qui poteſtate late diffuſa [1]) ſcaevum Imperatori acceſſerat incentivum, maieſtati fortunae miſcenti licentiam gravem. Quisquis igitur dicta conſiderat, perpendat etiam caetera quae tacentur: veniam daturus ut prudens, ſi non cuncta complectimur, quae conſiliorum pravitas crimina in maius exagge-
2 rando commiſit. Aduleſcente enim acerbitate, rationum inimica rectarum, trux ſuopte ingenio Valentinianus, poſt eiusdem [2]) Maximini adventum, nec meliora monente ullo nec retentante, per aſperos actus velut aeſtu quodam fluctuum ferebatur et procellarum: adeo ut iraſcentis ſaepe vox et vultus et inceſſus mutaretur et color. Quam rem indicia varia teſtantur et certa, e quibus pauca ſufficiet poni.

3 Adultus quidam ex his, quos paedagogianos adpellant, ad obſervandam venaticiam praedam Spartanum canem retinere diſpoſitus, ante praedictum tempus abſolvit, adſultu eius evadere conantis adpetitus et morſu: ideoque necatus ad exitium fuſti-
4 bus, eadem humatus eſt die. Praepoſitum fabricae

---

21) Mſ. perculſus. 1) *al.* ſaevum. 2) Mſ. Maximiani.

oblato thorace polito ſaberrime, praemiumque ideo
exſpectantem, ea re praecepit [3]) occidi, quod pon-
dus paullo minus habuit ſpecies ferrea, quam ille
[4]) formarat. Epiroten aliquem ritus Chriſtiani
presbyterum . . . . tam Octavianum ex procon-
ſule . . . . offenſarum auctore licet tar-
dius ad ſua redire permiſſo. Conſtantianus ſtrator 5
paucos militares equos ex his auſus mutare, ad
quos probandos miſſus eſt in Sardiniam, eodem
iubente lapidum ictibus oppetit crebris. Athana-
ſius favorabilis tunc auriga, ſuſpectus ei vulgari le-
vitate, ut vivus incendi iuberetur, ſi quid tentaſſet
huiusmodi: [quem] non multo poſtea veneficiis
uſum ferebatur, nulla delata voluptatum artifici
venia, ignibus aboleri praeceptus eſt. Africanus 6
cauſarum in urbe defenſor adſiduus, poſt admini-
ſtratam provinciam ad regendam aliam adſpiravit:
cuius ſuffragatori magiſtro equitum Theodoſio id
petenti, ſubagreſti verbo reſponderat: *Abi*, inquit,
*Comes: et muta ei caput, qui ſibi mutari provinciam
cupit:* et hoc elogio periit homo diſertus, ad potio-
ra feſtinans, ut multi. Claudium et Salluſtium ex 7
Iovianorum numero, adusque tribunatus dignitates
progreſſos, accuſabat quidam vilitate ipſa deſpe-
ctus, quod, cum imperium Procopius adfectaſſet,
aliqua pro eo loquuti ſunt bona. Cumque nihil
quaeſtiones reperirent adſiduae; mandare magiſtris
equitum auditoribus Princeps, ut agerent Claudium
in exſilium, et Salluſtium pronuntiarent capitis
reum, pollicitus, quod eum revocabit ad ſuppli-
cium raptum: hocque ita, ut ſtatutum eſt, [5]) ob-
ſervato, nec Salluſtius morte exemptus eſt, nec
Claudius, niſi poſt eiusdem Valentiniani [6]) obitum

3) Mſ. occidi ad p''i, quod. 4) Hic locus in Mſ. transpoſitus eſt. 5) Mſ. obvernatione. 6) Mſ. vitium.

deportationis maeſtitia [7]) liberatus. [8]) * * * longe . . .
8 cuſaverit, cum illi ſaepiſſime torquerentur. Replicatis igitur quaeſtionibus denſe, et quibusdam vi nimia tormentorum abſumptis, ne veſtigia quidem ulla delatorum reperta ſunt criminum. In hoc negotio protectores ad exhibendas miſſi perſonas, fuſtibus praeter ſolitum [9]) caeſi.

9 Horreſcit animus omnia recenſere, ſimulque reformidat, ne ex profeſſo quaeſiſſe videamur in vitia Principis, alia commodiſſimi. Illud tamen nec praeteriri eſt aequum nec ſileri: quod cum duas haberet urſas ſaevas hominum ambeſtrices; Micam auream et Innocentiam: cultu ita curabat enixo, ut earum caveas prope cubiculum ſuum locaret, cuſtodesque adderet fidos, viſuros ſollicite, [10]) ne quo caſu ferarum deleretur luctificus calor. Innocentiam denique, poſt multas, quas eius laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut benemeritam in ſilvas abire dimiſit [11]) innoxiam. Exop . . . . . ſimile ſedit . . . . . * *

1 IV. Et haec quidem morum eius et propoſiti cruenti ſunt documenta veriſſima: ſollertiae vero circa rem publicam [n]usquam [1]) digredientis, neque eum vel obtrectator pervicax incuſabit: illud contemplans, quod maius pretium operae forſitan regendis verius milite barbaris quam pellendis. Et cum dediſſet * * e ſpeculis, ſi quis hoſtium ſe commoviſſet, deſuper viſus [2]) obruebatur.

2 Agitabatur autem inter multiplices curas id omnium primum et potiſſimum, ut Macrianum regem auctum inter mutationes crebras [3]) ſententiarum,

---

7) Mſ. liberatus. 8) (hic lacuna quatuor linearum.) * longe cuſaverit, cum illi. 9) Mſ. caeſi. 10) *al.* ne quo ea ſuperarum debetur luctific. 11) Mſ. innoxiam. Exop . . . . . . ſimile ſedit . . . . . 1) digredientis, nec quo eum veloin reciator pervicax incuſabit. illud contemplatio, quod majus pretium operae fortican regendus verius milite barbaris quo pellendis. Et cum dediſſet * *(hic lacuna quinque linearum)* . . peculis ſi quis hoſt. 2) Mſ. obruebatur . . . . agitabatur. 3) Mſ. ſententiarum . .

iamque in noſtros adultis viribus exſurgentem, vi ſuperſtitem raperet vel inſidiis, ut multo ante Vadomarium Iulianus: et proviſis, quae negotium poſcebat et tempus, cognitoque transfugarum indiciis, ubi comprehendi nihil opperiens poterit antedictus, tacite, quantum conceſſit facultas, ne qui conſerendo officeret ponti, iunxit navibus Rhenum. Et 3
antegreſſus contra Mattiacas aquas primus Severus, qui pedeſtrem curabat exercitum, perpenſa militum paucitate territus ſtetit, timens, ne reſiſtere nequiens, irruentium opprimeretur hoſtilium agminum mole. Et quia ſuſpicabatur venalia ducentes 4
mancipia ſcurras, caſu illic repertos, id, quod viderant, excurſu celeri nuntiare, cunctos mercibus direptis occidit. Adventu itaque plurium copia- 5
rum animati iudices, caſtrisque ad tempus breviſſimum fixis, quia nec ſarcinale iumentum quisquam nec tabernaculum habuit praeter Principem, cui [4]) tapetes ſuffecerant pro tentorio: parumper ob tenebras morati nocturnas, exſiliente procinctu pergebant ulterius, itinerum [5]) gnaris ducentibus, equitatu cum Theodoſio rectore praeire diſpoſito equitat erat . . . . . * * tempore iaceat, extento ſtrepitu ſuorum eſt impeditus: quibus adſidue mandans, ut incendiis et rapinis abstinerent, impetrare non potuit. Ignium enim crepitu diſſonisque clamoribus ſatellites exciti, idque, quod acciderat, [6]) ſuſpecti, carpento veloci impoſitum regem anguſto aditu circumfractis collibus abdiderunt. Hac Va- 6
lentinianus gloria defraudatus, nec ſua culpa, nec ducum, ſed intemperantia militis, quae diſpendiis gravibus ſaepe rem Romanam adflixit, adusque [7]) quinquagenteſimum lapidem terris hoſtilibus in-

---

4) Mſ. tapetes . . . . . . ſuffec. 5) Mſ. gnari diſcentibus fre . . . . . equitatu cum Theodoſio rectore prae . . . . . diſpoſito equirat erat. * *(hic lacuna trium linearum)* * tempore iaceat. 6) Mſ. ſuſpecti. 7) Mſ. quingenteſimum.

7 flammatis, rediit Treveros maestus. Ubi tamquam leo ob cervum amissum vel capream morsus vacuos concrepans, dum hostium disiecta frangeret timor, in Macriani locum Bucinobantibus, quae contra Mogontiacum gens est [8]) Alamanna, regem Fraomarium ordinavit: quem paullo postea, quoniam recens excursus eumdem penitus vastaverat pagum, in [9]) Britannos translatum potestate tribuni, Alamannorum praefecerat numero, multitudine viribusque ea tempestate florenti: Bitheridum vero et Hortarium nationis eiusdem primates item regere milites iussit: e quibus Hortarius, proditus relatione Florentii [10]) Germaniae ducis, contra rem publicam quaedam ad Macrianum scripsisse barbarosque optimates, veritate tormentis expressa, conflagravit flamma poenali.

1 V. Abhinc inter [1]) * * * * * proximo, haec narratione differi continua placuit, ne, dum negotiis longe discretis et locis alia subseruntur, cognitio multiplex necessario confundatur.

2 Nubel velut regulus per nationes Mauricas potentissimus vita digrediens, et legitimos et natos e concubinis reliquit filios: e quibus Zamma Comiti nomine Romano acceptus, latenter a fratre Firmo peremptus, discordias excitavit et bella. Eius enim necem ulcisci impensiore studio properans Comes, ad insidiatoris perniciem multa ciebat et formidanda. Utque rumores distulerunt adsidui, navabatur opera diligens in palatio, Romani quidem relationes, multa et aspera congerentes in Firmum, libenter suscipi recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero, quae contra Firmus salutis tuendae gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc officiorum

8) Mſ. Alemannia. 9) Mſ. Britannos latum. 10) Mſ. Germaniaca. 1) Hic in Mſ. lacuna trium linearum.

magiſtro, adfine amicoque Romani, inter potiores
Imperatoris neceſſitates haec velut minima et ſuper-
flua non niſi opportune legi poſſe adſeverante.

Quae cum ad obruendam defenſionem ſuam agi- 3
tari [2]) animadverteret Maurus, ultimorum metu
iam trepidans, nè amandatis, quae praetendebat,
ut perniciosſus et [3]) contumelioſus condemnatus oc-
cideretur, ab imperii ditione deſcivit, et adiumen-
ta * * tium ad [4]) vaſtandum.

[Quare ne] hoſtis implacabilis incrementis vi- 4
rium [5]) adoleſceret, ad abolendum cum comitaten-
ſis auxilio militis pauci Theodoſius magiſter equi-
tum mittitur, cuius virtutes ut impetrabilis ea tem-
peſtate prae caeteris nitebant: Domitii Corbulonis
et [6]) Luſii veterum ſimillimi: quorum prior ſub Ne-
rone, alter Traiano rem regente Romanam, pluri-
bus inclaruere fortibus factis. Proinde ab Arelate 5
ſecundis egreſſus auſpiciis, emeatoque mari cum
claſſe, quam ductabat, nullo de ſe rumore prae-
greſſo, defertur ad Sitifenſis Mauritaniae littus,
quod adpellant accolae Igilgitanum. Ibique inven-
tum caſu Romanum leniter adloquutus, miſit ad
vigilias ordinandas et praetenturas, parum ſuper
his, quae verebatur, increpitum. Quo ad Caeſa- 6
rienſem digreſſo, Gildonem Firmi fratrem et Maxi-
mum miſit correpturos Vincentium: qui curans Ro-
mani vicem, incivilitatis eius erat particeps et fur-
torum. Recepto itaque tardius milite, quem am- 7
plitudo morabatur maris, Sitifim properans, Ro-
manum cum domeſticis cuſtodiendum protectoribus
committi mandavit: agensque in oppido ſollicitu-
dine diducebatur ancipiti, multa cum animo ver-
ſans, qua via quibusve commentis per exuſtas calo-
ribus terras pruinis adſuetum duceret militem: vel

2) *al.* adverteret. 3) Mſ. contumelioſus. 4) Mſ. vaſtandum
. . . . hoſtis. 5) Mſ. adoleſcerent. 6) *Steph.* Duſii.

hoſtem caperet discurſatorem et repentinum, inſi-
diisque potius clandeſtinis, quam proeliorum ſtabi-
litate confiſum.

8 Quod ubi Firmo levi rumore, dein apertis eſt
indiciis cognitum, ſpectatiſſimi ducis adventu prae-
ſtrictus, veniam confeſſionis praeteritorum miſſis
oratoribus poſcebat et ſcriptis, docentibus eum non
ſponte ſua ad id erupiſſe, quod norat ſceleſtum,
ſed iniquitate graſſante licentius, ut monſtrare pol-
9 licebatur. Quibus lectis paceque obſidibus acceptis
promiſſa, dux ad recenſendas legiones, quae Afri-
cam tuebantur, ire pergebat ad Pancharianam ſta-
tionem, quo convenire praeceptae ſunt. Ibi ma-
gnificis verbis atque prudentibus ſpe cunctorum
erecta, reverſus Sitifim, concitato indigena milite
cum eo, quem ipſe perduxerat, aegre perpetiens
10 moras ad procinctus ire ocius feſtinabat. Inter re-
ſidua autem multa et clara, id amorem eius auxerat
in immenſum, quod a provincialibus commeatum
exercitui prohibuit dari, meſſes et condita hoſtium
virtutis noſtrorum horrea eſſe, fiducia memorans
ſpecioſa.

11 His ita cum laetitia poſſeſſorum diſpoſitis,
[7] Tubuſuptum progreſſus, oppidum Ferrato
contiguum monti, legationem ſecundam Firmi re-
pudiavit, quae obſides, ut ante ſtatutum eſt, non
duxerat ſecum. Unde omnibus pro loco et tem-
pore cautius exploratis concito gradu Tyndenſium
gentem et Maſſiſſenſium petit, levibus armis inſtru-
ctas, quas Maſcizel et Dius fratres Firmi [8] ducta-
12 bant. Cum eſſent hoſtes iam in contuitu membris
omnibus celeres, poſt miſſilia hinc inde crebrius
iacta, committitur certamen aſperrimum: interque
gemitus mortis et vulnerum audiebantur barbaro-
rum ululabiles fletus captorum et caeſorum: pugna-

7) Mſ. Tuboſoptum. 8) Mſ. optabant.

que dirempta plures agri populati sunt et incensi. Inter quos clades eminuere fundi Petrensis, excisi 13
radicitus: quem Salmaces dominus, Firmi frater, in modum urbis exstruxit. Hoc successu victor elatus, mira velocitate [9]) Lamfoctense oppidum occupavit, inter gentes positum antedictas, ubi abunde rei cibariae copiam [10]) condi effecit: ut, si pergens interius alimentorum offendisset paenuriam, iuberet e propinquo convectari. Quae dum ita procedunt, 14
Mascizel reparatis viribus nationum confinium adminicula ductans, conserta manu cum nostris, fusis e parte suorum pluribus, ipse equi pernicitate aegre discrimine mortis exemptus est.

Fessus aerumnis gemini proelii Firmus, imoque 15
aestuans corde, nequid ultimae rationis omitteret, Christiani ritus antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. Qui quoniam suscepti lenius, pollicitique victui congrua militibus, ut praeceptum est, laeta retulere responsa: praemissis muneribus Maurus ipse fidentius ad Romanum perrexerat ducem, equo insidens apto ad ancipites casus: cumque prope venisset, fulgore signorum et terribili vultu Theodosii praestrictus, iumento desiluit: curvataque cervice humi paene adfixus, temeritatem suam flebiliter incusabat, pacem obsecrando cum venia. Susceptusque cum osculo, quoniam id rei publicae 16
conducebat, bonae spei iam plenus, sufficientia praebuit alimenta: et quibusdam propinquis suis ad obsidum vicem relictis abscessit, captivos, ut spoponderat, redditurus, quos primis turbarum exordiis rapuit: biduoque post Icosium oppidum, cuius supra docuimus conditores, militaria signa et coronam sacerdotalem cum caeteris quae interceperat, nihil cunctatus restituit, ut praeceptum est.

9) Ms. iam Phocense. 10) Ms. candi. *al.* cundi.

17 Exinde, cum diſcurſis itiueribus magnis [11]) Tipoſam noſter dux introiret, legatis Mazicum, qui ſe conſociaverant Firmo, ſuppliciter obſecrantibus veniam, animo elato reſpondit, ſe in eos ut perfi-
18 dos arma protinus commoturum. Quibus [12]) imminentis periculi metu defixis, revertique iuſſis ad ſua, Caeſaream ire tendebat, urbem opulentam quondam et nobilem, cuius itidem originem in Africae ſitu digeſſimus plene: eamque ingreſſus, cum omnem paene incendiis late diſperſis vidiſſet exuſtam, horridasque canitie ſilices, primam et ſecundam legionem ad tempus ibi locari diſpoſuit, ut favillarum egerentes acervos, agitarent ibi praeſidium, ne repetito barbarorum impetu vaſtaretur.
19 Quae cum rumores veri [13]) diſtuliſſent, provinciae rectores tribunusque Vincentius e latibulis, [14]) quibus ſeſe commiſerant, egreſſi, tandem intrepidi ad ducem ocius pervenerunt. Quibus ille gratanter viſis atque ſusceptis, agens etiam apud Caeſaream, fide rerum diligentius explorata, comperit Firmum per ſpeciem faventis et ſupplicis tectiore conſilio id moliri, ut nihil hoſtile metuentem exercitum in modum tempeſtatis ſubitae conturbaret.
20 Quamobrem converſus hinc venit ad municipium Sugabarritanum Transcellenſi monti [15]) adcline: ubi inventos equites quartae ſagittariorum cohortis, quae ad rebellem defecerat, ut contentum ſe ſupplicio leniori monſtraret, omnes contruſit ad infimum militiae gradum: eosque et Conſtantianorum peditum partem Tigavias venire iuſſerat cum tribunis: e quibus unus torquem pro diademate capiti
21 impoſuit Firmi. Dumque haec aguntur, revertecrunt Gildo et Maximus, Bellenen e principibus Mazicum et Fericium gentis praefectum ducentes, qui

11) Mſ. Tipoſam. 12) Mſ. minanti. 13) Mſ. ſustuliſſent et curii provinciae. 14) τὸ ſeſe deeſt al. 15) *al.* adclive.

factionem iuverant quietis publicae turbatoris [16]) * * *
producerent vinctos. Quo ita, ut statutum est, 22
facto, lucis primo exortu ipse egressus, cum invenisset eos in exercitu circumsaeptos: *Quid de istis nefariis*, inquit, *proditoribus fieri oportere, contubernales devoti, censetis?* Sequutusque acclamationem rogantium sanguine vindicari, eos, qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos: Sagittariorum vero primoribus manus incidit; residuos supplicio capitali multavit: ad aemulationem Curionis acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam in modum Lernaeae serpentis aliquotiens renascentem hoc genere poenarum
exstinxit. Sed obtrectatores malivoli vetus factum 23
laudantes, hoc ut dirum vituperant et asperrimum; Dardanos hostes memorantes internecivos, et iuste, quae sustinuere, perpessos: hos vero subsignanos milites debuisse lenius corrigi, ad unum prolapsos errorem. Quos scientes forsitan admonemus, hanc
cohortem et facto et exemplo adversam. Antedi- 24
ctos Bellenen et Fericium, quos duxerat Gildo, tribunumque sagittariorum Curandium ea re iussit occidi, quod nec ipse umquam cum hostibus congredi voluit, nec suos, ut pugnarent, hortari. Agebat autem haec Tullianum illud advertens, quod *salutaris* [17]) *vigor vincit inanem speciem* [18]) *clementiae*.

Exin profectus, fundum nomine Gallonatis, 25
muro circumdatum valido, receptaculum Maurorum tutissimum arietibus admotis evertit: et caesis omnibus incolis moenibusque complanatis, ad Tingitanum castellum progressus, per [18*]) Ancorarium montem, [19]) Mazicas in unum collectos invasit, iam tela reci-
procantes volitantia grandinis ritu. Et cum esset 26
utrimque discursum, agmina viris armisque incitata

16) In Ms. lacuna hic quatuor linearum. 17) *al.* rigor. 18) Ms. dementiae. 18*) Ms. Ancorariam. 19) *al.* Mazices.

noſtrorum non perferentes Mazices, licet bellicoſum genus et durum, diverſis ſtragibus implicati foedo diſſluxere terrore: ruentesque in fugam caeſi ſunt, absque iis, qui reperta copia discedendi, ſupplici prece veniam, quam dari tempus flagitaverat,
27 impetrarunt. Suggen eorum ductorem [20]) * * * Romano ſucceſſerat, in Sitifenſem Mauritaniam ire diſpoſito ad agitanda praeſidia, ne provincia pervaderetur, ipſe praeteritis elatior caſibus gentem petit Muſonem: quam conſcientia rapinarum et caedum actibus congregaverat Firmi, ut ſperabatur maiora mox adepturi.

28 Progreſſusque aliquantum iuxta Addenſe municipium comperit, disſonas cultu et ſermonum varietate nationes plurimas unum ſpirantibus animis, immanium exordia concitare bellorum, adigente hortanteque maxima ſpe praemiorum ſorore Firmi nomine Cyria: quae abundans divitiis et deſtinatione feminea, niſibus magnis inſtituit iuvare ger-
29 manum. Quocirca Theodoſius veritus, ne Marti ſeſe committeret impari, congreſſusque multitudini immenſae cum paucis (tria enim armatorum millia ductabat atque quingentos) amitteret univerſos, inter pudorem cedendi pugnandique ardorem gradiens retro paullatim, trudente pondere plebis absceſſit.
30 Hocque eventu barbari nimium [21]) quantum [elati] ſequentesque pertinaciter *** certare neceſſitate compulſus, ſemetipſum et ad interneccionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concuſſio, procul Mazicum viſis auxiliis, quos anteibant quidam Romani, arbitrata in ſe impetum agminum ferri complurium, verſa in pedes aperuiſſet noſtris exitus antehac inter-
31 ſaeptos. Exinde cum militem ducens incolumem

---

20) In Mſ. hic lacuna quatuor linearum. 21) Mſ. quantum . . . . .. equentesque pertinaciter * (hic lacuna unius lineae) * certare . . . neceſſitate . . . . ſuſſem et ipſum.

Theodoſius ad fundum veniſſet nomine Mazucanum, exuſtis deſertoribus paucis, aliisque ad ſagittariorum exemplum, quibus manus ademptae ſunt, contruncatis, Tipatam menſe Februario venit.
Ubi diutius agens, ut antiquus ille cunctator pro 32
negotio conſultabat, commentis potius et prudentia, quam periculoſis congreſſibus, hoſtem pugnacem et [22]) impetrabilem iactu telorum, ſi fors copiam dederit, oppreſſurus. Mittebat tamen adſi- 33
due ſuadendi quosdam peritos ad gentes circumſitas, Baiuras, [23]) Cantaurianos, Anaſtomates, Caſaves, Davaresque, et finitimos alios, nunc timore, nunc nummis eos ad ſocietatem alliciens, veniamque petulantiae interdum [24]) promittendo, cum * * tultorius per ambages et moras hoſtem frangentem ſuos impetus oppreſſurus, ut quondam Pompeius Mithridatem.

Qua cauſa declinans perniciem proximam Fir- 34
mus, licet praeſidiorum magnitudine communitus, relicta plebe, quam coegerat magna mercede, quoniam latendi copiam nocturna quies dedit, Caprarienſes montes longe remotos penetravit, et diruptis rupibus inacceſſos. Cuius abitu clandeſtino 35
multitudo diſperſa, ſine rectore particulatim diffluens, invadendi eius caſtra noſtris copiam dedit. Hisque direptis, et interfectis, qui reſiſtebant, vel in deditionem acceptis, regionum maxima parte vaſtata, gentibus, per quas tranſibat dux conſultiſſimus, adpoſuit fidei compertae praefectos. Hac 36
inopina ſequendi confidentia territus perduellis, ſervis comitantibus paucis, digreſſu celeri conſulturus ſaluti, ne quo praepediretur obſtaculo, abiecit pretioſarum ſarcinas ſpecierum, quas [25]) avexerat ſecum. Uxorem namque feſſam labore continuo et

---

22) *al.* impenetrabilem. 23) *al.* Cautorianos. 24) Mſ. promittendo cum *(hic lacuna trium linearum.)* tultorius per. 25) *al.* auxerat.

37 [26]) perancipitis * * * Theodoſius, nullique adeuntium parcens mundiore victu ſtipendioque milite recreato, Caprarienſibus Abannisque eorum vicinis praelio levi ſublatis, ad municipium properavit . . . . enſe: verisque nuntiis doctus, barbaros occupaſſe iam tumulos, per amfracta undique ſpatia in ſublime porrectos, nullique pervios, niſi indigenis locorum perquam gnaris, repedando dedit hoſtibus facultatem per indutias licet breves Aethiopum iuxta agentium adminiculis augeri vel
38 maximis. Qui [27]) concatervatis copiis fremituque minaci ſine ſui reſpectu ruentes in pugnam, averterunt eum inaeſtimabilium turmarum ſpecie dira perterrefactum: ſtatimque redintegratis animis, commeatus vehens abunde, revertit, et conglobatis ſuis ſcutaque in formidabilem moventibus geſtum, con-
39 troverſas iisdem oppoſuit manus. Quamquam igitur immite quiddam barbaricis concrepantibus armis manipuli furentium imminebant, ipſi quoque parmas genibus illidentes: tamen ut pugnator ille cautus et prudens, militis paucitate diffiſus, audacter agmine quadrato incedens, ad civitatem nomine Contenſem flexit iter intrepidus, [ubi captivos] noſtros Firmus ut in munimento abstruſo locarat et celſo: cunctisque receptis, in proditores ſatellitesque memorati animadvertit acriter, ut ſolebat.
40 Hoc ei magni numinis adiumento gerenti proſperrime, verus indicat explorator, confugiſſe ad Iſaflenſium populum Firmum: ad quem repoſcendum una cum fratre Mazuca caeterisque neceſſitudinibus illuc ingreſſus, cum adipiſci non poſſet, genti
41 bellum indixit. Et praelio atroci commiſſo, ferocientibus barbaris ultra modum, aciem in [28]) rotun-

26) Mſ. perancipitis . . . (hic lacuna trium linearum) . . . Theodoſius nullique ad eum . . . . . . tium parcens. 27) *al.* catervatis. 28) Mſ. rotundo habitus. *al.* rotunda habitu.

do habitu figuratam opponit; adeoque Iſaflenſes pondere catervarum urgentium inclinati ſunt, ut plurimi caderent, et ipſe Firmus ferox, et ſaepe in ſuam [29]) perniciem praeceps, equo auferretur in fugam, per ſaxa et rupes discurrere [30]) citius adſueto: Mazuca vero frater eius caperetur letaliter ſaucius. Qui Caeſaream mitti diſpoſitus, ubi ſaeva 42
inuſſerat monumenta facinorum peſſimorum, dilatato vulneris hiatu diſceſſit. Caput tamen eius avulſum, reſiduo corpore, cum magno viſentium gaudio urbi illatum eſt antedictae. Poſt haec Iſa- 43
flenſium gentem, quae obſtitit, ſuperatam dux nobilis incommodis multis, ut aequitas poſcebat, adflixit. Ibi Evaſium potentem municipem, Florumque eius filium, et quosdam alios, per ſecretiora conſilia temeratorem quietis iuviſſe confutatos aperte, flammis abſumpſit.

Exindeque pergens interius, nationem Iubale- 44
nam ſpiritu adgreſſus ingenti, ubi natum Nubelem patrem didicerat Firmi, repulſus altitudine montium et flexuoſis anguſtiis ſtetit. Et quamlibet facto in hoſtem impetu, pluribusque peremptis aperuerit viam: formidans tamen ſublimia collium ad inſidiandum aptiſſima, ducens ſuos incolumes revertit ad Audienſe caſtellum: ubi Ieſalenſium gens fera ſemet dedit, voluntaria auxilia praeſtare ſpondens et commeatus.

His et eiusmodi glorioſis actibus exſultans ampli- 45
ſſimus ductor, ipſum otii turbatorem petebat valido virium niſu: ideoque prope munimentum nomine Medianum diu conſiſtens, per multas prudentesque ſententiarum vias eumdem ſibi prodi poſſe ſperabat. Haecque cogitationibus anxiis altioreque proſpi- 46
ciens cura, rurſus ad Iſaflenſes hoſtem comperit revertiſſe: quos nihil moratus, ut antea, agminibus

29) Mſ. pernicionem. 30) *al.* citius.

adoritur incitatis. Cui rex Igmazen nomine, ſpectatus per eos tractus opibusque inſignis, progreſſus obviam confidenter: *Cuius loci es tu?* (inquit) *vel quid acturus huc veniſti? reſponde.* Quem Theodoſius fundata mente intuens torvum: *Comes,* ait, *Valentiniani ſum, orbis terrarum domini, ad opprimendum latronem funereum miſſus: quem niſi ſtatim reddideris, ut invictus ſtatuit Imperator, peribis funditus cum gente, quam regis.* Quo audito Igmazen, poſt convicia multa, quae congeſſit
47 in ducem, ira doloreque perculſus abſceſſit. Et ſequutae principio lucis, utrimque occurſurae ſibi ad confligendum proceſſerunt acies minaciſſimae: et barbarorum viginti paene millia in ipſis locata ſunt frontibus, occultatis pone terga ſubſidialibus globis, ut adſurgentes paullatim noſtros multitudine clauderent inſperata: hisque Ieſaleni auxiliares acceſſere quam plures, quos adiumenta et commeatus
48 noſtris docuimus promiſiſſe. Contra Romani, quamvis admodum pauci, tamen fortibus animis victoriisque antegreſſis elati, denſatis lateribus, ſcutisque in teſtudinis formam cohaerenter aptatis reſtiterunt gradibus fixis: et a ſole orto usque ad diei extimum pugna protenta paullo ante veſperam viſus eſt Firmus equo celſiori inſidens, ſago puniceo porrectius panſo milites clamoribus magnis hortari, ut dedant Theodoſium opportune, truculentum eum adpellans et dirum, et ſuppliciorum ſaevium repertorem, ſi discriminibus eximi vellent, quae perfe-
49 rebant. Hae inſperatae voces ad dimicandum quosdam acrius incitarunt; alios deſerere praelium illexerunt. Proinde, ubi noctis advenit quies prima, partibus tenebrarum obvolutis horrore, dux reverſus ad Duodienſe caſtellum, militesque recognoſcens, eos, quos a pugnandi propoſito pavor et verba detorſerant Firmi, diverſo genere poenarum exſtinxit: alios ademptis dexteris, quosdam vivos

com-

combuſtos. Excubiasque agens cura pervigili, bar- 50
barorum aliquos auſos, cum adparere non poſſent, poſt occaſum lunae caſtra ſua tentare, fudit, vel irruentes audentius cepit. Digreſſus exinde paſſibus citis, [31]) Ieſalenſes ut ambiguae fidei per tramites adortus obliquos, unde parum ſperari potuit, ad paenuriam vaſtavit extremam: perque Caeſarienſis Mauritaniae oppida reverſus Sitifim, Caſtorem et Martinianum rapinarum flagitiorumque Romani participes, ad interitum tortos incendit.

Redintegratur poſt haec cum Iſaſlenſibus bel- 51
lum: primoque conflictu barbarorum pluribus pulſis et interfectis, rex eorum Igmazen, vincere antehac adſuetus, terrore fluctuans mali praeſentis, nihilque commerciis vetitis ad vitam ſpei ſibi reſtare, ſi obſtinatius egerit, arbitratus, quantum caute fieri potuit et occulte, prorupit ex acie ſolus: viſumque Theodoſium ſuppliciter petiit, ut [32]) Maſillam Mazicum optimatem ad ſe venire iuberet. Per quem, 52
ut rogaverat, miſſum, clandeſtinis colloquiis monuit ducem ſuopte ingenio pertinacem, ut ad praebendam ſibi copiam agendi, quae vellet, popularibus ſuis acriter immineret, eosque adſiduitate pugnandi mutaret in metum, promptos quidem ad perduellis favorem, ſed iacturis multiplicibus feſſos. Paruit 53
Theodoſius dictis: et crebritate certaminum Iſaſlenſes ita protrivit, ut iisdem labentibus more pecudum, Firmus latenter evaderet, et aviis et diuturnis latebris amandandus, inibi, dum de fuga conſultat, tentus ab Igmazene cuſtodiretur. Et 54
quoniam obſcurius geſta didicerat per Maſillam, in extremis rebus unum remedium ſupereſſe contemplans, calcare vivendi cupiditatem voluntaria ſtatuit morte: vinoque conſulto diſtentus, et crapulentus, ſilenti nocte oppreſſis altiore ſomno cuſtodibus,

31) Mſ. Veſſalienſes. 32) Mſ. Miſiliam.

pervigil ipſe impendentis aerumnae terrore, inſonis greſſibus relicto cubili, manibus repens et pedibus longius ſeſe diſcrevit: repertumque funiculum, quem finiendae vitae paravere caſus, de clavo parieti adfixo ſuſpendit: ubi collo inſerto [33]) animam absque moris cruciabilibus exhalavit.

55 Quod dolenter ferens Igmazen, [34]) ereptamque ſibi gloriam gemens, quia non contigerat ad caſtra Romana vivum ducere perduellem, interpoſita fide publica per Maſillam, ipſe camelo necati cadaver impoſitum ferens, cum tentoria exercitus adventaret ad Subicarenſe caſtellum locata, in iumentum tranſtulit ſarcinale, et Theodoſio obtulit exſultanti.
56 Qui convocatis armatis ſimul atque plebeiis, interrogatisque, an [35]) agnoſcerent vultum, cum eiusdem eſſe ſine ulla didiciſſet ambage, ibi paulliſper moratus Sitiſim triumphanti ſimilis rediit aetatum ordinumque omnium celebrabili favore ſuſceptus.

1 VI. Dum hoc pulvere per Mauritaniam dux antedictus anhelat et Africam, Quadorum natio motu eſt [1]) excita repentino, parum nunc formidanda, ſed immenſum quantum antehac bellatrix et potens, ut indicant perpetrata, quoniam raptim [2]) proclivia, obſeſſaque ab iisdem ac Marcomannis Aquileia, Opitergiumque exciſum, et cruenta complura perceleri acta procinctu: vix reſiſtente perruptis Alpibus Iuliis Principe ſerio, quem ante docuimus, Marco. Et erat, ut barbaris, ratio iuſta querela-
2 rum. Valentinianus enim ſtudio muniendorum limitum glorioſo quidem, ſed nimio, ab ipſo principatus initio flagrans, trans flumen Hiſtrum in ipſis Quadorum terris, quaſi Romano iuri iam vindicatis, aedificari praeſidiaria caſtra mandavit:

---

33) *al.* animam non asque miris cruciabilibus. 34) Mſ. crepertamque. 35) *al.* cognoſcerent. 1) Mſ. inexcita. 2) Mſ. quoniam proclivia obſeſſaque ab.

quod accolae ferentes indigne, ſuique cautiores, legatione tenus interim et ſuſurris arcebant. Sed 3
Maximinus in omne avidus nefas, et genuinos mitigare nequiens flatus, quibus praefecturae acceſſerat tumor, increpabat Equitium per Illyricum eo tempore magiſtrum armorum, ut pervicacem et deſidem, necdum opere, quod maturari diſpoſitum eſt, conſummato: addebatque ut conſulens in commune, quod, ſi parvo ſuo Marcelliano deferretur poteſtas per Valeriam ducis, munimentum absque ulla cauſatione conſurgeret. Utrumque mox eſt impetratum. Qui promotus profectusque cum veniſſet 4
ad loca, intempeſtive turgens ut filius, nullis adfatibus delenitis iis, quos numquam tentatae cupiditatis figmenta regionum ſuarum faciebant extorres, opus paullo ante inchoatum adgreditur, admiſſa copia rogandi ſuspenſum. Denique Gabinium 5
regem, ne quid novaretur, modeſte poſcentem, ut adſenſurus, humanitate ſimulata cum aliis ad convivium conrogavit: quem digredientem poſt epulas, hoſpitalis officii ſanctitate nefarie violata, trucidari ſecurum effecit.

Cuius rei tam atrocis diſſeminatus rumor illico 6
per diverſa, et Quados et gentes circumſitas efferavit: regisque flentes interitum, in unum coactae miſere vaſtatorias manus: quae Danubium transgreſſae, cum nihil exſpectaretur hoſtile, occupatam circa meſſem agreſtem adortae ſunt plebem: maioreque parte truncata, quidquid ſuperfuit, domum cum multitudine varii pecoris abduxerunt. Eveniſ- 7
ſet profecto tunc inexpiabile ſcelus, numerandum inter probroſas rei Romanae iacturas (paullo enim abfuit, quin filia caperetur Conſtantii, [3]) cibum ſumens in publica villa, quam adpellant Piſtrenſem,

3) In *Steph.* haec verba deſunt.

cum duceretur Gratiano nuptura) ni favore propitii numinis praesens Messalla provinciae rector, eam iudiciali carpento impositam ad Sirmium vicesimo sexto lapide disparatum cursu reduxisset effuso.

8. Hoc casu prospero regia virgine periculo miserandae servitutis exempta, cuius nisi potuisset impetrari redemptio captae, magnas inussisset rei publicae clades, latius se cum Sarmatis Quadi pandentes, ad raptus et latrocinia gentes aptissimae, praedas hominum [4]) virile et muliebre secus agebant et pecorum, villarum cineribus exustarum caesorumque incolentium exsultantes aerumnis, quos nec
9 opinantes sine ulla parcimonia deleverunt. Per omnia itaque propinqua malorum similium dispersa formidine, praefectus praetorio agens tunc apud Sirmium Probus, nullis bellorum terroribus adsuetus, rerum novarum lugubri visu praestrictus, oculosque vix attollens, haerebat diu, quid capesseret, ambigens: et cum paratis velocibus equis noctem proximam destinasset in fugam, monitus tutiore
10 consilio mansit immobilis. Didicerat enim, omnes sequuturos confestim, qui moenibus claudebantur, tegendos latebris opportunis: quod si contigisset, impropugnata civitas venisset in manus hostiles.
11 Proinde, parumper lenito pavore, ad arripienda, quae urgebant, acri animo adsurgens, retersit obrutas ruderibus fossas, murorumque maximam partem pacis diuturnitate contemptam, et subversam adusque celsarum turrium minas expediit, studio aedificandi coalitus: hac ratione opere velociter absoluto, quod impensas aedificandi causa theatri dudum congestas, sufficientes ad id, quod efficere maturabat, invenit. Atque huic spectato consilio salutare addidit aliud, et sagittariorum cohortem e statione proxima, adfuturam obsidio, si venisset, accivit.

4) *al.* virilis et muliebris sexus.

His velut obicibus barbari ab oppugnanda urbe 12
depulsi, parum ad has calliditates dimicandi sollertes, sarcinisque impediti praedarum, ad Equitii vertuntur indaginem. Et cum ad Valeriae spatia longe remota secessisse captorum didicissent indiciis, illuc properato petierant gradu frendentes, hacque ex causa iugulo eius intenti, quod per ipsum circumventum regem existimabant insontem. Quibus 13
concito cursu ruentibus infestius, obviam legiones motae sunt duae, Pannonica et Moesiaca, valida praeliis manus: quae, si conspirasset, abierat procul dubio victrix. Sed dum discretim grassatores adoriri festinant, ortis inter se discordiis impediti de honore certabant et dignitate. Quo intellecto 14
Sarmatae sagacissimi, non exspectato certandi signo sollemni, Moesiacam primam incessunt: dumque milites arma tardius per tumultum expediunt, interfectis plurimis aucti fiducia, aciem perrupere Pannonicam: disiectaque agminis mole, geminatis ictibus omnem paene delessent, ni periculo mortis aliquos citum extraxisset effugium.

Inter haec fortunae dispendia tristioris dux 15
Moesiae Theodosius iunior, prima etiam tum lanugine iuvenis, Princeps postea perspectissimus, Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium adpellatos, conlimitia nostra ex alio latere invadentes, aliquotiens expulit et adflixit, congressibus densis adtritos: adeoque obsistentes fortissime turbas confluentes oppressit, ut caesorum plurium alites iuste sanguine satiaret et feras. Unde residui 16
tumore iam deflagrante metuentes, ne idem dux virtutis, ut adparuit, expeditae, in primo finium aditu incursantes cuneos sterneret aut fugaret, vel insidias per silvarum locaret occulta, post multos perrumpendi conatus subinde tentatos incassum, abiecta pugnandi fiducia, concessionem petivere praeteritorum et veniam: victique ad tempus indul-

tae foederibus pacis nihil egere contrarium, eo
maxime timore perculſi, quod ad tutelam Illyrici
Gallicani militis validum acceſſerat robur.
17 Dum haec tot ac talia per turbines agitantur ad-
ſiduos, Claudio regente urbem aeternam, Tiberis,
qui media interſecans moenia, cloacis et fluviis
abundantibus multis Tyrrheno mari miſcetur, effu-
ſione imbrium exuberans nimia, et ſupra amnis ſpe-
18 ciem pauſus, omnia paene contexit. Et ſtagnanti-
bus civitatis reſiduis membris, quae tenduntur in
planitiem molliorem, montes ſoli et quidquid inſu-
larum celſius eminebat, a praeſenti metu defende-
batur: et, ne multi inedia contabeſcerent, unda-
rum magnitudine nusquam progredi permittente,
lembis et ſcaphis copia ſuggerebatur abunde cibo-
rum. At vero, ubi tempeſtas mollivit, et flumen
retinaculis ruptis rediit ad ſolitum curſum, abſterſo
19 metu nihil poſtea moleſtum exſpectabatur. Hic
ipſe praefectus egit admodum quiete, nullam ſedi-
tionem ſuper querela iuſta perpeſſus: et inſtauravit
vetera plurima. Inter quae porticum excitavit in-
gentem, lavacro Agrippae contiguam, Eventus
Boni cognominatam, ea re, quod huius nominis
prope viſitur templum.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXX.

Para rex Armeniorum evocatus a Valente, et Tarſi ſpecie obſequiorum cuſtoditus, cum trecentis popularibus fugit, et fruſtratus viarum obſervatores, equis regnum repetit, nec multo poſt a Traiano duce in convivio interſicitur. C. I. *Valentis A. et Saporis P. R. de Armeniae et Hiberiae regnis contendentium legationes.* II. *Valentinianus A. poſt vaſtatos aliquos Alamanniae pagos, cum Macriano Alamannorum rege colloquitur, ac pacem facit.* III. *Modeſtus praefectus praetorio a iure dicendo Valentem avertit: et de cauſidicina, deque iurisconſultis, et variis advocatorum generibus.* IV. *Valentinianus Sarmatis et Quadis Pannoniarum populatoribus bellum illaturus, in Illyricum proficiſcitur, et transito Danubio Quadorum pagos vaſtat, vicos incendit, barbaros cuiusque aetatis iugulat.* V. *Idem, dum legatis Quadorum populares ſuos purgantibus reſpondet iratus, ictu ſanguinis exſtinguitur.* VI. *Quo patre natus ſit, et quas res Princeps geſſerit.* VII. *Eius ſaevitia, avaritia, invidia et timor.* VIII. *Eiusdem virtutes.* IX. *Valentinianus iunior Valentiniani filius, in caſtris apud Bregetionem Auguſtus adpellatur.* X.

(A. C. 374.)

Inter has turbarum difficultates, quas perfidia ducis 1
rege Quadorum excitavit occiſo per ſcelus, dirum in Oriente committitur facinus, Para Armeniorum rege clandeſtinis inſidiis obtruncato: cuius materiae impio conceptae conſilio hanc primordialem fuiſſe

2 novimus cauſam. Conſarcinabant in hunc etiamtum adultum crimina quaedam apud Valentem exaggerantes male ſollertes homines, diſpendiis ſaepe communibus paſti. Inter quos erat Terentius dux demiſſe ambulans, ſemperque ſubmaeſtus, ſed,
3 quoad vixerat, acer diſſenſionum inſtinctor. Qui adſcitis in ſocietatem gentilibus paucis, ob flagitia ſua ſuspenſis in metum, ſcribendo ad comitatum adſidue Cylacis necem replicabat et [1]) Artabannis: addens, eumdem iuvenem ad ſuperbos actus ela-
4 tum, nimis eſſe in ſubiectos immanem. Unde, quaſi futurus particeps ſuscipiendi tunc pro inſtantium rerum ratione tractatus, idem Para regaliter vocatus, et apud Tarſum Ciliciae obſequiorum ſpecie cuſtoditus, cum neque ad imperatoris caſtra accipi, [2]) nec urgentis adventus cauſam ſcire cunctis reticentibus poſſet; tandem ſecretiore indicio comperit, per litteras Romano rectori ſuadere Terentium, mittere propediem alterum Armeniae regem: ne odio Parae ſpeque, quod [3]) revertetur, natio nobis opportuna deficeret ad iura Perſarum, eam rapere vi vel metu vel adulatione flagrantium.

5 Quae reputans ille, impendere ſibi praeſagiebat exitium grave. Et doli iam prudens, neque aliam, niſi cito disceſſu, ſalutis reperiens viam, ſuadentibus his, quibus fidebat, conglobatis trecentis comitibus ſequutis eum e patria, cum equis velociſſimis, ut in magnis ſolet dubiisque terroribus, audacter magis quam conſiderate, pleraque diei parte emenſa egreſſus cuneatim properabat intrepidus.
6 Cumque eum provinciae [4]) moderator, adparitoris, qui portam tuebatur [5]) imperatus, feſtinato ſtudio reperiſſet in ſuburbanis, ut remaneret enixius obſe-

1) Mſ. Artabannis . . . . . . dens. 2) *al.* nec urgentis acceſſus. Mſ. ne ſurgentes advenus. 3) Mſ. revertitur. 4) Mſ. moderator Apparitoris. 5) Mſ. impercitus.

grabat: et parum hoc impetrato, mortis averſus eſt
metu. Nec minus paullo poſtea legionem ſequutam 7
iamque adventantem, ipſe cum promptiſſimis re-
trorſus excurrens, fundensque in modum ſcintilla-
rum ſagittas, ſed voluntate errans, ita in fugam
compulit, ut cum tribuno milites univerſi perterre-
facti, vividius quam venerant remearent ad muros.
Exin ſolutus omni formidine, biduo et binoctio 8
exantlatis itinerum laboribus magnis, cum ad flu-
men veniſſet Euphraten, et inopia navium voragi-
noſum amnem vado transire non poſſet, nandi im-
prudentia paventibus multis, ipſe omnium maxime
cunctabatur: et remanſiſſet, ni, cunctis verſanti-
bus varia, id reperire potuiſſet effugium in neceſſi-
tatis abrupto tutiſſimum. Lectulos in villis reper- 9
tos binis utribus ſuffulſerunt, quorum erat abundans
prope in agris vinariis copia: quibus ſingulis pro-
ceres inſidentes et regulus ipſe, iumenta trahentes,
praeruptos undarum occurſantium fluctus obliqua-
tis meatibus declinabant: hocque commento tan-
dem ad ulteriorem ripam poſt extrema discrimina
pervenerunt. Reſidui omnes equis invecti natanti- 10
bus, et circumluente flumine ſaepe demerſi iactati-
que, infirmati periculoſo madore expelluntur ad
contrarias margines: ubi paulliſper refecti, expe-
ditius, quam diebus praeteritis, incedebant.

Hoc nuntiato Princeps antedicti fuga perculſus, 11
quem elaqueatum fidem rupturum exiſtimabat, cum
ſagittariis mille ſuccinctis et levibus Danielum mittit
et Barzimerem revocaturos eum, Comitem unum,
alterum ſcutariorum tribunum. Hi locorum gnari- 12
tate confiſi, quod ille properans, ut peregrinus et
inſuetus, maeandros faciebat et gyros, compendioſis
vallibus eius itinera praevenerunt: et diviſis inter
ſe copiis, clauſere vias proximas duas, trium mil-
lium intervallo diſtinctas, ut tranſiturus per utram-
vis caperetur improvidus: ſed evanuit cogitatum

13 hoc caſu. Viator quidam ad citeriora feſtinans,
cum bivium armato milite vidiſſet oppletum, per
poſterulam tramitem medium ſqualentem frutectis
et ſentibus vitabundus excedens, in Armenios in-
cidit feſſos: et ductus ad regem, arcano ſermone,
ſolum, quae viderat, docet, ac retinetur intactus.
14 Moxque metu diſſimulato eques mittitur clandeſti-
nus ad dextrum itineris latus, diverſoria paraturus
et cibum: quo paullum progreſſo, in laevum tra-
ctum item alius talia facturus ire iubetur ociſſime,
15 alterum aliorſum neſciens miſſum. Quibus ita uti-
liter ordinatis, rex ipſe cum ſuis dumeta, per quae
viator venerat, relegens, [6]) eo rurſus monſtrante,
per hiſpidam et iumento onuſto exiguam callem poſt
terga relictis militibus evolavit, qui captis eius mi-
niſtris, miſſis ad mentes obſervantium praeſtringen-
das, quaſi venaticiam praedam modo non porrectis
[7]) brachiis exſpectabant. Dumque hi venturum
opperiuntur, ille regno incolumis reſtitutus, et
cum gaudio popularium ſummo ſusceptus, in [8]) fide
manſit immobilis, iniuriis, quas pertulerat, omni-
bus demuſſatis.
16 Danielus poſt haec et Barzimeres, cum luſi
iamiam revertiſſent; probroſis lacerati conviciis,
ac ſi inertes et deſides, ut hebetatae primo adpetitu
venenatae ſerpentes, ora exacuere letalia, cum pri-
mum potuiſſent, elapſo pro virium copia nocituri.
17 Et leniendi cauſa flagitii ſui, vel fraudis, quam me-
liore conſilio pertulerunt, apud Imperatoris aures
rumorum omnium tenaciſſimas inceſſebant falſis cri-
minibus Param, incentiones Circeas in vertendis
debilitandisque corporibus miris modis eum callere
fingentes: addentesque, quod huiusmodi artibus
offuſa ſibi caligine mutatus, vaſorumque forma

---

6) *al.* eo ipſo. 7) Mſ. brachiis. 8) Mſ. ſiderandi nemanſueti . . . mobilis.

transgressus, tristes sollicitudines, si huic irrisioni superfuerit, excitabit.

Hinc in illum inexplicabile auctum Principis 18
odium, et doli struebantur indies, ut per vim ei vel clam vita adimeretur: agentique tunc in Armenia Traiano, et rem militarem curanti, id secretis committitur scriptis. Qui illecebrosis regem insi- 19
diis ambiens, et modo serenae mentis Valentis indices litteras tradens, modo ipse sese eius conviviis ingerens, ad ultimum composita fraude ad prandium verecundius invitavit: qui nihil adversum metuens venit, concessoque honoratiore discubuit loco. Cumque adponerentur exquisitae cuppediae, 20
et [9]) aedes amplae nervorum et articulato flatilique sonitu resultarent, iam vino incalescente, ipso convivii domino per simulationem naturalis cuiusdam urgentis egresso, gladium destrictum intentans, torvo lumine ferociens, quidam immittitur barbarus asper ex his, quos Supras adpellant, confossurus iuvenem, ne exsilire posset etiamtum [10]) praepeditum. Quo viso regulus forte prominens ultra 21
torum, expedito [11]) dolone adsurgens, ut vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis foede concisa. Hocque figmento nefarie decepta credu- 22
litate, inter epulas, quae reverendae sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine contuente, peregrinus cruor in ambitiosa lintea conspersus spumante sanie satietati superfuit convivarum, horrore maximo dispersorum. Ingemiscat, si quis vita digressis est dolor, huius arrogantiam facti Fabricius ille Luscinus: sciens, qua animi magnitudine Democharen, vel, ut quidam scribunt, Niciam, ministrum repulerit regium, colloquio occultiore polli-

---

9) Ms. adessasple nervorum. 10) Ms. impraepeditum. 11) al. dolo.

citum, quod Pyrrhum Italiam tunc bellis ſaeviſſimis exurentem, veneno poculis necabit infectis: [12]) ſcripſeritque ad regem, ut ab interiore caveret obſequio. Tantum reverentiae locum apud priſcam illam iuſtitiam, vel hoſtilis menſae genialitas obti-
23 nebat. Verum excuſabatur recens inuſitatum facinus et pudendum necis exemplo Sertorianae: adulatoribus forſitan ignorantibus, quod, ut Demoſthenes perpetuum Graeciae decus adfirmat, numquam ſimilitudine aut impunitate alterius criminis diluitur id, quod contra ac liceat arguitur factum.

1 II. Haec per Armeniam notabiliter geſta ſunt. Sapor vero poſt ſuorum priſtinam cladem comperto interitu Parae, quem ſociare ſibi impendio conabatur, maerore gravi perculſus, augenteque noſtri exercitus alacritate formidinem, maiora ſibi praeſe-
2 minans, Arrace legato ad Principem miſſo, perpetuam aerumnarum cauſam deleri penitus ſuadebat Armeniam: ſi id diſplicuiſſet, aliud poſcens, ut Hiberiae diviſione ceſſante, remotisque inde partis Romanae praeſidiis, Aſpacures ſolus regnare per-
3 mitteretur, quem ipſe praefecerat genti. Ad quae Valens in hanc reſpondit ſententiam, nihil derogare ſe poſſe placitis ex conſenſu firmatis, ſed ea ſtudio curatiore defendere. Glorioſo propoſito contrariae regis litterae hieme iam extrema perlatae ſunt, vana cauſantis et tumida. Adſeverabat enim non poſſe ſemina radicitus amputari diſcordiarum, niſi interveniſſent conſcii pacis foederatae cum Ioviano, quorum aliquos vita didicerat abſceſſiſſe.

4 Ingraveſcente poſt haec altius cura, Imperator eligere conſilia, quam invenire ſufficiens, id conducere rebus exiſtimans, Victorem magiſtrum equitum et Urbicium Meſopotamiae ducem ire propere iuſſit in Perſas, reſponſum abſolutum et uniusmodi

12) Mſ. ſcriberetque.

perferentes: quod rex iustus et suo contentus, ut iactitabat, scelesle concupiscat Armeniam, ad arbitrium suum vivere cultoribus eius permissis: sed ni Sauromaci praesidia militum impertita principio sequentis anni, ut dispositum est, impraepedita reverterint, invitus ea complebit, quae sponte sua facere supersedit. Quae legatio recta quidem et 5
libera, ni deviasset in eo, quod absque mandatis oblatas sibi regiones in eadem Armenia suscepit exiguas.

Qua regressa, advenit Surena potestatis secundae post regem, has easdem Imperatori offerens partes, quas audacter nostri sumsere legati. Quo 6
suscepto liberaliter et magnifice, sed parum impetrato, quod poscebat, remisso, parabantur magna instrumenta bellorum, ut mollita hieme Imperatore trinis agminibus perrupturo Persidem, ideoque Scytharum auxilia festina celeritate mercante.

Proinde parum adeptus ea, quae spe vana con- 7
ceperat Sapor, ultraque solitum asperatus, quod ad expeditionem accingi rectorem [1]) compererat nostrum: iram eius conculcans Surenae dedit negotium, ut ea, quae Victor Comes susceperat et Urbicius, armis repeteret, si quisquam repugnaret, et milites Sauromacis praesidio destinati malis adfligerentur extremis. Haecque, ut statuerat, ma- 8
turata confestim; nec emendari potuerunt nec vindicari, quia rem Romanam alius circumsteterat metus totius Gothiae, Thracias licentius perrumpentis: quae funera tunc explicari poterunt carptim, si ad ea quoque venerimus.

Haec per Eoos agitata sunt tractus. Quorum 9
inter seriem Africanas clades, et legatorum Tripoleos manes inultos etiamtum et errantes sempiternus vindicavit Iustitiae vigor, aliquoties serus, sed scru-

---

1) *al.* conceperat.

puloſus quaeſitor geſtorum recte vel ſecius, hoc
10 modo. Remigius, quem populanti provincias re-
tulimus Comiti faviſſe Romano, poſtquam Leo in
eius locum magiſter eſſe coepit officiorum, a mune-
ribus rei publicae iam quieſcens, negotiis ſe ruráli-
bus dedit prope Mogontiacum in genitalibus locis.
11 Quem ibi morantem ſecurius, [2]) praefectus prae-
torio Maximinus reverſum ad otium ſpernens, ut
ſolebat dirae luis ritu graſſari per omnia, laedere
modis, quibus poterat, adfectabat: utque rimare-
tur plura, quae latebant, Caeſarium antehac eius
domeſticum, poſtea notarium Principis, raptum,
quae Remigius egerit, vel quantum acceperit, ut
Romani iuvaret actus infandos, per quaeſtionem
12 cruentam interrogabat. Quibus ille cognitis, cum
eſſet, ut dictum eſt, in ſeceſſu, conſcientia malo-
rum urgente, vel [3]) rationem formidine ſuperan-
te calumniarum, innodato gutture laquei nexibus
interiit.
1 III. Sequuto poſt haec anno, Gratiano adſcito
in trabeae ſocietatem Equitio conſule, Valentiniano
poſt vaſtatos aliquos Alamanniae pagos munimen-
tum aedificanti prope Baſiliam, quod adpellant ac-
colae Robur, offertur praefecti relatio Probi, do-
2 centis Illyrici clades. Quibus ille, ut cunctatorem
decuerat ducem, examinatius lectis, attonitus cogi-
tationibus anxiis, Paterniano notario miſſo nego-
tium ſcrupuloſa quaeſivit indagine: moxque veris
per eum nuntiis geſtorum acceptis, evolare protinus
[1]) feſtinabat, auſos temerare limitem barbaros pri-
mo fragore, ut mente conceperat, oppreſſurus ar-
3 morum. Quia igitur abeunte autumno multa im-
pediebant et aſpera, adnitebantur omnes per regiam
optimates, ut adusque [2]) principium veris oratum

2) *al.* praefecit praetorio. 3) Mſ. ratione formidinem. 1) Mſ. feſtinaret. 2) Mſ. principum oratum eum perciperent et exoratum.

eum pertinerent et exoratum: primum durata pruinis itinera, ubi nec adultae in paſtum herbae reperirentur, nec caetera uſui congrua, penetrari non poſſe firmantes: dein vicinorum Galliis regum immanitatem, maximeque omnium Macriani ut formidati tunc praetendentes, quem conſtabat impacatum relictum, etiam ipſa urbium moenia tentaturum. Haec memorantes addentesque utilia, re- 4
duxere eum in meliorem ſententiam: ſtatimque, ut conducebat rei communi, prope Mogontiacum blandius rex antedictus accitur, proclivis ipſe quoque ad excipiendum foedus, ut adparebat. Et venit immane quo quantoque flatu distentus, ut futurus arbiter ſuperior pacis: dieque praedicto colloquii ad ipſam marginem Rheni caput altius erigens ſtetit, hinc inde ſonitu ſcutorum intonante gentilium.
Contra Auguſtus adſcenſis amnicis lembis, ſaeptus 5
ipſe quoque multitudine caſtrenſium ordinum, tutius prope ripas acceſſit, ſignorum fulgentium nitore conſpicuus: et immodeſtis geſtibus murmureque barbarico tandem ſedato, poſt dicta et audita ultro citroque verſus, amicitia media ſacramenti
fide firmatur. Hisque perfectis disceſſit turbarum 6
rex artifex delenitus, futurus nobis deinceps ſocius: et dedit poſtea adusque vitae tempus extremum, conſtantis in concordiam animi facinorum documentum pulchrorum. Periit autem in Francia 7
poſtea: quam dum internecive vaſtando perrumpit avidius, oppetiit Mellobaudis bellicoſi regis inſidiis circumventus. Poſt foedus tamen ſollemni ritu impletum, Treveros Valentinianus ad hiberna disceſſit.

IV. Haec per Gallias et latus agebantur Ar- 1
ctoum. At in Eois partibus alto externorum ſilentio inteſtina pernicies augebatur per Valentis amicos et proximos, apud quos honeſtate utilitas erat antiquior. Navabatur enim opera diligens, ut homo

rigidus, audire cupiens lites, a ſtudio iudicandi revocaretur, metu, ne ita ut Iuliani temporibus defenſione innocentia reſpirante, frangeretur potentium tumor adſumpta licentia latius ſolitus evagari.

2 Ob haec et ſimilia concordi conſenſu dehortantibus multis, maximeque Modeſto praefecto praetorio regiorum arbitrio ſpadonum expoſito, et ſubagreſte ingenium [1]) nullis vetuſtatis lectionibus expolitum coacto vultu fallente, et adſerente, quod infra imperiale columen cauſarum eſſent minutiae privatarum: ille ad humiliandam celſitudinem poteſtatis negotiorum examina ſpectanda inſtituta eſſe arbitratus, ut monebat, abstinuit penitus, laxavitque rapinarum fores: quae roborantur indies iudicum advocatorumque pravitate ſentientium paria: qui tenuiorum negotia militaris rei rectoribus, vel intra palatium validis venditantes, aut opes, aut honores quaeſivere praeclaros.

3 Hanc profeſſionem oratorum forenſium, [2]) iure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id eſt civilitatis particulae umbram, vel adulationis partem quartam eſſe definit amplitudo Platonis: Epicurus autem κακοτεχνίαν nominans, inter artes numerat malas. [3]) Tiſias ſuaſionis opificem eſſe memorat, adſentiente Leontino Gorgia.

4 Quam a veteribus ita determinatam, orientalium quorumdam verſutia adusque bonorum extulit odium: unde etiam retinaculis temporis praeſtituti frenatur. Ergo abſolutis ſuper eius indignitate paucis, quam in illis partibus agens expertus ſum, ad coeptorum curſum regrediar inſtitutum.

5 Florebant elegantiae priſcae patrociniis tribunalia: cum oratores concitae facundiae, attenti ſtudiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis ornamentisque dicendi

1) Mſ. nullius. 2) τὸ *iure* deeſt al. 3) Mſ. KIOICIAC.

dicendi pluribus eminebant: ut Demosthenes, quo dicturo concursus audiendi causa ex tota Graecia fieri solitos, monumentis Atticis continetur: et Callistratus, quem nobilem illam super Oropo causam [qui locus in Euboea est] perorantem, idem Demosthenes Academia cum Platone relicta sectatus est: ut Hyperides, et Aeschines, et Andocides, et Dinarchus, et Antiphon ille Rhamnusius, quem ob defensum negotium omnium primum antiquitas prodidit accepisse mercedem. Nec minus apud 6
Romanos Rutilii, et Galbae, et Scauri, vita, moribus, frugalitateque spectati, et postea per varias aevi sequentis aetates censorii, et consulares multi, et triumphales, Crassi et Antonii, et cum Philippis Scaevolae aliique numerosi, post exercitus prosperrime ductos, post victorias et tropaea, civilibus stipendiorum officiis floruerunt: laureasque fori speciosis certaminibus occupantes, summis gloriae honoribus fruebantur. Post quos excellentissimus 7
omnium Cicero, orationis imperiosae fluminibus saepe depressos aliquos iudiciorum eripiens flammis: *non defendi homines sine vituperatione fortasse posse; negligenter defendi sine scelere non posse* firmabat.

At nunc videre est per Eoos omnes tractus vio- 8
lenta et rapacissima genera hominum per fora omnia volitantium, et subsidentium divites domus, ut Spartanos canes aut Cretas, vestigia sagacius colligendo, ad ipsa cubilia pervenire causarum.

In his primus est coetus eorum, qui seminando 9
diversa iurgia per vadimonia mille iactantur, viduarum postes et orborum limina deterentes, et aut inter discordantes amicos aut propinquantes vel adfines, si simultatum levia [4]) senserint receptacula, odia struentes infesta: in quibus aetatis progressu

4) Mſ. levia senſirinin.

non ut aliorum vitia intepeſcunt, ſed magis magisque roborantur: inter rapinas inſatiabiles inopes, ad capiendam verſutis orationibus iudicum fidem, quorum nomen ex Iuſtitia natum eſt, ſicam ingenii
10 deſtringentes. Horum obſtinatione libertatem temeritas, conſtantiam audacia praeceps, eloquentiam inanis quaedam imitatur fluentia loquendi: quarum artium [5]) ſcaevitate, ut Tullius adſeverat, nefas eſt religionem decipi iudicantis. Ait enim: *Cumque nihil tam incorruptum eſſe debeat in re publica quam ſuffragium, quam ſententia; non intelligo, cur, qui ea pecunia corruperit, poena dignus ſit: qui eloquentia, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quam qui pretio iudicem corrumpit: quod pecunia corrumpere prudentem nemo poteſt; dicendo poteſt.*

11 Secundum eſt genus eorum, qui iuris profeſſi ſcientiam, quam repugnantium ſibi legum abolevere diſcidia, velut vinculis ori impoſitis reticentes, iugi ſilentio umbrarum ſunt ſimiles propriarum. Hi velut fata natalicia praemonſtrantes, aut Sibyllae oraculorum interpretes, vultus gravitate ad habitum compoſita triſtiorem, ipſum quoque venditant,
12 quod oſcitantur. Hi ut altius videantur iura callere, Trebatium loquuntur, et Caſcellium, et Alfenum, et Auruncorum Sicanorumque iamdiu leges ignotas, cum Euandri matre abhinc ſaeculis obrutas multis. Et ſi voluntate matrem tuam finxeris occidiſſe, multas tibi ſuffragari abſolutionem lectiones reconditas pollicentur, ſi te ſenſerint [6]) eſſe nummatum.

13 Tertius eorum eſt ordo, qui ut in profeſſione turbulenta clareſcant, ad expugnandam veritatem ora mercenaria procudentes, per proſtitutas frontes vilesque latratus, quo velint, aditus ſibi patefaciunt

5) *al.* ſaevitate. 6) *τὸ eſſe* deeſt al.

crebros: qui inter ſollicitudines iudicum per multa
diſtentas inreſolubili nexu vincientes negotia, labo-
rant, ut omnis quies litibus implicetur, et nodoſis
quaeſtionibus de induſtria iudicia circumſcribunt:
quae cum recte procedunt, delubra ſunt aequitatis:
cum depravantur, foveae fallaces et caecae: in quas
ſi captus ceciderit quisquam, non niſi per multa ex-
ſiliet luſtra, adusque ipſas medullas exſuctus.

Quartum atque poſtremum eſt genus impudens, 14
pervicax, et indoctum, eorum, qui cum immature
e litterariis eruperint ludis, per angulos civitatum
discurrunt, mimiambos non cauſarum remediis
congrua commentantes, fores divitum deterendo,
coenarum ciborumque aucupantes delicias exquiſi-
tas. Qui cum ſemel umbraticis lucris, et inhian- 15
dae undique pecuniae ſeſe dediderint, litigare
fruſtra quoslibet innocentes hortantur: et ad defen-
dendam cauſam admiſſi, quod raro contingit, ſus-
cepti nomen et vim negotii ſub ore disceptatoris
inter ipſos conflictuum articulos inſtruuntur, cir-
cumloquutionibus indigeſtis ita ſcatentes, ut collu-
vionis taeterrimae audire exiſtimes ululabili clamore
Therſiten. Cum autem ad inopiam muniendarum 16
venerint allegationum, ad effrenatam deflectunt
conviciandi licentiam: quo nomine, ob adſidua in
perſonas honorabiles probra, [7]) diebus dictis aliquo-
ties ſunt damnati: e quibus ita ſunt rudes nonnulli,
ut numquam ſe codices habuiſſe meminerint. Et ſi 17
in circulo doctorum auctoris veteris inciderit no-
men, piſcis aut edulii peregrinum eſſe vocabulum
arbitrantur: ſi vero advena quisquam inuſitatum ſibi
antea Marcianum verbo tenus quaeſierit oratorem,
omnes confeſtim Marcianos adpellari ſe fingunt.
Nec iam fas ullum prae oculis habent: ſed tam- 18

7) Mſ. diebus dioctis.

quam avaritiae venumdati et uſucapti, nihil praeter interminatam petendi licentiam norunt. Et ſi quem ſemel intra retia ceperint, caſſibus mille impedicant, per morborum ſimulationem viciſſim conſulto ceſſantes: utque pervulgati iuris proferatur lectio vana, ſeptem vendibiles introitus praeparant, dila-
19 tionum examina longiſſima contexentes. Et cum nudatis litigatoribus dies ceſſerint, et menſes, et anni, tandem obtrita vetuſtate controverſia intromiſſa, ipſa capita ſplendoris ingreſſa alia ſecum advocatorum ſimulacra inducunt. Cumque intra cancellorum venerint ſaepta, et agi coeperint alicuius fortunae vel ſalus, atque laborari debeat, ut ab inſonte gladius, vel calamitoſa detrimenta pellantur, corrugatis hinc inde frontibus, brachiisque hiſtrionico geſtu formatis, ut concionaria Gracchi fiſtula poſt occipitium deſit, conſiſtitur altrinſecus diu: tandemque ex praemeditato colludio, per eum, qui eſt in verba fidentior, ſuave quoddam principium dicendi [8]) exſeritur, Cluentianae vel pro Cteſiphonte orationum aemula ornamenta promittens: et in eam concluſionem cunctis finem cupientibus deſinit, ut nondum ſe patroni poſt ſpeciem litis triennium editam cauſentur inſtructos: ſpatioque prorogati temporis impetrato, quaſi cum Antaeo vetere colluctati, perſeveranter flagitant pulveris periculoſi mercedes.

20 Verumtamen haec cum ita ſint, non deſunt advocatis incommoda plurima, parum ſuſtinenda recte victuro. Namque ſellulariis quaeſtibus ineſcati, inter ſe hoſtiliter diffident, et rupta maledicendi ferocia, ut dictum eſt, multos offendunt: quam tunc effutiunt, cum commiſſarum ſibi cauſarum infirmitatem rationibus validis [9]) convallare non poſſunt.
21 Et iudices patiuntur interdum doctos ex Philiſtionis

8) Mſ. et ariter cluenda ne vel pro. 9) Mſ. convalere.

aut Aesopi cavillationibus, quam ex Aristidis illius iusti vel Catonis disciplina productos: qui aere gravi mercati publicas potestates, ut creditores molesti opes cuiusquemodi fortunae rimantes, alienis gremiis excutiunt praedas. Ad ultimum id habet cau- 22
sidicina cum caeteris metuendum et grave, quod hoc ingenitum est paene litigantibus cunctis, ut, cum iurgia mille casibus cadant, accidentia secus in potestate esse existiment patronorum: et omnem certaminum exitum iisdem soleant adsignare, et non vitiis rerum, aut iniquitati aliquoties disceptantium, sed solis defensantibus irascantur. Verum, unde huc declinavimus, revertamur.

(A. C. 375.)

V. Pubescente iam vere Valentinianus a Treve- 1
ris motus, per nota itinera gradu celeri contendebat: eique regiones adventanti, quas petebat, legatio Sarmatarum offertur: pedibusque eius prostrata, orabat pacifica prece, ut propitius veniret et lenis, nullius diri facinoris participes populares suos inventurus aut conscios. Quibus saepe eadem 2
iterantibus, hactenus perpensa deliberatione respondit, haec in locis, ubi dicuntur admissa, quaerenda verissimis documentis et vindicanda. Cumque exinde Carnuntum Illyriorum oppidum introisset, desertum quidem nunc et squalens, sed ductori exercitus perquam opportunum, ubi fors copiam dedisset aut ratio, e statione proxima reprimebat barbaricos adpetitus.

Et quamquam terrori cunctis erat, dum spera- 3
batur ut acer et vehemens mox iudices damnari iussurus, quorum perfidia vel secessione Pannoniarum nudatum est latus: cum illuc venisset, ita intepuit, ut neque in Gabinii regis inquireret necem, neque inusta rei publicae vulnera [1]) quo sinente vel agente

1) *al.* quo canente.

ſegnius eveniſſent, [2]) accuratius veſtigaret: eo vide-
licet more, quo erat ſeverus in gregariis corrigen-
dis, remiſſior erga maiores fortunas vel verbis aſpe-
4 rioribus inceſſendas. Solum tamen incitato petebat
odio Probum, numquam, ex quo eum viderat,
minari deſinens vel miteſcens: cuius rei cauſae nec
obſcurae fuerunt, nec leves. Hic praefecturam
praetorio tunc primitus nactus, eamque multis at-
que utinam probabilibus modis in longum proferre
geſtiens, non ut proſapiae ſuae claritudo monebat,
5 plus adulationi quam verecundiae dedit. Contem-
platus enim propoſitum Principis, quaerendae un-
dique pecuniae vias absque iuſtorum iniuſtorumque
discretione ſcrutantis, errantem non reducebat ad
aequitatis tramitem, ut ſaepe moderatores fecere
tranquilli: ſed ipſe quoque flexibilem ſequebatur
6 atque transverſum. Unde graves obedientium ca-
ſus, exitialia proviſorum nomina titulorum, iuxta
opulentas et tenues enervatas ſuccidere fortunas,
argumentis aliis poſt validioribus aliis, uſu laedendi
reperiente longaevo. Denique tributorum onera
vectigaliumque augmenta multiplicata, optimatum
quosdam ultimorum metu exagitatos mutare [3]) com-
pulerunt ſedes: [4]) et flagitantium miniſtrorum ama-
ritudine quidam expreſſi, cum non ſuppeteret,
quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini:
e quibus aliquos cum vitae iam taederet et lucis,
ſuspendiorum exoptata remedia conſumpſerunt.
7 Haec ita illecebroſius atque inhumanius agi loque-
batur quidem pertinax rumor: Valentinianus vero,
tamquam auribus cera illitis, ignorabat, indifferen-
ter quidem lucrandi vel ex rebus minimis avidus,
idque tantum cogitans, quod offerebatur; parſurus
tamen fortaſſe Pannoniis, ſi haec ante ingemiſcenda
compendia comperiſſet, quae nimium ſero tali

2) Mſ. curatius. 3) Mſ. compulit. 4) Mſ. efflagitantium.

didicit caſu. Ad provincialium reſiduorum exem- 8
plum etiam Epirotae acturos ſibi gratias a praefecto
mittere compulſi legatos, Iphiclem quemdam phi-
loſophum, ſpectatum robore pectoris hominem,
adegere non ſponte propria pergere ad id munus
implendum. Qui cum Imperatorem vidiſſet, agni- 9
tus adventusque ſui cauſam interrogatus, Graece
reſpondit: atque ut philoſophus veritatis profeſſor,
quaerente curatius Principe, ſi hi, qui miſere, ex
animo bene ſentiunt de praefecto; gementes, in-
quit, et inviti. Quo ille verbo tamquam telo per- 10
culſus, actus eius ut ſagax beſtia rimabatur, genui-
no percunctando ſermone, quos noſcitabat: ubi-
nam ille eſſet verbi gratia honore [5]) ante ſuos excel-
lens et nomine, vel ille dives, aut alius ordinis
primus. Cumque diſceret periſſe aliquem laqueo,
abiſſe alium trans mare, conſciviſſe ſibi alium mor-
tem, aut plumbo vita erepta exſtinctum: in immen-
ſum excanduit, urente irarum nutrimenta tunc offi-
ciorum magiſtro Leone, pro nefas! ipſo quoque
praefecturam, ut e celſiore ſcopulo caderet, ad-
fectante: quam ſi adeptus rexiſſet, prae his, quae
erat auſurus, adminiſtratio Probi ferebatur in
caelum.

Agens itaque apud Carnuntum Imperator, per 11
continuos tres menſes aeſtivos arma parabat et ali-
menta, ſi qua fors ſecundaſſet, pervaſurus oppor-
tune Quados, tumultus atrocis auctores: in quo
oppido Fauſtinus, filius ſororis Iuventii praefecti
praetorio, notarius militans, Probo ſpectante ne-
gotium, carnificis manu peremptus eſt poſt tormen-
ta: vocatus in crimen, quod aſinum occidiſſe dice-
batur ad uſum artium ſecretarum, ut adſerebant
quidam urgentes: ut [autem aiebat ille, ad imbecil-
litatem firmandam fluentium] capillorum. Alio 12

5) Ml. ante ſuos.

quoque in eum perniciofe compoſito, quod petente per iocum quodam Nigrino, ut eum notarium faceret, exclamavit ille hominem ridens, *Fac me Imperatorem, ſi id volueris impetrare.* Hocque ludibrio inique interpretato, et Fauſtinus ipſe, et Nigrinus, et alii ſunt interfecti.

13 Praemiſſo igitur Merobaude cum militari peditum manu, quam regebat, ad vaſtandos cremandosque barbaricos pagos, comite adiuncto [6]) Sebaſtiano, Valentinianus Acincum propere caſtra commovit: navigiisque ad repentinum caſum coniunctis, et contabulato celeri ſtudio ponte, per partem aliam transiit in Quados, ſpeculantes quidem ex diruptis montibus eius adventum, quo plerique ancipites incertique accidentium cum ſuis caritatibus ſeceſſerunt: ſed ſtupore defixos, cum in regionibus ſuis, contra quam opinabantur, auguſta cernerent
14 ſigna. Progreſſus ergo coacto gradu, in quantum res tulit, iugulataque aetate promiſcua, quam etiamtum palantem ſubitus occupavit excurſus, et tectis combuſtis, rediit cum incolumibus cunctis, quos duxerat ſecum: itidemque apud Acincum moratus autumno praecipiti, per tractus conglaciari frigoribus adſuetos commoda quaerebat hiberna: nullaque ſedes idonea reperiri praeter Sabariam poterat, quamvis eo invalidam tempore adſiduisque
15 malis adflictam. Unde hoc, etiamſi magni intererat, paulliſper ſequeſtrato, impigre motus, peragrata fluminis ripa, caſtrisque praeſidio competenti munitis atque caſtellis, Bregitionem pervenit: ibique diu compoſitum ad quietem Principis fatum ſortem denuntiabat ei ſupremam prodigiis ingeren-
16 tibus multis. Namque diebus ante paucillimis ruinas fortunarum indicantia celſarum, arſere crinita ſidera [cometarum], quorum originem ſupra docui-

6) Mſ. Senaſtigiano.

mus. Ante apud Sirmium repentino ſragore nubium fulmen excuſſum, palatii et curiae partem incendit et fori: et apud Sabariam eodem adhuc conſtituto, bubo culminibus regii lavacri [7]) inſidens, occentansque funebria, nulla iacientium ſagittas et lapides contemplabili dextera cadere potuit, certatim licet ardenti ſtudio petebatur. Item cum ab 17
urbe praedicta tenderet ad procinctum, per portam voluit, unde introivit, exire, ut omen colligeret, quōd cito remeabit ad Gallias. Cumque locus adgeſtis ruderibus neglectus purgatur, lapſam forem ferratam, quae exitum obſeravit, multitudo removere non potuit viribus magnis eniſa: et dum fruſtra tereret diem, coactus per aliam egreſſus eſt portam.
Nocteque, quam lux ereptura eum vita ſequuta eſt, 18
ut per quietem ſolet, videbat coniugem ſuam abſentem ſedere, paſſis capillis, amictu ſqualenti contectam: quam aeſtimari dabatur Fortunam eius eſſe, cum taetro habitu iam diſceſſuram. Progreſſus 19
deinde matutinus contractiore vultu ſubtriſtis, cum eum oblatus non ſuſciperet equus, anteriores pedes [8]) praeter ſtratorem erigens in ſublime: innata feritate concitus, ut erat immanis, dexteram ſtratoris militis iuſſit abscidi, quae eum inſilientem iumento pulſerat conſueto: periſſetque cruciabiliter innocens iuvenis, ni tribunus ſtabuli Cerealis dirum neſas cum ſui periculo distuliſſet.

VI. Poſt haec Quadorum venere legati, pacem 1
cum praeteritorum oblitteratione ſuppliciter obſecrantes: quam ut adipiſci ſine obſtaculo poſſent, et tirocinium et quaedam utilia rei Romanae pollicebantur. Quos quoniam ſuscipi placuit, et redire 2
indutiis, quae poſcebantur, indultis (quippe eos vexari diutius nec ciborum inopia, nec alienum

---

7) *al.* concidens. 8) Mſ. praeter ar . : . torem.

tempus anni patiebantur) in conſiſtorium [1]) Equitio vadente ſunt intromiſſi. Cumque membris incurvatis ſtarent metu debiles et praeſtricti, docere iuſſi, quae ferebant, uſitatas illas cauſationum ſpecies iurandi fidem addendo firmabant: nihil ex communi mente procerum gentis delictum adſeverantes in noſtros, ſed per extimos quosdam latrones amnique confines eveniſſe, quae inciviliter geſta ſunt: etiam id quoque addendo, ut ſufficiens ad facta purganda firmantes, quod munimentum exſtrui coeptum nec iuſte nec opportune, ad ferociam animos
3 agreſtes accendit. Ad haec Imperator ira vehementi perculſus, et inter exordia reſpondendi tumidior, increpabat obiurgatorio ſonu nationem omnem, ut beneficiorum immemorem et ingratam. Paullatimque lenitus [et ad molliora] propenſior, tamquam [2]) ictus e caelo, vitalique via voceque ſimul obſtricta, ſuffectus igneo lumine cernebatur: [3]) erumpente ſubito ſanguine, letali ſudore perfuſus, ne laberetur ſpectantibus [4]) et vilibus, concurſu miniſtrorum vitae ſecretioris ad conclave ductus eſt
4 intimum. Ubi locatus in lecto, exiguas ſpiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoſcebat adſtantes, quos cubicularii, ne quis eum necatum ſuſpicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam viſcerum flagrante compage laxanda erat neceſſario vena, nullus inveniri potuit medicus hanc ob cauſam, quod eos per varia ſparſerat, curaturos militem peſtilentiae mor-
5 bo tentatum. Unus tamen repertus, venam eius iterum ſaepiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambuſtis: vel, ut quidam exiſtimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui, quos haemor-

---

1) Mſ. Equitio in Conſiſtorio vadente ſunt. 2) *al.* ictus telo vitalia voceque. 3) Mſ. egre pene cubito. 4) *al.* et vilibus.

rhoidas nunc adpellamus, obserati sunt gelidis frigoribus concrustati. Sensit immensa vi quadam ur- 6
gente morborum, ultimae necessitatis adesse praescripta: dicereque conatus aliqua vel mandare, ut singultus ilia crebrius pulsans, stridorque dentium et brachiorum motus velut caestibus dimicantium indicabat, iam superatus liventibusque maculis interfusus, animam diu colluctatam efflavit, aetatis quinquagesimo anno et quinto, imperii, minus centum dies, secundo et decimo.

VII. Replicare nunc est opportunum, ut aliquo- 1
ties fecimus, et ab ortu primigenio patris huiusce Principis adusque ipsius obitum actus eius discurrere per epilogos breves, nec vitiorum praetermisso discrimine vel bonorum, quae potestatis amplitudo monstravit, nudare solita semper animorum interna.
Natus apud Cibalas Pannoniae oppidum Gratianus 2
maior ignobili stirpe, cognominatus est a pueritia prima Funarius, ea re, quod nondum adultus venalem circumferens funem, quinque militibus eum rapere studio magno conatis nequaquam cessit: aemulatus Crotoniatem Milonem, cui mala saepe cohaerenter laeva manu retinenti vel dextra, nulla umquam virium fortitudo abstraxit. Ob ergo validi 3
corporis robur, et peritiam militum more luctandi notior multis, post dignitatem protectoris atque tribuni, Comes praefuit rei castrensi per Africam: unde furtorum suspicione contactus, digressusque, multo postea pari potestate Britannum rexit exercitum, tandemque honeste sacramento solutus, revertit ad larem: et agens procul a strepitu, multatione bonorum adflictus est a Constantio hoc nomine, quod civili flagrante discordia, hospitio dicebatur suscepisse Magnentium, per agrum suum ad proposita festinantem.

Cuius meritis Valentinianus ab ineunte adule- 4
scentia commendabilis, contextu suarum quoque

ſuffragante virtutum, indutibus imperatoriae maieſtatis apud Nicaeam ornatus, in Auguſtum collegium fratrem Valentem adſcivit, ut [1]) germanitate, ita concordia ſibi iunctiſſimum, inter probra medium et praecipua, quae loco docebimus compe-
5 tenti. Igitur Valentinianus, poſt periculorum moleſtias plures, dum eſſet privatus, emenſas, imperitare [2]) exorſus, arces prope flumina ſitas et urbes, et Gallias petiit Alamannicis patentes excurſibus, reviviſcentibus erectius cognito Principis Iuliani interitu, quem poſt Conſtantem ſolum omnium for-
6 midabant. Ideo autem etiam Valentinianus merito timebatur, quod auxit et exercitus valido ſupplemento, et utrobique Rhenum celſioribus caſtris munivit atque caſtellis, ne latere usquam hoſtis ad noſtra ſe proripiens poſſit.

7 Utque multa praetereamus, quae egit moderatoris auctoritate fundati, quaeque per ſe vel duces correxit induſtrios: poſt Gratianum filium in ſocietatem ſuae poteſtatis adſumptum, Vithigabium regem Alamannorum Vadomario genitum, adulefcentem in flore primo genarum nationes ad tumultus cientem et bella, clam, quia non potuit aperte, confodit: et Alamannis congreſſus prope Solicinium locum, ubi inſidiis paene perierat circumventus, ad exitium ultimum delere potuit univerſos, ni paucos velox effugium tenebris amandaſſet.

8 Inter haec tamen caute geſta, iam converſos ad metuendam rabiem Saxonas, ſemper quolibet inexplorato ruentes, delatosque tunc ad terreſtres tractus, quorum ſpoliis paene redierant locupletes, malefido quidem, ſed utili commento peremit, praeda raptoribus vi fractis excuſſa.

9 Itidemque Britannos, catervas ſuperfuſorum hoſtium non ferentes, ſpe meliorum adſumpta, in

1) Mſ. germanitate ita concordia. 2) Mſ. exorſus ut arces.

libertatem et quietem reſtituit placidam, nullo pae-
ne redire permiſſo graſſatorum ad ſua.

Efficacia pari Valentinum quoque Pannonium 10
exſulem, per has provincias molientem otium tur-
bare commune, antequam negotium efferveſceret,
oppreſſit.

Africam deinde malo repentino perturbatam
diſcriminibus magnis exemit: cum voraces milita-
rium faſtus ferre nequiens Firmus, ad omnes diſſen-
ſionum motus perſtabiles gentes Mauricas conci-
taſſet.

Similique fortitudine clades ingemiſcendas Illy-
rici vindicaſſet, ni morte praeventus reliquiſſet rem
ſeriam imperfectam.

Ac licet opera praeſtabilium ducum haec, quae 11
retulimus, conſummata ſunt: tamen ipſum quoque
ſatis conſtat, ut erat expeditae mentis uſuque ca-
ſtrenſis negotii diuturno firmatus, egiſſe complura:
inter quae illud elucere clarius potuit, ſi Macria-
num regem ea tempeſtate terribilem, vivum capere
potuiſſet, ut induſtria magna tentarat, poſtquam
eum evaſiſſe [3]) Burgundios, quos ipſe admoverat
Alamannis, maerens didiciſſet et triſtis.

VIII. Haec ſuper actibus Principis brevi ſunt 1
textu percurſa: nunc confiſi, quod nec metu nec
adulandi foeditate conſtricta poſteritas, incorrupta
praeteritorum ſolet eſſe ſpectatrix, ſummatim eius
numerabimus vitia, poſt et [1]) praecipua narraturi.
Adſimulavit nonnumquam clementiae ſpeciem, cum 2
eſſet in acerbitatem naturae calore propenſior: obli-
tus profecto, quod regenti imperium omnia nimia
velut proceri ſcopuli ſunt devitanda. Nec enim 3
usquam reperitur miti coercitione contentus, ſed
aliquoties quaeſtiones multiplicari iuſſiſſe cruentas,

3) *al.* Burgundos. 1) Mſ. prae te merita narraturi . . . . . ad . . . . bit nonnumquam.

poſt interrogationes funeſtas nonnullis adusque dis-
crimina vitae vexatis: et ita erat effuſior ad nocen-
dum, ut nullum aliquando damnatorum capitis eri-
peret morte ſubſcriptionis elogio leni, cum id etiam
4 Principes interdum fecere ſaeviſſimi. Atqui potuit
exempla multa contueri maiorum, et imitari pere-
grina atque interna humanitatis et pietatis, quas
ſapientes conſanguineas [2]) virtutum eſſe definiunt
bonas: e quibus haec ſufficiet poni. Artaxerxes
Perſarum ille rex potentiſſimus, quem Macrochira
membri unius longitudo commemoravit, ſupplicio-
rum varietates, quas natio ſemper exercuit cruda,
lenitate genuina caſtigans, tiaras ad vicem capitum
quibusdam noxiis amputabat: et ne ſecaret aures
more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia
praecidebat: quae temperantia morum ita tolerabi-
lem eum fecit et verecundum, ut adnitentibus cun-
ctis multos et mirabiles actus impleret Graecis ſcri-
5 ptoribus celebratos. Praeneſtino praetore, qui
bello quodam Samnitico properare iuſſus ad praeſi-
dium venerat ſegnius, ad crimen diluendum exhi-
bito, Papirius Curſor ea tempeſtate dictator ſecu-
rem per lictorem expediri, homineque abiecta pur-
gandi ſe fiducia ſtupefacto, viſum prope fruticem
iuſſit abſcidi: hocque ioci genere caſtigatum eum
abſolvit, non ideo [3]) contemptus, ut qui bella diu-
turna per ſe ſuperavit et gravia, ſolus ad reſiſten-
dum aptus Alexandro Magno, ſi calcaſſet Italiam,
6 aeſtimatus. Haec forſitan Valentinianus ignorans,
minimeque reputans adflicti ſolatia ſtatus ſemper
eſſe lenitudinem Principum, poenas per ignes au-
gebat et gladios: quod ultimum in adverſis rebus
remedium pietas reperit maiorum, ut Iſocratis me-
morat pulchritudo: cuius vox eſt perpetua docentis,

---

2) Mſ. virtutum. 3) Mſ. contemtus vis bella diuturna parum
. . . . . . lius ad reſiſt.

ignoſci debere interdum armis ſuperato rectori, quam, iuſtum quid ſit, ignoranti. Unde motum 7
exiſtimo Tullium praeclare pronuntiaſſe, cum defenderet Oppium: *Etenim multum poſſe ad ſalutem alterius, honori multis; parum potuiſſe ad exitium, probra nemini umquam fuit.*

Aviditas plus habendi ſine honeſti pravique dif- 8
ferentia, et indagandi quaeſtus varios per alienae vitae naufragia, exundavit in hoc Principe flagrantius adulescens. Quam quidam praetendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id adfirmando, quod, ut ille poſt Gallienum et lamentabiles rei publicae caſus exinanito aerario, torrentis ritu ferebatur in divites: ita hic quoque poſt procinctus Parthici clades magnitudine indigens impenſarum, ut militi ſupplementa ſuppeterent et impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias congerendi miſcebat: diſſimulans ſcire, quod ſunt aliqua, quae fieri non oportet, etiamſi licet; Themiſtoclis illius veteris [4]) diſſimilis: qui cum poſt pugnam agminaque deleta Perſarum licenter obambulans, armillas aureas vidiſſet humi proiectas et torquem: *Tolle*, inquit, *haec*, ad comitum quemdam prope adſtantem, *vere quia Themiſtocles non es:* quodlibet ſpernens in duce magnanimo [5]) lucrum. Huius exempla continentiae ſimilia plurima 9
in Romanis exuberant ducibus: quibus omiſſis, quoniam non ſunt perfectae virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis eſt) unum ex multis conſtans innocentiae vulgi veteris ſpecimen ponam. Cum proſcriptorum locupletes domus diripiendas Romanae plebi Marius dediſſet et Cinna, vulgi rudes animi, ſed humana ſoliti reſpectare, alienis laboribus pepercerunt: ut nullus egens reperiretur aut infimus, qui de civili luctu fructum contrectare pateretur ſibi conceſſum.

---

4) Mſ. veriſimilis. 5) Mſ. lucrum . . . . . . Huius.

10 Invidia praeter haec antedictus medullitus ure-
batur: et ſciens pleraque vitiorum imitari ſolere
virtutes; memorabat adſidue, [6]) ſeveritatem rectae
poteſtatis eſſe individuam ſociam. Utque ſunt di-
gnitatum apices maximi licere ſibi cuncta exiſtiman-
tes, et ad [7]) ſupplicandum contrarios exturbandos-
que meliores pronius inclinati, bene veſtitos oderat
et eruditos, et opulentos, et nobiles: et fortibus
detrahebat, ut ſolus videretur bonis artibus emine-
re: quo vitio exarſiſſe Principem legimus Hadria-
num.

11 Arguebat hic idem Princeps timidos ſaepius,
maculoſos tales adpellans et ſordidos, et intra ſor-
tem humilem amandandos: ad pavores irritos ali-
quoties abiectius pallens, et quod nusquam erat
12 [8]) ima mente formidans. Quo intellecto magiſter
officiorum Remigius, cum eum ex incidentibus ira
fervere ſentiret, fieri motus quosdam barbaricos
inter alia ſubſerebat: hocque ille audito, quia ti-
more mox frangebatur, ut Antoninus Pius erat ſere-
13 nus et clemens. Iudices numquam conſulto mali-
gnos elegit: ſed ſi ſemel promotos agere didicit im-
maniter, Lycurgos inveniſſe ſe praedicabat et Caſ-
ſios, columina Iuſtitiae priſca: ſcribensque horta-
batur adſidue, ut noxas vel leves acerbius vindica-
14 rent. Nec adflictis, ſi fors ingruiſſet inferior, erat
ullum in Principis benignitate perfugium: quod
ſemper ut agitato mari iactatis, portus patuit ex-
optatus. *Finis enim iuſti imperii*, ut ſapientes do-
cent, *utilitas obedientium aeſtimatur et ſalus.*

1 IX. Conſentaneum eſt venire poſt haec ad eius
actus ſequendos recte ſentientibus et probandos:
cum quibus ſi reliqua temperaſſet, vixerat ut Tra-
ianus

---

6) Mſ. livorem ſeveritatem. 7) Mſ. ſupplicandum. 8) Mſ. ima-
menta. V. ima mente.

ianus et Marcus. In provinciales admodum parcus, tributorum ubique molliens sarcinas: oppidorum et limitum conditor tempestivus: militaris disciplinae censor eximius, in hoc tantum deerrans, quod, cum gregariorum etiam levia puniret errata, potiorum ducum flagitia progredi sinebat in maius, ad querelas in eos motas aliquoties obsurdescens: unde Britannici strepitus, et Africanae clades, et vastitas emersit Illyrici.

Omni pudicitiae cultu domi castus et foris, nullo 2
contagio conscientiae violatus obscenae, nihil incestum: haucque ob causam tamquam retinaculis petulantiam frenarat aulae regalis: quod custodire facile potuit, necessitudinibus suis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat, aut mediocriter honoravit, absque fratre, quem temporis compulsus angustiis, in amplitudinis suae societatem adsumpsit.

Scrupulosus in deferendis potestatibus celsis: 3
nec imperante eo provinciam nummularius rexit, aut administratio venumdata, nisi inter [initia] ut solent occupationis spe vel impune quaedam scelesta committi.

Ad inferenda propulsandaque bella sollertissi- 4
mus, cautus; aestu Martii pulveris induratus; boni pravique suasor et dissuasor admodum prudens, militaris rei ordinum scrutantissimus: scribens decore, venusteque pingens et fingens, et novorum inventor armorum: memoria sermoneque incitato quidem, sed raro, facundiae proximo vigens; amator munditiarum, laetusque non profusis epulis sed excultis.

Postremo hoc moderamine principatus inclaruit, 5
quod inter religionum diversitates medius stetit, nec quemquam inquietavit, neque, ut hoc coleretur, imperavit aut illud: nec interdictis minacibus subiectorum cervicem ad id, quod ipse coluit

[1]) inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes, ut reperit.

6 Corpus eius lacertoſum et validum, capilli fulgor colorisque nitor, cum oculis caeſiis ſemper obliquum intuentis et torvum, atque pulchritudo ſtaturae, lineamentorumque recta compago, maieſtatis regiae decus implebat.

1 X. Poſt conclamata Imperatoris ſuprema, corpusque [1]) curatum ad ſepulturam, ut miſſum Conſtantinopolim inter divorum reliquias humaretur; ſuspenſo inſtante procinctu, anceps rei timebatur eventus cohortibus Gallicanis, quae non ſemper dicatae legitimorum Principum fidei, velut imperiorum arbitrae, auſurae novum quiddam in tempore ſperabantur: [2]) hoc tentandae novitati res adiuvante, quod geſtorum ignarus etiamtum Gratianus agebat tum apud Treveros, ubi profecturus eum mora-
2 ri dispoſuerat pater. Cum negotium in his eſſet anguſtiis, et tamquam in eadem navi futuri periculorum, ſi accidiſſent, participes, omnes eadem formidarent: ſedit ſummatum conſilio, avulſo ponte, quem compaginarat ante neceſſitas invadens terras hoſtiles, ut ſuperſtitis Valentiniani mandato Mero-
3 baudes protinus acciretur. Hocque ille, ut erat ſollertis ingenii, quod evenerat ratus, aut forte doctus ab eo, per quem vocabatur, rupturum concordiae iura Gallicanum militem ſuſpicatus, miſſam ad ſe teſſeram finxit redeundi cum eo ad obſervandas Rheni ripas, quaſi furore barbarico crudeſcente: utque erat ſecrete mandatum, Sebaſtianum Principis adhuc ignorantem exceſſum, longius amandavit, quietum quidem virum et placidum, ſed militari favore ſublatum, ideo maxime tunc cavendum.

---

1) Mſ. voluit. 1) conditum. 2) hoc tentandae novitati res.

Reverſo itaque Merobaude, altiore cura pro- 4
ſpectum, expedito conſilio Valentinianus puer de-
functi filius tum quadrimus, vocaretur in Imperium
cooptandus, centeſimo lapide disparatus degensque
cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam ad-
pellant. Hocque concinenti omnium ſententia con- 5
firmato, Cerealis avunculus eius ocius miſſus, eum-
dem puerum lectica impoſitum duxit in caſtra: ſex-
toque die poſt parentis obitum Imperator legitime
declaratus, Auguſtus nuncupatur more ſollemni.
Et licet, cum haec agerentur, Gratianum indigne 6
laturum exiſtimantes, absque ſui permiſſu Princi-
pem alium inſtitutum: poſtea [3]) metus ſollicitudine
discuſſa vixere ſecurius, quod ille, ut erat benivo-
lus et peritus, conſanguineum pietate nimia dilexit
et educavit.

---

3) Mſ. mens.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXXI.

auxilium. XI. *Valens A. ante adventum Gratiani cum Gothis pugnare constituit.* XII. *Gothi omnes in unum coniuncti, nimirum Thervingi ductu Fritigerni R. et Greuthungi ducibus Alatheo et Safrace, cum Romanis acie instructa confligunt, et fuso equitatu, pedites nudatos atque confertos cum maxima strage in fugam coniiciunt. Valens occisus nusquam comparuit.* XIII. *Valentis A. virtutes et vitia.* XIV. *Gothi victores Hadrianopolim oppugnant, ubi thesauros suos Valens et imperatoria insignia cum praefecto et consistorianis reliquerat: et omnia frustra experti discedunt.* XV. *Gothi, Hunnorum Alanorumque copiis auro sibi adiunctis, frustra Constantinopolim tentant. Qua arte Iulius, magister militum trans Taurum, Orientales provincias Gothis exoneraverit.* XVI.

Interea et Fortunae volucris rota, adversa prospe- 1
ris semper alternans, Bellonam furiis in societatem adscitis armabat, maestosque transtulit ad Orientem eventus, quos adventare praesagiorum fides clara monebat et portentorum. Post multa enim, quae 2
vates auguresque praedixere veridice, resultabant canes ululantibus lupis, et querulum quiddam nocturnae volucres tinniebant et flebile, et squalidi Solis exortus hebetabant matutinos diei candores: et Antiochiae per rixas tumultusque vulgares id in consuetudinem venerat, ut quisque vim se pati existimaret, *Vivus ardeat Valens*, licentius clamitaret: vocesque praeconum audiebantur adsidue, mandantium congeri ligna ad Valentini lavacri succensionem, studio ipsius Principis conditi. Quae 3
hunc illi impendere exitum vitae modo non aperte loquendo monstrabant. Super his larvale simulacrum Armeniae regis, et miserabiles umbrae paullo ante in negotio Theodori caesorum, per quietem stridendo carmina quaedam nimium horrenda, multos diris terroribus agitabant. [1]) Vagula gurgulione 4

1) Ms. Vagulae.

confecto exanimis viſa eſt iacens: cuius mors publicorum funerum aerumnas indicabat amplas et pervulgatas. Denique cum Chalcedonos ſubverterentur veteres muri, ut apud Conſtantinopolim aedificaretur lavacrum, ordine reſoluto ſaxorum, in quadrato lapide, qui ſtructura latebat in media, hi Graeci verſus inciſi reperti ſunt, futura plene pandentes:

5 [2]) Ἀλλ᾽ ὁπόταν νύμφαι δροσερῇ κατὰ ἄστυ χορείῃ
Τερπόμεναι στρέψωνται ἐϋστεφέας κατ᾽ ἀγυιὰς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ,
Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
Ιστρου καλλιρόοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῇ,
Καὶ σκυθικὴν ὀλέσει χώρην καὶ μυσίδα γαῖαν,
Παιονίης δ᾽ ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
Αὐτοῦ καὶ βιότοιο τέλος καὶ δῆρις ἐφέξει.

1 II. Totius autem ſementem exitii et cladum originem diverſarum, quas Martius furor incendio ſolito miſcendo cuncta concivit, hanc comperimus cauſam. Hunnorum gens, monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Maeoticas glacialem oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.
2 Ubi quoniam ab ipſis naſcendi primitiis infantum ferro ſulcantur altius genae, ut pilorum vigor tempeſtivus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, ſeneſcunt imberbes absque ulla venuſtate, ſpadonibus ſimiles: compactis omnes firmisque membris, et opimis cervicibus: [3]) prodigioſae formae et pandi, ut bipedes exiſtimes beſtias, vel quales in|commarginandis pontibus effigiati ſtipites dolantur in-

---

2) Mſ. ΑλλΟΠΟΙaN NΤΝΦaIdΡΟCΕΡΕ KaTa ΓaaC ΤΤΧΟΡΗΙΤΕΡΠΟΜΕΝΕS ΤΡΟΦΟΝΦΕS EyCΤΕΦΕa KaTa ΓyIaCKaI ΤΙΧΟCa ΟΙΤ ΡΟΙΟΠω ayCΤΟ ΝΟΝ ΕCCΙ KaPaΗΠΟΤΕdNIa Φyaλa ΠΟλyCΠΕΡΜΟΝaN ΟΡω ΠωΠΙCΤΟΡΟy KλayΡΟΟΙΟ ΠΟΡΟΝΤa CyN ΕΧΜΗ KaI CΚΗ ΕΙΚΗΝλΕ ΤΙΧΟΡΗΝ KaI MyC ΔaΓaΙΝΙΠaΙ ΟΝΤC dΕΤ ΗΒaTaCyN ΕΛΤΙCΙΜ aΙΝΟΜΕΝΗC TayΤΟy KaI ΒΙΟΤΟΙΟΤΕλΟC KaI dΗΡΕΙΝ ΕΦΕζΕΙ. 3) Mſ. prodgioſe formae.

compte. In hominum autem figura licet [4]) inſuavi 3
ita viſi ſunt aſperi, ut neque igni, neque ſaporatis
indigeant cibis; ſed radicibus herbarum agreſtium
et ſemicruda cuiusvis pecoris carne veſcantur, quam
inter femora ſua et equorum terga ſubſertam, fotu
calefaciunt brevi. Aedificiis nullis umquam tecti: 4
ſed haec velut ab uſu communi discreta ſepulchra
declinant. Nec enim apud eos vel arundine faſti-
gatum reperiri tugurium poteſt. Sed vagi montes
peragrantes et ſilvas, pruinas, famem, ſitimque
perferre ab incunabulis adſueſcunt. Peregre tecta
niſi adigente maxima neceſſitate non ſubeunt: nec
enim apud eos ſecuros exiſtimant eſſe ſub tectis.
Indumentis operiuntur linteis, vel ex pellibus ſilve- 5
ſtrium murium conſarcinatis: nec alia illis domeſti-
ca veſtis eſt, alia forenſis. Sed ſemel obſoleti co-
loris tunica collo inſerta non ante deponitur aut
mutatur, quam diuturna carie in pannulos defluxe-
rit defruſtata. Galeris incurvis capita tegunt: hir- 6
ſuta crura coriis munientes haedinis: eorumque
calcei formulis nullis aptati, vetant incedere greſſi-
bus liberis. Qua cauſa ad pedeſtres parum accom-
modati ſunt pugnas: verum equis prope adfixi, du-
ris quidem, ſed deformibus, et muliebriter iisdem
nonnumquam inſidentes, funguntur muneribus con-
ſuetis. Ex ipſis quivis in hac natione pernox et
perdius emit et vendit, cibumque ſumit et potum,
et inclinatus cervici anguſtae iumenti, in altum ſo-
porem adusque varietatem effunditur ſomniorum.
Et deliberatione ſuper rebus propoſita ſeriis, hoc 7
habitu omnes in commune conſultant. Aguntur
autem nulla ſeveritate regali, ſed tumultuario opti-
matum ductu contenti, perrumpunt, quidquid in-
ciderit. Et pugnant nonnumquam laceſſiti, ſed 8
ineuntes proelia cuneatim variis vocibus ſonantibus

4) Mſ. licet.

torvum. Utque ad pernicitatem ſunt leves et re-
pentini; ita ſubito de induſtria diſperſi [5]) vigeſcunt,
et incompoſita acie cum caede vaſta discurrunt:
nec invadentes vallum, nec caſtra inimica pilantes
9 prae nimia rapiditate cernuntur. Eoque omnium
acerrimos facile dixeris bellatores, quod procul
miſſilibus telis, acutis oſſibus pro ſpiculorum acu-
mine arte mira coagmentatis, ſed diſtinctis: comi-
nus ferro ſine ſui reſpectu confligunt, hoſtesque,
dum mucronum noxias obſervant, contortis laciniis
illigant, ut laqueatis reſiſtentium membris equitan-
10 di vel gradiendi adimant facultatem. Nemo apud
eos arat, nec ſtivam aliquando contingit. Omnes
enim ſine ſedibus fixis, absque lare vel lege, aut
ritu ſtabili dispalantur, ſemper fugientium ſimiles,
cum carpentis, in quibus habitant: ubi [6]) coniuges
taetra illis veſtimenta contexunt, et coëunt cum
maritis, et pariunt, et adusque pubertatem nutriunt
pueros. Nullusque apud eos interrogatus, reſpon-
dere, unde oritur, poteſt, alibi conceptus, natus-
11 que procul, et longius educatus. Per indutias in-
fidi, inconſtantes, ad omnem auram incidentis ſpei
novae perquam mobiles, totum furori incitatiſſimo
tribuentes. Inconſultorum animalium ritu, quid
honeſtum inhoneſtumve ſit, penitus ignorantes:
flexiloqui et obſcuri, nullius religionis vel ſuperſti-
tionis reverentia aliquando diſtricti: auri cupidine
immenſa flagrantes: adeo permutabiles, et iraſci
faciles, ut eodem aliquoties die a ſociis nullo irri-
tante ſaepe deſciſcant, itidemque propitientur ne-
mine leniente.

12 Hoc expeditum indomitumque hominum genus,
externa praedandi aviditate flagrans immani, per
rapinas finitimorum graſſatum et caedes, adusque
[7]) Alanos pervenit, veteres Maſſagetas: qui unde

---

5) Mſ. iugeſcunt. 6) Mſ. coniuges ex villis veſt. 7) Mſ. Adalam.

ſint, vel quas incolant terras (quoniam huc res prolapſa eſt) conſentaneum eſt demonſtrare, geographica perplexitate monſtrata, quae diu multa luda ...., et varia, tandem reperit veritatis interna ..*..*.. ad ..

13 Hiſter advenarum magnitudine fluenti Sauromatas praetermeat adusque amnem Tanaim pertinentes, qui Aſiam terminat ab Europa. Hoc tranſito, in immenſum extentas Scythiae ſolitudines Alani inhabitant, ex montium adpellatione cognominati, paullatimque nationes conterminas crebritate victoriarum attritas ad gentilitatem ſui vocabuli traxerunt ut Perſae. 14 Inter hos Neuri mediterranea incolunt loca, vicini verticibus celſis, quos praeruptos geluque torpentes aquilones adſtringunt. Poſt quos Budini ſunt, et Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hoſtium cutibus indumenta ſibi, equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens. Gelonis Agathyrſi collimitant, interſtincti colore caeruleo corpora ſimul et crines: et humiles quidem minutis atque raris, nobiles vero latis, fucatis et denſioribus notis. 15 Poſt hos Melanchlaenas et Anthropophagos palari accepimus per diverſa, humanis corporibus victitantes: quibus ob haec alimenta nefanda deſertis, finitimi omnes longa petiere terrarum. Ideoque plaga omnis Orienti aeſtivo obiecta, usque dum venitur ad Seras, inhabitabilis [8]) manſit. 16 Patre alia prope Amazonum ſedes Alani ſunt Orienti acclines, diffuſi per populoſas gentes et amplas, Aſiaticos vergentes in tractus, quas dilatari adusque Gangen accepi fluvium, interſecantem terras Indorum, mareque inundantem auſtrale.

17 Ibi partiti per utramque mundi plagam Alani (quorum gentes varias nunc recenſere non refert),

8) Mſ. tranſit.

licet dirempti ſpatiis longis, per pagos, ut Nomades, vagantur immenſos: aevi tamen progreſſu ad unum concelſere vocabulum, et ſummatim omnes Alani cognominantur * mores et media et efferatam
18 vivendi, ſed iam immaturam. * Nec enim ulla ſunt illisce tuguria, aut verſandi vomeris cura, ſed carne et copia victitant lactis, plauſtris ſuperſidentes, quae operimentis curvatis corticum per ſolitudines conferunt ſine fine distentas. Cumque ad graminea venerint, in orbiculatam figuram locatis [9]) ſarracis ferino ritu veſcuntur: abſumptisque pabulis, velut carpentis civitates impoſitas vehunt, maresque ſupra cum feminis coëunt, et naſcuntur in his et [10]) educantur infantes: et habitacula ſunt haec illis perpetua; et quocumque ierint, illic genuinum
19 exiſtimant larem. Armenta prae ſe agentes cum gregibus paſcunt: maximeque equini pecoris eſt eis ſollicitior cura. Ibi campi ſemper herbeſcunt, interſitis pomiferis locis: atque ideo transeuntes quolibet, nec alimentis nec pabulis indigent: quod efficit humectum ſolum et crebri fluminum praeter-
20 meantium curſus. Omnis igitur aetas et ſexus imbellis circa vehicula ipſa verſatur, muniisque diſtringitur mollibus: iuventus vero equitandi uſu a prima pueritia coaleſcens, incedere pedibus exiſtimat vile: et omnes [11]) multiplici diſciplina prudentes ſunt bellatores. Unde etiam Perſae, qui ſunt originitus Scythae, pugnandi ſunt peritiſſimi.

21 Proceri autem Alani paene ſunt omnes et pulchri, crinibus mediocriter flavis, oculorum temperata torvitate terribiles, et armorum levitate veloces, Hunnisque per omnia ſuppares, verum victu mitiores et cultu: [12]) latrocinando et venando adusque Maeotica ſtagna et Cimmerium Bosporon, iti-

---

9) Mſ. ſarraclis. 10) Mſ. educantur. 11) Mſ. multipliciplena. 12) *al.* la . . . ando.

demque Armenios discurrentes et Mediam. Utque 22
hominibus quietis et placidis otium eſt voluptabile;
ita illos pericula iuvant et bella. Iudicatur ibi beatus, qui in proelio profuderit animam: ſeneſcentes enim et fortuitis mortibus mundo digreſſos, ut degeneres et ignavos conviciis atrocibus inſectantur: nec quidquam eſt, quod elatius iactent, quam homine quolibet occiſo: proque exuviis glorioſis, interfectorum avulſis capitibus detractas pelles pro
phaleris iumentis accommodant bellatoriis. Nec 23
templum apud eos viſitur, aut delubrum, ne tugurium quidem culmo tectum cerni usquam poteſt: ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem, regionum, quas [13]) circumcircant,
praeſulem verecundius colunt. Futura miro prae- 24
ſagiunt modo: nam rectiores virgas vimineas colligentes, easque cum incantamentis quibusdam ſecretis praeſtituto tempore discernentes, aperte, quid
protendatur, norunt. Servitus quid ſit ignorabant, 25
omnes generoſo ſemine procreati: iudicesque etiam nunc eligunt, diuturno bellandi uſu ſpectatos. Sed ad reliqua textus propoſiti revertamur.

III. Igitur Hunni pervaſis Alanorum regioni- 1
bus, quos Greuthungis confines Tanaitas conſuetudo nominavit, interfectisque multis et ſpoliatis, reliquos ſibi concordandi fide pacta iunxerunt: eisque adiunctis, confidentius Ermenrichi late patentes et uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicoſiſſimi regis, et per multa variaque fortiter facta
vicinis nationibus formidati. Qui vi ſubitae pro- 2
cellae perculſus, quamvis manere fundatus et ſtabilis diu conatus eſt, impendentium tamen diritatem augente vulgatius fama, magnorum discriminum
metum voluntaria morte ſedavit. Cuius poſt obi- 3
tum rex Vithimiris creatus reſtitit aliquantisper

13) Mſ. circumcircunt.

Alanis, Hunnis aliis fretus, quos mercede ſociave-
rat partibus ſuis. Verum poſt multas, quas pertu-
lit clades, animam effudit in proelio, vi ſuperatus
armorum. Cuius parvi filii Viderichi nomine cu-
ram ſusceptam Alatheus tuebatur et Saphrax, duces
exerciti et firmitate pectorum noti: qui cum tempo-
re arcto praeventi abieciſſent fiduciam repugnandi,
cautius discedentes ad amnem Danaſtum pervene-
runt, inter Hiſtrum et Boryſthenem per campo-
4 rum ampla ſpatia diffluentem. Haec ita praeter
ſpem accidiſſe doctus Athanaricus Thervingorum
iudex (in quem, ut ante relatum eſt, ob auxilia
miſſa Procopio dudum Valens commoverat ſigna)
ſtare gradu fixo tentabat, ſurrecturus in vires, ſi
5 ipſe quoque laceſſeretur, ut caeteri. Caſtris deni-
que prope Danaſti margines ac Greuthungorum val-
lem longius opportune metatis, Munderichum du-
cem poſtea limitis per Arabiam, cum Lagarimano
et optimatibus aliis adusque viceſimum lapidem
miſit, hoſtium ſpeculaturos adventum, ipſe aciem
6 nullo turbante interim ſtruens. Verum longe ali-
ter, quam rebatur, evenit. Hunni enim (ut ſunt
in coniectura ſagaces) multitudinem eſſe longius ali-
quam ſuſpicati, praetermiſſis quos viderant, in
quietem tamquam nullo obſtante compoſitis, rum-
pente noctis tenebras luna vado fluminis penetrato,
id quod erat potiſſimum elegerunt: et veriti, ne
praecurſorius index procul agentes absterreat, Atha-
7 naricum ipſum ictu petivere veloci. Eumque ſtu-
pentem ad impetum primum, [1]) amiſſis quibusdam
ſuorum, coëgerunt ad effugia properare montium
praeruptorum. Qua rei novitate maioreque ven-
turi pavore conſtrictus, a ſuperciliis [2]) Geraſi flumi-
nis adusque Danubium Taifalorum terras praeſtrin-
gens, muros altius erigebat: hac lorica diligentia

1) *al.* amicis. 2) Mſ. Geraſi.

celeri consummata, in tuto locandam securitatem suam existimans et salutem. Dumque efficax opera 8
suscitatur, Hunni passibus eum citis urgebant: et iam oppresserant adventantes, ni gravati praedarum onere destitissent.

Fama tamen late serpente per Gothorum reliquos gentes, quod insitatum antehac hominum genus [3]) modo ruens ut turbo montibus celsis, ex abdito sinu coortum [4]) adposita quaeque convellit, et corrumpit: populi pars maior, quae Athanaricum attenuata necessariorum penuria deseruerat, quaeritabat domicilium remotum ab omni notitia barbarorum, diuque deliberans, quas eligeret sedes, cogitavit Thraciae receptaculum gemina ratione sibi convenientius, quod et [5]) caespitis est feracissimi, et amplitudine fluentorum Histri distinguitur [6]) a barbaris, patentibus iam peregrini fulminibus Martis: hoc quoque idem residui velut mente cogitavere communi.

(A. C. 376.)

IV. Itaque duce Alavivo ripas occupavere Da- 1
nubii: missisque oratoribus ad Valentem, suscipi se humili prece poscebant, et quiete victuros se pollicentes, et daturos, si res flagitasset, auxilia.
Dum aguntur haec in externis, novos maioresque so- 2
litis casus versare gentes Arctoas, rumores terribiles diffuderunt: per omne, quidquid ad Pontum a Marcomannis praetenditur, et Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum vi subita sedibus pulsam, circa flumen Histrum vagari cum caritatibus suis disseminantes. Quae res adspernanter 3
a nostris inter initia ipsa accepta est, hanc ob caussam, quod illis tractibus non nisi peracta aut sopita

3) Mſ. modo nierum. 4) Mſ. adpoſitu. 5) Mſ. ceptis. 6) Mſ. a barbaris petentibus.

4 audiri procul agentibus conſueverant bella. Ve-
rum pubeſcente iam fide geſtorum, cui [1]) robur ad-
ventus gentilium addiderat legatorum, precibus et
obteſtatione petentium citra flumen ſuscipi plebem
extorrem: negotium laetitiae fuit potius, quam ti-
mori, eruditis adulatoribus in maius fortunam Prin-
cipis extollentibus: quod ex ultimis terris tot tiro-
cinia trahens ei nec opinanti offerret, ut collatis in
unum ſuis et alienigenis viribus invictum haberet
exercitum, et pro militari ſupplemento, quod pro-
vinciatim annuum pendebatur, theſauris accederet
5 auri cumulus magnus. Hacque ſpe mittuntur di-
verſi, qui cum vehiculis plebem transferant trucu-
lentam. Et navabatur opera diligens, ne qui Ro-
manam rem everſurus derelinqueretur, vel quaſſa-
tus morbo letali. Proinde permiſſu Imperatoris
transeundi Danubium copiam colendique adepti
Thraciae pártes, transfretabantur in dies et noctes,
navibus ratibusque et cavatis arborum alveis agmi-
natim impoſiti: atque per amnem longe omnium
difficillimum, imbriumque crebritate tunc auctum,
ob denſitatem nimiam contra ictus aquarum niten-
tes quidam et natare conati, hauſti ſunt plures.
6 Ita turbido inſtantium ſtudio orbis Romani per-
nicies ducebatur. Illud ſane neque obſcurum eſt
neque incertum, infauſtos transvehendi barbaram
plebem miniſtros, numerum eius comprehendere
calculo ſaepe tentantes, conquieviſſe fruſtratos:
quem qui ſcire velit (ut eminentiſſimus memorat
vates) Libyci velit aequoris idem diſcere, quam
7 multae zephyro [2]) truduntur harenae. Reviviſcant
tandem memoriae veteres, Medicas acies ductantes
ad Graeciam: quae dudum Helleſpontum occupan-
tes, et diſcidio quodam fabrili maris, ubi monto-
nis * pede quaeſitum exponunt et turmatim apud

1) *al.* rumor. 2) Mſ. trudentur.

Doriſcum exercitus recenſentur, concordante omni
poſteritate ut fabuloſae ſunt lectae. Nam poſtquam 8
innumerae gentium multitudines per provincias cir-
cumfuſae, pandenteſque ſe in ſpatia ampla campo-
rum, regiones omnes et cuncta opplevere montium
iuga, fides quoque vetuſtatis recenti documento
firmata eſt. Et primus cum Alavivo ſuſcipitur Fri-
tigernus, quibus et alimenta pro tempore et ſubi-
gendos agros tribui ſtatuerat Imperator.

Per id tempus noſtri limitis reſeratis obicibus 9
atque, ut Aetnaeas favillas armatorum agmina diſ-
fundente barbaria; cum difficiles neceſſitatum arti-
culi correctores rei militaris poſcerent aliquos clari-
tudine geſtarum rerum notiſſimos: quaſi laevo quo-
dam numine deligente, in unum quaeſiti poteſtati-
bus praefuere caſtrenſibus homines maculoſi: qui-
bus Lupicinus antiſtabat et Maximus, alter per
Thracias Comes, dux alter exitioſus, ambo [3]) aemu-
lae temeritatis. Quorum inſidiatrix aviditas mate- 10
ria malorum omnium fuit. Nam (ut alia omitta-
mus, quae memorati, vel certe ſinentibus iisdem
alii perditis rationibus in commeantes peregrinos
adhuc innoxios deliquerunt) illud dicetur (quod nec
apud ſui periculi iudices abſolvere ulla poterat ve-
nia) triſte et inauditum. Cum traducti barbari vi- 11
ctus inopia vexarentur, turpe commercium duces
inviſiſſimi cogitarunt: et quantos undique inſatiabi-
litas colligere potuit canes, pro ſingulis dederunt
mancipiis, inter quae [et filii] ducti ſunt optima-
tum.

Per hos dies interea etiam Vithericus Greu- 12
thungorum rex cum Alatheo et [4]) Saphrace, quo-
rum arbitrio regebatur, itemque [5]) Farnobio, pro-
pinquans Hiſtri marginibus, ut ſimili ſuſciperetur
humanitate obſecravit Imperatorem legatis propere

3) *al.* aemuli. 4) *al.* Aphrace. 5) Mſ. obio.

13 miſſis. Quibus, ut communi rei conducere videbatur, repudiatis, et quid capeſſerent anxiis: Athanaricus paria pertimeſcens abſceſſit, memor, Valentem dudum cum foederaretur concordia deſpexiſſe, adfirmantem ſe religione devinctum, ne calcaret ſolum aliquando Romanum, hacque [6]) cauſatione Principem firmare pacem in medio flumine coëgiſſe: quam ſimultatem veritus ut adhuc durantem, ad Caucalandenſem locum altitudine ſilvarum inacceſſum et montium, cum ſuis omnibus declinavit, Sarmatis inde extruſis.

1 V. At vero Thervingi iamdudum transire permiſſi, prope ripas etiamtum vagabantur, duplici impedimento adſtricti, quod ducum diſſimulatione perniciosa [1]) nec victui congruis ſunt adiuti, et tenebantur conſulto, nefandis nundinandi commerciis.
2 Quo intellecto, ad perfidiam inſtantium malorum ſubſidium [2]) vertendi muſſabant: et Lupicinus, ne iam deficerent, pertimeſcens, eos admotis militibus adigebat ocius proficiſci.

3 Id tempus opportunum nacti Grethungi, cum alibi militibus occupatis, navigia ultro citroque discurrere ſolita transgreſſum eorum prohibentia quieſcere proſpexiſſent, ratibus transiere male contextis, caſtraque a Fritigerno locavere longiſſime.

4 At ille genuina praevidendi ſollertia venturos muniens caſus, ut et imperiis obediret et regibus validis iungeretur, incedens ſegnius, Marcianopolim tarde pervenit itineribus lentis. Ubi aliud acceſſit atrocius, quod arſuras in commune exitium
5 faces furiales accendit. Alavivo et Fritigerno ad convivium corrogatis, Lupicinus ab oppidi moenibus barbaram plebem oppoſito milite procul arcebat,

6) Mſ. acuſatione. *Vs.* cauſatione. 1) *al.* ne. Mſ. ne hoc.
2) Mſ. vertendi muſſabant.

bat, introire ad comparanda victui neceſſaria, ut
ditioni noſtrae obnoxiam et concordem, per preces
adſidue poſtulantem: ortisque maioribus iurgiis
inter habitatores et vetitos, adusque neceſſitatem
pugnandi eſt ventum. Efferatique acrius barbari,
cum neceſſitudines hoſtiliter rapi ſentirent, ſpolia-
runt interfectam militum manum. Quod [3]) acci- 6
dens idem Lupicinus latenti nuntio doctus, dum in
nepotali menſa ludicris concrepantibas diu discum-
bens vino marcebat et ſomno: futuri coniiciens exi-
tum, ſatellites omnes, qui pro praetorio honoris et
tutelae cauſa duces praeſtolabantur, occidit. Hoc- 7
que populus, qui muros obſidebat, dolenter ac-
cepto, ad vindictam detentorum regum, ut opina-
batur, paullatim augeſcens, multa minabatur et
ſaeva. Utque erat Fritigernus expediti conſilii,
veritus, ne teneretur obſidis vice cum caeteris, ex-
clamavit, graviore pugnandum exitio, ni ipſe ad
leniendum vulgus ſineretur exire cum ſociis: quod
arbitratum humanitatis ſpecie ductores ſuos occiſos,
in tumultum exarſit. Hocque impetrato egreſſi
omnes, exceptique cum plauſu et gaudiis, adſcenſis
equis evolarunt, moturi incitamenta diverſa bello-
rum. Haec ubi fama rumorum nutrix maligna di- 8
ſperſit, urebatur dimicandi ſtudio Thervingorum
natio omnis: et inter metuenda multa, periculo-
rumque praevia maximorum, vexillis de more ſubla-
tis, auditisque triſte ſonantibus claſſicis, iam tur-
mae praedatoriae concurſabant, pilando villas et
incendendo, vaſtisque cladibus, quidquid inveniri
poterat, permiſcentes.

Adverſus quos Lupicinus, properatione tumul- 9
tuaria coactis militibus, temere magis quam conſul-
te progreſſus, in nono ab urbe milliario ſtetit para-
tus ad decernendum. Barbarique, hoc contempla-

---

3) Mſ. accidens.

to, globos irrupere nostrorum incautos, et parmas
suppositis corporibus illidendo, obvios hastis per-
forabant et gladiis: furoreque urgente cruento, et
tribuni et pleraque pars armatorum periere signis
ereptis, praeter ducem infaustum, qui ad id solum
inventus, ut confligentibus aliis proriperet ipse
semet in fugam, urbem cursu concito petiit. Post
quae hostes armis induti Romanis, nullo vetante
per varia grassabantur.

10 Et quoniam ad has partes post multiplices ven-
tum est actus, id lecturos (si qui erunt umquam) ob-
testamur, ne quis a nobis scrupulose gesta vel nu-
merum exigat peremptorum, qui comprehendi nullo
genere potuit. Sufficiet enim, veritate nullo velata
mendacio, ipsas rerum digerere summitates: cum
explicandae rerum memoriae ubique debeatur in-
11 tegritas fida. Negant antiquitatum ignari tantis
malorum tenebris obfusam aliquando fuisse rem pu-
blicam, sed falluntur malorum recentium stupore
confixi. Namque, si superiores vel recens praeteri-
tae evolvantur aetates, tales tamque tristes rerum
12 motus saepe contigisse monstrabunt. Inundarunt
Italiam ex abditis Oceani partibus Teutones repente
cum Cimbris: sed post inflictas rei Romanae clades
immensas, ultimis proeliis per duces amplissimos
superati, quid potestas Martia [4]) de habitu pruden-
tiae valeat, radicitus exstirpati discriminibus didi-
13 cere supremis. Marco itidem moderante Impe-
rium, unum spirando vesania gentium dissonarum,
post bellorum fragores immensos, post * eri urbium
captarum et direptarum et pessum * concitas prora-
toris * interitus, partes eorum exiguas reliquisset
14 intactas. Verum mox post calamitosa dispendia
res in integrum sunt restitutae: hac gratia, quod
nondum solutioris vitae mollitie sobria vetustas in-

4) *Steph.* τὸ *de* non habet.

fecta, nec ambitioſis menſis, nec flagitioſis quaeſti-
bus inhiabat: ſed unanimanti ardore ſummi et in-
fimi inter ſe congruentes, ad ſpecioſam pro re pu-
blica mortem, tamquam ad portum aliquem tran-
quillum properabant et placidum.

Duobus navium millibus perrupto Bosporo et 15
littoribus Propontidis Scythicarum gentium cater-
vae transgreſſae, ediderunt quidem acerbas terra
marique ſtrages: ſed amiſſa ſuorum parte maxima
reverterunt. Ceciderunt dimicando cum barbaris 16
Imperatores Decii, pater et filius. Obſeſſae Pam-
phyliae civitates, inſulae populatae complures; in-
flammata Macedonia: omnis diu multitudo Theſſa-
lonicam circumſedit, itidemque Cyzicum. Anchia-
los capta, et tempore eodem Nicopolis, quam in-
dicium victoriae contra Dacos Traianus condidit
Imperator. Poſt clades acceptas illatasque multas 17
et ſaevas, excisa eſt Philippopolis, centum homi-
num millibus (niſi fingunt annales) intra moenia iu-
gulatis. Vagati per Epirum Theſſaliamque et om-
nem Graeciam licentius hoſtes externi: ſed adſum-
pto in imperium Claudio glorioſo ductore, et eo-
dem honeſta morte praerepto, per Aurelianum
acrem virum et ſeveriſſimum noxarum ultorem pulſi,
per longa ſaecula ſiluerunt immobiles: niſi quod
poſtea latrocinales globi vicina cum ſui exitio [6]) ra-
rius incurſabant. Verum ea perſequar, unde
diverti.

VI. Hoc geſtorum textu circumlato nuntiis den- 1
ſis, Sueridus et Colias, Gothorum optimates, cum
populis ſuis longe ante ſuſcepti, et curare apud Ha-
drianopolim hiberna diſpoſiti, ſalutem ſuam ducen-
tes antiquiſſimam omnium, otioſis animis accidentia
cuncta contuebantur. Verum Imperatoris litteris 2

6) Mſ. rarius.

repente perlatis, quibus transire iuſſi ſunt in Hellespontum, viaticum, cibum, biduique dilationem tribui ſibi ſine tumore poſcebant. Quod civitatis magiſtratus ferens indigne (ſuccenſebat enim iisdem ob rem ſuam in ſuburbanis [1]) vaſtatam) imam plebem omnem cum Fabricenſibus, quorum illic ampla eſt multitudo, productam in eorum armavit exitium: iuſſisque bellicum canere buccinis, ni abirent ocius, ut ſtatutum eſt, pericula omnibus mi-
3 nabatur extrema. Quo malo praeter ſpem Gothi perculſi, et concito quam conſiderato civium adſultu perterriti, ſteterunt immobiles: laceratique ad ultimum deteſtatione atque conviciis, et tentati miſſilium iactibus raris, ad defectionem erupere confeſſam: et caeſis plurimis, quos impetus deceperat petulantior, [2]) averſisque reſiduis et telorum varietate confixis, habitu iam Romano cadaveribus ſpoliatis armati, viſo propius Fritigerno iunxerunt [3]) ſemet ut morigeri ſocii, urbemque clauſam obſidionalibus aerumnis urgebant. In qua difficultate diutius poſiti, paſſim et promiſcue ruebant: eminensque aliquorum audacia peribat inulta, multique ſagittis et rotatis per fundas lapidibus interi-
4 bant. Tunc Fritigernus fruſtra cum tot cladibus colluctari homines ignaros obſidendi contemplans, relicta ibi manu ſufficiente, abire negotio imperfecto ſuaſit, *Pacem ſibi eſſe cum parietibus* memorans, ſuadensque, ut populandas opimas regiones et uberes absque discrimine ullo, vacuas praeſidiis
5 etiamtum adorirentur. Laudato regis conſilio, quem cogitatorum norant fore ſocium efficacem, per Thraciarum latus omne diſperſi caute gradiebantur, dediticiis vel captivis vicos uberes ostendentibus, eos praecipue, ubi alimentorum reperiri

1) Mſ. et *Steph.* vaſtatam inam plebem. Gr. vaſt. imam plebem. 2) *al.* adverſisque. 3) Mſ. ſemet . . . ut.

ſatias dicebatur: eo maxime adiumento, praeter genuinam erecti fiduciam, quod confluebat ad eos in dies ex eadem gente multitudo, dudum a mercatoribus venumdati, adiectis plurimis, quos primo transgreſſu necati inedia, vino exili vel panis fruſtis mutavere viliſſimis. Quibus acceſſere ſequendarum 6
auri venarum periti non pauci, vectigalium [4]) perferre poſſe non ſufficientes ſarcinas graves: ſuſceptique libenti conſenſione cunctorum, magno uſui iisdem fuere ignota peragrantibus loca, conditoria frugum occulta et latebras hominum et receptacula ſecretiora monſtrando. Nec quidquam niſi inac- 7
ceſſum et devium, praeeuntibus iisdem manſit intactum. Sine diſtantia enim aetatis vel ſexus, caedibus incendiorumque magnitudine cuncta flagrabant: abstractisque ab ipſo uberum ſuctu parvulis et necatis, raptae ſunt matres, et viduatae maritis coniuges ante oculos caeſis, et puberes adultique pueri per parentum cadavera tracti ſunt. Senes 8
denique multi, ad ſatietatem vixiſſe clamantes, poſt amiſſas opes cum ſpecioſis feminis, manibus poſt terga contortis, defletisque gentilium favillis aedium, ducebantur extorres.

(A. C. 377.)

VII. Haec ex Thraciis magno maerore accepta 1
Valentem Principem in ſollicitudines varias distraxerunt. Et confeſtim Victore magiſtro equitum miſſo ad Perſas, ut ſuper Armeniae ſtatu pro captu rerum componeret impendentium: ipſe Antiochia protinus egreſſurus, ut Conſtantinopolim interim peteret, Profuturum praemiſit et Traianum, ambo rectores, anhelantes quidem altius, ſed imbelles. Qui cum ad loca veniſſent, ubi particulatim perque 2
furta magis et latrocinia multitudo minui deberet

---

4) Ml. et *Steph.* perferre non poſſe non ſufficientes.

hoſtilis, ad id, quod erat perniciosſum, intempeſti-
ve converſi, legiones ab Armenia ductas oppoſuere
veſanum adhuc ſpirantibus barbaris, opere quidem
Martio ſaepe recte compertas, ſed impares plebi
immenſae, quae celſorum iuga montium occuparat
3 et campos. Hi numeri nondum experti, quid cum
deſperatione rabies valeret indomita, truſo hoſte
ultra Aemimontis absciſos ſcopulos faucibus inſede-
re praeruptis, ubi barbaros locis [1]) incluſos, nus-
quam reperientes exitum diuturna conſumeret fa-
mes, et opperirentur ipſi Frigeridum ducem, cum
Pannonicis et transalpinis auxiliis adventantem,
quem petitu Valentis Gratianus ire diſpoſuit in pro-
cinctum, laturum ſuppetias iis, qui ad ultimum
4 vexabantur exitium. Poſt quem Richomeres, do-
meſticorum tunc Comes, imperatu eiusdem Gratia-
ni motus e Galliis, properavit ad Thracias ductans
cohortes aliquas nomine tenus: quarum pars plera-
que deſeruerat (ut iactavere quidam) Merobaudis
ſuaſu, veriti, ne deſtitutae adminiculis Galliae va-
5 ſtarentur licenter Rheno perrupto. Verum articu-
lorum dolore Frigerido praepedito, vel certe, ut
obtrectatores finxere malivoli, morbum cauſante,
ne ferventibus proeliis intereſſet: univerſos regens
ex communi ſententia Richomeres Profuturo ſocia-
tur et Traiano, tendentibus prope oppidum Salices:
unde haud longo ſpatio ſeparatum vulgus inaeſtima-
bile barbarorum, ad orbis rotundi figuram mul-
titudine digeſta plauſtrorum, tamquam intramura-
nis cohibitum ſpatiis, otio fruebatur et ubertate
praedarum.

6 Praevia igitur ſpe meliorum Romani duces, ſi
fors copiam attuliſſet, auſuri aliquid glorioſum,
Gothos, quidquid molirentur, ſagaciter obſerva-
bant: id ſcilicet praeſtruentes, ut, ſi [2]) alioſum

1) Mſ. et inſulis. 2) Ita Mſ. et *Steph.* vulg. *alio.*

caſtra moviſſent, quod fecere creberrime, terga ul-
timorum adorti plures perfoderent confiſi, magnam-
que ſpoliorum averterent partem. Hoc intellecto 7
hoſtes, vel transfugarum indiciis docti, per quos
nihil latebat incognitum, in eodem loco diu man-
ſerunt: ſed oppoſiti exercitus metu praeſtricti, alio-
rumque militum, quos adfluere iam ſperabant: teſ-
ſera data gentili, per diverſa prope diffuſas accivere
vaſtatorias manus, [3]) quae [iuſſis] optimatum acce-
ptis, ſtatim ut incenſi malleoli, ad carraginem
(quam ita ipſi adpellant) aliti velocitate regreſſae,
incentivum audendi maiora popularibus addide-
runt. Nihil poſt haec inter partes praeter inducias 8
laxatum eſt breves. Reverſis enim his, quos neceſ-
ſitas evocarat, plebs omnis intra ſaeptorum ambi-
tum etiamtum contruſa, immaniter fremens, ani-
misque concita truculentis, experiri poſtrema dis-
crimina, nec principibus gentis, qui aderant, re-
nuentibus, cruditate feſtinabat. Et quoniam haec
ſole agebantur extremo, noxque adventans ad quie-
tem [4]) invitos retinebat et maeſtos, capto per otium
cibo, ſomni manſerunt expertes. Contra Romani 9
his cognitis, ipſi quoque exſomnes verebantur
hoſtes, et male ſanos eorum ductores ut rabidas
feras: eventum licet ancipitem, ut numero ſatis in-
feriores, proſperum tamen ob iuſtiorem ſui cauſam
mentibus exſpectantes impavidis.

Candente itaque protinus die, ſigno ad arma 10
capienda ex utraque parte per lituos dato, barbari,
poſtquam inter eos ex more iuratum eſt, tumuloſos
locos adpetere tentaverunt: quo exinde per proclive
rotarum modo obvios impetu convolverent acriore.
Hocque viſo ad ſuos quisque manipulos properans
miles, ſtabili gradu conſiſtens nec vagabatur, nec
relictis ordinibus procurſabat. Ergo ubi utrimque 11

3) Mſ. quae. 4) Mſ. et *Steph.* inviſos.

acies cautius incedentes greſſu ſteterunt immobili, torvitate mutua bellatores luminibus ſe contuebantur obliquis. Et Romani quidem voce undique Martia concinentes, a minore ſolita ad maiorem protolli, quam gentilitate adpellant barritum, vires validas erigebant. Barbari vero maiorum laudes clamoribus ſtridebant inconditis: interque varios ſermonis diſſoni ſtrepitus leviora proelia tentaban-
12 tur. Iamque verutis et ſimilibus aliis utrimque ſemet eminus laceſſentes, ad conferendas coiere minaciter manus: et ſcutis in teſtudinum formam coagmentatis, pes cum pede collatus eſt. Barbarique ut reparabiles ſemper et celeres, ingentes clavas in noſtros coniicientes ambuſtas, mucronesque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt: quod inclinatum ſubſidialis robuſtiſſimus globus, e propinquo latere fortiter excitus,
13 haerente iam [5]) morte cervicibus, ſustentavit. Fervente igitur denſis caedibus proelio, in confertos quisque promptior ruens, ritu grandinis undique volitantibus telis oppetebat et gladiis: et ſequebantur equites hinc inde fugientibus occipitia lacertis ingentibus praecidentes et terga: itidemque altrinſecus pedites lapſorum, timore impeditorum, [6]) ſe-
14 cando ſuffragines. Et cum omnia caeſorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam ſemianimes, ſpem vitae inaniter uſurpando; alii glande fundis excuſſa, vel harundinibus armatis ferro confixi: quorumdam capita per medium frontis et verticis mucrone diſtincta, in utrumque humerum
15 magno cum horrore pendebant. Et pertinaci concertatione nondum laſſatae, aequo Marte partes ſemet altrinſecus adflictabant: nec de rigore genuino quisquam remittebat, dum vires animorum alacritas excitaret. Diremit tamen interneciva certa-

5) Mſ. morte. 6) Mſ. ſecandos.

mina cedens veſpero dies: et cunctis, qua quisque
potuit, incompoſite discedentibus, reſidui omnes
repetunt tentoria triſtiores. Humatis denique pro 16
locorum et temporis ratione honoratis quibusdam
inter defunctos, reliqua peremtorum corpora dirae
volucres conſumpſerunt, adſuetae illo tempore ca-
daveribus paſci, ut indicant nunc usque albentes
oſſibus campi. Conſtat tamen in numero longe mi-
nore Romanos, cum ea copioſa multitudine collu-
ctatos, funerea multa perpeſſos: non tamen ſine
deflendis aerumnis exagitaſſe barbaram plebem.

VIII. His caſibus procliorum ita luctuoſe fini- 1
tis, noſtri proximos Marcianopoleos petivere ſeceſ-
ſus. Gothi intra vehiculorum anfractus ſponte ſua
contruſi, numquam exinde per dies ſeptem egredi
vel videri ſunt auſi: ideoque opportunitatem mili-
tes nacti, immenſas alias barbarorum catervas inter
Aemimontanas anguſtias clauſerunt aggerum obiectu
celſorum: hac ſpe nimirum, ut inter Hiſtrum et
ſolitudines pernicioſa hoſtium multitudo compacta,
nullosque reperiens exitus periret inedia, cunctis
utilibus ad vivendum in civitates validas comporta-
tis: quarum nullam etiamtum circumſedere conati
ſunt, haec et ſimilia machinari penitus ignorantes.

Poſt quae repetivit Gallias Richomeres, ob ma- 2
iorem procliorum fremitum, qui [1]) exſpectabatur,
inde adminicula perducturus. Haec Gratiano qua-
ter et Merobaude conſulibus agebantur, anno in
autumnum vergente. Inter quae Valens audito 3
lugubri bellorum direptionumque eventu, Satur-
ninum, equeſtris exercitus ad tempus cura commiſſa,
ſuppetias Traiano ferentem miſit et Profuturo.
Forteque iisdem diebus per Scythiae regiones et 4
Moeſiae omnibus, quae poterant mandi, conſum-
ptis, feritate urgente pariter et inopia, barbari

1) Mſ. ſpectabatur.

[erumpere] molibus magnis ardebant. Hocque
ſaepe tentato cum obruerentur vigore noſtrorum
per aſperitates ſcrupoſas valide reſiſtentium: adacti
neceſſitate poſtrema, Chunorum et Alanorum ali-
quos ad ſocietatem ſpe praedarum ingentium adſci-
verunt.
5 Quo cognito Saturninus (iam enim aderat et
praetenturas ſtationesque disponebat agrarias) paul-
latim colligens ſuos, digredi parabat conſilio non
abſurdo: ne ſubita multitudo, uti amnis impulſu
undarum obicibus ruptis emiſſus, convelleret levi
negotio cunctos, ſuſpecta loca diutius obſervantes.
6 Deinde poſt reſeratas anguſtias abitumque militis
tempeſtivum, incompoſite, qua quisque clauſorum
potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus:
et vaſtabundi omnes per latitudines Thraciae pande-
bantur impune, ab ipſis tractibus, quos praeter-
meat Hiſter, exorſi, adusque Rhodopen et fretum,
quod immenſa disterminat maria, rapinis et caedi-
bus ſanguineque et incendiis, et liberorum corpo-
rum corruptelis omnia foediſſime permiſcentes.
7 Tunc erat ſpectare cum gemitu facta dictu viſuque
praedira, attonitas metu feminas flagris concrepan-
tibus agitari, fetibus gravidas adhuc immaturis,
antequam prodirent in lucem, impia tolerantibus
multa: implicatos alios matribus parvulos, et pube-
rum audire lamenta puellarumque nobilium, qua-
8 rum ſtringebat fera captivitas manus. Poſt quae
adulta virginitas, caſtitasque nuptarum ore adſecto
flens ultima ducebatur, mox profanandum pudorem
optans morte, licet cruciabili, praevenire. Inter
quae cum belluae ritu traheretur ingenuus paullo
ante dives [et liber] de Fortuna ut inclementi que-
rebatur et caeca, quae eum puncto temporis brevi
opibus exutum et dulcedine charitatum domoque
extorrem, quam 2) concidiſſe vidit in cinerem et

2) *al.* conceſſiſſe.

ruinas, aut lacerandum membratim, aut ſerviturum ſub verberibus et tormentis duro devoviſti victori.

Barbari tamen, velut diffractis caveis beſtiae, 9
per ſpatiorum amplitudines fuſius incitati, oppidum petivere nomine Dibaltum, ubi Tribunum ſcutariorum Barzimerem inventum cum ſuis, Cornutisque et aliis peditum numeris caſtra ponentem adſiliunt, eruditum pulvere militari rectorem. Qui confeſtim 10
(ut adigebat neceſſitas inſtantis exitii) iuſſa canere bellicum tuba, lateribus firmatis, praerupit cum promptis accinctis ad proelium: fortiterque reſiſtendo pari pugnandi ſorte disceſſiſſet, ni eum equitum adcurſus [3]) complurium anhelum circumveniſſet et feſſum. Et ita cecidit interfectis barbarorum non paucis, quorum clades copiarum magnitudo celabat.

IX. Re in hunc modum peracta, Gothi, quid 1
poſtea molirentur incerti, quaeritabant Frigeridum, tamquam obicem validum, ubi reperirent, exciſuri: et cultiore victu ſomnoque parumper adſumpto, eum ſequebantur ut ferae: docti, quod Gratiani monitu reverſus in Thracias, et prope Beroeam vallo metato, eventus rerum ſpeculabatur ancipites. Et hi quidem ad patrandum propoſitum discurſione 2
rapida maturabant. Ille vero regendi conſervandique militis non ignarus, id quod cogitatum eſt, ſuſpicatus, vel exploratorum relatione, quos miſerat, aperte inſtructus, per montium celſa ſilvarumque denſitates ad Illyricum redit, erectus proſperitate nimia, quam ei fors obtulit inſperata. Repe- 3
dando enim, congregatosque in cuneos ſenſim progrediens, Gothorum optimatem Farnobium cum vaſtatoriis globis vagantem licentius occupavit, ducentemque Taifalos nuper in ſocietatem adhibitos: qui, ſi dignum eſt dici, noſtris ignotarum gentium

---

3) *al.* quamplurimum.

terrore diſperſis, transiere flumen direpturi vacua
4 defenſoribus loca. Eorum catervis ſubito viſis,
certare comminus dux cautiſſimus parans, [1]) adortusque
nationis utriusque graſſatores minantes
etiamtum acerba; trucidaſſet omnes ad unum, ut
ne nuntius quidem cladis poſt adpareret, ni cum
aliis multis perempto Farnobio, metuendo antehac
incenſore turbarum, obteſtatus prece impenſa superſtitibus
pepercisset: vivosque omnes circa Mutinam,
Regiumque et Parmam Italica oppida, rura
5 culturos exterminavit. Hanc Taifalorum gentem
turpem ac obſcenae vitae flagitiis ita accepimus merſam,
ut apud eos nefandi concubitus foedere copulentur
maribus puberes; aetatis viriditatem in eorum
pollutis uſibus conſumpturi. Porro, ſi qui
iam adultus aprum exceperit ſolus vel interemerit
urſum immanem, colluvione liberatur inceſti.

1 X. Haec autumno vergente in hiemem funeſti
per Thracias turbines [1]) converrebant: quae temporum
rabies, velut cuncta cientibus Furiis, ad regiones
quoque longinquas progrediens late ſerpebat.
2 Et iam Lentienſis Alamannicus populus, tractibus
Raetiarum confinis, per fallaces discurſus violato
foedere dudum concepto, collimitia noſtra tentabat,
quae clades hinc exitiale primordium ſumpſit.
3 Ex hac natione quidam inter Principis armigeros
militans, poſcente negotio reverſus in larem, ut
erat in loquendo effuſior, interrogantes multos,
quid ageretur in palatio, docet arceſſitu Valentis
patrui Gratianum Orientem verſus mox ſigna moturum:
ut duplicatis viribus repellantur plagarum terminalium
accolae, ad Romanorum verum excidium
4 coniurati. Quibus avide Lentienſes acceptis, ipſi
quoque haec quaſi vicini cernentes, ut ſunt veloces
et rapidi, conferti in praedatorios globos, Rhenum

1) Mſ. et *Steph.* ut priusquam. 1) Mſ. converrebant: et quae.

gelu pervium pruinis Februario menſe . . . . tendentes prope cum Petulantibus Celtae, non ſine ſui iactura adflictos graviter adultis viribus averterunt. Verum retrocedere coacti Germani, atque noſcen- 5
tes exercitus pleramque partem in Illyricum, ut Imperatore mox adfuturo, praegreſſam, exarſere flagrantius: maioraque conceptantes, pagorum omnium incolis in unum collectis, cum quadraginta armatorum millibus, vel ſeptuaginta, ut quidam laudes extollendo Principis iactitarunt, ſublati in ſuperbiam noſtra confidentius irruperunt.

Quibus Gratianus cum formidine magna com- 6
pertis, revocatis cohortibus, quas praemiſerat in Pannonias, convocatisque aliis, quas in Galliis retinuerat diſpoſitio prudens, Nannieno negotium dedit, virtutis ſobriae duci: eique Mallobaudem iunxit pari poteſtate collegam, domeſticorum Comitem, regemque Francorum, virum bellicoſum et fortem. Nannieno igitur penſante fortunarum ver- 7
ſabiles caſus, ideoque cunctandum eſſe cenſente, Mallobaudes alta pugnandi cupiditate raptatus, ut conſueverat, ire in hoſtem differendi impatiens angebatur. Proinde horrifico adverſum fragore 8
a) terrente, primum apud Argentariam ſigno per cornicines dato, concurri eſt coeptum: ſagittarum verutorumque miſſilium pulſibus crebriores hinc inde ſternebantur. Sed in ipſo proeliorum ardore 9
infinita hoſtium multitudine milites viſa, vitantesque aperta discrimina, per calles conſitas arboribus, et anguſtas, ut quisque potuit, diſperſi, paullo poſtea ſtetere fidentius: et ſplendore conſimili, proculque nitore fulgentes armorum, imperatorii adventus iniecere barbaris metum. Qui repente verſi 10
in terga, reſiſtentesque interdum, ne quid ultimae rationis omitterent: ita ſunt caeſi, ut ex praedicto

---

a) *al.* torrente.

numero non plus quam quinque millia, ut aestimabatur, evaderent densitate nemorum tecta, inter complures alios audaces et fortes rege quoque Priario interfecto, exitialium concitore pugnarum.

11 Hac laeti successus fiducia Gratianus erectus, iamque ad partes tendens Eoas, laevorsus flexo itinere latenter Rheno transito, spe incitatior bona, universam (si id tentanti fors adfuisset) delere statuit
12 malefidam et turbarum avidam gentem. Hocque urgentibus aliis super alios nuntiis cognito, Lentienses aerumnis populi sui ad internecionem paene deleti, et repentino Principis adventu defixi, quid capesserent ambigentes, cum neque repugnandi neque agendi aliquid aut moliendi laxamentum possent invenire vel breve, impetu celeri obsessos petiverunt inviis cautibus colles: abruptisque per ambitum rupibus insistentes, rebus caritatibusque suis, quas secum duxerant, omni virium robore propu-
13 gnabant. Qua difficultate perpensa, velut murorum obicibus opponendi per legiones singulas [3]) quingenteni leguntur armati, usu prudenter bellandi comperti. Qui ea re animorum aucta fiducia, quod versari inter antesignanos visebatur acriter Princeps, montes scandere nitebantur, tamquam [4]) venaticias praedas, si calcassent editiora, confestim sine certamine ullo rapturi: exorsumque proelium vergente in meridiem die, tenebrae quoque
14 occupavere nocturnae. Quippe magno utriusque partis pugnabatur exitio: caedebant cadebantque nostrorum non pauci: simul arma imperatorii comitatus auro colorumque micantia claritudine, iaculatione ponderum densa confringebantur.

15 [5]) Etenim diu reputante Gratiano cum optimatibus, perniciosum adparebat et irritum contra aspe-

---

3) *al.* quingentini milites leguntur. 4) *al.* venaticas. 5) Mss. Eun. *al.* Et inde.

ritates aggerum prominentium intempestiva contendere pertinacia: multis (ut in tali negotio) variatis sententiis, otioso milite circumvallari placuit barbaros inedia fatigatos, quia locorum iniquitate defendebantur. Verum cum obstinatione simili reni- 16
tentes Germani peritique regionum petissent alios montes, his, quos ante insederant, altiores: conversus illuc cum exercitu Imperator, eadem qua antea fortitudine semitas ducentes ad ardua quaeritabat. Quem Lentienses intentum iugulis suis 17
omni perseverandi studio contemplantes, post deditionem, quam impetravere supplici prece, oblata (ut praeceptum est) iuventute valida nostris tirociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt.

Hanc victoriam opportunam et fructuosam, quae 18
gentes hebetavit occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quanto cum vigore exserta celeritate aliorsum properans expedivit: praeclarae indolis adulescens, facundus, et moderatus, et bellicosus, et clemens: ad aemulationem lectorum progrediens Principum, dum etiamtum lanugo genis inserperet speciosa, ni vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis semet ad vana studia Caesaris Commodi convertisset, licet hic incruentus. Ut enim ille, quia perimere iacu- 19
lis plurimas feras spectante consueverat populo, et centum leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum vario genere, nullo geminato vulnere contruncavit, ultra hominem exsultavit: ita hic quoque intra saepta, quae adpellant vivaria, sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias: incidentia multa parvi ducebat et seria: eo tempore, quo etiam si Imperium Marcus regeret Antoninus, aegre sine collegis similibus et magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos rei publicae poterat casus.

20 Diſpoſitis igitur, quae pro temporum captu per Gallias res rationesque poſcebant, et punito ſcutario proditore, qui feſtinare Principem ad Illyricum barbaris indicarat; Gratianus exinde digreſſus per caſtra, quibus Felicis Arboris nomen eſt, [6]) per Lauriacum ad opitulandum oppreſſae parti porrectis itineribus ire tendebat.

21 Iisdemque diebus Frigerido multa atque utilia pro ſecuritate communi ſollertiſſime cogitanti, munireque properanti Succorum anguſtias, ne diſcurſatores hoſtes et leves, tamquam [7]) exaeſtuantes vi torrentes per ſeptemtrionales provincias fuſius vagarentur; ſucceſſor Maurus nomine mittitur Comes, venalis ferociae ſpecie, et ad [8]) cuncta mobilis et incertus: idem, quem praeteritorum textu retulimus, ambigenti ſuper corona capiti imponenda Iuliano Caeſari, dum inter eius armigeros militaret [9]) ac regiam cuſtodiret, torquem obtuliſſe collo
22 abſtractam. Remotusque in ipſa vertigine pereuntium rerum dux cautus et diligens: cum, etiamſi dudum disceſſit in otium, ad procinctum reduci negotiorum magnitudine poſcente deberet.

(A. C. 378.)

1 XI. His forte diebus Valens tandem excitus Antiochia, longitudine viarum emenſa venit Conſtantinopolim: ubi moratus pauciſſimos dies ſeditioneque popularium levi pulſatus, Sebaſtiano paullo ante ab Italia, ut petierat, miſſo, vigilantiae notae ductori pedeſtris exercitus cura commiſſa, quem regebat antea Traianus: ipſe ad Melanthiada villam Caeſarianam profectus, militem ſtipendio fovebat,
2 et alimentis, et blanda crebritate ſermonum. Unde cum

6) Mſ. per inaureacum opitulanda opp. 7) Mſ. exaeſtuares ut in torr. 8) Mſ. *Steph.* cunctam obviaſſet. 9) Mſ. adrogantia.

cum itinere edicto per teſſeram [1]) Nicen veniſſet,
quae ſtatio ita cognominatur: relatione ſpeculato-
rum didicit, refertos opima barbaros praeda a
Rhodopeis tractibus [2]) prope Hadrianopolim rever-
tiſſe: qui motu Imperatoris cum abundanti milite
cognito, popularibus iungere feſtinant, circa Be-
roeam et Nicopolim ingentibus praeſidiis fixis: at-
que ilico, ut oblatae occaſionis maturitas poſtula-
bat, cum trecentenis militibus per ſingulos nume-
ros lectis, Sebaſtianus properare diſpoſitus eſt,
conducens rebus publicis aliquid (ut promittebat)
acturus. Qui itineribus celeratis conſpectus prope 3
Hadrianopolim, obſeratis vi portis iuxta adire pro-
hibebatur: veritis defenſoribus, ne captus ab hoſte
veniret et ſubornatus, atque contingeret aliquid in
civitatis perniciem, quale [3]) per Actum acciderat
Comitem: quo per fraudem Magnentiacis militibus
capto, clauſtra patefacta ſunt Alpium Iuliarum.
Agnitus tamen, licet ſero, Sebaſtianus, et urbem 4
introire permiſſus, cibo et quiete curatis pro copia,
quos ductabat, ſequuta luce impetu clandeſtino
erupit: veſperaque [4]) intendente, Gothorum vaſta-
torios cuneos prope flumen Hebrum ſubito viſos,
paulliſper opertus aggeribus et frutectis, obſcura
nocte ſuſpenſis paſſibus incompoſitos adgreſſus eſt:
adeoque [5]) proſtravit, ut praeter paucos, quos mor-
te velocitas exemerat pedum, interirent reliqui
omnes: praedamque retraxit innumeram, quam nec
civitas cepit, nec planities lata camporum. Qua 5
cauſa percitus Fritigernus, et extimeſcens, ne dux,
ut ſaepe audierat, impetrabilis diſperſos licenter
ſuorum globos raptuique intentos conſumeret, im-
proviſos adoriens: revocatis omnibus prope Caby-
len oppidum cito diſceſſit, ut agentes in regionibus

---

1) Mſ. Niccam. 2) Mſ. praep . : . '. '. . Hadrian. 3) Mſ. peractum. 4) Mſ. incendente. 5) Mſ. proſtravit. *Steph.* praeſtavit.

patulis nec inedia, nec occultis vexarentur insidiis.

6 Dum haec aguntur in Thraciis, Gratianus docto litteris patruo, qua industria superaverit Alamannos, pedestri itinere, praemissis impedimentis et sarcinis, ipse cum expeditiore militum manu permeato Danubio, delatus Bononiam, Sirmium introiit: et quatriduum ibi moratus, per idem flumen ad Martis castra descendit, febribus intervallatis adflictus: in quo tractu Alanorum impetu repentino tentatus, amisit sequentium paucos.

1 XII. Iisdemque diebus exagitatus ratione gemina Valens, quod Lentienses compererat superatos, quodque Sebastianus subinde scribens facta dictis exaggerabat: e Melanthiade signa commovit, aequiparare facinore quodam egregio adulescentem properans filium fratris, cuius virtutibus urebatur: ducebatque multiplices copias nec contemnendas, nec segnes: quippe etiam veteranos iisdem iunxerat plurimos: inter quos et honoratiores alii, et Traianus procinctus est, paullo ante Magister armorum.
2 Et quoniam exploratione sollicita cognitum est, cogitare hostes fortibus praesidiis itinera claudere, per quae commeatus necessarii portabantur: occursum est huic conatui competenter, ad retinendas opportunitates angustiarum, quae prope erant, peditibus sagittariis et equitum turma citius missa.
3 Triduoque proximo, cum barbari gradu incederent leni, et metuentes eruptionem per devia, quindecim millibus passuum a civitate discreti stationem peterent Nicen: incertum, quo errore, procursatoribus omnem illam multitudinis partem, quam viderant, in numero decem millium esse firmantibus: Imperator procaci quodam calore perculsus
4 iisdem occurrere festinabat. Proinde agmine quadrato incedens prope suburbanum Hadrianopoleos venit: ubi vallo sudibus fossaque firmato, Gratia-

num impatienter opperiens, Richomerem Comitem
domeſticorum ſuscepit ab eodem Imperatore prae-
miſſum cum litteris, ipſum quoque venturum mox
indicantibus. Quarum textu oratus, ut praeſtola- 5
retur paullisper periculorum participem, neve ab-
ruptis discriminibus temere ſemet committeret ſo-
lum: adhibitis in conſilium poteſtatibus variis,
quid facto opus eſſet, deliberabat. Et cum Seba- 6
ſtiano auctore quidam protinus eundum ad certa-
men urgerent: Victor nomine Magiſter equitum,
Sarmata, ſed cunctator et cautus, eadem ſentienti-
bus multis, imperii ſocium exſpectari cenſebat: ut,
incrementis exercitus Gallicani adſcitis, opprime-
retur levius tumor barbaricus flammans. Vicit ta- 7
men funeſta Principis deſtinatio, et adulabilis quo-
rumdam ſententia regiorum: qui, ne paene iam
partae victoriae (ut opinabantur) conſors fieret Gra-
tianus, properari curſu celeri ſuadebant.

Et dum neceſſaria parabantur ad decernendum, 8
Chriſtiani ritus presbyter (ut ipſi adpellant) miſſus
a Fritigerno legatus cum aliis humilibus venit ad
Principis caſtra: ſusceptusque leniter, eiusdemque
ductoris obtulit ſcripta, petentis propalam, ut ſibi
ſuisque, quos extorres patriis laribus rapidi ferarum
gentium exegere discurſus, habitanda Thracia ſola
cum pecore omni concederetur et frugibus: hoc im-
petrato, ſpondentis perpetuam pacem. Praeter 9
haec idem Chriſtianus, ut conſcius arcanorum et
fidus, ſecretas alias eiusdem regis obtulit litteras,
qui aſtu et ludificandi varietate nimium ſollers, do-
cebat Valentem quaſi mox amicus futurus et ſocius,
aliter ſe popularium ſaevitiam mollire non poſſe,
vel ad conditiones rei Romanae profuturas allicere,
niſi ſubinde armatum iisdem iuxta monſtraret exer-
citum, et timore imperatorii nominis intentato,
eos a pernicioſo pugnandi revocaret ardore. Et

legati quidem [1]) ut ambigui fruſtra habiti diſceſſerunt.

10 Exoriente vero aurora diei, quem quintum Iduum Auguſtarum numerus oſtendit annalis, ſigna praepropere commoventur, impedimentis et ſarcinis prope Hadrianopoleos muros cum legionum tutela congrua collocatis. Theſauri enim et principalis fortunae inſignia caetera, cum praefecto et Con-
11 ſiſtorianis ambitu moenium tenebantur. Decurſis itaque viarum ſpatiis confragoſis, cum in medium torridus procederet dies, octavo tandem hoſtium carpenta cernuntur, [2]) quae ad ſpeciem rotunditatis detornata digeſtaque exploratorum relatione adfirmabantur. Atque, ut mos eſt, ululante barbara plebe ferum et triſte, Romani duces aciem ſtruxere: et antepoſito dextro cornu [3]) equitum primo, pedi-
12 tatus pars maxima ſubſidebat. Cornu autem equitum laevum diſiectis [4]) adhuc per itinera plurimis, ſumma difficultate conductum properabat paſſibus citis. Dumque idem cornu nullo [5]) etiamtum interturbante extenditur, horrendo fragore ſibilantibus armis, pulſuque minaci ſcutorum territi barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo et [6]) Saphrace procul agens, et [7]) accita nondum venerat, [8]) ora-
13 turos pacem miſere legatos. Eorum dum vilitatem deſpicit Imperator, ut firma fierent paciſcenda, optimates poſcens idoneos mitti: illi de induſtria cunctabantur, ut inter fallaces indutias equites ſui redirent, quos adfore iam ſperabant: et miles fervore calefactus aeſtivo, ſiccis faucibus commarceret relucente amplitudine camporum [9]) incendiis, quos lignis nutrimentisque aridis ſubditis, ut hoc fieret, iidem hoſtes urebant. Cui malo aliud quoque ac-

---

1) τὸ *ut* deeſt *al.* 2) τὸ *quae* Mſ. et *Steph.* deeſt. 3) *al.* equitum itinera primo. 4) *al.* adhuc perplurimis. 5) Mſ. etiamdum. *al.* etiamnum. 6) *al.* Safrage. 7) Mſ. accito. 8) Mſ. foederato raturas. 9) Mſ. inpondiis quos ignaret.

cedebat exitiale, quod homines et iumenta cruciabat inedia gravis.

Inter quae Fritigernus callidus futuri coniector, 14
Martemque pertimescens ancipitem, velut caduceatorem unum e plebe suo misit arbitrio, impetens nobiles quosdam et electos ad se propediem obsides mitti, impavidus ipse vim militarem laturus et necessaria. Laudato probatoque formidati Ducis pro- 15
posito, tribunus Equitius, cui tunc erat cura palatii credita, Valentis propinquus, adsentientibus cunctis ire pignoris loco mature disponitur. Quo renitente, quia semel captus ab hostibus, lapsusque a Dibalto, verebatur eorum irrationabiles motus, Richomeres se sponte obtulit propria: ireque promiserat libens, pulchrum hoc quoque facinus et viro convenire existimans forti: iamque pergebat indicia dignitatis [10]) et natalium [daturus.] Eo ad 16
vallum hostile tendente, sagittarii et scutarii, quos Bacurius Hiberus quidam tunc regebat et Cassio, avidius impetu calenti progressi, iamque adversis connexi, ut immature proruperant, ita inerti discessu primordia belli foedarunt. Hocque impedi- 17
mento conatus intempestivi et Richomeris alacritas fracta est nusquam ire permissi, et equitatus Gothorum cum Alatheo reversus et [11]) Saphrace, Alanorum manu permista, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscumque accursu veloci invenire comminus potuit, incitata caede turbavit.

XIII. Cumque arma ex latere omni concuteren- 1
tur et tela, lituosque Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito immanius furens: cedentes nostri multis interclamantibus restiterunt: et proelium flammarum ritu crescens, [1]) terrebat militum animos, confixis quibusdam rotatis ictibus iaculo-

10) Mſ. natalium . . . . . Eo ad. 11) *al.* Safrage Alemannorum. 1) Mſ. ſatis terrebat.

2 rum et ſagittarum. Deinde colliſae in modum roſtrorum navium acies, trudenteſque ſe viciſſim, undarum ſpecie motibus ſunt [2]) reciprocis iactitatae.

Et quia ſiniſtrum cornu aduſque plauſtra ipſa acceſſit, ultra (ſi qui tuliſſent ſuppetias) proceſſurum: a reliquo equitatu deſertum, multitudine hoſtili urgente, ſicut ruina aggeris magni oppreſſum atque deiectum eſt: ſteterunt improtecti pedites, ita concatervatis manipulis, ut vix mucronem exſerere, aut manus reducere quisquam poſſet. Nec iam obiectu pulveris caelum patere potuit ad proſpectum, clamoribus reſultans horrificis. Qua cauſa tela undique mortem vibrantia, deſtinata cadebant et noxia, quod nec praevideri poterant nec
3 caveri. Verum ubi effuſi immenſis agminibus barbari iumenta conterebant et viros, et neque ad receptum confertis ordinibus laxari usquam poterat locus, et evadendi copiam conſtipatio denſior adimebat; noſtri quoque ultimo cadendi contemptu occurſantes receptis gladiis obtruncabant, et mutuis ſecurium ictibus galeae perfringebantur atque lori-
4 cae. Videreque licebat celſum ferocia barbarum, genis ſtridore conſtrictis, ſucciſo poplite aut abſciſa ferro dextera, vel confoſſo latere, inter ipſa quoque mortis confinia minaciter circumferentem oculos truces: ruinaque conſligentium mutua ac humo corporibus ſtratis, campi peremptis impleti ſunt: et morientium gemitus profundisque vulneribus
5 transfixorum cum timore audiebantur ingenti. In hoc tanto tamque confuſae rei tumultu exhauſti labore et periculis pedites, cum deinceps neque vires illis, neque mentes ſuppeterent ad conſilium, diffractis haſtarum plerisque colliſione adſidua, gladiis contenti deſtrictis in confertas hoſtium turmas mergebant ſe, ſalutis immemores, circumſpectantes

2) Mſ. hactainlatae.

ademptum esse omne evadendi suffragium. Et quia 6
humus rivis operta sanguineis gressus labiles evertebat, conabantur modis omnibus vitam impendere non inultam: adeo magno animorum robore oppositi incumbentibus, ut etiam telis quidam propriis interirent. Atra denique cruoris facie omnia conturbante, et, quocumque se inflexerant oculi, acervis caesorum adgestis, exanimata cadavera sine parcimonia calcabantur. Solque sublimior decurso 7
Leone ad domicilium caelestis Virginis transiens, Romanos magis attenuatos inedia sitique confectos, etiam armorum gravantibus sarcinis exurebat. Ad ultimum incumbente barbarorum pondere acies inclinatae nostrorum, quod solum postremis malis habuere subsidium, incondite (qua quisque poterat) vertuntur in pedes.

Dumque omnes dispersi per ignotos tramites 8
cedunt, Imperator diris pavoribus circumsaeptus, paullatimque insiliens funerum moles, ad Lanccarios confugit et [3]) Mattiarios: qui, dum multitudo tolerabatur hostilis, fixis corporibus steterant inconcussi. Eoque viso Traianus exclamat, spem omnem absumptam, ni desertus ab armigeris Princeps saltem adventicio tegeretur auxilio. Hocque 9
audito Victor nomine Comes Batavos in subsidiis locatos haud procul ad Imperatoris praesidium raptim cogere properans, cum invenire neminem posset, gradiens retro discessit: parique modo Richomeres periculo semet exemit, et Saturninus.

Sequebantur itaque furore ex oculis lucente bar- 10
bari nostros, iam linquente venarum calore torpentes: quorum aliqui percussoribus cadebant incertis, nonnulli ponderibus solis urgentium obruti, ictuque suorum aliqui trucidati: nec enim saepe renitentibus cedebatur, aut parcebat cedentibus quisquam.

---

3) Ms. Matiarios.

11 Super his obſtruebant itinera iacentes multi ſemi-
neces, cruciatus vulnerum [4]) non ferentes: cum
quibus aggeres quoque equorum conſtrati cadaveri-
bus campos implerunt. Diremit haec numquam
penſabilia damna (quae magno rebus ſtetere Roma-
nis) nullo ſplendore lunari nox fulgens.
12 Primaque caligine tenebrarum inter gregarios
Imperator, ut opinari dabatur (neque enim vidiſſe
ſe quisquam vel praeſto fuiſſe adſeveravit) ſagitta
pernicioſe ſaucius ruit: ſpirituque mox conſumpto
deceſſit, nec poſtea repertus eſt usquam. Hoſtium
enim paucis, ſpoliandi gratia mortuos per ea loca
diu verſatis, nullus fugatorum vel accolarum illuc
13 adire eſt auſus. Simili clade Caeſarem accepimus
Decium, dimicantem cum barbaris acriter, equi
lapſu proſtratum, quem ferventem retinere non
valuit, abiectumque in paludem, nec emergere
14 potuiſſe nec inveniri. Alii dicunt Valentem ani-
mam non exhalaſſe confeſtim, ſed cum Candidatis
et ſpadonibus paucis prope ad agreſtem caſam rela-
tum ſecunda contignatione fabre munitam, dum
fovetur manibus imperitis, circumſeſſum ab [5]) ho-
ſtibus, qui eſſet, ignorantibus, dedecore captivita-
15 tis exemptum. Cum enim oppeſſulatas ianuas per-
rumpere conati, qui ſequuti ſunt, a parte penſili
domus ſagittis inceſſerentur, ne per moras inexpe-
dibiles populandi amitterent copiam, congeſtis ſti-
pulae faſcibus et lignorum, flammaque ſuppoſita,
16 aedificium cum hominibus torruerunt. Unde qui-
dam de Candidatis per feneſtram lapſus, captusque
a barbaris prodidit factum, et eos maerore adflixit,
magna gloria defraudatos, quod Romanae rei recto-
rem non cepere ſuperſtitem. Is ipſe iuvenis occulte
poſtea reverſus ad noſtros, haec ita accidiſſe narra-
17 vit. Pari clade recuperatis Hiſpaniis, Scipionum
alterum cremata turri, in quam confugerat, ab-

---

4) Mſ. et *Steph.* in conferentes. 5) Mſ. hoſtilibus.

ſumptum incendio hoſtili comperimus. Illud ta-
men certum eſt, nec Scipioni, nec Valenti ſepultu-
ram, qui ſupremitatis honor eſt, contigiſſe.
In hac multiplici virorum illuſtrium clade Tra- 18
iani mors eminuit, et Sebaſtiani: cum quibus xxxv.
oppetivere tribuni Vacantes, et numerorum Recto-
res, et Valerianus atque Equitius: quorum alter
ſtabulum, alter curabat palatium. Inter hos etiam
Promotorum tribunus Potentius cecidit in primaevo
aetatis flore, bono cuique [6]) ſpectatus, meritis Ur-
ſicini patris Magiſtri quondam armorum ſuisque
commendabilis. Conſtatque vix tertiam evaſiſſe
exercitus partem. Nec ulla annalibus praeter Can- 19
nenſem pugnam ita ad internecionem res legitur
geſta, quamquam Romani aliquoties reflante For-
tuna fallaciis luſi bellorum iniquitati ceſſerunt ad
tempus: et certamina multa fabuloſae neniae fleve-
re Graecorum.
XIV. Periit autem hoc exitu Valens, quinqua- 1
geſimo anno contiguus, cum per annos quatuor im-
peraſſet et decem parvo minus. Cuius bona multis
cognita dicemus et vitia. Amicus fidelis et firmus, 2
ultor acer ambitionum, ſeverus militaris et civilis
diſciplinae corrector: pervigil ſemper et anxius, ne
propinquitatem eius praetendens altius ſemet ferret:
erga deferendas poteſtates vel adimendas nimium
tardus: provinciarum aequiſſimus tutor; quarum
ſingulas ut domum propriam cuſtodiebat indemnes:
tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari,
nulla vectigalium admittens augmenta, in [1]) adae-
randis reliquorum debitis non moleſtus; furibus et
in peculatu deprehenſis iudicibus inimicus asper et
vehemens. Nec ſub alio Principe in huiusmodi
negotiis melius ſecum actum eſſe meminit Oriens.
Super his omnibus liberalis erat cum moderatione: 3
cuius rei licet abundent exempla, unum tamen ſuf-

6) *al.* ſpectatis. 1) *al.* requirendis,

ficiet poni. Ut ſunt in palatiis nonnulli alienarum rerum avidi, ſi qui caducum vel aliud petiſſet ex uſu, cum magna iuſtorum iniuſtorumque diſtinctione [2]) contradictori copia ſervata, donabat ei, qui petierat, tres vel quatuor alios abſentes aliquoties impetratorum participes iungens: ut caſtigatius agerent inquieti, lucra, quibus inhiabant, hoc minui
4 commento cernentes. Super aedificiis autem, quae per diverſas urbes et oppida vel inſtauravit, vel a primis inſtruxit auſpiciis (ne ſim longior) taceo, rebus ipſis id apertius monſtrare concedens. Haec bonis omnibus aemulanda ſunt, ut exiſtimo: nunc eius vitia percurramus.

5 Magnarum opum intemperans adpetitor, laborum impatiens, duritiamque magis adfectans immanem, in crudelitatem proclivior, ſubagreſtis ingenii, nec bellicis, nec liberalibus ſtudiis eruditus: alienis gemitibus libenter emolumenta fructusque conquirens, tuncque magis intolerabilis, cum incidentia crimina ad contemptam vel laeſam Principis amplitudinem trahens, in ſanguinem ſaeviebat et
6 dispendia locupletum. Illud quoque ferri non poterat, quod, cum legibus lites omnes quaeſtionesque committere videri ſe vellet, deſtinatisque velut lectis iudicibus negotia ſpectanda mandabat, nihil agi contra libidinem ſuam patiebatur: iniurioſus alias et iracundus et criminantibus ſine differentia veri vel falſi facillime patens: quae vitiorum labes etiam in his privatis quotidianisque rationibus impendio eſt formidanda.

7 Ceſſator et piger: nigri coloris, pupula oculi unius obſtructa, ſed ita, ut non eminus adpareret: figura bene compacta membrorum, ſtaturae nec procerae, nec humilis, incurvis cruribus, exſtanteque mediocriter ventre.

---

2) Mſ. contradictoris.

Haec ſuper Valente dixiſſe ſufficiet, quae vera 8 eſſe aequalis nobis memoria plene teſtatur. Illud autem praeteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, quem moviſſe Patricium docuimus et Hilarium, tres verſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt, [3]) Ἐν πεδίοισι Μίμαντος αιλα καιομένοις κάρ; hoc, ut erat inconſummatus et rudis, inter initia [4]) contemnebat: proceſſu vero luctuum maximorum abiecte etiam timidus, eiusdem ſortis recordatione Aſiae nomen horrebat: ubi [5]) Erythraeo oppido [6]) ſuperpoſitum montem Mimanta, et Homerum ſcripſiſſe et Tullium doctis referentibus audiebat. Denique poſt interitum eius diſceſ- 9 ſumque hoſtilem, prope locum, in quo cecidiſſe exiſtimatus eſt, inventus dicitur ſaxeus monumenti ſuggeſtus, cui lapis adfixus inciſis literis Graecis, ſepultum ibi nobilem quemdam Mimanta veterem indicabat.

XV. Poſt exitialem pugnam, cum iam tenebris 1 nox terras impleſſet, hi, qui ſuperfuere, dextra pars, alii laeva, vel quo metus traxerat, ferebantur, quisque proximos quaerens: cum praeter ſe nihil ſinguli cernere poterant, occipitiis propriis ferrum arbitrantes haerere. Audiebantur tamen, licet longius, eiulatus miſerabiles relictorum, ſingultusque morientium, et vulneratorum cruciabiles fletus.

Luce vero coeptante victores, ut beſtiae ſangui- 2 nis irritamento atrocius efferatae, ſpei inanis illecebris agitati, Hadrianopolim agminibus petivere denſatis, eam vel cum diſcriminibus exciſuri poſtremis: docti per proditores et transfugas, poteſtatum culmina maximarum, et fortunae principalis inſignia theſaurosque Valentis, illic ut arduo in munimento

---

3) Mſ. EMΠaIdIOICI MIMaNTOC aſaλIλaIOMENOIaP. *Steph.* *ἐν πεδίοισι μίμαντος* AIAΛIΛAIOMENOIO AP. 4) condemnabat. 5) *Steph.* Erichtheo. 6) Mſ. ſuperpoſitum.

3 conditos. Et ne intervallatis ardor intepeſceret
moris, hora diei quarta ambitu cincto murorum,
infeſtiſſime certabatur: oppugnatoribus genuina fe-
rocia ad praeceps exitium feſtinantibus, contraque
4 defenſorum vigore validis viribus incitato. Et quia
militum calonumque numerus magnus civitatem
cum iumentis introire prohibitus, adfixus parietibus
moenium aedibusque continuis, pro loci humilitate
fortiter decernebat, ſuperaratque rabies imminen-
tium adusque horam diei nonam: ſubito pedites
noſtri trecenti, ex his, qui prope ipſas ſtetere lori-
cas, conferti in cuneum deſciverunt ad barbaros:
eosque illi avide raptos, confeſtim (incertum quo
conſilio) trucidarunt; et ex eo deinceps obſervatum
eſt, neminem huiusmodi aliquid vel in deſperatione
5 rerum ultima cogitaſſe. Fervente itaque tot malo-
rum congerie, repente cum fragore caeleſti imbres
nubibus atris effuſi diſperſere circumfrementium
globos: reverſique ad vallum dimenſum tereti figura
plauſtrorum, immanes ſpiritus latius porrigentes,
iubebant noſtris per minaces litteras, et legatum *
6 aetatem, fide retinendae ſalutis accepta. Verum
introire non auſo, qui miſſus eſt, per Chriſtianum
quemdam portatis ſcriptis et recitatis, utque dece-
bat contemplatis, parandis operibus [reliquum] diei
et nox omnis [1]) abſumpta. Nam intrinſecus ſilici-
bus magnis obstruſae ſunt portae, et moenium in-
tuta firmata: et ad emittenda undique tela vel ſaxa,
tormenta per locos aptata ſunt habiles, adgeſtaque
prope ſufficiens aqua. Pridie enim dimicantium qui-
dam ſiti adusque ipſa vitae [2]) detrimenta vexati ſunt.
7 Contra Gothi reputantes difficiles Martis even-
tus, anxiique cum ſterni et ſauciari cernerent for-
tiores, et particulatim vires ſuas convelli, aſtutum
iniere conſilium, quod ipſa indicante Iuſtitia publi-
8 catum eſt. Partis enim noſtrae Candidatos aliquos,

1) *al.* aſſumta. 2) Mſ. deſrumenta.

qui die praeterito ad eos defecerant, pellexere, ut ſimulata fuga velut ad propria remeantes, intra muros ſuscipi ſe curarent, ingreſſique latenter quamdam incenderent partem: ut tamquam ſigno erecto occultius, dum circa exſtinguendum incendium diſtringitur multitudo clauſorum, civitas [3]) perrumperetur impropugnata. Perrexere, ut ſtatutum eſt, 9
Candidati: cumque prope foſſas veniſſent, manus tendentes orantesque, ut Romanos ſemet admitti poſcebant. Et recepti (quia nulla erat ſuſpicio quae vetaret) interrogatique ſuper conſiliis hoſtium, variarunt: unde factum eſt, ut cruenta quaeſtione vexati, cervicibus perirent abſciſis, quid acturi venerant aperte confeſſi.

Omni itaque bellandi adparatu praeſtructo, ad- 10
ventante vigilia tertia, barbari, abolito praeteritorum vulnerum metu, in urbis obſeratos aditus multiplicatis ordinibus inundarunt, et [4]) obſtinatione magnatium maiore. At cum armatis provinciales et palatini ad obruendos eos excitatius exſurgebant: et cuiusque modi tela, in multitudine tanta vel temere miſſa, cadere ſine noxa non poterant. Anim- 11
adverſum eſt a noſtris, iisdem telis barbaros uti, quibus petebantur. Ideoque mandatum eſt, ut nervis ferrum lignumque connectentibus ante iactum inciſis, emitterentur arcu ſagittae: quae volitantes vires integras inſervabant: infixae vero corporibus, nihil vigoris perdebant, aut certe, ſi cecidiſſent in vanum, illico frangebantur. Dedit autem rebus ita 12
flagrantibus grave momentum caſus admodum inopinus. Scorpio genus tormenti, quem Onagrum ſermo vulgaris adpellat, e regione contra hoſtium aciem denſam locatus, lapidem contorſit ingentem: qui licet humo fruſtra illiſus eſt, viſus tamen ita eos metu exanimavit, ut ſtupore ſpectaculi novi cedentes e medio, abire tentarent. Sed buccinis optima- 13

3) Mſ. prorumperetur. 4) Mſ. obſtinationem magnantium mato ea re.

tum monitu occinentibus, inſtauratum eſt proelium: et pari modo res Romana ſuperior ſtetit, nullo ferme alio telo vel [5]) funditoris amento incaſſum excuſſo. Agmina enim praeeuntium ductorum, quos rapiendi Valentis malis lucubrationibus quaeſiti cupiditas incendebat, ſequuti caeteri prae ſe ferebant aequiperaſſe discrimina potiorum: namque ſemineces aliqui, aut magnis obtriti ponderibus, vel confixi iaculis pectora volvebantur: nonnulli ſcalas vehendo, [6]) adſcenſumque in muros ex latere omni parantes, ſub oneribus ipſis obruebantur, contruſis per pronum ſaxis, et columnarum
14 fragmentis, et cylindris. Nec [7]) quemquam furentium cruoris horrenda ſpecies ad ſerum usque diem ab alacritate faciendi fortiter avertebat: hoc incitante, quod etiam defenſorum plurimos cadere diverſis ictibus videntes eminus laetabantur. Ita ſine requie ulla vel modo pro moenibus et contra moenia in-
15 gentibus animis pugnabatur. Et quia nullo ordine iam, ſed per procurſus pugnabatur et globos, quod deſperationis erat ſignum extremae, flexo in veſperam die digreſſi omnes rediere ad tentoria triſtes, inconſideratae dementiae alter alterum arguentes, quod non, ut ſuaſerat antea Fritigernus, obſidionales aerumnas ubique declinarunt.

1 XVI. Converſi poſt haec per omne tempus noctis (ut aeſtivae non longum) ad vulnerum curas arteſque medendi gentiles, reddita luce in varias conſiliorum vias diducebantur, quorſum tenderent ambigentes: multiſque dictatis et controverſis, occupare ſtatuunt Perinthum; exinde quaeque divitiarum [1]) referta: docentibus omnia perfugis, etiam domorum, nedum urbium interna noſcentes. Hanc ſequuti ſententiam, quam utilem exiſtimarunt, itineribus lentis, miſcentes cuncta populationibus et incendiis, nullo renitente pergebant.

---

5) Mſ. fundoris. 6) Mſ. adſcenſumque. 7) Mſ. quicquam. 1) Mſ. refertas.

Obſeſſi vero apud Hadrianopolim, poſt eorum 2
[2]) abitum, cum vacare hoſte loca proxima compertae fidei nuntiaſſent exploratores: egreſſi media nocte, vitatis aggeribus publicis, per nemoroſa et devia, pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad [3]) Macedoniam, cum intemeratis opibus, quas habebant, omni ſtudio ad properandum excogitato currebant, velut in regionibus illis reperiendo Valente: quem inter medios certaminum turbines oppetiiſſe, vel certe ad tugurium confugiſſe (ubi exiſtimatus eſt vi periiſſe flammarum) penitus ignorabant.

At Gothi Hunnis Alaniſque permiſti nimium 3
bellicoſis et fortibus, rerumque aſperarum difficultatibus induratis, quos miris praemiorum illecebris ſibi ſociarat ſollertia Fritigerni: fixis iuxta Perinthum caſtris, ipſam quidem urbem cladium memores priſtinarum nec adire, nec tentare ſunt auſi: agros vero fertiles late diſtentos et longe, ad [4]) extremam vaſtavere penuriam, cultoribus caeſis aut
captis. Unde Conſtantinopolim, copiarum cumulis 4
inhiantes ampliſſimis, formas quadratorum agminum inſidiarum metu ſervantes, ire ocius feſtinabant, multa in exitium urbis inclitae molituri. Quos inferentes ſeſe immodice, obiceſque portarum paene pulſantes, hoc caſu caeleſte repulit numen. Sa- 5
racenorum cuneus (ſuper quorum origine moribusque diverſis in locis retulimus plura) ad ſortem magis expeditionalium rerum, quam ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc accerſitus, congreſſurus barbarorum globo repente conſpecto, a civitate fidenter erupit: diuque extento certamine pertinaci, aequis partes diſceſſere momentis. Sed Orientalis 6
turma novo neque ante viſo ſuperavit eventu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia praeter pubem, ſubraucum et lugubre ſtrepens, educto pugione agmini ſe medio Gothorum inſeruit, et inter-

2) Mſ. et *Steph.* abitum perdito cum. 3) Mſ. Macedoniam cum. 4) Mſ. penuriam. *Io.* extremam vaſtavere penuriam.

fecti hostis iugulo labra admovit, effusumque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo barbari territi, postea non ferocientes ex more, cum agendum adpeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant.
7 bant. Processu dein [5]) audacia fracta, cum murorum ambitum insularumque spatiis immensis oblongum, et inaccessas pulcritudines urbis, et incolentium plebem considerarent immensam, iuxtaque fretum, quod Pontum disterminat et Aegaeum, disiectis bellorum officinis, quas parabant, post accepta maiora funera quam illata, exinde digressi sunt effusorie per Arctoas provincias: quas peragravere licenter adusque radices Alpium Iuliarum, quas Venetas adpellabat antiquitas.

8 His diebus efficacia Iulii magistri militiae trans Taurum enituit salutaris et velox. Comperta enim fatorum sorte per Thracias, Gothos antea susceptos, dispersosque per varias civitates et castra, datis tectioribus litteris ad eorum rectores Romanos omnes, quod his temporibus raro contingit, universos tamquam vexillo erecto uno eodemque die mandavit [6]) occidi, exspectatione promissi stipendii securos ad suburbana productos. Quo consilio prudenti sine strepitu vel mora completo, Orientales provinciae discriminibus ereptae sunt magnis.

9 Haec ut miles quondam et Graecus, a principatu Caesaris Nervae exorsus adusque Valentis interitum pro virium explicavi mensura: opus veritatem professum numquam (ut arbitror) sciens silentio ausus corrumpere vel mendacio. Scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes. Quos id (si libuerit) adgressuros, procudere linguas ad maiores moneo stilos.

---

5) Ms. audaciam fracto. *Ig.* processu dein audaciae infracto.
6) Ms. occidi . . . . expectatione.

DE

DE

CONSTANTIO CHLORO, CONSTANTINO MAGNO ET ALIIS IMPERATORIBUS

EXCERPTA AUCTORIS IGNOTI *).

Diocletianus cum Herculio Maximiano imperavit 1
ann. xx. Conſtantius, Divi Claudii optimi principis nepos ex fratre, protector primum, exin tribunus, poſtea praeſes Dalmatiarum fuit. Iſte cum Galerio a Diocletiano Caeſar factus eſt. Relicta enim Helena priore uxore, filiam Maximiani Theodoram duxit uxorem: ex qua poſtea ſex liberos Conſtantini fratres habuit. Sed de priore uxore Helena filium iam Conſtantinum habuit, qui poſtea princeps potentiſſimus fuit.

Hic igitur Conſtantinus, natus Helena matre 2
viliſſima in oppido Naiſo atque eductus, quod oppidum poſtea magnifice ornavit, litteris minus inſtructus, obſes apud Diocletianum et Galerium, ſub iisdem fortiter in Aſia militavit: quem poſt depoſitum imperium Diocletiani et Herculii, Conſtantius a Galerio repetiit: ſed hunc Galerius obiecit ante pluribus periculis. Nam et in Sarmatas iuvenis 3
equeſtris militans, ferocem barbarum capillis tentis

*) Haec Excerpta edidere etiam *Sim. Pauli* (bibliopola) Argentor. 1664. 8. in Miſcellis antiquae lectionis, et *Muratorius* in Scriptt. rerum Italicar. T. XXIV. p. 635. uterque tamen nil niſi *Henr. Valeſium* ad verbum exſcripſit.

raptum, ante pedes ſupplicem Galerii imperatoris adduxerat. Deinde, Galerio mittente, per paludem equo ingreſſus ſuo, viam caeteris fecit ad Sarmatas, ex quibus plurimis ſtratis, Galerio victoriam
4 reportavit. Tunc eum Galerius patri remiſit. Qui, ut Severum per Italiam transiens vitaret, ſumma feſtinatione veredis poſt ſe truncatis Alpes transgreſſus, ad patrem Conſtantium venit apud Bononiam, quam Galli prius Geſoriacum vocabant. Poſt victoriam autem Pictorum Conſtantius pater Eboraci mortuus eſt, et Conſtantinus omnium militum conſenſu Caeſar creatus.

5 Interea Caeſares duo facti, Severus et Maximinus: Maximino datum eſt Orientis imperium: Galerius ſibi Illyricum, Thracias et Bithyniam tenuit: Severus ſuscepit Italiam, et quidquid Herculius
6 obtinebat. Poſtquam vero Conſtantius in Britannia mortuus eſt, et Conſtantinus filius ſucceſſit, ſubito in urbe Roma praetoriani milites Maxentium filium Herculii imperatorem crearunt. Sed adverſum Maxentium iuſſu Galerii Severus duxit exercitum. Qui repente ab omnibus ſuis deſertus eſt, et Ravennam fugit: dehinc Galerius cum ingentibus copiis Romam venit, minatus civitatis interitum, et caſtra
7 Interamnae ad Tiberim poſuit. Tunc legatos ad urbem miſit Licinium et Probum, per colloquium petens, ut gener apud ſocerum, id eſt Maxentius apud Galerium precibus magis quam armis optata mercaretur. Qui contemptus, agnovit promiſſis virorum Maxentii partes ſuas deſeruiſſe: quibus perturbatus retro verſus eſt, et ut militi ſuo praedam quamcumque conferret, * flamminia iuſſit
8 auferri. Ille ad Conſtantinum refugit. Tunc Galerius in Illyrico Licinium Caeſarem fecit. Deinde illo in Pannonia relicto, ipſe ad Serdicam regreſſus, morbo ingenti occupatus ſic diſtabuit, ut aperto et putreſcente viſcere moreretur, in ſupplicium

perſecutionis iniquiſſimae ad auctorem ſcelerati praecepti iuſtiſſima poena redeunte. Imperavit ann. XIX.

Severus Caeſar ignobilis et moribus et natali- 9
bus, ebrioſus, et hoc Galerio amicus. Hunc ergo et Maximinum Galerius Caeſares fecit, Conſtantino nihil tale noſcente. Huic Severo Pannoniae et Italiae urbes et Africae contigerunt. Quo Caeſar Maxentius factus eſt imperator. Nam deſertus Severus a ſuis, fugit Ravennam. Pro Maxentio filio 10
evocatus illuc venit Herculius, qui per periurium Severum deceptum, cuſtodiae tradidit, et captivi habitu in urbem perduxit, et in villa publica Appiae viae triceſimo milliario cuſtodiri fecit. Poſtea cum Galerius Italiam peteret, ille iugulatus eſt, et deinde relatus ad octavum milliarium, conditusque in Gallieni monumento. Igitur Galerius ſic ebrioſus 11
fuit, ut iuberet temulentus ea, quae facienda non eſſent, a praefecto admonitus conſtituerit, ne iuſſa eius aliquis poſt prandium faceret.

Interea Conſtantinus apud Veronam victis duci- 12
bus tyranni, Romam petiit. Cum autem ad urbem Conſtantinus veniſſet, egreſſus ex urbe Maxentius campum ſupra Tiberim, in quo dimicaret, elegit. Ubi victus, fugatis omnibus ſuis, inter anguſtias arcentis populi periit, equo praecipitatus in fluvium. Poſtera die corpus ipſius levatum flumine, et caput eius inciſum, in urbem perlatum eſt. De cuius origine mater eius cum quaeſitum eſſet, Syro quodam genitum eſſe confeſſa reſpondit. Imperavit ann ...

Licinius itaque ex nova Dacia vilioris originis, 13
a Galerio factus imperator, velut adverſum Maxentium pugnaturus. Sed oppreſſo Maxentio, cum recepiſſet Italiam Conſtantinus, hoc Licinium foedere ſibi fecit adiungi, ut Licinius Conſtantiam ſoro-

rem Conſtantini apud Mediolanum duxiſſet uxorem.
Nuptiis celebratis, Gallias repetit Conſtantinus,
14 Licinio ad Illyricum reverſo. Poſt aliquantum de-
inde temporis Conſtantium Conſtantinus ad Lici-
nium miſit, perſuadens, ut Baſſianus Caeſar fieret;
qui habebat alteram Conſtantini ſororem Anaſta-
ſiam: ut exemplo Diocletiani et Maximiani inter
Conſtantinum et Licinium Baſſianus Italiam medius
15 obtineret. Et Licinio talia fruſtrante, per Senicio-
nem Baſſiani fratrem, qui Licinio fidus erat, in
Conſtantinum Baſſianus armatur. Qui tamen in
conatu deprehenſus, Conſtantino iubente convictus
et ſtratus eſt. Cum Sinicius auctor inſidiarum
poſceretur ad poenam, negante Licinio, fracta
concordia eſt: additis etiam cauſis, quod apud Ae-
monam Conſtantini imagines ſtatuasque deiecerat.
16 Bellum deinde apertum convenit ambobus: utrius-
que ad Cibalenſem campum ductus exercitus. Li-
cinio XXXV. M. peditum et equitum fuere. Con-
ſtantinus XX. M. peditum equitum duxit. Caeſis
poſt dubium certamen Licinianis viginti peditum
millibus et equitum ferratorum. Item Licinius
cum magna parte equitatus noctis auxilio pervolavit
17 ad Sirmium. Sublata inde uxore ac filio et theſau-
ris, tetendit ad Daciam: Valentem ducem limitis
Caeſarem fecit. Inde apud Hadrianopolim Thra-
ciae civitatem per Valentem collecta ingenti multi-
tudine, legatos ad Conſtantinum de pace miſit apud
Philippos conſtitutum: quibus fruſtra remiſſis,
iterum reparato bello, in campo Mardienſe ab utro-
que concurritur, et poſt dubium ac diuturnum
proelium, Licinii partibus inclinatis profuit noctis
18 auxilium. Licinius et Valens credentes Conſtanti-
num, quod et verum erat, ad perſequendum lon-
gius a Byzantio proceſſurum, flexi in partem Be-
roeam conceſſerunt. Ita Conſtantinus vehementer
in ulteriora feſtinans, deprehendit Licinium remau-

ſiſſe poſt tergum: fatigatis bello et itinere militibus.
Miſſus deinde Meſtrianus legatus pacem petiit, Li-
cinio poſtulante et pollicente, ſe imperata facturum.
Denuo, ſicut ante mandatum eſt, Valens privatus
fieret: quo facto pax ab ambobus firmata eſt, ut
Licinius Orientem, Aſiam, Thraciam, Moeſiam,
minorem Scythiam poſſideret. Deinde reverſus 19
Serdicam Conſtantinus hoc cum Licinio abſente
conſtituit, ut filii Conſtantini Criſpus et Conſtanti-
nus, filius etiam Licinii Licinius Caeſares fierent,
et ſic ab utroque concorditer regnaretur. Itaque
Conſtantinus et Licinius ſimul conſules facti. In 20
Orientis partibus Licinio, Conſtantino, repentina
rabie ſuscitatus Licinius omnes chriſtianos a palatio
iuſſit expelli.

Mox bellum inter ipſum Licinium et Conſtanti-
num efferbuit. Item, cum Conſtantinus Theſſalo- 21
nica eſſet, Gothi per neglectos limites eruperunt,
et vaſtata Thracia et Moeſia praedas agere coepe-
runt. Tunc Conſtantini terrore et impetu repreſſi,
captivos illi impetrata pace reddiderunt. Sed hoc
Licinius contra fidem factum queſtus eſt, quod par-
tes ſuae ab alio fuerint vindicatae. Deinde cum 22
variaſſet inter ſupplicantia et ſuperba mandata,
iram Conſtantini merito excitavit. Per tempora,
quibus nondum gerebatur bellum civile, ſed item
parabatur, Licinius ſcelere, avaritia, crudelitate,
libidine ſaeviebat: occiſis ob divitias pluribus,
uxoribus eorum corruptis. Rupta iam pace utrius- 23
que exercitus Conſtantinus Caeſarem Criſpum cum
grandi claſſe ad occupandam Aſiam miſerat: cui de
parte Licinii ſimiliter cum navalibus copiis Aman-
dus obſtabat. Licinius vero circa Hadrianopolim 24
maximo exercitu latera ardui montis impleverat.
Illuc toto agmine Conſtantinus inflexit. Cum bel-
lum terra marique traheretur, quamvis per arduum
ſuis nitentibus, attamen diſciplina militari et felici-

tate Conſtantinus Licinii confuſum et ſine ordine agentem vicit exercitum, leviter femore ſauciatus.
25 Dehinc fugiens Licinius Byzantium petit: quo dum multitudo diſſipata contenderet, clauſo Byzantio Licinius obſidionem terrenam maris ſecurus agitabat: ſed Conſtantinus claſſem collegit ex Thracia. Dehinc ſolita vanitate Licinius Martinianum ſibi
26 Caeſarem [fecit.] Criſpus vero cum claſſe Conſtantini Callipolim pervenit, ubi bello maritimo ſic Amandum vicit, ut vix per eos, qui in littore remanſerant, vivus Amandus effugeret. Claſſis vero
27 Licinii vel oppreſſa vel capta eſt. Licinius deſperata maris ſpe, per quod ſe viderat obſidendum, Chalcedonam cum theſauris refugit. Byzantium Conſtantinus invaſit, victoriam maritimam Criſpo conveniente cognoſcens. Deinde apud Chryſopolim Licinius [pugnavit] maxime auxiliantibus Gothis, quos Aliquaca Regalis deduxerat: cum Conſtantini pars vincens xxv. M. armatorum fudit partis
28 adverſae, caeteris fugientibus. Poſtea cum legiones Conſtantini per Liburnam venire vidiſſent, proiectis armis ſe dediderunt. Sequenti autem die Conſtantia ſoror Conſtantini, uxor Licinii, venit ad caſtra fratris, et marito vitam popoſcit, et impetravit. Ita Licinius privatus factus eſt, et convivio Conſtantini adhibitus; et Martiniano vita con-
29 ceſſa eſt. Sed Herculii Maximiani ſoceri ſui motus exemplo, ne iterum depoſitam purpuram in perniciem rei publicae ſumeret, tumultu militari exigentibus in Theſſalonica iuſſit occidi; Martinianum in Cappadocia; qui regnavit ann. xix. filio et uxore ſuperſtite: quamvis omnibus iam miniſtris nefariae perſecutionis exſtinctis, hunc quoque in quantum exercere [potuit] perſecutorem digna punitio flagitaret.

30 Conſtantinus autem ex Byzantio Conſtantinopolim nuncupavit ob inſigne victoriae: quam velut

patriam cultu decoravit ingenti, et Romae desideravit aequari: deinde, quaesitis ei undique civibus, divitias multas largitus est, ut prope in ea omnes thesauros, regias facultates exhauriret. Ibi etiam Senatum constituit secundi ordinis, Claros vocavit.
Deinde adversum Gothos bellum suscepit, et im- 31
plorantibus Sarmatis auxilium tulit. Ita per Constantinum Caesarem centum prope millia fame et frigore exstincta sunt. Tunc et obsides accepit,
inter quos et Ariarici regis filium. Sic cum his 32
pace firmata, in Sarmatas versus est, qui dubiae fidei probantur. Sed servi Sarmatarum adversum omnes dominos rebellarunt: quos pulsos Constantinus libenter accepit, et amplius trecenta millia hominum mistae aetatis et sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiamque divisit.

Item Constantinus imperator primus christianus, 33
excepto Philippo, qui christianus admodum ad hoc tantum constitutus fuisse mihi visus est, ut millesimus Romae annus Christo potius, quam idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper christiani imperatores usque hodiernum diem creati sunt, excepto Iuliano, quem impia, ut aiunt, machinantem exitialis vita deseruit.
Item Constantinus iusto 34
ordine et pio vicem vertit. Edicto siquidem statuit, citra ullam caedem hominum paganorum templa claudi. Gothorum fortissimas et copiosissimas gentes in ipso barbarico solo, hoc est in Sarmatarum regione delevit.

Calocaerum quemdam in Cypro adspirantem 35
novis rebus oppressit. Dalmatium, filium fratris sui Dalmatii. Eius fratrem Annibalianum data ei Constantina filia sua, Regem regum et Ponticarum gentium constituit. Ita ut Gallias Constantinus minor regebat, Orientem Constantius, Africam, Illyricum et Italiam Constans, ripam Gothicam Dalmatius tuebatur. Item Constantinus cum bel-

lum pararet in Perſas, in ſuburbano Conſtantinopolitano villa publica iuxta Nicomediam, diſpoſitam bene rem publicam filiis tradens [obiit.] Regnavit ann. XXXI. Sepultus eſt Conſtantinopoli

Item ex libris Chronicorum inter caetera.

36 Igitur imperante Zenone Auguſto Conſtantinopoli, ſuperveniens Nepos Patricius ad Portum urbis Romae, depoſuit de imperio Glycerium, et factus eſt Epiſcopus, et Nepos factus imperator Romae. Mox veniens Ravennam: quem perſequens Oreſtes Patricius cum exercitu, metuens Nepos adventum Oreſtis, adſcendens navim fugam petit ad Salonam, et ibi manſit per annos quinque: poſtea vero a ſuis occiditur. Mox eo egreſſo, factus imperator Auguſtulus.

37 Auguſtulus, qui ante regnum Romulus a parentibus vocabatur, a patre Oreſte Patricio factus eſt imperator. Superveniente Odoacre cum gente Scyrorum, occidit Oreſtem Patricium in Placentia, et fratrem eius Paulum ad Pineta foris Claſſem Ra-
38 vennae. Ingrediens autem Ravennam depoſuit Auguſtulum de regno, cuius infantiae miſertus, conceſſit ei ſanguinem: et quia pulcher erat, tamen donavit ei reditum ſex millia ſolidos, et miſit eum intra Campaniam cum parentibus ſuis libere vivere. Etenim pater eius Oreſtes Pannotos, qui eo tempore, quando Attila ad Italiam venit, ſe illi iunxit, et eius notarius factus fuerat. Unde profecit et usque ad Patriciatus dignitatem pervenit.

39 Ergo, poſtquam factus eſt imperator Zeno a filio ſuo Leone, qui natus fuerat de filia Leonis Ariadne nomine, regnat cum filio ſuo anno uno: et merito Leonis regnum remanſit apud Zenonem. Zeno vero cum filio iam regnans anno uno, imperavit annos XVI. Iſauriae nobiliſſimus, qui dignus

eſſet filiam imperatoris accipere, exercitus in arma.
Perhibent de eo, quia patellas in genucula non ha- 40
buiſſet, ſed mobiles fuiſſent, ut etiam curſu velo-
ciſſimo ultra modum hominum haberetur. In re
publica omnino providentiſſimus, favens genti ſuae.
Huic inſidiabatur Baſiliſcus, ipſe primus ſenator: 41
quo cognito Zeno aliquantis divitiis petiit Iſauriam.
At ubi ille egreſſus eſt, mox Baſiliſcus, qui ei, ut
dictum eſt, inſidiabatur, arripuit imperium. Ba-
ſiliſcus imperavit annos II. Zeno confortans Iſau- 42
ros intra provinciam, deinde miſit ad civitatem
Novam, in qua erat Theodericus dux Gothorum,
filius Walameris, et eum invitavit in ſolatium ſibi
adverſus Baſiliſcum, obiectans militem, poſt bien-
nium veniens, obſidens civitatem Conſtantinopolim.
Sed quia Senatus et populus Zenonem metuentes; 43
ne quid mali pateretur civitas, relicto Baſiliſco, ſe
illi omnes dederunt aperta civitate. Baſiliſcus fu-
giens ad Eccleſiam, intra Baptiſterium cum uxore
et filiis ingreditur. Cui Zeno dato ſacramento ſe-
curum eſſe de ſanguine, exiens, inclauſus cum
uxore et filiis intra ciſterna ſicca, ibidem frigore
defecerunt. Zeno recordatus eſt amore Senatus et 44
populi, munificus omnibus ſe oſtendit, ita ut om-
nes ei gratias agerent. Senatu Romano et populo
tuitus eſt, ut etiam ei imagines per diverſa loca in
urbe Roma levarentur. Cuius tempora pacifica
fuerunt.

Odoacer vero, cuius ſupra fecimus mentionem, 45
mox depoſito Auguſtulo de imperio, factus eſt rex:
manſitque in regno annos XIII. Cuius pater Aedico
dictus, de quo ita invenitur in libris Vitae beati
Severini Monachi intra Pannoniam, qui eum ad-
monuit, et praedixit regnum eius futurum. Ita re-
peris ad locum. Quidam barbari, cum ad Italiam 46
pergerent, promerendae benedictionis ad eum in-
tuitu diverterunt, inter quos et Odoacer, qui poſtea

regnavit Italiae, viliſſimo habitu iuvenis ſtatura procerus advenerat: qui dum humillimum tectum cellulae eius ſuo vertice contingeret, inclinans ſe, a viro Dei glorioſum ſe fore cognovit. Cui etiam vale dicenti, Vade, inquit, ad Italiam, vade viliſſimis nunc pellibus coopertus, ſed multis cito plu-
47 rima largiturus. Interim ut Dei famulus ei praedixerat, mox in Italia ingreſſus eſt, regnum accepit. Eodem tempore Odoachar rex memor factus, quod a viro ſancto praedictum audierat, ſtatim familiariter litteras ad eum dirigens, ſi qua ſperanda duceret, dabat ſuppliciter optionem. Ergo vir Dei tantis itaque eius alloquiis per litteras invitatus, Ambroſium quemdam exſulantem rogat abſolvi: cuius
48 Odoachar gratulabundus paruit imperatis. Igitur Odoachar rex bellum geſſit adverſus Rugos, quos in ſecundo vicit, et funditus delevit. Nam dum ipſe eſſet bonae voluntatis, et Arianae ſectae favorem praeberet, quodam tempore dum memoratum regem multi nobiles coram ſancto viro humana, ut fieri ſolet, adulatione laudarent; interrogat, quem regem tantis praeconiis praetuliſſent. Reſpondentibus Odoacrem, inquit, qui dixit eis, Inter tredecim et quatuordecim: annos videlicet integri eius regni ſignificans.

49 Zeno itaque recompenſans beneficiis Theodericum, quem fecit Patricium et Conſulem, donans ei multum, et mittens eum ad Italiam. Cui Theodericus pactuatus eſt, ut, ſi victus fuiſſet Odoachar, pro merito laborum ſuorum loco eius, dum adveniret, tantum praeregnaret. Ergo ſuperveniente Theoderico Patricio de civitate Nova cum gente Gothica, miſſus ab imperatore Zenone de partibus
50 Orientis ad defendendam ſibi Italiam. Cui occurrit venienti Odoachar ad fluvium Sontium, et ibi pugnans cum eodem, victus fugit. At vero Odoacer abiit in Veronam, et fixit foſſatum in campo

minore Veronenſe V. Kalendas Octobris. Ibique perſequutus eſt eum Theodericus, et pugna facta, ceciderunt populi ab utraque parte: tamen ſuperatus Odoachar fugit Ravennam pridie Kalendas
Octobris. Et perambulavit Theodericus Patricius 51
Mediolanum, et tradiderunt ſe illi maxima pars exercitus Odoacris, nec non et Tuſa magiſter militum, quem ordinaverat Odoachar cum optimatibus ſuis Kal. Aprilis. Eo anno miſſus eſt Tuſa magiſter militum a Theoderico contra Odoacrem Ravennam.
Veniens Faventia Tuſa, obſedit Odoacrem cum 52
exercitu, cum quo directus fuerat; et exiit Odoachar de Ravenna, et venit Faventiam, et Tuſa tradidit Odoacri Comites Patricii Theoderici, et miſſi ſunt in ferro, et adducti Ravennam.

FAUSTO ET LONGINO. His conſulibus Odoa- 53
char rex exiit de Cremona et ambulavit Mediolanum. Tunc venerunt Wiſigothae in adiutorium Theoderici, et facta eſt pugna ſuper fluvium Adduam, et ceciderunt populi ab utraque parte: et occiſus eſt Pierius comes domeſticorum III. Idus Auguſtas, et fugit Odoachar Ravennam, et mox ſubſequutus eſt eum Patricius Theodericus veniens in Pineta, et fixit foſſatum, obſidens Odoacrem clauſum per triennium Ravenna, et factum eſt usque ad ſex ſolidos modius tritici. Et mittens legationem Theodericus Fauſtum, caput Senati, ad Zenonem imperatorem, et ab eodem ſperans veſtem ſe induere regiam.

OLYBRIO *V. C.* Coſ. Hoc conſule exiit Odoa- 54
char rex de Ravenna nocte, cum Herulis ingreſſus in Pineta, in foſſato Patricii Theoderici, et ceciderunt ab utraque parte exercitus, et fugiens Levila magiſter militum Odoacris, occiſus eſt in fluvio Vciente: et victus Odoacer fugit Ravenna Idibus Iuliis. Igitur coactus Odoachar dedit filium ſuum Thelane obſidem Theoderico, accepta fide, ſecu-

55 rum ſe eſſe de ſanguine. Sic ingreſſus eſt Theodericus: et poſt aliquot dies, dum ei Odoachar inſidiaretur, detectus caute ab eo praeventus in palatio, manu ſua Theodericus eum in Lauretum praeve-
56 niente gladio interemit. Cuius exercitus in eadem die iuſſu Theoderici omnes interfecti ſunt, quis ubi potuit reperire cum omni ſtirpe ſua: et moritur Conſtantinopoli Zeno imperator, et factus eſt imperator Anaſtaſius.

57 Theodericus enim, qui in legationem direxerat Fauſtum Nigrum ad Zenonem. At ubi cognita morte eius antequam legatio reverteretur, ut ingreſſus eſt Ravenna, et occidit Odoacrem, Gothi ſibi confirmaverunt Theodericum regem, non ex-
58 ſpectantes iuſſionem novi Principis. Vir enim bellicoſiſſimus, fortis, cuius pater Walamir dictus rex Gothorum, naturalis tamen eius fuit: mater Ereriliva dicta Gothica, Catholica quidem erat, quae
59 in baptiſmo Euſebia dicta. Ergo praeclarus, et bonae voluntatis in omnibus, qui regnavit annos XXXIII. cuius temporibus felicitas eſt ſequuta Italiam per annos XXX. ita ut etiam pax pergentibus eſſet.
60 Nihil enim perpere geſſit. Sic gubernavit duas gentes in uno Romanorum et Gothorum, dum ipſe quidem Arianae ſectae eſſet, tamen militia Romanis ſicut ſub Principes eſſe praecepit. Dona et annonas largitus: quamquam aerarium publicum ex toto feneum inveniſſet, ſuo labore recuperavit et opulentum fecit: nihil contra religionem catholicam tentans: exhibens ludos Circenſium, et Amphitheatrum, ut etiam a Romanis Traianus vel Valentinianus, quorum tempora ſectatus eſt, adpellaretur, et a Gothis ſecundum Edictum ſuum, quem eis conſtituit, rex fortiſſimus in omnibus iudicaretur.

61 Hic dum inlitteratus eſſet, tantae ſapientiae fuit, ut aliqua, quae loquutus eſt, in vulgo usque nunc pro ſententia habeantur, unde nos non piget aliqua

de multis eius in commemoratione posuisse. Dixit: Aurum aut daemonem qui habet, non eum potest abscondere. Item: Romanus miser imitatur Gothum: et utilis Gothus imitatur Romanum. Qui- 62
dam defunctus est, et reliquit uxorem, et parvulum filium nescientem matrem. Ab aliquo sublatus est filius eius parvulus, et ductus in aliam provinciam, et educatus: factus iuvenis quoquomodo revertitur ad matrem, mater enim iam sponderat virum. Cum vidisset mater, amplectitur filium, benedicens Deum, se filium revidisse, et fecit cum eo dies xxx. et ecce veniens sponsus matris, videns iuvenem, interrogavit, quis esset: quae respondit esse suum filium. At ubi comperit esse filium eius, coepit repetere arras et dicere: Aut nega filium tuum esse, aut vere abscedo hinc. Mulier compellitur ab sponso, et coepit negare filium, quem ipsa ante confessa est, et dicere: Vade iuvenis de domo mea, quia peregrinum te suscepi. Ille enim dicebat, regressum se ad matrem in domum patris sui. Quid multa? Dum haec aguntur, filius rogavit regem adversus matrem, quam rex iussit in conspectu suo sisti. Cui et dixit: Mulier, filius tuus adversus te rogat, quid dicis? est filius tuus? an non? Quae dixit: Non est meus filius; sed peregrinum suscepi. Et dum per ordinem omnia filius mulieris intimasset in auribus regis, dicit mulieri denuo: Est filius tuus? an non? quae dixit: Non est filius meus. Dicit ei rex: Et quae est facultas tua, mulier? quae respondit: Usque ad mille solidos. Et tum aliud se rex non esse facturum sub iusiurandum pollicitus est, nisi ipsum alium non acciperet maritum. Tunc confusa est mulier, et confessa est suum esse filium. Sunt eius et multa alia.

Postea vero accepit uxorem de Francis nomine 63
Augofladam. Nam uxorem habuit ante regnum,

de qua ſusceperat filias: unam dedit nomine Are-
vagni Alarico regi Wiſigotharum in Gallia; et aliam
filiam ſuam Theodegotham Sigismundo filio Gun-
64 debai regis. Facta pace cum Anaſtaſio imperatore
per Feſtum de praeſumptione regni, et omnia or-
namenta Palatii, quae Odoachar Conſtantinopolim
transmiſerat, remittit.

65 Eodem tempore intentio orta eſt in urbe Roma
inter Symmachum et Laurentium. Conſecrati enim
fuerant ambo. Ordinante Deo, qui eo dignus fuit,
ſuperavit Symmachus. Poſt facta pace in Urbe
Eccleſiae, ambulavit rex Theodericus Romam, et
occurrit B. Petro devotiſſimus ac ſi catholicus.
Cui Papa Symmachus, et cunctus ſenatus, vel po-
pulus Rom. cum omni gaudio extra urbem occurren-
66 tes. Deinde veniens ingreſſus urbem, venit ad
ſenatum, et ad Palmam populo adloquutus, ſe
omnia, Deo iuvante, quod retro Principes Romani
ordinaverunt, inviolabiliter ſervaturum promittit.
67 Per tricennalem triumphans populo ingreſſus Pala-
tium, exhibens Romanis ludos Circenſium. Dona-
vitque populo Romano et pauperibus annonas ſin-
gulis annis, centum viginti millia modios, et ad
reſtaurationem palatii, ſeu ad recuperationem moe-
niae civitatis ſingulis annis libras ducentas de arca
68 vinaria dari praecepit. Item Amalafrigda germana
ſua in matrimonium tradens regi Wandalorum
Transimundo. Liberium praefectum praetorii,
quem fecerat in initio regni ſui, fecit Patricium, et
dedit ei ſucceſſorem in adminiſtratione praefecturae.
Itaque Theodorus filius Baſilii, Odoin Comes eius
69 inſidiabatur ei. Dum haec cognoviſſet, in palatio,
quod adpellatur Seſſorium, caput eius amputari
praecepit. Verba enim promiſſionis eius, quae
populo fuerat adloquutus, rogante populo in tabula
aenea iuſſit ſcribi, et in publico poni.

Deinde ſexto menſe revertens Ravennam, alia 70
germana ſua Amalabirga tradens in matrimonio
Herminifrido regi Toringorum: et ſic ibi per circuitum placuit omnibus gentibus. Erat enim amator fabricarum, et reſtaurator civitatum. Hic 71
aquaeductum Ravennae reſtauravit, quem princeps
Traianus fecerat, et poſt multa tempora aquam introduxit: Palatium usque ad perfectum fecit, quem
non dedicavit: Portica circa palatium perfecit.
Item Veronae thermas, et palatium fecit: et a porta
usque ad palatium porticum reddidit: Aquaeductum, quod multa tempora deſtructum fuerat, renovavit, et aquam intromiſit: Muros alios novos
circuit civitatem. Item Ticenum Palatium, Thermas, Amphitheatrum, et alios muros civitatis fecit.
Sed et per alias civitates multa beneficia praeſtitit. 72
Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut ſe illi ſub
foedus darent, ſibi eum regem ſperantes. Negotiantes vero de diverſis provinciis ad ipſum concurrebant. Tantae enim diſciplinae fuit, ut, ſi quis
voluit in agro ſuo argentum vel aurum dimittere,
ac ſi intra muros civitatis eſſet, ita exiſtimaretur.
Et hoc per totam Italiam augurium habebat, ut 73
nulli civitati portas faceret: nec in civitate portae
claudebantur: quis quod opus habebat faciebat,
qua hora vellet ac ſi in die. Sexaginta modios tritici in ſolidum ipſius tempore fuerunt, et vinum triginta amphoras in ſolidum.

Eodem itaque tempore habebat Anaſtaſius Imp. 74
tres nepotes, id eſt Pompeium, Probum, et Hypatium: cogitans, quem de ipſis faceret poſt ſe imperatorem, quadam die iuſſit eos ſecum prandere, et intra palatium poſt prandium meridiari, et ſingula lecta eis ſterni. Et in uno lecto iuſſit ad capite regnum poni, et quis de ipſis in eodem lecto elegiſſet dormire, in hoc ſe debere cognoſcere, cui

regnum poſtea traderet. Unus quidem in uno
lecto ſe iactavit, duo enim in alio amore fraterno
ſe collocaverunt. Et ita contigit, ut in illo lecto,
ubi regnum poſitum erat, nullus eorum dormiret.
75 Dum haec vidiſſet, coepit cogitare intra ſe et dice-
re, eo quod nullus eorum regnaret: coepit orare
Deum, ut illi revelatio fieret, ut ſcire poſſit, dum
adviveret, qui poſt occaſum eius regnum ſuſciperet.
Haec eodem cogitante et orante cum ieiunio, qua-
dam noctu vidit hominem, qui ita eum admonuit:
Craſtino qui tibi primus intra cubiculum nuntiatus
76 fuerit, ipſe accipiet poſt te regnum tuum. Ita fa-
ctum eſt, ut Iuſtinus, qui comes erat excubitorum,
dum adveniſſet, ubi directus fuerat ab imperatore,
renuntiaret: ipſe ei nuntiatus eſt primus per prae-
poſitum cubiculi. Cumque haec cognoviſſet, coe-
pit gratias Deo referre, qui ei dignatus eſt revelare
77 ſucceſſorem. Cumque haec apud ſe tacite habuiſ-
ſet, quodam die procedens Imperator, dum feſti-
nus vellet a latere Imperatoris tranſire, obſequium
ordinare vellens, calcavit chlamydem Imperatoris:
78 cum Imperator hoc tantum dixit: Quid feſtinas?
Nam ultima vita regni ſui temptans eum diabolus,
volens ſectam Eunomianam ſequi: quem populus
fidelis repreſſit, ita ut ei in Eccleſia clamaretur:
In Trinitate lanceola non mittis. Non poſt multum
temporis in lecto ſuo intra urbem Conſtantinopolim
morbo tentus extremam clauſit diem.

79 Igitur rex Theodericus illiteratus erat, et ſic
obruto ſenſu, ut in decem annos regni ſui quatuor
litteras ſubſcriptionis edicti ſui diſcere nullatenus
potuiſſet. De qua re laminam auream iuſſit inter-
raſilem fieri, quatuor litteras regis habentem,
Theod: ut ſi ſubſcribere voluiſſet, poſita lamina
ſuper chartam, per eam penna duceret, et ſubſcri-
ptio eius tantum videretur.

Ergo

Ergo Theodericus, dato consulatu Eutharico, Romae et Ravennae triumphavit, qui Eutharicus nimis asper fuit, et contra fidem catholicam inimicus. 80
Post haec Theoderico Veronae consistente propter metum gentium, facta est lis inter Christianos et Iudaeos Ravennae: quare Iudaei baptizatos nolentes dum livident, frequenter oblatam in aqua fluminis iactaverunt. Dehinc accensus est populus non reservantes neque regi neque Eutharico, aut Petro, qui tunc episcopus erat, consurgentes ad Synagogas, mox eas incenderunt: quod et in cena eadem similiter contigit. 81
Mox Iudaei currentes Veronam, ubi rex erat, agente Triwane praeposito cubiculi: et ipse haereticus favens Iudaeis, insinuans regi factum adversus Christianos: qui mox iussit propter praesumptionem incendii, ut omnis populus Romanus Ravennates Synagogas, quas incendio concremaverunt, data pecunia restaurarent: qui vero non habuisset unde dare, frustati per publicum sub voce praeconis ducerentur. Data praecepta ad Euthericum Cilligam, et Petrum episcopum secundum hoc tenore praecepit: et ita adimpletum est. 82

Ex eo enim invenit diabolus locum, quemadmodum hominem, bene rem publicam sine querela gubernantem, subreperet. Nam mox iussit ad fonticlos in proastio civitatis Veronensis oratorium S. Stephani, idem situm altarium subverti. Item ut nullus Romanus arma usque ad cultellum uteretur vetuit. 83
Item mulier pauper de gente Gothica, iacens sub porticu non longe a palatio Ravennae, quatuor generavit dracones: duo de Occidente in Orientem ferri in nubibus a populo visi sunt, et in mari praecipitari; duo portati sunt unum caput habentes. Stella cum facula adparuit, quae dicitur 84

cometes, ſplendens per dies xv. et terrae motus fre-
85 quenter fuerunt. Poſt haec coepit adverſus Romanos rex ſubinde fremere inventa occaſione. Cyprianus, qui tunc Referendarius erat, poſtea Comes Sacrarum et Magiſter, actus cupiditate, inſinuans de Albino Patricio, eo quod litteras adverſus regnum eius imperatori Iuſtino miſiſſet: quod factum dum revocitus negaret, tunc Boëthius Patricius, qui magiſter officiorum erat, in conſpectu regis dixit: Falſa eſt inſinuatio Cypriani: ſed ſi Albinus fecit, et ego, et cunctus ſenatus uno conſilio feci-
86 mus, falſum eſt, domine rex. Tunc Cyprianus haeſitans, non ſolum adverſus Albinum, ſed et adverſus Boëthium eius defenſorem, deducit falſos teſtes adverſus Albinum. Sed rex dolum Romanis tendebat, et quaerebat, quemadmodum eos interficeret: plus credidit falſis teſtibus, quam ſenatori-
87 bus. Tunc Albinus et Boëthius ducti in cuſtodia ad Baptiſterium Eccleſiae. Rex vero vocavit Euſebium praefectum urbis Ticini, et inaudito Boëthio, protulit in eum ſententiam. Qui mox in agro Calventiano, ubi in cuſtodia habebatur, miſit rex, et fecit occidi: qui accepta chorda in fronte diutiſſime tortus, ita ut oculi eius creparent, ſic ſub tormenta ad ultimum, cum fuſte occiditur.

88 Rediens rex Ravennam, tractans non ut Dei amicus, ſed legi eius inimicus, immemor factus omnis eius beneficii et gratiae, quam ei dederat, confidens in brachio ſuo, item credens, quod eum pertimeſceret Iuſtinus imperator mittens et evocans Ravennam Iohannem ſedis apoſtolicae praeſulem, et dicit ad eum: Ambula Conſtantinopolim ad Iuſtinum imperatorem, et dic ei inter alia, ut reconciliatos haereticos in catholica reſtituat religione.
89 Cui papa Iohannes ita reſpondit: Quod facturus es,

rex, facito citius. Ecce in conſpectu tuo adſto. Hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi dicturus ſum. Nam in aliis cauſis, quibus mihi iniunxeris, obtinere ab eodem, annuente Deo, potero. Iubet ergo rex iratus navem praeparari, 90
et ſuperimpoſitum eum cum aliis epiſcopis, id eſt Eccleſium Ravennatem et Euſebium Faneſtrem, Sabinum Campanum, et alios duos ſimul, et Senatores Theodoro, Importuno, Agapito, et alio Agapito. Sed deus, qui fideles cultores ſuos non deſerit, cum proſperitate perduxit. Cui Iuſtinus 91
imperator venienti ita occurrit, ac ſi B. Petro: cui data legatione, omnia repromiſit facturum, praeter reconciliatos, qui ſe fidei catholicae dederunt, Arianis reſtitui nullatenus poſſe. Sed dum haec 92
aguntur, Symmachus, caput ſenati, cuius Boëthius filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Ravennam. Metuens vero rex, ne dolore generi aliquid adverſus regnum eius tractaret, obiecto crimine iuſſit interfici. Revertens igitur Iohannes papa a 93
Iuſtino, quem Theodericus cum dolo ſuscepit, et in offenſa ſua eum eſſe iubet: qui poſt paucos dies defunctus eſt. Ergo euntes populi ante corpuſculum eius, ſubito unus de turba abreptus daemonio cecidit, et dum perveniſſet cum lectulo ubi lectus erat usque ad hominem, ſubito ſanus ſurrexit, et praecedebat in exſequias. Quod videntes populi et ſenatores, coeperunt reliquias de veſte eius tollere. Sic cum ſummo gaudio populi deductus eſt corpus eius foris civitatem.

Igitur Symmachus Scholaſticus Iudaeus iubente 94
non rege, ſed tyranno dictavit praecepta die quarta feria, ſeptimo Kalend. Septembr. Indictione IV. Olybrio conſule, ut die dominico adveniente Ariani baſilicas catholicas invaderent. Sed qui non pati- 95

tur fideles cultores ſuos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum ſententiam Arii, auctoris religionis eius: fluxum ventris incurrit, et, dum intra triduo evacuatus fuiſſet, eodem die, quo ſe gaudebat eccleſias invadere, ſimul regnum et animam amiſit.
96 Ergo antequam exhalaret, nepotem ſuum Athalaricum in regnum conſtituit. Se autem vivo fecit ſibi monumentum ex lapide quadrato, mirae magnitudinis opus, et ſaxum ingentem, quem ſuperponeret, inquiſivit.

LIPSIAE,

EX OFFICINA DÜRRIA.

Libri ſequentes librariae Weidmanniae Lipſiae ſumtibus ſunt editi coemtive pretiisque quae indicavimus venduntur.

Ammiani Marcellini Opera ex recenſione Valeſio-Gronoviana per proſopographiam et Gloſſarium latinitatis ad ſtudioſorum uſus accommodata curante Aug Guil. *Erneſti.* 8. mai. 1772. 2 thlr.
— — Idem liber, charta ſcriptoria. 2 thlr. 12 gr.
Caeſaris, C. Iulii, Commentarii de bello gallico et civili. accedunt libri de bello Alexandrino, Africano et Hiſpanienſi, poſt *Cellarium* et S. F. N. *Morum* denuo curavit Ier. Iacob. *Oberlinus.* 8. mai. 1805. charta impr. 2 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 6 thl.
— — Idem liber, charta ſcript. gall. 3 thlr. 6 gr.
Calpurnii, Siculi, T., Eclogae XI. Recognovit, adnotatione et Gloſſario inſtruxit Chriſt. Dan. *Beck.* 8. 1803. 20 gr.
Ciceronis, M. Tullii, Epiſtolarum libri XVI. cum notis criticis Traug. Frid. *Benedicti.* II Tomi. 8. 1790. 2 thlr. 12 gr.
Cornelii Nepotis vitae excellentium Imperatorum. Cum animadverſionibus I. A. *Boſii*, varias lectiones et praefat. addidit Io. Frid. *Fiſcherus.* Editio nova multo auct. et emend. 8. mai. 1806. charta impreſſ. 2 thlr.
— — Idem liber, charta ſcript. gallica 2 thlr. 18 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 5 thlr.
Gellii, Auli, Noctium Atticarum libri XX. ſicut ſuperſunt. Editio Gronoviana. Praefatus eſt et excurſus operi adiecit Io. Ludov. *Conradi.* II Tomi. 8. mai. 1762. 4 thlr.
Q. *Horatius* Flaccus ex recenſione et cum notis atque emendationibus Richardi *Bentleii.* II. Tomi. 8. mai. 1764. 4 thlr.
T. *Livii* Patavini Hiſtoriarum libri qui ſuperſunt omnes, ex recenſione Arn. *Drakenborchii* cum indice rerum locupletiſſimo. Acceſſit praeter varietatem lectionis Gronovianae et Creverianae gloſſarium Livianum curante Aug. Guil. *Erneſti.* Editio nova emendatior. Tomus I—V. 8. 1801. 1804. 6 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 10 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 12 thlr. 4 gr.
— — Tomus Vtus ſeu *Gloſſarium Livianum*, ſive Index latinitatis exquiſitioris. Ex ſchedis A. G. *Erneſti* emendavit plurimisque acceſſionibus locupletavit Godofr. Henr. *Schaefer.* 8. 1804. 2 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 3 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica optima. 3 thlr. 16 gr.
Manutii, Pauli, Commentarius in M. Tullii *Ciceronis* Orationes. Curavit C. G. *Richterus.* 8. mai. 1783. 3 thlr. 8 gr.
Ovidii, P. Naſonis, Opera ex recenſione Nic. *Heinſii*, cum eiusd. notis integris, praefatus eſt Io. Aug. *Erneſti.* Curavit indicemque verborum copioſiſſimum adiecit Io. Frid. *Fiſcherus.* 8. 1773. 1 thlr.

Senecae, L. Annaei, Philosophi, Opera omnia, quae supersunt, recognovit et illustravit D. Frid. Ernest. *Ruhkopf*. Vol. I-III. 8. mai. 1797 — 1805. 4 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta script. 6 thlr. 4 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 9 thlr.
Silii, Caii, Italici, Punicorum libri XVII. varietate lect. et commentario perpetuo illustravit I. C. T. *Ernesti*. Accedit Index uberrimus. Vol. I. et II. 8. mai. 1791. 92. 2 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 4 thlr.
Taciti, C. Corn., Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit Ier. Iac. *Oberlinus*. II Tomi. 8. mai. 1801. 5 thlr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 7 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 12 thlr.
— — C. Corn., Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit I. I. *Oberlinus*. *in usum Scholarum*. 8. 1801. 1 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr.

Aeschyli Dramata, quae supersunt, et deperditorum Fragmenta. Graece et Latine. Recensuit et brevi annotatione illustravit Frid. Henr. *Bothe*. 8. mai. 1805. charta impr. 2 thlr. 18 gr.
— — Idem liber, charta script. 4 thlr.
— — Idem liber, charta belg. 6 thlr.
Anacreontica. Graece. Recensuit notisque criticis instruxit Frid. Henr. *Bothe*. 8. min. 1805. charta anglica. 16 gr.
— — Idem liber, charta pergam. (Velin). 1 thlr. 4 gr.
Appiani, Alexandrini, Romanarum historiarum quae supersunt. Novo studio conquisivit, digessit, ad fidem codicum manuscriptorum recensuit, supplevit, emaculavit, varietatem lectionum adiecit, latinam versionem emendavit, adnotationibus variorum suisque illustravit, commodis indicibus instruxit Ioannes *Schweighaeuser*. 3 Voll. 8 mai. 1785. 11 thlr.
Arati, Solensis, Phaenomena et Diosemea. Graece et Latine, ad Codd. Mspt. et optimarum editionum fidem recensita. Accedunt Theonis scholia vulgata et emendatiora e Cod. Mosq., Leontii de sphaera Aratea libellus, etc. curavit Ioann. Theoph. *Buhle*. 2 Volumina, accedunt indices plenissimi cum 2 tab. aeri incisis. 8. mai. 1793 et 1801. 4 thlr. 4 gr.
— — Idem liber, charta script. 5 thlr. 20 gr.
Aristophanis Comoediae, auctoritate libri praeclarissimi saeculi decimi emendatae a Phil. *Invernizio*. Accedunt criticae animadversiones, scholia graeca, indices et virorum doctorum adnotationes. Vol. I. et II. 8. mai. 1794. 4 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 7 thlr.
Dionis, Cassii, Historia romana. Graece cum versione latina Xylandro-Leunclaviana, curante Ioan. A. *Fabricio* et H. S. *Reimaro*. 2 Volumina in fol. Hamb. 1752. 25 thlr.
Dionysii, Halicarnassensis, Opera omnia, graece et latine. Cum annotationibus Henr. *Stephani*, Frid. *Sylburgii*, Franc. *Porti*, Isaaci *Casauboni*, Fulvii *Ursini*, Henr. *Valesii*, Io. *Hudsoni* et Io. Iac. *Reiske*. VI. Tomi. Vol. I-IV., Antiquitatum Romanarum libros I-XI. tenentia, quibus accessit Henrici *Dodwelli* Chronologia graeco-romana; Vol. V., ex scriptis rhetoricis et criticis librum de compositione verborum, artem rhetoricam, veterum scriptorum censuram et commentarios de an-

tiquis oratoribus tenens; Vol. VI. et ultimum, ex scriptis rhetoricis et criticis epistolam primam ad *Ammaeum*, epist. ad Cn. *Pompeium*, epist. secund. ad *Ammaeum*, iudicium de *Thucydidis* historiis, et librum de admiranda vi dicendi in *Demosthene* tenens. Quibus accesserunt Indices. 8. mai. Lipsiae 1774—77. 16 thlr.

Epicteti Manuale et Cebetis Tabula. Graece et latine. Graeca ad fidem veterum librorum denuo recensuit et collata omni lectionis varietate vindicavit illustravitque; Latinam versionem, Enchiridii praesertim, ad graec. exempli praescriptum diligenter recognovit et emendavit Ioann. *Schweighaeuser*. 8. mai. 1798. 2 thlr. 8 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 3 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 4 thlr.

— — Idem liber, charta pergamena (Velinpapier). 5 thlr.

— — Idem liber, *graece* et *latine*. Recensuit curavitque Ioann. *Schweighaeuser*. 12. mai. 1798. 12 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 16 gr.

— — Idem liber, charta belgica. 1 thlr.

— — Idem liber, *graece*. Ad fidem veterum librorum recensuit Io. *Schweighaeuser*. 12. 1798. 6 gr.

— — Idem liber, charta belgica. 10 gr.

— — Dissertationum ab Arriano digestarum libri IV. Eiusdem Enchiridion et ex deperditis sermonibus Fragmenta. Post Io. *Uptoni* plerumque curas denuo ad Codicum Msptorum fidem recensuit, latina versione, adnotationibus, indicibus illustravit Io. *Schweighaeuser*. III Volumina. 8. mai. 1799. 12 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 20 thlr.

Etiam sub titulo:

Epicteteae Philosophiae Monumenta. III Volumina. 8 mai.

Homeri Carmina cum brevi annotatione, accedunt variae Lectiones et Observationes veterum Grammaticorum cum nostrae aetatis Critica, curavit C. G. *Heyne*. Tom. I-VIII. quibus continentur *Ilias*, graece et latine, et variae lectiones et observationes in Iliadem, cum ornamentis XXVIII. aeri incisis, et Speciminibus Codd. MSS. V. 8. mai. 1802. charta script. 30 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 50 thlr.

— — Idem liber, sine ornamentis, charta impress. 20 thlr.

— — Ilias, cum brevi annotatione curante C. G. *Heyne*, 2 tomi. 8. mai. 1804. charta belgica. 10 thlr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 6 thlr.

— — Idem liber, charta impress. 4 thlr.

— — Hymni et Batrachomyomachia. Graece et Latine. Recensuit, varietate lectionis instruxit et interpretatus est Aug. *Matthiae*. Accedit Auctarium animadversionum. 8. mai. 1805. 1 thlr. 4 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 1 thlr. 10 gr.

(Videantur *Matthiae* Animadv. in hymnos Homericos.)

— — Hymnus in Cererem; ad codic. Moscov. denuo coll. recensuit et animadvers. illustravit Christ. Guil. *Mitscherlich*. 8. 1787. 20 gr.

Matthiae, Aug., Animadversiones in Hymnos Homericos, cum Prolegomenis de cuiusque consilio, partibus, aetate. 8. mai. 1800. 1 thlr. 18 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr. 12 gr.

Nicolai Damasceni Historiarum Excerpta et Fragmenta, quae supersunt. Graece. Nunc primum separatim edidit, versionem latinam duplicem, alteram Henr. *Valesii*, hinc inde emendatiorem, alteram in locos plerosque Hugonis *Grotii*, notas integras H. *Valesii* aliorumque virorum doctorum undique collectas et suas, nec non testimonia veterum ac recentiorum de Nicolai vita scriptorumque notitia adiecit Ioann. Conr. *Orellius*. Accedit Dissertatio de Nicolao Damasceno gallice scripta auctore *Sevin*. 8. mai. 1804 — 1 thlr. 12 gr.

— — Idem liber, charta anglica. — 2 thlr. 8 gr.

— — Idem liber, charta belgica. — 2 thlr. 16 gr.

Plutarchi, Chaeronensis, quae supersunt, omnia, graece et latine. Principibus ex editionibus castigavit, virorumque doctorum suisque annotationibus instruxit Io. Iacob. *Reiske*. XII Volumina. Vol. I-V. Vitas Parallelas tenentia; Vol. VI-X. Opera Moralia et Philosophica tenentia, cum notis Guil. *Xylandri*, Henrici *Stephani* et Philippi Iacobi *Maussact* texto subiectis, accedunt denique duo Fragmenta; Vol. XI. tres Indices in eiusdem Vitas parallelas, verborum videlicet, rerum atque auctorum tenens; Vol. XII. et ultimum tres Indices in eiusdem Moralia et Philosophica, verborum videlicet, rerum atque auctorum tenens. Addita sunt ornamenta aeri incisa. 8. mai. 1774—82. — 40 thlr.

Polybii Historiarum quidquid superest. Recensuit, digessit, emendatiore interpretatione, varietate lectionis, adnotationibus, indicibus illustravit Io. *Schweighaeuser*. Tom. I-VIII. P. 2da. 8. mai. 1789—95. — 27 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. — 45 thlr.

Simplicii Commentarius in Epicteti Enchiridion. Accedit Enchiridii Paraphrasis christiana et Nili Enchiridion. Graece et latine. Omnia ad veterum Codicum fidem recensuit et varietate Lect. brevibusque notis illustravit Io. *Schweighaeuser*. II Tomi. 8. mai. 1800. — 6 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. — 10 thlr.

Etiam sub titulo:

Epicteteae Philosophiae Monumenta. Vol. IV. et V.

Sophoclis Oedipus Rex, graece et latine, e recensione *Brunckii*, annotat. perpetua illustravit C. T. *Kuinoel*. 8. 1790. — 20 gr.

Sophoclis Dramata, quae supersunt et deperditorum Fragmenta. Graece et Latine. Denuo recensuit et Rich. Franc. Phil. *Brunckii* annotatione integra, aliorum et sua selecta illustravit Frid. Henr. *Bothe*. 2 Voll. 8. mai. 1806. charta impr. — 6 thlr.

— — Idem liber, charta script. gallica. — 8 thlr.

— — Idem liber, charta belg. opt. — 12 thlr.

Strabonis Rerum geographicarum Libri XVII. Graeca ad optimos codices manuscriptos recensuit, varietate lectionis, adnotationibus illustravit, Xylandri versionem emendavit Ioann. Phil. *Siebenkees*, inde a septimo libro continuavit Carol. Henr. *Tzschucke*. Tom. I. II. III. IV. 8. mai. 1796—1806. — 10 thlr.

— — Idem liber, Tom. I. II. III. IV. charta belgica. — 15 thlr. 12 gr.

Tzetzae, Io., Antehomerica, Homerica et Posthomerica, cum Commentario Friderici *Iacobs*. 8. mai. 1793. — 18 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. — 20 gr.

